

BALOGH MARGIT–GERGELY JENŐ
Egyházak az újkori Magyarországon, 1790–1992
Kronológia

HISTÓRIA KÖNYVTÁR
KRONOLÓGIÁK, ADATTÁRAK
1.

Szerkesztő
Glatz Ferenc

Olvasószerkesztő
Burucs Kornélia

Készült az MTA Történettudományi Intézetében

HISTÓRIA KÖNYVTÁR
KRONOLÓGIÁK, ADATTÁRAK
1.

BALOGH MARGIT–GERGELY JENŐ
Egyházak az újkori
Magyarországon
1790–1992

BUDAPEST 1993
HISTÓRIA • MTA TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE

A kötet megjelenését támogatta:
Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium
Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt. Fáy András Alapítványa
Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány
Tudomány az oktatásért szakalapítványa

© Balogh Margit, Gergely Jenő 1993
© MTA Történettudományi Intézete 1993

ISBN 963-8311-21-5
ISSN 1217-310-X

Kiadja
História • MTA Történettudományi Intézete
Felelős kiadó: Glatz Ferenc igazgató
A szerkesztési és tördelési munkálatokat
az MTA Történettudományi Intézete kiadványcsoportja végezte.
Kiadói szerkesztő: Burucs Kornélia
Tördelő: Ribinszky Zsófia
Nyomás, kötés: Baldrobia

Tartalom

Az Olvasóhoz (Glatz Ferenc)	7
A kronológiáról (Balogh Margit–Gergely Jenő)	9
I. Reform, szabadságharc, kiegyezés (1790–1867. május 31.)	11
II. A polgárosodás kora (1867. június 1.–1919. július 31.)	83
III. A „trianoni” Magyarországon (1919. augusztus 1.–1948. június 15.)	171
IV. A szovjet rendszerben (1948. június 16.–1989. június 30.)	277
V. A megújulás (1989. június 30.–1992)	379

A személynév-, helységnév- és tárgymutató az 1994-ben megjelenő II. kötet
(Balogh Margit–Gergely Jenő: Adattár a magyarországi egyházak újkori
történetéhez, 1790–1992) Függelékében összevontan kerül közlésre.

(A szerk.)

Az Olvasóhoz

A magyarországi egyháztörténet-írás szép hagyományai 1949 után megszakadtak.

Az 1980-as évek első felében szakmai és általános politikai indíttatások kezdték élesztetni ezt a hagyományt, és az egyházak történeti szerepének újraértékelését. Az egyházak vezetésén kívül a szakma világi képviselői (História, Magyar Tudományos Akadémia) megtették az újraértékeléshez vezető első lépéseket. A politikai rendszerváltás felgyorsulása azután magával hozta az egyházak állami felügyeletének teljes felszámolását. Immár a politikai feltételek adottak a közösséget megtartó, a társadalom gondolkodását formáló egyház valós helyének megmutatására. A tervszerű, összehangolt kutatás azonban sajnos még késik...

Készüljön el a magyarországi egyházak újabb kori történetének adattára, ezen belül egy történeti kronológia, és ezt követően az újkori egyházszervezet, a tisztségviselőket stb. ismertető történeti lexikon — ezt tartottuk egy kutatási program első lépésének. Ösztönzést is kívánunk ezzel adni ahhoz, hogy az ideológiai, eszmei átértékelésen túlmenően meginduljon a hazai egyházak újkori történelmének, történeti adatbázisának részletes feltárása. Kiinduló időpontnak 1790-et választottuk. II. József reformjai ugyan határvonalként kínálkoznak az egyházak történelmében is, de az ezeréves „előzmények” nélkül kronológiai adatok szintjén érthetetlen lett volna. Kezdeni tehát II. József idejével nem lehetett. Inkább majd egy elkészítendő, a korábbi időszakot tárgyaló kötet végpontjául kínálkozik. — De kínálkozik az 1790. év határvonalként, mert II. József halála után ugyan sok mindent „visszaállítottak” a régi rendből, de mégsem lehetett ugyanott „folytatni”, ahol 1781 előtt abbamaradt. — A kronológia „felső” határa, 1992, a felkért szerzők áldozatkészségének köszönhető, akik ajánlották és vállalták a hozzánk legközelebb eső korok feldolgozását.

Az MTA Történettudományi Intézet fiatal munkatársát, Balogh Margitot, és a katolikus egyház történetének ismert kutatóját, Gergely Jenő egyetemi tanárt kértük meg a kétkötetes munka elkészítésére. Az első kötetet (Kronológia, 1790–1992) tárjuk most az Olvasók és a Kutatók elé, remélve, hogy az 1994. évi könyvhétre a munkálat második kötetét, a Történeti lexikont is kézbe tudjuk adni.

Budapest, 1993. április

Glatz Ferenc

A kronológiáról

A magyarországi egyházak történeti kronológiáját az MTA Történettudományi Intézet vezetésének felkérésére készítettük. Használni a rendelkezésre álló köz-történeti kronológiával ajánljuk (Magyarország történeti kronológiája. I–IV. Bp. 1982. Főszerk.: Benda Kálmán, a korszakunkat érintő fejezeteket szerkesztette Somogyi Éva, Glatz Ferenc).

A kötet egyháztörténeti feldolgozás. Bár szigorúan nem választható el egymástól egyháztörténet és vallástörténet, mégsem tartjuk kötetünket vallástörténeti kronológiának is. Bennünket elsődlegesen az egyházak működésének, életének, szervezésének az alakulása; társadalmi, közéleti jelenlétük, politikai, szociális, kulturális és tudományos funkciói, illetve az állam egyházpolitikai aktusai érdekeltek. De ezek mellett figyelembe vettük a hitbuzgalmi, hitéleti, tehát a spirituális mozzanatokat is.

A kronológia adatsorainak egy része az egyházak személyi állományának adatait öleli fel – a teljesség nélkül, pontosabban meghatározott szempontok szerint. Így itt is szerepelnek a mindenkori esztergomi érsekek, a bíborosok, a pátriárkák, valamint azok az ordináriusok, akik először töltötték be az újonnan alapított érsekséget, püspökséget. Felvettük a mostani adatsorba azokat az egyházfőket is, akiknek szerepeltetése nélkül nem lenne érthető a kötetben éppen érintett történelmi esemény. Helyet kaptak azok a – szerintünk – kiemelkedően fontos személyek is, akik nem elsősorban egyházkormányzati pozíciójuk, hanem egyéb szempontok (politikai, közéleti, tudományos, kulturális stb.) miatt emelkedtek ki az adott kor egyházi társadalmából. (Terveink szerint a jelen kötetet követő második rész fogja tartalmazni a teljes archontológiát, továbbá térképeket és egyháztörténeti bibliográfiát.) Számos adat található a valláserkölcsi alapozású egyesületek, mozgalmak, pártok, intézmények életére vonatkozóan; továbbá az egyházi iskolákkal kapcsolatban; az egyházi jellegű lapok, folyóiratok, kulturális intézmények, rendezvények stb. adatai. Figyelemmel kísértük az egyházak nemzetközi kapcsolatait. Végül az állam–egyház viszonyrendszer is nagy teret kapott. Alapul vettük az idevágó törvényalkotást, jogi szabályozást, s nem utolsósorban azokat a vitákat és ellentéteket, amelyek állam és egyház között feszültek. (A kronológia használóinak figyelmét felhívjuk, hogy a rendeleteket aláírásuk keltével, s csak ritkán kihirdetésük napjával vettük föl a kronológiába. Ahol az utóbbi szempont érvényesült, ott a szövegkörnyezet utal erre a tényre.)

Egy kronológia nem tudja visszaadni az egyházak hétköznapijait, de ezt is igyekeztünk érzékeltetni egy-egy harangszentelés, templomépítés, plébánia-alapítás bemutatásával.

A dolog természetéből következik, hogy forrásaink a legújabb korban szaporodtak. Ezért a 19. század első felének kronológiai adatai inkább a valóban történelmi fontosságú tényeket tartalmazzák. 1867-től, még inkább a századfordulótól lesz valóban részletező, részletekbe menő az anyag. Az 1945 utáni roppant bonyolult és sok tekintetben tragikus állapotok alapos bemutatására törekedtünk. Ezért a kötetnek mintegy harmadát ez a fél évszázad teszi ki.

A kronológia anyagának összeállításánál a mindenkori magyar államhatárokon belül gondolkodtunk; ettől csak igen indokolt esetben tértünk el. Tehát nem kísérik nyomon a határokon túli magyar népesség egyházainak történetét. Ugyanakkor viszont a mindenkori Magyarország területén élő nem magyar népek egyházainak, nemzeti egyházainak történetét figyelembe vettük. (Kötetünk címe ezért Egyházak az újkori Magyarországon és nem Magyar egyháztörténeti kronológia.) Valóban nehéz megtalálni a megfelelő arányokat a vegyes felekezetű országban. Célunk az volt, hogy adataink tükrözzék az egyházak, felekezetek számbeli arányát a lakosságon belül. Végül kényszerű tény – és nem szempont –, hogy a nagy történelmi keresztény egyházakról, azon belül is a katolikusról aránytalanul több forrás – publikáció stb. – áll rendelkezésre, mint a kisegyházakról, vagy pl. az ortodoxokról, amely a második legnagyobb lélekszámú népesség volt.

A kronológia összeállításánál a nagy szintézisekből indultunk ki. Csupán egyetlen olyan monográfia van, amely valamennyi egyházra kiterjed; *Karácsony János*: Magyarország egyháztörténete, de sajnos korszakunkra vonatkozó fejezetei elnagyoltak, kitekintésszerűek, s a századfordulóval véget érnek. Konkrét dátum pedig elvétve található csak benne. Nem jobb a helyzet az egyes egyházak, felekezetek átfogó történeti feldolgozásaival sem. Ami a katolikusokat illeti: *Hermann Egyed* katolikus egyháztörténete formálisan 1914-gyel ér véget, de tulajdonképpen már a századfordulóval. (Az ezt részletesebben tárgyaló *Salacz Gábor* 1867–1918 közöttéről érkezik csak.) *Szántó Konrád* 3 kötetes, A katolikus egyház története magyar vonatkozású alfejezetei ezekhez képest tényanyagukban, dátumokban nem adnak többet. *A Bangha Béla* által szerkesztett 4 kötetes Katolikus Lexikon [az 1930-as évek elejéről] rengeteg adatot tartalmaz, de megáll az év megjelölésénél. (Ami sok esetben így is pontatlan, a válogatás tendenciózus.) A görög katolikus egyház esetében kiválóan használható *Pirigyi István* kétkötetes monográfiája.

A protestáns egyháztörténet-írás sem áll sokkal jobban. Itt *Bucsay Mihály* monográfiája említendő elsősorban, de korszakunkra vonatkozó része ennek is kitekintés jellegű. Inkább hasznos a *Zoványi Jenő* (Ladányi Sándor átd.) szerkesztette Protestáns lexikon, amelyből sok adatot merítettünk. Az izraelita felekezet hazai történetére jól használható *Venetianer Lajos* műve, de csak korszakunk első felére, s mostani kiegészítője *Gonda László* monográfiája. Az ortodoxiáról *Berki Feriz* és *Timkó Imre* kötetei képezik a szintézist, de a hazai egyházakra vonatkozóan csak általánosságban maradnak. Az ún. kisegyházak történetéről a legtöbb publikáció *Szigeti Jenő*től származik, de részletekbe menő és mindenre kiterjedő szintézis nem született. Egyháztörténeti kronológiánk használatát remélhetőleg megkönnyíti, hogy részletes mutatót is készítettünk.

Munkánk messze nem tökéletes. Minden nem lehet benne, aminek benne kellene lennie, s minden jó szándékunk ellenére is előfordulhatnak téves dátumok. Mentségünkre szolgáljon, hogy gyakran ugyanarra az információra három-öt adat is felbukkant az egyes kiadványokban. Ilyenkor igyekeztünk a helyes adatot kiválasztani.

S végül, de nem utolsósorban köszönetünket fejezzük ki Ladányi Sándornak, a Budapesti Református Teológiai Akadémia professzorának és Viczián Jánosnak, az Akadémiai Könyvkiadó lexikonszerkesztői osztálya vezetőjének tanácsaikért, segítségükért. Mindezeket előrebocsátva ajánljuk minden kedves Olvasónak és főlhasználónak kronológiánkat.

Balogh Margit–Gergely Jenő

I.
Reform, szabadságharc, kiegyezés
(1790–1867. május 31.)

1790

január 26. II. József három kivételével visszavonta az uralkodása alatt Magyarországot illetően hozott rendeleteit. A nem katolikusok vallásgyakorlatát engedélyező, 1781. október 13-án aláírt türelmi rendelet és a katolikus alsópapság anyagi helyzetét szabályozó rendelet érvényben maradt. (A harmadik rendelet a jobbágyok szabad költöztetését és mozgását biztosította.)

február 9. II. József rendelete a falusi plébániák betöltéséről.

február 10. II. József gyóntatója hatására levelet írt VI. Pius pápának, amelyben magát és népét imáiba ajánlotta.

február 20. Elhunyt II. József német-római császár, magyar király.

február 24. A római kúria II. József január 26-i rendelete fölötti elégedetlenségét tolmácsolván, Zelada bíboros államtitkár levelet írt Giombattista Caprara bécsi nunciushoz, amelyben kifejtette: a pápa elengedhetetlennek tartja, hogy II. József elégtételt és kiengesztelést nyújtson azokért a károkkért, melyek uralkodásának következtében az egyházat érték. (A szekularizálások, az egyházi javak elkobzása, a gondolat- és sajtószabadság, az új nézetek meghonosítása, a felekezetek javára kiadott türelmi rendelet stb.) Amikor az államtitkár felszólította a nunciust a fokozottabb cselekvésre, a császár már négy napja halott volt...

február 27. A vatikáni államtitkárság II. József január 26-i rendeletét a régi kiváltságok visszaállításáról felületes és kétértelmű dolognak minősítette, amely a pápai képviselőt nagy óvatosságra inti.

március 2. Rendelet arról, hogy a felekezeti anyakönyveket a lelkészek tűzmentes helyen őrizzék.

március 8. Giombattista Caprara bécsi nuncius a vatikáni államtitkárságnak jelentette, hogy gr. Batthyány József bíboros hercegprímás, esztergomi érsek vezetése alatt a rendek 18 pontban sorolták föl sérelmeiket, s a királytól kérték azok orvoslását. Vallási vonatkozású kérdésekkel öt pont foglalkozott: 10. vissza kell helyezni kiváltságaikba az összes szerzetesrendet, amelyek törvényes jelleggel bírtak; 11. az ország hercegprímásának vissza kell adni jogait; 13. mindabban, ami a tanokat és az egyházi fegyelmet illeti, a papságot a püspökök joghatósága alá kell rendelni; 14. az ifjúságnak jobb, rendszerebb, Isten és a haza törvényeinek megfelelő nevelést kell biztosítani; 15. meg kell tiltani a sajtószabadságot, amely a vallást és a jó erkölcsöt veszélyezteti.

március 14. II. Lipót bejelentette trónra léptét.

március 22. Mozes Putnik szerb metropolita felirata II. Lipót királyhoz. (Kérte, hogy az országgyűlésre a szerb ortodox egyház főpapjai is kapjanak meghívót. A király a metropolitát és 7 ortodox püspököt hívott meg az országgyűlésre.)

április 1. Giombattista Caprara bécsi nuncius örömmel jelentette a vatikáni államtitkárságnak, hogy „az új uralkodótól sok jót lehet várni”.

április 3. A vatikáni államtitkárság Giombattista Caprara bécsi nunciushoz tolmácsolta VI. Pius pápa véleményét a magyar főpapság törekvéseiről: „A Szentatya amilyen nagy tetszéssel vette tudomásul azon kiváló főpapok buzgóságát és egyházas érzését, akik rajta vannak, hogy püspöki hatáskörük és jogaik minden vonalon visszaállítsa-

sanak, éppen úgy nem érti, hogy a kiváltsággal felruházott szerzetesrendek függését miért akarják maguknak fenn tartani vagy legfeljebb csak a helyi főnököknek átengedni. Akár az egyik, akár a másik eset valósul meg, egyik sem lesz tökéletes, mert megsemmisíti a generális főnökök joghatóságát.” A nunciust tette felelőssé, hogy az ilyen törekvések meg ne valósuljanak, s a kánonokban előírt joghatóság újra érvényesüljön Magyarországon,

április 30. II. Lipót *Circa ecclesiastica et religionaria* néven megjelent rendelete néhány egyházi kérdésről. Az I. szakasz rendelkezései: 1. függőben hagyta a plébániák további rendezését mindaddig, amíg az összeülő országgyűlés róla részletesen nem határoz; 2. ugyanez várt az eltörölt szerzetesrendekre kolostoraikkal, monostoraikkal s lefoglalt, eladott vagy elidegenített ingó és ingatlan vagyonukkal együtt, de a püspökök már most megkapták a felhatalmazást, hogy a szükséghez képest konszekrálhatják vagy benedikálthatják azokat a kolostori, monostori templomokat és kápolnákat, amelyeket eddig profán célokra használtak; 3. tekintettel arra, hogy a generális szemináriumokat az iskolaév közepén nem lehetett megszüntetni s helyettük az egyházmegyeieket felállítani, a rendelet előírta, hogy a papnövendékek nevelése és kiképzése akként történjék, hogy azok megfelelhessenek a buzgó lelkipásztori követelményeknek. A további intézkedésre nézve a rendelet fölhatalmazta a püspöki kart, hogy tervezetet készítsen és nyújtson be II. Lipótnak; 4. a kegyes alapítványokat és ezek kamatos tőkéit II. Lipót eredeti rendeltetésüknek kívánta visszaadni, de az államkassza súlyos gondjai miatt ideiglenesen a kincstár kezelésében maradtak; 5. azokat a székesegyházi, társaskáptalani, prépostsági és apátsági javadatokat, amelyeket 1780 után beneficiátu-

saiktól megfosztottak, május 1-jei határidővel kivették a vallásalapból s érdemes egyházi férfiakkal adományozták; 6. a kincstár jogát nem érintő interkaláris jövedelmek a jövőben a káptalani testületeket, a javadalmak adminisztrátorait vagy a plébániákat illessék meg, aszerint, hogy milyen jellegűek voltak; 7. megszüntette a katolikus klérus vallásalapú és a várerősítési adózását azzal a kikötéssel, hogy akik azt önként vállalták, azok továbbra is adózzanak, hacsak az országgyűlés másként nem határoz; 8. az érseki és a püspöki nemesek felkelési kötelezettségére nézve a korábbi törvények maradtak életben; 9. a falusi plébániák betöltésére vonatkozóan érvényben maradt az 1790. február 9-i rendelet; 10. a püspökök jogai ebben a pontban azzal a módosítással maradtak érintetlenül, hogy a pályázók közül nem csupán hármat kell felterjeszteni a kegyúrhoz, hanem mindazokat, akiket erkölcs és tudás tekintetében alkalmasnak találtak. A rendelet II. szakasza a házassági és bírósági kérdésekben döntött: a latin és görög szertartású katolikusok, továbbá az ortodoxok házasságára nézve visszaállították a II. József előtti törvényes állapotot, míg a protestánsokra nézve addig, amíg az országgyűlés új törvényt nem alkot, az 1786. évi pátenst hagyta érvényben. Hatályon kívül helyezte II. József azon rendelkezését, hogy államellenes vétségekben az egyházi alattvalók kötelesek voltak eljáróikat a világi bíróság előtt feljelenteni, s hogy a világi bírák bűnügyekben az egyháziakat egyszerűen elfoghatták, őrizetben tarthatták, s felettük ítélezhettek. Ugyancsak megszüntette a világi hatóságok azon jogát, amelyet eddig polgárjogi tekintetben a lelkipásztorkodás terén működő szerzetesek felett gyakoroltak, s őket a püspököknek vetette alá. A III. szakasz a tolerancia kérdésében a döntést az országgyűlésre bízta. A IV. sza-

kasz úgy intézkedett, hogy ezen túl az egyetem, az akadémiák és a gimnáziumok tanítási nyelve ismét a latin legyen.

május 17. Veszprém vármegye közgyűlése javasolta a országgyűlésnek a zirci ciszterci apátság elválasztását Heinrichautól (ahová 1699. december 17. óta tartozott), mert: 1. az apátság lelkiekben kevés szolgálatot tesz a hazának; 2. az apátság jövedelmét a haza nagy kárára kiviszik; 3. magyarokat csak kis számban vesznek fel, az apátválasztásnál pedig megfosztották a magyarokat a passzív választójogtól. → május 18.

május 18. A porosz Christoph Bonaventura zirci perjel Veszprém vármegye közgyűlése előtt Zirc Heinrichautól való elválasztását jogtalannak nevezte, mondván: Heinrichau királyi megerősítéssel úgy kapta meg Zircet, hogy a heinrichaui apátok egyben zirci apátok is. → 1791. szeptember 26.

június 22. Az országgyűlés alsóházának két tiszai kerülete a protestáns vallások teljes egyenjogúsítását követelte. Javaslataik szerint a vallási szabadság alapja az 1606-ban kötött és 1608-ban becikkelyezett bécsi, és az 1645-ben kötött, 1647-ben becikkelyezett linzi békekötés. E kettő tehát, mint nemzetközi szerződés, jusson kifejezésre a hitlevélben, a vele ellenkező későbbi törvényeket és királyi rendeleteket töröljék el; mondják ki a protestáns vallások gyakorlásának teljes szabadságát, az egyházkormányzat, az iskolaalapítás, -fenntartás, a tanrendszer, az egyházi és iskolai alapítványok kezelésének a függetlenítését, a korlátlan polgárjogok gyakorlását; nyíljanak meg a városi, megyei és az országos hivatalok a protestáns felekezetű polgárok részére; a vegyes házasságból származó gyermekeknél a nem kövesse a nem vallását, hacsak a szülők eltérően meg nem állapodtak, ám ebben az esetben a gyermekeknek, nagykorúságuk betöltése után, jogukban áll vallásukat megváltoztatni.

— A Helytartótanács 17 965. szám alatt engedélyezte a Pesten letelepedett görögöknek és makedón-románoknak, hogy elszakadjanak a szerbektől, azaz önálló görög egyházközséget alapítsanak, és külön templomot építsenek. → 1792–1930.

június 24. II. Lipót rendelete lehetővé tette, hogy a tanító rendek saját törvényeik szerint válasszák meg provinciálisait. Ez azt jelentette, hogy a rendek káptalanja három jelöltet állíthatott, s közülük nevezte ki a király a provinciálist. Ez a gyakorlat 1918-ig volt érvényben.

június 27. Az országgyűlés alsóházának két dunai kerülete ragaszkodott a katolikus vallás előjogaihoz. (A protestánsokat csak „bevett”, de nem egyenjogú felekezetnek tekinti.)

július A magyar katolikus püspöki kar – élve II. Lipót fölszólításával – tervezetet készített a papnevelésről: a generális szemináriumok eltörlendők, s helyükbe az egyházmegyeiek állítandók vissza. A teológia 4 félévre terjed. A tankönyvek kiválasztása és a tanárok megbízatása a püspökök feladata lett volna. Gr. Batthyány József hercegprímás, esztergomi érsek a tervet a Helytartótanácsához nyújtotta be, amely véleményezésre kiadta a kebelében működő Commissio ecclesiasticának (egyházi bizottságnak). → szeptember 1.

július vége A Helytartótanács egyházi bizottsága új tervet készített a papnevelésről, amely a püspöki kar elképzeléseiből alig tett valamit a magáévá: a szemináriumokat teljesen az államhatalomnak vetette alá, az oktatók kinevezését, a tanrendet és a tankönyveket központilag szabályozta, a püspököknek csekély felügyeleti jogot hagyott meg.

nyara Hajnóczy József megírta kéziratban terjesztett röpiratát: *De religione*. (A vallásszabadság a politikai szabadság része.)

augusztus 31. A katolikus püspöki kar konferenciája elfogadta az országgyűlés alsóházának két dunai kerületében tárgyalt Prileszky Károly-féle 12 pontos javaslatát: teljes vallásszabadságot nyújtott a protestánsoknak, de az 1608. évi országgyűlés kautélájával (kizáró feltételével), vagyis az ne járjon a katolikus vallás megrövidítésével. Ennek értelmében vegyes házasságot továbbra is csak katolikus pap előtt lehet kötni, a vegyes házassági perekben a püspöki szentszékek az illetékesek, büntetendő cselekménynek minősült az aposztázia. Ha a protestánsok nem fogadnák el ezen engedményeket, akkor maradjon érvényben az 1715:XXX. törvénycikk, amely a vallásügyek rendezését a királyra bízta.

szeptember 1. Temesvárott megnyílt a szerb nemzeti egyházi kongresszus. (A magyarországi ortodox egyház megszerveződésének alapja az 1779. július 16-án királyi jóváhagyást nyert *Rescriptum Declaratorium Illyricae* volt.) A kongresszuson két markáns vélemény fogalmazódott meg az egyház jövőjéről: az egyik teljes elszakadást Magyarországtól és közvetlenül a dinasztia alá rendelődést kívánt, a másik a magyarokéval azonos jogok elnyerését szorgalmazta. → 1792. június 26. — A Helytartótanács 22 658. számú rendelete közzétette II. Lipótnak az állami papnevelő intézeteket eltörlő határozatát. A papnövendékeket visszaküldték megyéspüspökhöz, illetve szerzetesrendjükbe. (Az állami papnevelő intézeteket, az ún. „generale seminarium”-okat II. József 1783. szeptember 15-én, a 8885. számú rendeletében állította fel.) Az 1790/91. évi tanév őszén megnyitották az ismét felállított egyházmegyei szemináriumokat. Az elsők között volt az esztergomi, az egri, a szombathelyi és a pécsi egyházmegyei szeminárium. Azon egyházmegyek számára, ahol egyelőre nem nyílhatott

meg a papnevelde, megmaradt a pozsonyi generális szeminárium.

szeptember 2. Az országgyűlés teljes ülésén gr. Zichy Károly országbíró azt indítványozta, hogy az elmérgesedett viták miatt megoldatlan vallásügyi kérdést bizzák a király döntésére. Javaslatát a klérus egy részének ellentmondásával azzal a módosítással fogadták el, hogy a hitlevélbe bekerülhet a protestáns vallásszabadság, de ennek érvénye csupán Magyarországra szólhat, s nem terjedhet ki a szántisza katolikus Horvátországra. A viták során az eltérően értelmezett bécsi és linzi békék magyarázatát is a királytól várták.

november 2. Giombattista Caprara bécsi nuncius jelentette Rómába, hogy II. Lipót a magyar nemzettel való megegyezés kedvéért hozzájárul az 1606-ban kötött és 1608-ban becikkelyezett bécsi, és az 1645-ben kötött és 1647-ben becikkelyezett linzi békekötés vallásügyi határozataihoz.

november 7. II. Lipót válaszolt az országgyűlés szeptember 2-i feliratára, és megerősítette az 1606-ban kötött és 1608-ban becikkelyezett bécsi, és az 1645-ben kötött és 1647-ben becikkelyezett linzi békekötés vallásügyi rendelkezéseit: szabad vallásgyakorlatot, templom- és iskolahasználatot biztosított a protestánsoknak; szavatolta hivatalviselési jogukat; eltörölte a protestáns vallásra való áttérés büntetését; más vallású istentiszteletekre és szertartásokra nem voltak kötelezhetők, ez alól csak a katonaság volt kivétel; a király felügyeleti jogának megtartásával vallási ügyekben kizárólag saját előjáróiktól függtek; megszűnt a katolikus papoknak és mestereknek járó stóla és párbér; lelkészeik minden korlátozás nélkül meglátogathatták betegeiket s a felekezetükhöz tartozó rabokat; a decretalis eskü katolikus mintája nem kö-

telezte őket; alapítványaik birtokukban maradhattak; házassági ügyeik saját egyházi hatóságukhoz tartoztak; a válásháborítók az 1647:XIV. törvénycikk értelmében bűnhődtek; bűnvádi eljárást nem vont maga után a katolikus hitből való aposztázia, de kimondta, hogy a protestáns lelkészek senkit kitérésre rá nem beszélhetnek, ha pedig egy katolikus önként kívánná vallását elhagyni, köteles előbb hatheti hitoktatásban részt venni plébánosa által, s ha ezután is kitart szándéka mellett, az illetékes plébános köteles őt elbocsátani; a vegyes házasságokból származó gyermekek, ha az apa katolikus, az ő vallását követik, ha pedig az anya, a *sexus sexum sequitur* (nem nemet követ) elve érvényes; a vegyes házassági perek a püspöki székszékekhez tartoznak; a protestánsok kötelesek a katolikus ünnepeket külsőleg megülni, vagyis a protestáns földesurak katolikus alattvalóikat ezen alkalmakkor nem vonhatják el az ünnepléstől, s nem kényszeríthetik munkára. A protestánsoknak szóló jogok csak Magyarországra vonatkoztak, a társországekra nem. → november 11.

november 11. Gr. Kollonich László kalocsai érsek a katolikus klérus nevében ünnepélyesen ellentmondott II. Lipót november 7-i vallásügyi döntésének. → november 30.

november 15. Pozsonyban megkoronázták II. Lipót magyar királyt.

november 29. Bécsben II. Lipót király átvette a zsidók folyamodványát, amelyben sérelmeik orvoslását kérték.

november 30. Gr. Kollonich László kalocsai érsek hívására az országgyűlés katolikus (egyházi és világi) követeinek egy része értekezletet tartott Pozsonyban, és feliratban kérte a királyt, hogy november 7-i vallásügyi döntését változtassa meg. („1. Az áttérést büntetendő cselekménynek kell nyilvánítani. 2.

A vegyes házasságból származó gyermekeket kivétel nélkül róm. kath. vallásban kell nevelni. 3. Az evangélikusok házassági ügyeit a szent szék bírálja meg. 4. Az evangéliumi vallás ne nyilváníttassék bevett vallásnak, mert különben a katolikus vallással egyrangú lenne, s a királyra is lealázó, ha Ő felsége az evangélikus vallás fejének mondja magát.”) → december 3.

november Harminchárom növendékkel megnyílt a szombathelyi római katolikus szeminárium.

december 3. A gr. Kollonich László kalocsai érsek irányításával november 30-án megfogalmazott memorandumot egy 24 tagból álló küldöttség a király elé terjesztette, aki azt kiadta véleményezésre a magyar kancelláriának. → december 14., 1791. január 15.

december eleje Megjelent Abaffy Ferenc anonim röpirata: *Declaratio Statuum catholicorum*. (A kalocsai érsek által november 30-án tartott értekezleten meg nem jelent katolikusok nevében törvénytelennek nevezte az értekezlet szembehelyezkedését a király döntésével.)

december 12. A Kolozsvárott összeült erdélyi országgyűlésen Joan Bob fogarasi görög katolikus és Gerasim Adamović ortodox püspök a román nép nevében közös emlékiratot intézett II. Lipót királyhoz, amelyben az ortodoxok szabad vallásgyakorlatának kimondásáért, valamint a román nép negyedik nemzetként való elismeréséért folyamodtak. (Az emlékirat eredménye lett az 1791:LXVI. törvénycikk, amely az ortodoxoknak szabad vallásgyakorlatot biztosít, bár az ortodox vallást nem vette föl a négy bevett vallás mellé ötödiknek.)

december 14. Giombattista Caprara bécsi nuncius véleménye szerint II. Lipót a protestánsok zaklatásától tart, ez magyarázza november 7-i vallásügyi leiratát.

az év folyamán Szentmiklósi Timótheus református lelkész Győrött kiadta a maga és mások prédikációiból össze-

állított *Katedrai Gyűjtemény, vagy: Különb-különbféle prédikációk* című művét.

1791

január 15. Miután a magyar kancellária megvitatta a gr. Kollonich László kalocsai érsek által készített memorandumot, az államtanács, az udvari konferencia végül a király megerősítésében a vallásügyekről intézkedő törvényjavaslat módosított formában az országgyűlés elé került. A módosítás nem kedvezett a katolikusoknak, mert a rezolúciónak csupán néhány határozatát változtatta meg: az aposztáziánál minden egyes esetben még jelentést kíván tétetni az uralkodóhoz, de a büntetés kiszabását nem ajánlotta, ezt csak azon protestáns lelkészekre vonatkoztatta, akik valakit átszábitottak magukhoz; a vegyes házasság is a régiiben maradt, azzal a hozzátoldással, hogy a katolikus papok ez elé nem gördíthetnek akadályt.

január 20. II. Lipót király a szerbek számára megalapította az Illyr Kancelláriát. → 1792. június 26.

február 8. Pozsonyban az országgyűlés heves viták után elfogadta a vallásügyekre vonatkozó módosított törvényjavaslatot.

február 10–12. Pozsonyban a reformátusok és evangélikusok konventje közösen tárgyalta meg az 1791:XXVI. törvénycikk értelmezésére összehívandó zsinat előkészületeit.

március 11. Az erdélyi román püspökök benyújtották a királynak az erdélyi románok *Supplex Libellus Valachorum* című emlékiratát, amely az erdélyi románok negyedik rendi nemzetként való elismerését kérte. (II. Lipót az emlékiratot megküldte az erdélyi or-

szággyűlésnek, amelynek állásfoglalása után a kérést elutasította.)

március 12. II. Lipót király szentesítette az 1791. évi törvényeket. Az 1791:XXIII. törvénycikk *Isten egyházairól és az alapítványokról*: „Ő szent felsége, mint az egyházak legfőbb kegyura, Isten egyházait jogaikban megtartandja és mindenféle alapítványokat az alapítók szándéka szerint igazgattat.” Az 1791:XXIV. törvénycikk a király megerősítette az esztergomi érsek törvényes hatalmát, jogait és kiváltságait. Az 1791:LXXVI. törvénycikk *A vallás ügyéről*. Főbb §-ai: a protestánsoknak szabad nyilvános vallásgyakorlatot, templom- és iskolahasználatot biztosít; katolikus részre stólat nem tartoznak fizetni; hivatali kinevezéseknél a vallás nem jöhet tekintetbe; a protestáns vallásra való áttérést be kell jelenteni a királynak; vegyes házasság mindig katolikus plébános előtt kötendő, az ilyen házasságból származó gyermekek: ha az apa katolikus, minden gyermek az ő vallását követi, ha az anya katolikus: a lányokat katolikus vallásban kell nevelni, csak a fiúk követhetik apjuk vallását; protestánsoktól nem követelhető a római katolikus eskümintá; házassági ügyekben egyházi bíróságaik az illetékesek, amíg ezek megalakulnak, addig a világi bíróság jogosult intézkedni. A törvény hatálya nem terjedt ki Horvátországra. → szeptember 14.–október 13. — Az 1791:LXXVII. törvénycikke *A görög nem egyesült vallásúakról (De Graecis non unitis)* az ortodox keleti egy-

házat bevett vallásnak ismerte el. Erdélyben továbbra is túrt vallás maradt. — Az 1791:XXXVIII. törvénycikk *A zsidókról*: „Magyarországon és kapcsolt részei határain belül élő zsidók az összes szabad királyi városokban és más helységeken (ide nem értvén a királyi bányavárosokat) azon állapotban, melyben az 1790. évi január elsőjétől voltak, megtartassanak, és ha abból ne talán kizavartattak volna, visszahelyeztessenek.” — Az 1791:LXX. törvénycikk *Azon külföldiekről, kik az országban egyházi javadalmakat tényleg bírnak* A javadalom elfoglalása előtt az ilyen nagyjavadalmasok 1000 aranyat kötelesek az ország pénztárába befizetni, a kisebb javadalmasok 200 aranyat, valamint esküt kell tenniük az országgyűlés és a király színe előtt.

március 16. II. Lipót visszavonta II. Józsefnek még érvényben lévő néhány egyházi vonatkozású intézkedését. (Így az 1783. november 24-i rendelkezését, amelyben II. József megtiltotta a főpapoknak, hogy pénzzel hozzájáruljanak a római kúria kiadásaihoz, s hogy egyházi ügyekben fellebbezenek hozzá.)

május 2. A tiszántúli református egyházkerület papjai a világiak kihagyásával választották meg új püspöküket Sinai Miklós teológiai professzor személyében. A főgondnok mind a gyűlést, mind Sinai megválasztását törvénytelennek minősítette. → május 18.

május 18. A tiszántúli református egyházkerület papjai háromfős küldöttséget választottak, hogy az Bécsben a királytól kérje Sinai Miklós püspökké választásának megerősítését, valamint a világiaknak az őket szerintük meg nem illető hatáskörükből való eltávolítását. (A küldöttség tagjai közül végül csak Sinai indult el június 4-én, de ő sem járt eredménnyel.) → június 28.

június 28. Hunyadi Ferenc lelkész, a tiszántúli református egyházkerület fő-

jegyzője általános választási gyűlést hívott össze. Felhívást intézett a gyülekezetekhez, hogy szavazataikat szabadon, ha kell, lelkeszeik akarata ellenére is, adják le. A választás eredményeként Hunyadi Ferenc lett az új püspök. (A gyűlés Sinai Miklóst professzori tisztségétől is megfosztotta. A budai zsinat előterjesztésére a király megerősítette Hunyadi Ferenc főjegyző püspöki megválasztását, de új vizsgálatot rendelt el Sinai professzori tisztségétől történt megfosztása ügyében. A hírhedt Sinai-per kilenc évig tartott.)

augusztus 5. A Helytartótanács 14 533. számú rendelete szabályozta a szerzetesrendek kormányzását és belső szervezetét. (A szabályzat csak önálló, Rómától független rendi tartományokat ismert, eltiltotta a szerzeteseket minden olyan összeköttetéstől, amely külső joghatósági befolyást vagy pénzküldést vonhatott maga után. A rendtartomány vezetője a provinciális, aki a generális hatáskörével kormányoz két tanácsos [consultor] segítségével. A kolostorok élén az ún. gárdiánok állnak. Az előjárók hivatali ideje a II. József által elrendelt öt év helyett három esztendő, tehát háromévenként választó káptalant [capitulum electivum] kell tartani. A szerzetesi fegyelem fenntartására évenként gyűlést tarthatnak [congregatio intermedia vagy consultorialis]. A szerzetesi regula, konstitúciók és exemptiók úgy maradtak, amint azokat II. József király eltörölte vagy megváltoztatta, a káptalanokon újabb statútumokat nem alkothatnak. A káptalani jegyzőkönyveket a Helytartótanácsához kell fölterjeszteni.) → augusztus 13.

augusztus 13. A helytartótanácsi 1791. évi szabályzat értelmezésére és egységes végrehajtására a szerzetesrendek főnökei Pesten a hercegprímás elnökletével ülést tartottak. (Augusztus 16-án a

mariánus, a salvatoriánus és kapiszt-ránus provinciálisok a ferences rend-tartományokat illetőleg 18 pontban részletezték az előjárók választásának szabályait.)

augusztus 29. Szily János szombathelyi megyéspüspök lerakta a szombathelyi székesegyház alapkövét. → 1806. november 9.

szeptember 14.–október 13. Az ágostai hitvallású evangélikusok Pesten, a reformátusok Budán zsinatot tartottak. (Az 1791:XXVI. törvénycikk új egyház-szervezetet állapított meg, amely a világi elem befolyását erősítette. A két egyház együttes bizottságai kidolgozták a közösen tervezett főkonzisztórium és egyetemes főgondnoki hivatal tervét, melyek a két protestáns egyházat a külvilággal való kapcsolatában egyesítették volna, de mivel a terv nem nyert királyi jóváhagyást, így nem is valósult meg.) → 1821. március 18.

szeptember 26. Veszprém vármegye közgyűlése Sándor Lipót főherceg nádorhoz beadott felterjesztésében ismét sürgette a zirci ciszterci apátság elválasztását a heinrichai apátságtól. Amíg ez bekövetkezik, azt kell kieszközölni a királytól, hogy helyreálljon a magyarok passzív választójoga, és a magyarok legyenek Zircen az előjárók és az apátság gazdaságának vezetői. → 1793. január 27.

október 22. A 20 991. számú királyi rendelet engedélyezte, hogy a vallásalap, a tanulmányi alap, az alapítványok stb. tőkéit törvényes kamatra magánszemélyeknek kölcsönözhessek.

november 17. II. Lipót király rendelete a protestánsok részéről adott reverzáli-sok érvényességéről és fenntartásáról. (Az 1807. október 12-i királyi rendelet ugyanezt megerősítette.)

az év folyamán Losoncon református lelkészképző intézet nyílt.

1792

március 1. Váratlanul, a halottak szentségének felvétele nélkül elhunyt II. Lipót német-római császár, magyar király, aki egyházpolitikájában elvette ugyan a jozefinista rendeletek életét, de az ún. államegyház eszméje mellett kitartott. A trónon I. Ferenc követte.

március 14. Zelada vatikáni államtitkár rosszallását fejezte ki a bécsi nunciushoz, amiért II. Lipót mellett utolsó óráiban nem volt pap. Az esetet gyakran és a fölvilágosodás szellemének minősítette.

április 26. Szabolcs vármegye református lelképásztort kért a nemesi felkelésben részt vevő katonái számára az egyház-kerülettől.

május 2. I. Ferenc rendeletben biztosí-

totta az ortodoxoknak közhivatalokban valóalkalmazását és a román ifjúság iskolai oktatását.

május 6. Annak érdekében, hogy a gyermekek elsajátíthassák a liturgikus nyelveket, Hajdúdorog tanácsa határozatot fogadott el arról, hogy az iskolákban oroszul és oláhul is kell tanítani.

május 16. I. Ferenc leiratban elismerte az erdélyi róm. kath. Státus törvényességét.

május 20. Budán megnyílt a koronázó országgyűlés, amelynek valóra kellett volna váltania az 1790–91. évi országgyűlés félbemaradt munkáját (egyes szerzetesrendek visszaállítása, a meglevők függő viszonyának rendezése, a plébániák szabályozása, a szemináriu-

mok működése stb.). Az egyházi ügyek azonban érdemlegesen nem kerültek szóba.

május 21. I. Ferenc király hatályon kívül helyezte II. József 1783. november 18-i rendeletét, amely a megüresedett nagyobb egyházi javadalmak időközi jövedelmeit a vallásalapnak engedte át. E jövedelmek tehát ismét, ahogy korábban évszázadokon át, a királyi kincstárba folytak be. → 1857. január 13.

június 10. A Helytartótanács 576. számú rendelete értelmében a szerzetesrendek újra fölállíthatták a noviciátuson belüli házi iskoláikat. A növendékek felvételében, a fogadalmak letételében az ellenőrzést is gyakorló Helytartótanács intézkedett.

június 23. VI. Pius pápa kegyeletteljes beszédben búcsúzott el II. Lipóttól. Kifejezte az új uralkodó, I. Ferenc iránti bizalmát, s hogy tőle reméli a vallás és a Szentszék érdekeinek elősegítését.

június 26. I. Ferenc király szentesítette az 1792. évi törvényeket. Az 1792:X. törvénycikk *Az illyr kancellária eltörléséről, továbbá a nem egyesült görög szertartású püspökök szavazat- és ülésjogáról.* Megszüntette az Illyr Kancelláriát, Magyarország egész területére megadta a szerb ortodoxoknak a teljes polgárjogot. Az ortodox egyház metropolitái és püspökei ülést és szavazatot kaptak a főrendek tábláján. (Ekkor csatlakoztak a szerb ortodoxokhoz a román ortodoxok, hogy ők is élvezzék e kiváltságokat.)

június vége Csehországból kiindulva mozgalom kezdődött a cölibátus eltörléséért. A birodalmi egyháztanács javasolta az uralkodónak, hogy a kérdésről egy világiakból és egyháziakból álló, minden ország képviselésével bíró konferencia döntsön. Magyar- és Horvátországot gr. Batthyány József hercegprímás, esztergomi érsek és Verhovác Miksa zágrábi püspök képviselte volna.

Giombattista Caprara bécsi nuncius, Migazzi bécsi és gr. Batthyány József esztergomi érsek közös erővel elérte, hogy a konferenciát bizonytalan időre elhalasztották.

augusztus 21. A Kolozsvárott tartott erdélyi országgyűlés elfogadta az 1792:LIII. törvénycikket, amely biztosította a négy bevett vallás (református, evangélikus, unitárius, katolikus) szabadságát és egyenlőségét. Ugyanekkor elfogadta az 1792:LX. törvénycikket, amely szabad vallásgyakorlatot engedélyezett az ortodoxoknak. (Ettől kezdve túrt felekezet Erdélyben.) → november 28.

szeptember 7. A Helytartótanács 19 768. számú rendelete megtiltotta, hogy a mariánus szerzetesek kolduljanak. (Ez lényegében megerősítette II. József 1789. szeptember 23-i 4022. és 37 363. számú rendeleteit.) A kolostorok az eltiltott koldulás kárpótlásaként bonificatiót (kártalanítást) kaptak.

szeptember 24. VI. Pius pápa titkos konzisztóriumban dicséretekkal halmozta el I. Ferencet, s úgy méltatta, mint akit a megrendült világban a könyörületes Isten ajándékozott egyháza védelmének.

szeptember 25. A Helytartótanács 21 098. számú rendelete előírta, hogy ha akár törvény, akár reverzálisnál fogva a római katolikus hitben nevelendő gyermek vallásos oktatását a gyermek 7. életéve előtt nem kezdték meg, akkor a gyermeket olyan helyre kell vinni, ahol ez biztosítható. Büntetendő kihágásnak minősült, ha a protestáns szülő a reverzális miatt római katolikus hitben nevelendő gyermekét protestáns istentiszteletra vitte, vagy protestáns könyvet adott a kezébe. → 1793. február 12.

november 28. I. Ferenc király szentesítette az augusztus 21-i erdélyi országgyűlés törvényeit.

december 31. I. Ferenc király rendelete értelmében katolikusok és ortodoxok (görögkeletiek) csak katolikus lelkész előtt köthetnek érvényes házasságot.

az év folyamán A katolikus püspökök kérték I. Ferencet, hogy törölje el azt az 1783. évi rendeletet, amely az egyházi ügyeket a világi hatóságok elé utalta, s a

püspököknek alig volt több joguk, mint papot szentelni és bérálni. Joghatóságukat az ún. Commissio ecclesiastica örökölte.

1792–1930 A pesti görög ortodox egyház-községben ez alatt a 138 év alatt 1015 keresztelezés, 1501 temetés és 327 házasságkötés történt.

1793

január 25. A Helytartótanács 2159. szám alatt elrendelte, hogy ahol római katolikusok és protestánsok vegyesen laktak, az előbbieknél ünnepein az utóbbiaknak csak a zajos és az ünnepet zavaró munkától kell tartózkodnia. A tisztán protestáns helységek lakosai semmiféle munkában nem zavarhatók.

január 27. A zirci ciszterci konvent tagjai I. Ferenc királytól kérték sérelmeik orvoslását. (Heinrichau elnyomja Zircet, még perjelt sem választhat, a regula tiltása ellenére a magyarok ki vannak zárva a gazdaság irányításából és a magasabb állásokból.) → szeptember 23.

február 12. A Helytartótanács 3045. számú rendelete a vegyes házasságból származó gyermekek vallási neveltetése körüli vitákban a királynak tartja fenn a végső döntést; megszüntette a gyermekek elvevését abból a célból, hogy katolikus neveltetésük biztosított legyen.

május 3. A Helytartótanács rendelete szerint mindenki katolikus lehet, még a 18. életévét be nem töltött gyermek is, ha szülei és két tanú előtt kijelenti szándékát. (Ennek lényegét megerősítette az 1797. október 26-i rendelet is.)

június 21. A 14 953. számú helytartótanácsi rendelet megtiltotta a püspököknek, hogy magukat a protestánsok üldözésére esküvel kötelezzék, mivel

részükre a törvény szabad vallásgyakorlatot biztosít. (A katolikus püspökök ugyanis magukat az eretnekek üldözésére kötelezik a pápának tett esküjükben.)

szeptember 23. I. Ferenc kinevezte az új és egyúttal utolsó heinrichau–zirci apátot Gloger Konstantin személyében. Kinevezését csak a zirciek kérelmének tekintetbevételével összeállított feltételek alapján kapta meg: 1. elsősorban magyarokat kell fölvennie; külföldiek ne legyenek előjárók, de ezek kinevezési joga a zirciek jelölése alapján az apáté marad; 2. az apát távollétében a perjel ne egyedül intézkedjen, legyen mellette két tanácsadó; 3. tilos a javak elidegenítése és a pénz országból való kivitele; 4. az apát a Helytartótanács kegyesalapítványok bizottsága előtt tegyen jelentést Zirc állapotáról; 5. várerősítés címén 1769 forint 36 krajcárt kell fizetni évenként. → 1800. október 12.

december 28. Megnyílt az ország második nyilvános könyvtára az egri katolikus Líceumban. 1799-ben kibővült hg. Eszterházy Károly hagyatékával, s ekkor 20 293 kötetből állt.

az év folyamán A Sárospataki Református Kollégium – elsőként a magyar protestáns tanintézetek közül – jogi tanácsokat állított fel.

1794

május 13. I. Ferenc király rendelete előírta, hogy annál a személynél, aki római katolikus hitről protestánsra akar áttérni, az engedély megadása előtt meg kell vizsgálni: 1. van-e a katolikus hittől elszakadni igaz szándéka; 2. miért akar hitet változtatni? 3. a valódi ok után a szomszédoknál, helybelieknél érdeklődni kell; 4. gyakorolta-e már eddig a protestáns vallást; 5. kizárni a csábítás lehetőségét.

szeptember 11. Alsó-Fehér vármegye vizsgálatot indított az ún. erdélyi triász, három bazilita szerzetes ellen, akik Joan Bob fogarasi görög katolikus püspököt latin liturgikus szokások bevezetésével, a szerzeteseknek az egyházkormányzatból való kiszorításával vádolták. A triász hangadója, Gheorghe Sincai börtönbe került, a többiek szétszéledtek.

október 9. Karcagon felszentelték a keleti ortodox Szent György-templomot.

1795

február 11. A Helytartótanács általános könyvvizsgálásról szóló 15 116. számú rendelete előírta, hogy azon könyveket, amelyeknek vallásos tartalma kétséges, föl kell küldeni a királyi cenzorhoz. (A protestánsok történelmi vonatkozásokkal bíró könyvei mind a királyi könyvvizsgáló elé kerültek.)

április 16. Sándor Lipót főherceg nádor a magyar katolikus papságot jellemezte az I. Ferenchez írt jelentésében: a kisebbik rész vakbuzgó és türelmetlen vallási felfogásában, a nagyobbik rész

pedig mit sem törődik egyházi kötelességének teljesítésével, így megvetés tárgyává tette az egész egyházi rendet.

május 20. A budai Vérmezőn kivégezték a Martinovics-féle összeesküvés résztvevőit.

június 9. A Helytartótanács 11 626. számú rendelete a Martinovics Ignác-féle összeesküvés ürügyén megtiltotta, hogy francia vagy más idegen országbeli papot magyar szerzetesrendi tartományba átvegyenek.

1796

június 23. Br. Vay József, a tiszáninneni református egyházkerület főgondnoka elkészítette egy, a református, evangélikus és görögkeleti egyház részére *Pesten felállítandó universitas* tervét. (Anyagi alapját az ezen vallásokhoz tartozó házaspárok tíz esztendőn át fizetendő évi 5 garasa adta volna.) A tervet elhált, amint kitudódott, hogy a katolikusok feladták a pesti egyetem Esztergomba helyezésének szándékát.

október 1. Pesten megtartotta az első is-tentiszteletet Báthory Gábor lelkész, az újjáalakult pesti református egyházközség első lelképásztora. Ebben az időben a pesti reformátusok száma 512 fő.

az év folyamán Gr. Batthyány József bíboros, esztergomi érsek 100 katonát szerelt fel, 50 ezer mérő zabot és 50 ezer forintot adott a Franciaország elleni háború céljaira. — Lőcsén evangélikus lelkészképző intézet nyílt.

1797

január 25. A tiszántúli református egyházkerület közgyűlése elhatározta, hogy a debreceni kollégiumban ezen túl minden tantárgyat magyarul kell oktatni.

március 28. A Helytartótanács 6336. számú rendelete engedélyezte, hogy a szerzetesrendek a káptalani választásokat a külföldön székelő generális tudomására hozhassák. A bejelentés eredetijét és hiteles másolatát a rendi pecséttel ellátva a Helytartótanácsnak meg kellett küldeni, mert az közvetített minden levelezést a generális és a provinciális között. (Ugyanerre vonatkozott az 1800. október 1-jei 22 897. és az 1800. december 9-i 28 189. számú rendelet is.)

június 11. A pápai református egyház és iskolai előjárói folyamodványban kérték a dunántúli református egyházkerület konzisztóriumát, hogy az addig kizárólag általuk fenntartott pápai iskolát vegye pártfogása alá. → június 13.

június 13. A Tatán tartott dunántúli református egyházkerületi gyűlés kijelentette, hogy a pápai iskolát ismeri el a kerület anyaiskolájának.

az év folyamán A dunántúli és a dunamelléki református egyházkerületek főiskolájuknak fogadták el a Pápai Református Kollégiumot. (1801-ben egyenrangúvá vált a sárospataki és a debreceni kollégiumokkal.) — Máramaroszigeten református lelkészképző intézet nyílt.

1798

február 1. Mártonfi Józsefet a király erdélyi püspökké nevezte ki. (Az erdélyi róm. kath. Státus három jelöltet terjesztett a király elé, aki közülük egyet kinevezett, s őt a pápa prekonizálta.)

augusztus 7. I. Ferenc király engedélyezte, hogy a protestáns hitben nevelt gyermekek megmaradhassanak hitvallásuk-

ban. (Fogantatja nem lett, mert a megelőző, illetve az ezt követő rendeletek hatástalanították.)

október 27. Életének 78. évében elhunyt Galgóczy Ferenc esztergomi kanonok, 1768-tól besztercei apát, 1772-től komáromi főesperes, a Szent István-rend kiskeresztje kitüntetettje.

1799

április 9. I. Ferenc király elrendelte, hogy a katolikus lelkészek akkor is teljesítsék az esketést, ha a protestáns apa megtagadja a fiúgyermekeinek katolikus nevelését biztosító reverzálist.

július 17. Protestáns egyházi vezetők terjedelmes sérelmi kérvényt nyújtottak át I. Ferenc királynak.

augusztus 21. A Helytartótanács 18 545. számú rendelete érvénytelennek minő-

sított minden kötelezvényt, amelyben római katolikus apa beleegyezését adta gyermekei református vagy evangélikus szellemű neveltetéséhez. → 1808. július 26.

augusztus 29. A franciaországi Valence-ban elhunyt VI. Pius pápa.

szeptember 6. I. Ferenc király a szombat-helyi egyházmegye élére gr. Herzan-Harras Ferencet, a birodalom bíbo-

ros-követét nevezte ki. (1800. május 18-án szentelték püspökké.)

október 18. Helytartótanácsi rendelet meghagyta: ha a városi pénztárak valamely felekezeti iskolát segélyeznek, ezentúl kötelesek mindegyik helybeli

felekezeti tanintézetet a lakosság felekezeti arányszáma szerint segélyezni.

október 23. Meghalt gr. Batthyány József bíboros hercegprímás, esztergomi érsek. (Az érseki széket 1808-ig nem töltötték be.)

1800

március 14. Egyhangúlag pápává választották gr. Barnaba Luigi Chiaramonti bíborost, imolai püspököt, aki a VII. Pius nevet vette föl.

március 18. A Helytartótanács 6320. számú rendelete előírta, hogy az elhagyott és kitett ún. „státus-gyermekek”-et az uralkodó vallásában kell nevelni, tekintet nélkül a befogadó vagy az örökbefogadó vallására.

augusztus 12. A király elrendelte, a Helytartótanács 18 836. szám alatt közzétette, hogy a királyi, városi és községi kegyuraságnál a lelkészi állásra pályázók közül a püspök hármat jelölhet, s a kegyúr a három jelölt közül prezentálhat. A rendelet nem vonatkozott a magánföldesurakra. A szabad királyi városok pedig nem voltak kötelesek a püspök által javasolt három fő közül választani.

október 12. Christoph Bonaventura, a zirci ciszterci apátság 1779–1793 közötti perjele, a német rendtagok nevében –

azok megkérdezése nélkül – panaszt emelt I. Ferenc királynál a németek elnyomatása miatt, hogy így a zirci konvent magyarrá válását akadályozza. → november 25.

október 28. A Helytartótanács engedélyezte, hogy a pesti görögök templomukba temetkezhessenek az előírásoknak megfelelő kriptákba. (A templomban 13, a templomudvarban 69 görög holttestet temettek el. 1937-ben exhumálták és a Rákoskeresztúri temetőbe helyezték át őket.)

november 25. A Helytartótanács Bajzáth József veszprémi megyéspüspököt, ő pedig Zsolnay Dávid vikárius generálist megbízta a zirci ciszterci apátság belső viszonyainak vizsgálatával. (Mennyi a szerzetesek száma, milyen a nemzeti-ségi megoszlás, hányan lelkipásztorkodnak, van-e noviciátus és teológia Zircen, milyen nemzetiségűek az előjárók, megtartják-e a pénzkivétel tilalmát stb.) → 1801. január 3.

1801

január 3. Zsolnay Dávid vikárius generális jelentést tett zirci vizitációjáról: a kolostor tagjainak száma 28. Közülük a zirci konventben 16, lelkipásztorkodásban 9, jószágkormányzó 2, nyugalom-

ban 1. Született magyar 10, örökös tartománybeli 7, más országokból 11. A növendékek Zircen nevelését ajánlotta. Megállapította: a tilalom ellenére sok pénzt visznek ki. → 1802. július 1.

január 13. I. Ferenc király 197. számú rendelete kötelezővé tette a szegények ingyen temetését.

február 24. Fengler József győri megyéspüspök a város óhajára Sopronba hívta a ferences szerzeteseket.

március 21. Elhunyt Fába Simon esztergomi kanonok, egyházi költő.

május 21. I. Ferenc király felszólította az egri káptalant, hogy az 1802. évi pozsonyi országgyűlésre készítsenek tervet az egri egyházmegye területének megosztásáról az új püspökségek felállításának érdekében. Királyi biztosnak gr. Kollonich László kalocsai érseket nevezte ki.

június 14. A Martinovics Ignác vezette összeesküvésből okulva József nádor rendeletben írta elő a szerzeteseknek, hogy tegyenek esküt, miszerint semmi-

féle titkos társasághoz nem tartoznak, és a jövőben sem lesznek annak tagjai.

június 17. József nádor jelentése I. Ferencnek Magyarország állapotáról és hangulatáról. (A 3. pontban az ifjúság nevelésének és oktatásának jobbítása érdekében néhány eltörölt szerzetesrend visszaállításának óhaját tolmácsolta.)

október 8. A magyar kir. kancellária javasolta a bencés és a pálos rend visszaállítását. (A pálosokkal kapcsolatban a kancellária aggályoskodott, hogy a vallásalap már nem képes a pálosok lefoglalt vagyonát visszaadni, s a még élő pálosok tanító munkára alkalmatlanok.)

az év folyamán Pápán református, Késmárkon evangélikus lelkészképző intézet nyílt.

1802

január 11. I. Ferenc király diplomája, amelynek köszönhetően jogilag is megkezdhetette működését Pesten a római katolikus egyház Központi Szemináriuma.

január 15. A Helytartótanács 327. számú rendelete a latin szertartású plébániák szabályozásáról. (Pontosan körülhatárolta a kegyurak jogait és kötelességeit.)

február 24. Elhunyt Bajzáth József veszprémi megyéspüspök. A püspöki szék 1808-ig üresen állt.

március 7. I. Ferenc király kéziratot intézett gr. Pálffy Károly József kancellárhoz: mivel az egri egyházmegye nagy kiterjedésű, és egy főpásztor nem láthatja el annak kormányzását, a kancellária tegyen javaslatot, hogyan lehetne két, avagy három egyházmegyére fölosztani az egri püspökséget. → április 9., július 10.

március 8. I. Ferenc király aláírta a *diploma restitutionalét*, amely újra életre kel-

tette a pannonhalmi bencés főapátságot, a dömölki, a tihanyi és bakonybéli apátságokat, továbbá a ciszterciek egyesített pilis-pásztói apátságát, a jászóvári és csornai premontrei prépostságokat. (A zalavári apátságot nem kellett visszaállítani, mert az a göttweiginek volt a fiókja, s így nem került eltörlésre II. József alatt. Mindegyik rend visszakapta az eltörlés előtt birtokolt ingatlanait és ingóságait, ill. az utóbbi ellenértékét. Ennek ellenében a három rend köteles volt bekapcsolódni a lelkipásztori munkába, a számukra kijelölt gimnáziumokat fenntartani és vezetni. (A jászói premontrei prépostságot egyesítette a leleszi és a váradelőhegyi monostorokkal. A rendet kötelezte arra, hogy átvegye az ungvári, a lőcsei, a nagyváradi és a rozsnyói gimnáziumot. A csornai premontrei prépostsághoz csatolták a türjei és a jánoshidai monostorokat. A csornai pre-

montreiek a szombathelyi és a keszt-helyi gimnáziumokban kezdtek el tanítani.)

március 12. I. Ferenc király Novák Kriszotomot pannonhalmi főapátnak, Schumann Teofilt pilis-pásztói apátnak, Zasio Andrást jászóvári, Harsányi Istvánt csornai prépostnak nevezte ki.

április 9. Az egri káptalan Miklóssy Ferenc káptalani helynököt és br. Fischer István órkanonokot azzal az utasítással küldte a pozsonyi országgyűlésre, hogy beszéljék le a királyt az egri egyházmegye területének megosztásáról, de ha ez nem sikerül, legalább arra vegyék rá, hogy ne az országgyűlés intézze el a kérdést, hanem annak bezárása után közvetlenül a káptalan. A király az utóbbit nem ellenezte, de az előbbi elől mereven elzárkózott. → július 10.

április 25. I. Ferenc király rendeletével a pannonhalmi főapátságot újra a bencéseknek adta olyan kötelezettségekkel, hogy a pozsonyi, győri, komáromi, esztergomi, pápai és kőszegi gimnáziumokban tanítsanak. (A rendelkezés 1802 és 1815 között megvalósult.)

május 12. Severoli bécsi nuncius jelentése a vatikáni államtitkárnak. Üdvözölte a bencések, ciszterciek és premontreiek visszaállítását, de sérelmezte, hogy az uralkodó a kinevezések esetében kész tények elé állította a Szentszéknek, s nem kérte ki annak véleményét. (X. Leó pápa 1514. május 5-én kiadott *Supernae dispositionis* kezdetű bullájában ugyanis úgy rendelkezett, hogy az egyháznagyok megválasztása a Szentszék hatáskörébe tartozik.) I. Ferenc viszont, mint Magyarország apostoli királya, főkegyúri jogánál fogva a Szentszéknel feleslegesnek tartotta a konzultálást.

július 1. A Helytartótanács közölte I. Ferenc király döntését, lezárva a zirci ciszterci apátságban tartott vizsgálatot: Christoph Bonaventura Heinrichauba küldendő; Zircen legfeljebb 25 szerzetes élhet; a növendékek jöjjenek vissza

Zircre, itt legyen noviciátus és teológia (ha kevés a tanár, akkor a veszprémi szemináriumba menjenek a növendékek); leszögezte, hogy az 1772. évi királyi rendelet értelmében idegen országok alattvalói nem lehetnek előjárók Magyarországon; a jószágkormányzók született magyarok, vagy legalábbis Habsburg-alattvalók legyenek, poroszok soha; Heinrichauba nem kerülhet jövedelem sem pénzben, sem természetben. → 1803. december 9.

július 10. A királyi kancellária elkészítette alternatív javaslatát az egri püspökség fölosztásáról. A király a három részre való fölosztást fogadta el: az egri püspökségből legyen kihalászva a szatmári és a kassai egyházmegye. → 1803. augusztus 5.

július 13. A Helytartótanács 18 253. szám alatt elrendelte, hogy az egyházmegyék javadalmasai kötelesek vagyonuk egy részét a papnövendékek és az elaggott papok otthonai javára hagyományozni. (E tárgyban a királyi rendelet 1802. június 25-én, 6035. szám alatt kelt.)

szeptember 17. Severoli bécsi nuncius Pálffy kancellárra hivatkozva jelentette a Szentszéknek, hogy a jozefinizmusnak köszönhetően Magyarországon az elmúlt időben évenként több mint 200 katolikus hagyta el vallását. A magyar püspökök többre becsülték ezt a számot, szerintük egész falvak tértek át a felekezetek valamelyikére.

november 7. Milassin Miklós megyéspüspök alapításával, négy tanárral és 23 növendékkel megnyílt a székesfehérvári római katolikus egyházmegye lelkipásztori utánpótlását biztosító Római Katolikus Hittudományi Főiskola és Papi Szeminárium.

az év folyamán A csornai premontrei prépostságot a király egyesítette a türjei, jánoshidai és horpácsi prépostságokkal. — Az ország területén 797 plébániai és kápláni állás betöltetlen volt.

1803

február 4. Az udvari kamara kimutatása a be nem töltött katolikus püspökségek jövedelméről: az esztergomi érsekség évi 305 168 Ft-ot, az egri püspökség évi 120 321 Ft-ot, a pécsi püspökség 69 488 Ft-ot, a váci püspökség évi 63 073 Ft-ot, a győri püspökség évi 57 161 Ft-ot, a szentjebbi apátság évi 14 266 Ft-ot, összesen évi 629 480 Ft-ot jövedelmezett – a székek be nem töltése miatt – az államnak.

április 26. A Helytartótanács 9410. számú rendelete előírta, hogy az örökös tartományokból csak az ottani megyéspüspök elbocsátó levelével vehetők fel a jelöltek a magyarországi szerzetes rendtartományokba.

június 30. Elhunyt Szikszai György református esperes, az 1786-ban Pozsonyban megjelent *Keresztényi tanítások és imádságok* című népszerű mű szerzője.

augusztus 5. I. Ferenc király levele VII. Pius pápához, amelyben beleegyezését kérte az egri egyházmegye három részre való felosztásába, tekintettel az egri püspökség ősrégi múltjára, kérte annak érseki rangra emelését. A Szentszék, éreztetvén sérelmét, hogy az előzetes tárgyalásokból kihagyták, a kérést azzal hárította el, hogy az udvar előbb tárgyalja meg az ügyet a bécsi nunciussal. Bécs a korábbi gyakorlatra hivatkozott: a Szentszék a múltban sem tanúsított visszautasító magatartást.

augusztus 19. I. Ferenc király rendeletben szabályozta a főpapi javak hozadékát. Eszerint az ország primása 100 ezer Ft-ot, a kalocsai és az egri érsek 60 ezer Ft-ot, a püspökök, akiknek jövedelme meghaladta a 40 ezer Ft-ot, csak ezen összeget fordíthatták saját használatukra, míg a többi jövedelmüket egyházi célokra: nevezetesen a lelkészek javadalmazására, plébániák szaporítására, a szemináriumokra stb. kellett költe-

niük. Azon püspökök, akiknek jövedelme a 40 ezer Ft-ot nem érte el, jövedelmük 20%-át tartoztak a jelzett célokra leadni. Követendő példaként a király is lemondott a székiüresedések esetén neki járó interkaláris jövedelmekről. Rendezte a javadalmazások végrendelkezési jogát is: vagyonuknak csak egyharmadáról rendelkezhetnek szabadon, míg a másik harmada a szegényeket, a harmadik pedig az egyházat illette meg. (Szegényeken azokat a lelképásztorokat kellett érteni, akik nélkülözték a tisztességes megélhetést. A harmadik rész elosztásánál a szegény templomok és az istentisztelet fényének emelése jött elsősorban figyelembe.) → október 31. — A király elrendelte, hogy minden egyházmegyében annyi kispapot képezzenek, hogy minden száz, ténylegesen működő lelkészre évenként öt újmiséss essék.

szeptember 24. A Szentszékhez érkezett jelentés szerint az egyik meg nem nevezett püspök úgy végrendelkezett, hogy halála után 1,3 millió Ft-ot kitevő vagyonából egyházi célokra csak 300 ezer Ft-ot hagyott, míg a fennmaradó egymilliót rokonai örökölték. I. Ferenc királynak ez adott alkalmat az augusztus 19-én kibocsátott szabályozásának megalkotására. A magyar főpapok a bécsi nuncius közbenjárását kérték a szerintük jogtalanul kiadott rendelet érvénybe léptetésének megakadályozásához. Severoli bécsi nuncius szerint a Szentszék a következőkhöz ragaszkodik: 1. a meghatározott összeg után maradó pénz kezelője és végrehajtója mindig a püspök legyen; 2. a Szentszék jóváhagyása csak ideiglenes legyen, vagyis ahol a szükségletek megkívánják, ott vonják el a meghatározott jövedelmek többi részét a mondott célra, de miután a feltétel teljesedett, a

jövedelem a maga egészében jusson vissza a javadalmazók szabad rendelkezésére; 3. a szabályzat ne legyen általános érvényű, csak ott lépjen életbe, ahol a szükségletek ezt indokolják.

október 31. Gr. Kollonich László kalocsai érsek a püspöki kar nevében a királynál és Pálffy kancellárnál beadványban tiltakozott a vagyonjogukat sértő augusztus 19-i rendelet miatt. Kérte annak visszavonását, de legalább érvénybe léptetésének elhalasztását a legközelebbi országgyűlésig. (Az 1805. évi országgyűlés nem tárgyalta a kérdést. A püspöki javak redukcióját a püspö-

köknek végül is el kellett fogadniuk; a király a levont összegek kezelésével nem őket, hanem a vallásalapot bízta meg. Lényegi változás csak annyiban történt, hogy akiknek jövedelme nem érte el a 40 ezer forintnyi összeget, bevételüknek nem 20, hanem 10%-át kellett beszolgáltatnia vallásalapnak.)

ősszel Ismét megnyílt a II. József rendelete nyomán zárva tartott bécsi Pázmáneum.

december 9. Mivel a zirci ciszterci apát és a porosz rendtagok nem hajtották végre a király 1802. júliusi rendeletét, a király felfüggesztette az apát jogainak gyakorlását. → 1807. szeptember 9.

1804

március 16. I. Ferenc király rendeletében az egri püspökséget érseki rangra emelte, amelynek egyháztartományába suffraganeusként a rozsnói, a szepesi, a kassai és a szatmári egyházmegyéek kerültek.

március 23. I. Ferenc király aláírta a kassai és a szatmári egyházmegye alapító oklevelét. — I. Ferenc egri érseknek Fuchs Ferenc nyitrai püspököt, kassai püspöknek Szabó András esztergomi kanonokot, szatmári püspöknek br. Fischer István egri kanonokot terjesztette fel VII. Pius pápa elé megerősítésre. Hivatkozva arra, hogy az egri püspökségi javak megosztása következtében mindegyik püspök javadalma csökkent, díjmentes megerősítő bulla ki szolgáltatását kérte.

március 28. I. Ferenc király kijelentette, hogy a „pálosok visszaállításától el kell tekinteni”.

április 24. Severoli bécsi nuncius közölte a király által kinevezett Fuchs Ferenc egri érsekkel, hogy kinevezése nem az egyház szelleme és a kánonok előírása szerint történt, hanem tisztán a jozei-

nizmus jegyében. (Ugyanezt május 2-án Szabó András kassai és br. Fischer István szatmári püspöknek is tudomására hozta.) A megerősítő bulla kiadásához szükséges hitvallást azzal a fenn tartással fogadta el, hogy ez az eset nem lehet precedens a jövőre nézve.

június 1. I. Ferenc király átadta a kinevezést az első egri érseknek, Fuchs Ferenc volt nyitrai megyéspüspöknek.

június 2. I. Ferenc király kiadta az első kassai és szatmári megyéspüspökök kinevezési okmányait.

augusztus 3. I. Ferenc király az esztergomi főkáptalan kérésére, mivel a hercegprímási szék üres volt, leiratban közölte: a hercegprímási jogok sérthetetlenek.

augusztus 9. VII. Pius pápa a *Super universas orbis terrarum Ecclesias* kezdetű bullájában az egri püspökséget érseki rangra emelte. Kijelölte az érsekség határait. Ugyanekkor a pápa a *Quum in supremo apostolatus officio*, illetve az *In universa Gregis Dominici cura* kezdetű bulláiban megerősítette a szatmári és a kassai püspökségeket, s a rozsnói és a

szepesi püspökségekkel együtt az egri érseknek mint metropolitának alárendelte.

augusztus 20. VII. Pius pápa aláírta és elküldte az új egri érsek és az új kassai és rozsnyói megyéspüspökök kinevezését megerősítő bullát.

december 27–28. Péchy Imre főgondnok vezetésével a tiszántúli református egyházkerület által kiküldött bizottság Almosdon, Budai Ézsaiás szerkeszté-

sében elkészítette a debreceni kollégium új tantervét.

az év folyamán Szatmáron és Kassán római katolikus papnevelő intézet nyílt. — I. Ferenc király visszaállította a pesti tudományegyetem teológiai karát. Ugyanekkor Pesten a pálosok volt székházában fölállította a központi szemináriumot (seminarium centrale). A generális szemináriumok megszüntetése után ezek biztosították a papi utánpótlást.

1805

március 19. Szabó András kassai megyéspüspök körlevélben közölte, hogy papságának javaslata alapján az egyházmegyét Szt. András apostol oltalma alá helyezte.

október 8. A Helytartótanács 24 411. számú rendelete a ferenceseknek és a kapucinusoknak, anyagi helyzetükre való tekintettel, megengedte a koldulást. (Szeptemberben és októberben gabonát és bort kéregethettek.)

december 19. Nagyszombatban elhunyt gr. Keglevich Zsigmond esztergomi kanonok, 1776-tól szentistváni nagyprépost. Végrendeletében 4500 forint alapítványt tett egy-egy növendék pap ellátására.

az év folyamán Az 1805:I. törvénycikk *A nemesi fölkelésről* fölmentette a papságot a hadba vonulás személyes kötelezettsége alól, de maguk helyett harcost kellett küldeniük. (Ugyanezt megerősítette az 1808:II. törvénycikk.) — A népszámlálási adatok 6,4 millió katolikus, 1,6 millió protestáns, 1 millió ortodox és kb. 80 ezer zsidó vallásút mutatnak ki. Kb. 5000 lelkészkedéssel foglalkozó katolikus pap működött. — Újra a pesti Kir. M. Tudományegyetem mellé került a Központi Papnevelő Intézet, amelynek hallgatói az egyetem teológiai karát látogatták. — Megnyílt a Pesti Izraelita Hitközség Alapítványi Közkórháza. (1993: Orvostovábbképző Intézet, Budapest, Szabolcs u. 33.)

1806

április 2. A Helytartótanács 16 699. számú rendelete előírta, hogy a kolduló szerzetesrendek kötelesek kimutatást készíteni az alamizsna mennyiségéről a Helytartótanácsnak.

június 10. A Helytartótanács 10 062. számú rendelete megtiltotta a szerzetesrendeknek, hogy külföldről miseköny-

veket, breviáriumokat és choriális könyveket vásároljanak.

július 24. Wiesenhausen Dávid részletes tervezetet nyújtott be József nádorhoz egy rabbiképző intézet fölállításáról.

július 29. I. Ferenc király unokaöccsét, a 21 esztendő Károly Ambrus osztrák-estei főherceget a váci egyházmege-

apostoli kormányzójává nevezte ki. (1807. november 5-én, 22. életének betöltésekor pápai felmentéssel szentelték pappá.)

augusztus 26. Királyi rendelet értelmében a nem katolikus lelkészek előtt kötött házasságok újra megkötendők (reco-pulatio), hogy a házasság és az abból született gyermekek törvényessége biztosítható.

szeptember 15. I. Ferenc vezetésével értekezletet tartott egy főurakból és főpapokból álló bizottság, amely kivételnek tartotta az országgyűlés november 16-ra történő tervezett összehívását, hogy a birodalom zilált pénzügyi helyzetén segítsen, s az

újoncok megszavazásával haderejét emelje.

november 4. Megkezdődött a tanítás a pápai bencés gimnáziumban. (1802–1806 között pálosok és világiak oktattak.)

november 9. Felszentelték a szombathelyi székesegyházat.

az év folyamán Kiadták a *Ratio Educationis Publicae* című királyi tanügyi rendeletet, amit Szerdahelyi György kánonok, a Helytartótanács tanulmányi bizottságának tagja készített. 1848-ig volt érvényben. — Elkészült a sárospataki református kollégium jelenlegi főépületének építését. — Kőszeghy László csanádi püspök Temesvárott megalapította az egyházmegyei papi szemináriumot.

1807

február 1. Joan Bob fogarasi görög katolikus püspök kiadta a káptalan létesítésére vonatkozó alapítólevelét. (Eszerint a káptalannak hét nőtlen, világi papból álló tagja van. A megüresedett kánonoki stallumot választás útján a püspök és a káptalan tölti be.) → március 6.

március 6. I. Ferenc király jóváhagyta a fogarasi görög katolikus káptalan létrehozását. (VII. Pius pápa decemberben hagyta jóvá az *Apostolatus Officium* kezdetű bullájával.)

július 21. A Helytartótanács 14 670. számú rendelete értelmében a megüresedett kánonoki stallumok időközi jövedelmének bizonyos részét a vallásalapba kell befizetni. (E tárgyban a király 6322. számú rendelete 1807. június 26-án kelt.)

augusztus 25. Miután a protestáns vallású szülők nemesi előjogaikra hivatkozva tiltakoztak gyermekeik erőszakos katolikus neveltetése ellen, a Helytartótanács 17 472. számú rendeletében közölte, hogy a gyermekek elvétele

nem ellenkezik a sarkalatos nemesi előjogokkal.

augusztus 29. I. Ferenc király a piarista rend magyar tartományának kuszodiátust adományozott. A donációs levelet 1807. november 5-én hirdették ki.

szeptember 9. Veszprém vármegye közgyűlése felszólította Dréta Antalt, a zirci ciszterci apátság kormányzóperjelét, hogy a vármegye közvetítésével forduljon az országgyűléshez Zirc függetlenítéséért. → 1809. március 17.

október 12. A Helytartótanács 20 748. számú rendelete kiemelte, hogy a reverzális minden kényszer, rábeszélés nélkül, a protestáns fél jószántából származzék.

december 15. I. Ferenc király szentesítette az 1807. évi törvényeket. Az 1807:I. törvénycikk *A katonai segedelem gyanánt a magyar ezredekhez 12 000 újoncnak megajánlásáról*. 1. §: a megajánlott újoncok közé zsidókat is föl lehet venni és el kell fogadni. Az 1807:XIV. tc *A hiteleshelyeken levő okiratok lajstromo-*

zásáról. Elrendelte a káptalanok és konventek hiteleshelyi működéséből keletkezett okiratok leltárba vételét.

az év folyamán Megnyílt a besztlerce-bányai római katolikus papi szeminárium.

1808

január 8. I. Ferenc király a 23 éves Károly Ambrus osztrák–estei főherceget, váci adminisztrátort (unokafivérét és sógorát) kinevezte esztergomi érsekké. → március 16.

március 16. VII. Pius pápa kiadta megerősítő bulláját Károly Ambrus esztergomi érsek kinevezéséről, ami egyben a korhiány alóli fölmentést is jelentette. → július 24.

június 11. A bécsi nuncius jelentése a vatikáni államtitkársághoz: Károly Ambrus esztergomi érseknél szorgalmazta a munkácsi görög katolikus püspökség szétesztását, hivatkozva annak óriási kiterjedésére, munkaképtelen főpapjára (Bacsinszky András püspök nyolcvanas éveiben járt, látását elveszítette), a plébániák elhanyagoltságára. (A munkácsi püspök 1809-ben meghalt, de a politikai zavarok, I. Ferenc és Bonaparte Napóleon háborúja, VII. Pius fogsága egyelőre nem tették lehetővé a kettéosztást.)

július 24. A bécsi császári udvari kápolnában br. Fischer István egri érsek püspökké szentelte Károly Ambrus főherceget, Magyarország új hercegprímását. → augusztus 17.

július 26. A Helytartótanács 15 994. számú rendelete érvénytelennek minősített minden kötelezvényt, amit római katolikus anya adott leánygyermekéi református vagy evangélikus szellemű neveltetésének beleegyezéséről.

augusztus 17. Károly Ambrus főherceget beiktatták az esztergomi érseki székbe. Nagy József szombathelyi nagyprépost üdvözlő beszédében kifejezte azt a re-

ményét, hogy amikor az ország első tisztviselőjét, a nádort és első papját, a hercegprímást királyi vér köti össze, a magyar nemzet biztosítékot nyer arra, hogy a vallásos élet, az erkölcsök tisztasága, a tudományok és a gazdasági jólét nagy felvirágzás előtt állnak.

november 5. I. Ferenc király szentesítette az 1808. évi törvényeket. Az 1808:II. törvénycikke *A fölkelésnek az alább írott módon való följajánlásáról* (ti. a nemesi fölkelésről). 7. §: a személyes fölkelés alól kivételnek az egyházi személyek és szerzetesek; 11. §: minden káptalan mint testület egy-egy lovast ad; 12. §: az egyéb egyházi javadalmak katonaszerzési kötelezettségét szabályozta. Az 1808:VI. törvénycikke *A katonaiújonckban tett ajánlatról*. 3. §: a népességen belüli arányok szerint az izraelita hitközség által állított egyéneket el kell fogadni újoncnak.

november 20. Fölszentelték a miskolci reformátusok új templomát.

december 20. I. Ferenc király november 18-i legfelsőbb elhatározása alapján a Helytartótanács kiadta 26 838. számú rendeletét a görög katolikus özvegyek és árvák alapjáról. Az alap anyagi forrásai: gyűjtés; a nős javadalmas papok évi jövedelemkiegészítésének maximum 4%-a; a nőtlen javadalmas papok végrendeletükben hagyományozzanak az alap javára, s ha végrendelet nélkül halnak meg, vagyonuk harmadrésze (amely egyébként a szegényeket illetné) kerül az alapba; a görög katolikus kanonokságok és püspökségek időközi jövedelmei.

1809

március 17. I. Ferenc király utasította a Helytartótanácsot, hogy egyházi bizottsága keretében vizsgálta meg a zirci ciszterci apátság birtokjelleget. (Zirc függetlenségét képviselők ugyanis azt hangoztatták, hogy I. Miksa király 1575-ben azzal a feltétellel zálogosította el az addig önálló Zircet a Thuryaknak, hogy a király tetszése szerint bármikor visszaválthatja. Heinrichau 1699. december 17-én 31 ezer Ft-ért jutott Zirc birtokába, de az egyezés szerint ha ezt az összeget visszafizetik Heinrichaunak, le kell mondania Zircről.) → 1810. május 1–10.

szeptember 2. A harctéren sebesült katonák látogatása során kapott tífuszban

elhunyt Károly Ambrus főherceg, esztergomi érsek. (Az érseki széket 1819-ig nem töltötték be.)

szeptember Br. Vay József és felesége, Mocsáry Erzsébet 5000 váltóforintból álló alapítványt tett a sárospataki református kollégium részére.

december 19. Meghalt Bacsinszky András, a munkácsi görög katolikus egyházmegye második püspöke, aki a magyarországi görög katolikus püspökök közül elsőként lett a főrendiház tagja és valószínűleg belső titkos tanácsos. (A püspöki székek 1816-ig üresen állt.)

az év folyamán Kiskunfélegyházán városi Katolikus Szent László Reálgymnáziumot alapítottak.

1810

május 1–10. A Helytartótanács egyházi bizottsága megvizsgálta a zirci ciszterci apátság birtokjelleget és megállapította: Zirc 31 ezer Ft kifizetésével önálló lehet. → október 30.

október 30. III. Frigyes Vilmos porosz király Berlinben kelt rendeletével fölslátta az összes szerzetesrendet, amely

nem foglalkozott betegápolással vagy tanítással. A zirci apátságot bíró heinrichaui ciszterci apátságot is eltörölte, így Zirc független lett. → 1811. március 12.

az év folyamán Megkezdte működését a diakovári római katolikus papi szeminárium. — Selmezbányán evangélikus lelkészkepző nyílt.

1811

március 12. A Helytartótanács közölte Dréta Antal zirci kormányzóperjellel, hogy a heinrichaui apátság megszüntetésével a heinrichaui és a zirci apátság között minden kapcsolat megszakadt. A király elutasította a heinrichauiak kérelmét, hogy a zirci konventbe véteszenek föl. Zirc a királyi kincstárnak tartozik megfizetni a 31 ezer Ft átvételi

díjat és az 1700 óta eltelt idő 56 200 forintnyi befektetését.

június 2. Pesten fölszentelték a Deák téri evangélikus templomot.

június 22. Meghalt Miklóssy Ferenc, a nagyváradi latin szertartású egyházmegye püspöke.

november A premontreiek (az ungvári helyett) átvették a kassai gimnáziumot.

Ugyanekkor lemondtak a lőcsei gimnáziumról.

december 17. A Helytartótanács leirata szerint a pápai gimnázium fenntartása ezután a Szent Benedek-rendet illeti.

az év folyamán Budán megjelent Fejér György egyetemi tanár *Institutiones Theologicae Dogmaticae* című hétkötetes munkája. A mű magán viselte a

jozefinista, febronianista és janzenista irányzat bélyegét. (Ezért az esztergomi ordinariatus jóváhagyását csak azzal a feltétellel kapta meg, hogy az egyházi revizorok kifogásait magáévá teszi. Ám az 1815-ben megjelent 2. kiadás sem tartalmazta a javításokat, ami Koller József pécsi nagyprépost éles bírálatát váltotta ki.)

1812

szeptember 4. I. Ferenc király zirci apáttá s egyidejűleg a pilis-pásztói egyesített ciszterci apátság élére Dréta Antal zirci perjelt nevezte ki. Drétát felszólította, hogy dolgozza ki az apátságok teljes egyesítését. → 1814. augusztus 19.

szeptember 18. 10 235. szám alatt királyi rendelet a kikölcsonzött alapítványi tőkék biztosítása tárgyában. (Ugyanerről

1812. november 27-én a 13 504. számú királyi rendelet.)

október 6. Helytartótanácsi rendelet a főpapi és alsópapi hagyatékok általános szabályozásáról. (E tárgyban a királyi rendelet 1812. július 31-én kelt 8286. szám alatt.)

az év folyamán Megnyílt a szepesi római katolikus papi szeminárium.

1813

január 19. A Helytartótanács elrendelte: az összes kolduló rend készítsen bevallást az 1813. január 1-jei állapotáról.

február 9. A Helytartótanács a zirci ciszterci apátságra bízta a székesfehérvári és a pécsi gimnáziumok vezetését.

augusztus 2. Meghalt Diószegi Sámuel református esperes, egyházkerületi főjegyző, kiváló botanikus.

december 15. A Helytartótanács 30 277. számú rendelete meghagyta, hogy a protestánsokat a törvényben említett „evangélikusok” névvel kell nevezni. (A katolikusok még sokáig az eretnek kifejezést használták.)

az év folyamán Pozsonyban lutheránus Biblia-társulat alakult a Károli-féle Biblia terjesztésére.

1814

január 4. A Helytartótanács 132. számú rendelete megtiltotta a protestáns predikánsoknak a plébános, a szuperintendenseknek a püspök cím viselését.

május 24. Napóleon fogságából visszatért Rómába VII. Pius pápa, kíséretül I. Ferenc király Horváth János huszárkapitány vezetésével a Radeczky-ezredet

rendelte mellé. A kíséret még két hónapon át testőrként őrizte a pápát. Hálából Horváth kapitányt a pápa a Krisztus-rend és a Szent György-rend lovagjává ültette, az ezrednek pedig egy általa megáldott zászlót adott ajándékba, melynek stilizálása arra a kettős viszonyra utalt, ami Magyarország és az Apostoli Szentszék között fennállt: a zászlót egyik felén a császári sas Ausztria címerével, a másikon pedig Szűz Mária képe, mint Magyarország patrónájáé, s rajta volt a magyar címer, melyet Róma géniusza tartott, és a tiara, amit viszont a magyar géniusz emelt magasba. A hímezett latin szöveg magyarul: „Magyarország Védasszonya kíséré Piuşt haza, Boldog Róma ilyen oltalom karjaiban.”

június 18. Apáti címeit megtartva, Patschkauban elhunyt Gloger Konstantin, az utolsó heinrichauí–zirici ciszterci apát. → augusztus 19.

augusztus 7. VII. Pius pápa *Sollicitudo omnium* kezdetű bullájával visszaállította az 1773-ban XIV. Kelemen pápa által felosztatott jezsuita rendet.

augusztus 12. VII. Pius pápa megtiltotta a katolikusoknak, hogy belépjenek a szabadkőműves páholyokba.

augusztus 19. .I. Ferenc egyesítette a zirici és a pilis–pásztói ciszterci apátságot. Zirc–pilis–pásztói apáttá Dréta Antal zirici apátot nevezte ki. Az apátságnak Zirc címén a veszprémi elemi iskolát, a székesfehérvári és pécsi gimnáziumot, Pilis–Pásztó jogán az egri gimnáziumot kell vezetnie. Várerődítés céljára 1769 Ft 36 krajcárt, a vallásalapba 18 200 Ft 24 krajcárt kell fizetnie.

október 4. Királyi rezolúció, illetve helytartótanácsi rendelet mondta ki, hogy rítusváltoztatásra senkit nem szabad csábítani, az illetőnek ezt önként kell kérnie, s mindkét rítus püspökének előzetes tudtával és hozzájárulásával engedhető meg. → 1848. február 14. —

A Helytartótanács 23 034. szám alatt körrendeletet bocsátott ki a görög szertartású katolikusokról. Összeírást kell készíteni mindazon templomokról, amelyek görög szertartású istentiszteletekre szolgálnak. A latin szertartásúakkal közösen használt templomok esetében a rendelet javaslatokat vár: milyen istentiszteleti rend legyen, milyen arányban viseljék a templom terheit, hogyan osszák el a gyűjtött összegeket stb. A rendelet értelmében a római és görög szertartásúak házasságából született gyermekek – nemre való tekintet nélkül – az atya vallását követik. (Mivel a Helytartótanács hatásköre nem terjedt ki az ország erdélyi részeire, ezért nem szabályozhatta az örmény szertartásával kötött házasságból született gyermek vallását. De a jogszokás esőbb az erdélyi részekben is elterjedt.) → 1898. február 14.

december 28. Péli Nagy András protestáns táblabíró *Tisztelet oltárának Apológiája, melyet egy Anonymusnak vádjaira feleletül készített s a világ elé bocsájtott P. N. A.* cím alatt Császár Andrást bíráló, 17 oldalas röpiratot adott ki, s védelmébe vette a VII. Pius pápa érdemeit méltató Deáky Gedeon prédikátor művét. (Az érdeklődés akkorára csapott Deáky műve körül, hogy 1815-ben 2. kiadásban is megjelentette a több mint kétszeres terjedelemre duzzasztott könyvet.) — Elhunyt Benkő József református lelkész, füvésztudós, teológiai tanár, egyháztörténész.

az év folyamán Deáky Gedeon református prédikátor *Tisztelet oltárja* címmel a pápa szabadulását üdvözölve 110 lapnyi terjedelmű könyvet írt „VII. Pius pápa Özszentségének a halhatatlanítására”, mely mű egyik példája lett annak a vallási áramlatnak, amely a felekezetek közti különbségek kiegyenlítésére

törekedett. (Megjelent Pozsonyban.)
Császár András, Gömör vármegye
táblabírája névtelen röpiratban élesen

bírált és kriptokatolikusnak nevezte
Deákyt. — Megnyílt a rozsnói római
katolikus papi szeminárium.

1815

május 3. A Helytartótanács 15 704. számú rendelete értelmében a protestáns lelkészek kötelesek a római katolikusnak tekintendő gyermekek és felnőttek birtokukban lévő iratait a plébánosnak átadni.

május 15. Meghalt Szacsvey Sándor református közíró.

augusztus 11. A Helytartótanács 24 792. számú, a kancellária 10 616. szám alatt kelt rendelete a kongruáról. (A helyettesítő plébános, ha más plébániának nem lelkésze, s más javadalma nincs, akkor az üresedésben lévő plébánia összes helyi jövedelmét és kongruáját megkapja. Ha másutt lelkész, akkor a helyettesített plébánia kongruájának

fele illette meg. Ha a segédlelkész valamely plébánia összes helyi és kongruajövedelmének élvezetébe lép, attól a naptól nem jogosult a kápláni kongruára.) → 1896. február 16.

október 4. Megalapították az irgalmas rend budai kórházát.

az év folyamán Megjelent Kis János evangélikus szuperintendens *A vallástalanságról* írt munkája, amelyben a vallásosság nagymérvű csökkenését állapította meg, s annak okát a gondolkodás szabadságából levezetett erkölcsi romlásban látta. — A magyar nyelvű lutheránusok részére 2000 példány Károli-féle Bibliát rendelt Amszterdamból a pozsonyi Biblia-társulat.

1816

február 16. A munkácsi egyházmegye föl-
osztásával I. Ferenc király fölállította az
eperjesi görög katolikus egyházmegyét.
→ 1818. február 6.

március 19. I. Ferenc király kinevezte az
eperjesi görög katolikus egyházmegye
első püspökét: Tarkovics Gergely mun-
kácsi vikáriust.

június 12. Elhelyezték a pesti Kálvin téri
református templom alapkövét.

december 12. A jászói premontrei kon-
vent folyamodványt intézett a király-
hoz, hogy engedélyezze: szabadon vá-
laszthassanak 3 jelöltet, akik közül a
király kinevezné a prépostot.

az év folyamán Bécsben megnyílt az esz-
tergomi érsekség tulajdonában álló
Augusztineum, melynek célja udvar-
képes és engedelmes papság nevelése.
Egyházi főhatósága az esztergomi érsek.

1817

április 17. Balogh Péter és gr. Teleki Jó-
zsef, az evangélikus, illetve a református
egyház főgondnokai magánkihall-

gatáson jelentek meg I. Ferenc király
előtt, s előadták a protestánsok sérel-
meit. (A király kijelentette: a magyar-

országi protestánsokra neheztel, mivel a római katolikusokat üldözik.)

április 23. Meghalt gr. Kollonich László kalocsai érsek. (Az érseki széket 1821-ig nem töltötték be.)

augusztus 26. I. Ferenc király engedélyezte, hogy a protestánsok megünnepeljék a reformáció 300. évfordulóját. (Luther 1517. október 31-én tűzte ki 95 tételét a wittenbergi templom kapujára.)

szeptember 9. A Helytartótanács 25 689. szám alatt új, általános utasítást adott ki a szerzetesrendekre. (A növendékek 21. életévük után csak akkor engedhetők ünnepélyes fogadalomtételre, ha a

beöltözés napjától megszakítás nélkül a rendben töltöttek három esztendőt.)

szeptember 30. A Helytartótanács 28 706. számú rendelete a káptalanok működéséről. (A káptalanok működését be kellett jelenteni az illetékes püspököknek; a káptalanok határozatai, az eljárók megválasztása csak akkor érvényes, ha azt a megyéspüspök megerősítette és a Helytartótanácsnak bejelentette.)

november 2. Az evangélikus egyház megünnepelte a reformáció 300. évfordulóját. (A református egyházkerületek viszont külön-külön, eltérő időpontokban tartották ünnepélyeiket.)

1818

február 6. A Szentszék jóváhagyta I. Ferenc 1816. évi intézkedését: az eperjesi egyházmegye kiharítását a munkácsi püspökségből. → szeptember 22.

május 27. I. Ferenc király 6481. számú rendelete szerint a szabad királyi városok kegyúri plébániáinak betöltésénél csak a katolikus lakosok vehetnek részt a jelölésben, s a jelöltek közül nevezte ki az illetékes megyéspüspök a plébánost.

augusztus 20. I. Ferenc elrendelte Szent István király országos ünnepét.

szeptember 22. VII. Pius pápa *Relata semper* kezdetű bullájával kanonizálta az eperjesi egyházmegye alapítását. Az új egyházmegyet az esztergomi metropóliába osztotta be az 5 főesperesi és 17 esperesi kerületbe tagolt 193 paróchiával és 148 987 hívővel.

az év folyamán A *Prédikátori Tárház* későbbi felújításaként 4 kötetben megjelent a *Lelkipásztori Tárház* Fábián József református esperes szerkesztésében. — I. Ferenc király rendelete értelmében Somogyi Lipót szombathelyi, Kurbély György veszprémi és Vurum József székesfehérvári megyéspüspökök dolgozzák át az összes szerzetesrendek szabályait, szükség esetén újat alkotva. Irányelvként előírta, hogy a szerzetesrendek szakítsák meg külföldi eljárásaikkal a kapcsolatot; megszüntetik az exemptiót (tehát teljes püspöki alárendeltségbe kerülnek). A püspökök javasolták a királynak, hogy a kérdést nemzeti zsinat elé utalják. (A nemzeti zsinatot 1822-ben hívták össze.)

1819

március 15. Életének 57. évében Pesten elhunyt br. Perényi Károly esztergomi kanonok, bosoni és tiberiási c. püspök, a hétszemélyes tábla tagja.

április 2–26. és június 1–11. I. Ferenc osztrák császár és magyar király Rómában tartózkodott, többször találkozott VII. Pius pápával anélkül, hogy orszá-

gai egyházpolitikai kérdéseit szóba hozta volna. Róma azt várta a látogatástól, hogy a császár kilátásba helyezi a jozefinista egyházpolitikai gyakorlat hatálytalanítását. A pápa csalódott reményeiben.

július 12. I. Ferenc király Rudnay Sándor erdélyi püspököt nevezte ki esztergomi érsekké. (Tisztségét haláláig, 1831. szeptember 13-ig viselte. Ezt követően 1838-ig nem volt betöltve az érseki szék.)

1820

április 15. A 4723. kancelláriai számú királyi rendelet a főpapi javadalmak megterhelése tárgyában.

május 12. Pyrker László szepesi megyéspüspököt I. Ferenc király, osztrák császár velencei pátriárkává nevezte ki.

július 1. Rudnay Sándor esztergomi érsek felszólította káptalanját, hogy Nagyszombatról, ahol az 1543 óta működött, költözzön vissza Esztergomba, mivel a nagyszombati Szent Miklós-templomot ettől kezdve megfosztja főszékesegyházi jellegétől, és ezzel ideiglenesen a jezsuiták volt templomát (ma eszter-

gom-vízivárosi plébániatemplom) ruházza fel.

augusztus 21. Leardi bécsi nuncius jelentette a vatikáni államtitkárságnak, hogy Rudnay Sándor esztergomi érsek nemzeti zsinat elrendelését kérte a királytól.

november 3. I. Ferenc király Troppauban rendeletet adott ki, amelyben dicsérőleg emlékezett a hercegprímás elhatározásáról (Esztergom újbóli székhellyé tétele), és felszólította a főnemességet, hogy anyagilag is támogassák a tervet. Ő maga a várhegyet átengedte építkezés céljára.

1821

március 18. Királyi rendelet alapján Pesten összeült a generális konvent, a magyarországi református egyházak egyetemes gyűlése. Az első ülészak március 24-ig, a második 1821. október 1–4. között Debrecenben, a harmadik 1822. február 20–22-én ismét Pesten volt. (Az 1791. évi kánonok királyi jóváhagyásának elmaradásából fakadó gondokat igyekezett megoldani.) Főbb határozatai: a szilágysági egyházakat Erdélynek engedte át; az egyháznak annyi szavazata van, ahány lelkésze; a tiszántúli egyházmegyéket újra beosztotta.

március 23. I. Ferenc király dekrétumában hozzájárult, hogy Rudnay Sándor esztergomi érsek elnöklete alatt Pozsonyban nemzeti zsinatot tartsanak Magyarország összes érsekei, püspökei,

káptalanjai, apátjai, prépostjai és a szerzetesrendek főnökei részvételével 8 téma megtárgyalására; (1. az egyházi fegyelem kérdése; 2. a Káldy-féle Biblia új kiadása; 3. a pesti egyetem két biblikus tanárának, Tumpacher József és Alber János vitáinak kiegyenlítése; 4. a szerzetesrendek élete és szabályainak módosítása; 5. a tanulmányok és a tanítási rendszer egységesítése a püspöki szemináriumokban; 6. pénzalap létesítése, melyből 10 magyar papot lehet neveltetni a bécsi Augusztineumban; 7. az eltörölt szerzetesrendeknél alapítványozott misék csökkentése, azok összevonása; 8. az egyházi bírászkodás rendezése).

április 2. Bécsben Palm herceg házában megnyílt a protestáns teológiai fakultás.

augusztus 13. I. Ferenc király 21 076. szám alatt elrendelte, hogy a felekezeti anyakönyvekben az év- és napszám nemcsak számokkal, hanem szavakkal is feltüntetendő.

szeptember 16. Joan Bob fogarasi görög katolikus püspök Balázsfalván zsinatot tartott, amely a konzisztóriumra, a vikáriusra és az esperesekre, a paróchu-

sokra, a hívekre és az üresen álló paróchiákra vonatkozóan hozott határozatokat és alkotott jogszabályokat.

szeptember 17–19. Az 1822-re összehívott nemzeti zsinatra készülve megtartották az első szombathelyi egyházmegyei zsinatot.

az év folyamán A besztercebányai egyházmegyében zsinatot tartottak.

1822

április 17. Az erdélyi egyházmegyei zsinat elfogadta határozatait, de azokat az Apostoli Szentszék nem hagyta jóvá. (*Statuta Aemae Dioecesis Transsylvaniae anno 1822 die 14 aprilis in synodo dioecisana publicata...* Claudopolis, 1822. címmel kiadták.) Erdély különállása miatt nem része a nemzeti zsinatnak.

április 23. Rudnay Sándor esztergomi érsek a főegyházmegye védőszentje, Szent Adalbert ünnepén József nádor jelenlétében és országos ünnepség keretében elhelyezte az esztergomi főszékesegyház alapkövét. → 1823. június 7-július 7.

szeptember 7. A nemzeti zsinat előkészítő tanácskozása a pozsonyi primási palotában. Felolvasták a király dekrétumát; foglalkoztak a königsbergi egyetem röpiratával, amely az egyházat azzal vádolta meg, hogy a konvertitáktól babonákkal teli hitvallást követel. Ezt, mint tarthatatlan állítást, a zsinati atyák visszautasították; 5 munkabizottságot hoztak létre a 8 pont letárgyalására. (1. bizottság: a valláserkölcsei élet helyreállításának teendőivel; 2. bizottság: a bibliafordítás készítése [marad a Káldy-féle Biblia, csupán egyes elavult kifejezéseket kell kijavítani]; 3. bizottság: a teológiai oktatás; 4. bizottság: egyházi bíraskodás és az alapítványok; 5. bizottság: a szerzetesrendek kérdéseivel foglalkozott.)

szeptember 8. Rudnay Sándor esztergomi érsek vezetésével Pozsonyban az Üdvözítőről nevezett templomban ünnepélyesen megnyitották a római katolikus nemzeti zsinatot. Br. Szepessy Ignác erdélyi püspök távolmaradt, érzékeltetve Erdély politikai különállóságát. (Megjelent: 7 latin és 3 görög szertartású megyéspüspök, 3 üresedésben lévőből 3 káptalani helynök, 5 püspökhelyettes, a címzetes fölszentelt püspökök, a káptalanok képviselői, a szerzetesrendek főnökei, apátok, prépostok, egyházmegyei líceumok igazgatói és meghívott tanárai.) — A zsinat megnyitására Edvi Illyés Pál evangélikus prédikátor, nagygeresdi lelkész üdvözlő verset írt, akit elsősorban emiatt fosztott meg az evangélikus egyház hivatalától.

szeptember 22. A pozsonyi nemzeti zsinat 2. bizottsága beterjesztette javaslatát a Káldy-féle Biblia fordításáról. A zsinati atyák véleménye akörül oszlott meg, hogy új fordítást kell-e készíteni, vagy a már két évszázados használattal szentesített szöveget változatlanul kinyomtatni. → szeptember 29.

szeptember 24. A pozsonyi nemzeti zsinat plenáris ülése átdolgozásra visszaküldte az egyházi bíróságokról szóló tervezetet, mert az bővelkedett a kormányrendeletekben és egyházi jellegét elvesztette. (A vegyes házasság terén en-

gedményekeket biztosított a protestánsok részére.)

szeptember 29. A pozsonyi nemzeti zsinat elfogadta a Káldy-féle Biblia régi fordítását; változás csak az elavult szavak, sajtó- és helyesírási hibák terén történt.

október 6. A pozsonyi nemzeti zsinat nem szavazta meg a királytól kívánt pénz-alap létesítését arra a célra, hogy abból a kiválóbb képességű papokat a bécsi Augusztineumban neveljék. Indoklásul azt hozta föl, hogy az ott töltött idő alatt a fiatal papok megszokják a nagyvárosi életet, szórakozásokat, s ha vidéki szolgálatba kerülnek, elégedetlenkednek. — A szerzetesrendekkel kapcsolatos kérdésekben a zsinat kimondta: határozatai csak a pápa jóváhagyásával érvényesek; a rendek szabad érintkezése a külföldön, főleg Rómában élő generálisaikkal továbbra is tilos, a bencések, a ciszterciek és a premonstreiek új szabályzatot kapnak; megszüntette a tanító rendeknek kórusokban való zsolozmázási kötelezettségét; kimondta, hogy az irgalmas rend magyar házai királyi engedéllyel kiválhatnak az osztrák provinciából és önálló magyar tartományt alkothatnak; kéri a királyt, hogy telepítse vissza a Jézus Társaságát Magyar-

országra. — Elfogadták a teológiai tanulmányok rendszerét. — A zsinat megerősítette az átdolgozott egyházbíráskodási elaborátumot.

október 16. A pozsonyi nemzeti zsinat megtárgyalta a valláserkölcsei élet helyreállításának módjait. A papsággal szemben magasabb követelményeket támaszt; a királytól kéri: a cenzúra szigorítását, a könyvkereskedők erkölcs-telen könyveinek lefoglalását, külföldi nevelő alkalmazásának megtiltását; ahol nincs templom, ott missziókat kell tartani; a hivatalok vásár- és ünnepnapokon szüneteljenek; házasságtörőket, vallásgúnyolókat büntessék meg, a püspökök alkalmazhassák az egyházi fenyítéket; az iskolák számát gyarapítani kell; a színházakat felügyelet alá kell helyezni, a vándorszínészetet meg kell szüntetni; katolikus cseléd ne szolgálhasson protestánsnál vagy zsidónál; az anyák kötelesek gyermekeiket vallásosan nevelni; a naptárt egységesíteni kell. — Rudnay Sándor hercegprímás bezárta a nemzeti zsinatot. Határozatainak kihirdetéséhez a király nem járult hozzá.

az év folyamán Rudnay Sándor esztergomi érsek föllállította a római és a ferencvárosi plébániákat.

1823

június 3. VII. Pius pápa I. Ferenc király kérésére, Pócsy Elek munkácsi görög katolikus püspök beleegyezésével kiadott *Imposita personarum* bullájával a szatmári főesperességet a munkácsi egyházmegyétől a nagyváradi görög katolikus egyházmegyéhez csatolta. (A szatmári főesperességhez hat esperesi kerület: a szatmári, nagykárolyi, nyíri, bükkaljai, erdődi és az erdőszádai esperesség, ezen belül 72 paróchia tartozott.) → 1827. augusztus 28.

június 7–július 7. Miután lebontották a Mária Terézia királynő által épített esztergomi bazilikát, a benne lévő különálló Bakócz-kápolnát szétszedték, a köveket megszámozva tárolták, az új bazilika fölépítéséig. → 1869. november 1.

augusztus 20. Elhunyt VII. Pius pápa.

szeptember 28. A bíborosok többsége gr. Annibale della Genga spoletói bíborost, római vikáriust választotta meg pápának, aki a XII. Leó nevet vette föl.

1824

május 27. XII. Leó pápa 1825-re Rómába meghirdette a 25 évenként szokásos szent-évet.

1825

január 25. XII. Leó pápa bullában szólította föl a keresztény országok püspökeit, hogy járuljanak hozzá a leégett 4. századi S. Paolo fuori le mura-bazilika újjáépítéséhez. Valamennyi magyar egyházmegye hozzájárult az újjáépítéshez. Rudnay Sándor esztergomi érsek 2376 Ft 32 krajcárt, Böle András szombathelyi megyéspüspök 1303 Ft 39,5 krajcárt küldött Rómába.

január 29. Elhunyt Fábián József református lelkész, gazdasági író.

augusztus 26. XII. Leó pápa a szentévet 1826-ra kiterjesztette Rómán kívül az egész földkerekségre.

szeptember 17–28. Ostini internuncius Pozsonyban tartózkodott Karolina Augusztá, I. Ferenc király feleségének magyar királynévá koronázása alkalmából.

október 16. I. Ferenc levele Pozsonyból XII. Leó pápának. (Hálás lélekkel fogadja a szentév kiterjesztését, „benső meggyőződésünk, hogy egyedül a vallás a legszilárdabb alapja az országok és népek békéjének és boldogságának”.)

október 25. Az országgyűlésen napirendre került az egyházi javak megadóztatásá-

nak sérelme. A kerületi ülésen Kolozsvár Sándor veszprémi káptalani követ nehezményezte I. Ferenc király egyik leiratát, amely fenyegetőleg kötelezte a veszprémi káptalant arra, hogy a várerődítési adóját visszamenőleg, 1814. január 1-jéig fizesse meg. Fölszólalását támogatta gr. Schidegg Ferenc zempléni követ, aki védelmébe vette a magyarországi klérus adómentességét. Jordánszky Elek esztergomi kanonok a kanonokból és a hazai törvényekből levezette, hogy a várerődítési adó jogosulatlan. (III. Károly király [1711–1740] kérte XI. Kelemen pápától, hogy a várak helyreállítási munkálatai miatt engedje meg öt évre birodalmának papságát megadóztatni a jelzett célra. A pápa nem ellenezte, sőt újabb öt évre meghosszabbította. Felsőbüki Nagy Pál kétségbe vonta a római pápa jogát, hogy a törvények ellenére a papságot adóra kötelezze. Hozzászólása újabb vitákat váltott ki, amelyek a pápai eljárás jogosságát elemezték.)

az év folyamán Királyi rendelet megtiltotta a katolikus szülőknek, hogy protestáns nevelőt és tanítót alkalmazzanak.

1826

október 1. I. Ferenc király aláírta az 1822. évi katolikus nemzeti zsinat rezolúcióit.

október 2. Mivel a király ellenezte, XII.

Leó pápa titkos konzisztóriumon in petto bíborosnak nevezte ki Rudnay Sándor hercegprímást.

1827

január 18. Alsószolcán a tiszai evangélikus és a tiszáninneni református egyházkerület küldöttei közös tanácskozáson állapították meg a két egyház lelkészeinek a másik felekezetű hívőktől követelhető járandóságának irányelveit. → 1830. május 6.

június 18. XII. Leó pápa bullájával Pyrker László volt velencei pátriárkának az „egri pátriárka érsek” címet adományozta.

augusztus 18. I. Ferenc király szentesítette az 1827. évi törvényeket. Az 1827:XXI. törvénycikk *Az érseki székek s egyszersmind az esztergomi egyház főkáptalanjának alapítása helyére leendő visszavételéről.* (Rudnay Sándor hercegprímás által Esztergomba történt visszahelyezés becikkelyezése.) Az 1827:XXVI. törvénycikke *A székes-*

fehérvári káptalan közhitelűségéről. (Az 1777-ben szervezett székesfehérvári püspökség melletti káptalannak megadta a hiteleshelyi működés jogát.) Az 1827:XXVIII. törvénycikk *Az egyházi anyakönyveknek másodpéldányban a törvényhatóság levéltárába helyezéséről s ott leendő őrzéséről* rendelkezett.

augusztus 28. A nyíri esperesi kerület egyházközségeit (Lugos, Fábiánháza, Vasvári, Ders, Császári, Hodász, Parasznia és Penészlek) visszacsatolták a munkácsi görög katolikus egyházmegyéhez. Helyettük a nagyváradi görög katolikus egyházmegye kilenc más egyházközséget kapott. (Erkenéz, Szentgyörgyábrány, Nyíradony, Csegöld, Pete, Busák, Aranyos-Mező, Nagy-Bozita és Szaszár.)

az év folyamán Az országban 130 plébániai és kápláni állás üresen állt.

1828

február 8. Életének 89. évében Budán elhunyt Dionysziosz Popovics (Popovics Dénes), akit a konstantinápolyi pátriárka 1785-ben belgrádi, 1790-ben budai püspökké nevezett ki. (A Szerbiai Ortodox Egyház ekkor a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátusnak volt alárendelve.) Az ő püspöksége alatt épült a hazai görög templomok és iskolák többsége.

február 13. Királyi leirat jóváhagyta Pyrker László egri érsek szándékát magyar nyelvű tanítóképző intézet alapítására. → december 2.

december 2. Megnyílt az egri római katolikus tanítóképző intézet.

december 15. XII. Leó pápa a nyilvános konzisztóriumban is kihirdette Rudnay Sándor esztergomi érsek (I. Ferenc király neheztelése miatt a vártnál évekkel későbbi) bíborosi kinevezését.

az év folyamán Nagy Lajos (Ludovicus Nagy) adatai alapján végzett mai számítások szerint az ország lakossága (Erdélyt, Horvátországot és a Határőrvidéket nem számítva) 9 801 255 fő. A lakosság vallásilag a következőképp oszlott meg: latin és görög szertartású római katolikus 60,37%, ortodox 11,56%, református és evangélikus 25,69%, zsidó 2,28%.

1829

január 3. A bécsi Burg kápolnájában I. Ferenc király ünnepélyes szertartás keretében Rudnay Sándor esztergomi érsek fejére helyezte a bíborkalapot, a bíborosi méltóság jelképét.

február 10. Meghalt XII. Leó pápa.

március 31. Francesco Saverio Castiglioni, Frascati püspöke személyében a

konklávé megválasztotta az új pápát, aki a VIII. Pius nevet vette fel.

szeptember 3. Sztankovics István budai püspök felszentelte a kecskeméti ortodoxok Szent Háromság-templomát.

az év folyamán Hám János szatmári megyéspüspök létrehozta a Szatmárnémeti Városszegények Intézetét.

1830

március 25. VIII. Pius a *Litteris altero ab hinc anno* kezdetű körlevelében helytelenítette a vegyes házasságokat. Ha mégis bekövetkezne, csak akkor áldható meg katolikus pap részéről, ha a katolikus fél szabad vallásgyakorlata és az összes születendő gyermek katolikus nevelése biztosítva van. Ha ez a garancia hiányzik, az egyház a passzív asszisztenciánál többet nem nyújthat.

május 6. A tiszai evangélikus és a tiszánineni református egyházkerületek küldöttei Abaújkéren megszövegezték az ún. Kéri szerződést, amely a két egyház lelkészeinek a másik felekezetű hívektől általában, valamint különös szolgáltatásteleik alkalmával követelhető járandóságait szabályozta.

június 8. Megtartották az első istentiszteletet a pesti Széna (ma: Kálvin) téri református templomban. → augusztus 29.

augusztus 29. Pesten fölszentelték a kivilről még nem befejezett, fázisindélyes tornyú, bejárati tornác nélküli Széna

(ma: Kálvin) téri református templomot. (A zsindeyes tornyot 1859-ben lebontották és helyébe Buchold tervei szerint rézsisak került. Ezzel 43 év után befejeződött a templom építése.)

november 29. Elhunyt VIII. Pius pápa.

december 20. I. Ferenc király szentesítette az 1830. évi törvényeket. Az 1830:VII. törvénycikk *A magyar ezredekbe sorozandó újoncokban följánlott segedelemlről*. 4. §: a megajánlott újoncok sorába zsidók is vétessenek föl, kiknek számát a népesség aránya szerint az illető törvényhatóság határozza meg. Az 1830:XIII. törvénycikk *A pannonhalmi főapát azon kötelezettségéről, hogy pap nemesi telkeket adományozzon*.

az év folyamán Hám János szatmári püspök székhelyén letelepítette az irgalmas rendet, és megkezdte számára a kórház építését. — Fényes Elek statisztikai adatai szerint Magyarország területén a 8 671 727 összlakosságból 202 876 zsidó élt (2,34%).

1831

február 2. Bartolomeo Alberto Cappellari bíboros, a pápai missziók élén álló Propaganda Fide kongregáció prefek-

tusa személyében a konklávé megválasztotta az új pápát, aki a XVI. Gergely nevet vette föl.

március 22. Ünnepelesen elhelyezték a Pyrker László egri érsek által építtetett egri székesegyház alapkövét. A tervet Hild József készítette. → 1837. május 7.

szeptember 13. Meghalt Rudnay Sándor

esztergomi érsek. (Az érseki széket 1838-ig nem töltötték be.)

az év folyamán Br. Szepessy Ignác pécsi megyéspüspök 167 ezer Ft költséggel megalapította a jogakadémiát és az egyházmegyei nyomdát.

1832

augusztus 15. XVI. Gergely pápa a *Mirari vos* kezdetű enciklikájában megfogalmazta pápaságának programját. A vallással és az egyházhoz tartozással összeférhetetlennek nyilvánított minden olyan törekvést, amely tudomásul vette a társadalmi és politikai változásokat, megbékélt a polgári mozgalmakkal. A körlevél a hitbeli eltéréseket, a lelkiismereti és vallásszabadságot, az egyházi és világi hatalomnak való engedetlenséget, az állam és az egyház szétválasztásának tanát, vala-

mint a „veszedelmes társaságokat” (liberálisok, szabadkőművesek, szocialisták, kommunisták) heretikusoknak nyilvánította.

az év folyamán Egyesítették az evangélikus egyház egyetemes felügyelői tisztségét az egyetemes iskolai felügyelői funkcióval. Ettől kezdve a lutheránus egyház élén az egyházi és iskolai felügyelő áll. — A bencések hittudományi főiskolát nyitottak Bakonybélben. (Az intézmény 1848-ban Pannonhalmára került.)

1833

január 9. Az országgyűlés alsótábláján Beöthy Ödön, Bihar vármegye katolikus vallású köve meglepetésszerűen, az urbárium tárgyalása közben azt indítványozta, hogy küldjenek ki egy bizottságot, amely törvényjavaslatot készítene a protestánsok 1830-ból ismert sérelmeinek orvoslására. Az indítványt a rendek, a káptalani követeket kivéve, elfogadták, a bizottságot megválasztották.

február 4. Az alsótábla által a protestánsok vallási sérelmeiről törvénytervezet készítésével megbízott bizottság javaslata a kerületi ülés elé került: mondassék ki minden törvényesen bevett vallás azonossága és viszonyossága, legyen szabad bármely vallás változtatása, töröljék el a hatheti oktatást és a vegyes

házasságok kötésénél a reverzálist, s ezek érvényüket visszamenőleg 1792-ig veszítsék el; szüntessék meg az 1790–91. évi országgyűlésen hozott törvény azon pontja, amely gátolja a protestánsok lakhatási és birtoklási jogát Horvát- és Tótországban; a protestáns ifjúság szabadon látogathassa a külföld bármely egyetemét; a katolikus szülők tetszésük szerint neveltethessék gyermekeiket protestáns iskolában vagy protestáns tanítók és nevelők által; a katonaságnál protestáns tábori lelkészeket is alkalmazzanak; a protestánsokat ne kényszerítthesse senki a katolikus ünnepek megtartására stb. A kerületi ülés általános helyesléssel fogadta a javaslatokat. (Kölcsy naplójába a következőképp jegyezte föl a története-

ket: „Mikor a linzi békét és a bécsi szerződést még vérrel kellett kiküzdeni, ki merte volna jövendőlni, hogy 1833-ban a magyarországi gyűlésen a Luther és Calvin fiai hallgatva nézik, míg a Pázmán hitének sorsosi érettük egymással vetekedve szólanak.”)

február 5. Az országgyűlés alsótáblájának kerületi ülése törvényjavaslatot dolgozott ki vallásügyben. Ebben javasolták a katolikus vallásról áttérni akarók kötelező vallásoktatásának eltörlését, a vegyes házasságokban született gyermekek katolikus hitben való neveléséről adandó kötelező reverzális megszüntetését. A felsőtábla nem volt hajlandó a javaslatot tárgyalni. → július 10.

február 8. Ostini bécsi nuncius jelentése szerint a magyar országgyűlés liberális követői már előhozakodtak a katolicizmust megrövidítő indítványokkal.

február 20. A protestánsok vallási sérelmeit orvosló törvénytervezet az országgyűlés elé került. A törvényjavaslatot ellenző káptalani küldöttek mellé felsorakoztak Horvátország, Szepes, Esztergom, Pozsega és néhány szabad királyi város követei, Mérey Sándor personalis, az alsótábla elnöke. A leg hatásosabb beszédet Lonovics József egri kanonok (későbbi csanádi püspök, egri, majd kalocsai érsek) tartotta.

február 21. Beöthy Ödön sikeresen védte meg Lonovics József egri kanonok és társai ellen a bizottság törvényjavaslatát: konkrét példával döbbszentette rá a hallgatóságot, hogy a vallásváltoztatás esetén előírt hathetes hitoktatás körül visszaélések történtek. (Egy 70 esztendőös aggastyán Biharban meghalt, mielőtt áttérhetett volna, mert a hathetes oktatás éveken át tartó megszakításokkal nem fejeződött be. Ennek következtében házasságot sem köthetett, ágyasságban élt, végül nem részesülhetett egyházi temetésben. Tagen János

váradai nagyprépost tagadta az eset valódiságát, de hozzászólása csak olaj volt a tűzre.) Mérey Sándor, az alsótábla elnöke, hogy a további botrányt elkerülje, feloszlatta az ülést.

február 22. Folytatódott a protestáns vallási sérelmek orvoslását célzó törvényjavaslat országgyűlési vitája. Tagen János váradai nagyprépost önként távozott az ülésről, ami fölmentette a rágalmazás vádjá alól, később a király c. püspökké nevezte ki. József nádor rávette az alsótábla papi követeit, hogy ezután személy szerint ne vegyenek részt a valláspolitikai vitában, hanem bízzák meg ezzel Lonovics József egri kanonokot. Lonovics 5 hónapon keresztül védte a katolikus álláspontot a liberális nézetekkel szemben.

február 27. Az országgyűlés felsőtáblája elé került a valláspolitikai vita. 12 tagú bizottságot választottak a törvénytervezet tanulmányozására s oly módon való átalakítására, hogy az ne sértse a katolikusok jogait, s lehetőleg eleget tegyen a protestánsok kívánalmainak is. (A 12 főből csupán kettő volt nem katolikus...) A bizottság egyik elgondolása volt, hogy az ügy nem az országgyűlés, hanem az apostoli király elé tartozik. Az alsótábla tervezetét elvetették, csupán a reverzálisok megszüntetését fogadták el.

február–július 10. A közös megegyezés érdekében az alsótábla részéről 8, a felsőről 7 üzenetváltás történt a vallásügyi törvényjavaslat tárgyában. A reverzálisokra vonatkozólag a rendek Lonovics és káptalantársai kivételével azt hangoztatták, hogy azok a törvénybe ütköznek, tehát töröltessenek el. A vegyes házasságból származó gyermekek vallására nézve az volt a kívánság, hogy 18 éves korukig az apjuk vallását kövessék, utána szabadon változtathatnak. Ezzel szemben a főrendek tagadták, hogy a reverzálisok törvénybe ütköznek, ezért

azokat a mültra nézve érvényesnek mondták ki, de a béke kedvéért nem bánták, ha a kötelező erejük a jövőben megszűnik. — A vegyes vallású szülők gyermekeire nézve fenntartották az 1791:XXVI. tc. 15. §-át, vagyis ha az apa katolikus, valamennyi születendő gyermeke azzá lesz, ha pedig az anya, a nem követi a nem vallását. — A főrendek nem voltak hajlandók minden korlátozás nélkül az áttérést megengedni, azt a király engedélyéhez kötötték. — Elfogadták azt a javaslatot, hogy csábítás címén ne lehessen megbüntetni azon evangélikus lelkészeket, akik megengedik a más vallásúaknak templomaik látogatását. Kimondták újra, hogy a protestáns felekezetűek szabadon állíthatnak iskolákat, s az 1791:XXVI. tc. értelmében konzisztóriumokat is szervezhetnek. Elfogadták a főrendek, hogy a protestáns iskolák és egyházak aránylagosan szintén részesüljenek közsegélyben, hogy a hivatalok betöltésénél ne a vallás, hanem a rátermettség legyen a döntő tényező, továbbá a letelepedés és az egyes mesterségek űzése ne legyen vallási hovatartozáshoz kötve. Ezt az előnyt a katolikusok is élvezhették a protestáns településeken. — A patronátusi és a dézsamajog érinthetlenségének a fenntartása mellett kimondták, hogy az üres jobbágytelekbe költözködő protestánsok nem tartoznak a katolikus lelkésznek járandóságot fizetni. A horvát rendek már az alsótáblán elutasították, hogy a protestánsok Horvátországban megtelepedhessenek és szabad birtoklási jogot kaphassanak. A katolikusok

soknak, a protestánsok kevésnek tartották az elért eredményeket.

április 11. Az országgyűlés alsótáblájának ülésén Temes vármegye követe javasolta, hogy a türelmi adó megszüntetésével a zsidókat ruházzák föl polgári jogokkal.

május 15. A dunántúli evangélikus és református egyházkerületek kiküldöttei Nagygeresden Kis János és Tóth Ferenc püspökök vezetése alatt egyezséget kötöttek, amely szabályozta a mindkét protestáns felekezetűektől vegyesen lakott helységekből mind a hívek, mind a lelkészek viszonyát. (1900-ban egy általános érvényű egyezés folytán e megállapodás érvényét veszítette.)

július 10. Az alsótábla levette napirendjéről a vallásügyi törvényjavaslatot.

augusztus 1. Bihar vármegye közgyűlése kimondta, hogy ezentúl nem nyújt segítséget a protestáns vallásra áttérni szándékozók katolikus vallásoktatására való kényszerítéséhez.

augusztus 27. Pest vármegye közgyűlése kimondta, hogy az 1606. évi bécsi és az 1645. évi linzi békekötésekkel ellentétes vallási parancsok végrehajtásához nem nyújt segédkezet.

november 24. Róka József makói esperesplébános fölszentelte az új szeged-rókusi templomot.

az év folyamán Salamon József iskolai tanácsos Kolozsvárott megindította az *Erdélyi Prédikátori Tárt*, amelynek kilenc kötete jelent meg, az utolsó 1839-ben. (Ugyanezen cím alatt Szász Gerő református lelkész 1871–1873, illetve 1887–1891 között összesen hat kötetet szerkesztett.)

1834

szeptember 14. Horváth János székesfehérvári megyéspüspök Lovasberény-

ben fölszentelte az új római katolikus templomot.

október 9. Scitovszky János rozsnói megyéspüspök levele XVI. Gergely pápához. Kérte: székesegyháza számára valamelyik római katakombából küldje el az egyik szent vértanú ereklyéjét. Indoklá-

sában fölhozta az ország szomorú vallási állapotát, értvén ez alatt a protestantizmus térhódítását. → 1835. március 28.

az év folyamán Kopácsy József püspök tanítóképzőt állított föl Veszprémben.

1835

február 28. I. Ferenc király Ferdinánd trónörököséhez végrendeletszerű levelet intézett. Meghagyta neki, hogy folytassa az 1780 óta hozott azon törvényeknek a revízióját, amelyek az egyház tanaival, alkotmányával, fegyelmével, főképpen pedig a trienti zsinattal ellenkeznek. Tanácsadókként Klemens L. W. Metternich herceget és Wagner püspököt, az udvari plébánost nevezte meg.

március 2. Meghalt I. Ferenc osztrák császár és magyar király.

március 28. XVI. Gergely pápa levélben közölte, hogy teljesítette Scitovszky János rozsnói püspök kérését, s a Kallixtus-katakombában nyugvó Szent Neitus vértanú ereklyéit elküldi a rozsnói székesegyháznak. → 1836. március 12.

november 7. Meghalt Klein Sámuel evangélikus lelkész, egyházi író.

1836

január 4. A Helytartótanács 113. számú rendelete értelmében az elhunyt egyháziak hagyatéka tizedrészének a felét a papnevelde alapjába, a másik felét az elaggott papok alapjába kell befizetni.

március 12. Rozsnón ünnepélyesen fogadták Szent Neitus vértanú ereklyéjét.

április 12. Pyrker László egri érsek Vencéből származó képtárát (190 festményt) a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozta. Ezt örököltette meg az 1836:XXXVIII. törvénycikk. A képeket 1840-ben szállították Pestre.

május 2. V. Ferdinánd magyar király szentesítette az 1832–1836. évi országgyűlés törvényeit. Az 1836:III. törvénycikk *A Magyar Nyelvről*. 4. §-a kimondta, hogy ahol a templomban magyarul szólnak a gyülekezethez, ott az anyakönyvet is magyarul vezessék. Az 1836:XXIII. törvénycikk a szatmári káptalant hiteleshelyi funkcióval ruházta föl. Az 1836:XXIV. törvénycikk br.

Szepessy Ignác pécsi püspök egyházmegyei jogakadémiai alapítását cikkeyezte be. Az 1836:XXXIV. törvénycikk *Az egyházi és minden ily természetű tizedről*. Szabályozta azokat az eseteket, amikor a kilencedhez hasonlóan a jobbágy, illetve zsellér tizedet sem tartozott fizetni az egyháznak. A megváltás módjairól is rendelkezett.

június 21. Leégett a nemrég befejezett nagyvárad székesegyház.

szeptember 12. Gömör vármegye törvényhatósága felszólította Scitovszky János rozsnói megyéspüspököt, hogy tiltsa el papjait a vegyes házasságok megakadályozásától. (A püspök erre nem hajlott, ezért a törvényhatóság 1837. április 11-én vádat emelt azon katolikus papok ellen, akik vonakodtak a vegyes vallású párokat megeskütni. Scitovszky tiltakozott az eljárás jogtalansága ellen.)

az év folyamán Kecskeméten református lelkészképző intézet nyílt.

1837

február 5. A pesti görög-vlach ortodox egyházközség elfogadta azt a határozatot, hogy a jegyzőkönyveket ezentúl nem németül, hanem magyar nyelven vezessék.

május 7. Fölszentelték az egri székesegyházat. (Az építési költségek 680 915 rajnai forintot tettek ki.)

november 26. Scitovszky János volt rozsnyói (és újonnan kinevezett pécsi) megyéspüspök visszautasította Gömör vármegye törvényhatóságának vádjait. Cáfolta a vegyes házasságok akadályozásának vádját, s közölte, hogy a 10 éves püspöksége alatt kötött 16 355 házasságból 811 volt vegyes. A 23 konkrét esetet kivizsgáltatta, s kiderítette, hogy csak egy felel meg a valóságnak, s

itt azért kellett megtagadni az áldást, mert a szülők ellenezték a házasságot.

december 3. A 12 123/1209. számú udvari rendelet értelmében a kitett gyermekek a befogadó vallásában nevelendő, ha az a bevett vallások közé tartozik.

december 11. Gömör vármegye Scitovszky János rozsnyói püspököt följelentette a királynál, elnevezvén őt minden isteni és emberi törvény áthágójának. A levél szerint papjai az ő biztatására akadályozzák a vegyes házasságokat, s ezeket csak abban az esetben tűrik el, ha a protestáns fél áttér vagy legalábbis reverzalist ad. Konkrétan 23 esetet hozott fel a megye, amikor a katolikus lelkész megtagadta az áldást.

1838

december 20. V. Ferdinánd magyar király Kopácsy József veszprémi megyéspüspököt nevezte ki esztergomi érsekké. Kopácsy kéri, vonja vissza a kinevezést.) → 1839. január 15.

1839

január 15. Kopácsy József visszavonta lemondását és elfogadta az esztergomi érseki kinevezést. Tisztségét haláláig, 1847. szeptember 18-ig viselte. (Levelében kifejezte aggodalmát a bazilika félbemaradt építése miatt, s segélyalapot kért az építkezés befejezéséhez.)

február 18. XVI. Gergely pápa prekoniálta Kopácsy József esztergomi érseket.

március 3. Ludovico Altieri bécsi nuncius levélben tájékoztatta Kopácsy József esztergomi érseket, hogy feljelentés érkezett ellene, miszerint janzenista elveket vall, s így hitbeli ortodoxiája nem teljesen megbízható.

március 15. Lajcsák Ferenc nagyváradi római katolikus megyéspüspök pástortlevelében és az azt követő, április 22-i utasításában úgy rendelkezett, hogy a vegyes házasságokat reverzális nélkül ne áldják meg. Amennyiben a protestáns fél nem ad kötelezvényt a házasságban születendő gyermekek katolikus hitre való neveléséről, ott a vegyes párokat csak a plébánialakban, hallgatólagos jelenléttel (passiva assistentia) kell összehadni és megesknetni. (Szilágyi Lajos, Bihar vármegye tanácsbírája felterjesztésben kérte a királytól, hogy vonassa vissza a püspök rendelkezéseit.) → április 17.

március 18. Elhunyt Szüts István református lelkész, egyházi író és énekszerző.

április 17. V. Ferdinánd rendeletet bocsátott ki, melyben kijelentette, hogy szigorúan őrködik a törvények megtartása felett, a hercegprímást pedig külön is utasította, hogy Lajcsák Ferenc a többi püspökkel együtt tartózkodjék a felesleges és ártalmas izgatásoktól.

május 6. Hg. Klemens L. W. Metternich államkancellár azt ajánlotta, hogy az állam őrizze meg semlegességét a vegyes házasságokból származó gyermekek vallására nézve, s ne csak a passiva assistentia megengedését kérje a pápától, hanem ezen túlmenve, ismerje el a protestáns lelkészek előtt kötött vegyes házasságok jogi érvényességét is.

május 28. Kopácsy József elfoglalta az esztergomi érseki széket.

június 6. V. Ferdinánd ünnepélyesen megnyitotta az 1839–40. évi országgyűlést. (A valláspolitikai országgyűlési programja: a Scitovszky–Lajcsák-ügy kivizsgálása, a két püspök eljárásának megtorlása; a protestánsok törekvése a

teljes vallási egyenjogúság felé; kisebb jelentőségű kérdések, melyek kiemelkedő pontja a jezsuita rend visszaállítása.) → 1840. január 12.

június 26. Elhunyt Hayser Keresztély Mihály evangélikus lelkész, majd bécsi szuperintendens.

nyara Denkel és Kropacsek vezetéknévű lakatoslegények külföldről Magyarországra hozták baptista jellegű tanaikat. (Az egyháztörténeti szakirodalom az ő tevékenységükhöz köti a nazarénusok magyarországi megjelenését.) → 1939. december 2.

szeptember 1. Meghalt Guzmics Izidor bakonybéli bencés apát, költő, nyelvész, a katolikus–protestáns unió lelkes képviselője.

október 4. Nagykőrösön református tanítóképző nyílt.

december 30. A felsőtábla ülésén Kopácsy József hercegprímás és püspöktársai bejelentették tiltakozásukat a reverzálisok megszüntetésének kimondása miatt, mert ez alapjában támadta meg a kánoni elvek szerint kötendő vegyes házasságokat.

1840

január 1. Pesten megjelent a *Nemzeti Újság* (*Hazai Tudósítások*) című katolikus lap. (1848. május 2-án szűnt meg.)

január 12. Lonovics József csanádi megyéspüspök szerkesztésében a katolikus püspökök feliratot intéztek a királyhoz, amelyben védelmükbe vették a megvádolt Scitovszky János és Lajcsák Ferenc megyéspüspököket. (A képviselők és a megyék részéről leginkább a két főpástört érte bírálat a vegyes házasságok akadályozása miatt.) Kijelentették, hogy a jövőben a reverzálisok nélkül kötött vegyes házasságoknál

csak a passiva assistentiát fogják gyakorolni. Kopácsy József esztergomi érsek ezen elhatározásukat bejelentette a bécsi nunciusnak is, biztosítván őt, hogy a pápa jóváhagyását utólagosan megkérlik. (A passiva assistentia megadása az Apostoli Szentszék jogkörébe tartozott.)

február 13. V. Ferdinánd király megbízásából hg. Metternich államkancellár bizalmas tárgyalásokba kezdett Rómával a vegyes házasságok ügyének rendezése érdekében. Megbízottját, gr. Rudolf Lützowot utasította, hogy vegye rá a Szentszéket a passiva assistentia

engedélyezésére és a trienti forma alóli felmentésre, vagyis a nem katolikus lelkészek előtt kötött vegyes házasságok egyházi elismerésére. (XVI. Gergely biztosította ugyan a követet jóindulatáról, de közölte: jobb szeretné, ha e tisztán egyházi jellegű kérdést a kormány helyett a püspökök terjesztették volna föl hozzá.)

április 5. Gr. Rudolf Lützow követ, hg. Metternich államkancellár megbízottja átvette XVI. Gergely pápa memorandumát, amely csak a passiva assistentia engedélyét helyezte kilátásba, a trienti forma alól való felmentést nem. A memorandumhoz csatolt külön irat a jozefinizmus miatti sérelmeket sorolta föl.

április 10. Ludovico Altieri bécsi nuncius jelentése szerint a magyar országgyűlés alsótáblája üzenetet küldött a felsőtáblához: kérte, hogy a király az országgyűlés beleegyezése nélkül semmiféle szerzetesrend megtelepedését ne engedélyezze; javasolta a zsidók emancipációját, az unitáriusok felekezetének recepcióját.

április 19. A szegedi zsinagógában elhangzott a legelső magyar nyelvű zsidó ima a királyért és a hazáért Bauer Márkfi Henrik hitközségi jegyzőtől, Pesten pedig Schwab Lőw főrabbi a szószékről buzdította a híveket magyarosodásra.

május Több üzenetváltást követően a felsőtábla a püspökök kivételével teljesen megegyezett az alsóval a következő vallásügyi törvényjavaslatban: 1. a reverzálisok a jövőben elvesztik érvényüket; 2. a 18. életévüket elért s addig a protestáns vallásban nevelt ifjak vallási tekintetben szabadon rendelkezhetnek önmagukról, ugyanígy a nők, ha már férjhez mentek; 3. a vegyes házasságok áldás nélkül is érvényesek, s a belőlük származó gyermekek törvényesek; 4. a vegyes házasságok a vőlegény lelkésze előtt kötendő; 5. a jövőben a vegyes

házasságokból eredő gyermekek atyjuk vallását követik; 9. a protestánsok templomának a látogatása nem esik a csábítás vétke alá; 10. katolikus gyermekek szabadon járhatnak protestáns iskolába, csupán katolikus vallásoktatásuk legyen biztosítva; 11. tetszés szerint látogathatják mind a katolikus, mind a protestáns ifjak a külföldi főiskolákat; 12. katolikus szülők jogában áll gyermekeik mellé protestáns tanítót felfogadni a 10. pont értelmezése szerint; 14. protestánsok bárhol szabadon nyithatnak elemi és grammatikai iskolákat; 16. katolikus egyházi személyek, tanítók alkalmazására és intézmények fenntartására a protestánsok nem kötelezhetők, de megfordítva, a katolikusok sem; községi segélyekben a protestánsok is arányosan részesülnek; 17. hivatalok és tisztségek betöltésénél a protestáns vallás nem képezhet akadályt; 18. a vallás nem gátló akadály a birtokszerzésben, mesterségek űzésében és céhekbe való felvételben; 19. megürült telkekbe költözött protestánsok a katolikus, illetve a katolikusok a protestáns egyházi személyek fizetésére nem kötelezhetők; 20. ahol elválasztott temetők nincsenek, a temetőt közösen használják a katolikusok és a protestánsok; 21. a király gondoskodik arról, hogy a magyar ezredek protestáns lelkészt is kaphassanak. A javaslatokat a felsőtábla óriási többséggel megszavazta.

május 6. Az országgyűlés felsőtábláján Kopácsy József hercegprímás a püspöki kar nevében óvást emelt a vallásügyi törvényjavaslat ellen. Azt kívánta, hogy a tiltakozást vegyék be a törvényjavaslatba, nehogy azt a látszatot keltse, mintha ők is hozzájárultak volna. (Indítványát a világi főrendek közül csupán gr. Zichy Ferenc, Hertelendy Ignác, gr. Keglevich János, gr. Majláth János és br. Perényi János fogadták el, míg a többiek ellene voltak.)

május 13. V. Ferdinánd király bezárta az országgyűlést. A vallásügyi törvényjavaslatot nem szentesítette, arra hivatkozva, hogy későn kapta meg, s így nem állt módjában azt tüzetesen áttanulmányozni az országgyűlés bezárásáig. A szentesített törvények közül mindössze néhány törvénycikk bírt vallási vonzattal. Az 1840:II. törvénycikk *A magyar ezredékhez újonczokban tett segedelmi ajánlatról*. 4. §: a sorshúzással való újoncállításban az „izraeliták is kötelesek képességek arányához képest, egyedül ön felekezetökből újoncokat állítani”. Az 1840:VI. törvénycikk *A magyar nyelvről*. 4. §: „Az egyházi törvényhatóságok, a világi törvényhatóságok, s ezek egymással, az Ország határain belül levelezést egyedül magyar nyelven folytatni tartoznak.” 7. §: „Olly helyeken is, hol a gyülekezetekhez szent beszédek magyar nyelven nem tartatnak, a jelen országgyűlésnek berekesztésétől számítandó három évek múlva az anyakönyvek magyar nyelven irassanak.” 8. §: „Ezentúl minden vallásbeli különbség nélkül plébánosoknak, egyházi szónokoknak, káplánoknak és segédeknek ollyak alkalmaztassanak, kik a magyar nyelvet tudják.” Az 1840:XV. törvénycikke *A váltó-törvénykönyv behozatik*. 11. §: váltótöbéli kezességet nem vállalhatnak papi személyek és szerzetesek. (Az izraeliták igen.) Az 1840:XVI. törvénycikk *A kereskedőkről*. 2. §: rendes kereskedést papok és szerzetesek nem nyithatnak. (Az izraeliták igen.) Az 1840:XXVI. törvénycikk *Az elhunyt egyházi személyek által hátrahagyott örökség összeírásáról és felosztásáról*. (Nemcsak a kamarai és egyházi személyek, hanem a megjelölt örökösök is bekerültek az összeírásba.) 1840:XXIX. törvénycikk *A zsidókról*. 1. §: az országban született, vagy lakással törvényes úton engedelmet nyert zsidók az országban bárhol szabadon lakhatnak,

kivéve a bányavárosokat; 2. §: gyárat zsidók is alapíthatnak, kereskedést és mesterséget szabadon űzhetnek; 3. §: kötelesek vezeték- és tulajdonnevüket használni, saját papjuktól vezetett anyakönyvben gyermekeiket bejegyeztetni; 4. §: okmányaikat valamely, a hazában divatozó nyelven írni és vezetni; 5. §: ahol eddig polgári telket szerezhettek, ebben megerősítést nyernek.

május 14. A katolikus püspöki kar Pozsonyban konferenciát tartott, amelyen elhatározták, hogy életbe léptetik a passiva assistentiát, Lonovics József csanádi megyéspüspököt pedig a három érsek által aláírt folyamodvánnyal Rómába küldik, melyben XVI. Gergely pápa jóváhagyását kérik, s kifejtik előtte, hogy az országgyűlés végzése folytán minő veszedelem fenyegeti Magyarországon a házasságot. → május 26.

május 26. Lonovics József csanádi megyéspüspök hg. Metternich államkancellárnak bemutatta a katolikus püspöki kar Rómának szánt folyamodványát. (Lonovics véleménye egyezett az államkancellárával: a passiva assistentián túl kérni kell a trienti forma alól való felmentést is. Püspöktársai viszont ezt nem tartották szükségesnek, így az nem került be a folyamodványba.)

június 2. Közös püspöki körlevél szerint vegyes házasságra áldás csak akkor adható, ha az összes gyermek katolikus nevelése biztosított.

június 10. Kopácsy József esztergomi érsek körlevele a házasságról szóló katolikus tanítás kifejtéséről.

július 2. Kopácsy József esztergomi érsek – megelőzve a pápai engedélyt – pásztorlevélben szólította fel egyházmegyéje alsópapságát, hogy ne áldják meg azokat a vegyes házasságokat, ahol a protestáns fél nem ad kötelezvényt születendő gyermekei katolikus neveléséről. — Közös püspöki körlevél és

utasítás az egész országra nézve kötelezővé tette a hallgatólagos jelenléte (passiva assistentia) abban az esetben, ha a vegyes párok a katolikus egyház kívánságait nem teljesítik (a protestáns fél nem ad reverzalist).

július 21. V. Ferdinánd király hozzájárult, hogy a püspöki karnak a passiva assistentia ügyében írt folyamodványát Lonovics József csanádi megyéspüspök Rómába vigye, egyben megbízta, hogy az osztrák érsekek hasonló tartalmú kérvényét is adja át a pápának. → november 27.

augusztus 5. Ludovico Altieri bécsi nunciusnak a vatikáni államtitkársághoz írt jelentése szerint Kopácsy József esztergomi érsek július 2-i körlevelét a közvélemény elég nyugodtan fogadta. (A passiva assistentia érvénye ugyanis még nem jutott el a megyegyűlésekig.)

augusztus 18. Kopácsy József hercegprímás körlevélben előírta, hogy papi coronákat évente kétszer kell tartani: tavasz elején és ősz végén.

augusztus 27. Pest vármegye közgyűlése feliratban tiltakozott Kopácsy József esztergomi érsek július 2-i pásztorlevele ellen, s kérte annak visszavonását, mondván, hogy a passiva assistentia sérti az 1791:XXVI. törvénycikket. Ezért minden papot, aki az áldás megtagadásával esket, az 1647:XIV. törvénycikk értelmében 600 forint bírságra kell ítélni.

(Pest vármegye példáját két-három vármegye kivételével a többi is követte.)

szeptember 6. A bányai evangélikus egyházkerület közgyűlése elhatározta, hogy jegyzőkönyveit ezentúl magyarul vezeti. Elrendelte, hogy a vegyes nyelvű egyházközösségekben, ahol magyarok is vannak, 1841. január 1-jétől magyarul vezessék az anyakönyveket.

szeptember 8–11. Az evangélikus egyház pesti egyetemes gyűlése határozatot hozott az egyház iskoláinak magyarosításáról.

szeptember 13.–1841. május 24. Lonovics József csanádi megyéspüspök római küldetése.

október 8. Gr. Zay Károly, a dunáninneni evangélikus egyházkerület főfelügyelője eltiltotta a tanítástól Ludovít Stúrt, a pozsonyi evangélikus líceum tanárát, a szlovák nemzeti mozgalom vezetőjét.

november 27. XVI. Gergely pápa fogadta Lonovics József csanádi megyéspüspököt, aki átadta a magyar katolikus püspöki kar és az osztrák érsekek folyamodványát.

az év folyamán Fényes Elek statisztikai adatai szerint a zsidóság létszáma a Dunántúlon 1 993 975 összlakosból 42 244, a Dunamelléken 2 594 541 összlakosból 73 268, a Tiszamelléken 1 690 614 összlakosból 50 537, a Tiszántúlon 2 392 597 összlakosból 36 827, összesen 202 876 fő.

1841

január 3. Pesten megjelent a *Religio* című katolikus folyóirat. Alapítója Szaniszló Ferenc, későbbi nagyváradi római katolikus megyéspüspök. (1848. szeptember 27-től a *Religio és Nevelés* címet viselte. 1929-ben szűnt meg.)

január 11. Zala vármegye közgyűlése körlevelet bocsátott ki, amelyben javasolta, hogy a vármegyei bíróságok ítéljék pénzbüntetésre a vegyes házasságok megáldását megtagadó katolikus papokat. (A vármegyék döntő többsége

egyetértett a zalai körlevélben foglaltakkal. Esztergom vármegye január 14-i, Heves vármegye február 17–18-i közgyűlése viszont ellene foglalt állást. A Helytartótanács a Zala vármegye által indított akciót leállította.)

február 4. Ballagi (Bloch) Móric az *Athenaeum* hasábjain fölhívást közölt egy „magyar–zsídó tanítókat” képező intézet föllállítása érdekében.

február 24. Gr. Zay Károly a *Társalokban Néhány szó a Pesten felállítandó ref. főiskola ügyében* című cikkében indítványozta, hogy főiskolát a két protestáns egyház (evangélikus és református) közös erővel állítson fel, s a siker érdekében lépjenek unióra.

február 25. A 2685/185. számú királyi rendelet előírta, hogy az olyan javadalmak megüresedését, amelyek királyi legfelsőbb adományozás alá, valamint a közalapok, a m. kir. udvari kamara, az udvari haditanács, a bányászati kamara, a szabad kir. városok és valamely község kegyurasága alá tartoznak, közhírré kell tenni, s az attól számított hat héten belül lehet pályázni a javadalom betöltésére.

március 8. Sáros vármegye közgyűlése elhatározta, feliratban kéri a királytól, hogy „a katolikus egyház lelki szertartásainak elrendelését illető törvényes függetlenségét továbbra is leghathatós királyi oltalma alá venni” szíveskedjék.

április 5. Befejeződtek Lonovics József csanádi megyéspüspök vatikáni tárgyalásai. Luigi Lambruschini államtitkár közlése szerint XVI. Gergely pápa teljesíti a passiva assistentiára vonatkozó kérelmet, de csak Magyarországra vonatkozólag.

április 30. Lonovics József csanádi megyéspüspök előterjesztése alapján XVI. Gergely pápa a *Quas vestro* brevéjében megtiltotta a magyarországi katolikus papságnak a vegyes házasságok megáldását, a passiva assistentiát azonban

a múltra jóváhagyta és a jövőre megengedte. Érvényesnek tekintette viszont a nem katolikus lelkészek előtti vegyes házasságot. (Ez ellentmondott az 1791:XXVI. törvénycikknek, amely kimondta: vegyes házasságokat csak katolikus pap előtt lehet megkötni.) → október 12.

július 3. Popovics Vazul munkácsi görög katolikus püspök egyházmegyei zsinatot tartott. Rendezték a papok és a kántortanítók özvegyeinek és árváinak helyzetét, részükre gyámalap és jóléti intézmények szervezéséről határoztak.

július 14. Elhunyt Budai Ézsaiás, 1822. augusztus 9-től tiszántúli református püspök, neves író.

augusztus 9. Borsod vármegye közgyűlése körlevelet bocsátott ki, amelyben javasolta, hogy a fölösleges papi javakat a következő országgyűlésen fordítsák a népnevelésre.

augusztus 28. Kopácsy József hercegprímás megkapta a passiva assistentia kérdésében döntő pápai iratokat.

szeptember 8–9. Az evangélikus egyház konventje és a református egyház egyetemes ülése gr. Zay Károly, illetve gr. Teleki Sámuel vezetésével közös választmányt alakított. (Feladata a két felekezet szervezeti egyesülésének előkészítése.)

szeptember 9. Kopácsy József hercegprímás körlevelében a szülőket a gyermekek iskolába járatásának kötelességére intette, és a templomi hitoktatást szorgalmazta az iskolai mellett.

október 12. V. Ferdinánd magyar király a tetszvényjog alapján jóváhagyta XVI. Gergely pápa 1841. április 30-i brevét és engedélyezte annak kihirdetését.

november 18. Kopácsy József hercegprímás, miután megkapta a királyi place-tumot, hivatalosan is közzétette a pápai brevét, amely katolikus papoknak megtiltotta, hogy megáldják a vegyes házasságokat.

1842

február 12. Elhunyt id. Báthory Gábor dunamelléki református püspök, a pesti (Kálvin téri) templom építője.

április 7. Pesten megjelent a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, az egész magyar protestánság akkor egyetlen időszerkesztője. Első szerkesztői: Török Pál, Székács József és Taubner Károly. (1848-ban megszűnt, 1852-ben újraindult, majd 1919-ben végleg abbamaradt.)

április 14. V. Ferdinánd király Josip Rajčićot karlócai ortodox érsekké nevezte ki.

június 4. Pavol Jozeffy evangélikus szuperintendens a királyhoz intézett beadványában a szlovák papság nevében tiltakozott az evangélikus egyházi szertartás és anyakönyvezés elmagyarosítása és a szlovák nyelvűvelés akadályozása ellen. → július 15.

június 9. A pesti keresztény és zsidó kereskedők együttesen folyamodtak a nádorhoz egy királyi szabadalmazott nagykereskedők testülete alakításának engedélyezéséért, „amelybe a tagok

valláskülönbség nélkül vétetnének föl”. → 1845. november 20.

július 15. Az evangélikus egyház Pesten tartott egyetemes konventje elítélte Pavol Jozeffy evangélikus szuperintendensnek a szlovák papság nevében június 4-én a királyhoz küldött beadványát.

december 31. Fölvatták a nagykanizsai izraelita gimnáziumot.

az év folyamán Kopácsy József esztergomi érsek tanítóképzőt létesített Esztergomban. — Szatmárnémetiben letelepedtek a Szent Vince Leányai; ugyanitt nőnevelő intézet nyílt. → 1858. — Eperjesen megkezdődött a tanítás az Evangélikus Hittudományi Főiskolán. — Scitovszky János pécsi megyéspüspök plébániatemplomot építtetett Darázs községben; vállalta Győre temploma felépítésének költségeit. — Megjelent Kriza János unitárius lelkész (1861-től 1875-ig püspök) *Vadrózsák* című székely népköltési gyűjteménye első kötete. → 1863. — Megalakult a Magyar Izraelita Kézmű- és Földművelési Egyesület (MIKÉFE).

1843

január 6. A református és az evangélikus egyház küldöttei közös bizottságot hoztak létre egy közös főiskola létesítése érdekében. (A törekvés megghiúsult.)

március 13. József főherceg nádor fölszólította gr. Zay Károly evangélikus egyházi főfelügyelőt, hogy vessen véget az evangélikus iskolákban elharapódzott nemzetiségi vitáknak.

május 24. Kopácsy József esztergomi érsek emlékeztetője hg. Metternich államkancellár részére, amely szerint a magyarországi vallásügy sarkköve az, hogy a vegyes házasságok melyik vallás lelké-

sze előtt köttessenek meg, s az azokból származó gyermekek melyik vallásban neveltesse. (Három megoldási lehetőséget vetett fel: 1. az 1791:XXVI. törvénycikk módosítása azzal, hogy a nem katolikus lelkészek előtt kötött vegyes házasságok is érvényesek; 2. az 1840. évi törvényjavaslat elfogadása, amely kötelezőleg előírja, hogy a gyermekek apjuk vallását kövessék; 3. a felek szabad meg egyezése döntse el, hogy születendő gyermekeik milyen vallásban neveltesse. Kopácsy az első módzat mellett érvelt.)

május 31. Az országgyűlés kerületi ülése elfogadta Klauzál Gábor felirati javaslatát az országgyűlés teendőiről. Vallási kérdésekben javasolta: 1. a reverzálisok nemcsak a jövőre, hanem visszamenőleg is eltörölendők; 2. az áttérés teljesen szabad; 3. az újraesketések tilosak; 4. a vegyes házasságban élő protestáns fél a separatio a mensa et a toro (elválasztás asztaltól és ágytól) kimondása után újra házasságra léphet; 5. Horvátországban az evangélikusok befogadandók; 6. a bevett vallásfelekezetek az egymás közti teljes egyenlőség és viszonyosság elve szerint kezelendők.)

június 12. Wurda Károly győri káptalani követ az országgyűlés alsótábláján a „szabad egyház – szabad állam” jel-szavával ajánlotta az egyház és az állam viszonyának rendezését. Míg a liberalizmus hívei rokonszenvvel fogadták javaslatát, addig a katolikus elvek képviselői elutasították, s a győri káptalan hamarosan visszavonta Wurdától a követi megbízatást. — Az országgyűlés kerületi ülése befejezte a vallási törvényjavaslat kidolgozását. (Kívánja: a vegyes házasságokból születendő gyermekek kötelező katolikus neveléséről adott reverzális eltörlését; a protestáns vallásokra való szabad áttérés engedélyezését; a protestáns vallások befogadását Horvátországban; a különböző vallásfelekezetek egyenjogúságának kimondását.) → szeptember 12.

június 14. Az országgyűlés kerületi ülése törvényjavaslatot fogadott el az unitárius vallás Magyarországon való befogadásáról. → szeptember 30.

július 5. Királyi leirat szólította föl a rendeket, hogy a szabad egyezkedés elvi álláspontját szem előtt tartva s ehhez alkalmazkodva vegyék revízió alá a vallásügyi törvényjavaslat vonatkozó szakaszait.

július 5. után Klauzál Gábor az országgyűlés alsótábláján kifejtette, hogy a július 5-i királyi leiratban hangoztatott viszonyosság elve, bár nagy haladást jelent, mégsem fogadható el, mert a protestánsok az egyezés kötését a lelkiismeret szabadságával nem tartják összeegyeztethetőnek. A leirat az eddigieknél is nagyobb akadályokat gördítene a vegyes házasságok elé, mert már nemcsak a katolikus, hanem a protestáns lelkészek is a saját vallásuk javára igyekeznének a felek egyezségét megnyerni. Klauzál az ismert törvényjavaslat szentesítését kérte, amit az alsótábla elfogadott.

július 12. A felsőtábla elfogadta az alsótábla feliratát, s azt a királyhoz terjesztették. (Ezzel elutasították a július 5-i királyi leiratot.) → 1844. március 25.

szeptember 12. A felsőtábla elutasította az országgyűlés kerületi ülése által kidolgozott vallási törvényjavaslatot, kivéve a szabad áttérésre vonatkozó indítványt. A törvényjavaslat a két tábla közötti többszöri üzenetváltás ellenére sem került a király elé.

szeptember 29. Kopácsy József hercegprímás megbízásából Lonovics József csanádi megyéspüspök elkészített egy memorandumot, amelyben kifejtette: a július 5-i királyi leirat a katolikus egyházra hátrányos következményekkel jár, ezért nem fogadható el. A memorandumot továbbították a királynak.

szeptember 30. A felsőtábla elfogadta az unitárius egyház Magyarországon való befogadásáról szóló törvényjavaslatot. → 1844. szeptember 13.

december 8. Hg. Metternich államkancelár gr. Lützow útján jegyzéket nyújtott át a Szentszéknek, amelyben kifejtette: a kormány a politikai helyzet kényszerhatására lépett a szabad egyezkedés útjára, de e rendszabályoktól az egyháznak nincs mit tartania.

1844

március 10. A katolikus püspökök konferenciája a katolikus közvélemény sajtó általi megnyeréséről tanácskozott. A *Religio* és a *Nemzeti Újság* négy éven keresztül történő anyagi támogatását határozták el. (Utóbbi az első katolikus napilap.)

március 25. A király válaszolt az országgyűlés 1843. július 12-i feliratára: a gyermekek vallásának megállapítása a szülők szabad megegyezésének joga lesz, minden kényszerítő törvényes intézkedés kizárásával. A szülők megállapodása magánszerződés jellegű, végrehajtását maguk eszközlik, és erre sem politikai, sem törvényes úton nem kényszeríthetők.

április 29. Br. Barkóczy László székesfehérvári megyéspüspök egyházmegyéjében megalapította a Szűz Mária Szent és Szeplőtelen Szívéről elnevezett Társulatot.

május 4. A Pesti Polgári Kereskedelmi Egyesület új alapszabálya a kereskedés jogát a nagykorúságon, szakképzettségen és alaptőkéen túl a keresztény valláshoz is kötötte.

május 5. Fábián Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja a *Pesti Hírlap*ba vezércikket írt *Zsidó emancipáció* címmel. Kifejtette, minthogy „korcsnemzedék magamagát soha meg nem nemesíté,... az emancipáció mellőzhetetlen föltétele a zsidó és keresztény közti házasság felszabadítása”. (A cikkhez Kossuth Lajos szerkesztői megjegyzést fűzött: a vegyes házasság helyeslése után kijelentette, hogy hitkülönbség miatt senkit nem lehet kizárni a polgári jogokból; a zsidó emancipációnak két ága van: politikai és szociális.)

május 8. A pesti egyetem zsidó orvosnövendékei létrehozták „A honi izraeliták

közt magyar nyelvet terjesztő pesti egyesület”-et, azaz a Pesti Zsidó Egyletet.

május 13. Horovitz Pál pápai főrabbit az izraelita hitközség fölkérte, hogy havonta egyszer, valamint a király születésnapján és egyéb országos ünnepeken magyar nyelven tartson szónoklatokat. A fölkérést követő szónoklata az első olyan prédikáció volt, amelyet a pápai izraelita templomban magyar nyelven tartottak.

augusztus 1. Az országgyűlés kerületi ülése elvileg leszögezte: a papi javak az állam közszükségeire fordíthatók, de az ügyben nem kíván azonnali rendelkezést.

augusztus 20. Pakson rabbigyűlés tanácskozott a hitvédelmi eszközökről.

szeptember 7. Az országgyűlés kerületi ülése törvényjavaslatot dolgozott ki a zsidók helyzetének rendezésére. (Általános emancipációt nem engedélyezett, de eltörölte a türelmi adót, szabad lakásválasztást és foglalkozást engedett, a zálogos nemesi birtok kivételével szabad birtokhatási jogot adott a zsidó vallásúaknak. A javaslatból a felsőtábla ellenállása miatt nem lett törvény.)

szeptember 9. Richter Alajos jászói prépost a káptalani gyűlésen a magyar nyelv fölkarolására buzdította a tagokat.

szeptember 13. Az unitárius egyház Magyarországon való befogadásáról szóló törvényjavaslatot a király elé terjesztették. → 1848. április 11.

október 19–21. A katolikus püspöki kar tanácskozása elhatározta, hogy a jövőben a kisdédóvóktól kezdve a konviktsokon, a gimnáziumokon, líceumokon és szemináriumokon át jobban ügyeljen a katolikus szellem ápolására. A vallásos szellem felébresztésére tervbe vették az egyes hitbuzgalmi társulatok, főképpen a Mária-kongregációk fellendítését, a

különböző egyletek életre hívását, „épületes és célszerű” könyvek kiadására és terjesztésére könyvkiadó vállalat megindítását.

november 13. V. Ferdinánd király szentesítette az 1843–44. évi országgyűlés törvényeit. Az 1844:III. törvénycikk *A vallás dolgában* törvényesítette az 1844. november 10-ig, vagyis a III. törvénycikk életbe léptetéséig a nem katolikus lelkészek előtt kötött vegyes házasságokat, s a vármegyei hatóságokat arra kötelezte, hogy a náluk őrzött házassági anyakönyvek másodpéldányába ezen házassági eseteket bevezessék; törvé-

nyesítette az 1839. március 15. óta protestáns lelképásztor előtt kötött vegyes házasságokból született gyermekeket; a katolikus hitre áttérni szándékozót semmiféle alakiság nem köti, de ugyanakkor, ha katolikus akarja vallását megváltoztatni, szándékát négy héttel korábban köteles lelkészének jelenteni, s ha ennek oktatása ellenére is megmarad elhatározása mellett, akár a lelkész, akár ennek megtagadása esetén két tanú által kiállított kijelentkezési bizonyítvány alapján az áttérés befejezettnek tekintendő. Az áttérésekről fél-évente kell az uralkodót tájékoztatni.

1845

január 15. Diósgyőrött elhunyt Kristóffy Gáspár, aki a II. József császár és király által 1786. augusztus 7-én fölosztatott pálos rend utolsó élő tagja volt.

április 9. A 12 464. számú kamarai körrendelet a kamarai plébániák épületeinek fenntartásáról úgy rendelkezett, hogy a nagyobb tatarozásokat a kegyúr terhére kell végezni; istállóknál, kocsiszíneknél a helyi erők is segíthetnek.

május 6. Kopácsy József esztergomi érsek V. Ferdinánd király beleegyezésével Vasile Erdélyi nagyvárad püspököt Balázsfalvára küldte, hogy vizsgálja ki a Joan Leményi, fogarasi görög katolikus püspök elleni lázadás okait. (A balázsfalvi tanárok és diákok egy része szembefordult Joan Leményi püspöknek a

románok jogaiért folytatott küzdelemben tanúsított mértéktartó politikájával.) A lázadók azonban írásban tiltakoztak Erdélyi püspök kiküldetése ellen. → 1846. január 27.

augusztus 18. Kopácsy József hercegprímás megáldotta és feltűzte az esztergomi bazilika kupolájára a keresztet.

október 24. V. Ferdinánd király fölmentette tisztségéből gr. Haller Ferenc horvát bánt, s e tisztség ellátásával Juraj Haulik (Haulik György) zágrábi püspököt mint báni helytartót bízta meg.

november 20. V. Ferdinánd király jóváhagyta a valláskülönbséget figyelmen kívül hagyó nagykereskedők testületének megalakítását.

1846

január 12. Kopácsy József hercegprímás körlevelében a papságot a buzgóságra és önmegtartóztatásra, gyakori gyónásra és évenkénti lelkigyakorlatra buzdította.

január 27. V. Ferdinánd király Gaganecz József eperjesi görög katolikus megyéspüspök személyében új királyi biztost küldött Balázsfalvára. A vizsgálat ered-

ményeképp káptalani ítélettel leváltották Krajnik nagyprépostot, eltávolították a lázongó tanárokat és diákokat.

február 21. V. Ferdinánd király az 1844:III. törvénycikk érvényét az ortodox vallásra is kiterjesztette.

május 20. Hamburgból Magyarországra érkezett a baptista Rottmayer János és 5 társa, munkájuk eredményeként Magyarországon is terjedni kezdtek a baptista gyülekezetek. → 1854. február 18.

június 1. Elhunyt XVI. Gergely pápa.

június 16. A pápaválasztó konklávé Giovanni Maria Mastai-Ferretti imolai

püspököt választotta pápává, aki a IX. Pius nevet vette föl.

június 24. V. Ferdinánd eltörölte a zsidók türelmi adóját. A hátralékot a zsidóság 1,2 millió forinttal megválthatta, s azt ötévi részletben kellett törlesztenie.

július 21. A nyolc galíciai ezred számára külön görög katolikus szertartású tábori lelkészeket alkalmaztak.

augusztus 10–12. Pesten protestáns tanári „köztanácskozmány”-t tartottak a napi-renden lévő oktatásügyi kérdésekről.

szeptember 11. Löw Lipót főrabbi fölvatolta a pápai új izraelita templomot.

1847

február 15. Br. Fogarassy Mihály váradi kanonok lakásán kimondták a Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat megalakulását. → 1848. május 1.

május 11. Scitovszky János pécsi megyéspüspök letette az egyházmegyei nőnevelő intézet alapkövét. → 1850. július 6.

június 22. Löw Lipót főrabbi a zsidók egyenjogúsításáért nyilatkozat aláírására szólította föl a rabbikat, amelyben hitet tettek a magyar haza, és a felebaráti szeretet mellett.

szeptember 18. Meghalt Kopácsy József esztergomi érsek.

szeptember 23. Az 1847–48. évi utolsó rendi országgyűlés megnyitása előtt a magyarországi és a kapcsolt részekbeli zsidóság nevében a pesti izraelita hit-

község körlevelet küldött a vármegyékhez, s kérte, hogy utasítsák követeket az emancipáció ügyének támogatására.

november 9. A *Budapesti Híradó Zsidók polgárosítási ügye* címmel közölte a Sáros vármegye rendjeihez benyújtott véleményt a szeptember 23-i pesti köriratról, s az egyenjogúsítást elhamarkodottnak tartja.

az év folyamán Joan Leményi fogarasi görög katolikus megyéspüspök kezdeményezésére Balázsfalván megindult az *Organul Luminarei* című irodalmi lap. Első szerkesztői: Timothe Cipariu tanár és Constantin Alután kanonok. — Pápán megjelent a *Magyar Zsinagóga*, az első magyar nyelvű izraelita folyóirat.

1848

január 1. Megalakult a mohácsi izraelita hitközség.

január 27. Az alsótábla a honosítási törvényjavaslatot tárgyalta. Az egyházi követek a magyar honosságot a bevett

valláshoz való tartozáshoz kívánták kötni. Az indítványt ellenezte Kossuth Lajos, Giczhy Kálmán, Szemere Bertalan, Asztalos Pál, Justh József, Szentkirályi Móric, Lónyai Gábor, Bohus

János; kiemelték a (még be nem vett izraelita felekezethez tartozó) zsidóság érdemeit.

február 8. IX. Pius pápa megerősítette a görög katolikus körösi káptalan V. Ferdinánd kezdeményezte alapítását.

február 14. A katolikus püspöki kar konferenciáján a latin és görög szertartású püspökök megegyeztek, hogy a rítusváltás kérelmezését minden egyes esetben együttesen kiküldendő bizottság vizsgálja meg, s adja ki az engedélyt. → 1864. április 5.

február 19. Az alsótábla a városi törvényjavaslatot tárgyalta. Bohus János aradi követ indítványozta, hogy a zsidók is teljes polgárjoggal bírassanak. Kosuth Lajos az indítványt módosította: a városi képviselő-testületnek legyen joga arra érdemes izraelitákat választási joggal fölruházni. Gr. Somssich Pál szerint a zsidókat vagy be kell olvasztani a nemzet életébe, vagy kiűzni a hazából.

március 15.–április 11. Az utolsó rendi országgyűlés megtárgyalta a vallásfelekezetek egyenlőségét kimondó törvényjavaslatot. → április 11.

március 17. Királyi leirat egyezett bele a független magyar minisztérium felállításába. — A honi izraeliták belügyeit kezelő választmány az elnök, Kunewalder Jónás aláírásával körlevelet bocsátott ki, melyben üdvözölte a március 15-i eseményeket, s kijelentette: a zsidó hitközségek mint zárt testületek megszűnnek létezni, mert az ország lakossága csak egy szempont szerint fog megméretődni: „hű, becsületes ember – s magyar-e”. Bízunk abban, hogy a király is rövidesen kimondja az izraelitákra is érvényes törvény előtti egyenlőséget.

március 18. Az országgyűlés a papi tized eltörlését tárgyalta. Lonovics József csanádi megyéspüspök az „egyházi rend” nevében lemondott a tizedről. (A papi tized megszüntetéséről az 1848:XIII. törvény intézkedett.)

március 19–20. Pozsonyban antiszemita zavargások voltak, amit más városokban is pogrom jellegű tüntetések követtek. (A pogromok következtében a Pozsonyban székelő országgyűlés a zsidóság hátrányára módosította a városokról megfogalmazott paragrafusokat. Az eredeti javaslat szerint ugyanis a városban választójoggal bír valláskülönbség nélkül mindenki. A módosítás szerint: „törvényesen bevett valláskülönbség nélkül”, tehát a be nem vett izraelitáktól elvette a választói jogot.)

március 20. A katolikus püspökök pozsonyi konferenciája megvitatta, hogy a megváltozott helyzetben az egyház szabadságát és az állammal szembeni függetlenségét miként lehet megvédeni.

március 22. Kunewalder Jónás újabb körlevele türelemre intette izraelita hitestvéreit: „tartsátok vissza magatokat mindennemű erőszakos törekvéstől a jog elnyerésére. Ne nyújtsatok be kérelmezvényeket; ne írjatok...” — A tiszántúli református egyházkerület 10 pontos követelést fogalmazott meg az országgyűlésnek „háromszázados szenvedéseink megszüntetése és szabadságunk teljes mértékben megadása iránt”.

március 24. A *Pesti Hírlap* megjelentette a pozsonyi országgyűlés törvénycikkét, amely ideiglenes jelleggel, a következő országgyűlésen tárgyalandó emancipációs törvényjavaslat elfogadásáig élne. 2. §: a zsidó hitközségek polgári tekintetben megszűnnek, annak tagjai a község rendes eljáróságához tartoznak, s a községbe teljesen beolvadnak; 3. §: a zsidók és keresztények közötti vegyes házasságok törvényesek; 6. §: a zsidók és keresztények között kötendő házasságokból születő gyermekeket a keresztény szülő vallásában kell nevelni; 7. §: a belügyminiszter kötelessége a más országokból érkező idegen zsidók beköltözését meggátolni.

március 31. Kossuth Lajos benyújtotta a vallási egyenjogúságról és viszonyosságról szóló törvényjavaslatot. → április 2.

április 2. Scitovszky János pécsi megyéspüspök a főrendi tábla ülésén a vallási egyenjogúságról és viszonyosságról szóló törvényjavaslat ellen érvelt. → április 6.

április 3. Kormányrendelet a zsidók jogainak tiszteletben tartását mondta ki, s egyben ígérte, hogy a zsidók jogállásán a törvényhozás egyelőre nem változtat.

április 6. A katolikus államvallás megszüntetése tárgyában az alsó- és felsőtábla „egyházi és világi katolikusok bevonásával” értekezletet tartott. → április 11.

április 7. Prónay János csanádi követ benyújtotta a képviselőházban a katolikus autonómiáról (önkormányzatról) szóló törvényjavaslatot. Az országgyűlés időhiányra hivatkozva nem tárgyalta azt. — Popovics Vazul munkácsi görög katolikus megyéspüspök körlevélben közölte a papokkal, hogy módosítani akarja a papok házasságkötési gyakorlatát.

április 11. V. Ferdinánd berekesztette az utolsó rendi országgyűlést, és szentesítette törvényeit. *A Független magyar felelős minisztérium alakításáról* szóló 1848:III. törvénycikk 7. §-a kimondta, hogy „Az érsekek, püspökök, prépositok s apátoknak... kinevezése..., mindig az illető felelős magyar miniszter ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.” Az 1848:IX. törvénycikke *Az úrbér és az azt gátló szerződések alapján eddig gyakorlatba vett szolgálatok (robot), dézsma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről* rendelkezett. Az 1848:XIII. törvénycikk *A papi tized megszüntetéséről*. (Az egyházi rend a papi tizedről minden kárpótlás nélkül lemondván, az ország rendei ezen „haza oltárán letett áldozatot örök emlékezet okáért törvénybe iktatják...” Ahol e lemondás az alsópapság megélhetését érintette, ott

a király a minisztérium által illő ellátásról gondoskodik.) Az 1848:XX. törvénycikk *A vallás dolgában*. 1. §: az unitárius vallás törvényesen bevett vallás; 2. §: a törvényesen bevett vallásfelekezetek között különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság áll fenn. 3. §: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek... 4. §: a bevett vallásfelekezetek iskoláiba járatás, valláskülönbség nélkül mindenkinek kölcsönösen megengedtetik; 5. §: a ministerium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallású tábori lelkésszel láttassanak el.” 6. §: az 1844:III. törvénycikk hatálya a görög nem egyesült vallásúakra is kiterjed; 8. §: az ortodoxoknak önkormányzat alakításához jogot biztosít. (A törvény előtti egyenlőség nem vonatkozott az izraelita vallásúakra.) Ettől kezdve bevett felekezetnek minősült: 1. latin, görög és örmény szertartású római katolikus, 2. református (kálvinista), 3. evangélikus (lutheránus), 4. unitárius, 5. ortodox (szerb és román). — A katolikus püspökök az országgyűlés megbízható tagjaival közösen tartott tanácskozásán kimondták, hogy a további teendők megvitatására 1848. szeptember 24-re nemzeti zsinatot kívánnak összehívni. A zsinat a szabadságharc fejleményei miatt elmaradt.

április 19. Népgyűlés követelte Pesten – a házbér elengedése és a munkások helyzetének javítása mellett – a zsidók kiűzetését az országból, és felvételük megtiltását a nemzetőrségbe.

április 22. Gr. Batthyány Lajos miniszterelnök rendelete szerint a törvényhatóságok zsidókat nem sorozhatnak be a nemzetőrségbe.

április 24. Gr. Batthyány Lajos miniszterelnök kérte a katolikus papságot, hogy a népet nyugalomra és rendre intse.

május 1. Megkezdte működését a Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat. → június 5.

május 13–15. A Josif Rajačić metropolita által egybehívott szerb nemzeti kongresszus Karlócán (Szerém vm.) pátriárkává választotta Rajačićot.

május 15–17. A Balázsfalvára (Alsó-Fehér vm.) összehívott első román nemzeti gyűlés Joan Leményi fogarasi görög katolikus és Andrei Șaguna erdélyi ortodox püspök elnökelete alatt Román Nemzeti Bizottmányt létesített.

május 30. Joan Leményi fogarasi görög katolikus megyéspüspök a kolozsvári diétán népe nevében elfogadta a „két testvérhaza”, Magyarország és Erdély újraegyesülését. (A püspöknek a szabadságharc idején tanúsított magyarbarát magatartása miatt 1850-ben le kellett mondania, és a ferencesek bécsi kolostorába internálták.)

május A zsidók letelepedési módjáról szóló 1840:XXIX. törvénycikk végrehajtásaként Szemere Bertalan belügyminiszter 1261/b. sz. alatt elrendelte a zsidók összeírását. (A rendelet szövege a május 27-i lapokban jelent meg.)

június 5. A Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat megtartotta alakuló ülését. Elnöke gr. Károlyi István lett. (Ténylegesen 1850-től működött.) → 1852. augusztus 22.

június 10. V. Ferdinánd király szentesítette az Erdélyre vonatkozó 1848:IX. törvénycikket a bevett vallások teljes jogegyenlőségéről. 1. §: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetek (melyek közé a nem egyesült görög szertartásúak is értetnek), nemzetkülönbség nélkül teljes és tökéletes jogegyenlőséggel bírnak, mind vallásgyakorlási, mind vegyes házassági viszonyok, mind politikai igények tekintetében. 2. §: A hat heti oktatás és különböző vallásúaknak egymás iskoláiban tanulhatásuk iránt minden megvan szüntetve. Térítési izgatások és vallásbeli versengést előidéző tények mint bűntettek lesznek fenytendőek.”

június 16–18. A ciszterci apátságok nagykáptalanja Zircen: az apát óvta a rendtagokat az elvilágiasodás szellemétől.

június 25. V. Ferdinánd magyar király Hám János szatmári püspököt esztergomi érsekké, Lonovics József csanádi megyéspüspököt egri érsekké, Karner Antal győri kanonokot székesfehérvári, Jekelfalussy Vince esztergomi kanonokot szepesi, Horváth Mihály hatvani prépostplébánost csanádi megyéspüspökké nevezte ki. (Méltóságukat nem foglalták el.)

július 6. Megjelent Pesten a *Katolikus Néplap*, amelynek német nyelvű változata a *Der katolische Christ*, szlovák változata a *Bogumil*. (1849. december 7-én szűnt meg.)

július 8. Pesten megalakult a Magyar Izraelita Középponti Reformegylet.

július 12. A népképviselői országgyűlésben Szemere Bertalan belügyminiszter a zsidókérdés tárgyalására az időpontot alkalmatlannak nyilvánította.

július 24. Pesten üléseztek a magyarországi és a kapcsolt részek izraelita lakosságának megbízottai, újból a zsidóság egyenjogúsítását kérték a nemzetgyűléstől.

július 26. A nemzetgyűlés alsóházában Kállay Ödön bejelentette a zsidók emancipációjáról szóló törvényjavaslatát. 1. §: a Magyarországon és a kapcsolt részeken élő zsidó mind polgári, mind vallási tekintetben egyenlő az ország többi polgárával; 3. §: keresztények és zsidók között a törvény kihirdetése után kötött házasságok érvényesek; 4. §: az 1844:III. törvénycikk 2. szakasza keresztények és zsidók közötti vegyes házasságokra is kiterjed; 5. §: az ilyen házasságokból származó gyermekek 16 éves korukig apjuk vallását követik. (Javaslat egyidejűleg valószínű volt, hogy a zsidó lakosság polgári és politikai emancipációját a zsidó vallás recipiálásával.) → 1849. május 24.

augusztus 1. Gr. Nádasdy Ferenc kalocsai érsek, mint a legidősebb főpap, nemzeti zsinatot hirdetett Pozsonyba.

augusztus 2. István nádor felfüggesztette Josif Rajačić karlócai ortodox metropolitát egyházi méltóságából.

augusztus 3. A Nemzetgyűlési Osztályok Központi Bizottmánya megtárgyalta a zsidók emancipációja ügyében benyújtott törvényjavaslatot. Egyhangúlag kimondták, hogy az izraelitákat polgári jogaikban az ország többi lakosával egyenlősíteni kell. Három osztály a törvényjavaslat azonnali tárgyalása, hat osztály viszont a legközelebbi ülésre való elhalasztás mellett voksolt.

augusztus 8. Br. Eötvös József vallás- és nevelésügyi miniszter törvényben kívánta biztosítani az ingyenes és korszerű felekezeti községi népoktatást. Javaslatában bizonyos körülmények között meghagyta volna az egyházi iskolákat is, de a képviselőház a teljes államosítás mellett foglalt állást. Másnap mégis a kormány javaslatát fogadták el. → augusztus 25.

augusztus 16. A képviselőház megtárgyalta Mészáros Lázár hadügyminiszter újoncállítási javaslatát: a katonai szolgálat alól fölmentették az egyházi személyeket.

augusztus 21. Elhunyt Tompa Mihály református lelkész, költő.

augusztus 24. Br. Wesselényi Miklós a felsőházban indítványt tett a „román ajkúak ügyében hozandó határozat” tárgyában. A törvényjavaslat 1. §-a szerint a görög egyesült és nem egyesült vallású polgárok a többi keresztény vallásbeliekkel egyenlő jogokat élveznek. A 2. § kimondta, hogy az egyházi jegyzőkönyveket magyar és román nyelven szerkesszék. A törvényjavaslat a „viszontagságos idők” miatt soha nem került az országgyűlés elé.

augusztus 25. A főrendek levették a napi-

rendről a felekezeti községi népoktatásról szóló törvényjavaslatot.

szeptember 1–7. A pesti protestáns értekezlet az 1848:XX. törvénycikk végrehajtását tárgyalta. (Határozat: a haza vészes helyzete miatt nem sürgetik a törvény teljes végrehajtását, csupán a belhivatalnokoknak a tized stb. eltörlése következtében szenvedett veszteségük kárpótlását.)

október 9. A pesti nemzetőrség tisztikárának gyűlése elhatározta, hogy zsidókat is befogad a nemzetőrségbe.

október 14. A Honvédelmi Bizottmány hazaárulónak nyilvánította Haulik György zágrábi püspököt, és intézkedett javainak lefoglalásáról.

október 25. A katolikus püspöki kar pásztorlevelet intézett híveihez. Óvta őket, hogy áthágják az isteni és polgári törvényeket, miközben teljesítik a haza védelmére hozott intézkedéseket. V. Ferdinándot esküszegéssel illette.

október 28. A Honvédelmi Bizottmány jóváhagyásával a püspöki kar föliratot intézett V. Ferdinándhoz, kérve a béke helyreállítását.

december 2. Lemondott V. Ferdinánd, és trónra lépett I. Ferenc József osztrák császár.

december 10. Mészáros Lázár honvédelmi miniszter a magyar honvédség tábori lelkészi ügyeinek intézésével 1849. január 1-jétől megbízta osztályigazgatói ranggal (HM. 10. osztály) Czigler Zoltán apátot. Hivatalát 1849. január 22-ig töltötte be.

december 15. Császári nyílt parancs a szerb pátriárka méltóságának Karlóca székhellyel történő visszaállításáról. I. Ferenc József pátriárkai címet adományozott a szerb Josif Rajačić metropolitának.

december 20. Kossuth Lajos az alsótábla ülésén hazafiatlansággal vádolta a katolikus egyházat, mert az tartózkodott a katonáskodástól.

az év folyamán Az 1848: VII. és a kolozsvári I. törvénycikkek kimondták: Er-

dély minden lakosa nemzetiségi, nyelvi és vallási különbség nélkül egyenjogú.

1849

január 20. Hám János kinevezett esztergomi érsek körlevelében az új uralkodó, I. Ferenc József és a császári hadsereg támogatására szólította föl híveit. A magyar kormány emiatt hazaárulónak nyilvánította.

január 22. Mészáros Lázár honvédelmi miniszter a honvédelkész ügyosztály élére Vidasics Ede jászói premontrei kanonokot nevezte ki, mert elődje Pesten maradt a császáriakkal. 1849 júniusában Görgey Artúr tábornok Vidasicsot alkalmatlansága miatt elmozdította.

február 16. Josif Rajačić szerb pátriárka elnökletével megalakult az ideiglenes szerb vajdasági kormány.

február 18. Hám János kinevezett esztergomi érsek hálaadó szentmisét celebrált az új uralkodóért, I. Ferenc Józsefért.

február 25. Andrei Šaguna erdélyi ortodox püspök emlékiratot intézett I. Ferenc Józsefhez, amelyben a birodalom románlakta területeinek egyesítését és önálló román tartomány létrehozását kérte.

március 4. Császári nyílt parancs alkotmányt adott népeinek (ún. olmützi alkotmány). Második cikkelye minden bevett egyháznak és felekezetnek nyilvános vallásgyakorlatot és saját ügyeiben önálló intézkedést ígért. → 1851. december 31.

április 30.–június 17. Bécsben összmónarchiai püspöki konferenciát tartottak. Ezen Magyarországról csak Haulik György zágrábi és Scitovszky János pécsi megyéspüspök jelentek meg.

május 2. Horváth Mihály kinevezett (de

nem prekonizált és föl nem szentelt) csanádi püspök lett a vallás- és közoktatási miniszter. (Meg akarta adni a katolikusoknak az önkormányzatot. 1849. augusztus 20-ra hirdette meg az autonómia alakuló ülését, a Forradalmi Egyházgyűlést, amely a világi elemek bevonásával átvette volna az egyházi vagyonok kezelését, de az a szabadságharc bukása miatt elmaradt.) — A Függetlenségi Nyilatkozat teremtette új államjogi helyzetben az egyházi kinevezések a kormányzó-elnök jogkörébe kerültek.

május 7. Prelà Michele Viale bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak kifejtette, hogy a magyar forradalom leverése vallási szempontból is mennyire kívánatos lenne.

május 17. Az Igazságügyi Minisztérium 1367. sz. döntése intézkedett a hazaárulónak minősített Hám János kinevezett esztergomi érsek és Scitovszky János pécsi megyéspüspök javainak elkobzásáról.

május 24. Elkészült a zsidók emancipációjáról szóló törvényjavaslat. → július 28.

május 25. Löw Lipót főrabbi a veszprémi zsinagógában a függetlenség proklamálását ünnepelte.

június 2. Lonovics József csanádi megyéspüspököt, kinevezett egri érseket Lanzendorfban letartóztatták az osztrák hatóságok. (Indoklás: 1849. január 1-jéig részt vett a császár által fölosztatott, törvénytelen magyar országgyűlésen, s hozzájárult, hogy a temesvári dómról egy kétféjű sast leverjenek.) Rövidesen szabadon engedték, majd újra letartózt-

tatták. Véglegesen 1850. január 3-án szüntették be ellene a büntetőeljárást.
→ október 1.

június 15. A magyar kormány augusztus 20-ra Pestre egybehívta a katolikusok alkotmányozó gyűlését.

június 16. A pozsonyi haditörvényszék agyonlövete Mészáros Dániel sopornyai plébánost.

június 17. I. Ferenc József lemondatta az április 22. óta már Bécsben tartózkodó Hám János esztergomi érseket, aki visszatért a szatmári püspöki székbe.

június 24. Görgey tábornok br. Mednyánszky Cézár esztergomi egyházmegyei paptól nevezte ki serege tábori lelkészének. (Mednyánszky 1857-ben a francia Riviérán öngyilkos lett.)

július 3. Bach belügyminiszter előterjesztést tett I. Ferenc József császárnak: „Ha a katolikus egyházat Magyarországon rendeltetéséhez vissza akarjuk vezetni, meg kell tisztítani oly elemektől, amelyek veszedelmesek a vallásra és az államra nézve, gyenge, kétes avagy rossz főpásztorait el kell távolítani és jámbor, belátó, tetterős emberekkel pótolni.”

július 11. Haynau tábornok egyik tábornoka Susán agyonlövete Jauschbarth Antal csákbereinyi plébánost.

július 21. I. Ferenc József Scitovszky János pécsi megyéspüspököt (akit a magyar kormány május 20-án honárulónak bélyegzett) kinevezte esztergomi érseknek. Az új hercegprímásnak Alexander Bach belügyminiszter előterjesztésére az esküt a minisztertanács jelenlétében kellett letennie, mégpedig nem Magyarországra, hanem az osztrák birodalom törvényeire. (Méltóságát haláláig, 1866. október 19-ig viselte.)

július 28. Szegeden a képviselőház Szemere Bertalan miniszterelnök és belügyminiszter indoklása után egyhangúlag elfogadta az 1849:IX. törvénycikket a hazai zsidóság politikai és vallási egyenjogúsításáról. „1. §: A hazának

polgárai közt vallásbeli különbség, jog és kötelesség tekintetében különbséget nem téve, ezen elv szerint kijelentetik, mikép a magyar álladalom határain belül született, vagy törvényesen megtelepedett »Mózes vallású« lakos, mind azon politikai és polgári jogokkal bír, mellyekkel annak bármely hitű lakosai bírnak.” 2. §: a Magyarországra való betelepülésről rendelkezik oly módon, hogy a részletes szabályozás kidolgozását a kormány hatáskörébe utalja; 3. §: lehetségesnek és érvényesnek tartja a zsidók és keresztények közötti polgári házasságot, és elismeri annak „polgári” következményeit; 4. §: a belügyminiszter hatáskörébe utalja egy választott, zsidó világi és egyházi képviselőkből álló testület összehívását, amely a zsidó vallás hitelveinek kimondására valamint a szervezeti és vallási reformok meghozatalára hivatott, s ugyanő illetékes azon intézkedések megtételére, hogy a zsidók a „kézi mesterségek és a földművelés gyakorlására vezéreltessenek”. (A szabadságharc bukása miatt a törvény nem lépett hatályba.)

augusztus 20. A császáriak letartóztatták Rudnyánszky József beszercebányai megyéspüspököt, és 6 évi vasban letöltendő várfogságra ítélték.

augusztus 23. Scitovszky János hercegprímás körlevélben kért név szerinti felterjesztést azokról a papokról, akik hűségesek maradtak az uralkodóhoz, s azokról, akik önként vagy kényszer hatására, de csatlakoztak a forradalomhoz. (A hercegprímás személyesen járult az uralkodó elé, hogy a kompromittált egyházi személyeknek kegyelmet kérjen.)

szeptember 2. Kőnig János kassai káptalani helynök felírt a királyhoz, könyörögve, hogy a szabadságharcban részt vett kassai egyházmegyei papoknak kegyelmezzon meg. (5 fő haditörvényszék elé, 2 várfogságba került.)

szeptember 7. Pesten kivégezték Streicht Miklós vérteshoglári római katolikus plébánost, mert a forradalmi kormány több hirdetményét a szószékről ismertette.

szeptember 10. Szoboszlai Pap István debreceni református püspök hódoló istentiszteletet rendelt I. Ferenc József császár tiszteletére.

szeptember 11. Prelà Michele Viale bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében bírálta Haynaut, és az erőszakra alapozott módszereit, amelyek nem kímélték a magyar katolikus püspököket sem.

szeptember 17. A bécsi hadügyminisztérium, enyhítve korábbi rendeletét, megengedte, hogy a pesti és szegedi zsidó hitközségek által már természetben beszolgáltatott javakon kívül a pesti, óbudai, kecskeméti, ceglédi, nagykőrösi és irsai hitközségek 2,3 millió forintban válthassák meg a rájuk kirótt hadisarcot. → október 22.

szeptember 18. Gr. Zichy Ferenc cs. kir. teljhatalmú országos főbiztos mindenemű gyűlés, köztük az egyháziak tartását is betiltotta, „különösen pedig az évenként októberben tartani szokott debreceni superintendentiális gyűlést”.

szeptember 20. Gr. Zichy Ferenc cs. kir. teljhatalmú országos főbiztos az egyházi férfiak bajusz- és szakállviselését, „színes, tarka öltönyök, szalaggal és tollakkal felcifrázott kalapok hordását” a forradalmi szellemnek tulajdonította, ezért büntetendőnek, elhagyásukat az alattvalói hűség jelének minősítette.

október 1. Lonovics József csanádi megyéspüspököt a pesti Újépületbe hurcolták. Kikényszerített lemondása után a melki apátságba száműzték. → november 5.

október 4. A pécsi belvárosi nagytemplomban Scitovszky János hercegprímás hálaadó istentiszteletet tartott „a forradalmi háborúnak szerencsés megszüntetéseért és az óhajtott békének visszaállításáért”.

október 8. Pesten főbe lőtték Gonczeczky János honvédelelkeszt felségsértés vádjával.

október 22. A bécsi minisztertanács rendelete meghagyta, hogy az eredetileg hat zsidó hitközségre kivetett hadisarc „a magyar korona országaiban levő összes zsidó községekre vetendő ki”, „minthogy a Magyarországon levő izraelitáknak legnagyobb része érzelmeik és gonosz cselekvésmódjuk által az ottani forradalmat, mely az ő közreműködésük nélkül sohasem nyerhetett volna olyan kiterjedést, előmozdították”. → 1850. szeptember 20.

október Székely Bertalan megfestette a szegedi dóm kápolnájának oltárképét Boldog Mór püspökről.

november 5. Scitovszky János hercegprímás tiltakozott Lonovics József csanádi megyéspüspök, kinevezett egri érsek meghurcolása miatt. (Miután 1849. november 16-án Alexander Bach belügyminiszternek is írt, Lonovicsot szabadon engedték az osztrák hatóságok.)

november 8. Scitovszky János hercegprímás gyászmisét celebrált a harcokban elesett császárhű katonák lelki üdvéért.

december 7. Br. Bémer László nagyváradi római katolikus megyéspüspököt Pesten halálra ítélték. → december 29.

december 19. Scitovszky János esztergomi érsek értesítette Lonovics József csanádi püspököt, hogy a király elfogadta lemondását. → 1850. január 3.

december 29. Alexander Bach birodalmi belügyminiszter javasolta Scitovszky János esztergomi érseknek, hogy br. Bémer László nagyváradi püspök, aki még a Debrecenbe költözött forradalmi kormánnyal is együttműködött, mondjon le egyházi méltóságáról. → 1850. január 21.

december 30. A pesti városházán kihirdették az összbirodalomra kiterjesztett ún. olmützi alkotmányt. Első pontja kimondta, hogy „a polgári és politikai

jogok élvezete független a hitfelekezettől”.

az év második felében Horváth Mihály csanádi püspök külföldre menekült, Jekelfalussy Vince szepesi püspök nem nyert pápai megerősítést, br. Bémer László nagyváradi, Rudnyánszky József besztercebányai püspököket perbe fogták, gr. Zichy Domonkos veszprémi püspök visszavonult birtokaira. (Mivel 1848 folyamán meghalt a győri, a kassai és a székesfehérvári püspök, így 1849

végére Magyarország legtöbb megyéspüspöki széke üres volt.)

az év folyamán Megjelent a *Különféle Viszonyokra Vonatkozó Papi Dolgozatok* című füzet-sorozat. (Összesen 12 füzet-látott napvilágot, az utolsó 1858-ban.) — Megindult a *Papi Dolgozatok Gyűjjesetekre* című kiadvány. (14. füzete 1871-ben jelent meg.) — Scitovszky János pécsi megyéspüspök plébánia-templomot építtetett Szabadszentkirályon.

1850

január 3. Az osztrák hatóságok megszüntették Lonovics József lemondott csanádi megyéspüspök elleni büntetőeljárást.

január 21. Scitovszky János hercegprímás, esztergomi érsek levélben kérte Haynau tábornagyot, a császári hadsereg magyarországi főparancsnokát, hogy helyeztesse szabadlábra br. Bémer László nagyváradi püspököt, mert a Szentszék csak így fogadja el lemondását. (A főpapot 1850. február 8-án elengedték.)

január 25. és március 9. Scitovszky János hercegprímás, esztergomi érsek levélben fordult IX. Pius pápához, hogy a forradalomban részt vett papok az irregularitás alól felmentést nyerjenek.

február 10. Haynau tábornagy, a magyarországi császári hadak főparancsnoka elrendelte a protestáns egyházak szigorú állami felügyeletét. (Az egyetemes és kerületi felügyelők és főgondnokok állásait megszüntette; a megüresedett szuperintendensi [püspöki] helyeket adminisztrátorokkal tölti be. Az evangélikus dunántúli szuperintendenciába [egyházkerületbe] Wohlmuth Lipótot, a bányaiba Chalupka Jánost, a tisztaiba Pákh Mihályt nevezte ki adminisztrátoroknak.) → 1854. július 11.

március 19. I. Ferenc József császár rendelete nyomán a zsidó iskolák a helyi katolikus papok felügyelete alá kerültek. → 1863. április 26.

április 18. I. Ferenc József osztrák császár, magyar király nyílt parancsa eltörölte a királyi tetsvényjogot (placetum regium), szabad közlekedést engedett a püspököknek a pápa, papjaik és híveik felé, megszüntette a katolikus egyház fegyelmezési gyakorlását gátló állami rendeleteket (pl. elismerte a püspököknek azon jogát, hogy papjaikat felfüggeszthetik). A rendelet összességében a katolikus egyháznak az uralkodótól és az államtól szinte teljesen független jogállást biztosított.

április 23. I. Ferenc József császár rendelete szabályozta a katolikus egyháznak a nyilvános oktatáshoz való viszonyát.

május 25. A győri katonai parancsnok utasítása megtiltotta a zsidóknak a Kossuth-szakáll és Kossuth-kalap viselését.

július 6. Scitovszky János hercegprímás, esztergomi érsek, mint a pécsi egyházmegye apostoli kormányzója, megáldotta a 280 ezer Ft költséggel fölépült pécsi egyházmegyei nőnevelő intézetet, amelyben a Miasszonyunkról nevezett apácák oktattak.

augusztus 24.–szeptember 1. A katolikus püspöki kar konferenciát tartott Esztergomban az egyház reorganizációjáról és konszolidálásáról. Az értekezlet tanácskozásai titkosak voltak.

augusztus 25. A katolikus püspöki kar konferenciája emlékiratban a *ius placeti* regii eltörlését „halhatatlan” intézkedésnek nevezte, továbbá a papi tized eltörléséről szóló 1848:XII. törvénycikket, mint kényszer alatt született elhárítást, érvénytelennek nyilvánította.

szeptember 3. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminister rendeletben engedélyezte, hogy zsidó bábák keresztény nőknél is végezhessenek szülésznői teendőket.

szeptember 7. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminister Magyarország összes középiskolájában kötelezővé tette az 1848-ban porosz és francia mintára készült osztrák tanrendszert, az *Entwurf der Organisation Gymnasien und Realschulent*. Ekkor már nem volt érvényben az 1806-ban kiadott *Ratio Educationis*. Azok az iskolák, amelyek fenn akarták tartani jogukat az államilag elismert bizonyítvány kiadására, szervezetüket kötelesek voltak az 1850/51. év folyamán az állami középiskolákba bevezetett változásokhoz hasonlóan átalakítani. A rendelet következtében, anyagi fedezet híján, a protestáns iskolák zömmel magánintézettké váltak.

szeptember 9. Nagyszombatban első alkalommal került sor lelkigyakorlatra, amelyet Szaniszló Ferenc csanádi kanonok, országos pönitenciárius vezetett. A lelkigyakorlaton 185 katolikus pap vett részt, köztük több püspök is.

szeptember 20. I. Ferenc József osztrák császár elengedte a zsidó hitközségekre és családokra kivetett hadisarcot. Magyar királyként azonban elrendelte, hogy a magyarországi izraelita iskola- és oktatásügy előmozdítására minden vagyonnal bíró izraelita hozzájárulással egymillió ezüstforintnyi alaptőkéjű alapot kell létrehozni. → 1852. december 1.

november 18. A katolikus püspöki kar azt javasolta az uralkodónak, hogy a fogarasi görög katolikus püspökséget emelje érsekség rangjára, továbbá Szamosújvár és Lugos székhellyel állítson föl két új román egyházmegyét, s a nagyváradit, valamint a két új egyházmegyét a román metropóliába ossza be. → december 12.

december 12. I. Ferenc József a fogarasi görög katolikus román püspökséget érsekség rangjára emelte, valamint főkegyúri hatalma alapján föllállította a lugosi és a szamosújvári egyházmegyét. (A lugosiba 113 paróchia és 51 788 hívő, a szamosújvárba 634 paróchia és 410 ezer hívő került.) A nagyváradit, valamint a két új egyházmegyét a román metropóliába osztotta be. → 1853. november 26.

az év folyamán Scitovszky János esztergomi érsek a nagyszombati szemináriumot áttelepítette Esztergomba. (Az esztergomi épületet 1865-ben áldották meg.) — Az Esztergomban tartott püspöki konferencia határozata szerint „a lelkészek, mielőtt teológiai tudományokból sikeres vizsgálatot nem tettek, önálló lelkészkedésre nem mozdíthatók elő”.

1851

február 6. Birodalmi rendelet beszüntette az Izraelita Kereskedők Testülete működését.

április A rendőrség betiltotta Fejér György kanonok *A polgári alkotmányok fő tulajdonai* c. konzervatív szellemű röpiratát.

június Birodalmi rendelet megfosztotta a magyar zsidó hitközségeket önkormányzatuktól, s a hatóság nevezte ki az előljárókat.

július 4. Rendelet arról, hogy a zsidók születési, esketési és halálozási anyakönyveiket német nyelven vezessék. (1863 után az országban dívó nyelvek egyikén.)

július 22. Vasile Erdélyi nagyváradi püspök fölszentelte Sterca Suluțiu, az újonnan kinevezett fogarasi püspököt.

szeptember 26. Prelà Michele Viale bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében Scitovszky

János hercegprímás egyházi tevékenységét kiemelkedőnek minősítette, dicsérte az általa alapított intézményeket, hangsúlyozva, hogy „a Monarchia legkiválóbb főpapjának” tekinti, és javasolja számára a bíborosi méltóság megadását.

október 4. Elhelyezték a lipótvárosi II. plébániatemplom (Bazilika) alapkövét.

december 31. Császári nyílt parancs a vallásra vonatkozó alapjogok módosításáról.

az év folyamán Scitovszky János esztergomi érsek pécsi apostoli kormányzóként Pécsre telepítette a Notre Dame kanoisszákat.

1852

június 25. IX. Pius pápa Scitovszky János hercegprímást, esztergomi érseket 3 évre a magyarországi kolostorok apostoli vizitátorává nevezte ki az esztergomi, kalocsai és egri érseki tartományra nézve.

augusztus 9. Prelà Michele Viale bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében kedvezőbbnek ítélte a magyarországi katolikus egyház helyzetét és működésének feltételeit az 1848 előtti állapotokhoz képest.

augusztus 22. A Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat fölvette a Szent István Társulat nevet. Elnöke gr. Károlyi István volt.

november 29. Császári rendelet kiterjesztette az Osztrák Polgári Törvénykönyvet Magyarországra is. (A törvénykönyv a zsidók házasságkötéséhez a helyi polgári hatóságok beleegyezésén kívül bizonyítványt is követelt a felek koráról, mert a vőlegény nem lehetett fiatalabb 24, a menyasszony pedig 18 évesnél.)

december 1.I. Ferenc József császár elrendelte, hogy az izraelita iskola és okta-

tási alap állami alapnak tekintendő. → 1856. március 29.

december 4. A bécsi kormány a magyarországi szerzetes paptanár-jelölteknek is kötelezővé tette az állami tanári vizsga letételét.

december 11. A De Paul Szent Vince Szeretet Leányai, az Irgalmas Nővérek letelepedtek Pinkafőn. Pesten egy év múlva vették át az első intézetet a Terézvárosban.

december 18. IX. Pius pápa bullája a zágربی püspökséget érseki rangra emelte. Ugyanakkor suffraganeusként alárendelte a diakovári és a zengg-modrusi latin, és a körösi görög szertartású püspökségeket.

az év folyamán Sopronban megalakult az első magyarországi Szent Vince Konferencia. (A világ összes konferenciái együtt alkotják a Szent Vince Társulatot.) Tagjai a testi, szellemi és erkölcsi nyomor enyhítésén fáradoztak. — Egerben az Angolkisasszonyok megnyitották az Érseki Katolikus Gimnáziumot. — Scitovszky János esztergomi érsek Drávaszentmártonon plébániatemplomot építtetett.

1853

január 9. A pesti izraelita hitközség öt-ezer forintot szavazott meg a hitközség és a Chevra kadisa hivatalnokai és szolgálai, valamint ezek özvegyei és árvái számára létrehozandó nyugdíjintézet céljaira.

március 7. IX. Pius pápa bíborossá kreálta Scitovszky János esztergomi érseket. → november 16.

március 16. A Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjává választotta Scitovszky János bíboros hercegprímást.

március 30. Rendelet „a zsidó hitsorsosok házassági peres ügyeiben való bírósági eljárás tárgyában Magyarországon”.

május 8. Beiktatták az első zágrábi érseket, Juraj Haulikot (Haulik Györgyöt). Josip Jelačić horvát bán ekkor kapta meg IX. Pius pápától a Szent Gergely-rend katonai nagykeresztjét.

május 22. Scitovszky János bíboros hercegprímás a jezsuitákat visszahozta Nagyszombatba.

június 9. Rendelet „a zsidó hitsorsosok házassági peres ügyeiben való bírósági eljárás tárgyában Erdélyben”.

július 25. Birodalmi belügyminiszteri rendelet „az érvényes zsidóházasság kötéséhez Erdélyben szükséges politikai engedélyről”.

augusztus 10. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter megadta a Debreceni Református Kollégium gimnáziumának a nyilvánossági jogot. → október 17.

október 2. Császári rendelet megfosztotta a zsidókat az ingatlanszerzés jogától.

október 17. Megnyílt az első tanév a Debreceni Református Kollégium gimnáziumában. A tanévnyitó istentiszteletet Szoboszlai Pap István püspök végezte. → 1859. június 24.

november 15. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter az 1853/54-es tanévvel kezdődően nyilvános jogakadémiának ismerte el a Debreceni Református Kollégium önálló jogakadémiáját. → 1854. február 8.

november 16. Scitovszky János hercegprímás átvette a bíborosi kalapot.

november 26. IX. Pius pápa az *Ecclesiam Christi* kezdetű bullájával a fogarasi püspökséget Gyulafehérvár–Fogaras néven érsekségre emelte, kivette az esztergomi érsek joghatósága alól, és közvetlenül az Apostoli Szentszéknek rendelte alá. (A gyulafehérvári cím emlékeztetett az erdélyi román főpásztorok unió előtti címére.) Ugyanekkor az *Apostolicum ministerium* bullájával a lugosi román görög katolikus egyházmegye, az *Ad Apostolicam sedem* bullájával a szamosújvári román görög katolikus egyházmegye alapítását kanonizálta, s ezeket a gyulafehérvár–fogarasi érsekség alá rendelte.

ősz Kivégezték Gasparics Kilit ferences szerzetest, Perczel Mór, a szabadságharc tábornokának tábori lelkesztőjét.

1854

február 8. A tiszántúli református egyházkerület közgyűlése kimondta a Debreceni Református Kollégium jogakadémiájának megszüntetését.

február 18. A külföldi baptista vallású állampolgárokat a katolikus és az evangélikus egyház elleni vakmerő kritikájuk miatt kiutasították az országból.

március 17. I. Ferenc József Sterca Sulu-
tiut, az addigi fogarasi püspököt érsek-
ké, Alexandru Dobra nagyváradi kano-
nokot a lugosi görög katolikus egyház-
megye első püspökének, Joan Alexi
nagyváradi kanonokot a szamosújvári
görög katolikus egyházmegye első püs-
pökének nevezte ki. (IX. Pius novem-
ber 17-én prekonizálta.)

július 3. Kultuszminiszteri rendelet enge-
délyezte a helyi protestáns egyháztaná-
csok tartását kormánybiztos nélkül, de
nagyobb egyházszervezeti gyűléseken
továbbra is részt vettek a kormány-
biztosok.

július 11. Albrecht főherceg, Magyaror-
szág teljhatalmú polgári és katonai
helytartója részlegesen hatályon kívül
helyezte Julius von Haynau tábornok
1850. február 10-i rendeletét a
protestánsok állami felügyeletéről. A
püspöki állások ismét betölthetők lettek.

július 14. Rendelet „a magyarországi

evangélikusok házassági pereiben fel-
merült kételyek eldöntéséről”.

december 8. IX. Pius pápa kihirdette Szűz
Mária szeplőtelen fogantatásának (Im-
maculata) dogmáját. (Szűz Mária fo-
gantatásának első pillanatától mentes
volt minden bűntől.)

az év folyamán IX. Pius pápa Scitovszky
János bíboros hercegprímás kérésére
megengedte az esztergomi kanonokok-
nak a cappa magna (széles csuklyával és
nagy uszályal ellátott ünnepélyes fő-
papi ruhadarab) viselését. — Megnyílt
a Kolozsvári Református Teológiai
Akadémia. (1862-ben itt kapott helyet
a Nagyenyeden fölállított teológiai
akadémia is.) — Megnyílt a soproni
Evangélikus Hittudományi Főiskola. —
Scitovszky János bíboros hercegprímás
megalapította a pozsonyi Szenthárom-
ság-plébániát. — A jezsuita rend me-
gnyitotta pozsonyi házát, amit hamaros-
an Bölcséleti Főiskolává alakított át.

1855

február 3. Császári rendelet „több püs-
pöknek engedélyezett háramlási jog-
nak megszüntetése tárgyában”.

február 27. Birodalmi kultuszminiszteri
rendelettel az erdélyi ágostai hitvallású
evangélikus országos egyház *Provisoris-
che Vorschrift* címmel egy ideiglenes,
oktrojált egyházszervezetet kapott. (A
világiak befolyása csökkent, gyűléseiket
a nyilvánosság kizárásával tarthatták,
melyek jegyzőkönyveit a kormányhoz
föl kellett terjeszteni.)

március 30. Meghalt Mária Dorottya, Jó-
zsef főherceg felesége, a magyar evan-
gélikusok patrónusa.

május 17. Gr. Leo Thun-Hohenstein bi-
rodalmi kultuszminiszter meghívására
Bécsben tanácskoztak a magyar protes-

táns egyházak képviselői a protestán-
sok ügyeit rendező törvénytervezetről.
→ május 21.–június 18.

május 21.–június 18. A bécsi tanácskozás
résztvevői az eléjük terjesztett *Entwurf
zu einem Gesetze über die Vertretung
und Verwaltung der Kirchen-Angelegen-
heiten der Evangelischen beider Be-
känntnisse im Königreiche Ungarn, in
der serbischen Woivodschaft und dem
Temeser Banate* pontjait huszonkét
ülésein tárgyalták meg. (Hivatalos, kor-
mánykiadású magyar fordítása nem
volt, de protestáns egyházi részről két
fordítása is készült, mindkettő *Törvény-
terv* címmel.) A tervezetet az érdekelt
egyházkerületek nem fogadták el, mert
az nem igazodott az autonómiához.

június 29. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter megadta az engedélyt a protestáns Pesti Teológiai Intézet létesítésére. → október 10.

július 7. Mivel az újonnan szervezett két érsekség (a zágrábi és a fogarasi) egyúttal minden prímási joghatóság alól is kivételt, Scitovszky János hercegprímás kiváltságos régi jogai védelmében felterjesztést intézett IX. Pius pápához.

július Fölszentelték az Ybl Miklós tervei alapján készült fóti római katolikus templomot.

augusztus 18. I. Ferenc József osztrák császár konkordátumot kötött IX. Pius pápával, ami 36 pontban szabályozta a katolikus egyház helyzetét a Habsburg Birodalomban. (I. Ferenc József lemond a királyi tetszvényjogról, biztosítja az egyházi javak autonóm igazgatását, egyházi tulajdonná nyilvánítja a vallás- és tanulmányi alap magyarországi birtokállományát, messzemenő jogokat biztosít a közoktatás terén a katolikus egyháznak.) → szeptember 4.

szeptember 4. Rómában ratifikálták az osztrák birodalmi konkordátumot. → szeptember 23.

szeptember 6. Fábry Ignác kassai megyéspüspök IX. Pius pápához írt folyamódványában kérelmezte a három kassai vértanú „nyilvános tiszteletök elrendelését”.

szeptember 23. Ischlben ratifikálták az osztrák birodalmi konkordátumot. → november 3.

október 10. Báthory Gábor helyettes dunamelléki szuperintendens megnyitotta a Pesti Teológiai Intézetet, amely 1865-ig a dunamelléki református és a bányai evangélikus egyházkerület közös tanintézete volt.

október 28. Sterca Sulujiut, a gyulafehérvár–fogarasi érsekség első érsekét a balázsfalvi székesegyházban Viale bécsi nuncius beiktatta méltóságába. Egyidejűleg püspökké szentelték Alexandru Dobrát a lugosi, és Joan Alexit, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első megyéspüspökeit.

november 3. IX. Pius pápa a konzisztórium előtt kihirdette a Ferenc Józseffel kötött konkordátumot. → november 5.

november 5. Császári pátens életbe léptette az osztrák birodalmi konkordátumot.

december 25. Scitovszky János esztergomi érsek fölszentelte az esztergomi bazilika Nagyboldogasszony-harangját.

az év folyamán Scitovszky János bíboros, esztergomi érsek mint az Apostoli Szentszék megbízottja az összes magyarországi szerzetesházakat meglátogatta. — A Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus elismerte az 1766-ban önállóvá vált magyarországi szerb metropóliát.

1856

március 29. I. Ferenc József a zsidó hitközségek által az 1855-ig befizetett egymillió Ft-ot hadisarcnak nyilvánította, melynek osztatlan alapjövödelme a következő célokra fordítandó: 1. rabbi-képző intézet létesítése; 2. mintafőiskolák s ezekkel kapcsolatban izraelita tanítóképző tanfolyamok alapítása, va-

lamint szegény izraelita népiskolák támogatása; 3. alapítványi helyek létesítése szegény izraelita vak és siketnéma gyermekek számára.

április 6.–június 17. Bécsben birodalmi püspöki konferenciát tartottak, amelyen 68 főpap jelent meg (közülük 30 a magyar királyság területéről), s a kon-

kordátumból adódó teendőkről tárgyaltak. A jelen lévő magyar püspökök is elfogadták és aláírták az 1855. évi konkordátumot.

július 25. A birodalmi igazságügy-miniszter rendelete Magyarországon is megszüntette a zsidóktól kiveendő esküt.

augusztus 21. A protestáns egyházak egy 192 §-ból álló, az egyházak önkormányzatáról szóló törvénytervezetet kaptak gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminisztertől. (Az egyházkerületek visszautasították a tervezetet.)

augusztus 31. Scitovszky János bíboros hercegprímás I. Ferenc József császár, valamint egyházi és világi előkelőségek jelenlétében fölszentelte az esztergomi főszékesegyházat. (A bazilikát Kühnel Pál tervei alapján Packh János és Hild József építette. Salzburgban készült a 64 változatú és 3483 sípból álló orgonája. Az ünnepségen csendült fel Liszt Ferenc ez alkalomra írt *Esztergomi miséje*, a mester vezényletével.)

szeptember 7. Beiktatták méltóságába Joan Alexit, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első főpásztorát.

szeptember 8. Pesten Szabóky Adolf piarista tanár Adolf Kolping jelenlétében megalapította a Katolikus Mesterlegények Egyletét (más néven: a Pesti Katolikus Legényegyletet).

október 8. Császári nyílt parancs új osztrák házassági törvényt léptetett életbe: a jozefinista törvényeket hatályon kívül helyezte, a katolikus egyházi jogot és a trienti zsinat végzéseit újból érvényre juttatta. (1857. január 1-jén lépett hatályba.)

az év folyamán A katolikus püspöki kar az egyházmegyei teológiai főiskolákon 4 évfolyamos oktatást vezetett be. (A rendszer 1900-ig maradt érvényben.) — Scitovszky János bíboros hercegprímás megalapította az aszói plébániát. Ugyanő, átmeneti szüneteltetés után, újból megnyitotta az érseki tanítóképzőt.

1857

január 13. I. Ferenc József legfelsőbb elhatározása alapján a császári és kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 19 391/5620. számú rendelete a megüresedett nagyobb egyházi javadalmak időközi (interkaláris) jövedelmeit a vallás- és tanulmányi alap részére juttatta. A rendelet hatálya Magyarországon kívül a szerb vajdaságra, a temesi bánságra, Horvát-Szlavonországra és Erdélyre terjedt ki.

május 4. Scitovszky János bíboros hercegprímás, esztergomi érsek Pesten magyar nyelvű beszéddel fogadta I. Ferenc Józsefet és feleségét.

szeptember 8. Scitovszky János bíboros hercegprímás, esztergomi érsek a 700 éves fennállását ünneplő mariazelli Szűz Mária-kegyhelyre nemzeti zarándoklatot vezetett.

október 1. Pesten megnyílt a zsidó iskola-alapból fölépült első „cs. kir. izr. Mintatanoda.”

az év folyamán Általában évenként tíz alkalommal jelent meg a *Sárospataki Füzetek* című folyóirat, amely 1869 közepén szűnt meg. — Megnyílt a zenggi római katolikus papi szeminárium. — Fölépült a soproni orsolyiták temploma és iskolája.

1858

szeptember 19.–október 3. Scitovszky János bíboros hercegprímás tartományi zsinatot tartott.

október 11. Fölszentelték az 1850-ben, a szabadságharcban tanúsított magatartásuk miatt letartóztatott, és Ungváron egy napig tartózkodott politikai foglyok, papok és civilek emlékére a Popovics Vazul munkácsi görög katolikus megyéspüspök által kialakított kápolnát.

az év folyamán Gyulafehérváron letelepedtek Szent Vince Leányai. — Temesváron megnyílt a Szegény Iskolanővérek háza. — Fördös Lajos lelkész szerkesztésében megjelent a kecskeméti

Protestáns Közlöny című tudományos teológiai és bölcsészeti folyóirat. (A legutolsó füzet 1860-ban készült.) — Simor János győri püspök megnyitotta az egyházmegyei küsszemináriumot. Fenntartására lefoglalta a nagy javadalmú pápóci prépostság jövedelmének 1/3-át. — Joan Alexi, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye püspöke megnyitotta az egyházmegyei papnevelő intézetet. — Az 1844. évi első (lipcsei) szám után Szegeden megjelent a német nyelvű *Ben-Chananja* című zsidó folyóirat. (1867-ben szűnt meg.) — A jezsuita rend megkapta a nagykapornaki apátság javadalmát.

1859

január 12. Császári rendelet az erdélyi egyházi javak úrbéri kárpótlására.

január 29. Megalakult a kassai Szent Erzsébet Társulat. Célja a székesegyház helyreállítási költségeinek összegyűjtése volt.

május 17. 154 rendes és 69 pártoló tag megalapította az Országos Protestáns Árvaegyletet. → 1877.

június 24. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter rendelete értelmében a Debreceni Református Kollégium gimnáziuma nem adhat államilag érvényes érettségit. Ennek következtében a gimnázium megszűnt.

augusztus 22. A kormány tagjainak felmentését és kinevezését tartalmazó kéziratokkal együtt hivatalos közlemény jelent meg, amely többek között protestáns autonómiát, a zsidók helyzetének javítását ígérte.

szeptember 1. I. Ferenc József kiadta az

ún. protestáns pátenst. (*Császári nyíltparancs a két hitvallású evangélikus egyház belső szerkezetét, iskolai és oktatásügyeit és államjogi helyzetét illetőleg, Magyar-, Horvát- és Tótországban, szerb vajdaság és temesi bánságban és katonai határőrvideken.*) Új egyházszervezeti beosztást szándékozott létrehozni. 333 egyházközség ragaszkodott a régi rendhez, csak 226 egyházközség fogadta el az újat. → szeptember 2., 1860. május 15.

szeptember 2. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter, végrehajtva az előző napi császári nyíltparancsot, rendeletben ideiglenes protestáns egyházi rendtartást adott ki. Ez a rajna-westfáliai rendtartáson alapult, alig vette csak figyelembe a magyar protestáns egyházak előző alkotmányát. Az állami hatalomnak erőteljes beavatkozásra adott lehetőséget, nemcsak a magasabb egyházi tisztségviselők, ha-

nem a lelkészek és a falusi tanítók megválasztását is a kormányhatóságok megerősítésétől tette függővé. Az addigi négy helyett hat református szuperintendenciát kívánt felállítani: 1. pestit, a dunamelléki, dunántúli és a tiszántúli egyházkerületek részeiből; 2. a komáromi a dunántúliból; 3. a pápait a dunántúli és dunamelléki egyházkerületekből; 4. a sárospatakit, a tiszáninneni és tiszántúli egyházkerületek részeiből; 5. a debrecenit a tiszántúliból; 6. az újszivácit a dunamelléki és tiszántúli egyházkerületekből.

szeptember 6. A zsidó nagy ünnepek előtt Pesten fölavatták a Dohány utcai zsinagógát. Terveit Ludwig Förster bécsi építész készítette. (Ma Európa legnagyobb működő zsinagógája.)

szeptember 11. Megjelent a szeptember 1-jén kelt protestáns pátens, amely szabályozta az állam és a protestáns egyházak viszonyát.

szeptember 27–29. A tiszai evangélikus egyházkerület késmárki gyűlése, Zsedényi Ede felügyelő elnökletével, tiltakozott a protestáns pátens ellen. A tiltakozást a gyűlés jegyzője, Máday Károly, a későbbi püspök fogalmazta meg és nyomtatta ki Sárospatakon. (Zsedényit a kormány elfogatta, és lázításért több hónapi börtönre ítélte.) → november 2.

október 5–6. A dunántúli evangélikus egyházkerület soproni közgyűlése tiltakozott a protestáns pátens ellen. Feliratban fordult a császárhoz a pátens felfüggesztése és a zsinat engedélyezése érdekében.

október 8. A tiszántúli református egyházkerület debreceni gyűlése tiltakozott a protestáns pátens ellen. Feliratban fordult a császárhoz a pátens felfüggesztése és a zsinat engedélyezése érdekében.

október 9. Betiltották az egyházi gyűlések tartását.

október 16. A Kálvin téri templomban 7

tanárral és 97 növendékkel ünnepélyesen megnyitották a pesti Református Főgimnázium első tanévét. (Az 1880-as évekig a Kálvin téren volt, majd a Lónyay utca 4/C szám alá költözött.)

október 17–19. A dunántúli református egyházkerület pápai közgyűlése tiltakozott a protestáns pátens ellen. Feliratban fordult a császárhoz a pátens felfüggesztése és a zsinat engedélyezése érdekében.

október 24. Pesten fölavatták az első izraelita tanítóképzőt. Első igazgatója Lederer Ábrahám volt.

október 31. A négy református egyházkerület vezetőinek sárospataki értekezlete elhatározta, hogy a protestáns pátens rendelkezéseinek nem tesz eleget.

november 2. A kormány válaszolt a késmárki gyűlés feliratára. (Igyekezett megnyugtani a protestánsokat, az egyházi rendtartás ideiglenes jellegét hangsúlyozta.)

november 6. Belgiumi példát követve Trautwein János piarista szerzetes és gr. Cziráky Jánosné megalapították az első hazai Oltáregyesületet, azzal a céllal, hogy előmozdítsák az Oltáriszentség tiszteletét és a szegény plébániatemplomok fölszerelését.

november 22. Császári rendelet engedélyezte, hogy zsidók keresztyén inasokat és cselédeket tarthassanak.

november 29. Császári rendelet szüntette meg azt a kötelezettséget, hogy a zsidók egymással való házasságkötéséhez a hatóság beleegyezését kellett megszerezni. Visszaható erővel kimondta az e nélkül kötött házasságok érvényességét és a gyermekek törvényességét.

december 19. A Pesten tartott evangélikus egyházkerületi gyűlésen, amely tiltakozott a protestáns pátens ellen, a szónokok Scitovszky János bíboros hercegprímást és Bartakovics Béla egri érseket éltették, mint akik az abszolutizmussal szembeszállnak.

december 20. Császári rendelet engedélyezte a zsidóknak bárminő ipar szabad gyakorlását.

az év folyamán 1859–1860 között három kötetben megjelent a *Különféle Papi Dolgozatok* című kiadvány. — A gr. Ráday család 20 ezer Ft-ért (az 1843. évi országgyűlésen a nemzet számára

főljánlott vételár feléért) a pesti protestáns, majd református teológiai akadémia részére eladta Ráday Pál és Gedeon könyvtárát, amelynek értékét 1800 körül 134 ezer forintba becsülték. — Megalakult a pesti református egyház német ajkú leányegyháza. — Megalapították a pesti protestáns országos árvaházat.

1860

január 1. Lonkay Antal szerkesztésében Pesten megjelent az *Idők Tanúja* című katolikus politikai napilap. → 1869. január 1.

január 6. Császári rendelet engedélyezte, hogy izraelita vallású személy keresztény végrendeleten tanúként szerepelhessen, s megszüntette azon rendelkezést, amely a zsidó vallomását keresztény tanúval szemben aggályosnak minősítette.

január 10. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter záros határidő kitűzésével kötelezte a protestáns egyházakat az 1859. szeptember 1-jei protestáns pátensnek megfelelő szervezkedésre. Jelezte, hogy a pátens szerint nem szervezett egyházi alakulatokat a kormány nem ismeri el.

január 11. A tiszántúli református egyházkerületnek a kormánybiztos tiltása ellenére megtartott gyűlése a protestáns pátens visszavonását kérő feliratot fogalmazott meg a császárhoz. → január 22.

január 13. Császári rendelet engedélyezte a zsidóknak a gyógyszerész, italmérő, szeszegető és malomipari mesterség űzését.

január 14. Császári rendelet megszüntette a zsidók bányavárosokban való tartózkodásra és letelepedésre vonatkozó tilalmát. — A tiszántúli református egyházkerület az osztrák császári biztos

tiltakozása ellenére megtartotta közgyűlését a debreceni Kistemplomban.

január 22. Br. Vay Miklós vezetésével 31 tagú küldöttség indult Bécsbe, hogy átadják a tiszántúli református egyházkerület tiltakozó feliratát. (A küldöttség nem jutott a császár elé, ezért január 30-án visszatértek. Csak két képviselőnek sikerült szóban a császár tudomására hozni a folyamodvány tartalmát.)

január 26. Glasgow polgárai rokonszenvűket és csodálatukat fejezték ki a magyarországi protestánsoknak, amiért a szabad vallási intézményeikbe, egyházi és iskolai önkormányzati jogaikba beavatkozó önkénynek ellenszegültek.

február 5. I. Ferenc József császár elrendelte, hogy a protestáns egyházkerületek részére 94 ezer Ft-ot utaljon ki az államkincstár a szuperintendensek, eszperesek, szegény lelkészek és tanítók segélyezésére.

február 18. Császári rendelet az izraeliták birtokképesége tárgyában.

február 29. Antonino De Luca bécsi nuncius jelentette Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak, hogy a magyarországi katolikus klérus belesodródott a nemzeti mozgalmakba, amit rendkívül veszélyesnek és kockázatosnak tartott az egyház alapvető érdekei szempontjából. Javasolta Scitovszky János bíboros hercegprímás szentszéki figyelemztetését. (Az államtitkár ezt nem tartotta időszerűnek.)

április 30. Scitovszky János bíboros, esztergomi érsek celebrálta a pesti belvárosi templomban az április 8-án öngyilkos lett Széchenyi István gróf emlékére a gyászmisét. A szertartáson 80 ezer ember vett részt.

május 1. A tiszáninneni református egyházkerület – nyíltan szembehelyezkedve az 1859. szeptember 1-jei protestáns pátenssel – megválasztotta és ezen a napon ünnepélyesen beiktatta új püspökét, Zsarnay Lajos sárospataki tanárt és főgondnokát, br. Vay Miklóst.

május 15. Legfelső kézirat, amely hatálytalanította a protestáns pátenszt. (A protestánsok ismét megválaszthatták főfelügyelőiket és főgondnokaikat, valamint egyéb tisztségviselőiket.)

június 10. A tiszántúli református egyházkerület indítványozta a többi református egyházkerületnek, hogy a pátens elleni küzdelem idején az egyházkerületekből alakított közös bizottságot újból küldjék ki. Feladata a zsinatot előkészítő egyetemes értekezlet megalkotására és annak hatáskörére vonatkozó javaslatok elkészítése. → szeptember 25–26.

július 23. Gr. Leo Thun-Hohenstein birodalmi kultuszminiszter felszólította hg. Lichtenstein helytartót, hogy véleményezze a protestáns pátens erdélyi bevezetésének tervét. → szeptember 24.

augusztus 20. A Szent István-napi egyházi ünnepélyek országszerte nemzeti megmozdulásokká nőttek.

szeptember 24. Hg. Friedrich Lichtenstein, Erdély helytartója véleményezte

a protestáns pátens erdélyi bevezetésének tervét: az erdélyi reformátusok vallásszabadsága oly mértékben biztosítva van, hogy lehetetlen rést találni egy oktrojálendő szervezet keresztültvitelére. (A helytartó válaszát október 12-én expedíáltatta, ekkor már váltás történt a kultuszminiszteri tárca élén.)

szeptember 25–26. A négy református egyházkerület debreceni konventje kimondta, hogy a kerületek vegyék kezükbe az iskolák autonóm igazgatását, s több javaslatot terjesztett az egyházkerületek elé a református egyházalkotmány helyreállítására.

december 17. Scitovszky János bíboros hercegprímás megnyitotta az esztergomi értekezletet. (Az értekezlet feladata az ideiglenes választási törvényjavaslat kidolgozása. Az értekezlet felkérte az uralkodót, hogy az országgyűlést az 1848:V. törvénycikk alapján hívja össze.)

december 19. Török Pál református lelkész elnökletével Pesten népgyűlést tartottak a zsidó–keresztény testvériesülés ünneplésére.

december 30. Simor János győri megyéspüspök jóváhagyta az egyházmegyei Szent Imre Egylet alapszabályzatát, amelynek célja a papnövendékek képzésének előmozdítása volt.

az év folyamán Kunszt József kalocsai érsek Kalocsára hívta a jezsuitákat, és átadta nekik a kalocsai gimnáziumot. — Ugyanebben az évben letelepítette a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővéreket is.

1861

január 23.–március 4. A törvényhozás az országbírói értekezlet által javasolt ideiglenes törvénykezési szabályokat tárgyalta. A képviselőház június 22-én, a főrendiház július 1-jén fogadta el az

ún. I. Polgári magánjogot. (22. §: „A vallás különféleségéből kifolyó, az ausztriai törvények uralma alatt bővített polgári magánjogok jelen állapotukban meghagyatnak.”)

január 13–16. Sterca Suluțiu fogarasi görög katolikus érsek és Andrei Șaguna ortodox érsek román nemzeti kongresszust rendeztek a nagyszebeni ortodox szeminárium dísztermében. Suluțiu előadásában az erdélyi románokat ért vádról beszélt, miszerint a határon túl élő románokkal egyesülve Dákoromániát akarnak alapítani. Szerinte ez az eszme „csak hibbant agyvelőkbe fészkelte be magát”. Az erdélyi románok ugyanazokra a jogokra tartanak igényt, mint amelyeket a magyarok élveznek.

január Megjelent a *Magyar Izraelita* című hetilap. Első szerkesztője: Rokonstein Lipót. (A lap 1864 márciusában szűnt meg.) → április 17.

február 11. I. Ferenc József császár utasítására br. Kemény Ferenc erdélyi kancellár a gyulafehérvári püspöki palotába 24 magyar, 8–8 román és szász személyiség részvételével erdélyi értekezletet hívott össze. Suluțiu fogarasi görög katolikus érsek kérte, hogy a legközelebbi erdélyi országgyűlés törölje el azokat az 1848 előtti törvényeket, amelyek sérelmesek a románságra nézve, nyilvánítsa a románságot Erdély negyedik nemzetének.

április 8. Giacomo Antonelli vatikáni államtitkár Antonino De Luca bécsi nunciushoz intézett átíratában elítélte a magyarországi szabadelvű mozgalmakat, kárhoztatva azok egyházellenesnek minősített irányát.

április 17. A Helytartótanács jóváhagyta az Izraelita Magyar Egylet alapszabályait. Első elnöke: Rozsay József, titkára: Mezei Mór. Lapja: *Magyar Izraelita*.

május 5. Pesten a Központi Szemináriumban a Szent László Társulat megtartotta alakuló közgyűlését. Célja a határokon kívül élő magyarok lelki gondozása.

június 17. Az országgyűlés bizottságot küldött ki a zsidók egyenjogúsításáról szóló törvényjavaslat elkészítésére. (A törvényjavaslat nem került tárgyalásra, mert a házat augusztus 21-én föloszlatták. Tisza Kálmán javaslatára azonban kimondták, hogy a munkájában megzavart országgyűlés tervezte az izraeliták politikai egyenjogúsítását is.)

július 1. Miután a birodalmi kultuszminiszter 1861 tavaszán megadta a nyilvános iskolákat megillető autonóm érettségiztetés jogát, a Debreceni Református Kollégiumban megkezdtek az első autonóm érettségi vizsgákat.

december 29. Sopronban megnyitották az Irgalmas Nővérek házát.

az év folyamán A kolozsvári unitárius tanárok a tudományos teológia valamennyi ágának művelésére elindították a *Keresztény Magvető* című kiadványt, az unitárius egyház első és leghosszabb időn át megjelentetett lapját. (Az 1918-ban kiadott 53. kötetével egy időre megszűnt, majd az Unitárius Irodalmi Társaság 1922-ben fölélesztette. A folyóirat 1944-ben ismét megszűnt. 1971-ben újraindult.) — Megalakult a Szent Vince Társaság. — Győrött Simor János megyéspüspök támogatásával Ráth Károly és Rómer Flóris szerkesztésében megindult a *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek* című kiadvány. — Scitovszky János bíboros hercegprímás megalapította a kopcsányi plébániát.

1862

március 27. Elhunyt Vasile Erdélyi, a nagyváradi görög katolikus egyházme-

gye püspöke. Végrendeletében 42 ezer Ft-ot hagyott az egyházmegyére.

szeptember 23. Elhunyt Szeremlei Gábor sárospataki református tanár.
az év folyamán Győrszigeten letelepedtek a Szent Vince Leányai. — Az oszt-

rák kormánytól az erdélyi evangélikus egyház új, ideiglenes szervezetet kapott *Provisorische Bestimmungen* elnevezéssel.

1863

az év elején Esztergomban megjelent a *Magyar Sion* című katolikus hittudományi folyóirat. Szerkesztették: Zádori János, Kereszty Viktor, Walter Ferenc. (1871. január 1-jétől az *Új Magyar Sion* nevet viselte. Az 1887. január 1-jei számtól visszatért a *Magyar Sion* címre, szerkesztője ekkor Prohászka Ottokár volt. A lap 1904 decemberében szűnt meg.

április 26. A magyar kormány a zsidó iskolákat fölmentette a helyi katolikus papok felügyelete alól.

május 3. Balázsfalván felszentelték Josif Papp Szilágyi kanonokot, a nagyváradi görög katolikus egyházmegye püspökét.

május 19. Simor János győri megyéspüspök az Isteni Megváltóról nevezett Nővéreket letelepítette Sopronban.

május 22. Scitovszky János bíboros hercegprímás felszólítására Popovics Vazul munkácsi görög katolikus megyéspüspök körlevélben rendelte el, hogy a lelkészek „a szent liturgiát további intézkedésig, vagyis addig, míg ennek magyar fordítása az illetékes hatóságoktól hitelesítve nem lesz s innen ki nem adatik”, kizárólag ószláv nyelven végezzék.

május 22. Hajdúdorog közgyűlése a nemzeti liturgikus nyelv érdekében küldöttséget menesztett Popovics Vazul munkácsi görög katolikus megyéspüspökhöz. (A püspök jogosnak minősítette követelésüket.)

május 28. Nagynyeden megtartották az erdélyi fő- és középtanodák első tanári értekezletét.

június 29. Elhunyt Joan Alexi, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első megyéspüspöke.

július 1. Nagyszebenben a románok gyűlést tartottak, és törvényjavaslatot készítettek a román nép vallásainak (görög katolikus, ortodox) becikkelyezéséről.

július 22. A tiszai evangélikus egyházkerület közgyűlése hatályon kívül helyezte az 1743. január 11-ei dobsinai egyezséget és az azt 1782. január 18-án kiegészítő eperjesi egyezséget. (Az egyezségek meghatározták, hogy az egyházkerület püspöke felváltva választandó a szlovák, magyar, illetve német lelkészek közül.) Ezentúl a püspök minden kötöttség nélkül az összes lelkészek közül választandó.

november 11. Popovics Vazul, munkácsi görög katolikus megyéspüspök körlevelében kilátásba helyezte a magyar liturgikus nyelv engedélyezését, amint a liturgia hiteles magyar fordítását a főhatóság kiadja. (Nem került rá sor, ez a jog csak a pátriárkákat illeti meg.)

az év folyamán Veszprémben az Angolkisasszonyok megnyitották intézetüket. — Kalocsai érseki tartományi és pécsi egyházmegyei zsinatot tartottak. — Révész Imre református lelkész elkészítette a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság alapszabály-tervezetét. Az abszolutikus kormány ellenzése miatt a Társaság csak 1889-ben kezdhette megműködését. — Megjelent Kriza János unitárius püspök *Vadrózsák* című székely népköltési gyűjteménye 2. kötete.

1864

március 30. Hueber helytartótanácsi al-elnök vezetése mellett Budán bizalmi férfiak gyűlése megállapította a rabbi-képző fölállításának alapelveit.

április 5. A Sacra Congregatio de Propaganda Fidenek (a Római Kúria Hittérjesztési Kongregációja) a munkácsi görög katolikus püspökhöz intézett rendelkezésében a görög és latin szertartásból való kölcsönös átlépést pápai engedélytől tette függővé. → 1868. december 8.

július 1. Elhunyt Vámosi Pap István református lelkész, egyházi író.

július 14. Elhunyt Bauhoffer János György budai evangélikus lelkész, egyháztörténeti író, a protestáns pátens elleni harc egyik kiemelkedő egyénisége.

augusztus A karlócai szerb nemzeti egyházi kongresszuson a román ortodoxok kiváltak a karlócai szerb metropólia kötelékéből. → december 24.

szeptember 22. Mivel követelte Magyarország és Erdély unióját, s szembehelezkedett a Schmerling-kormánnyal, annak nyomására a Szentszék fölmentette Haynald Lajos erdélyi püspököt. (Kárpótlásul a pápa carthagoi c. érseké nevezte ki és Rómába hívta.) → 1867. április 5.

október 4. Elhunyt Fliedner Theodor, a református diakonissza intézmény szervezője.

október Megjelent az *Izraelita Közlöny* című hetilap. Első szerkesztője: Fenyvessy Adolf.

december 8. A Mária-dogma 10. évfordulóján IX. Pius pápa kiadta a *Quanta cura* kezdetű enciklikáját, amelyben a polgári világgal való szembenállását deklarálta. (A polgári haladás eszméit herezisnek minősítette és elítélte.) Antonielli bíboros, helyettes államtitkár a pápa megnyilatkozásaiból összeállított 80 mondatot, amelyeket Syllabusként az enciklikához csatoltak. (A Syllabus kárhoztatta a racionalizmust, a panteizmust, a naturalizmust, a szabadgondolkodást, a szocializmust, a kommunizmust, a liberalizmust, a gallikanizmust, a pápa világi uralmáról, a keresztény házasságról, az egyházzal és jogairól vallott tévtanokat.) A Syllabusszal szemben az egyházon belül is nagy volt az ellenállás. Itáliában és Franciaországban megtiltották nyilvánosságra hozatalát.

december 24. I. Ferenc József császár a nagyszebeni és aradi ortodox (görögkeleti) püspökségeket a románoknak ítélte, s engedélyezte a karánsebesi új ortodox püspökség alapítását. A meglévő nagyszebeni ortodox püspököt érseki rangra emelte, így külön román ortodox egyház alakult.

az év folyamán Magyarul is megjelent Ernest Renan: *Jézus élete* című könyve. — Megjelent a *Papi Dolgozatok Különféle Esetekre* című kiadvány, mint a *Különféle Papi Dolgozatok* folytatása. (1869-ben szűnt meg.)

1865

július 11. Császári rendelet a karánsebesi román ortodox püspökség megalakításáról.

július 19. G. W. Lehmann berlini költő-prédikátor hat baptista hitvallót merített Pesten a Dunába. → szeptember 22.

augusztus 6. A Helytartótanács leiratában engedélyezte egy izraelita tanítógyűlés egybehívását. → 1866. szeptember 27.

szeptember 22. A. Liebig, a balkáni baptista misszió úttörője ifj. Rottmayer Jánost, a bécsi és kolozsvári gyülekezetek későbbi vénjét baptizálta. → 1873. március 6.

október 7. Megáldották és megnyitották az esztergomi papi szeminárium új épületét, amelyet Scitovszky János bíboros hercegprímás emeltetett a bazilika mellett. Főbejártának felirata: Pietati et Scientiis.

november 24. Császári rendelet a katolikus alapokat a Helytartótanács, illetve annak egyházi bizottsága kezelésébe helyezte.

az év folyamán Jézus Szíve tiszteletével Isten dicsőségének és a lelkek üdvösségének előmozdítása céljával megkezdődött a Jézus Szíve Szövetség világszervezet magyarországi tagozatának szervezése. — Scitovszky János bíboros hercegprímás 200 ezer Ft tőkével megalapította a nagyszombati érseki gimnáziumot.

1866

január 10. Br. Fogarassy Mihály erdélyi püspök hívására az erdélyi római katolikusok Kolozsvárott egyetemes gyűlést tartottak, s kérték az uralkodót, hogy az erdélyi főkormányzók mellett fennálló Catholica Commissiót megszüntetvén a katolikus egyházi, iskolai és alapítványi ügyek kezelését bízva az erdélyi róm. kath. Státusra. (Az erdélyi róm. kath. Státus a 16–17. század folyamán, a protestantizmus térhódításakor a katolikus vallás fennmaradása érdekében kialakult testület, amely a 19. században egyházmegyei önkormányzattá formálódott. Az Erdélyben lakó római katolikusvallású hívek közösségét képviseli, természetes és törvényes feje a mindenkori erdélyi püspök.) → 1867. augusztus 19.

március 20. Pesti Izraelita Nőegylet alakult a „szegény, beteg, keresetképtelen, gyermekágyas, özvegy nők, árva leányok” megsegítésére. 1867 őszén már leányárvaházat és -menhelyet működtetett. 1869-ben tápintézet elnevezéssel elsőként nyitott népkonyhát.

szeptember 27. Megalakult a Magyar Izraelita Országos Tanítóegylet. Első elnöke: Meisel pesti főrabbi.

október 19. Elhunyt Scitovszky János bíboros hercegprímás, esztergomi érsek.

az év folyamán Biberauer Tivadar mérnök megalapította a Bethesda Kórházat, amely kezdeti munkáját a pesti német református egyházközség irányítása alatt végezte. — Létrejött a Bethánia árvaház.

1867

január 20. I. Ferenc József császár Simor János győri megyéspüspököt esztergomi érsekké nevezte ki. → május 16.

február 17. Királyi kézirat megerősítette Magyarország és Erdély egyesülését és kinevezte a felelős magyar minisztériu-

mot. Gr. Andrássy Gyula miniszterelnök kultuszminisztere br. Eötvös József lett.

március 3. Gr. Andrássy Gyula miniszterelnök a nála tisztelgő zsidó küldöttségnek kijelentette: az emancipációt nem

lehet siettetni, s a kérdés megoldásánál a keresztények érdekeit is figyelembe kell venni.

március 4. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletével föllállította az I. (katolikus) ügyosztályt.

március 13. Az érseki szék elfoglalása előtt elhunyt Lonovics József kinevezett kalocsai érsek.

március 26. Tisza Kálmán az országgyűlés előtt interpellált a zsidók jogegyenlősége érdekében. → április 5.

április 5. Az igazságügy-miniszter Tisza Kálmán interpellációjára adott válaszában kijelentette, hogy a kormány az általános honosítási törvényjavaslattal együtt a vallásegyenlőség és vallásfekezetteliek egyenlő politikai joggyakorlata ügyében még az adott törvényhozási ciklusban törvényjavaslatot kíván tenni. → november 25. — I. Ferenc József Haynald Lajost, az 1864-ben fölmentett erdélyi püspököt nevezte ki kalocsai érsekké. (Beiktatása július 4-én volt. Méltóságát haláláig, 1891. július 4-ig viselte.)

április 23. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 2297/1867.

számú körirata a püspökökhöz az egyházi építkezések szabályozásáról. (Előírja a Helytartótanács 1864. október 10-én kelt 72 783., az 1865. február 3-i 4320. és az 1867. január 18-i 3770. számú utasításainak betartását. Ugyanerről az 1867. szeptember 7-i 9375/1867. számú VKM rendelet és a szeptember 23-i 10 164/1867. számú kultuszminiszteri átírat a közmunka és közlekedési miniszterhez.)

április 24. Br. Eötvös József kultuszminiszter Trencsén vármegyéhez intézett leiratában elismerte az 1867 előtti önkéntes reverzálisok érvényét.

május 15. A császár rendeletben helyezett hatályon kívül minden korábbi nyíltparancsot, császári és miniszteri rendeletet, megszüntette az ezek folytán előállt viszonyokat, s elrendelte, hogy az állam és az egyház viszonyának egyes kérdései „az érdekek kölcsönös kímélete mellett, higgadt megfontolás után, alkotmányos úton rendeztessenek”.

május 16. Beiktatták hivatalába Simor János esztergomi érseket.

május 17. Igazságügy-miniszteri rendelet kimondta a zsidók esküdtszéki képességét.

II.

A polgárosodás kora

(1867. június 1.–1919. július 31.)

1867

június 1. Simor János hercegprímás elrendelte, hogy a koronázás előestéjén minden plébániatemplomban szólaljanak meg a harangok.

június 8. I. Ferenc József osztrák császárt és feleségét, Erzsébet császárnét hatalmas országos ünnepek között Magyarország és társországi királyává és királynéjává koronázta Simor János esztergomi érsek a budai Nagyboldogasszony- (Mátyás-) templomban.

június 10.–1868. november 6. Lipovniczky István esztergomi kanonok a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának első főnöke. (Hivatalától akkor vált meg, amikor kinevezték a nagyváradi latin szertartású egyházmegye püspökévé.) → 1869. február 13–június 30.

június 27. A pénzügyminiszter 4565/1867. számú körözlése ismerteti, hogy a kolduló szerzetesrendek, név szerint az Üdvőtörő, Szűz Máriáról, Szent Lászlóról és a Kapisztráni Szent Jánosról nevezett ferencrendűek, valamint a kapucinusok, minoriták, karmeliták, dominikánusok, szerviták és irgalmas barátok adómentesek. A kolostorok adókötelesek.

június 29. Simor János hercegprímás, Haynald Lajos kalocsai érsek és öt magyar püspök jelent meg Rómában a Szent Péter és Szent Pál vértanú halálának 1800. évfordulójára rendezett díszünnepségen. — IX. Pius pápa az *Aeterni Patris* kezdetű bullájával meghirdette az I. Vatikáni (XX. Egyetemes) Zsinatot. A pápa a zsinat kezdetének 1869. december 8-át, Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepét jelölte meg. A bulla szerint a zsinat célja az egyház belső, hitbeli egységének megszilárdítása a modern törekvésekkel szemben.

július 28. I. Ferenc József király szentesítette a kiegyezést szabályozó 1867:XII. törvénycikket.

augusztus 10. A katolikus püspöki kar konferenciáján állást foglalt a liberális kultúrpolitikai elvekkel szemben.

augusztus 17. Antoniacci Mariano Falcinelli bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében a liberalizmus magyarországi előretöréséről számolt be, az Andrássy-kormányról antikatolikus szándékokat feltételezett.

augusztus 19. I. Ferenc József király jóváhagyta az erdélyi katolikus egyház önkormányzatát. (1873-ban lépett érvénybe.)

szeptember 8. Pesten a Rókus kórház előtt leleplezték Szűz Mária szobrát.

szeptember 12. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 896. eln. sz. alatt közölte br. Fogarassy Mihály erdélyi püspökkel, hogy a király elismeri az erdélyi róm. kath. Státust. (I. Ferenc József király az erdélyi Catholica Commissio hatáskörét az 1866-ban alakult Státusgyűlésre ruházta át. A Catholica Commissio az 1868:XLIII. törvénnyel, amely megszüntette a Guberniumot, szintén megszünt.)

október 14. Megalakult a betheli Diakóniai Intézet.

október 19. Budán megkezdődött a katolikus püspöki kar konferencia-sorozata az autonómiáról. (A továbbiakban 1867. október 20., november 4., november 7., november 19–21., november 27. és november 29-én ülésezett.)

október 20. IX. Pius pápa óhaját tolmácsolva a püspöki kar konferenciáján Simor János hercegprímás, br. Fogarassy Mihály erdélyi püspök javasolták, hogy az 1855. évi konkordátumot ismerjék el és cikkelyezzék be a Corpus Iurisba.

(Annak idején gr. Leo Thun-Hohenstein osztrák kultuszminiszter tanácsadójaként Simor János is részt vett a konkordátum előkészítésében.) A javaslatot Szenczy Ferenc szombathelyi megyéspüspök és Haynald Lajos kalocsai érsek élesen támadták, de a többiek is elutasították, arra hivatkozva, hogy a konkordátum megkötésekor a magyar alkotmány föl volt függesztve. (A konkordátumot Magyarországon soha nem ismerték el törvényesen.)

november 10. Megjelent a *Magyar Zsidó* című hetilap első száma. Szerkesztője: Farkas Albert író, a Hitór Egylet titkára.

november 25. Gr. Andrassy Gyula miniszterelnök beterjesztette a törvényjavaslatot az „izraeliták egyenjogúsításáról polgári és politikai jogok tekintetében”. → december 20.

december 20. A képviselőház egyhangúlag elfogadta az izraeliták egyenjogúsításáról szóló törvényjavaslatot. → december 22.

december 22. A főrendiház az izraeliták egyenjogúsításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalta. A jelen volt 68 főrend közül 64 a javaslat mellett szavazott.

december 27. I. Ferenc József király szentesítette az 1867. évi törvényeket, köztük a XVII. törvénycikket *Az izraeliták egyenjogúsításáról polgári és politikai jogok tekintetében*. „1. §: Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottak nyilváníttatnak. 2. §: Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetettik.”

az év folyamán A katolikus alapok kezelését a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vette át. (A vallásalap törzsvagyona ekkor 24 millió Ft, évi bevétele 1,3 millió Ft.) — A székesfőváros II. kerületében megnyílt a Kir. Egyetemi Katolikus Reálgymnázium. — Pesten megkezdtek a ferencvárosi új plébániatemplom építését a mai Bakáts téren.

1868

január 7. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 15 501/1867. számú rendelete a középiskolai önképző egyletek tárgyában: „A politikai és vallási feszegetés szigorúan kizárandó.”

február 2. Gr. Albert Crivelli, a Monarchia szentszéki nagykövete jegyzékben fejtette ki a Szentszéknek, hogy a terhessé vált konkordátumot meg kell szüntetni, s ezt követően új szerződést kell kötni. → március 18.

február 4. Az *Idők Tanuja* című lap közölte a püspöki kar autonómia-tervezetét, amelyet fölterjesztettek a királyhoz.

február 9–15. Az erdélyi róm. kath. Státus I. közgyűlése megállapította a Státus szervezetét. Éles ellentét mutatkozott br. Fogarassy Mihály erdélyi püspök és

a Státus liberális világi képviselői között. A szervezeti szabályzat szerint a státusgyűlés egyházi és világi tagokból áll, akiknek 1/3-a egyházi, 2/3-a világi. Jog szerint helyet kapnak benne a gyulafehérvári székeskáptalan tagjai, a papnevelő intézetek tanárai, a patrónusok, dignitáriusok, a városok és vármegyék katolikus vallású polgármesterei, illetve alispánjai, a kolozsvári tudományegyetem katolikus vallású tanárai, egyes katolikus intézmények (gimnázium, internátus, árvaház stb.) igazgatói. Az espereskerületek egy-egy papi és két-két világi képviselőt választanak. A 3000 és 5000 lelket meghaladó egyházközségek külön egy, ill. két képviselőt küldhetnek a státusgyűlésre.

A kolozsvári belvárosi egyházközség három képviselő küldésére jogosult. → 1873. május 12–13.

február 16. Br. Eötvös József kultuszminiszter zsidó bizalmi férfiakat hívott tanácskozásra, hogy a községi és iskolai ügyek rendezése céljából összehívandó kongresszusról eszmét cseréljenek.

március 9. Lőw Lipót rabbi *A zsidó eskü múltja, jelene és jövője* című tanulmányát fölterjesztette a kormányhoz, megindokolva benne a Werbőczy-féle Hármaskönyvben előírt eskü megalázó jellegét.

március 18. A Szentszék válaszolt gr. Albert Crivelli követ jegyzékére: ragaszkodnak a konkordátumhoz. → 1870. július 30.

március 27–29. A katolikus püspökkari konferencia a püspöki kar által készített autonómia-tervezetet tárgyalta. (Az évtizedekig húzódó vita lényege: a katolikus egyháznak olyan önkormányzatot adni, amelyben a világi katolikus személyek a klérussal egyenrangú képviselést nyernek. Az autonómia hatásköre kiterjedne a vagyonkezelésre, iskolák és egyéb intézmények fenntartására. Liturgikus, hitéleti kérdésekbe beleszólása az autonómiának nem lett volna. Mind a Szentszék, mind a püspöki kar ebben jogainak csorbítását látta.)

április 16. Hajdúdorogon a görög katolikus magyarok (az erdélyiek kivételével) nagygyűlést tartottak, ahol a királyhoz és az országgyűléshez fordulva követelték Hajdúdorog székhellyel a magyar görög katolikus püspökség fölállítását, a szertartási könyveknek a vallás- és tanulmányi alap költségén való lefordítását és a magyar liturgikus nyelv kihasználását. A közgyűlés a további ügyintézésre Állandó Végrehajtó Bizottságot szervezett, s ennek elnökévé Farkas Lajost, Hajdúdorog város főhadnagyát (polgármesterét) választotta meg.

június 16., 19., 27., július 1. és 4. A püs-

pökkari konferencia-sorozat a katolikus autonómia-tervezet módosítását tárgyalta.

június 22. *Nunquam certe* kezdetű allokációjában a pápa elítélte az új osztrák és magyar vallási törvényeket, és a püspököket ellenállásra, a konkordátumhoz való ragaszkodásra szólította föl.

június 24. I. Ferenc József király szentesítette az 1868.IX. törvénycikket *A görögkeleti vallásúak ügyében.* „1. §. Az 1864. évben összehívott és 1865-ben Karlovczra folytatólag tartott szerb nemzeti congressus... utólag törvénytíttetik. 2. §. A görög-keleti vallású románok részére felállított önálló, a szerbekével egyenjogú metropolia, nemkülönben az erdélyi görög-keleti vallású püspökségnek érsekségre emelése törvénybe iktatatik, és az 1792:X. t.c.z. rendelete erre kiterjesztetik. 3. §. Miután e szerint a gör. keleti vallásúaknak egymástól független két egyháztartománya lett elválása az 1848:XX. t.c.z. 8. §-ában biztosított önkormányzati joguknak külön leendő gyakorlását teszi szükségessé, fentartván Ő Felségének alkotmány szerűen gyakorlandó legfelsőbb felügyelési joga, a fennevezett két metropolianak hívei jogosítva vannak egyházi, iskolai és ezekre vonatkozó alapítványi ügyeiket, az ország törvényeinek korlátai között, külön-külön és az illető metropoliták által Ő Felségének teendő előleges bejelentés mellett időszakonként egybehívandó egyházi gyülekezeteikben (congressusaikban) önállóan intézni, rendezni és ezen congressusokon alkotandó és Ő Felsége által jóváhagyandó szabályok értelmében saját közegeik útján önállóan kezelni és igazgatni.” 5. §: a karlócai érsek és szerb metropolita hívja össze az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszust.

július 28. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:XXI. törvénycikket *A*

házasdóról. 2. §: a házasdó alá nem tartoznak „a.) isteni tiszteletre szánt épületek”; „m.) kolduló szerzetek kolostorai”. — Ekkor szentesítette az 1868:XXIII. törvénycikket *A bélyeg- és illetékek, valamint a díjak tárgyában.* 25. §: kivételt tesz a szentegyházaknak és imaházaknak istentiszteletre szánt ingóságokkal. — Királyi elhatározással az összes izraelita valláshoz tartozókat, illetve képviselőtüket egyetemes kongresszusra hívták egybe. → december 10.–1869. február 23.

augusztus 4. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:XXVI. törvénycikket *A jövedelemadóról.* 3. §: a jövedelemadó alá tartozik az „egyházi személyek és testületek rendes jövedelme, a mennyiben ez föld-, vagy házasdó alá nincs vetve”. 5. §: mentes a jövedelemadó alól „p.) kolduló vagy betegápolással foglalkozó szerzetesek; q.) papnövendékek, rendes tanulók személyes keresményök és nyert ösztöndíjaik után; r.) árva- és szegényápoló intézetek”.

augusztus 5. Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter 11 186/1868. számú rendelete az *Egyházmegyei hatóság képviseltetése lelkészek ellen elrendelt fenyítő vizsgálatoknál* tárgyában. (Az eljárás tényéről és annak eredményéről az illetékes egyházi hatóság értesítendő, de az eljáráson való képviseltetésre nem kell felszólítani.)

augusztus 10. I. Ferenc József király megerősítette az 1864/65. évi ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszus határozatait. (A görögkeleti szerb metropólia egyházi, iskolai és alapítványi ügyek szabályozásáról.) → december 13., 1871. május 29., 1912. július 11.

augusztus 13. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 12 548/1868. szám alatt elrendelte, hogy a nazarénusok (Krisztus követői) nem vezethetnek hivatalos és hiteles anyakönyvet, mivel nem tartoznak a törvényesen

bevett vallásfelekezetek közé. A születéseket és halálozásokat a közigazgatási hivataloknál kell bejelenteniük, ahonnan az adatokat anyakönyvezésre azon egyház lelkészének küldik el, ahová a nazarénus felekezetiileg korábban tartozott. Amíg a törvényhozás nem dönt, a nazarénusok házasságából született gyermek törvénytelen. → 1875. január 13.

augusztus 29. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 14 464/1868. számú rendelete megállapította a katolikus al gimnáziumok tantervét.

szeptember 19. Br. Eötvös József kultuszminiszter beterjesztette törvényjavaslatát „a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyossága” tárgyában.

szeptember 26–28., október 1. A püspökari konferencia-sorozat a katolikus autonómia kérdését tárgyalta.

szeptember 28. Nagyszebenben megnyílt az ortodox (görögkeleti) román egyházi nemzeti kongresszus. Új szervezeti szabályzatot dolgozott ki a román metropólia részére, amely az 1868:IX. törvénycikk értelmében elvált a szerb egyháztól és önálló lett. → 1869. május 29.

október 1. Simor János hercegprímás elnökletével a püspöki karból, 81 főrendből és képviselőből (köztük gr. Andrássy Gyula miniszterelnök, Deák Ferenc, br. Eötvös József, Trefort Ágoston és mások) álló vegyes bizottság jött létre, amelynek eredetileg a katolikus autonómia-tervezetet kellett volna megvitatnia. Deák Ferenc javaslatára illetéketelenség miatt a tervezetet nem tárgyalták, csak egy választási szabályzatot dolgoztak ki. → 1869. január 21.

október 10. Br. Eötvös József kultuszminiszter 17 076/1868. számú rendelete értelmében a nyilvános felekezeti iskolák bizonyítványai teljes érvényűek. (Ezzel érvénytelené vált az 1863. március 19-i megszorító rendelet.)

október 20. A képviselőház ülésén Deák Ferenc kifejtette, hogy „a vallások egyenjogúsága azt kívánja, hogy a hon minden polgára, bármely hitfelekezethez tartozék is, szabadon élhessen saját vallásának szabályai szerint”.

november 17. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:XXX. törvénycikket *A Magyarország, s Horvát-, Szlavon- és Dalmátország közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről*. 49. §: a vallási és közoktatási alapok múltbéli tartozásait mindkét fél kölcsönösen leszámolja.

november 18. Megválasztották az országos zsidó kongresszus 220 képviselőjét. → december 10.–1869. február 23.

november 26. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásiügyi miniszter 21 131/1868. számú rendelete „a nemkatholikus iskolákba járó katolikus tanulók vallásoktatása tárgyában”. (A nem katolikus tanintézetek székhelyein ezen túl katolikus hitoktatókat neveznek ki.)

december 5. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:XXXVIII. törvénycikket *A népiskolai közoktatás tárgyában*, amely szabályozta a gyermekek iskolakötelezettségét. Elismerte egyebek között a hitfelekezetek iskolaállítási jogát, ha az állami feltételeknek megfelelnek, továbbá szabályozta az állam felügyeleti jogát is a nem állami iskolákban. A községek lakosaira bízta annak meghatározását, hogy hitvallásos (egyházi fenntartású) avagy községi legyen az iskola. — A király szentesítette az 1868:XXXIX. törvénycikket *A gyulafehérvári görög-katolikus érsekség s a lugosi és szamosújvári görög-katolikus püspökségek iránt* (Becikkelyezte a gyulafehérvári érsekséget, továbbá a lugosi és szamosújvári püspökségeket.) — Ugyanekkor szentesítette az 1868:XL. törvénycikket *A véderőről*. 25. §: „Mindenen törvényesen bevett egyház és vallásfelekezet papjelöltjei és növen-

dékei, ha a hadseregbe (hadi tengerészetbe) vagy a honvédség közé besoroztattak, hittudományi tanulmányaik folytathatása végett szabadságra bocsáttatnak.” Fölszentelés, illetve lelkesítő alkalmazás után a hadsereg lelkesítő-lajstromába iktatják őket, s háború esetén tábori lelkesítő szolgálatra hívhatók be.

december 6. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:XLIII. törvénycikket *Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról*. A törvény, hivatkozva az 1848. évi pozsonyi VII. és a kolozsvári I. törvénycikkekre, kimondta, hogy Erdély minden lakosa nemzetiségi, nyelvi és vallási különbség nélkül egyenjogú, s Erdélynek ezzel ellenkező törvényei eltöröltetnek. Azokat a törvényeket, amelyek az erdélyi területen és az ún. magyarországi részekben a bevett vallások vallásgyakorlati és önkormányzati szabadságait, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, hatáskörét biztosítják, sértetlenül fönntartják, egyszersmind a görög és az örmény katolikus, valamint az ortodox egyházakra is kiterjesztik. Ennek értelmében Erdély törvényes negyedik nemzete lett a román, s ötödik befogadott vallása lett az ortodox vallás. A törvény 12. §-a érvénytelennek nyilvánította a szülőknek gyermekeik vallására vonatkozó megegyezéseit, és kimondta: a vegyes házasságokból származó gyermekek nemük szerint követik szüleik vallását. — A király szentesítette az 1868:XLIV. törvénycikket *A nemzeti egyenjogúság tárgyában*. „10. §: Az egyházi bíróságok maguk határozzák meg ügykezelési nyelvöket.” „14. §: Az egyházközségek, egyházi felsőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben – az országos iskolai törvény korlátai között – iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg. 15. §:

A felsőbb egyházi testületek és hatóságok önmaguk állapítják meg a tanácskozás, a jegyzőkönyv, az ügyvitel és egyházközseikkkel való érintkezés nyelvét.” „24. §: Községi s egyházi gyűléseken a szólás jogával bírók szabadon használhatják anyanyelvöket.” — A király szentesítette az 1868:XLVIII. törvénycikket *A vegyes házassági válóperekről*. „2. §: Házassági ügyekben a kötelék érvényességének kérdésében, a római- és görög katolikusokra és görögkeleti hitvallásúakra, valamint az erdélyi két evangélikus egyház híveire és az unitáriusokra nézve, a jelenleg fennálló egyházi törvényszékek az illetékes bírák, a két evang. hitfelekezeti egyház magyarországi híveire nézve pedig az illető világi törvényszékek.”

december 8. I. Ferenc József király szentesítette az 1868:LIII. törvénycikket *A törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyosságáról*. (Alapja az 1848:XX. tc.) „1. §: A törvény által megállapított föltételek és formások megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezet kebelébe, s illetőleg más vallásra áttérni.” (Áttérni a 18. életév betöltése, nőknél férjhezmenetel után szabad.) „11. §: Vegyes házasságok bármelyik fél papja előtt érvényesen köthetők. 12. §: A vegyes házasságból származó gyermekek közül a fiúk atyjok s a leányok anyjok vallását követik.” A törvény az egyenjogúság szellemében mondta ki azt az alapelvet, hogy az állami és községi szubvenciókat a hívek számaránya szerint kell szétosztani. — A király ugyanekkor szentesítette az 1868:LIV. törvénycikket *A polgári törvénykezési rendtartásról*. 22. §: házasságok és vegyes házasságok érvényessége és felbontása az egyházi bíróságok elé tartozik. (L. 1868:XLVIII. tc.-t.) A III. cikkely I. fejezet 100. §-a kimondta, hogy sürgős eseteket kivéve senki sem

idézhető meg vallásának ünnepén. Ilyen idézés elrendelése vagy elhalasztása miatt perorvoslatnak van helye. Az izraelitákat nem szabad megidézni: szombati napokon, Púrím napon, a húsvéti ünnepek 1., 2., 8. és 9. napján, Sabouth (pünkösöd) ünnepén, Jeruzsálem elpusztulása napján (augusztus 13.), újév 1. és 2. napján, az Engesztelés napján, a Sátoros ünnepen és a Törvényöröm napján.

december 10.–1869. február 23. A pesti vármegyeháza üléstermében a magyar és erdélyi izraeliták képviselőinek egyetemes gyűlése a magyar zsidóság helyzetéről tanácskozott. A képviselők megállapították a hitközség új szervezetét, és szabályozták a felekezeti iskolák működését. (Fő feladata lett volna a felekezet egyházzá való szervezése. A választási szabályzatot azonban többen nem fogadták el, s az izraeliták három részre szakadtak: 1. neológ vagy kongresszusi irányzatra, amely a szabályzatot elfogadta; 2. az ortodox vagy talmud zsidókra, akik a kongresszusi határozatot nem fogadták el; 3. a status quo ante, azaz a szervezeten kívül maradókra.) Az egyetemes gyűlés elhatározta, hogy az országos izraelita iskolaalapból egy önálló rabbiképző intézetet állíttatnak fel. → 1869. február 16., június 14., 1871. október 22., 1927. október 24.

december 13. Br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 22 391/1868. szám alatt kiadta végrehajtási utasítását az ortodox szerb metropólia egyházi, iskolai és alapítványi ügyeinek szabályozásáról.

az év folyamán A december 31-i népszámlálás adatai szerint Magyarország (Horvátország és Fiume nélkül) lakossága 13 561 245 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 45,8%; görög szertartású katolikus 11,7%; ortodox 15,2%; evangélikus 8,01%; református 14,9%; unitárius

0,4%; izraelita 4,0%. — Megalakult a magyarországi Szent Domonkos női szerzetesrend, amely az ifjúság nevelé-

sét vállalta. — A pesti egyetem bölcsészkarán megszűnt az 1802-ben fölállított hittani tanszék.

1869

január 1. Az *Idők Tanuja* és a *Pesti Hirnök* egyesüléséből megjelent a *Magyar Állam* című katolikus lap. Szerkesztették: Jósika Kálmán, Lonkay Antal, Hornig Károly, Komócsy Lajos, Szemnecz Emil, Hortoványi József. (A lap 1908-ban szűnt meg.)

január 21. A katolikus autonómiát előkészítő vegyes bizottság elkészítette az autonómiai-szervezet választási szabályzatát. → január 28.

január 28. I. Ferenc József király jóváhagyta a vegyes bizottság által kidolgozott választási szabályzatot. Eszerint az autonómia kongresszuson 49 egyházi és 103 világi katolikus vehetett volna részt. → május 1.

február 13.–június 30. Szabó Imre c. apát, veszprémi kanonok a VKM I. ügyosztályának főnöke lett miniszteri tanácsosként. (Hivatalától szombathelyi megyéspüspöki kinevezése miatt vált meg.) → szeptember 15.–1871. január 1.

február 16. Az izraelita felekezetek képviselőinek egyetemes gyűlése elfogadta az iskolaszervezet és a jövő kongresszus szabályzatát.

február 2. Mezei Móric, Simon József, Rósa Izsó és Fenyvessi Adolf indítványára az izraelita felekezetek képviselőinek egyetemes gyűlése elhatározta, hogy kéri a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a zsidó vallás recepciójáról szóló törvényjavaslat benyújtását.

április 11. IX. Pius pápát aranymiséje alkalmával a magyar katolikus püspöki kar és katolikus világiak üdvözölték.

május 1. A katolikus püspöki kar közös pástorlevélben ismertette a hívekkel

az autonómia-szervezet választási szabályzatát és a választási instrukciókat. → június 2.

május 29. I. Ferenc József király jóváhagyta a *magyarországi és erdélyi Görög Keleti Román Egyház szervezési szabályzatát*. A román nemzeti metropólia székhelye: Nagyszeben. (Az önkormányzatot az 1868:IX. törvénycikkkel a magyar országgyűlés is becikkelyezte. Az I. világháború végéig érvényes, a jelenlegi magyarországi ortodox román egyház ma is ehhez igazodik.)

június 2. Simor János esztergomi érsek autonómia előkészítő kongresszust hívott egybe, miután megtartották a választásokat. A megválasztott képviselők 2/3-a azonban nem jelent meg. → június 24.

június 13. 16 férfi és 8 nő jelenlétében Ferencz József unitárius lelkész megtartotta az első unitárius istentiszteletet Pest-Budán, a református tanoda dísztermében.

június 13.–1872. március 29. A karlócai szerb nemzeti egyházi kongresszus megalkotta a szerb egyházi önkormányzat új szabályzatát, s döntő befolyást biztosított a világiaknak az egyházi és iskolai ügyek kezelésében.

június 14. I. Ferenc József király szentesítette az izraelita felekezetek képviselőinek országos kongresszusán elfogadott szervezeti szabályzatot, ezzel a Magyarországon élő izraeliták neológ (kongresszusi) irányzata külön önkormányzatot nyert.

június 24. Megnyílt az autonómia előkészítő kongresszus, amely egy 18 tagú

bizottságot küldött ki a végleges választási szabályzat kidolgozására. → szeptember 26., 1870. február, október 26.

június 28. A katolikus püspöki kar tanácskozása elhatározta: Róma állásfoglalásáig az 1868:LIII. törvénycikk 12. §-ában foglaltak ellenére is megengedi a vegyes házasságok ünnepélyes megáldását, amennyiben a szülők reverzalist adtak.

július 6. Irányi Dániel törvényjavaslatot nyújtott be a vallásszabadságról. (Eszerint a gyermekek vallási nevelése a szülőtől függ, s abba azok akarata ellenére senki sem avatkozhat bele.)

július 29. Löw Lipót főrabbi fölavatta a pécsi zsinagógát.

augusztus 12. Lónyay Menyhért pénzügyminiszter 31 682/1869. számú, Magyarország és Erdély valamennyi pénzügyi igazgatóságához intézett körrendeletét a kegyes rend megadóztatásáról. (A rendtagjai az ún. „kereseti adó” alá esnek. Házaik csak akkor adómentesek, ha lakásul vagy tudományos gyűjtemény elhelyezésére szolgálnak.)

szeptember 15.–1871. január 1. Samassa József esztergomi kanonok lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (Hivatalától szepesi megyéspüspökké való kinevezésekor vált meg.) → 1871. május 2.–1872. augusztus 17.

szeptember 26. A király jóváhagyta az autonómia előkészítő kongresszus által kidolgozott végleges választási szabályzatot. Egyházi tagjai: egyháziak: a megyéspüspökök és a pannonhalmi főapát (25 fő), a káptalanok küldöttei (4 fő), a tanító rendek küldöttei (5 fő), a világi papság küldöttei (34 fő), összesen 68

képviselő; világi tagjai: kerületenkénti képviselő (132 fő), kegyuraké (4 fő), összesen 136 fő. Az egyházi és világi küldöttek száma együtt 204 fő.

november 1. Simor János hercegprímás behelyezte az esztergomi főszékesegyház zárókövét. (Rudnay Sándor hercegprímás eredeti elképzelései csak részben valósultak meg: elmaradt a székesegyház két oldalára tervezett hercegprímási palota, az egyik szeminárium, a kanonoki házak elliptikus kiképzése, s azok az összekötések, amelyek a hegytető szimmetrikus egységét jobban kiemelték volna stb. A belső díszítés csak 1885-re készült el.)

november 28. Simor János hercegprímás Rómába, az I. Vatikáni Zsinatra utazott Schopper György oldalkanonokja és Hornig Károly, a Központi Szeminárium prefektusa kíséretében.

december 8. IX. Pius pápa a római Szent Péter-templomban ünnepélyesen megnyitotta az I. Vatikáni (XX. Egyetemes) Zsinatot, amelyen az 1050 részvételre jogosultból 774 zsinati atya jelent meg. (A megnyitón Magyarországról 20 főpap vett részt, 3 érsek, 15 megyéspüspök, 1 főlentelt püspök és a pannonhalmi főapát.) → 1870. április 24.

december 14. Túry Sámuel képviselő az országgyűlés képviselőházában ismét előterjesztette Hajdúdorog kérvényét: a mintegy 200 ezer magyar óhitű egyesült hívó kivételét a rutén és román egyházmegyék joghatósága alól.

az év folyamán A pesti Kir. M. Tudományegyetem bölcsészkarán megszűnt az egyetemi hitszónoki állás. → 1909. az évfolyamán — Pesten megjelent a *Protestáns Tudományos Szemle*, amely vallástudományi tanulmányokat közölt. (A folyóirat 1872-ben szűnt meg.)

1870

január Révész Imre református lelkész szerkesztésében Debrecenben megjelen-

dult a *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező* című havilap. Kon-

zervatív teológiai irányzatot képviselt. (A lap 1878 decemberében szűnt meg. 1879 januárjától Nagybányán is ilyen címmel indult lap, ami 1884 novemberétől Kecskeméten jelent meg.)

február Megválasztották az országos katolikus autonómia kongresszus küldötteit. → október 26.

március 18. Országgyűlési határozat, amelynek elvei szerint az 1868–69. évi izraelita kongresszusi szabályzatok és határozatok keresztülvitelében kizárt a kényszerrendszabályok alkalmazása.

március 22. A képviselőház ülésén Hódosy Imre képviselő kifogásolta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyházi patronátusi kérdésekből származó peres ügyekben magának bíraskodási hatalmat tulajdonít és bíraskodik.

április 2. Br. Eötvös József kultuszminiszter rendeletet bocsátott ki a hatóságokhoz, leszögezve, hogy az izraelita kongresszus határozatai senkire nem kényszeríthetők.

április 7. Br. Eötvös József kultuszminiszter benyújtotta törvényjavaslatát a vallás szabadságáról és a vallásfelekezetek egyenjogúságáról. (Javaslatában a szülők szabad meggyezésére bízta, hogy melyik vallást kövessék gyermekeik.)

április 24. Az I. Vatikáni Zsinat kibocsátotta első dogmatikus konstitúcióját, a *Dei Filius*t, amely a kor tévedéseivel szemben az Istenről, a kinyilatkoztatásról és a hitről szóló katolikus tanítást fogalmazta meg. (Egyben elítélte az ateizmust, a materializmust, a panteizmust, a racionalizmust, az ontologizmust, és első ízben a tradicionalizmust is.)

május 7. Antoniacci Mariano Falcinelli bécsi nuncius beszámolt Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak gr. Andrássy Gyula miniszterelnökkel folytatott beszélgetéséről, aki biztosította őt az egyházi javak változatlan védelméről, ám helytelenítette a pápai csalatkozhatatlanság dogmává emelését.

július 5. Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter 7876/1870. számú rendelete VII. fejezete a fegyintézeti lelkészekről intézkedett.

július 18. Az I. Vatikáni Zsinat 533 szavazattal kettő ellenében kihirdette a *Pastor Aeternus* kezdetű konstitúciót, amely a pápai primátust és az infallibilitást (csalatkozhatatlanság) mondta ki. (Simor és Haynald érsekek, valamint Strossmayer püspök a szavazást megelőző vitában ellenezték az infallibilitást. A szavazáskor csak egy magyar, Jekelfalussy Vince székesfehérvári megyéspüspök volt jelen, aki igennel szavazott.) → július 23.

július 23. A minisztertanács megtiltotta az I. Vatikáni Zsinat július 18-i határozatának kihirdetését, és elhatározta a királyi tetszvényjog (placetum regium) felújítását. → augusztus 10.

július 30. I. Ferenc József osztrák császár legfelsőbb kéziratot intézett Stremayr osztrák kultuszminiszterhez, amelyben leszögezte: a Szentszéknek a katolikus egyház feje teljhatalmáról (pápai infallibilitás) tett kinyilatkozása miatt az 1855. augusztus 18-án Bécsben kötött konkordátum érvénytelenné vált. Ugyanezen a napon az osztrák külügyminiszter Rómában hivatalosan bejelentette, hogy a konkordátum érvényét veszítette. → 1874. május 7.

augusztus 5. A szerb nemzeti egyházi kongresszus választási rendjét fölterjesztette a királyhoz. (25 főt egyházi, 50 főt világi személyek közül választanak.)

augusztus 10. Br. Eötvös József kultuszminiszter figyelmeztette a katolikus püspöki kart, hogy a királyi tetszvényjog Magyarországon az egyházi javadalmak betöltését és a pápai bullák kihirdetését királyi jóváhagyáshoz köti. → október 31.

október 20. Az egységes Olaszországgal támadt konfliktusa miatt IX. Pius pápa meghatározatlan időre elnapolta a Zsinatot, a Vatikánba zárkózott és

fogolynak nyilvánította magát. → 1961. december 25.

október 26. Pesten, a régi Országházban megnyílt a katolikus autonómiát felállítani hivatott országos kongresszus, amelyen 12 képviselő jelent meg. → 1871. január 21., 1897. május 14.

október 31. IX. Pius pápa levélben szólította föl Simor János hercegprímást, hogy hirdesse ki az infallibilitás dogmáját. → 1871. március 3., szeptember 15.

az év folyamán 1870 és 1871 között három kötetben megjelent a *Kecskeméti Lelkeszi Tár*, a gyakorló protestáns lelkészséghez tartozó munkák gyűjteménye. — Magyarországon a római

katolikus egyház szerzetesrendjeinek összesen 290 rendháza volt, ezekben 2586 szerzetes és 767 apáca élt. (A férfi rendek megoszlása: bencések 7 kolostor 174 szerzetessel, premonstreiek 5 kolostor 125 szerzetessel, ciszterciek 3 kolostor 80 szerzetessel, piaristák 27 kolostor 310 szerzetessel, domonkosok 3 rendház 9 szerzetessel, minoriták 17 rendház 152 szerzetessel, ferencesek 85 rendház 1064 szerzetessel, johanniták 13 rendház 166 szerzetessel, jezsuiták 3 rendház 135 szerzetessel [1892-ben már 5 rendház 649 szerzetessel], kapucinusok 7 rendház 113 szerzetessel, szerviták 3 rendház 26 szerzetessel, karmeliták 1 rendház 14 szerzetessel.)

1871

január 5. Szász Gerő református lelkész Kolozsvárott elindította az *Erdélyi Protestáns Közlöny* című hetilapot. (1881 őszétől *Protestáns Közlöny* címmel jelent meg.)

január 21. Elkészült a katolikus autonómia-szervezet szabályzata.

február 1. Zemplén vármegye görög katolikus papsága sátoraljaújhelyi közgyűlésén a Gergely-naptár bevezetését javasolta, mert a vegyes vallású és vegyes szertartású vidékeken a görög katolikus hívek képtelenek ünnepeiket megtartani. → 1899. október 3.

február 27. Megalakult a szombathelyi ortodox izraelita hitközség 55 taggal.

március 3. Jekelfalussy Vince székesfehérvári megyéspüspök kihirdette az infallibilitás dogmáját. → szeptember 11.

március 20. Antoniacci Mariano Falcinelli bíscsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében beszámolt arról, hogy Simor János hercegprímás vezetésével a magyar püspöki kar szembeszegül a placetum regium

érvényesítésével, a magyar kormány elnéző magatartásától kísérve.

március 22. I. Ferenc József király által szentesített kongresszusi szabályzat alapján szervezett zsidó községkerületek elnökei alakuló gyűlést tartottak, és felállították az Izraeliták Országos Irodáját. Első elnöke: Schweiger Márton.

március 29. Az országos autonómia kongresszus elfogadta *A magyarországi latin és görög szertartású katolikus egyház önkormányzatának szervezete* című dokumentumot. → június 12.

május 2.–1872. augusztus 17. Rónai Jácint bencés paptanár lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (Hivataláról lemondott. 1874-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett.) → 1872. augusztus 17. után–1875. június 11.

május 3. Simor János hercegprímás megáldotta a Duna menti Zamárd-hegy tetején fölállított, bronzból kovácsolt, öt méter magas, ún. Lázkeresztet.

május 29. I. Ferenc József király megerősítette az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszuson elfogadott egyházmegyei, metropóliai egyházi és nemzeti iskolai tanács ideiglenes rendezését, valamint a kongresszusi képviselők választási rendjének szabályzatát. → 1912. július 11.

június 7. Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter 769/1871. eln. sz. rendelete közzétette a szerb ortodox egyházmegyei és a metropóliai egyházi nemzeti iskolai tanács ideiglenes választási rendjét. → 1912. július 11.

június 12. I. Ferenc József király elé terjesztették a katolikus autonómiaszabályzatot. (A király leküldte a kormánynak, de az már nem foglalkozott a tervszel, mintegy 20 esztendeig ad acta került az ügy.)

július 2. Pesten, a Soroksári u. 36. sz. alatt fölavatták a Mária Intézetet, amelyben a Szent Ferenc-rendi apácák (Szeretet Leányai) szegény cselédleányokat oktattak és ellátásban részesítettek.

július 29. A szerb nemzeti egyházi kongresszus jóváhagyásra a királyhoz fölterjesztette a nép- és felsőbb leányiskolákról szóló szabályzatait. → 1872. július 17.

szeptember 11. Gr. Andrassy Gyula miniszterelnök az infallibilitási dogma kihirdetése s ezzel a placetum regium megsértése miatt a király nevében megfedtte Jekelfalussy Vince székesfehérvári megyéspüspököt. → szeptember 15.

szeptember 15. Haynald Lajos kalocsai érsek nyilatkozott az infallibilitási dogma elfogadásáról.

szeptember 19–20. Pankovics István munkácsi görög katolikus megyéspüspök látogatást tett Hajdúdorogon. Megígérte, hogy az egyházmegyei hivatal ezentúl magyar nyelven fog levelezni az egyházközségekkel, a kormánynál közbenjár a hajdúdorogi vikáriátus felállítása érdekében, s lépéseket tesz a magyar nyelv oltári nyelvvé emeléséért.

október 3. Pesten megalakult a Magyarországi Protestáns Egylet. Célja: a valláserkölcsei életnek Jézus szellemében s az összes művelődési ággal összhangban való megújítása. (Az egylet 1890-ben föloszlott.) → az év folyamán

október 22. A Magyarországon élő izraeliták ortodox (talmud zsidó) irányzata a királytól külön önkormányzati szabályzatot nyert. → november 15.

november 15. Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter 26 915/1871. számú rendelete az izraelita hitügyi szervezése tárgyában. Közölte a *Szervező alapszabályzat Magyar- és Erdélyország autonóm hittörvényű zsidó hitfelekezet számára* című dokumentumot. → 1877. augusztus 24., 1905. november 29.

november 16. Antoniaci Mariano Falcinelli bécsi nuncius Giacomo Antonelli vatikáni államtitkárnak írt jelentésében a Szentszék szempontjából hátrányosnak minősítette, hogy gr. Andrassy Gyulát nevezték ki a császári ház és a Monarchia külügyminiszterévé.

az év folyamán 1871–1874 között megjelent az *Egyházi Reform* című havilap, a Magyarországi Protestáns Egylet közlönye.

1872

március 12. Az izraelita községkerületi elnökök gyűlekezete elfogadta a Rabbi-képző Intézet szervezetéről szóló javaslatot. → 1873. május 6.

május 5–6. Az erdélyi románok Andrei Șaguna metropolita vezette csoportja nagygyűlést tartott Nagyszebenben: a politikai aktivitás mellett döntöttek.

július 3. Az erdélyi románok értekezletet tartottak Balázsfalván, ahonnan emlékiratot intéztek a kormányhoz nemzeti kívánságaikról: a román nyelv hivatalos használatának elismerése; Erdély új felosztása a három nemzeti elem szerint; új választási törvény, amely kizárja a feudális eredetű előjogokat; románok alkalmazása az állami hivatalokban; az egyházi önkormányzat biztosítása; román közép- és szakiskolák felállítása és román nyelvű előadások a kolozsvári egyetemen. A kormány azonban nem fogadta el a kívánságokat.

július 17. A VKM 17 565/1872. szám alatt közzétette a király által 1872. április 6-án, illetve július 2-án jóváhagyott szerb nép- és felsőbb leányiskoláról szóló szabályzatot.

augusztus 17. után–1875. június 11. Dulánszky Nándor c. apát lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri osztálytanácsosként. (Hivatalától akkor vált meg,

amikor 1875. június 11-én a király székesfehérvári megyéspüspökké nevezte ki.) → 1875. augusztus 2.–1882. október 8.

augusztus 18. A királyi biztos még a hivatalos megnyitás előtt feloszlatta a Karlócan összeült szerb egyházi és nemzeti kongresszust.

december 5. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 31 722/1872. számú átirata előírta a római és görög katolikus érsekeknek és püspököknek, hogy egyházi birtokokat érintő úrbéri egyezségeket és váltsági szerződéseket kötelesek előzetes jóváhagyásra a VKM-nek felterjeszteni.

az év folyamán A zalavári bencés apátság független lett az osztrák göttweigi apátságtól. (1885-ben egyesítették a panonhalmi főapátsággal.) — Otto von Wagner bécsi építész tervei alapján Pesten fölépült a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga, a pesti status quo ante irányzat főtemploma.

1873

január 13. A képviselőházban Lükő Géza képviselő bejelentette, hogy Schopper György rozsnyói megyéspüspök kihirdette az I. Vatikáni Zsinat határozatait. → május 9.

február 22. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1/1873. szám alatt kelt körrendelete a közoktatás terén tapasztalható felekezeti feltékenység elosztatását szorgalmazta.

március 6. Magyarországra érkezett Meyer Henrik, a Brit és Külföldi Biblia-társulat ügynöke. Nevéhez fűződik a magyarországi baptisták megszervezése és missziójának fellendítése. 1887. augusztus 20.

április 29. I. Ferenc József király szenteltette az 1873:XXI. törvénycíkket Az

1873. évi államköltségvetésről. (A görög katolikus egyházmegyéknak 99 ezer, az evangélikusoknak 36 ezer, a reformátusoknak 65 ezer, az ortodoxoknak 100 ezer, az unitáriusoknak 5000, az izraelitáknak 5000 forint államsegélyt biztosított.)

május 6. A király jóváhagyta a Rabbiképző Intézet föllállítására vonatkozó tervezetet. → 1877. október 4.

május 9. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter levélben rosszalását fejezte ki Schopper György rozsnyói megyéspüspöknek, amiért kihirdette az I. Vatikáni Zsinat határozatait.

május 12–13. Br. Fogarassy Mihály erdélyi püspök ellenkezésétől kísérve az erdélyi róm. kath. Státus II. közgyűlése

megállapította az erdélyi róm. kath. Státus igazgatótanácsának megalakulására és működésére vonatkozó szabályzatot. A kultuszminiszter június 16-án hagyta jóvá 1008/1873. számú határozatával. (1932. május 30-ig, a Státusra vonatkozó külön megállapodás életbelépéséig volt hatályban.) → július 23.

június 6. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 31 937/1873. számú szabályrendelete „a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium kezelése alá tartozó közalapítványi birtokokon fennálló kegyúri terheknek: a templom, lelkészi lakok és melléképületeik felállítása és időnkénti kiigazítása” tárgyában.

június 28. Deák Ferenc utoljára jelent meg a képviselőházban. Beszédében fellépett a pápai családhozatalanság dogmája ellen, s a kötelező polgári házasság bevezetése mellett.

július 23. Egy 24 tagból álló igazgatótanács megválasztásával, Kolozsvár székhellyel teljesen kiépült az erdélyi róm. kath. Státus szervezete. → július 30., 1874. július 3.

július 30. Br. Fogarassy Mihály erdélyi püspök alakuló ülésre hívta egybe az erdélyi róm. kath. Státus igazgatótanácsát.

október 9. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 27 786/1873. számú rendelete az ortodox szerbek egyházi alapítványainak és javainak kezeléséről és elszámolásáról.

november 5–6. A Magyarországi Evangélikus Egyház egyetemes közgyűlése.

december 22. Simor János hercegprímás megkapta a bíbort. → 1874. január 12.

december 26. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 34 728/1873. számú rendelete előírta, hogy a magyar korona területén lévő egyetemeken a kánonjogból a nem keresztény hallgatóknak is szigorlatot kell tenniük.

az év folyamán Magyarországon 82 rendházban 993 apáca élt. — I. Ferenc József király felállította a hajdúdorogi vikáriátust. (A lépés a magyar görög katolikusok körében csalódást okozott, mert ők önálló egyházmegye létrehozását szorgalmazták.)

1874

január 6. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 35 552/1874. számú körrendelete: *Egyházi viszonyok rendezése a görögkeleti egyházban a bányászati határörvidék és a titeli zászlóalj polgárosítása folytán.* (A magyar törvényeket a polgári igazgatás alá vont határörvidékre is kiterjesztette.)

január 12. A budai várkapornában Simor János hercegprímás I. Ferenc József kezéből megkapta a bíborosi birétumot.

március 16. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 6835/1874. szám alatt elrendelte a keleti ortodox főpapok hagyatéki ügyeiben a polgári bíróságok illetékességét.

április 4. Gr. Andrássy Gyula külügyminiszter jegyzéket intézett gr. Ludwig Paarhoz, a Monarchia vatikáni nagykövetéhez, amelyben határozottan visszatartotta a Vatikán beavatkozását az Osztrák–Magyar Monarchia belügyeibe az új vallásügyi törvényekkel kapcsolatban. (1874. április 28-án Giacomo Antonelli vatikáni államtitkár visszatartotta a jegyzékben foglaltakat.)

május 5. A katolikus püspöki konferencia állást foglalt a kormány tervezett iskolatörvényével szemben.

május 7. I. Ferenc József osztrák császárszenteltette az osztrák felekezeti törvényeket, ezáltal végleg hatályon kívül helyezte az 1855. évi konkordátumot.

július 3. A erdélyi róm. kath. Státus III. közgyűlése a státusgyűlés összeállításáról, egybehívásának és tárgyalásának rendjéről tanácskozott.

augusztus 21. Giacomo Antonelli vatikáni államtitkár utasította Ludovico Jacobini bécsi nunciust, hogy igyekezen minden erővel megakadályozni a polgári házasság bevezetését Magyarországon.

szeptember 7. Gr. Szapáry Gyula belügyminiszter 13 481/1874. szám alatt jóváhagyta az Országos Izraelita Tanítói Nyugdíjintézet alapszabályait. Feltétele: ha az országgyűlés törvényt alkotna a tanítók nyugdíjazásáról, akkor az izraelita tanítók is kötelesek alávetni magukat ennek. → 1876. június 21.

október 27. Nagyszebenben megnyílt az ortodox román nemzeti egyházi kongresszus.

november 1. A nagyszebeni ortodox román nemzeti egyházi kongresszuson Ioan Popasu karánsebesi püspököt választották meg metropolitának. A minisztertanács előterjesztésére a ki-

rály a választást nem erősítette meg, és új választást rendelt el Popasu kizárásával. Másodszorra Miron Román kapta meg a szavazatok többségét.

november 14. Elkészült a magyar királyi honvéd lelkészlet „szervi határozománya”. (Tartalékos lelkészeket először 1876-ban neveztek ki 17 plébános állományba vételével. 1914-ben 200 tartalékos honvéd lelkész volt: 101 latin szertartású katolikus, 6 görög szertartású katolikus, 33 ortodox, 23 evangélikus, 26 református, 11 izraelita.)

november 26. I. Ferenc József király szentesítette az 1874:XXXV. törvénycikket *A királyi közjegyzőkről*. A törvény megszüntette a káptalanok hiteleshelyi működését; fölállította a közjegyzőségeket.

az év folyamán Simor János bíboros hercegprímás támogatásával Esztergomban megjelent Knauz Nándor: *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis* (979–1273) című művének első kötete. (A második kötet [1273–1321] 1882-ben látott napvilágot. A sorozatot öt kötetre tervezték.)

1875

január 1. Megindult az *Egyházi Szemle* című lap, az *Egyházi Reform* utódaként.

január 10. I. Ferenc József király szentesítette az 1875:I. törvénycikket *Az összeférhetetlenségről*. 3. §: az országgyűlési képviselőséggel össze nem férő állást foglalnak el: b.) „a szerzetesrendek tagjai, a premonstreiek, ciszterciták, beneczek és a kegyesrendűek kivételével”.

január 13. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 563/1875. számú szabályrendelete „a nazarénusok irányában követendő eljárás” tárgyában. (Mivel az 1868:LIII. törvénycikk csak a törvényesen bevett hitfelekezetek egyikeből a másikába való áttéréseket sza-

bályozza, ezért a nazarénus [Krisztuskövető] hitet valló egyén előbbi felekezete kötelékéből törvényesen kilépettnek nem tekinthető. Ezért anyakönyvezésre nem jogosultak, a felekezeten kívül kötött házasságaik érvénytelenek, előbbi felekezetük terheit viselni kötelesek.)

január 18. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 788/1875. számú, valamennyi keleti ortodox egyházi hatósághoz intézett körrendelete előírta, hogy azon ortodox községekben, ahol több lelkész is működik, a polgári hatóságokkal való hivatalos érintkezésre ki kell jelölni egy lelkészt.

március 26. Kolozsvárott elhunyt Kriza János unitárius püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a *Vadrózsák* című székely népköltészeti gyűjtemény összeállítója.

április 2. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 559/1875. számú rendelete megtiltotta, hogy a felekezetek egyházai és tanintézetei külföldi államoktól és azok uralkodóitól segílyt fogadjanak el.

április 8. Istóczy Győző képviselő antisemita interpellációt intézett a belügyminiszterhez. („...van-e szándéka az országot elárasztó külföldi zsidóság itten való meghonosulásának lehetőleg gátat vetni, fogna-e ezen támadó kaszt ellen a nem zsidó elemek részéről esetleg megindulandó önvédelmi mozgalom útjába akadályokat gördíteni?”) Wenckheim Béla belügyminiszter válaszában kilátásba helyezte a honosítás szabályozását, „de nem azon incidensből és azon indokoknál fogva”, amelyekre Istóczy hivatkozott.

május 14. I. Ferenc József magyar király 11 652/1875. számú leiratával jóváhagyta az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszus szervezetét. Eszerint a király alkotmányos főfelügyeleti, illetve jóváhagyási és megerősítési joga épségben hagyása mellett (amelyet a Vallás- és Közoktatási Minisztérium útján gyakorol) az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszus a szerb metropólia körébe eső ortodox hívek képviselője egyházi, iskolai és ezekre vonatkozó alapítványi ügyekben. → 1912. július 11.

június 20. Elkészült a budapesti unitárius fiókegyházközség első szervezeti szabályzata, amely kimondta, hogy a budapesti unitáriusok a kolozsvári anyaegyházhoz tartozó fiókegyházközséget alkotnak. → 1876. húsvét

augusztus 2.–1882. október 8. Hidassy Kornél lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri osztálytanácsosként. (1876-

ban esztergomi kanonok, c. apát, 1878-ban c. püspök lett. Minisztériumi hivatalától akkor vált meg, amikor szombathelyi megyéspüspökké nevezték ki.) → 1882. október 17.–1888. április 18.

szeptember 9. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 21 999/1875. számú, az Izraeliták Országos Irodája elnökéhez intézett leirata: az izraelita felekezet által fenntartott népiskolák sok helyen nem felelnek meg az 1868:XXXVIII. törvénycikk követelményeinek.

október 12. Esztergomban megnyitották a Simor János bíboros, esztergomi érsek által alapított Keresztény Múzeumot.

október 13. Elhunyt a morva származású Lőw Lipót, 1850. december 10-től szegedi főrabbi. Nevéhez fűződik a zsinagógákban és a zsidó publicisztikában a magyar nyelv használatának elterjesztése. (Fia: Lőw Immanuel szegedi főrabbi.)

november 21. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 28 493/1875. számú rendelete az izraelita anyakönyvek vezetéséről. Az izraelita anyakönyvvezető a hitelesített másodpéldányt minden év január 31-ig köteles leadni az illetékes törvényhatóságnak, különben max. 200 forint pénzbírsággal sújtható. (Ehhez kapcsolódva az 1875. december 28-án kelt 31 535/1875. számú VKM-rendelet előírta, hogy a bírságpénzek az illető hitközségeknél külön iskolaalapként kezelendők, hatósági felügyelet alatt.)

november Budapesten megjelent az *Izraelita Tanügyi Értesítő* című havilap.

december 3. Irányi Dániel a vallásfelekezetek egyenjogúsításáról törvényjavaslatot nyújtott be a képviselőházban. (A szavazáson mindössze harmincan támogatták.)

december 24. Trefort Ágoston kultuszminiszter 1946/1875. számú, az Izraeliták

Országos Irodájához és az Ortodox Közvetítő Irodához intézett rendelete szerint az izraelita országos iskolaalap 1876. évi költségvetéséből a népiskolák segélyezésére 33 807 forint fordítható. Ennek fele a kongresszusi, fele az ortodox alapszabályzat szerint szerveződő hitközségek népiskoláinak jár.

december 28. A királyi jogügyigazgató javasolta, hogy a katolikus egyház mondjon le az egyetemi alappal kap-

csolatos jogairól, vagy járuljon hozzá az egyetemi alap katolikus jellegű vagyontárgyainak az állami jellegűtől való szétválasztásához. Az előbbi a katolikusoknak kiadnák, hogy azt egy katolikus egyetemnél fölhasználhassák.

az év folyamán Debrecenben Balogh Ferenc református tanár elindította az *Evangéliumi Protestáns Lap* című egyháztársadalmi hetilapot. (Alap 1878 végén szűnt meg.)

1876

január 28. A 130/1876. ME számú rendelet engedélyezte, hogy a keleti ortodox lelkészihivatali jelöltek pályázati vizsgálatára ne csak papok, hanem végzett teológusok is bocsáthatók legyenek. (A rendelet kiegészítette I. Ferenc József király által 1875. november 30-án jóváhagyott, az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszus által előterjesztett pótszabályzatát a lelkészjelöltek pályázati vizsgáiról.)

január 30. A pesti izraelita hitközség árva magyar fiúknak az izraelita fiú árvaházban való elhelyezésére Deák Ferenc-alapítványt hozott létre.

húsvét A fővárosban megalakult az első unitárius fiókegyházközség. → 1881. április 29.

június 7. Nagyenyeden megjelent az *Egyházi és Iskolai Szemle* című hetilap, amelyet 1883. december 31-i megszűnéséig Bartók György református püspök szerkesztett a szabadelvű teológia szellemében.

június 10. I. Ferenc József király szentesítette az 1876:XXVIII. törvénycikket *A népiskolai hatóságokról*. 4. §: a hitfelekezeti iskolák fölött az állami főfelügyeletet a VKM gyakorolja (közége: a tanfelügyelő, tankerület, vármegye,

szabad királyi város stb.); 9. §: a felekezeti népoktatási intézetek a hitközség alatt állnak. Minden hitközségben, amely népiskolát tart fenn, legalább 5 választott tagból álló iskolaszéket kell fölállítani. A tagokat a hitközség képviselő-testülete választja az írni-olvasni tudók közül. A felekezeti iskolaszéknek az illetékes lelkész mindig tagja. A polgári községi iskolaszéknek a helybeni hitfelekezet rendes lelkésze és a tanító hivatalból tagja. (A törvényt a képviselőházban június 12-én, a főrendek házában június 14-én hirdették ki.)

június 21. A tanítók nyugdíjazásáról szóló 1875:XXXII. törvénycikkre hivatkozva Tisza Kálmán miniszterelnök mint belügyminiszter 13 695/1876. számú rendeletével megszüntette az Országos Izraelita Tanítói Nyugdíjintézetet.

szeptember 2. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 20 311/1876. számú rendelete az egyházmegyei hatóságokhoz „a hitfelekezeti iskolák rendezése, rendbentartása s fejlesztése” tárgyában. (Az 1876:XXVIII. törvénycikkre hivatkozva elrendelte, hogy a hitfelekezeti iskolák tanterveit, tankönyveit, taneszközeit az egyházi hatóság állapítsa meg, s azt a tanfelügyelő-

vel kötelesek közölni. Válasszanak iskolaszéket az iskolai ügyek vezetésére.)

szeptember 14. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete előírta, hogy a felekezeti gimnáziumokban a tanulmányi előmenetel jelzésére a középiskolai rendtartásban meghatározott előmeneteli jegyeket használják az oktatók.

szeptember 30. Az 1508/1876. ME számú rendelet az ortodox (görögkeleti) szerb lelkészségek javadalmazásáról. (Ugyanezt október 12-én a karlócai ortodox szerb pátriárkának is megküldte.)

október 19. A római katolikus br. Baldácsy Antal országgyűlési képviselő végrendeletében és annak 1877. május 20-án kelt toldalékával a magyarországi protestáns egyházaknak hagyott több

mint 8000 holdnyi földbirtokot mindennemű tartozékával együtt. Ebből létesült az ún. Baldácsy-alapítvány. Célja az ínséges, különösen építkező egyházak segélyezése, a püspökök illebb díjazása, a szegény lelkészek, valamint azok özvegyeinek és árváinak támogatása. (Ez az alapítvány az örökhatályú 1878. augusztus 7-én bekövetkezett halála után ténylegesen a hazai protestáns egyházakra szállt. Az I. világháború utáni földreform 7000 holdra csökkentette az alapítvány állagát, 1945 után pedig teljesen megsemmisült.)

december 2. Irányi Dániel országgyűlési képviselő a képviselőházban a baptisták, zsidók és nazarénusok szabad vallásgyakorlata ügyében szólalt föl. → 1905. november 2.

1877

január 3. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 28 769/1876. számú rendelete szerint „az állami tanintézetekben az izraelita tanulók bizonyos napokon az előadások látogatásától felmenthetők”. Ezek a napok: Ros há-Sáná (újév) 2. napja, Jóm Kippúr (engesztelés napja), Szukkot (sátoros ünnep) 1., 2. és 8. napján délelőtt, Pészah (húsvét) 1., 2., 7. és 8. napján délelőtt. Ha mégis megjelennek a tanintézetben, a szülők írásos kérvénye alapján nem kényszeríthetők írásra és rajzolásra.) → május 23.

március 22. Giovanni Simeoni vatikáni államtitkár bizalmas átíratja Ludovico Jacobini bécsi nunciushoz a magyarországi klérus aggasztó állapotáról, amelyben, különös tekintettel a plébánosok erkölcsi lazaságára, sürgős intézkedést kért.

március 23. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 5929/1877. számú rendelete nem engedélyezte,

hogy a felekezeti nyugdíjintézetbe lépett tanítók fölmentést kapjanak az Országos Tanítói Nyugdíjintézetbe való kötelező belépés alól.

március 29. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 7768/1877. számú, a vármegyékhez intézett rendelete az izraeliták hivatalos megkeresésekor alkalmazandó címzéséről. (1. „autonóm hittörvényű zsidó hitközség”, röviden „ortodox izraelita hitközség” az, amely az 1871. november 15-én a 26 915/1871. számú körrendeletben közzétett alapszabály szerint működik; 2. „congressusi izraelita hitközség” vagy egyszerűen csak „izraelita hitközség”; 3. „status quo ante hitközség”, amely nem szerveződött egyik szabály szerint sem.)

március 31. A kultuszminiszter 2062/1877. számú rendelete az állami tanítóképzőkben a tanítóképesítési vizsgákat a vallás- és erkölcsstanra is kiterjesztette.

április 14. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 10 473/1877. számú rendelete „a közös hadsereghez tartozó katonák körül a polgári lelkészek által teljesített kisegítő lelkészi szolgálatokért igénybe vehető díjazás” tárgyában. (A katonai főkormányzat erre a célra évi 2500 Ft átalánnyal bír. Mivel ez igen csekély, a rendelet nem szabta meg a stólapénz mértékét.)

május 23. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 2712/1877. számú rendelete az izraelita tanulókat a Sabouth (pünkösd) ünnepének 2. napján is felmentette az előadások látogatása alól.

július 4. I. Ferenc József király szentesítette az 1877:XX. törvénycikket *A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről*. 43. §: szerzetesek nem viselhetnek gyámságot és gondnokságot; 49. §: világi papok nem kötelesek gyámságot és gondnokságot viselni.

augusztus 24. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 20 521/1877. számú rendelete felhívta a törvényhatóságok közigazgatási bizottságainak figyelmét, hogy a héber iskolákat ne

sorolják a zugiskolák közé. (Az 1871-ben jóváhagyott alapszabály 22. §-a értelmében a héber tantárgyak oktatása közvetlenül az illetékes rabbi felügyelete alatt álló hitközségi iskolákban történik, ezekre az 1868. évi népiskolai törvény nem vonatkozik. A tanfelügyelők és a törvényhatósági közigazgatási bizottságok ezen iskolák ügyeibe nem avatkozhatnak be.)

október 4. I. Ferenc József király neve napján Budapesten megnyílt a magyar zsidóság első főiskolája, az Országos Rabbiképző Intézet, amelyet az uralkodó november 15-én meglátogatott.

december 18. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 29 170/1877. számú rendelete közölte a tanfelügyelőkkel, hogy a felekezeti tanítók választása, elmozdítása, a hitfelekezeti alap vagyonának elhelyezése és felhasználása nem tartozik a jogosítványaik közé. Ezekről csak jelentést kell készíteniük a VKM-nek.

az év folyamán Budapesten fölépült az Országos Protestáns Árvagykezelő 100 férőhelyes árvaháza a Szegényház téren (ma: Rózsák tere).

1878

január 25. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1906/1878. számú rendelete értelmében egyházi ünnepeken a keleti ortodox vallású tanulók az iskolalátogatástól fölmenthetők. Ezek a napok: az ónaptár szerinti január 1. napja (újév), január 6. (vízkereszt), január 7. (Szt. János), január 14. (Szt. Sebő), január 30. (Bazil, Gergely, János), február 2. (Gyertyaszentelő), március 25. (Gyümölcsoltó Boldogasszony), április 23. (Szt. György), május 21. (Nagy Konstantin), június 24. (Szt. János születése), június 29. (Péter

és Pál napja), szeptember 8. (Kisasszony), szeptember 14. (Szt. Kereszt feltalálása), október 26. (Szt. Demeter), november 8. (Mihály arkangyal), november 21. (Mária áldozása), december 6. (Szt. Miklós), december 24–28. (karácsony), húsvét (nagycsütörtöktől húsvét keddig bezárólag), és pünkösd 3. napja.

február 7. Elhunyt IX. Pius pápa.

február 20. A bíborosok gr. Gioacchino Pecci bíborost, Perugia püspökét választották meg pápának, aki a XIII. Leó nevet vette föl.

április 18. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 8330/1878. számú rendelete szerint az izraelita hitközségekben csak okleveles tanítók alkalmazhatók, s próbaidő után véglegesíthetők.

április 21. XIII. Leó pápa közzétette az *Inscrutabili Dei consilio* kezdetű körlevelét, amelyben körvonalazta pontifikátusának programját. (Célkitűzése az egyház és a modern kultúra összehangolása, kibékítése, a modern világot újra kereszténnyé, a kereszténységet pedig korszerűvé kívánta tenni.)

április 24. 358 taggal megalakult a Tiszántúli Református Középiskolai Tanár-egyesület.

május 27. I. Ferenc József király szentesítette az 1878:V. törvénycikket *A magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről*. 172. §: izgatásnak minősül, aki hitfelekezetre gyűlést izgat a másik ellen. Büntetése 2 év államfogház és 1000 Ft. IX. fejezet: A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek: 190. §: vétséget követ el, aki istenkáromlással közbotrányt okoz, aki állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza és megzavarja. Büntetése 1 év fogház és 1000 Ft; 191. §: vétségnek minősül, ha valaki a templomban botrányt okoz, a vallási tisztelet tárgyát meggyalázza. Büntetése 6 hónap fogház és 200 Ft; 192. §: vétséget követ el, aki elismert vallás lelkészét, midőn az vallási szertartást teljesít, szóval, tettel vagy fenyegetéssel nyilvánosan megtámadja. Büntetése 1 év fogház és 500 Ft. Ha tetteleg, testileg bántalmazza, cselekedete büntetett. Ezért 2 év börtön adható.

június 24. Istóczy Győző képviselő zsidó

állam fölállítását javasolta, ahová a zsidók kitelepíthetők lennének. Trefort Ágoston kultuszminiszter elítélte a javaslatot, az indítványt nem tárgyalta.

szeptember 7. Zsedényi Ede, az evangélikus egyház egyetemes felügyelője 100 ezer Ft alapítványt tett egyháza részére.

szeptember 8. A szegedi izraelita hitközség Lőw Immánuelt választotta meg főabbijának. (Hivatala alatt 1903-ban új templomot épített, ima- és énekkönyvet készített, újjáalkotta a zsidó temetőt. Elismert egyháztörténész és botanikus.)

szeptember 27. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 17 619/1878. számú rendelete az „izraelita házastársak között némely rabbi által könnyelmű módon keresztülvitt elválások megakadályozása” tárgyában. (Érvényesnek tekinti és mellékeli az 1863. november 2-i 15 940. udvari kancelláriai, illetve 87 414. számú helytartótanácsi rendeleteket a zsidó házasságkötés és felbontás szabályozásáról.)

október 24. Simor János bíboros hercegprímás fölszentelte az épülő ferencvárosi római katolikus plébániatemplom hat harangját. → 1879. április 24.

december 28. XIII. Leó pápa kibocsátotta a *Quod apostolici muneris* kezdetű enciklikáját, amelyben elítélte a szocialista eszméket és a munkásmozgalmat.

az év folyamán Megjelent a *Protestáns Népközlöny*. — Az önálló zirc-pilis-pásztói ciszterci apátsághoz csatlakozott a szentgotthárdi apátság. — Simor János bíboros hercegprímás megvásárolta a híres műgyűjtő, a római Bertinelli kanonok képállományát, amely a Keresztény Múzeum szerves része lett.

1879

január 12. A 32 889/1878. számú VKM rendelet utasításba adta, hogy az

anyakönyvezendő tényt mindig annak az egyháznak az anyakönyvébe jegyezz-

zék be, ahol az végbement. (A rendelet mögött a protestáns lelkészek azon követelése állt, hogy az „elkeresztelt” gyermekek keresztelési kivonatát a katolikus papok adják ki, s a keresztelés tényét a saját anyakönyvükben töröljék, ám ez az anyakönyvek hitelességének rovására ment volna.)

január Révész Imre *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmezőjének* utódjaként Felsőbányán megindult a *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő* című havilap. (1887-ben szűnt meg.)

április 24. Simor János bíboros hercegprímás fölszentelte a budapesti Bakáts téri plébániatemplomot. → május 4. — Megalakult a jászberényi Keresztény Nőegylet, amelynek célja az árva gyermekek neveltetésének támogatása volt. Fővédnöke: gr. Apponyi Albertné.

május 4. A Bakáts téri plébániatemplomot meglátogatta I. Ferenc József király és Erzsébet királyné, aki a templom védnöke volt.

május 12. XIII. Leó pápa bíborossá kreálta Haynald Lajos kalocsai érseket.

május 22. I. Ferenc József király szentesítette az 1879:XVIII. törvénycikket *A magyar nyelv tanításáról a népoktatási tanintézetekben*. 1. §: mind a felekezeti, mind a más jellegű tanítóképzőkben, amelyekben a tanítás nyelve nem a magyar, a magyar nyelv oly óraszámmal tanítandó, hogy azt minden tanítójelölt beszédben és írásban elsajátíthassa.

május 28. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium fölterjesztésére I. Ferenc József király jóváhagyta *A magyarországi és erdélyi görög-keleti román egyház szervezési szabályzatát*.

június 12. Kihirdették az 1879:XXXVI. törvénycikket *A közös hadsereg (hadtengerészet) és a honvédség beszállásolásáról*. A 10. § az egyházi épületeket, helyiségeket mentesítette a katonai

beszállásolás alól. — Kihirdették az 1879:XL., *A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról* szóló törvénycikket. III. fejezete a vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágásokat tárgyalta. 51. §: aki az állam által elismert valamely hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül nyilvánosan meggyalázza és ezáltal közbotrányt okoz: 8 napig elzárható; 52. §: aki megszegi a vallás- és ünnepnap munkaszünetet, 100 Ft-ra büntethető; 53. §: aki 18 év alatti kiskorú egyént vallásváltoztatásra kényszerít, 2 hónapi elzárásra és 300 Ft-ra büntethető (ún. „csapdaparagrafus”)

augusztus 4. XIII. Leó pápa az *Aeterni Patris* kezdetű enciklikájában a katolikus teológia normájává emelte a tomizmust. (Csak Aquinói Szent Tamás tanai lehetnek a keresztény bölcsélet alapjai.)

október 15. Kálmán Dezső kölkedi református és Lágler Sándor evangélikus lelkész szerkesztésében Kecskeméten megjelent a *Protestáns Pap* című havilap. Cikkei a gyakorló lelkészlet és az egyházi közélet kérdéseivel foglalkoztak. (1908-ban szűnt meg.)

november 6. Budapesten a Dohány utcai baptista imaházban megtartotta első magyarországi összejövetelét az Evangéliumi Világszövetség.

az év folyamán Az év végén megtartott népszámlálás adatai szerint Magyarország (Horvátország és Fiume nélkül) lakossága 13 749 603 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 47,22%; görög szertartású katolikus 10,86%; ortodox 14,12%; evangélikus 8,07%; református 14,70%; unitárius 0,41%; izraelita 4,56%. — Hódmezővásárhelyen 24 taggal megalakult Magyarország egyik legrégebbi unitárius gyülekezete.

1880

év eleje A katolikus püspöki kar azzal a kéréssel fordult Rómához, hogy ünnepelesen megáldhassa a vegyes házasságokat akkor is, ha a jegyesek elhatározása alapján remélni lehet, hogy katolikusnak fogják nevelni a törvény szerint nem katolikus gyermekeiket is. → július 21.

január 13. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 32 225/878. számú rendelete a görögkeleti egyházmegei hatóságokhoz a néptanítói állások betöltésénél előforduló szabálytalanságok és visszaélések megakadályozásáról. (A rendelet kiadását az a tapasztalat indokolta, hogy kevesebb fizetésért a képzettség figyelembevétel nélkül alkalmaztak tanítókat, évről évre meghosszabbított szerződésekkal, holott az 1868:XXXVIII. törvénycikk szerint csak az választható tanítónak, aki a törvényben előírt követelményeknek megfelel, élethossziglanra. Elbocsátani csak súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás vagy köztörvényes bűncselekmény miatt lehet az érvényes ítélet birtokában.)

január 21. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1643/1880. számú, valamennyi római és görög katolikus érsekhez és püspökhöz intézett körrendelete az egyházi javadalmakhoz tartozó királyi kisebb haszonvételi jogok és csekélyebb ingatlanok eladására vonatkozó ügykezelésről.

február 23. Megalakult a jászberényi Katolikus Legényegylet. Tiszteletbeli fővédnöke gr. Apponyi Albert lett.

április 1. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 9329/1880. számú rendelete értelmében a keresztelesek alkalmával a lelkész új vezetéknevet csak belügyminiszteri engedéllyel iktathat az anyakönyvbe.

május 21. I. Ferenc József király a vallás- és tanulmányi alap kezelését egy egy-

háziakból és világiakból álló 15-ös bizottságra bízta. (Társelnökei egy világi katolikus – az első Szilágy József – és a mindenkori hercegprímás.)

július 21. Caterini kardinális aláírásával megérkezett a Sacra Congregatio Officii döntése, miszerint a püspöki kar év eleji kérelmében foglaltakat a Szent-szék soha meg nem engedi, annak gyakorlatát nem tűri.

augusztus 16. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 22 065/1880. számú körrendelete „a keresztelek törvényes vagy törvénytelen voltának az anyakönyvekbe való bejegyzése körül követendő eljárás tárgyában”. (Az anyakönyvvezetőnek be kell mutatni a házasságlevelet, aki köteles bizonysgot szerezni a gyermek törvényes vagy törvénytelen voltáról.)

szeptember 8. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 13 074/1880. számú, valamennyi magyarországi ortodox román érsekhez és püspökhöz intézett körrendelete előírta, hogy az ortodox (román) papjelölt-tanítók kötelesek belépni az Országos Tanítói Nyugdíjintézetbe.

szeptember 12. Tóth Miklós megyéspüspök megnyitotta az eperjesi görög katolikus egyházmegye szemináriumát.

december 1. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 32 786/1880. számú egyházi főhatóságokhoz intézett körrendelete a katonai személyeknek polgári lelkészek általi esketéséről. (Polgári lelkész csak akkor eskethet a tábori lelkész joghatósága alá tartozó személyt, ha az bemutatja az illetékes tábori lelkész által kiállított hirdetési bizonyítványt.)

december 29. A budapesti ítélőtábla meghozta az első jogerős ítéletet olyan katolikus lelkész ellen, akit azért jelentettek föl, mert a törvény szerint valamely

protestáns felekezethez tartozó gyermekeket megkeresztelt. (Poda Endre soproni apátplébánost és káplánját a bíróság fölmentette.)

az év folyamán Czelder Márton reformá-

tus lelkész Nagybányán, 1884 végétől Kecskeméten megjelentette az Evangéliumi *Lelkészi Tár* című prédikációs gyűjteményt. (A sorozat 1887-ben szűnt meg.)

1881

január 1. A belügyminiszter 60 400/1880. szám alatt jóváhagyta az Országos Magyar Izraelita Tanító Egyesület alapszabályzatát.

január 3. Kismartonban az Isteni Megváltóról nevezett Nővérek kisdédóvát nyitottak.

február 13. Elhunyt id. Révész Imre debreceni református lelkész, kiváló egyháztörténész.

március 14. I. Ferenc József király szentesítette az 1881:XIV. törvénycikket *A kézi zálog-kölcsönügyletről*. 4. §: zálogüzletekben zálogba nem vehetők a nyilvános isteni tiszteletre való eszközök.

március 20. A katolikus püspöki kar kérvényt intézett Tisza Kálmán miniszterelnökhöz, amelyben javasolta, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek vallásának meghatározását a szülők szabad megegyezésére bízzák, s ezért az 1868:LIII. törvénycikk 12. §-ának és az 1879:XL. törvénycikk 53. §-ának revízióját kérte. A protestáns egyházak kérvénye viszont e törvények kiegészítését szorgalmazta: büntetés terhe alatt kötelezzék azokat a lelkészeket, akik nem az ő hitvallásukhoz tartozó gyermeket kereszteltek, hogy az esetet a másik érdekelt felekezett papjának bejelentsék, s a keresztelestől szóló bizonyítványt anyakönyvezés céljából átadják. (Mindkét kérvény ad acta került.)

április 29. Az Unitárius Egyházi Képviselő Tanács beleegyezett abba, hogy a budapesti unitárius fiókegyház anyaegyházzá emeltessék. → október 2.

május 22. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 11 166/1881. számú rendelete a tanítórendi tagok tanári vizsgálatáról. (Egyetemi tanulmányok nélkül is kaphatnak tanárvizsgálati engedélyt, ha igazolják, hogy foglalkoztak olyan tanulmányokkal, melyek alapján a szakképzettség megszerezhető. A már alkalmazásban lévők – érettségi és teológiai végzettség esetén – külön engedély nélkül tanári alap- és szakvizsgára engedhetők.)

június 1. I. Ferenc József király szentesítette, és az országgyűlés mindkét házában kihirdették az 1881:LX. törvénycikket *A végrehajtási eljárásról*. 51. §: végrehajtás alá nem esnek, s ennél fogva le sem foglalhatók: a.) az isteni tiszteletre közvetlenül szánt tárgyak; b.) az isteni tiszteletre szánt helyiségekhez tartozó tárgyak; c.) vallási ereklyék.

október 2. Derzsi Károly tordai gimnáziumi paptanár személyében beiktatták az anyaegyházzá szerveződött budapesti unitárius fiókegyház első lelkipásztorát.

október 4. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminiszter 63 141/1881. számú körrendelete „a m. kir. államkincstárt, mint kegyurat, e minőségében terhelő építési és javítási, valamint a javadalmazott lelkészekre neheztelő javítási kötelezettségek szabályozása tárgyában”.

október 30. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 32 399/1881. szám alatt elrendelte, hogy az izraelita hitközségből kilépő tagok a hitközségi terheket még három éven át kötelesek viselni.

október 31.–november 24. A református egyház debreceni „alkotmányozó zsinata” 29 ülésen egyházalkotmányt és egyházi szervezetet alkotott; fölállította az egyházi közalapot (domestica), létrehozta az egységes igazgatású, az erdélyi egyházkerület csatlakozása révén öt egyházkerületből álló magyar református egyházat. A zsinat az intézmény nevét az „Evangélium Szerint Reformált Magyarországi Keresztény Egyház” (rövidítve: Ev. Ref.) formában határozta meg. Alapelvül mondta ki a zsinat, hogy a magyarországi református egyház „zsinat-presbiteri rendszer” szerint kormányozza magát. (Ez volt az első olyan zsinat, amelyen egész Magyarország reformátussága képviseltette magát.) → 1882. október 11., 1891. december 5–16.

november 27. Szerb egyházi kongresszus kezdődött Karlócán. (A király a kongresszusi választást megsemmisítve, 1882. január 6-án, a szerb nemzeti egyházi kongresszus autonóm jogának megsértésével, German Andjelicet nevezte ki érsek-metropolitává és szerb pátriárkává.)

december 17. A tanítórendek főnökei Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter középiskolai törvényjavaslatával kapcsolatos nyilatkozatukban a szerzetesi iskolák katolikus jellegének hangsúlyozottabb kiemelését kívánták.

az év folyamán Megkezdte működését a pozsonyi Evangélikus Hittudományi Főiskola.

1882

február 15. Tisza Kálmán miniszterelnök belügyminiszterként kiadott 39 931/1881. számú körrendelete a magyarországi betegápoló irgalmas rend igazolt kiküldötteinek engedélyezte a könyöradományok gyűjtését.

február 18. Istóczy Győző képviselő Vas vármegyei katolikus papok kérvényét ajánlotta a képviselőháznak a zsidó emancipáció eltörlése tárgyában.

március 24. A Kúria elvi jelentőségű döntést hozott a két gyermek elkeresztelésével vádolt tatai káplán ügyében: az ítélet kimondta, hogy az 1879:XL. törvénycikk 53. §-a az 1868:LIII. törvénycikknek nem a gyermekek vallását meghatározó 12., hanem csakis az áttérésekre vonatkozó 2. §-át akarta büntető szankcióval ellátni. Mivel pedig a kisdedeknél az áttérés lehetősége kizárt, az elkereszteléssel vádolt lelkész nem ítéltető el a hivatkozott törvényhely alapján.

április 1. Három nappal a zsidók peszach ünnepe előtt, Tiszaeszláron eltűnt Soly mossy Eszter tizennégy éves cseléd lány, amíg a falu szatócsánál járt. A lány nem került elő, s a közvélemény hatására Eszter anyja május 4-én vádat emelt: leányának a zsidók vérét vették, hogy azt fölhasználják a húsvéti kenyérhez. → május 19.

május 19. A nyíregyházi törvényszék a tisztaeszlári vérvád kivizsgálására küldte Bari József törvényszéki jegyzőt. (Scharf József zsidó templomszolga ötéves fiát édességgel vallomásra bízta, aki elmondta, hogy apja csalógatta lakásukra Esztert, s ott átvágta a nyakát. Erre a vallomásra még aznap letartóztatták az egész Scharf családot, hiába tagadták a vádat.) → június 18.

június 18. Kifogták a Tiszából Soly mossy Eszter cseléd lány holttestét. Sértetlen nyaka bizonyította a rituális vérvád alaptalanságát. (Az ügy mégsem zárult

le, mert az oszló holttestben az anya nem ismerte föl leányát. A zsidók elleni vádat hullacsempészség vádjával súlyosbították, miszerint a vizsgálat félrevezetése érdekében idegen hullára adták Eszter ruháit.) → 1883. június 17., augusztus 3.

június 23. Az Országos Törvénytárban kihirdették a király által június 15-én szentesített 1882:XXIII. törvénycikket *A gyulafehérvári káptalani és kolozsmónostori conventi erdélyi országos levéltárnak, a Magyar Országos Levéltárral egyesítéséről.*

szeptember 3. Gr. Esterházy István pozsonyi főispán Simor János esztergomi érseknél tett látogatásán javasolta egy katolikus tudományegyetem Pozsonyban való föllállítását. — Iglón tanácskoztak a Szepesség zsidó községeinek küldöttei, és kimondták egy országos zsidó szövetség megalakításának a szükségességét. A hitközségeket csatlakozásra szólító felhívásuk eredménytelen maradt.

szeptember 28. Pozsonyban zsidóellenes zavargások voltak, aminek következtében a belügyminiszter az egész vármegye területére statáriumot rendelt el, míg Vas, Somogy, Sopron, Zala, Moson és Szabolcs vármegyékbe a honvédelmi miniszter katonaságot rendelt ki az ottani zsidók védelmére.

október 11. I. Ferenc József király megerősítette a debreceni református zsinat által alkotott egyházi törvényeket. (A 90. § értelmében tízévenként zsinatot kell tartani.) → 1891. december 5–16.

október 17.–1888. április 18. Br. Hornig Károly esztergomi kanonok, prímási irodaigazgató lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri osztálytanácsosként.

(Hivatalát veszprémi megyéspüspökké történt kinevezéséig viselte.) → 1888. június 18.–1889. április 8.

október 25. A premontreiek átvették az 1849-ben orosz katonák által lefoglalt kassai nemesi konviktus épületét.

november 4. Joan Szabó, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye megyéspüspöke egyházmegyei zsinatot tartott. Határozatot hoztak a lelkészek kötelességeiről, az ifjúság tanításáról, a szentségek kiszolgáltatásáról, a papság teológiai képzettségének fokozásáról.

november 7–12. Michail Pável, a nagyváradi görög katolikus egyházmegye püspöke egyházmegyei zsinatot tartott. Kihirdették az első, 1872. évi tartományi zsinat határozatait, továbbá 17 kérdésben hoztak döntést, így a papnövendékek neveléséről, a belényesi gimnáziumról, az egyházmegyei tanítóképzőről, az egyházmegyei alapítványokról, a zsinati vizsgákról, az új egyházközségekről, a temetőkről, az elemi iskolák szervezéséről stb.

az év folyamán Simor János bíboros hercegprímás megkezdte az esztergomi érseki palota építtetését. — A budapesti unitárius egyházközség megjelentette az *Unitárius Kis Könyvtár* című füzeteket. (Az utolsó 1895-ben látott napvilágot.) — Tápiószentmártonban, Pancsován, majd Budapesten a protestáns gyülekezetek 6–12 éves korú gyermekei számára megalakultak az első ún. vasárnapi iskolák. → 1904. december 3.— Pozsonyban megnyílt az evangélikus–lutheránus országos egyház teológiai akadémiaja hat tanszékkal és több fizetett magántanárral. — Megjelent az *Egyenlőség* című zsidó politikai hetilap, amely nyilvánosan, az ország közvéleménye előtt vállalta a zsidóság védelmét az antiszemita propagandával szemben. Alapítója: Bogdányi Mór.

1883

február 15. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 5686/1883. számú rendelete a zsidó zugiskolák ellen. (Mivel minden eddigi rendelkezés dacára léteznek az egyes családok által fenntartott zugiskolák, ezekről a tanfelügyelők egy hónapon belül kötelesek kimutatást készíteni, hogy a vármegyei közigazgatási bizottságok intézkedhessenek.)

április 1. Pozsonyban megjelent az *Evangélikus Egyház és Iskola* című egyháztársadalmi hetilap. Első szerkesztője Trshtyénszky Ferenc esperes-lelkész, teológiai akadémiai tanár. (A lap 1896-tól Orosházán jelent meg, s Veres József evangélikus esperes szerkesztette megszűnéséig, 1905-ig.)

április 10. Pauler Tivadar igazságügy-miniszter és Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter közös rendelete „a királyi adományozásból egyházi javadalmat élvező római- és görögkatolikus főpapnak elhalálozásakor” kövendő örökösödési eljárásról. → 1917. május 21.

április 18. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 13 429/1883. számú, a törvényhatóságokhoz intézett körrendelete az izraeliták születési, esketési és halálozási anyakönyvének vezetéséről. (Izraelita hitközségben a jövőben csak az vezethet anyakönyvet, aki legalább polgári iskolát, vagy a gimnázium, illetve a reáliskola négy alsó osztályát sikerrel elvégezte, bírja az állam hivatalos nyelvét, feddhetetlen előéletű, nem folytat az anyakönyvezéssel összeegyeztethetetlen mesterséget, így pl. nem kocsmáros vagy nem házaló.) → 1884. február 6.

május 22. A képviselőházban Literáty Ödön előadó megnyitotta a keresztények és zsidók közötti házassági javaslat tárgyalását. Mezei Ernő képviselő

kijelentette, hogy „ma Magyarország az antisemitizmus tűzfészke”.

május 23. I. Ferenc József király szentesítette az 1883:XXX. törvénycikket *A középiskolákról és azok tanárainak képe-sítéséről*. Középiskola alatt a gimnázium és a reáliskola értendő. Mindegyikben az első helyen szereplő tantárgy a hit- és erkölcstan. „7. §: A hitfelekezetek maguk határozzák meg az általuk fenntartott nyilvános középiskolák tan-nyelvét, és a mennyiben ez nem a magyar, kötelesek a tannyelven és iro-dalmán kívül a magyar nyelv és iro-dalmának történelme, mint rendes tantárgy tanításáról is gondoskodni, és pedig oly óraszámban, mely annak kel-lő elsajátítását lehetővé tegye. 8. §: A felekezetek által fenntartott tanintéze-teknel a tantárgyakban az egész tanfo-lyam alatt elérendő végcélt és a tanít-andó ismeretek mértékét, a tanrend-szert, tantervet és tankönyveket az ille-tő felekezeti főhatóság állapítja meg és azt esetről esetre a vallás- és közokta-tásügyi miniszternek bejelenti.” 23. §: a felekezeti intézet érettségi vizsgájához a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszté-rium kormányképviselőt rendel ki, akit azonban semmiféle rendelkezési jog nem illet meg; 38. §: a hitfelekezetek által fenntartott középiskolákban a fegyelmi szabályzatokat az egyházi fő-hatóság állapítja meg; 39. §: a főpapok és szerzetesrendek által fenntartott vagy ellátott középiskolák tanárai a fő-papok és a rend fegyelmi hatósága alatt állnak. Állami főfelügyeleti jogánál fogva a Vallás- és Közoktatásügyi Mi-nisztérium megbízottja a felekezeti iskolát bármikor meglátogathatja. A törvény a középiskolai tanári alkalm-a-zást egyetemen szerzett tanári képesí-téshez kötötte.

június 3. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 4102/1883. számú rendelete szerint a görög katolikusok és ortodoxok (görögkeletiek) közötti, az egyházi vagyon tulajdonjoga körüli vitákban a közigazgatási hatóság az illetékes.

június 17.–augusztus 3. Nyíregyházán lefolytatták a Solymossy Eszter meggyilkolásával és hullacsempészéssel vádolt tizenöt zsidó személy perét. A védők: Eötvös Károly, Funták Károly, Friedmann Bernát, Heumann Ignác és Székely Miksa voltak. A vádat Szeiffert Ede ügyész képviselte. A törvényszék fölmentette az összes vádlottat.

augusztus 8. Budapesten antiszemita zavargások voltak, amelyeket katonai kirendeltséggel számoltak fel.

augusztus 18. XIII. Leó pápa *Saepe numero considerantes* kezdetű bullája megfogalmazta a katolikus egyháztörténettel szembeni elvárásokat.

október 6. Istóczy Győző vezetésével megalakult az Országos Antiszemita Párt.

december 8. Szilassy Aladár és Szabó Ala-

dár szervezésében Budapesten megalakult a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) első közössége. (A tiszaezlári vérvádper miatt a KIE név használatát kezdetben nem engedélyezték, mert abban tévesen antiszemita élt gyanítottak, így az egyesület Református Ifjúsági Egyesület néven kezdte meg munkáját.) Programja: a testi, szellemi, lelki fejlesztés és szociális szolgálat, a közösségi életre való nevelés együttese. Módszerük: „ifjakat ifjak által” evangelizálni. → 1904. május 27.

december 15. I. Ferenc József király az erdélyi ortodox román metropólia lelkeszei és egyházközségei részére államszegélyt hagyott jóvá. → 1884. január 18.

december 23. Az Izraeliták Országos Irodája tanácskozássra hívta a hitközségek vezetőit, akik emlékiratot terjesztettek föl Trefort Ágoston kultuszminiszterhez. Javasolták a hitközségek területének megállapítását, és kérték a törvényesen bevett vallásfelekezeteket megillető jogok biztosítását. → 1888. június 21.

1884

január 18. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 77/1884. eln. szám alatt szabályozta az erdélyi görögkeleti román metropólia lelkeszeinek és egyházközségeinek adott államszegély kiosztásának mikéntjét.

január Megjelent a *Magyar Zsidó Szemle* című társadalmi és tudományos havi folyóirat az Országos Rabbiképző Intézet professzorainak irányításával. Alapítói: Bacher Vilmos és Bánóczi József. (A lap 1948-ban szűnt meg.)

február 6. Trefort Ágoston kultuszminiszter 5047/1884. szám alatt a király jóváhagyásával elrendelte, hogy csak olyan személyek alkalmazhatók rabbinak,

akik magyar alattvalók, legalább a gimnázium vagy reáliskola alsó négy osztályát, esetleg a polgári iskolát elvégezték. → február 27.

február 27. A magyarországi ortodox rabbik nevében Schreiber Bernát pozsonyi, Katz Joachim nagykeresztúri, Reich Károly verbói és Kutna Salamon kismartoni rabbi felségfolyamodványukban kifejtették, hogy „a rabbikvalifikációra vonatkozó intézkedés, mint a zsidó vallás belügyeibe való avatkozás, lelkiismereti kényszerré foghat elfajulni”.

május 18. I. Ferenc József király szentesítette az 1884:XVII. törvénycikket, az

Ipartörvényt. 34. §: „Templomok, iskolák, kórházak és oly középületek szomszédságában, melyeknek kellő használata a zaj által megakadályoztatnék, nagy zajt okozó üzletek nyitása megtiltható.” 62. §: b.) az iparos köteles tanoncának időt engedni, hogy a tanonc vallása ünnepnapjain az istentiszteletet látogassa és erre felügyeljen.

június 27. Nicolas Josephus Camilli személyében a király kinevezte a moldvai misszióból alakított iasi-i (jászvásári) egyházmegye első püspökét.

július 11. Trefort Ágoston kultuszminister a minisztertanács július 4-i megbízásából kiadta 24 727/1884. számú rendeletét az „elkeresztelésekről”. (A vegyes házasságokból születő fiúgyermek csak az apa, leánygyermek csak az anya vallását követheti. Az 1879:XL. tc. 53. §-ában foglalt büntetés terhe alatt a más felekezethez tartozó megkereszteltek anyakönyvi kivonatát a keresztelező lelkész köteles nyolc napon belül az illetékes felekezethez átküldeni. → november 29. — Kassán megalakult az új javadalmasokat segélyező egyesület.

szeptember 10. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 30 828/1884. számú rendelete fölhívta a hitfelekezeti iskolák figyelmét, hogy évenként rendes iskolai bizonyítványokat kötelesek kiszolgáltatni.

október 12. Zimándy Ignác római katolikus pap, az *Antiszemita Káté* szerzője az országgyűlés képviselőházában a zsidó

irodalomból vett idézetek felsorolásával akarta bizonyítani, hogy a zsidók rituális célra keresztény vért használnak. → október 22.

október 22. A Pesti Izraelita Hitközség rabbisága és az Országos Rabbiképző Intézet teológiai tanári kara nyilatkozatban cáfolta Zimándy Ignác képviselő vérvádját.

október 26. Karsay Sándor püspök a pápai evangélikus gyülekezet megalakulásának 100. évfordulójára fölavatta a gyülekezet negyedik templomát.

október Megalakult az ún. Fribourgi Unió, az első nemzetközi jogi–gazdasági–teológiai szakértői szervezet. (Éves gyűléseiken dolgozták ki azokat a konkrét reformjavaslatokat, amelyek alapján XIII. Leó pápa *Rerum novarum* kezdetű enciklikájában fölvázolta a társadalom megújulását célzó egyházi álláspontot. → 1891. május 15.)

november 29. Simor János hercegprímás levélben kérte a kultuszministert, hogy tekintsen el az elkeresztelésekről szóló rendelet foganatosításától. (Trefort válasz nélkül hagyta a levelet, amire a püspöki kar, két tagja kivételével, nem közölte papságával a rendeletet.)

az év folyamán Luther születése 400. évfordulójának alkalmából megalakult a Luther-társaság. (Működését azonban csak két év múlva kezdte meg.) Célja a vallásos irodalom terjesztése és fejlesztése. 1912. decemberétől *Ösvény* címmel folyóiratot is kiadott.

1885

január Haynald Lajos bíboros, kalocsai érsek pásztorlevelet adott ki az antiszemitizmus ellen.

március 21. Több páholyból létrejött a szabadkőművesek Magyarországi Szimbolikus Nagypáholya. (Az I. világ-

háború végére 126 páholyban 13 ezer páholytag volt.) → 1920. május 18.

március 26. Trefort Ágoston kultuszminister körlevele a katolikus megyéspüspökökhöz, amelyben javasolta: rendezzék az alsópapság anyagi helyzetét.

április 6. Megtartották az első istentiszteletet a kispesti református templomban.

április 14. Meghalt Győry Vilmos evangélikus lelkész, író, költő, műfordító.

április 25. A katolikus püspöki kar konferenciáján megállapodtak abban, hogy a kongruakérdést minden megyéspüspök megvitatja saját káptalanjával, és megszerzi hozzájárulásukat.

április 26. Kihirdették az I. Ferenc József király által április 25-én szentesített, *A főrendiház szervezetének módosításáról* szóló 1885:VII. törvénycikket. I. rész B.: Méltóságuk, illetve hivataluknál fogva, egyházi tisztük tartama alatt tagjai a főrendiháznak: „a.) a magyar szent korona országainak latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyjai, jelesen: Magyarország hercegprímása és a többi érsekek [a gyulafehérvári görög katolikus érsek, az egri, a kalocsai és a zágrábi érsek], továbbá a megyéspüspökök [a boszniai /diakovári és szerémi/, a győri, a rozsnyói, a nagyváradai latin szertartású, a nagyváradai görög szertartású, a lugosi görög katolikus, a pécsi, a zenggi /és modrusi vagy korbói/, a váci, a szamosújvári görög katolikus, az erdélyi, a szombathelyi, az eperjesi görög katolikus, a beszercebányai, a nyitrai, a kassai, a szatmári, a veszprémi, a csanádi, a székesfehérvári, a munkácsi görög katolikus, a körösi görög katolikus, a szepesi püspök], és szintén a magyar király kinevezésétől függő nándorfejevári és tinnin-i [knin-i] felszentelt püspök, végre a pannonhalmi főapát, a jászói prépost és az aurániai perjel; b.) a görög-keleti egyház nagyjai: a szerb pátriárka [egyúttal karlócai ortodox érsek], a román metropolita [egyúttal gyulafehérvári ortodox érsek] és a megyéspüspökök [az aradi, a temesvári, a verseci, a káransebesi, a pakráci, a károlyvárosi, a budai és a bácsi püspökök]; c.) az

evangelikus-református és az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb három-három püspökei, továbbá az evangélikus-református egyháznak hivatalban legidősebb három-három főgondnoka, a kiknek meghatározásánál az erdélyi egyházkerületet illetőleg annak csakis hivatalban legidősebb főgondnoka veendő figyelembe; az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősebb két kerületi felügyelője; végre az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke vagy főgondnoka.” (A címzetes püspökök nem lehettek tovább tagjai a főrendiháznak, viszont helyet kaptak a protestáns felekezetek vezetői.)

április 28. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 15 731/1885. számú rendelete értelmében az egyházi hivatalok és a miniszteri rendelettel kinevezett anyakönyvvezetők levelezése portómentes.

április 29. A katolikus püspöki kar konferenciája a lelkészkedő papság kongruáciájának kiegészítése kapcsán úgy határozott, hogy a rendezést előzze meg az összes plébániákra kiterjedő, egységes irányelvek szerinti jövedelem-összeírás.

június 3. Meghalt Bocsor István pápai református tanár, történész, író.

június 23. Gr. Szapáry Gyula pénzügyminiszter 38 825/1885. számú körrendelete a héber nyelven vezetett kereskedelmi és iparkönyvek után illetékfizetési kötelezettséget írt elő.

június 28. A dunántúli református egyházkerület pápai közgyűlésén elhatározták, hogy önálló tanítóképezdét állítanak föl. → 1886/87. tanév

július 25. Pápán megjelent a *Dunántúli Protestáns Lap* az egyház és iskola köréből. Első felelős szerkesztője: Révész Kálmán.

szeptember 21. Zalka János győri megyés-

püspök jóváhagyta az oltáriszentség tiszteletére alakult Magyarországi Papi Imaegyesület alapszabályait, amely rendes működését 1886. november 2-án kezdte meg. 1887. januártól a győri egyesület jelentette meg a *Magyarországi Papi Imaegyesület Értesítőjét* (később *Eucharisztikus Értesítő*).

szeptember 21–23. Az erdélyi róm. kath. Státus gyűlése elfogadta az erdélyi róm. kath. egyházmegyei igazgatótanácsának ügyrendtartását.

október 31. Az Országos Magyar Izraelita Tanítóegyesület alapítványt hozott létre Szántó Eleázár, a hazai zsidó felekezeti népoktatásügy kiemelkedő képviselője tiszteletére.

november 1. XIII. Leó pápa *Immortale Dei* kezdetű enciklikája kimondta, hogy az egyház nincs kötve semmiféle államformához, bármelyiket elfogadhatja, ha az lehetővé teszi az egyház szabad működését. Az állam és az egyház egyaránt szuverén a maga működési területén.

november 13. Trefort Ágoston kultusz-miniszter 1924/1885. szám alatt 1886.

január 1-jétől kezdődően elrendelte az izraelita hitközségek anyakönyvezési kötelezettségét. (A rendelet pontosan körülírta a hitközségi kerületet, meghatározta az egyes tagok hovatartozását, államhivatali minőséggel ruházta föl az anyakönyvvezető rabbikat.) (Ugyanerről intézkedett az 1889. március 6-án kelt 10 442/1889. számú VKM rendelet.)

az év folyamán Az ekkor készült összesítés szerint Magyarországon 16 305 népiskola működött. Ebből 5347 latin szertartású katolikus, 2177 görög szertartású katolikus, 1788 ortodox, 2336 református, 1434 evangélikus, 45 unitárius, 512 izraelita felekezeti népiskola volt. (Az egyházi népiskolák száma tehát 13 639, azaz az összes 83,6%-a. Állami népiskola volt 611, községi 1856, magán 168, egyleti 31.) — Az unitárius püspöki vizitáció adatai szerint Magyarország területén 843 unitárius vallású személy élt. — Pereszlényi János győri lelkész megindította a *Dunántúli Protestáns Közlöny* című egyháztársadalmi hetilapot. (1890-ben szűnt meg.)

1886

március 25. Főleg barcasági magyar egyházközségekből, amelyek addig a brassói káptalan felügyelete alatt álltak, létrejött a brassói magyar evangélikus egyházmegye.

július 8. Kihirdették az 1886:XXII. törvénycikket *A községekről*. 75. §: nem választható községi elöljáróvá a lelkész, bár a községben választójoggal bír; 138. §: a lelkész nem fizet községi adót a lelkési hivatallal járó javadalmai után.

augusztus 22. XIII. Leó pápa Budavár visszafoglalásának 200. évfordulója alkalmából kibocsátotta a *Quod multum diuque* kezdetű körlevelét. Emlékeztetett a pápaság érdemeire a magyar tör-

ténelemben; leszögezte, hogy a katolikus vallásúaknak tilos más vallásúakkal házasságra lépni; katolikus egyházi tanintézetek alapítását szorgalmazta.

1886/87. tanév Megkezdte működését a pápai református tanítóképző intézet, mely 1890-ben szűnt meg.

október 28. Simor János bíboros hercegprímás pappá szentelésének félszázados jubileumi ünnepségén Esztergomban I. Ferenc József király is megjelent.

az év folyamán Budapesten fölavatták az első nagyobb magyarországi baptista imaházat. → 1905. szeptember 15. — Orosházán unitárius egyházközség alakult.

1887

március 12. Elhunyt Péterfi Sándor unitárius esperes, egyházi író.

március 17. A Szent István Társulat XXXIV. rendes nagygyűlésén Simor János bíboros hercegprímás javaslatát elfogadva kimondták a Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának létrehozását, amely főleg egyháztörténeti kiadványokkal szerzett érdemeket. → október 27.

március 22. I. Ferenc József király elrendelte, hogy a lelkészi jövedelmek rendezésénél a párbér intézményét is tisztázni kell.

tavasz Megjelent a *Katolikus Szemle*. Szerkesztették: Kisfaludy Á Béla, Mihályfi Ákos, Várdai Béla, Mihelits Vid, Küher Flóris, Radó Polikárp. (A lap magyarországi kiadása 1944-ben szűnt meg, ezután Rómában szerkesztették.)

június 30. A Bihar vármegyei Tenke község baptistái szabad istentisztelet tartásának engedélyezéséért folyamodtak a belügyminiszterhez.

július 29. Elhunyt Édes Albert református esperes, országgyűlési képviselő, majd gazdálkodó.

augusztus 20. Budapesten a Wesselényi utcában ünnepélyes istentisztelettel megnyitották a baptisták imaházát.

szeptember 12. Rohoncon a plébános kérésére az Isteni Megváltóról nevezett Nővérek átvették a szegényház vezetését.

október 18. Br. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter 45 999/1887. számú rendelete értelmében a tényleges katonai szolgálatban elhalt katonák halál-eseteit a polgári közigazgatási hatóság mellett az illetékes lelkészi hivatalokkal is köteles közölni a katonai hatóság.

október 27. A Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya elkészítette ügyrendjét. (Első szakosztály: hit-tudomány, filozófia, filológia, természettudomány. Második szakosztály: történelem és segédtudományai. Harmadik szakosztály: jog- és államtudomány, szociológia. Negyedik szakosztály: neveléstudomány és iskolaügy, hitéleti s népies irodalom, valamint szépművészet.)

az év folyamán Mezőberényben unitárius egyházközség jött létre.

1888

január 10. Megjelent a Drohobeczky Gyula tanár, karnagy, a későbbi körösi megyéspüspök által alapított és szerkesztett, „a magyarországi görög katolikusok érdekeit képviselő” *Kelet* című hetilap első száma.

május 27. Budapesten Lévy Imre piarista szerzetes megalakította az első Katolikus Kört. (A hercegprímási megerősítést 1888. december 18-án kapta meg.)

április 16. Megtartotta alakuló ülését a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság.

Célja: az evangéliumi protestáns tudományos egyházi és népszerű vallás-erkölcsi irodalom művelése és terjesztése. (1889–1944 között jelent meg folyóirata, a *Protestáns Szemle*, amely 1992-ben újraindult a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület folyóirataként.)

április 17. XIII. Leó pápa érdemei elismeréséül Michail Pávelt, a nagyváradi görög katolikus egyházmegye püspökét római grófnak és pápai trónállónak nevezte ki.

május 13. Meghalt Liszkay József református teológiai tanár, egyháztörténész.

június 18.–1889. április 8. Széchenyi Jenő kalocsai esperes, országgyűlési képviselő lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (Hivataláról lemondott.) → 1889. április 10.–1892. szeptember 22.

június 20. XIII. Leó pápa az emberi szabadságról szóló *Libertas praestantissimum* kezdetű enciklikájában. Elismerve a nem vallásellenes liberalizmus pozitívumait, az emberi szabadságjogokat és a parlamentáris demokráciát.

június 21. Miután a király 1888. június 5-én jóváhagyta, Trefort Ágoston kultuszminiszter 1191/1888. szám alatt kiadta az izraelita hitközségi szabályrendeletet. Kimondta, hogy egyazon város területén ugyanazon szervezet alapján csak egy hitközség állhat fenn, s ötévi adókötelezettséget rótt ki arra, aki más szervezeti alapon álló hitközségbe lép át. Fő- vagy anyahitközségnek és a fő- vagy anyahitközség jogait gyakorló önálló vallási társulatnak csak az az izraelita hitközség tekinthető, amelynek kebelében anyakönyveztetési joggal fölruházott rabbiság áll. Ahol nincs anyakönyveztetési jog, az mellékköz-

ségnek, fiókközségnek vagy imaházi egyesületnek tekintendő.

szeptember 18. Gr. Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 48 151/1888. számú körrendelete a kóserhús árusításának feltételeiről: a kóserhús nem képezi a szabad ipar tárgyát, ezért csak azok árulhatják, akiknek arra az izraelita hitközség engedélyt adott. Másoknak az árusítás tilos.

szeptember 27. Gr. Csáky Albin kultuszminiszter 18 211/1888. szám alatt elrendelte, hogy a házasulandó izraelita feleket születési bizonyítványaik nélkül nem lehet összeadni.

november 28. Meghalt Keresztes József református teológiai tanár, bibliafordító.

december 2. Megjelent a *Magyar Szemle* című katolikus folyóirat. Szerkesztették: Kaczvinszky Lajos, Kaposi József, Gerely József, Rudnyánszky Gyula, Szemere György. (A lap 1906. október 25-én szűnt meg.)

az év folyamán Megkezdődött a budapesti Jézus Szíve-templom és a jezsuita rendház építése. — Megalakult a Katolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent Imre Köre. — A Fejér vármegyei Polgárdiban unitárius gyülekezet alakult.

1889

január 4. Megjelent Budapesten az *Egyházi Közlöny* a katolikus papság részére.

március 24. Gr. Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 14 040/1889. számú körrendelete szabályozta az izraelita húsvéti kenyér előállítását, árusítást és szállítást. Csak az végezheti ezeket a tevékenységeket, aki erre az izraelita hitközségtől engedélyt kapott. A rendeletet megszegők 50 Ft pénzbüntetéssel sújthatók, amit a községi szegényalapba kell befizetni.

április 1. Elhunyt Szilády János református lelkész, jeles homiléta, egyházi író.

április 10.–1892. szeptember 22. Wolafka Nándor egyetemi tanár, csanádi egyházmegyei pap lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri osztálytanácsosként. → 1892. december 5.–1896. november 22.

április 11. I. Ferenc József király szentesítette az 1889:VI. törvénycikket *A véderőről*. 31. §: a törvényesen elismert

egyházak és vallásfelekezetek papjelöltjei, -növendékei hittudományi tanulmányaik folytatása végett békében és háborúban mentesek a tényleges katonai szolgálat, a katonai kiképzés, az időszaki fegyvergyakorlatok és az ellenőrzési szemlék alól. A felszentelt pap, lelkész, segédlelkész a póttartalék nyilvántartásába vezetendő, és mozgósítás esetén lelkészi teendőkre igénybe vehető.

július 7. Elhunyt Könyves János református lelkész, egyházi író, publicista.

augusztus 23. Elhunyt Czelder Márton tudós református lelkész, missziói szervező, szerkesztő, egyházi író.

szeptember 6. Péntek Ferenc érszentkirályi református lelkész elindította a *Közpapok Lapja* című hetilapot, az ún. közpapok mozgalma szócsövét. (A mozgalom a szegény falusi lelkészek gondjainak orvoslására alakult.)

szeptember 17–27. Nicolas Josephus Camilli, az első jászvásári püspök pásztorlevelében megparancsolta híveinek, hogy „ahol különféle nemzetek hívói

gyűlnek össze, a pápai enciklikákban előírt összes imádság semmi más nyelven nem mondható, csak oláh nyelven, mely közös nyelve mindazoknak, kik az országban laknak”.

szeptember 24. Megalakult az ókatolikus egyházak utrechti uniója, ahol elfogadták az utrechti nyilatkozatot, amely máig alapját képezi az ókatolikus tanításnak. (Az ókatolikusok nem fogadják el az I. Vatikáni Zsinatnak a pápai csatkozhatatlanságról szóló dogmáját.) → 1945. április

október 11. Elhunyt Batizfalvy István evangélikus tanár, egyházi író.

november 17. Megkezdte működését a budapesti zsidó kórház.

ősz Budapesten, a Horánszky u. 6. szám alá költözött a Bernardium, a ciszterci rend Hittudományi Főiskolája. (A tanárjelöltek a budapesti Kir. M. Tudományegyetemre jártak.)

december 12. Gyomán baptista bemeztés volt a jeges Hármaskörösbe.

az év folyamán 97 taggal megalakult a vilonyai unitárius gyülekezet.

1890

január 10. XIII. Leó pápa a *Sapientiae christianae* kezdetű enciklikájában a keresztény hívókat a polgári állam elismerésére, az állami életben való aktív részvételre szólította föl.

február 4. I. Ferenc József király szentesítette az 1890:I. törvénycikket *A közutakról és vámokról*. 49. §: a törvényesen elismert vallásfelekezetek papjai községi utak karbantartása céljából kézi és írás közmunkára nem kötelezhetők; 99. §: vámdíjmentes a hivatalos működésben eljáró és egyházi jelvénnel ellátott lelkész; a temetkezési menetek és búcsújáratok, ha csoportosan és egyházi jelvénnel mennek; a

templom, iskola és paplak építésére ingyen adott fuvarok.

február 12. I. Ferenc József király szabályozta a mindkét szertartású katolikus egyházi főbb javadalmak által élvezett javadalmak fölötti legfelsőbb felügyeletet és azok kezelésének ellenőrzését. (Ennek végrehajtására adta ki 1890. február 28-án Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter a 479/1890. eln. számú szabályrendeletét.

február 26. Gr. Csáky Albin kultuszminiszter aláírta a 10 086/1890. számú, ún. elkeresztelési rendeletet, amely büntetést szab azokra, akik vétének a keresztény hitfelekezetek viszonzásá-

gát biztosító 1868:LIII. törvénycikk ellen. A keresztelest bármely felekezet lelkésze elvégezheti, de ha a gyermek a törvény szerint nem az ő felekezetéhez tartozik, köteles 8 napon belül a keresztelest tényét az illetékes lelkésszel közölni, és a közlés tényét saját anyakönyvébe is följegyezni. Anyakönyvi kivonatot nem adhat ki ilyen esetben a keresztelező, hanem csak az illetékes lelkész. A határozat ellen vétők kihágást követnek el, 10–50 Ft, visszaesés esetén 100 Ft pénzbírsággal büntethetők. (A rendelet ellen a római katolikus papság tiltakozott, ez volt a kultúrharc „casus belli”-je.) → április 12., 1891. január 11.

március 23. Kihirdették az 1890:V. törvénycikket *A honvédségről*. 5. §: a papjelöltek és növendékek a honvédség póttartalékába kerültek.

április 12. A katolikus püspöki kar megtárgyalta az elkereszteleési rendeletet, amelyet a többség ellenzett. Az elfogadott határozat Róma döntéséig ideiglenesen a kereszteleési bizonylatok kiadása mellett döntött. → július 3. Ugyanekkor elfogadta Samassa József egri érsek és gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter megállapodá-

sát, amelynek célja az egyházpolitikai törvények előkészítése volt.

július 3. XIII. Leó pápa levele I. Ferenc Józsefhez: egyházi szempontból elfogadhatatlannak minősítette az „elkereszteleési” rendeletet.

szeptember 12. Fölvatták a szombathelyi ortodox zsinagógát.

szeptember 30. Budapesten országos református lelkészi értekezletet tartottak.

október 26. Budapesten fölvatták a mai Nagy Ignác u. 2–4. szám alatti első fővárosi unitárius házat, benne templommal. → 1990. szeptember 22.

november 14. A koronatanácson I. Ferenc József király is elfogadta a kötelező polgári házasság és anyakönyvezés tervét.

december 22. A minisztertanács az egyházpolitikai törvények gyorsabb keresztlévitelét határozta el.

az év folyamán A népszámlálás adataiból: Magyarország lakossága (Horvátország és Fiume nélkül) 15 162 988 fő (+98 876 fő katonai népesség). Vallási megoszlás: latin szertartású katolikus 47,9%; görög szertartású katolikus 10,9%; ortodox 13,6%; evangélikus 7,8%; református 14,6%; unitárius 0,41%; izraelita 4,7%. — Megnyílt a budapesti jezsuita rendház.

1891

január 11. Molnár János komáromi apát-plébános (a Katolikus Néppárt egyik jövőbeni alapítója) ellen hozták az elkereszteleési rendelet miatt az első harmadfokú ítéletet. 1892 végéig 25 alkalommal folyt eljárás ellene, 14 esetben ítélték el, összesen 500 Ft bírságra.

január 17. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter 32 661/889. számú körirata az egyházmegyei főhatóságokhoz, miszerint a lelkészi és a tanítói állások nem egyesíthetők.

január 23. Elhunyt Simor János bíboros hercegprímás, esztergomi érsek.

március 5. Az esztergomi székesfőkapitán beadvánnyal fordult a kormányhoz és a királyhoz, amelyben kérte, hogy állítsák le a székesfőváros tanácsa által támogatott mozgalmat, amelynek célja: az esztergomi érsek tegye át székhelyét Budapestre.

március Budapesten megjelent a *Zsidó Híradó* című hetilap.

április 9. Kihirdették az 1891:XII. törvénycikket *A magyarországi evangélikus reformált közalap és az ágostai hitvallású evangélikus egyház-egyetem hasoncelű egyesített alapja javára felveendő nyere-mény-kölcsön engedélyezése tárgyában.* (Minimálisan 5 Ft-os kötvény, összesen 8 millió Ft értékben bocsátható ki.)

április 14. Kihirdették a király által április 9-én szentesített 1891:XIII. törvénycikket *Az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről.* 1. §: „Vasárnapokon, valamint szent István király napján, mint nemzeti ünnepen a magyar szent korona országainak területén az ipari munkának szünetelnie kell.”

május 5. Kihirdették a király által április 28-án szentesített 1891:XV. törvénycikket *A kisdédóvról.* Kisdédóvot hitfelekezetek is felállíthatnak, amelyet a kir. tanfelügyelőnek kell bejelenteni. Ezek a hitközség igazgatása és közvetlen felügyelete alatt állnak. Felekezetek kisdédóvképző intézetet állíthatnak, tantervét maguk határozzák meg, de be kell mutatni azt a VKM-nek. Első kötelező tantárgya a hit- és erkölcsstan.

május 15. XIII. Leó pápa kibocsátotta a szociális és munkáskérdést elemző *Rerum novarum* kezdetű enciklikáját, amely első ízben fogalmazta meg átfogóan a katolikus egyház tanítását a

szociális rendre, a munkára, a munkás és a munkaadó viszonyára vonatkozóan.

szeptember 1. Elhunyt Ballagi Mór budapesti református teológiai tanár.

október 27. A király Vaszary Kolos panonhalmi főapátot nevezte ki esztergomi érsekké. (Méltóságát 1912. december 31-ig viselte.) → 1892. február 7.

november 11. Elhunyt Hirschler Ignác, a Pesti Izraelita Hitközség főabbija, az MTA levelező tagja, a magyar országgyűlés főrendiházának első zsidó tagja.

december 5–11. Az 1791. évi pesti zsinat 100 éves évfordulóján összeült az evangélikus egyház ún. alkotmányozó zsinata. Tisztikarának és szakbizottságának megválasztása után elhalasztotta tárgyalásait. → 1892. május 14–27. és június 10–11.

december 5–16. Összeült az I. budapesti református zsinat. (Határozata: a zsinati képviselőket az erdélyi kerület is a presbitériumok szerint köteles választani; a népesebb egyházak szavazati számáról.) → 1892. március 9.–április 5.

december 6. Budapesten a református és az evangélikus egyház együtt ünnepelték az 1791:LXXVI. törvénycikk 100. évfordulóját az egység jegyében.

az év folyamán Fölszentelték a budapesti Jézus Szíve-templomot.

1892

január 6. A Pesti Izraelita Hitközség dísztermében országos nagygyűlést tartottak Mezei Móric elnökletével. Az elfogadott, Vázsonyi Vilmos szerkesztette memorandum a zsidó vallás recepciójának törvénybe iktatását kérte a képviselőháztól.

január 10. Meghalt Gönczy Pál kiváló pedagógus, művelődéspolitikus, a budapesti református gimnázium egyik alapítója és első igazgatója.

február 7. Az esztergomi prímási házikápolnában püspökké szentelték Vaszary Kolost.

március 9.–április 5. Az I. budapesti református zsinat második ülészakán folytatódott a törvényrevízió. (Az egyházi bíróság hatáskörét fegyelmi ügyeken kívül közigazgatásiakra is kiterjesztette; a lelkészválasztásnál eltörölte a kijelölést és megengedte a meghívás útján való választást; a konventi kép-

viselők választását a kerületi közgyűlések hatáskörébe utalta; kimondta egy Debrecenben fölállítandó protestáns tanárképző intézet, Kolozsvárott egy református teológiai fakultás szükségességét.) → november 24.–december 6.

március 21. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter 29 761/1892. számú rendelete életbe léptette az állami tanítóképzőkben az egyházi ének és zene tantárgy tantervét.

március 22. Vaszary Kolos hercegprímás a Szent István Társulat közgyűlésén kultúrharc közepette türelemre intette a katolikus társadalmat, és remélte, hogy a kormány is hajlik a békés megoldásra.

május 10. A katolikus püspöki kar ülésén javaslatot foglaltak meg az elégtelen papi jövedelmek kiegészítésére: a törvényhatósági jogú városokban 1000, a járási jogú városokban 800, a nagyközségekben 700, a községekben 600, a káplánoknak 500 osztrák értékű Ft legyen az államsegély összege.

május 14–27. és június 10–11. Az evangélikus egyház budapesti zsinata ülésén megtárgyalta az egyház egész belső életére vonatkozó törvényjavaslatokat.

május 20. Budapesten megjelent a *Társulati Értesítő*, a Szent István Társulat hivatalos közlönye.

július 31. Megnyitották a Jó Pásztor Házat Óbudán, a Jó Pásztor Szeretetéről nevezett Miasszonyunk Nővérek rendházát.

szeptember 4–5. A dunántúli református egyházkerület komáromi ülésén Papp Gábor református püspök Tisza Kálmán 25 éves gondnoki jubileuma alkalmából nagy hatású, katolikusellenes beszédet mondott. (Ez is a kultúrharc élesedését jelezte.)

szeptember 16. A minisztertanács ülésén radikálisabb egyházpolitikai törvényalkotás mellett határoztak. (Miniszterelnök: gr. Szapáry Gyula.)

október 17. A minisztertanács a király elnökletével elfogadta a kötelező polgári házasság bevezetéséről szóló törvényjavaslatot, amelyet a törvényhozás elé terjeszt.

november 5–30. Szerb nemzeti egyházi kongresszust tartottak Karlócán.

november 24.–december 6. Az I. budapesti református zsinat harmadik ülésszaka megtárgyalta az iskolaügyi törvényjavaslatot, intézkedett a debreceni bölcsészeti és a kolozsvári teológiai fakultás javára közadakozás megindításáról, s határozott az evangélikusokkal közös ügyekről. → 1893. november 14–15.

november 30. Steiner Fülöp székesfehérvári megyéspüspök megáldotta a grazi Irgalmas Nővérek által vezetett adonyi óvodát.

december 5.–1896. november 22. Ivánkovits János esperes lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (Hivatalától akkor vált meg, amikor rozsnyói megyéspüspökké nevezték ki.) → 1896. december 29.–1911. március 18.

december 15. A katolikus püspöki kar konferenciáján a katolikus szerveződéssel tárgyalnak. Schlauch Lőrinc nagyváradai latin szertartású megyéspüspök javasolta, hogy a létrehozandó katolikus autonómia-szervezet közreműködésével, a katolikus alapok és alapítványok segítségével rendezzék a kongruakérdést. Steiner Fülöp székesfehérvári, Zalka János győri megyéspüspök és Fehér Ipoly pannonthalmi főapát országos katolikus nagygyűlés tartását indítványozták a kívánatos katolikus közszellem kialakítása érdekében.

az év folyamán Svájcban érkezve hazánkban is megtelepedtek a betegápolással foglalkozó Assisi Szent Ferenc Leányai. — Megalakult a Katolikus Tanoncokat Védő Egyesület azzal a céllal,

hogy a katolikus tanoncokat vasárnaponként közös szórakozásra és oktatásra összehozza.

az év folyamán Vaszary Kolos hercegprímás Budapesten Érseki Helynökséget állított föl. — A budai református

nőegylet tagjai szervezésében megalakult a Lorántffy Zsuzsanna Egyesület. Célja: a keresztyén erkölcsi és hitélet fejlesztése, elsősorban nők és gyermekek között. Lapjai: *Keresztyén Híradó* (1895–1900), *Olajág, Örömhír*.

1893

február 15. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter 55 711/1892. számú rendelete a zsidó középiskolai tanulóknak a szombati és ünnepnap írás és rajzolás alóli felmentés jogát a gimnáziumok és reáliskolák igazgatóira ruházta, minden eddigi megszorítás vagy egyéb feltétel nélkül, csak a szülők írásos kérvénye szükséges.

március 18. I. Ferenc József király jóváhagyta a magyarországi ágostai hitvallású evangélikus keresztyén egyház alkotmányát.

március 29. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter 50 930/1892. számú rendeletével engedélyezte, hogy a felekezeti iskolákban gyűjtőperselyeket állítsanak fel a szegény sorsú iskolás korú gyermekek segélyezésére.

április 10. Csólics Lajos, az esztergomi érsekség elbocsátott pincemestere mérényletet követett el Vaszary Kolos hercegprímás ellen, akinek életét segédpüspöke, Kohl Medárd mentette meg.

április 16. Balázsfalván megtartották a gyulafehérvár–fogarasi érsekség érsek-választó zsinatát, ahol a román egyház kívánságainak megfogalmazására különbizottság jött létre. (A bizottság munkájának befejeztével nyilatkozatot adott ki: tiltakozott az ellen, hogy a román érseki tartományt beolvassák a magyarországi katolikus egyház autonómiai szervezetébe, s a román görög katolikusok számára külön autonómiai szervezet felállítását kérte.)

április 26. Gr. Csáky Albin kultuszminiszter a képviselőházban beterjesztette az izraelita vallás egyenjogúsításáról és az állami anyakönyvezés bevezetéséről szóló törvényjavaslatokat. → május 17., szeptember 2., 1894. december 2.

május 4–6. Az evangélikus egyház budapesti zsinatának negyedik ülészakán a reformátusokkal közös ügyeket vitatták meg. → május 18., 1894. június 7–10.

május 17. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatási miniszter a képviselőházban beterjesztette a vallás szabad gyakorlásáról szóló törvényjavaslatot.

május 18. I. Ferenc József király szentesítette az evangélikus egyház törvényeit.

szeptember 2. XIII. Leó pápa kiadta a *Constanti Hungarorum* kezdetű enciklikát Buda török uralom alóli visszafoglalásának évfordulóján. Ebben az egyházpolitikai törvényjavaslatok, főleg a kötelező polgári házasság elleni tiltakozásra és fokozott katolikus szervezkedésre szólította föl a magyarországi papságot és hívőket: „Állhatatosan és egyetértően óvják meg a vallás szabadságát és sértetlenségét.” Javasolta évenkénti katolikus nagygyűlés tartását, vallásos országgyűlési képviselők választását, a katolikus sajtó támogatását. A jelszó: *Scriptus scripta opponenda*. (Írásokkal szemben írást állítanak.)

szeptember 10. Kihirdették az 1893:XXVI. törvénycikket *A községi, valamint a hitfelekezetek által fenntartott elemi iskolákban működő tanítók és tanítónők*

fizetésének rendezéséről. Javadalmuk: tisztes lakás, 1/4 hold kert, minimum évi 300 Ft, segédtanítónak 200 Ft + öt-évenként 50 Ft korpótlék. A fizetés részben állhat terményből is, amit helyi szokás szerint szabnak meg. Ha a hitfelekezeti iskolatanító a kántori teendőket is végzi, a tanítói fizetés megállapításakor a tanítói és a kántori járandóságok együttesen tanítói fizetésnek veendő.

szeptember 22. A 78. évében elhunyt Berde Mózsza nyug. miniszteri osztálytanácsos, volt országgyűlési képviselő végrendeletében az unitárius vallásközöséget nevezte ki közel 700 ezer forintnyi vagyonának általános örökösévé. (Ennek köszönhetően 1899-től az unitárius egyház megkezdte tanárai fizetésének javítását, a kolozsvári, tordai és székelykeresztúri tanulók segélyezését.)

november 6. A minisztertanács ülésén I. Ferenc József király kijelentette: erkölcsileg nem ért egyet az egyházpolitikai törvényjavaslatokkal, de politikai okokból mégis támogatja. (Miniszterelnök: Wekerle Sándor.)

november 14–15. Az I. budapesti református zsinat negyedik, befejező ülésszaka átdolgozta a korábban hozott törvényeknek a kormány kifogásolta pontjait, és intézkedett a törvények szentesítés utáni kinyomtatásáról. → december 29.

november 30.–december 7. A katolikus püspöki kar konferenciája javasolta, hogy a király 50-60 tagú, fele-fele egyházi és világi tagból álló vegyes bizottságot nevezzen ki, amely a hercegprímás elnökletével javaslatot tesz az autonómiakongresszus egybehívásának módjáról és az 1871. évi munkálatok haszno-

sításáról. Határozatot hoztak, hogy támogatják a Katolikus Körök szervezését.

december 2. Gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter a képviselőházban beterjesztette a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot.

december 4. A katolikus püspöki kar konferenciája elhatározta, hogy közös pástorlevelet ad ki az egyházpolitikai harcokról.

december 13. A *Magyar Állam* című lap közölte gr. Zichy Nándor és gr. Esterházy Miklós Móric felhívását: 1894. január 16-ra a „tömörülés” jegyében országos katolikus nagygyűlést hirdettek.

december 29. I. Ferenc József király szentesítette az I. budapesti református zsinat határozatát, amelyet a 149/1896. VKM eln. sz. rendelet tett közzé *A magyarországi evangélium szerint reformált egyház alkotmányos szervezetéről* címmel.

az év folyamán Megalakult az Aquinói Szent Tamás Társulat. — Megalakult a Nagypénteki Református Társaság. Célja az „elűzött gyermekek” nevelése volt. — Aradon megjelent Pituk Béla nagyváradi görög katolikus lelkész *Hazaárulók. Országunk kellős közepén a jelen korunkban eloláhosított huszonnégyezer tősgyökeres magyarjainkról. Leleplezések a nagyváradi görög katolikus oláh egyházmegyéből* című röpirata. (Pituk lelkészt a magyar nyelv tanításában elért eredményeiért a román egyházmegyei hatóság zaklatta, 1892-ben, 37 évesen nyugdíjazta. A röpirat következtében Michail Pável püspök felfüggesztette Pitukot, és megvonta nyugdíját.)

1894

január 1. Hajdúböszörményben megjelent a *Tanítók Lapja*. (Előbb: *Protestáns*

Tanítók Lapja.) (1899 után Debrecenben jelent meg.) → az év folyamán

január 16. A pesti Vigadóban országos katolikus nagygyűlést tartottak, amelyen tiltakoztak az egyházpolitikai törvények (polgári házasság, állami anyakönyvezés, szabad vallásgyakorlat, vegyes házasságból származó gyermek vallása, az izraelita vallás egyenjogúsítása) ellen.

február 4. Gr. Csáky Albin kultuszminiszter javaslatára I. Ferenc József király 20 világi és 10 egyházi tagból álló bizottságot nevezett ki a katolikus autonómia-kongresszus előkészítésére. → 1895. november 29.

február 14. Megalakult az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. Első elnöke: Kohn Sámuel, társelnöke: Weinmann Fülöp, titkára: Mezey Ferenc.

február 19. A képviselőház megkezdte a házassági törvényjavaslat tárgyalását. → április 12.

március 4. Válaszul a januári katolikus nagygyűlésre, szabadelvű szellemű nagygyűlést és felvonulást tartottak Budapesten az egyházpolitikai törvényjavaslatok támogatására.

március 18. Kolozsváron megalakult az adventista jellegű belmissziós szövetség, az Első Magyar Missziói Társulat.

április 12. A képviselőház 175 főnyi szótöbbséggel elfogadta a házassági törvényjavaslatot. → május 10.

április 16. Gr. Zichy Nándor és gr. Esterházy Miklós Móric alapításában heti három kiadásban megjelent a *Fejér-megyei Napló*. Szerkesztették: Kováts István, Bonitz Ferenc, Barabás Albert, Németh Ödön, Proff Kocsárd, Chay Antal, Bilkei Ferenc, Helvey Lajos, Major Mihály, Baranyay Lajos, Hajós József, Monory-Kovács Ferenc, Csendes Géza. (A lap 1944-ben szűnt meg.)

május 10. A főrendiház elvetette a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot. → június 21.

június 7–10. Az evangélikus egyház budapesti zsinatának ötödik ülésszaka ki-

mondta egy nyugdíjintézet fölállítását, s rendezte a négy egyházkerület területét. (A fejér-komáromi egyházmegyét a dunántúliból, a barsit, hontit, nógrádit a bányaiból a dunáninnenibe, a dunáninneniből az árvait, lipóit a tiszai-ba, a turócit a bányaiba helyezte át.) → november 6–7.

június 21. A főrendiház mindössze 4 szavazattöbbséggel elfogadta a polgári házasságról szóló törvényjavaslatot. → december 9.

június 24. I. Ferenc József király szentesítette az 1894:XVI. törvénycikket *Az örökösödési eljárásról*. 127. §: a törvény felhatalmazza az igazságügyi, valamint a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a végrendelet nélkül elhalt alsóbbrendű katolikus papok hagyatékainak felosztását rendelettel szabályozzák.

június 27. A Pesti Izraelita Hitközség a kultuszminisztertől engedélyt kapott egy gimnázium felállításához.

szeptember 11. XIII. Leó pápa levele a magyar püspöki karhoz, amelyben buzdítja őket, hogy törekedjenek az egyházpolitikai törvényjavaslatok napirendről való levételére.

szeptember 25. A főrendiházban Samassa József egri érsek modernista tartalmú beszédet mondott, amelynek nagy sajtóvisszhangja volt, többek között a fiatal Prohászka Ottokár is támadta.

október 10. I. Ferenc József király szentesítette az evangélikus egyház zsinatán elfogadott egyházi törvényeket. (A VKM 177/1896. eln. szám alatt tette közzé.) → november 6–7.

november 6–7. Az evangélikus egyház budapesti zsinatának hatodik, utolsó ülésszaka tudomásul vette az előző ülésszakon hozott törvényei szentesítését, és intézkedett a teljesen új törvénykönyv kinyomtatásáról. A zsinat megalapította az országos közalapot.

november 18. A Székesfehérváron tartott katolikus nagygyűlésen kimondták a

Katolikus Néppárt megalakításának szükségességét. → december 11.

ősze A piaristák Kolozsvárott megnyitották a Kalazantinumot, ahol teológiai és főiskolai tanulmányokat folytattak a papnövendékek. → 1895.

december 9. I. Ferenc József király szentesítette az első három egyházpolitikai törvényt. → december 18.

december 11. A Katolikus Néppárt alakítását előkészítő értekezlet volt a székesfehérvári püspöki palotában. (Ezen gr. Zichy Nándor, gr. Esterházy Miklós Móric és Steiner Fülöp székesfehérvári megyéspüspök vettek részt.) → 1895. január 28.

december 18. Kihirdették az 1894:XXXI. törvénycikket *A házassági jogról*. 29. §: „A házasságot polgári tisztviselő előtt kell megkötöni.” (Polgári tisztviselő: az anyakönyvvezető, a törvényhatóság első tisztviselője, a főszolgabíró, a polgármester, a diplomáciai képviselő.) — Kihirdették az 1894:XXXII. törvénycikket *A gyermekek vallásáról*. 1. §: a bevett vagy törvényesen elismert különböző felekezetű házaspárok házasságkötésük előtt megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását követik (reverzális). Ezt hatóság előtt alakszerűen, okmányba foglaltan kell tenniük; 2. §: ha reverzális nincs, „a gyermekek szülőik vallását nemők szerint követik, illetve abban neveltetnek, amennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik”; 5. §: a törvénytelen gyermek anyja vallását követi, amennyiben bevett vagy elismert. — Kihirdették az 1894:XXXIII. törvénycikket *Az állami anyakönyvekről*. 1. §:

„A születések, házasságok és halálesetek közhitelű nyilvántartására és tanúsítására kizárólag a jelen törvény értelmében arra hivatott közegek által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak.” A születési anyakönyvi bejegyzés tartalma: a bejelentő családi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakhelye, a gyermek születésének helye, ideje (év, hó, nap, óra), neme, utóneve, a szülőknek (törvénytelen gyermek esetében az anyának) családi és utóneve, vallása, állása (foglalkozása), lakhelye, születési helye és életkora.

az év folyamán A premontreiek fölláttatták budapesti rendházukat; Benedek Ferenc jászóvári premontrei prépost megalapította a Norbertinumot. — Az egyházkerületi tanítók összefogására Debrecenben megalakult a Református Tanítók Országos Egyesülete. (1947-ig működött.) Hivatalos közlönye a *Tanítók Lapja*. — Az év elején jelent meg az *Órálló* című protestáns szellemű politikai lap, s egy közbeni megszakítással 1896. január 29-i számával szűnt meg. Felelős szerkesztője Bartha Béla református főiskolai tanár, főmunkatársa Csengey Gusztáv evangélikus teológiai tanár volt. — Fölpült a zuglói református templom. — Az 1894/95. tanévben a népiskolák és polgári iskolák megoszlása a fenntartó szerint (Horvát-Szlavónország nélkül): állami 975, községi 1965, római katolikus 5479, görög katolikus 2112, ortodox 1791, református 2310, evangélikus 1397, unitárius 47, izraelita 540, magán 152, egyesületi 70. Az összesen 16 838 nép-, illetve polgári iskolából 13 676 volt egyházi kezelésben.

1895

január 15. Elhunyt Dankó József Károly esztergomi kanonok, akit a király 1890-ben prítinai c. püspökké nevezett ki.

január 28. Budapesten az Esterházy-palotában mintegy 200 fő részvételével megalakították az első katolikus poli-

tikai pártot, a Katolikus Néppártot, és kiadták programját. Az egyházpolitikai törvények revízióját követelte, hangsúlyozta a mezőgazdasági érdekek képviselését, s a tőke ellenében az állam segítségét igényelte. A párt vezetői: gr. Zichy Nándor és gr. Esterházy Miklós Móric. → március 6.

február 14. Szemnecz Emilt, a *Magyar Állam* felelős szerkesztőjét nyolchavi államfogházra ítélte az esküdszék, mert 1894. december 11-én a lap hasábjain *Consummatus est...* című vezércikkében elítélte az egyházpolitikai törvények szentesítését, ami szerinte a társadalmi rend és a trón alapját ingatagította meg. (Kegyelmi kérvényét elutasították, s 1895. szeptember 18-ával megkezdte büntetése kitöltését a váci államfogházban.)

március 6. XIII. Leó pápa gr. Zichy Nándorhoz írt levelében áldását adta a Katolikus Néppártra.

március 15. Budapesten, havi kétszeri kiadásban megindult a *Békehírnök* című baptista egyházi lap. Első szerkesztői: Csopják Attila és Udvarnoki András.

március 18. XIII. Leó pápa allokúciójában nyilvánosan elítélte a magyar házassági törvényhozást.

március 21. Zalka János győri megyéspüspök, miután a pápa is pozitívan nyilatkozott a Katolikus Néppártról, nyíltan kiállt a néppárti szervezkedés mellett. → május 19.

április 3. Kihirdették az 1895:IV. törvény-cikket *Az 1895. évi állami költségvetésről*. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnál 50. tételként egyházi célokra 454 172 Ft-ot irányoztak elő.

április 16. I. Ferenc József király fölállította a katolikus központi kongruabizottságot, amelynek feladata a kongrua-ügyek végleges rendezése volt.

április 20. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 47 146/1895. számú rendelete szabályozta a hitfelekeze-

ti elemi és polgári tanító- vagy tanító-nőképző intézetek felső nép- és polgári iskolai tanképesítő vizsgáit.

április 27. A képviselőházban br. Bánffy Dezső miniszterelnök bejelentette, hogy az április második felében Magyarországon tett látogatása során Antonio Agliardi bécsi nuncius beavakozott a magyar belügyekbe, mert beszédeiben az egyházpolitikai harc folytatására buzdított. A miniszterelnök eredménytelenül követelte a nuncius visszahívását.

május 16. A főrendiház elfogadta a recepció törvényjavaslatot.

május 19. Győrött megalakult a Katolikus Néppárt helyi szervezete 60 taggal.

június 10. I. Ferenc József király jóváhagyta az ortodox szerb nemzeti egyház tisztviselői és tanári nyugdíjszabályzatát. → 1908. január 24.

június 29. Perczel Dezső belügyminiszter 60 000/1895. számú rendelete az állami anyakönyvek vezetéséről. — Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1675/1895. eln. számú rendelete a gyermekek vallásáról szóló 1894:XXXII. törvénycikk végrehajtásáról. (A korábbi rendeletek hatályukat veszítették, kivéve az 1875. január 13-i 563/1875. számú rendelet.)

augusztus 17. Megalakult a Keresztyén Ifjak Világszövetsége.

augusztus 31.–szeptember 1. A katolikus püspöki kar konferenciája a polgári házassággal szemben követendő eljárás módosatairól és a kibocsátandó közös pásztorlevél tartalmáról határozott. (Fölvívják a híveket, hogy a házasságot egyházilag is kössék meg.)

szeptember 15. Fölvátták a pápai református kollégium kétemeletes díszes épületét.

október 1. Hatályba lépett a kötelező polgári házasságról szóló 1894:XXXI. és az állami anyakönyvezés bevezetéséről szóló 1894:XXXIII. törvénycikk.

október 18. Kihirdették az I. Ferenc József király által október 16-án szentesített 1895:XLII. törvénycikket *Az izraelita vallásról*. „1. §: Az izraelita vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánítatik. 2. §: Az 1868:LIII. törvénycikk 18., 19., 20., 21. és 23. §§. rendelkezései az izraelita vallásúakra is kiterjesztetnek. 3. §: Lelkész (rabbi) és hitközségi előljáró az izraelita felekezetnek csak oly tagja lehet, aki magyar állampolgár, és aki képesítését Magyarországon szerezte.”

október 21. A főrendiház is elfogadta a vallásszabadságról szóló törvényjavaslatot. → november 22.

október 29. Meghalt Szabó Károly pápai református tanár, egyház- és iskola-történeti író.

november 22. I. Ferenc József király szentesítette az 1895:XLIII. törvénycikket *A vallás szabad gyakorlatáról*. „1. §: Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást, és azt az ország törvényeinek, valamint a közérkölciség kívánalmainak korlátai között külsőképen is kifejezheti és gyakorolhatja. Senkit sem szabad törvényekbe vagy a közérkölciségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni, avagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésére kényszeríteni; 2. §: a polgári és politikai jogok gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független; 3. §: vallási hite vagy egyházi szabályai senkit sem menthetnek föl törvényen alapuló bármely köteleesség teljesítésétől; 4. §: egyházi fenyíték nem alkalmazható senki ellen abból az okból, mivel az illető törvényben rendelt valamely polgári köteleességét teljesítette, vagy törvényben tiltott valamely cselekvést nem vitt véghez, vagy pedig mivel törvény által engedett polgári jogait szabadon gyakorolta; 5. §: valamely vallásfelekezettől kilépni, vagy valamely vallásfele-

kezetbe belépni mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt. [Ez lehetővé tette a felekezeten kívüliség állapotának törvényes elismerését is.] 6. §: a latin, a görög és az örmény szertartású katolikus, az evangélikus református, az ágostai hitv. evangélikus, a görög-keleti szerb és görögkeleti román, valamint az unitárius egyházakra és hívekre – nem különben az izraelitákra vonatkozó törvények és jogszabályok változatlanul fenntartatnak.” A jövőben törvényesen elismerendő felekezethez szükséges: legalább egy egyházközség működése, a hitéletükre vonatkozó szervezeti szabályzat bemutatása a Vallás- és Közügyoktatási Minisztériumban. A törvény felsorolta a törvényesen elismert felekezetek jogait.

november 29. I. Ferenc József király engedélyezte a katolikus autonómia kongresszus összehívását. → 1897. április 7.

december 8. Br. Bánffy Dezső 3943/1895. szám alatt elrendelte „A görög-keleti szerb egyház részére 1779. július 16-án kiadott legfelsőbb felvilágosító leirat (Rescriptum Declaratorium Illyricae Nationis), az érseki assistensek utasítása és az 1782. április 4-én kiadott szentszéki rendszer” (Systema Consistoriale) közlését.

december 14. Budapesten megjelent az *Alkotmány* című katolikus (néppárti) napilap. (1907-ben 5000 példányban, ugyanakkor a *Magyar Állam* 2000 példányban jött ki.) Szerkesztették: Bonitz Ferenc, Dugovich Imre, Miller József, Schaukebank Károly, Turi Béla. (A lap 1919-ben szűnt meg.)

az év folyamán Drohobeczky Gyula görög katolikus megyéspüspök Körösiön megkezdte a Szentháromság tiszteletére szentelt székesegyház újjáépítését. — Békéscsabán megjelent az *Evangélikus Egyházi Szemle* című egyháztár-

sadalmi közlöny. Első szerkesztője Szeberényi Lajos Zsigmond. (A lap 1905-ben szűnt meg.) — Magyarországon ez idő tájt 283 rendházban 3141 apáca élt. — Esztergomban megjelent

Némethy Lajos: *Series parochiarum et parochorum Archidioecesis Strigoniensis* című műve. — A piaristák Budapesten is megnyitották a Kalazantinumot. → 1916.

1896

január 4. Lukács László pénzügyminiszter 91 488/1895. számú rendelete bélyegmentességet biztosított az egyházi házasságkötésekkel kapcsolatos egyházi tevékenységeknek, az anyakönyvi bejegyzések igazolására szolgáló lelkészi bizonylatoknak.

január 5. Megalakult az Országos Magyar Izraelita Közalap. Célja: a magyar zsidóság nemzeti szellemben való fejlődésének előmozdítása. Első elnöke: Schweiger Márton.

január 8. Az 56/1896. V. K. eln. számú rendelet közzétette a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895:XLIII. törvény-cikk végrehajtási utasítását.

február 12. M. Rampolla bíboros államtitkár felszólította a magyar katolikus püspöki kart: tegyen javaslatot a kongrua-kérdés megoldására. → 1909. április 26.

február 16. A 3295/1896. VKM. rendelet a *congrua* illetmények jövőben leendő kifizetésénél követendő eljárás tárgyában. (Megerősítette az 1815. augusztus 11-i helytartótanácsi rendeletet.)

március 17. I. Ferenc József király 1895. április 16-i legfelsőbb elhatározását végrehajtva Wlassics Gyula kultuszminiszter 878/1896. eln. szám alatt elrendelte a latin és görög szertartású katolikus lelkészek és segédlelkészek jövedelmeinek összeírását. Az összeírás kezdete: 1896. június 20.

március 18. A 149/1896. VKM. eln. számú rendelet a magyarországi ágostai hitvallású evangélikus keresztyén egyház alkotmánya tárgyában.

április 21. I. Ferenc József király 1895. április 16-i legfelsőbb elhatározását végrehajtva Wlassics Gyula kultuszminiszter 1252/1896. VKM. eln. szám alatt elrendelte a latin és görög szertartású katolikus érsekségek, püspökségek, székes- és társaskáptalanok, javadalmas apátságok és prépostságok jövedelmeinek és kiadásainak összeírását. Célja: a lelkészskedő papság kongruája rendezéséhez az egyik forrás megállapítása.

május 11. Lukács László pénzügyminiszter 23 167/1896. számú rendelete bélyegmentességet biztosított a gyermekek vallásával kapcsolatos dokumentumoknak és beadványoknak.

május 28. Az Apostoli Szentsek (a papneveléssel foglalkozó kongregáció) instrukciót intézett a magyar katolikus püspöki karhoz, amelyben a püspökök lelkére kötötte a papképzést, amelyet távol kell tartani az állami befolyástól.

június 16. I. Ferenc József király elrendelte a magyarországi ortodox szerb nemzeti egyház és zárdák összes vagyonának leltárba vételét. (Végrehajtásáról az 1897. február 21-i 3461/1897. ME számú rendelet intézkedett.)

június 27. Újhelyi Andor hajdúdorogi lelkész magyar nyelvű liturgiát végzett a budapesti Egyetemi-templomban.

szeptember 2. Azon téves információból kiindulva, hogy magyar nemzetiségű görög katolikusok nincsenek, a Sacra Congregatio Officii megtiltotta a magyarországi görög katolikusoknak a magyar nyelv liturgikus alkalmazását,

és elrendelte a magyar szertartású könyvek megsemmisítését. (Az intézkedés nagy felháborodást váltott ki.)

október 8. Vaszary Kolos hercegprímás kérésére XIII. Leó pápa elrendelte a Magna Domina Hungariae (Magyarok Nagyasszonya) ünnepét.

október 19. A belügyminiszter 93 843/1896. számú rendelete előírta az ortodox szerb hitközségek egyházi tartozásainak közigazgatási úton való behajtását.

december 8. A magyar ajkú baptisták karcai gyűlésén újabb biblikus olvasmányok kiadását határozták el.

december 29.–1911. március 18. Váradi Lipót Árpád csanádi püspöki titkár lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. → 1911. május 16.

1896/97. A jezsuita Tomcsányi Lajos életre hívta a budapesti egyetemi Mária Kongregációt.

az év folyamán Gr. Pálffy Pálné megalapította a Katolikus Nővédő Egyesületet. — Megjelent a pesti születésű Theodor Herzl: *A zsidó állam* című, a cionizmus programadó műve.

1897

január 21. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 73 101/1896. szám alatt elrendelte a felekezeten kívül állók számának nyilvántartását. (A nyilvántartásért a főszolgabírák, illetve a polgármesteri hivatalok a felelősek.)

március 7. Firczák Gyula munkácsi görög katolikus megyéspüspök értekezletet tartott Bereg, Ung, Ugocsa és Máramaros vármegye országgyűlési képviselőivel. Megtárgyalták a rutén nép anyagi és szellemi felemelkedésének követelményeit. Emlékiratot juttattak el egyes miniszterekhez, amelyben ingyenes és főleg gazdasági irányú népoktatást, óvodák és gyermekmenhelyek létesítését; a házi- és szövőipar meghonosítását, útépítést és vámmentességet; a galíciai bevándorlás korlátozását; méltányos adóelengedést és hitelt kértek.

április 7. A katolikus püspökkari konferencia hosszú vita után beleegyezett az autonómia kongresszus egybehívásába, de eleve megszabta az autonómia egyházi határait. → november 17.

május 14. I. Ferenc József király Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére befejezettek nyil-

vánította az 1870. október 26-ra egybehívott autonómia kongresszust, és ismételten megengedte az új kongresszus megtartását. (Róma eleve elzárkózott.)

június 24. Elhunyt Brassai Sámuel kolozsvári unitárius egyetemi tanár, akadémikus, neves tudós.

július 11. Karlócán megkezdődött a szerb nemzeti egyházi kongresszus.

július 22. Elhunyt Jakab Elek unitárius levéltáros, akadémikus, egyháztörténész.

augusztus 5. Elhunyt Breznik János evangélikus tanár, pedagógiai író.

augusztus 25. I. Ferenc József király szentesítette az 1897:XXXIII. törvény-cikket *Az esküdtbíróságokról*. 7. §-a szerint az esküdtszéki szolgálat alól mentes a lelkész.

augusztus 29. Theodor Herzl kezdeményezésére Bázelen megtartották az első cionista kongresszust. → szeptember 8.

augusztus 31. Szentszéki rendelet mondta ki, hogy tilos, de érvényes a katolikus fél javára adott reverzális nélkül protestáns lelkész, illetve csak polgári tisztviselő előtt kötött vegyes házasság. → 1907. augusztus 2. — Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter

43 083/1897. számú rendeletével engedélyezte, hogy a kolozsvári unitárius papnövendékek beiratkozzanak a kolozsvári tudományegyetem bölcsészettudományi karára, de ösztöndíjak elnyerésére nem jogosította fel őket.

szeptember 8. A magyar zsidóság három jeles képviselője, Kohn Sámuel pesti főrabbi, Schweiger Márton, az Izraeliták Országos Irodájának elnöke és Lipschitz Lipót, az Ortodox Közvetítő Iroda elnöke nyilatkozatban vetették el a cionizmust: „Zsidóvallású magyarok vagyunk, zsidó nemzetiség nincsen.”

szeptember Fölvették az új szekszárdi zsinagógát.

november 17. Vaszary Kolos hercegprímás megnyitotta a II. autonómia kongresszust. (A cél csak az egyház külső ügyeinek, vagyonának, iskoláinak stb.

felügyelete lehet.) Világi elnökké gr. Szapáry Gyulát választották. 2:1 arányú, világiakból és egyháziakból álló 27-es bizottságot küldtek ki, amely magából 9-es albizottságot hozott létre, ahol két javaslatot dolgoztak ki. → 1900. március 3.

december 17. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 79 458/1897. számú rendelete szabályozta a törvényhatósági, községi, felekezeti és egyesületi múzeumok felügyeletét, szervezetét és gyarapításának módozatát. A felügyeleti jogot a VKM gyakorolja.

az év folyamán Az egyházi zenének az egyházi előírások szellemében való művelése és fölvirágoztatása érdekében megalakult az Országos Magyar Cecília Egyesület. Első lapja az *Egyházi Zene-közlöny* (1930 után a *Magyar Kórus*).

1898

január 2. Győrről megalakult a Győr és Győrvidéki Keresztény Munkás Egyesület. Célja: a keresztény munkások valláserkölcset ápolni, szellemi képességét fejleszteni és anyagi jólétét előmozdítani. Első elnöke Giesswein Sándor prelátus kanonok lett. → 1901. január 13.

január 6. Az erdélyi református egyházkerület igazgatótanácsa Kolozsvárról elindította az *Erdélyi Protestáns Lap* című egyháztársadalmi hetilapot. Első szerkesztője Molnár Albert református tanár volt. (A lap helyére 1908. január 10-én a *Református Szemle* lépett.)

február 14. Perczel Dezső belügyminiszter 13 831/1898. számú rendelete a latin, a görög és az örmény katolikusok közötti házasságból származó gyermekek vallásáról. (A Helytartótanács 1814. október 4-i rendeletét tekintette mérvadónak.) (Ugyanerről: 1907. októ-

ber 16-i 116 304/1907. BM számú rendelet.)

június 3. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 33 029/1898. számú rendeletében előírta, hogy a Julianus-naptár szerint vezetett anyakönyvek kivonataiban az időpontokat a Ger-gely-naptár szerint is meg kell jelölni.

június 20. Budapesten megalakult a Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága. Célja: a magyar nyelvű szertartás törvényes elismertetése mindenütt, ahol azt a görög katolikus magyarok érdeke megkívánja, tekintet nélkül arra, hogy mely egyházmegye területén laknak; naptáregyesítés. Elnöke Szabó Jenő ny. államtitkár, főrendiházi tag lett.

július 15. Kihirdették az 1898:XIV. törvénycikket *A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről*. (A törvény nem érintette a latin, a görög és az örmény katolikus lelké-

szek jövedelmének kiegészítését, mert annak rendezése folyamatban volt.) Az 1898. január 1-jéig rendszeresített lelkészi állások jövedelmét az állampénztár terhére évi 1600 (lelkészé), illetőleg 800 (segédlelkészé) koronára egészítik ki. A teljes kongruát csak az előírt képesítéssel bíró lelkészek kaphatták, a többiek csak a fél kongruára jogosultak. (Az első évben 1 millió korona kiadást jelentett az állampénztárnak, 1900-ban 200 ezer korona póthitelt szavaztak meg fedezésére.)

augusztus 1. Perczel Dezső belügyminiszter 77 780/1898. számú rendelete a bukovinai csernovici izraelita magánkórházat törölte a közkórházak nyilvántartásából.

augusztus 16. Perczel Dezső belügyminiszter 82 012/1898. számú rendelete előírta, hogy a születési anyakönyvekben tüntessék föl: a gyermek vallása mi alapján lett bejegyezve (pl. reverzális, törvénytelen, egyik bevett vagy törvényesen elismert valláshoz sem tartozik stb.).

szeptember 22. Fölszentelték a pápai benecés gimnázium új épületét. — Az egy-

házmegyei hatóság hozzájárult a lazaristák letelepedéséhez Piliscsabán.

október 15. Kihirdették az 1898:XXXI. törvénycikket a mekkai zarándoklásnál való óvintézkedések és a Perzsa-öbölben szervezendő egészségügyi felügyelet szabályozásáról. (A nemzetközi egyezmény hitelesítési okmányait Párizsban 1898. június 20-án cserélték ki.)

december 11. A Szent István Társulat beköltözött új székházába: Budapest VIII. ker., Szentkirályi u. 28.

az év folyamán Elsőként Fogarason megalakult a Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház gyülekezet. → 1939. december 2., 1941. január. — Magyarországon először Pozsonyban hírt adtak magukról a metodisták. Ugyanezen év folyamán a Bácskában is megjelentek. → 1901. december — Budapestben megalakult a Katolikus írók és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete. Célja: tagjai erkölcsi és anyagi érdekeinek védelme, ezért segítőalapot és védőirodát is létrehozott, előbbi az önhibájukon kívül bajba jutott vagy beteg tagok támogatására, utóbbit jogsegítség nyújtására.

1899

január 12. Elhunyt Szilágyi Sándor akadémikus, könyvtárigazgató, kiváló református történész.

április 10. A karlócai ortodox szerb püspöki zsinat fegyelmi szabályzatot fogalmazott meg. → 1900. március 5.

április 27. Budapesten, a VI. kerület külső negyedében megtelepedtek az Isteni Üdvözítő Nővérek (Szalvátor-nővérek). Céljuk: leánygyermekoktatása, menedékházak, háztartások, óvodák, árvaházak vezetése, betegápolás.

június 4. Bubics Zsigmond kassai megyéspüspök fölszentelte a Steindl Imre által

20 évi munkával újjáépített bártfai Szent Egyed-plébániatemplomot.

október 1. Steiner Fülöp székesfehérvári megyéspüspök fölszentelte a máriaremetei templomot, amely a Boldogasszony svájci Mária-Einsiedeln képének másolatát őrzi. → 1907. október 25. — A budapesti unitárius egyház lelkészévé Józán Miklós torockói lelkészt választották. A hívek száma ezer fő körül volt.

október 3. Firczák Gyula munkácsi görög katolikus megyéspüspök körlevélben rendelte el, hogy az őszi espereskerületi

gyűléseken a lelkészek tárgyalják meg a naptáregyesítés kérdését. A gyűléseken minden kerület a naptárreform mellett döntött, a ruszin hívek viszont ellenezték a Gergely-naptár bevezetését. → 1916. június 24.

november 22. Victor Mihályi gyulafehérvár-fogarasi görög katolikus érsek Ba-

lázsfalvára egyházmegyei zsinatot hívott össze, amely tiltakozott a román metropolíának a magyar katolikus autonómiai szervezetbe való beosztása ellen

az év folyamán Megkezdte működését a Stephaneum Katolikus Nyomdavállalat. → 1948. április 2.

1900

január 31. Ülészett a katolikus II. autonómia kongresszus, ahol három irányzat bontakozott ki. (Gr. Zichy Nándor és néppárti híveinek a hierarchia érdekeit képviselő, gr. Apponyi Albert mérsékelt és Ugron Gábor radikális, a hierarchiával szemben álló tábora.)

március 3. A katolikus püspöki kar konferenciája megtárgyalta az autonómia kongresszus javaslatát, és Róma ezt elutasító álláspontját fogadta el. (A püspököket az autonómia fölé helyezte volna, a kinevezésekbe nem adott beleszólást.)

március 5. A 812/1900. ME számú rendelet jóváhagyta a karlócai ortodox szerb metropolia kötelékébe tartozó ortodox-szerb lelkészség egységes fegyelmi szabályzatát. Kikötése: a szabályzat 86. §-ának 5. pontja alatt említett kiközösítés (anathema) büntetés miniszterelnöki beleegyezés nélkül nem mérhető ki; az egyházi fegyelmi bíróság határozata ellen az érintettnek jogában áll a miniszterelnökhöz fordulni, aki megsemmisítheti az ítéletet.

március 9. XIII. Leó pápa magyar görög katolikus zarándokokat fogadott. (A zarándokok megjelenésükkkel a magyar görög katolikusság létét bizonyították. Vályi János eperjesi megyéspüspök a magyar liturgia szentesítését kérte a pápától.)

augusztus 2. XIII. Leó pápa az esztergomi székeskáptalan mindenkori tényle-

ges tagjainak protonotarius apostolikus ad instar rangot adományozott.

augusztus 14–15. A magyar kereszténység kilenc százados évfordulójának ünnepségeit tartották Esztergomban. I. Ferenc József királyt Frigyes főherceg képviselte.

augusztus 17–19. Budapesten megtartották az I. Katolikus Nagygyűlést. Az első nyilvános ülésen meghozták a Nagygyűlés szabályait, megválasztották protektorait. Négy szekcióban üléseztek a katolikus nyilvánosság, a tudomány, a művészet és irodalom, a nevelés és a keresztényszociális kérdésekről. Az ünnepi szónokok között volt gr. Zichy Nándor, Mayer Béla püspök, Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor. → 1901. november 5–7.

december 27. Rómában samosatai c. püspökké szentelték Kohl Medárd esztergomi kanonokot, aki Vaszary Kolos hercegprímás segédpüspöke lett.

az év folyamán Az ez évben tartott népszámlálás szerint Magyarország lakossága (Horvátország nélkül) 16 838 255 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 48,7%; görög szertartású katolikus 10,9%; ortodox 13,1%; evangélikus 7,5%; református 14,4%; unitárius 0,4%; izraelita 4,9%. — Négy új ferences rendtartomány alakult: mariánus, kapisztrán, stefanita, cirill-metodia. (A szalvatoriánus és a ladiszlata tartomány megszűnt.) — Magyarorszá-

gon is megtelepedtek a Ferenc-rendi Mária misszionáriusnők, akik az eucharisztikus kultusz fejlesztésén kívül apostolkodtak, szegény és árva gyermekeket neveltek, óvodákat, napközi otthonokat, népkönyhákat, vasárnapi foglalkoztatásokat szerveztek. — Az ekkor működő 197 magyar fiú-középiskolából

65 volt szerzetesrendek kezén. — Magyarországon ez idő tájt 292 rendházban 3858 apáca élt. — Megjelent Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900* című műve. — Felszentelték a kőbányai reformátusok új templomát. — Megjelent a Keresztény Ifjúsági Egyesületek *Ébresztő* című lapja.

1901

január 13. A Belügyminisztérium látta-mozta a Győr és Győrvidéki Keresztény Munkás Egyesület alapszabályzatát.

január 18. XIII. Leó pápa *Graves de communi* kezdetű enciklikája elméleti és gyakorlati téren elhatárolta a kereszténydemokráciát a demokratikus mozgalmaktól, a szociális kereszténységet a szocializmustól.

március 12. A katolikus autonómia kongresszus 27-es bizottsága elfogadta az autonómia szervezetét megállapító végleges szöveget. → június 18.

március 17. A budapesti egyetem ifjúsága a jogi és a bölcsészkar termeiben kiügyesztette a keresztet.

június 18. A katolikus autonómia szervezésére összehívott országos kongresszus 27-es albizottsága elkészítette javaslatát. → 1902. január 25.

június 22. A képviselőház kérvényi bizottságának ülésén Wlassics Gyula kultuszminiszter kifejtette, hogy az erdélyi (gyulafehérvári) római katolikus püspököt az „erdélyi püspök”-i cím történelmi jogon illeti meg.

július 6. XIII. Leó pápa levelet írt a szerzetesrendek főnökeinek, amelyben fájdalmát fejezte ki azon támadások miatt, amelyek a szerzetesrendeket a legutóbbi időkben érték.

augusztus 10. Kihirdették az 1901:XXIV. törvénycikket *Az összeférhetetlenségről*.

4. §: az országgyűlési képviselőséggel össze nem férő állást foglalnak el: „2.) a szerzetesrendek tagjai, a premonstreiek, ciszterciák, bencések és kegyesrendiek kivételével.”

augusztus 26. A pannonhalmi bencés rend megünnepelte fennállásának 900 éves évfordulóját.

október 7. Gr. Zichy Gyulát, a székesfehérvári egyházmegye papját a pápa szolgálatot tevő titkos kamarásává nevezte ki.

október 26. Megalakult a budapesti Bethlen Gábor Kör. Célja: „Bethlen Gábor hazafias, vallásos és tudományos szellemében” egyesíteni a protestáns egyetemi és főiskolai ifjakat.

november 5–7. Budapesten megtartották a II. Katolikus Nagygyűlést. Az ünnepi szónok gr. Zichy János volt, aki a keresztény hívők egységét sürgette. A különféle szekciókban elsősorban a katolikus sajtóról és iskoláról tárgyaltak. → 1902. október 15–17.

november 28. A 48 745/1901. VKM számú rendelet a római katolikus iskolák jellegének megváltoztatásáról.

december Szenttamáson Melle Ottó igehirdető irányításával 47 fős metodista gyülekezet alakult. → 1939. december 2.

az év folyamán Megalakult a Zsidó Ifjak Egyesülete, amely az önképzés révén a zsidó öntudat ébresztését tűzte ki célul.

1902

- január 25.** A II. katolikus autonómia kongresszus általában elfogadta a szervezeti javaslatot. → március 10.
- március 10.** A II. katolikus autonómia kongresszus véglegesen is elfogadta a szervezeti szabályzatot, amely erőteljes védelmet biztosított az egyház érdekeinek.
- március 14–17.** Constantában megalakult az adventista felekezet Osztrák–Magyar–Balkáni Misszióterülete. → március 21–23.
- március 19.** Elhunyt Tolnai Lajos író, református lelkész, tanár.
- március 21–23.** Kolozsvárott megszervezték az adventista felekezet Osztrák–Magyar–Balkáni Misszióterületének Magyar Egyesületét.
- április 2.** Debrecenben megalakult az Országos Református Tanáregyesület. (Az evangélikus tanárok egyesületével közösen adta ki 1927-től a *Protestáns Tanügyi Szemlét*.)
- április 7.** A jászóvári premonstreiek megünnepelték a rend visszaállításának 100. évfordulóját.
- április 10.** Wlassics Gyula kultuszminiszter a képviselőházban megtagadta hozzájárulását a függetlenségi párt határozati javaslatához, amellyel a „vallás dologról” rendelkező 1848:XX. törvénycikk végrehajtását követelték.
- április 30.** A reformátusok konventje az 1848:XX. törvénycikk végrehajtása kérdésében úgy döntött, hogy nem követeli a törvény betű szerinti végrehajtását.
- június 8.–július 19.** Karlócán megtartották az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszust.
- június 12.** Az aradi ortodox (görögkeleti) egyházmegye zsinata Mangra Vazult választotta meg püspöknek. → december 8.
- július 10.** Meghalt Schlauch Lőrinc nagyváradai bíboros püspök.
- július 19.** A karlócai szerb nemzeti egyházi kongresszust a király bizonytalan időre elnapolta.
- augusztus 14.** XIII. Leó pápa Dessewffy Sándor csanádi megyéspüspököt pápai trónállóvá és római gróffá nevezte ki.
- augusztus 20.** A budapesti baptista felekezet tagjai a Duna vizében keresztlőt rendeztek.
- augusztus 21.** A tiszai evangélikus egyházkerület közgyűlésén Szentiványi Árpád kijelentette, hogy az 1848:XX. törvénycikk végrehajtását hivatalos úton kell elérni.
- nyara** Negyedéves füzetekben megjelent a protestáns *Theologiai Szaklap*. Első szerkesztője Raffay Sándor volt. (1918-ban szűnt meg.)
- szeptember 13.** Bubics Zsigmond kassai megyéspüspök egyházmegyéjének papságát körlevélben a pánszláv izgatókkal szemben a magyar nyelv tanításának és terjesztésének köteletségére intette.
- szeptember 17.** Ivánkovich János rosznyói megyéspüspök körlevelet bocsátott ki a magyar nyelv sikeres tanítása tárgyában.
- szeptember 25.** Dessewffy Sándor csanádi megyéspüspök pásztorlevélben hozta nyilvánosságra, hogy a pápa a temesvári millenniumi templomot búcsújáró helyé avatta.
- október 15.** Budapesten megjelent az *Új Lap* című katolikus politikai napilap, olcsó népszerűség. Szerkesztője: Hivatal József.
- október 15–17.** Budapesten megtartották a III. Katolikus Nagygyűlést. A rendezvényen 13 főpásztor jelent meg. A központban XIII. Leó pápa trónra lépésének 25. évfordulója állt. → 1903. október 20–22.

november 8. Az erdélyi református egyházkerület közgyűlésén br. Bánffy Dezső követelte az 1848:XX. törvénycikk azonnali végrehajtását.

november 23. Ferencz József unitárius püspök javaslatára a Királyhágón inneni egyházközségekből Duna–Tisza-menti Unitárius Egyházkör néven új szervezeti egység alakult. Első espere-séül Józan Miklós budapesti lelkészt, világi elnökéül br. Dániel Gábort, a képviselőház alelnökét, valamint Kovács József hódmezővásárhelyi téglagyárost választották.

november A budapesti Bethlen Gábor Kör vezetőinek buzdítására Kolozsvárról is megalakult a Bethlen Gábor Kör.

december 3. Budapesten megalakult a Magyar Görögkatolikusok Egyesülete. Célja: a budapesti, a munkácsi és eperjesi egyházmegye hívei egységének megteremtése, a görög katolikusok

anyagi és erkölcsi érdekeinek előmozdítása. Elnöke: Szabó Jenő ny. miniszteri tanácsos, főrendiházi tag lett. → 1903. december 25.

december 8. Mangra Vazul aradi megválasztott ortodox püspököt Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter nem ajánlotta megerősítésre a királynak. (1902. december 17-én a király nem is erősítette meg a választást.)

az év folyamán Budán megnyílt az első Szent Imre Kollégium. — Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök megalapította a Katolikus Főiskolai Internátus Egyesületet, amelynek célja az egyetemi és főiskolai ifjúság katolikus szellemű nevelése volt. — Füzesgyarmaton 125 parasztcsalád egy papválasztási botrány miatt kilépett a református egyházból és az unitáriusokhoz csatlakozott. — Theodor Herzl vezetésével Pozsonyban megalakult az Ideiglenes Országos Cionista Bizottság.

1903

január 25. Ivánkovics János rozsnyói megyéspüspök körlevelet adott ki, melyben fölhívta papságát, hogy a népet igyekezzenek visszatartani a kivándorlástól.

február 2. A Lorántffy Zsuzsanna Egyesületből kivált Szabó Aladár megalapította a protestáns Bethánia Egyletet. Célja „a keresztyén hitélet fölvirágoztatása és a könyörülő szeretet gyakorlása”. → 1950. április 1.

február 3. Elhunyt Kámori (Krupp) Sámuel evangélikus teológiai tanár, bibliafordító.

március 13. Gr. Széchényi Miklós győri megyéspüspök körlevelet intézett papságához, melyben különösen a kivándorlás veszedelmeire figyelmeztette őket.

március 22. A szociáldemokraták Budapesten népgyűlést tartottak az egyház és a szerzetesrendek ellen.

március 24. A képviselőházban br. Kaas Ivor megkérdezte a miniszterelnököt, hogy milyen módon szándékozik megtorolni a szociáldemokraták vallás és egyház elleni izgatását.

április 8. Az erdélyi róm. kath. Státus háromszáz székely ifjú föl vételére alkalmas konviktust állított föl.

április 20. Hettyey Sámuel pécsi püspök körlevélben jelentette ki, hogy a Himnusz dogmatikai okok miatt nem szabad a templomban énekelni. → október 24.

április 24. Dessewffy Sándor csanádi megyéspüspök körlevélben hívta föl papságát, hogy mindent tegyenek meg a

lakosság kivándorlásának megakadályozására.

május 11. I. Ferenc József magyar király a nagyváradi latin szertartású római katolikus egyházmegye élére Szmrecsányi Pál szepesi megyéspüspököt nevezte ki.

május 14. A Szent István Társulat alelnökigazgatóvá választotta Giesswein Sándor győri kanonokot.

május 19. Szegeden fölavatták az új zsinagógát.

május 21. Biberauer Richárd és több társa kezdeményezésére megalakult a Filadelfia Diakonissza Szövetség. (1906-tól Egylet.) → 1909.

június 1. Hét hódmezővásárhelyi személy bekerítkezett Békésen, és megalakította a Hódmezővásárhelyi Baptista Gyülekezetet.

június 20. Meghalt Kovács Lajos református tanár, pedagógus és tankönyvíró.

július 12. Szombathelyen Herényi Jenő helyi ügyvéd kezdeményezésére és a szombathelyi püspökség támogatásával keresztényszociális munkásegyletet alakítottak.

július 20. Meghalt XIII. Leó pápa.

augusztus 4. A pápaválasztó konklávé Giuseppe Sarto velencei pátriárka személyében megválasztotta az új pápát, aki a X. Pius nevet vette föl.

augusztus 17. Félhivatalos jelentés szerint I. Ferenc József magyar király mint osztrák császár – a krakkói érsek révén – a pápaválasztó konklávé vetőval élt Rampolla bíborossal szemben, mivel államtitkárként inkább franciabarát politikát folytatott.

augusztus 30. A miniszterelnök elrendelte, hogy a felekezeti lelkészek nem követelhetnek díjat a közsegítségre szoruló szegények eltemetéséért.

október 1. Megalakult az első budapesti Keresztény Munkásegyletet. Tagsága ekkor 500 főt tett ki.

október 4. X. Pius pápa kibocsátotta első, *E supremi apostolatus cathedra* kezdetű enciklikáját, amely programját jelölte meg: Instaurare omnia in Christo, mindent megújítani Krisztusban.

október 20–22. Budapesten megtartották a IV. Katolikus Nagygyűlést, amelyen szinte az egész katolikus püspöki kar megjelent. Gr. Széchényi Miklós győri megyéspüspök X. Pius pápa programjáról, Giesswein Sándor prelátus, győri kanonok a keresztényszociális kurzusról, Prohászka Ottokár egyetemi tanár a világi keresztények apostolkodásáról tartott sikeres előadást. → 1904. október 21–23.

október 23. Az erdélyi róm. kath. Státus igazgatótanácsa határozatot fogadott el, hogy Gyulafehérvárott fokozatosan megnyit egy teológiai, bölcsészeti és jogi karokból álló katolikus egyetemet.

október 24. A katolikus püspöki kar konferenciája kimondta, hogy a Himnusz ellen hiteltvi kifogás nem tehető.

december 25. Megjelent a Magyar Görögkatolikusok Egyesületének lapja, a *Görögkatolikus Hírlap*. Első főszerkesztője: Demkó Kálmán fővárosi gimnáziumi tanár. (Őt a Magyar Történelmi Társulat 1904. február 18-án alelnökévé választotta.)

az év folyamán P. Szabó Szádok megalapította a Szent Domonkos-rend budapesti zárdáját. — Megalakult a Tisztviselők és Urak Mária Kongregációja. Szervezői: Br. Barkóczy Sándor és gr. Zichy Nándor. — Létrejött a Regnum Marianum Egyesület. — Gyulán Róm. Kat. Reálgimnáziumot alapítottak. — Pozsonyban megtartották az I. Cionista Kongresszust, amelyet a magyar cionista szervezet központi irodája rendezett Theodor Herzl vezetésével. — Budapesten megalakult a Makkabea, a cionista egyetemi hallgatók egyesülete.

1904

március 19. X. Pius pápa meghirdette az egyház jog kodifikálását, és ebből a célból egy különbizottságot állított fel.

március 29. Budapesten megtartotta alakuló ülését a Magyar Evangéliumi Nőegyesületek Szövetsége. (Később: Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetsége.) Célja: önálló nem diák leányegyesület életre hívása.

május 17. Budapesten oltáregyesületi kiállítás nyílt.

május 18. I. Ferenc József király jelenlétében elhelyezték az Erzsébet királyné emlékére készülő Örökimádás-templom alapkövét.

május 22. Megjelent az első keresztényszocialista munkásújság, az *Igaz Szó*.

május 27. Az országban működő Keresztyén Ifjúsági Egyesületek egyesítésével létrejött a Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége.

június 1. A Sacra Congregatio Concilii teljes egészében jóváhagyta az erdélyi róm. kath. Státus működését. → 1932. május 30.

június 19. Az igazságügy-miniszter és a kultuszminiszter T. 107/15. szám alatt rendeletet adott ki a végrendelet nélkül elhunyt alsóbbrendű katolikus papok után való öröklésről. → 1913. július 30.

augusztus 6. Föloszlatták az Eszéken tartott horvát sionista kongresszust.

augusztus 8. Az egeri érsekség főnnállásának 100 éves jubileumát ünnepelte.

augusztus 20. A mizerakista-sionisták Pozsonyban megtartották első nemzetközi kongresszusukat. — Békéscsabán baptista imaházat avattak.

augusztus 23. A rozsnyói püspökséget Ivánkovics János megyéspüspök adóságai miatt zárgondnokság alá helyezték. → október 19.

szeptember 1. Bázelen nemzetközi val-

lástörténelmi konferencia nyílt, amely a vallások történetét a dokumentumokon túl a pszichológia, a történelem és az archeológia alapján vizsgálta.

szeptember 3. A kassai római katolikus püspökség 100 éves főnnállásának jubileumát ünnepelte. Ebből az alkalomból fölszentelték a 700 esztendősen renovált Mihály-kápolnát.

szeptember 16. Gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök körlevelében külön püspöki engedélytől tette függővé azoknak a protestánsoknak vagy felekezetenkülieknek az egyházba való visszavételét, akik eredetileg latin, görög vagy örmény szertartású katolikusok voltak.

szeptember 18. Fölszentelték a restaurált jáki római katolikus templomot.

szeptember 30. Az esztergomi főhatóság-tól az Assisi Szent Ferenc Leányai megkapták az egyházi jóváhagyást. → 1943. április 12.

október 7. A kivándorolt református hívek lelki ügyeinek gondozására az amerikai magyar református egyházközségek a magyarországi konvent felelőssége alatt, a dunamelléki egyházkerület alá helyezve önálló egyházmegyét alakítottak. → 1921. október 9.

október 19. Ivánkovics János rozsnyói megyéspüspök lemondott méltóságáról, mert javadalmát csődbe vitte.

október 20. A munkácsi és eperjesi görög katolikus egyházmegyékből származó egyetemisták megalapították a Vasvári Pál Kört. Elnöke: Kutkafalvy Miklós.

október 21. Budapesten ideiglenes jelleggel megalakult a Keresztény Szociális Egyesületek Országos Szövetsége.

október 21–23. Budapesten megtartották az V. Katolikus Nagygyűlést, amelynek középpontjában az immaculata (szep-

gantatás) ünnepe állt. Prohászka Ottokár volt ismét a legsikeresebb szónok, aki a katolikusok szociális feladatairól szólt. Ernszt Sándor a katolikus munkások érdekében beszélt. → 1906. szeptember 24–26.

október 23. Pongrácz József IV. évfolyamos papnövendék elnökletével megalakult a Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (MEKDSZ). (A szövetség 1949-ben szűnt meg.) → 1910. február 5.

november 1. Vaszary Kolos bíboros hercegprímás a pálosoknak visszaadta a szentkereszt kolostort.

november 10–22. A II. budapesti református zsinat első ülészakán az egyházi adózásra vonatkozó törvény módosítását kezdték tárgyalni. → 1905. március 16.–április 7.

november 23. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 97 929/1904.

számú rendelete megerősítette, hogy a status quo ante irányzathoz tartozó izraeliták közigazgatási eljárás alá eső vitás ügyeiben első fokon a főszolgabíró (vagy polgármester), másodfokon a közigazgatási bizottság illetékes. (Ők ugyanis nem kívánják alávetni magukat a kongresszusi vagy ortodox szervezési szabályzatban előírt hitfelekezeti választott bíróságnak.) Fellebbezési, felülvizsgálati kérelmeiket a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba nyújthatják be.

december 3. A vasárnapi iskolák tanítói és pártolói megalakították a Vasárnapi Iskolai Szövetséget. Első elnökévé legidősebb Victor Jánost választották. → 1909. október 19.

december 15. Kovács Sándor teológiai tanár felelős szerkesztésében megjelent Nyíregyházán az *Evangélikus Óráló* című lap. (1919-ben szűnt meg.)

1905

január 1. Elhunyt Bágyoni Szabó Sámuel református tanár, egyház- és iskolatörténeti író.

január 11. Elhunyt Pap Károly református egyházi író. — X. Pius pápa bíborosá kreálta Samassa József egri érseket.

január 15. X. Pius pápa boldoggá avatta az 1619-ben Kassán vértanúságot szenvedett Körössy Márk esztergomi kanonokot, Grodecz Menyhért és Pongrácz István jezsuita szerzeteseket.

január 28. Vaszary Kolos bíboros hercegprímás 581/1905. számú rendeletével kiadta a püspöki kar által elfogadott katolikus népiskolai tantervet, amely 1926. szeptember 1-jéig volt érvényben.

március 16.–április 7. Budapesten, az ügyvédi kamara dísztermében összeült a református egyház II. zsinatának második ülészaka. (Létrehozta az

egyetemes adóalapot; módosította az egyházi törvénykezést, a lelkészválasztást, a köznevelést és közoktatást szabályozó törvényeket.) → november 22.–december 13.

március 25. Összeült a keresztényszocialista egyesületek I. országos kongresszusa, ahol megtörtént a Keresztény Szociális Egyesületek Országos Szövetségének végleges megalakítása.

április 8. Meghalt Josip Juraj Strossmayer diakovári püspök, a horvát ellenzéki politika vezéregyénisége, a horvát művelődés nagy mecénása.

május 4. Sárkány Sámuel, a bányai evangélikus egyházkerület püspöke előrehaladott kora miatt lemondott méltóságáról és nyugalomba vonult.

május 12. Magyar Gábor piarista rendfőnök kiadta Fekete Endre tervezetét

A kegyesrendi gyakorlati tanárképzés alapelvei címmel.

május 21. A magyarországi cionisták harmadik országos értekezletüket tartották Budapesten a Saskörben.

május 26. Vaszary Kolos bíboros hercegprímás pappá szentelésének 50. évfordulóját ünnepelte.

június 11. X. Pius pápa *Il fermo proposito* kezdetű pünkösdi enciklikájában megtiltotta a katolikusoknak, hogy olyan szervezetben, mozgalomban részt vegyenek, amely nem áll tisztán katolikus alapon. A körlevél egyben megfogalmazta a katolikus akció alapelveit is. (Valamennyi társadalmi osztály katolikusait, de különösen a népi katolikusokat, egyetlen szervezetben, az Actio Catholicában kell összefogni.)

július 2. Megjelent a *Sárospataki Református Lapok* című hetilap, a tiszáninneni egyházkerület és a sárospataki kollégiumi igazgatótanács közlönye.

július 9–13. Berlinben megtartották az Európai Élő Keresztyén Ifjak Szövetségének Értekezletét, amelyen népes magyar küldöttség is részt vett.

szeptember 15. A magyar baptisták Ócsán rendkívüli szövetkezeti gyűlésükön elfogadták a *Baptisták egyházi szervezetét*, valamint *Hitvallását és szerkezetét a keresztelt keresztyén gyülekezeteknek, melyeket közönségesen baptisták neveznek* (ún. ócsai hitvallás). → november 2.

október 15. Meghalt Szász Károly, az 1903-ban tiszteről lemondó dunameléki református püspök, költő és műfordító. — Megtartotta II. rendes évi közgyűlését az Országos Keresztény Szociális Szövetség, amely ezzel a kongresszussal kezdte meg rendes működését. Egyesületei száma 1905-ben közel 40 volt.

október 17. I. Ferenc József király Prohászka Ottokárt, a budapesti Kir. M. Tudományegyetem Hittudományi Ka-

rának tanárát székesfehérvári, gr. Zichy Gyulát pécsi megyéspüspökké nevezte ki.

október 25. A minisztertanács határozata értelmében, ha a párbér mennyisége vagy jogalapja vitássá válik, a közigazgatási hatóság illetékes eljárni. A közigazgatási per fórumrendszere: I. fok a főszolgabíró, II. fok az alispán és III. fok a vallás- és közoktatásügyi miniszter volt.

október 27. Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter 4249/1905. eln. számú rendeletében megerősítette, hogy az izraelita ortodox hitközségekben felmerülő perek a hitfelekezeti autonóm választott bíróság elé tartoznak.

november 2. Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter 77 092/1905. számú rendelete a baptista vallást törvényesen elismerte. (A rendelet következtében két táborra szakadtak a baptisták, az egyik igényelte a törvényes elismertetést – Udvarnok–Balogh–Csopják-csoport –, míg a másik – Meyer–Kornya–Tóth-csoport – nem törődött vele. Ez utóbbiak szabad baptistáknak nevezték magukat.) → 1908. december 1–2.

november 19. Befejeződött a budapesti Szent István-bazilika első terének építése. (1938-ban „basilica minor” rangra emelték.)

november 22.–december 13. A II. budapesti református zsinat harmadik ülészakán lelkeszi nyugdíjintézetet létesítettek és megtárgyalták az egyházi alkotmányra vonatkozó törvényt. (Az egyház hivatalos neve „református”-ra rövidült.) → 1906. március 27–30.

november 26. Kristóffy József belügyminiszter 58 763/1905. számú rendeletével az izraelita Chevra Kadisa együletet a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának kérésére mentesítette a rendszeres évi hatósági vizsgálat alól.

november 29. Az ortodox izraelita hitfelekezet közvetítő bizottsága 26 915. szám alatt beterjesztette a VKM-hez az izraelita országos képviselőség és a központi bizottság szervezetét, valamint a központi iroda működését rendező szabályzatot. → 1906. január 9.

december 11. Samassa József egri érsek megkapta a bíbort.

december 31. Elhunyt Schweiger Márton, az Izraelita Tanítóegyesület egyik alapítója, 1880–1905 között az Országos Rabbiképző Intézet Vezérőlbizottságának elnöke.

az év folyamán Budapest központtal fölállt az Irgalmas Nővérek önálló magyar tartománya. — Melle Ödön metodista lelkész Budapestre tette át székhelyét.

1906

január 9. Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter 102 284/1905. szám alatt jóváhagyta a magyarországi autonóm ortodox izraelita hitfelekezet országos képviselőségének, központi bizottságának és központi irodájának szervezeti szabályzatát.

február 14. Budapesten megalakult az Országos Rabbiegyesület. (Alapszabályzatát a Belügyminisztérium 1906. június 22-én fogadta el.)

március 9. X. Pius pápa a váci megyéspüspöknek engedélyezte az érseki pallium és érseki kereszt viselését, amely kiváltságot addig csak a pécsi püspök élvezte.

március 27–30. A II. budapesti református zsinat negyedik ülészakán a külföldön lévő hívek és egyházközségeik gondozásáról alkottak törvényt. A konventet utasította a debreceni református bölcsész fakultás tervezetének elkészítésére. → december 4–6.

március Nagybányán megjelent az *Igehirdető* című prédikációs folyóirat. (A lap 1919-ben szűnt meg.)

július 23. Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter 57 891/1906. számú rendelete a különböző vallásfelekezetekhez tartozók temetkezési szabadságának biztosításáról.

szeptember 24–26. Budapesten összeült a VI. Katolikus Nagygyűlés. A megnyitóbeszédet gr. Zichy János elnök tartotta a 20. századi katolicizmus eszméiről. A nagygyűlés központi témája a nőkérdés volt. → 1907. augusztus 25–27.

október 16. Nagyszebenben, az ún. Nemzeti Házban megnyílt az ortodox román egyház kongresszusa.

október 18. A szász evangélikus egyház nagygyűlést tartott Nagyszebenben.

december 4–6. Összeült a II. budapesti református zsinat hatodik ülészak a az új egyházi törvények kormány által kívánt módosításáról tárgyalt. → 1907. február 14.

december 11 Franciaországban életbe lépett az államot és az egyházat szétválasztó törvény. → 1907. március 18.

december 23. Karlócán megnyílt az ortodox szerb egyházi kongresszus Brankovics György pátriárka elnökletével. → 1907. február 2.

az év folyamán Budapesten Baptista Teológiai Szeminárium alakult. — Az egyetemi és főiskolai nőhallgatók katolikus szellemű összetartására megalakult a Szent Margit Kör. — Megalakult a Katolikus Hittanárok és Hitoktatók Egyesülete. — Magyarországon megjelentek a Jehova Tanúi első hírnökei.

1907

január 19. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 1347/1907. számú rendelete értelmében a baptista vallásfelekezethez való belépés csak a budapesti baptista hitközség előjárójánál érvényes, a szándékot az érintettnek személyesen kell jelentenie a székesfehérváros polgármesterének.

február 2. A karlócai szerb egyházi kongresszus majdnem egyhangú határozattal sikasztónak minősítette Brankovics György pátriárkát, és lemondásra szólította föl.

február 4. Wekerle Sándor miniszterelnök a képviselőházban egy interpellációra adott válaszában bejelentette, hogy a kormány siettetni fogja a Brankovics-ügy befejezését, megvizsgálja a pátriárka ellen tett vádakat s azt a kérdést is, hogy a kongresszus illetékes volt-e a megbélyegző határozat kimondására.

február 5. A karlócai szerb egyházi kongresszuson felolvasták Brankovics György pátriárka tiltakozó levelét. (Tagadta az ellene fölhozott vádakat.)

február 14. I. Ferenc József jóváhagyta az 1904. november 10-én megnyílt, II. budapesti országos református zsinat által alkotott kilenc törvénycikket. Wekerle Sándor miniszterelnök 2468/1907. szám alatt, *Egyházi törvények a magyarországi református egyházban* címmel tette közzé. Az új egyházi törvények augusztus 1-jétől léptek életbe.

március 9. A dunántúli református egyházkerület gr. Tisza István volt miniszterelnököt választotta főgondnokává.

március 18. Budapesten tiltakozó nagygyűlést tartottak a franciaországi „egyházüldözés ellen”.

április 16. Hodobay Andor eperjesi görög katolikus kanonokot, az Amerikában élő magyarországi rutének apostoli vizitátorát a Római Kúria elbocsátotta,

s helyébe nem magyar személyt, Ortuszkai Sotor István gácsországi rutén szerzetest nevezte ki.

május 12. Elhunyt Stromp László evangélikus teológiai tanár, egyháztörténész.

május 20. Rómában megkezdődött a protestánsok első nemzetközi gyűlése a methodista egyház épületében.

június 6. Kihirdették az 1907:XXVII. törvénycikket *A nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságáról*. 1. §: „A községi és hitfelekezeti elemi népiskolák tanítói köztisztviselők, és törvényesen megállapított járandóságaik közigazgatásilag biztosíthatnak.” 2. §: alapfizetés: 1200–1000 korona/év, tisztes lakás, 1/4 hold kert, valamint 5 évenként 200 korona korpótlék; 12. §: a felekezeti iskolafenntartóknak 3 éven belül, legkésőbb 1910. június 30-ig a minimálisan megállapított bért kell fizetniük. → július 19.

június 22. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter bizalmas értekezletet hívott egybe, hogy a katolikus autonómiát a törvényhozás útján biztosítsa.

június 30. Kőbánya ünnepet rendezett plébánosának, Hock Jánosnak 25 éves papi és írói jubileumára.

július 19. Gr. Apponyi Albert 76 000/1907. VKM számú rendelete az 1907:XXVII. törvénycikk végrehajtásáról.

augusztus 2. X. Pius pápa kiadta a *Ne temere* kezdetű dekrétumát. Az 1908. április 19. (húsvét) után a tiszta katolikus és vegyes házasságok csak abban az esetben lesznek érvényesek, ha katolikus lelkész aktív közreműködésével kötöttek, s így az összes születendő gyermek katolikus lesz. (Kivétel, ahol másként rendelkezett Róma. Németországra nézve pl. az 1906-ban kiadott *Provida* kezdetű konstitúció az addigi

gyakorlatot hagyta érvényben. Magyarországra Róma nem kívánta kiterjeszteni a Provida hatályát.) → 1908. április 19., április 23.

augusztus 25–27. A magyar katolikusok Pécsen tartották a VII. Katolikus Nagygyűlést. Ezen 5 püspök és mintegy 15 ezer hívő vett részt. Külön szekcióban vitatták a nővédelem kérdéseit. E téma fő előadója Farkas Edit volt. Számos előadás hangzott el a katolikus sajtóról is. → 1908. szeptember 14–16.

augusztus 26. A magyarországi unitáriusok zsinatot tartottak Csókafalván, ahol legutoljára száz évvel ezelőtt volt unitárius zsinat.

szeptember 8. X. Pius pápa kiadta a modernizmus elítéléséről szóló, *Pascendi dominici gregis* kezdetű enciklikáját.

szeptember 17. Az ország református papjai közül mintegy ötszázan kongresszusra jöttek össze Budapestre az Országos Református Lelkész Egyesület (ORLE) megalakítására. Az egyesület megalakulása után az elnök, Baltazár Dezső hajdúböszörményi lelkész esperes bejelentette, hogy a papok szervezkedésének célja: követelni a református egyház érdekében az egyházi javak szekularizációját.

október 20. Budapesten megalakult az Országos Evangélikus Tanáregyesület. Első elnöke Meskó László egyházügyi és főgimnáziumi felügyelő volt. (A református tanárok hasonló egyesületével együtt 1927 óta kiadja a *Protestáns Tanügyi Szemlét*.)

október 24. Budapesten a hercegprímási palotában tanácskozást tartott a katolikus püspöki kar a kongrua ügyről. → 1908. február 5.

október 25. X. Pius pápa a nagy szentek kiváltságát adományozta a máriaremetei templomnak. (Akik itt gyónnak, áldoznak és a római pápa szándékára imádkoznak, teljes bűcsút nyernek, ami a holtakért is följánlható.)

Ugyanekkor a Szűz Mária tiszteletére szentelt főoltárt kiváltságos oltárrá emelte. (A megyéspüspök pedig fölhatalmazást adott a gyóntató papnak, hogy a templomban olyan bűnösök is föloldozást nyerjenek, akiknek bűnét különben csak a püspök oldozhatja föl.)

október 27. Csernova szlovák lakossága ragaszkodott ahhoz, hogy templomát Andrej Hlinka rózsahegy plébános szentelje föl, s a kiküldött papot nem engedték a templomhoz. A csendőrség beavatkozott, és sortűzet adott a tiltakozókra.

november 10. Zászlót bontott az Országos Keresztény-Szocialista Párt. Első elnöke Lakatos Géza ügyvéd lett. Programja: keresztény társadalom, a kisembervédelme, a tőke visszaszorítása.

november 13. A kormány a balázsfalvi görög katolikus érseki káptalanhoz 233 ezer koronát utaltványozott ki a görög katolikus papság kongruájának kiegészítésére.

december 7. Budapesten megalakult a Katolikus Népszövetség a német Volksverein für das Katholische Deutschland mintájára. Közlönyének első száma, a *Katolikus Népszövetség* decemberben jelent meg.

december 8. Megjelent Budapesten a *Mária Kongregáció* című lap. Szerkesztője: P. Bús Jakab.

december 19. A katolikus püspöki kar konferenciáján megállapította azokat az összegeket, amelyeket a kongrua terhéből magára vállal.

az év folyamán P. Buttykay Antal szervezőmunkája eredményeképp az osztrák Pius-Verein példájára megalakult a Katolikus Sajtóegyesület. — Megalakult az Országos Középiskolai Tanáregyesület. Folyóirata a *Magyar Középiskola* volt. — Sopronban megalakult az Országos Ágostai Hitvallású Evangélikus Tanáregyesület. — Megalakult a Katolikus Legényegyesületek Országos

Szövetsége. — Budapesten a II. kerületben Érseki Katolikus Reálgimnázium nyílt. — A budakeszi baptista gyülekezetből Bechtold Jakab vezérletével kiszakadó csoport Magyarországon is elindította Az Isten Egyháza (Élő Isten Gyülekezete, Élő Isten Anyaszentegyháza, „Lábmások”) szabadegyházi kö-

zösség szerveződését. — A dunamelléki református egyházkerület és a budapesti egyházközség a Baár János- és Madas Károly-féle alapítványok jövedelméből fölállította a Baár–Madas református iskolát. (1952-ben államosították, 1992-ben visszakerült az egyházhoz.)

1908

január 10. Kolozsvárott megjelent a *Református Szemle* című hetilap. — A belügyminiszter 1865/1908. számú körrendeletében az igazságügy-miniszterrel egyetértően elrendelte, hogy az anyakönyvi eljárásban az evangélikus református vallást ezentúl reformátusnak nevezzék. (Indokolása: az 1904. évi II. budapesti zsinat törvényei az „evangélikus református [ténylegesen: Evangélium Szerint Reformált Magyarországi Keresztyén Egyház, rövidítve: Ev. Ref. – a szerk.] egyházat és vallást” reformátusnak nevezi, s ezt fogadta el az 1907. február 14-én kelt királyi elhatározás is.)

január 24. I. Ferenc József király jóváhagyta az 1895. június 10-én elfogadott ortodox szerb nemzeti egyház tisztviselői és tanári nyugdíjszabályzat kiegészítését.

február 5. A hercegprímás budavári palotájában a katolikus püspöki kar tagjai értekezletet tartottak, amelyen a kongrua elosztásával és rendezésével foglalkoztak.

március 12. Kohl Medárd püspök az esztergomi prímás nevében Rómában átadta a pápának azt a hódoló föliratot, amelyet a magyar püspöki kar intézett hozzá jubileuma alkalmából.

április 1. Nagykanizsán megjelent *Az Országos Rabbiegyesület Havi Közlönye*.

Első szerkesztője: Neumann Ede. (A lap neve 1909-ben: *Magyar Izraelita*.)

április 6. I. Ferenc József Bogdánovics Lucián budai szerb püspököt a szerb egyház adminisztrátorává nevezte ki. — Wekerle Sándor miniszterelnök 1427/1908. szám alatt közzétette „a karlóczi görögkeleti szerb metropólia területén levő zárdái, mint nemzeti egyházi javak igazgatása, felügyelete és felhasználása, valamint a zárdaszerzetesek javadalmazása iránt a görögkeleti szerb nemzeti egyház congressusa által alkotott” szabályzatot.

április 19. A *Ne temere* pápai dekrétum rendelkezése folytán katolikus szempontból érvénytelenek lettek Magyarországon az április 19. után protestáns lelkész előtt kötött vegyes házasságok.

április 23. A katolikus püspöki kar konferenciája kérte a Szentszéket, hogy a *Provida* hatályát – Németországon kívül – Magyarországra is terjesszék ki. (Indoklásul az 1841. évi ún. Lambruschini instrukciót hozták föl, amely Magyarországon is érvényesnek tekintette a protestáns lelkészek előtt kötött házasságot.) → szeptember 3.

május 18. Meghalt Weber Samu evangélikus esperes, egyházi író.

május 19. A premontrei kanonokrend a csehországi Teplában egyetemes káptalant tartott.

május 31. Rajner Lajos c. püspök, esztergomi érseki helytartó Esztergomban megalapította a Keresztény Szeretet Országos Gyermekvédő Műve elnevezésű, katolikus szellemű gyermekvédelmi szervezetet. Célja az elhagyott, árva gyermekek gondozása. Első elnöke Giesswein Sándor győri kanonok, országgyűlési képviselő lett. → 1910. szeptember 15.

június 9. Degenfeld József elnökle alatt a két protestáns egyház értekezletén megalakult az Országos Evangéliumi Szövetség. Célja: evangélium szerinti társadalmi tömörülés minden, a lelkiismereti szabadságot és a bevett vallásfelekezetek jogegyenlőségét veszélyeztető törekvés ellen.

június 10. Megtartotta alakuló közgyűlését a Kálvin Szövetség. Célja a fokozottabb egyháztársadalmi munka. Első elnöke: Kenessey Béla erdélyi református püspök.

július 28. Karlócán megnyílt az ortodox szerb egyházi zsinat a király személyének képviselője, Günther Antal igazságügy-miniszter jelenlétében. → augusztus 1.

augusztus 1. A karlócai szerb egyházi zsinat Zmejanovics Gábor verseci püspököt pátriárkává választotta. → augusztus 18.

augusztus 6. I. Ferenc József király szentesítette az 1908:XLI. törvénycikket *A végrehajtási eljárásról szóló 1881: LX. t. c. módosítása és kiegészítése tárgyában*. 2. §: a végrehajtás alól ki van véve, s még a végrehajtást szenvedő fél beleegyezésével sem foglalható le: 1. az isteni tiszteletre és a házi ájtatosságra közvetlenül szánt tárgyak, az imakönyvek, az istentiszteletre szánt helyiségekhez tartozó szerelvények; 2. vallási ereklyék (a keret viszont lefoglalható, ha az ereklye sértetlenül eltávolítható); 5. a vallási szertartásokat teljesítő sze-

mélyeknek hivatásuk gyakorlásához előírt ruházata; 6. a lelkészek hivatásukhoz szükséges könyvei; 6. §: lelkészek, felekezeti tanintézetek tanárai fizetésének vagy pótlékának maximum 1/3-a foglalható le, ez is csak úgy, hogy a végrehajtást szenvedő fél részére minimum 2000 pengő a foglaláson túl is érintetlen maradjon; 7. §: az előbbi szabály vonatkozott a nyugdíjas, illetve kegydíjas lelkészekre és tanárookra, azzal a különbséggel, hogy esetükben 1200 pengő meghagyását írta elő a törvény.

augusztus 18. I. Ferenc József király nem erősítette meg Zmejanovics Gábor verseci püspöknek pátriárkává történt megválasztását. → szeptember 19.

szeptember 3. A katolikus püspöki kar a hercegprímás budai palotájában értekezletet tartott az autonómia, a kongrua, a *Ne temere* dekrétum és az iskolai ügyek dolgában.

szeptember 8. Budapesten a király jelenlétében fölszentelték az Erzsébet királyné emlékére állított Örökimádás-templomot.

szeptember 9. A bányai evangélikus egyházkerület közgyűlésén Zsilinszky Mihály ny. államtitkár feltűnést keltő beszédet mondott a klerikalizmusról.

szeptember 14–16. A budapesti Iparcsarnokban megtartották a VIII. Katolikus Nagygyűlést. (A nagygyűlés szervezése 1908-tól 1935-ig, az Actio Catholica megalakulásáig az Országos Katolikus Szövetség feladata volt.) Ekkor fordult először elő, hogy a szociáldemokraták megpróbálták megzavarni a gyűlést. Szeptember 15-én külön üléseztek a keresztényszocialisták szakmai szövetségei is. A központi ülésen Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök a modernizmusról beszélt. → 1909. augusztus 29–31.

szeptember 19. A karlócai szerb egyházi

kongresszus pátriárkává választotta Sevics Mitrofán újvidéki püspököt, aki azonban a választás után nyomban lemondott a pátriárkai méltóságról.

szeptember 22. A karlócai szerb egyházi kongresszus pátriárkává választotta Bogdanovics Lucían budai püspököt. → október 3. — A dunántúli református egyházkerület pápai közgyűlésén gr. Tisza István beszédet mondott a felekezeti békéről.

szeptember 30. A magyar reformátusok Budapesten megalakították az Országos Valláseggyenlőségi Szövetséget, amelybe bevonták az evangélikus felekezet híveit is.

október 1. A katolikus püspöki kar értekezletet tartott a hercegprímás budai palotájában. Elfogadta a Szentszékhez intézendő memorandum szövegét a *Provida* kiterjesztéséről, amit a király is támogatott. (A memorandumot gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök vitte Rómába.) → 1909. február 27.

október 3. I. Ferenc József király megerősítette Bogdanovics Lucían püspöknek karlócai szerb pátriárkává történt megválasztását. Október 8-án iktatták be méltóságába. — A magyarországi evangélikus egyház lelkészi kara egyetemes értekezletet tartott Budapesten.

október 5. A pesti evangélikus magyar egyház lelkészévé választotta Raffay Sándor író, pozsonyi teológiai tanárt.

október 15. Meghalt Kiss Aron református tanár, történész, neves életrajzíró.

október 23. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 106 276/1908. számú rendelete szabályozta az állami iskolai vallásoktatást, és elrendelte: a felsőbb osztályokban a hittan alapvető elemeit és a szokottabb imádságokat az iskola esetleges nem magyar nyelvétől függetlenül magyar nyelven is előadják. → 1909. augusztus 17., 1914. április 24.

október 24. A dunamelléki református egyházkerület közgyűlésén Darányi

Ignác főgondnok beszédet mondott a felekezeti békéről.

november 12. Az Országos Református Lelkész Egyesület küldöttsége Antal Gábor püspök vezetésével Justh Gyula képviselőházi elnöknél, Wekerle Sándor miniszterelnöknél és gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszternél járt, és átadta az egyesület feliratát a református lelkészek fizetés-rendezéséről.

november 24. I. Ferenc József király elrendelte, hogy a római és görög katolikus lelkészek kongruájának részbeni biztosítására 1908. január 1-jétől visszamenőleg a magyar vallásalapból állandóan 1,2 millió korona vétessék igénybe, a nagyobb egyházi javadalmasok pedig évi 700 ezer koronával járuljanak hozzá.

december 1–2. Az „elismert baptisták” Nagyváradon megalakították a Magyarországi Baptisták Szövetségét. → 1920. szeptember 20.

december 5. Kihirdették a király által november 21-én szentesített 1908:XLVI. törvénycikket *Az elemi népiskolai oktatás ingyenességéről*. Az állami, községi és hitfelekezeti elemi népiskolákban a mindennapi és ismétlő tanítás teljesen ingyenes. (A fönntartáshoz állami segítyt kérhettek.)

december 8. Budapesten megkezdte tanácskozását a református konvent. Első ülésén br. Bánffy Dezső nagy beszédet mondott a protestánsok sérelmeiről.

december 22. A makói görög katolikusok feliratot intéztek X. Pius pápához a magyar nyelvű liturgia megengedése érdekében.

december 25. Debrecenben megjelent az Országos Református Lelkész Egyesület hetilapja, a *Lelkészegyesület*.

december 30. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 67 943/1908. számú rendelete a Szukkot (sátoros ünnep) 9. napját is fölvette azon

ünnepnapok közé, amelyeken az izraelita növendékek fölmenthetők a tanintézet látogatása alól.

az év folyamán Farkas Edit megalapította a Szociális Missziótársulatot. — Megalakult a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége. — Gr. Pálffy Sándor alapításában létrejött a Katolikus Patronage Egyesület. — Országos Katoli-

kus Szövetség alakult. (1935-ig ez szervezte a Katolikus Nagygyűléseket.) — Eperjesen szobrot avattak az 1687-ben itt működött véstörvényszék áldozatainak emlékére. (I. Lipót engedélyével, gr. Caraffa Antal tábornok válogatott kínzásokkal kizárólag protestáns férfiakat végeztetett ki a Thököly-féle fölkelésben való részvételük miatt.)

1909

január 1. X. Pius pápa életre hívta a Szentszék hivatalos közlönyét, az *Acta Apostolicae Sedis*, amely közli a hivatalos pápai megnyilatkozásokat és a kuriális hatóságok engedélyeit, döntéseit.

január 16. I. Ferenc József király jóváhagyta, Wekerle Sándor miniszterelnök 305/1909. szám alatt közzétette az ortodox szerb metropólia egyházi, iskolai és alapítványi ügyeire vonatkozó, 1868. augusztus 10-én királyi rendeletbe foglalt szabályzat módosítását az adminisztrációs költségek fedezéséről.

január Heti többszöri kiadásban Budapesten megjelent a *Katolikus Tudósító* című nyomatos sajtóhírszolgálat. (Címe 1911. szeptember 14. óta *Magyar Kurír*. Máig megjelenik.)

február 2. Pozsonyban megalakult a Magyarországi Evangélikus Missziói Egyesület 251 taggal. Célja a misszionáriusok képzésének támogatása új missziók számára. (Az egyesület 1951-ben szűnt meg.)

február 6. X. Pius pápa a *Ne temere* dekrétum érvényességét a magyar szent korona országaira nézve egy évre felfüggesztette.

február 27. X. Pius pápa a magyar püspöki kar kérésére az 1906. január 18-án kelt, Németországra vonatkozó *Provida* dekrétum hatályát Magyarországra is kiterjesztette, amely érvényesnek ismer-

te el a protestáns lelkész előtt megkötött vegyes házasságokat is abban az esetben, ha a más vallású fél sohasem volt katolikus. (Ezzel visszaállt a *Ne temere* előtti rend a passiva assistentia engedélyezésének kivételével. A *Provida* a passiva assistentiát nem engedte, ha a felek nem adtak reverzálist.) → 1912. június 21.

március 2. Gr. Aponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 1083/1909. eln. számú rendelete megszüntette a nem római katolikus lelkészek párber szolgáltatását.

március 11. X. Pius pápa konstitúciót adott ki, amellyel megszüntette a világi hatalmaknak a pápaválasztásnál eddig gyakorolt vétójogát, s kiközösítés terhe mellett megtiltotta a kardinálisoknak, hogy bármely világi hatalomtól elfogadják a vétó javasolására vonatkozó megbízást.

március 21. Megalakult az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület. Elnöke: br. Herczog Mór Lipót. Társelnöke: Hevesi Simon. Alelnökei: Grauer Vilmos, Kohner Adolf, Leitner Adolf, Csepeli Weisz Manfréd, Adler Illés, Fischer Gyula.

március 27. A református egyház egyetemes konventje birtokba vette a magyarországi reformátusok újonnan épült budapesti székházát a Városliget tő-

szomszédságában, az Abonyi utca és a Szabó József utca sarkán. Az épület a telekvásárlással és berendezéssel együtt 512 ezer koronába került.

április 21. Kihirdették az 1909:X. törvénycíkket *A jövedelemadóról*. Az egyházak (egyházközségek), szerzetesrendek, (apátságok, prépostságok) adókötelesek. Adómentesek viszont az egyház jövedelméből „a tagoknak esetleg járó részesedés” és a tábori lelkészek.

április 26. Kihirdették az 1909:XIII. törvénycíkket *A lelkési jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. törvény cikk módosításáról*. Az 1898:XIV. törvény cikk 1–2. §-át módosította a törvényesen bevett vallásfelekezetek (tehát már a katolikusokra is vonatkozott!) lelkészeivel kapcsolatban. Az 1908. január 1-jétől lévő állásokra az államkincstár terhére évenként a megfelelő képesítéssel bíró lelkész 1600 koronát, a nem képesített lelkész 800 koronát, a képesített segédlelkész 1000 koronát, a nem képesített segédlelkész 800 koronát kap. A katolikusokra vonatkozóan csak akkor lép érvénybe a törvény, ha a nagyjavadalmasok az általuk megajánlott 700 ezer koronát, a vallásalap az évi 1,2 millió koronát befizeti a kongrua-alapba. A többit az államkincstár fedezi.

június 10. Megalakult a Jászberényi Központi Katolikus Kör.

június 14. I. Ferenc József király jóváhagyta, a miniszterelnök 3210/1909. szám alatt közzétette a keleti ortodox szerb nemzeti egyház önkormányzatában a választói jogra vonatkozó szabályok módosítását. (A módosítás szerint a nyereségvágyból vagy szemérem ellen elkövetett bűncselekmények miatt az egyház tagja elveszíti mind a cselekvő, mind a passzív választójogát, de az ítélet következményei a büntetés után 10 év múlva megszűnnek. A király jóváhagyásában kikötötte, hogy az uralkodó, az uralkodóház tagja, az állam és

a vallás ellen elkövetett bűncselekmények esetében az elévülés nem alkalmazható.)

július 3. Genfben megkezdődtek a Kálvin János halálának 400. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek, amelyeken a világ minden részéből érkező küldöttek vettek részt. Legtöbben, 125-en Magyarországról érkeztek.

július 28. A katolikus örmények bécsi rendházának nagykáptalanja a magyar születésű Gorik I. Gergelyt választotta meg főapátjává.

augusztus 17. A hazai román főpapság perbe szállt gr. Apponyi Albert kultuszminiszterrel 1908. október 23-i, az állami iskolai vallásoktatást szabályozó rendelete miatt, amelynek értelmében a felsőbb osztályokban a hittan alapvető elemeit és a szokottabb imádságokat magyar nyelven is elő kellett adni. A román főpapok közül többen kijelentették: a rendeletnek nem tesznek eleget. → szeptember 4.

augusztus 19. Az Apostoli Szentszék beleegyezett a Gergely- és a görög Julián-naptár egyesítésébe, de egyelőre csak a budapesti görög katolikus egyházközségnek szolt ez a kedvezmény.

augusztus 29–31. Szegeden megtartották a IX. Katolikus Nagygyűlést. Nyolc püspök, 400 pap és mintegy 15 ezer hívő vett részt az első eucharisztikus körmeneten. A megnyitóbeszédet gr. Zichy János tartotta. → 1910. november 13–15.

szeptember 4. A nagyszebeni ortodox román egyház püspöki zsinata elhatározta, hogy nem hajtja végre a kultuszminiszter hittantanítási rendeletét. → október 2., november 16.

szeptember 9. 182 taggal föllállították a Jézus Társasága önálló magyar rendtartományát. (A rend 1773-ban történt feloszlását követő visszaállítása után, 1846–1909 között az osztrák provinciával együtt alkotott egy rendi tartományt.) Első provinciálisa: P. Bús Jakab.

szeptember 10. A belügyminiszter felfüggesztette a Congregazione della Beata Vergine dei sette dolori nevű női kongregáció működését, mert az nagyhorvát politikával foglalkozott.

szeptember 24. A folyamatban lévő kongruaügyek intézésére királyi leirat Országos Katolikus Kongruatanácsot hozott létre. → december 3.

október 2. Radu Demeter nagyváradi görög katolikus megyéspüspök rendeletet adott ki, amelyben kijelentette: a hittannak a nem magyar nyelvű iskolákban való tanításáról kiadott 1908. október 23-i VKM rendeletet a legpontosabban be kell tartani. — A ferences szerzetesrend fennállásának 700 éves jubileumát ünnepelte.

október 12. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter 118 000/1909. számú rendelete a felekezeti iskolai tanítók fegyelmi ügyeiben irányadó szabályokról.

október 15. A két protestáns magyar egyház közös bizottsága foglalkozott a *Ne temere* ügyével, illetve az azt visszavonó *Provida* kezdetű pápai dekrétummal, s az ennek végrehajtásáról rendelkező püspöki utasításokkal.

október 19. Elkészült és érvénybe lépett a Vasárnapi Iskolai Szövetség alapszabályzata.

október 31. A magyarországi református egyház egyetemes konventje díszüléssel ünnepelte Kálvin születésének 400. évfordulóját.

november 2. Budapesten ünnepet rendezett a Protestáns Irodalmi Társaság, amelyen gr. Tisza István főgondnok beszédet mondott a protestáns hitről és fölvilágosodásról.

november 16. Gr. Apponyi Albert kultuszminiszter megemléskedett az ortodox román egyházi kongresszusnak azt a határozatát, amely nem járult hozzá ahhoz a miniszteri rendelethez, hogy az állami népiskolák felsőbb osztályaiban

a hittan magyar nyelven is taníttassék.
→ 1914. április 24.

december 2. A király a pozsonyi prépostsági javadalmat zár alá helyeztette Komlóssy Ferenc prépost adósságai miatt.

december 3. X. Pius pápa két dekrétumban rendelte el, hogy a püspökök egyetemes formula szerint tegyék meg a Szentszéknek egyházmegyéjük állapotáról szóló rendszeres és kötelező írásos jelentésüket. Rendelkezett a püspökök számára kötelező visita ad limináról, a püspökök időközönkénti római kihallgatásáról. — Az 1909:XIII. törvénycikk alapján alakított Országos Katolikus Kongruatanács a kultuszminiszter elnökletével megtartotta első ülését.

december 4. Artim Mihály beherói görög katolikus plébánost püspökké nevezték ki a római Szentszék jóváhagyásával az Amerikai Egyesült Államok északi területére.

az év folyamán Giesswein Sándor, gr. Pálffy Pálné és Korányi Sarolta kezdeményezésére megalakult a Katolikus Tisztviselők Egyesülete. Célja: a katolikus tisztviselők érdekeinek ápolása és előmozdítása hazafias szellemenben. — Katolikus Női Patronage Egyesület alakult. Célja: az erkölcsi romlás, züllés veszélyeinek kitett, esetleg már bűncselekményt is elkövetett lányok, fiatalok gyermekek védelme. — A pesti egyetem bölcsészkarán helyreállították a hitszónoki állást. — Sopronban megalakult az Evangélikus Tanítók Országos Egyesülete (más néven: Országos Evangélikus Tanítóegyesület). — Megalakult a Budapesti Dávid Ferenc Egylet, amely az unitárius kulturális munka bázisává vált. — A Filadelfia Diakonissza Szövetség a budapesti Német Leányegyházról megvásárolta a Bethesda Kórházat.

1910

január 1. *A Nép* címmel megindult az Országos Keresztény-Szocialista Párt lapja.

január 15. Gr. Apponyi Albert kultusz-miniszter kiutalványozta a protestáns lelkészek kongruáját.

február 5. Megtartotta első országos konferenciáját a Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (MEKDSZ, később Magyar Diákok Pro Christo Szövetsége). Megvitatták alapszabálytervezetüket, amelyet a Belügyminisztérium október 22-én hagyott jóvá.

április 16. Rómában a lateráni Szent János-bazilikában leleplezték II. Szilveszter pápa szobrát, s a magyar zarándokok felajánlották a pápának a magyar Szent Korona hasonmását azért a koronáért, amelyet II. Szilveszter ajándékozott a magyar nemzetnek.

május 7. Vaszary Kolos bíboros hercegprímás jóváhagyta az egyházművészeti tanfolyam föllállítására vonatkozó tervezetet.

május 26. X. Pius pápa Borromei Károly szentté avatásának 300. évfordulójára *Editae saepe* kezdetű enciklikát adott ki, amelyben a modernisták ellen fordult. Velük szemben az ellenreformáció egyik vezérét, Borromei Szent Károly bíborost aposztrofálta igazi reformátorként. Ezért az enciklikát a protestánsok, kivált a németek sértőnek találták magukra nézve. → július 9.

május 29. Karlócán összeült az ortodox szerb egyházi kongresszus, amit egy hónap múlva őszig elnapoltak.

július 8. A magyarországi piaristák Budapesten tartott rendkívüli nagykáptalani gyűlésén Magyar Gábor tartományfőnök közölte Róma döntését: a magyar piarista tartomány reformja elmarad.

július 9. Városv Gyula kalocsai érsek X. Pius pápa *Editae saepe* kezdetű, ún.

Borromei-enciklikáját pásztorlevélben hirdette ki az egyházmegye papsága előtt. → július 12.

július 12. A Borromei-enciklikának a kalocsai érsek által való közzététele nagy izgalmat keltett a magyar protestánsok körében. Hivatalos egyházi helyről azt a magyarázatot adták, hogy a pápának azt a tilalmát, amelyet a Németországban támadt konfliktus eredményeképp adott ki, s amely megtiltotta az enciklika kihirdetését és közlését, a kalocsai érsek csak az enciklikának az egyházmegye közlönyében való megjelenése után kapta meg. Az érseket különben semmiféle agresszív szándék nem vezette. → július 13.

július 13. Nagel püspök, a bécsi érsek-kardinális koadjutora szintén közzétette a Borromei-enciklikát a papság részére szánt hivatalos lapban. — A magyar képviselőházban Thuróczy Vilmos interpellált a Borromei-enciklika kalocsai érsek által való közzététele tárgyában. Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök megnyugtató választ adott. → szeptember 28.

július 15. A belügyminiszter 69 136/1910. számú körrendelete a felekezeti anyakönyvi kiigazítási ügyekben követendő eljárásról.

augusztus 5. Berlinben megnyílt a szabad kereszténység és a vallásos haladás V. világkongresszusa.

augusztus 14. A 4650/1910. ME számú rendelet közzétette az ortodox szerb nemzeti egyházi kongresszus 1910. június 29-i XVII. ülésén alkotott, a király által jóváhagyott szabályzatot, amely módosította az 1871. május 29-én legfelső elhatározással jóváhagyott kongresszusi választási rendet.

augusztus 20. A magyar unitárius egyház nagy dísszel és országos ünnepséggel ülte meg alapítója és első püspöke, Dá-

vid Ferenc születésének 400. évfordulóját. A kolozsvári ünnepségen több mint száz angol és amerikai vendég is megjelent.

augusztus 27. Az evangélikus egyház megünnepelte a zsolnai zsinat 300. évfordulóját.

szeptember 1. X. Pius pápa *Sacrorum antistitutum* kezdetű motu propriójában előírta a papságnak az ún. antimoderista esküt, melynek megtagadása kiközösítéssel járt. Ennek következtében az eretnekségnek minősített reformkatolikus teológiai gondolkodás képviselői ellen hajtóvadászat indult. → 1911. február 17.

szeptember 15. Esztergomban megjelent a Keresztény Szeretet Országos Gyermekekvédő Műve Egyesület hivatalos közlönye, a *Katolikus Gyermekevédelem* című időszaki folyóirat.

szeptember 28. A dunántúli református egyházkerület Pápán közgyűlést tartott, amelyen gr. Tisza István főgondnok, világi elnök nyilatkozatot adott a Borromei-enciklikáról. → november 5.

október 4. Veszprémben nagy ünnepséggel szentelték föl az újonnan restaurált püspöki székesegyházat. — Az Országos Református Lelkész Egyesület megkezdte évi közgyűlését Budapesten. A gyűlésen több, a katolicizmust támadó beszéd hangzott el. → december 15.

október 6. A baptisták országos kongresszust tartottak Hajdúböszörményben.

október 6–8. Az adventista felekezet erdélyi gyülekezetei Brassóban megalakították a Transsylvania Egyesületet.

november 5. Az erdélyi református egyházkerület Kolozsvárott évi közgyűlést tartotta. Br. Bánffy Dezső világi elnök megnyitóbeszédében a Borromei-enciklikával foglalkozott. → november 17.

november 13–15. Budapesten a Vigadó

termeiben megtartották a X. Katolikus Nagygyűlést. A nagygyűlés idején a budapesti főiskolai ifjúság ünnepet rendezett, amelyen gr. Apponyi Albert beszédet mondott a katolikusok tömörüléséről. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök az intellektualizmus túlhajtásairól szólt. → 1911. november 12–14.

október 15. Meghalt Barcsa János református tanár, történetíró.

november 15. Gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök a katolikus nagygyűlésen egy új, katolikus politikai párt alakítása mellett mondott beszédet.

november 17. Az erdélyi róm. kath. Státus Kolozsvárott gyűlést tartott, amelyen gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök nyilatkozott a Borromei-enciklikáról.

november 24–27. Békéscsabán megalakult az adventista felekezet Magyar Missziótársulata.

december 15. Az Országos Református Lelkész Egyesület rendkívüli közgyűlést tartott Budapesten.

az év folyamán A népszámlálás adatai szerint Magyarország (Horvátország nélkül) lakossága 18 246 533 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 49,3%; görög szertartású katolikus 11,0%; ortodox 12,8%; evangélikus 7,1%; református 14,3%; unitárius 0,4%; izraelita 5,0%. — Magyarországon ekkor 411 rendházban 5663 apáca élt. — A Budapesti Keresztény Ifjúsági Egyesületben megalakult az első magyar cserkészcsapat. → 1920. január 31. — Magyarul is megjelent Theodor Russel, a Jehova Tanúi felekezet alapítójának *Bibliai Tanulmányok* sorozata első kötete: *Az isteni terv a korszakokban* címmel. A könyvet valószínűleg az Amerikai Egyesült Államokban adták ki. — Megjelent a *Múlt és Jövő* című zsidó szépirodalmi folyóirat. Első szerkesztője: Patai József.

1911

január 15. Kihirdették az I. Ferenc József király által január 8-án szentesített 1911:I. törvénycikket *A polgári perrendtartásról*. 757. §: békebíróvá nem nevezhető ki az egyházközségben alkalmazásban lévő lelkész és segédlelkész, továbbá szerzetes és a néptanító.

január 30. X. Pius pápa az egyházjog elrendelt kodifikálásába bevetette azt is, hogy a katolikus papoknak ezentúl minden alkalommal talárt kell viselniük, és sem vendéglőt, sem színházat nem látogathatnak.

január Budapesten megjelent az *Evangelikus Lap* című egyháztársadalmi hetilap. Első felelős szerkesztője Raffay Sándor budapesti lelkész (1918-tól püspök), társszerkesztője Sztéhlo Kornél evangélikus ügyvéd. (A lap 1938 végén szűnt meg.)

február 17. Rómában hivatalosan is közvették az antimodernista eskü szövegét.

május 11. Csernoch János, az új kalocsai érsek a Szent István Társulat közgyűlésén a protestánsokkal való összefogás híveként sürgette, hogy koncentrálják a keresztény erőket a hit, az erkölcs és a haza védelmére.

május 14. Karlócán összeült a szerb egyházi kongresszus, melynek királyi biztosa Rohonyi Gyula igazságügyi államtitkár volt.

május 16.–1914. december 4. Andor (Anghäypel) György esztergomi kanonok, prímási irodaigazgató lett a Válás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (1914. december 4-én meghalt.) → 1915. az év folyamán

május 25.–június 7. A karlócai keleti ortodox szerb metropólia püspöki zsinata elkészítette a zsinat szervezeti szabályzatát. → november 8.

június 2. A budapesti Deák téri evangélikus templom fölavatásának 100. évfordulója alkalmából az evangélikus testvéregyházak díszgyűlést tartottak.

június 12. A Sacra Congregatio Indicis Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök három művét (*Az intellektualizmus túlhajtásai* c. akadémiai székfoglalóját, *A modern katolicizmus* c. könyvét és a *Több békességet* c. cikkét) indexre tette. → július 1.

július 1. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök körlevélben visszavonta az Index Kongregáció által elítélt és indexre tett műveit. → augusztus 5.

július 30. Samassa József bíboros egri érsek főpásztori működésének 40. évfordulóját ünnepelte.

augusztus 5. X. Pius pápa az arcképet küldte Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspöknek, jelölve annak, hogy a püspök iránt a régi jóindulattal viseltetik.

augusztus 21. Makón a görög katolikus templomban elhangzott az első teljesen magyar nyelvű mise.

augusztus 24. A debreceni görög katolikus egyházközség közgyűlése folyamodványban kérte a királytól a magyar püspökség fölállítását.

szeptember 10. A nagyszentmiklósi hitközség felavatta új zsinagógáját. — Ugyanekkor Budapesten felavatták a Komaegylet templomát.

szeptember 11. Govrik Gergely a bécsi meharista rend (örmény) magyar származású érsek-főapátja aranymiséjét mondotta Bécsben a rendház ottani letelepülésének 100. évfordulóján.

szeptember 14. A görög katolikus magyarok Hajdúdorogon országos népgyűlést tartottak a görög katolikus magyar püspökség fölállítása érdekében.

szeptember 15. Klein Adolf, a szabadkai izraelita hitközség elnöke felhívást intézett a tesvérgyülekezetekhez: „az évtizedekre nyúló zsidó felekezeti vilongások és ellentétek kiegyenlítése érdekében egy Budapesten egybehívandó, a hazai összes hitközségek küldötteiből álló nagygyűlés” tartását indítványozta. → 1912. február 20.

szeptember 20. A Presbiteri Világszövetség Budapesten, a Nemzeti Múzeum dísztermében tartotta nagygyűlését.

október 5. I. Ferenc József király Firczák Gyula munkácsi görög katolikus megyéspüspöknek 50 éves papi jubileuma alkalmából az elsőosztályú vaskorona-rendet adományozta.

október 26. A kultuszminisztérium az 1912. évi költségvetésbe 120 ezer koronát állított be az izraelita felekezet autonómiájának előmunkálataira.

november 8. I. Ferenc József király jóváhagyta, gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök 6551/1911. számú rendeletével pedig közzétette a karlócai

keleti ortodox szerb metropólia püspöki zsinatának szervezeti szabályzatát.

november 12–14. Budapesten megtartották a XI. Katolikus Nagygyűlést. Gr. Apponyi Albert volt kultuszminiszter a vallásosságról beszélt. (Az indexre tétel miatt ezúttal nem szólalt föl Prohászka Ottokár püspök.) → 1913. november 8–10.

november 25. X. Pius motu propriót adott ki, amelynek értelmében egyházi átok alá esnek mindazok, akik akár mint törvényhozók, akár mint magánfelek egyházi személyt világi bíróság elé vonnak.

december 5. A magyarországi ortodox izraelita hitfelekezet nagygyűlést tartott Budapesten a régi Országháza tanácskozó termében.

az év folyamán P. Buttykay Antal szervezésében megalakult a Katolikus Leányok Országos Szövetsége. — Gödöllőn Kir. Kat. Reálgimnáziumot, Mezőkövesden Kir. Kat. Szent László Reálgimnáziumot alapítottak.

1912

február 8. Az Apostoli Szentszék hozzájárult a magyar nyelvű görög katolikusok számára szolgáló új püspökség fölállításához. → március 2.

február 20. Budapesten, 1867 óta először, 250 magyarországi izraelita hitközség küldöttei tartottak országos értekezletet a magyar zsidóság ortodox és neológirányzatának egyesítése érdekében. Határozatai: 1. az izraelita vallásfelekezet az abban kialakult áramlatok ellenére egységes és oszthatatlan; 2. országos nagygyűlést tartanak az egyesítés érdekében; 3. az értekezlet országos bizottságot (ún. százask bizottság) küld ki a nagygyűlés szervezésére, a rabbik és hitközségi tisztviselők jogállásának biztosítására, országos nyug-

díjintézet létrehozására. → február 27., június 28.

február 27. Az ortodox zsidók képviselői Budapesten közgyűlést tartottak: „nincs az a hatalom, amely az ortodox zsidókat a neológokkal való vallásfelekezeti egyesülésre vagy közös autonómia fölötti tanácskozásra rábírná.

március 2. Félhivatalosan közzétették, hogy az új görög katolikus egyházmegye liturgikus nyelve az ógörög lesz. → március 7.

március 7. Radu Demeter nagyváradi görög katolikus megyéspüspök a pápánál járt, hogy az új magyar püspökség ellen előterjesztést tegyen. → május 6.

március 11. A betegápoló irgalmas rend 300 éves jubileumát ünnepelte.

április 24. Elhunyt Borovszky Samu református vallástörténész.

május 6. I. Ferenc József király, mint a magyar katolikus egyház főkegyura, megalapította a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegyéjét. → május 29. — Budapesten letették a domonkosok Thököly út–Bálint utca sarkán építendő templomának alapkövét.

május 17. Fölvatták a tiszafüredi ortodox zsinagógát.

május 19. A Magyar Izraelita Kézmű- és Földművelési Egylet fönállásának 70. évfordulója alkalmával fölvatta keretképző telepét.

május 29. Gyulafehérváron nagy román gyűlés volt, amely tiltakozott a görög katolikus magyar püspökség föllállítása ellen. → június 8.

június 8. X. Pius pápa *Christifideles Graeci* kezdetű bullájával kanonizálta a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegyéjét. Az új egyházmegyéjét 162 paróchiával (ezek közül 1 az esztergomi, 8 az eperjesi, 70 a munkácsi, 4 a szamosújvári, 44 a nagyváradai és 35 a fogarasi egyházmegyéhez tartozott) s 215 498 hívővel az esztergomi metropóliába osztotta be. A liturgikus nyelv a klasszikus görög nyelv lett. → július 12.

június 19. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 84 561/1912. szám alatt elrendelte a hibás izraelita utónevek kijavítását az anyakönyvekben.

június 21. Róma újból engedélyezte Magyarországon a passiva assistentiát.

június 24. Gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter 85 400/1912. számú rendelete a községi, felekezeti és társulati (egyesületi) polgári, illetve felső népiskolai tanítók és tanítónők fizetésekiegészítéséről. Cél: ugyanakkorra fizetést kapjanak, mint az állami polgári és felső népiskolák tanerői.

június 28. A zsidó hitközségek február 20-i országos értekezletének határozatait Székely Ferenc udvari tanácsos, az

értekezlet elnökének vezetésével átnyújtották Lukács László miniszterelnöknek és gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszternek. → október 22.

július 7. I. Ferenc József király szentesítette az 1912:XXXVI. törvénycikket *A debreczeni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetem felállításáról*. → 1914. július 25.

július 7–15. Budapesten megalakult az adventista felekezet Duna Uniója az 1910-ben szerveződött Magyar Missziótársulat három területi egységéből (Közép-Magyar Egyesület, Nyugat-Magyar Misszióterület és Észak-Magyar Misszióterület).

július 8. Kihirdették az I. Ferenc József király által július 5-én szentesített 1912:XXX. törvénycikket *A véderőről*. 29. §: a papjelöltek mentesek a tényleges szolgálat, a katonai kiképzés, az időszaki fegyvergyakorlatok és ellenőrzési szemlék alól. Felszentelt, illetve felavatott papok, pap-tanárok a honvédség póttartalékának nyilvántartásába kerülnek, mozgósítás esetén és háborúban lelkesíti teendőkre az egész fegyveres erő számára igénybe vehetők.

július 11. I. Ferenc József király jóváhagyta, a miniszterelnök 4224/1912. ME számú rendelete közzétette a görögkeleti (ortodox) szerb egyház autonómiájának rendezését. (Hatályon kívül helyezte az 1871. május 29-i egyházmegyei, metropóliai egyházi és nemzeti iskolai tanács ideiglenes rendezését, valamint a kongresszusi képviselők választási rendjének szabályzatát, az 1875. május 14-i kongresszusi szervezeti szabályzatot, és az ezek magyarázatára később keletkezett szabályzatokat, továbbá az ortodox szerb zárdajavak kezelésére vonatkozó 1908. március 28-i szabályzatot. Kellő módosításokkal ismét életbe lépett az 1864/65. évi kongresszuson alkotott, s az 1868.

augusztus 10-én jóváhagyott autonómia szabályzat IV. és V. fejezete, a régi, az 1868:IX. törvénycikknek megfelelő választási rend.) — I. Ferenc József jóváhagyta a karlócai görögkeleti érsek, szerb pátriárka javadalmazásához tartozó, hasznóhajtó ingatlanok és jogok haszonvételéről és felügyeletéről szóló szabályzatot. (Ezt a miniszterelnök július 19-i, 4225/1912. számú rendelete tartalmazta.)

július 12. Az Apostoli Szentszék hivatalos lapja, az *Acta Apostolicae Sedis* közölte a *Christifideles Graeci* kezdetű pápai bullát az ógörög szertartású görög katolikus magyar püspökség föllállításáról. → július 21.

július 21. A hivatalos lap közölte a királynak az új görög katolikus magyar püspökség föllállítására vonatkozó iratát. → augusztus 29., 1913. április 21.

július 30. I. Ferenc József király Baksay Sándornak, a dunamelléki református egyházkerület püspökének a Ferenc József-rend nagykeresztjét adományozta.

augusztus 20. Meghalt Samassa József egri bíboros érsek, így Szmrecsányi Lajos, az utódlási joggal kinevezett koadjutor elfoglalta az egri érseki széket. (Méltóságát haláláig, 1943. január 28-ig viselte.)

augusztus 29. A magyarországi görög katolikus román püspökök Balázsfalván értekezletet tartottak az új magyar püspökség iránt való magatartás kialakítása érdekében. → szeptember 25.

ősz A korabeli nyilvántartások szerint az ország 16 929 népiskolájából 5212 latin szertartású katolikus, 1693 görög szertartású katolikus. Az 526 polgáriból 86 latin szertartású katolikus, 3 görög katolikus. A 92 tanítóképzőből 37 latin szertartású katolikus, 6 görög katolikus. A 2229 óvodából 194, a 9 óvónőképzből 6 katolikus. 34 reáliskola volt. A 195 gimnáziumból 17 királyi katolikus, 47 szerzetesi, 2 görög katolikus, 7

az erdélyi róm. kath. Státus kezelésében. Az egri érsekség, illetve a pécsi püspökség joghatósága alatt 2 jogakadémia működött.

szeptember 25. A balázsfalvi görög katolikus érsek memorandumot intézett a pápához az új magyar görög katolikus püspökség tárgyában.

október 1. Az Országos Református Lelkész Egyesület mintegy ezer tagja Budapesten gyűlést tartott a fizetésrendezés érdekében.

október 8. Elhunyt Biki Károly református esperes, egyházi író.

október 10. A XII. Katolikus Nagygyűlést előkészítő bizottság elhatározta, hogy a bécsi Eucharisztikus Világkongresszusra való tekintettel elhalasztja az évi esedékes katolikus nagygyűlést. → 1913. november 8–10.

október 22. Összeült az izraelita országos értekezlet által kiküldött ún. százask bizottság. Leszögezte, hogy az egységes autonómiát a belső szervezetek és a tradíciók megbolygatása nélkül kell kiépíteni. Az elvégzendő feladatok megoldására szakbizottságokat hoztak létre (autonómia, ügyrendi, gazdasági, propaganda, kultusz és végrehajtó bizottságot).

október 27. Rossz egészségi állapota miatt lemondott Vaszary Kolos bíboros, esztergomi érsek. → november 13.

november 5. Budapesten megalakult a Magyar Evangélikus Lelkészek Egyesülete. Első elnöke Veres József esperes lett.

november 13. X. Pius pápa 1913. január 1-jei hatállyal elfogadta Vaszary Kolos hercegprímás lemondását. → november 28.

november 14. Az erdélyi róm. kath. Státus Kolozsvárott közgyűlést tartott, s ünneplésben részesítette gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspököt 25 éves papi jubileuma alkalmából.

november 19. A tiszántúli református egyházkerület Debrecenben közgyűlést

tartott, s megvitatta a debreceni egyetem dolgát.

november 20. I. Ferenc József király Csernoch János kalocsai érseket nevezte ki esztergomi érsekké. (Kinevezését X. Pius pápa december 3-án erősítette meg. Méltóságát haláláig, 1927. július 25-ig viselte.) → 1913. január 1.

november 28. A hivatalos lap közölte, hogy I. Ferenc József király elfogadta Vaszary Kolos bíboros hercegprímásnak az esztergomi érseki székről való lemondását.

december 1. Sopronban megjelent az *Evangélikus Egyházi Élet* című egyháztársadalmi hetilap. Felelős szerkesztője Stráner Vilmos. (A lap 1918-ban szűnt meg.)

december 3. X. Pius pápa bíborossá kreálta br. Hornig Károly veszprémi megyéspüspököt.

december 22. A Pázmány Péter Társaság-

ban megünnepelték az indexre tett Prohászka Ottokár püspök 30 éves írói jubileumát.

karácsonya P. Bangha Béla S. J. szerkesztésében megjelent a *Magyar Kultúra* című lap első száma.

december 28. Létrejött a közös magyar cserkész szervezet, a Magyar Cserkész Szövetség. Elfogadták a cserkészfoglalom és a cserkész törvény szövegét. (A háború miatt nem teljesedett ki.) Vezetői: Izsóf Lajos, Megyericsy Béla, Papp Gyula és Sík Sándor. Hivatalos lapja a Hámos Nándor szerkesztette *Ifjúsági Testnevelés* volt. → 1919. szeptember 21.

az év folyamán Gr. Zichy Gyula pécsi megyéspüspök a jezsuiták számára megalapította Pécsen a Pius gimnáziumot és konviktust. — Jászapátiban Kir. Kat. Reálgimnáziumot alapítottak. — Budapesten megnyílt a ciszterci Szent Imre Gimnázium.

1913

január 1. Csernoch János kézhez kapta az egyházi joghatóságot adó pápai bullát, s elfoglalta az esztergomi érseki széket. — Egerben havi két alkalommal megjelent a *Katholikus Kántor* című lap.

január 10. Zomboron megjelent az *Evangélikus Közérdek* című egyháztársadalmi lap. Első szerkesztője Lombos Alfréd helybéli lelkes volt. (A lap 1916 végén szűnt meg.)

január 21. A magyarországi latin és görög szertartású római katolikus püspöki kar Csernoch János hercegprímás elnökletével a Központi Szemináriumban értekezletet tartott. — Az evangélikus püspökök Baltik Frigyes elnökletével konferenciát tartottak Budapesten.

február 1. Gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök megalapította a Szombathelyi Egyházmegyei Takarékszövetkezetet.

február 10. Zágrábban megalakult a magyar református egyházközség.

február 13. Szatmár vármegye közgyűlése arra kérte a kormányt, hogy a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye székhelyét Nagykárolyban állítsák fel. (Ez ellen a hajdúdorogiak tiltakoztak Jankovich Béla kultuszminiszternél.)

március 1. Megalakult a Szent Keresztől nevezett Irgalmas Nővérek magyarországi tartománya. — E naptól a *Szombathelyi Újság* című katolikus lap napilapként jelent meg.

április 12. Jaczkovics Mihály hajdúdorogi görög katolikus püspöki vikáriust, aki sorra látogatta az új püspökséghez tartozó egyházakat, Szatmár vármegyei körútján a papok fölbujtására a román lakosság több helyen megtámadta és inzultálta. Ezért két román papot és garázdálkodó polgárt letartóztattak.

április 21. I. Ferenc József király Miklós István sátoraljaújhelyi lelkészt, Zemplén vármegyei főesperest nevezte ki a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye első püspökévé. — X. Pius pápa elvileg hozzájárult ahhoz, hogy az Amerikai Egyesült Államokban élő görög katolikus magyar rutének számára külön, önálló püspökséget állítsanak föl, és erre a püspökségre magyar papot nevezzenek ki.

április 22. Megalakult a Legszentebb Üdvözítő Leányai pozsonyi kongregációja. → 1915. február 27.

április 30. I. Ferenc József király szentesítette az 1913:XIV. törvénycikket *Az országgyűlési képviselők választásáról*. I. fejezet 3. §: bármely rövid ideig tartó helyben lakás elegendő a választói jogosultsághoz a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek hivatalos alkalmazásban álló lelkésze számára. (A törvény egyébként legalább egy év helyben lakást követelt meg.) 13. §: a képviselői státussal összeférhetetlen közszolgálatot teljesít a katonai lelkész.

május 12. I. Ferenc József király szentesítette az 1913:XVI. törvénycikket *A községi és hitfelekezeti elemi népiskolai tanítók illetményének rendezéséről*.

július 30. Balogh Jenő igazságügy-miniszter 36 832/1913. számú rendeletével Fiume városára és kerületére is kiterjesztette az 1904. június 19-i rendeletet a végrendelet nélkül elhunyt alsóbbrendű katolikus papok után való öröklésről. (A rendelet 1913. október 1-jén lépett életbe.)

augusztus 2. I. Ferenc József király szentesítette az 1913:XL. törvénycikket *A nem állami óvodák jogviszonyáról és a községi és hitfelekezeti óvónők illetményének rendezéséről*. A községi és hitfelekezeti óvónők a törvényben megállapított fizetésre és természetben adott lakásra, ennek hiányában lakáspénzre jogosultak. Az évi fizetés mértéke 5 évnél kevesebb szolgálati idő

esetén 1100, 5 év fölött 1200, 10 év fölött 1400, 15 év fölött 1600, 20 év fölött 1800, 25 év fölött 2000, 30 év fölött 2200 korona.

augusztus 7. Kihirdették a király által július 29-én szentesített 1913:XXXV. törvénycikket *A hajdúdorogi görög katolikus püspökségről*. A püspökség mindenkor püspöke az 1885:VII. törvénycikk 7. §-a értelmében a főrendiház tagja.

augusztus 9. Kihirdették az I. Ferenc József király által július 31-én szentesített 1913:XXXVIII. törvénycikket *A lelkési illetményeknek korpótlékok útján való emeléséről*. Korpótlékban részesül minden lelkész, aki olyan lelkészségben működik, amelynek jövedelme az eddigi törvény szerint az 1600 korona összegig terjedő állami kiegészítésre szorul. A pótlék mértéke: 5 év után évi 400 korona, 10 év után 800 K, 15 év után 1000 K, 20 év után 1200 K, 25 év után 1400 K. (Teljességében csak az a lelkész kaphatja, akinek az évi jövedelme nem haladja meg az 1600 koronát.)

augusztus 10. Meghalt Péterfy Sándor evangélikus tanár, pedagógiai író.

október 15. Miklós István a hajdúdorogi görög szertartású egyházmegye első püspöke bevonult ideiglenes székhelyére, Debrecenbe.

október 31. Meghalt Hegymegi Kiss Kálmán református tanár, egyháztörténész.

november 8–10. Budapesten megtartották a XII. Katolikus Nagygyűlést. Gr. Zichy János megnyitóbeszédében a katolikusok összefogását szorgalmazta a szociális kérdések megoldására. Mihályfi Ákos professzor a katolikus sajtóról szólt, kifogásolta e téren a zsidóság túlréprezentáltságát. → 1920. október 24–26.

november 11. 210 izraelita hitközség 640 képviselője Diamant Samu, a nagyszombati hitközség elnökének vezetése alatt nagygyűlést tartott Budapesten a

status quo ante alapon álló hitközségek ügyében. (A status quo ante hitközségek három álláspontot képviseltek: 1. fenntartás nélkül a kongresszusi alapon álló hitközségeket képviselő Izraeliták Országos Irodájához csatlakozzanak; 2. beolvadjanak az ortodoxokba [szószólója a végűjhelyi főrabbi]; 3. a fennálló szervezetekkel való egyesülést elutasítja, és a status quo ante hitközségek egy szövetségbe való tömörítését szorgalmazza. Az utóbbi javaslatot támogatták a legtöbben.)

november 23. Miklósy István hajdúdorogi görög katolikus megyéspüspök körlevélben tájékoztatta híveit, hogy a temetés, esketés és keresztelés magyar nyelven végezhető a Danilovics-féle szerkőnyv szerint.

december 9.–1916. október 4. Három ülősszakban megtartották a II. budapesti evangélikus zsinatot, amelynek célja a törvényrevízió volt.

december 14. A román görög katolikus püspökök memorandumot intéztek a bécsi nunciaturához, amelyben az

anyanyelv figyelembevételével javasolták a hívek beosztását az új görög katolikus egyházmegyébe.

december 25. Elhunyt Bacher Vilmos, az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság egyik alapítója, az Országos Rabbiképző Intézet tanára.

december 27. A budapesti Kir. M. Tudományegyetem díszdoktorai közé avatta Csernoch János hercegprímást.

az év folyamán Magyar nyelven is megjelent a jehovista *Órtorony* című lap. — Dombóváron Kir. Kat. Reál-gimnáziumot, Sopronban az Orsolyák Leánygimnáziumát alapították. — Csernoch János hercegprímás Pélifydszentkeresztben lelkésziséget szerveztetett. — Csernoch János hercegprímás engedélyezte a ciszterciek letelepedését Budán. — Hódmezővásárhelyen megjelent nyomtatásban „kézirat gyanánt” az első magyar nyelvű ortodox hittankönyv *Gör. kel Liturgika (Szertartástan)* címmel. Szerzője: Trbojevic Petronus pátriarkái syncellus, hódmezővásárhelyi ortodox lelkész.

1914

január A tiszántúli református egyházkerület és a debreceni református egyház megalapította a Debreceni Diakonisszaképző Intézetet. Munkaterülete: betegápolás, hadiárva-gondozás, vásárnapi iskola és fogházmisszió.

február 23. A hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye püspökségén postán küldött bomba robbant. A *kegyszer* felirattal megjelölt robbanószerkezet Jaczkovics Mihály helynök, püspökhelyettes, Slepkovszky János püspöki titkár és Csath Sándor ügyvéd halálát okozta. A rendőrség kiderítette, hogy a tettes Ilja Catarau bukaresti egyetemi hallgató (más forrás szerint: a román

katonai akadémia tanára), társa egy Kirilov nevű orosz férfi, aki a pánszláv propaganda szolgálatában állt. A nő, aki a csomag megérkezése előtt egy héttel írt Miklósy püspöknek, hogy az egyház céljára 100 koronát és egy csomagot fog küldeni, Salamon Mariska, Catarau barátnője. A *Dimineata* lap riportjából az is kiderült, hogy Catarau a merénylet előtt néhány héttel Iorga professzor, a romániai irredenta vezér székhelyén, Valeni de Muntéban volt. (A püspökség főnnhatósága Erdély magyar nyelvű görög katolikus híveire is kiterjedt, amit a románok hallatlan sértésnek tekintettek.)

február 24. Az Országos Rabbiegyesület küldöttsége gr. Tisza István miniszterelnöknél és Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszternél járt, hogy a korpótlék méltányos elintézését kérje. (Jankovich miniszter válaszában az ország nehéz pénzügyi helyzetére és a zsidó hitközségek gazdagságára hivatkozott. A küldöttség viszont közölte, hogy a gyülekezeteknek nincs vagyona.)

március 10. Csernoch János hercegprímás, esztergomi érsek körlevélben ajánlotta papsága figyelmébe az Országos Állatvédő Egyesületet és az állatvédelmi eszmék terjesztését.

április 24. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter 1797/1917. eln. számú rendelete a hitoktatás nyelvéről a népoktatási tanintézetekben. (Hatályon kívül helyezte hivatali elődje 1908. október 23-i, 106 276/1908. számú rendeletét.) „...tekintettel a hitoktatás és a hitélet között való szoros kapcsolatra, megengedhetőnek tartom, hogy az állami és a községi, továbbá a magánosok és társulatok által fenntartott népoktatási tanintézetekben, ú. m. az elemi népiskola hat osztályában, a felső nép- és a polgári iskolákban, a tanító- és tanítónőképző, valamint a kisdédvónő-képző intézetekben a hitoktatás a tanulóknak anyanyelvén láttassék el.”

május 25. Csernoch János hercegprímást X. Pius pápa bíborossá kreálta a Szent Örséb-templom titulusával.

július 25. I. Ferenc József király jóváhagyta a debreceni és a pozsonyi magyar királyi tudományegyetemek szervezetét, tanulmányi és vizsgarendjét. A Debreceni M. Kir. Tudományegyetemen Református Hittudományi Kart állítottak föl. (Ezt a VKM 105 120/1914. számú rendelete tette közzé.) → ősze, 1923. február 8.

augusztus 4. A *Református Szemle* hasábjain Makkai Sándor kolozsvári hitoktató (1926-tól püspök) a háborúról az Isten büntetéseként írt.

augusztus 20. Elhunyt X. Pius pápa.

augusztus 28. Kihirdették az I. Ferenc József király által augusztus 21-én szentesített 1914:XXXVI. törvénycikket *A nem állami tanárok – felső nép- és polgári iskolai, valamint gyógypedagógiai tanítók – s azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról.*

szeptember 3. Giacomo della Chiesa márkai, bolognai bíboros érseket pápának választották, aki a XV. Benedek nevet vette föl.

szeptember 8. XV. Benedek pápa az *Ubi periculum* kezdetű, az egész világ katolikusaihoz szóló első pástorlevélében a béke helyreállítását sürgette, és bejelentette a Szentszék szigorú semlegeségét.

szeptember 23. Miklósy István, a hajdúdorogi görög szertartású egyházmegye püspöke Debrecenből átköltözött Nyíregyházára, és az Apostoli Szentszék engedélyével itt alakította ki a hajdúdorogi egyházmegye végleges székhelyét. — Az Izraeliták Országos Irodája vezetősége, Mezei Móric elnök és Mezey Ferenc alelnök a zsidó felekezet egységesítése érdekében felhívást intézett a hazai hitközségekhez és rabbikhoz.

szeptember 27. Kihirdették az I. Ferenc József király által szeptember 20-án szentesített 1914:XLI. törvénycikket *A becsület védelméről.* I. fejezet 3. §: nyolc naptól egy évig terjedő fogházbüntetéssel sújtható az, aki rágalmazza vagy becsületében sérti a törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezet lelkészét, ha a sértés a hivatás gyakorlására vonatkozik.

november 1. XV. Benedek pápa az *Ad Beatissimi* kezdetű, trónra lépési enciklikájának központi gondolata a háború elítélése és a béke helyreállításának sürgetése volt. Ismételten megbélyegezte a modernizmust, de ugyanakkor véget vetett a modernista teológusok elleni támadásoknak.

ősze Megnyílt a Debreceni M. Kir. Tudományegyetem, amelyen 7 tanszékkal református teológiai kar működött 1950-ig. → 1916. november 18.

december 8. I. Ferenc József magyar király följárólta trónját és országát Jézus Szent Szívének. → 1915. január 1. — A honvédelmi miniszter 180 277/5/1914. szám alatt értesítette az Országos Rabbiképző Intézetet, hogy az izraelita növendékeket – elfogadva lemondá-

sukat a véderőtörvényben biztosított kedvezményekről – beosztotta a budapesti hadikórházakhoz irodai szolgáltatételre.

az év folyamán Budapest VIII. kerületében megnyílt a Szent Szív Sopianum Leánygimnázium (Sacre Coer). — Lelkészárva számára Hajdúböszörményben megnyílt az Országos Református Lelkész Egyesület bentlakásos nevelőintézete, a Fiú-Kálvineum.

1915

január 1. A katolikus püspöki kar, illetve a püspökök rendelkezésére valamennyi plébános Jézus Szent Szíve oltalmába ajánlotta Magyarországot.

február 27. A Legszenőbb Üdvöztető Leányai pozsonyi kongregációja elvált a bécsi, illetve niederbronnai anyaháztól, s a magyarországi házakat Csernoch János hercegprímás önálló kongregációnak nyilvánította. → 1925. január 28.

március 26. Nagyváradon elhunyt Bunyitay Vince váradi kanonok, c. püspök, neves egyháztörténész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

március Budapesten megindult a *Keresztény Nő* című lap, a Szociális Missziótársulat hivatalos közlönye.

május 6. Nicolaus J. Camilli, az első jászvásári püspök válaszolt a lujzikalugeri hívek kérésére, akik szerették volna, hogy templomukban magyar ének és prédikáció legyen: „Oláhországban a nép nyelve az oláh nyelv, és más nem is lehet. Nemzete elleni jogtalanság, személye elleni szégyen lenne, ha egy oláh állampolgár, az ő országában egy idegen nyelven akarna beszélni, például magyarul.”

június 16–20. A Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség nyári konferenciáján részt vett a pápai bencés gimnázium

akkori tanára, Kelemen Krizosztom bencés szerzetes, a későbbi pannonhalmi főapát is.

augusztus 11. Károly trónörökös felesége, Zita kíséretében látogatást tett Csernoch János hercegprímásnál Esztergomban.

szeptember 3. Balatonfüreden elhunyt Vaszary Kolos Ferenc bíboros, aki 1885–1891 között pannonhalmi főapát, 1891-től 1912-ig, lemondásáig esztergomi érsek, hercegprímás volt.

szeptember 4. Budapesten megjelent *A Szív* című hitbuzgalmi hetilap. Első számából 9000 példány fogyott.

szeptember 6. Miklósy István, a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye püspökének előterjesztésére I. Ferenc József király az egyházmegyében öt főesperesi kerületet állított fel.

az év folyamán Breyer István prímási irodaigazgató lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (1917-ben kanonok, 1922-ben helyettes államtitkár lett. Hivatalától 1928-ban vált meg, nyugalomba vonult. Ezt követően 1929-ben trisipai c. püspökké, esztergomi segédpüspökké nevezték ki.) → 1928. szeptember 12.

1916

január 20. A Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya a Szent István Akadémia nevet vette fel. Elnöke Giesswein Sándor, titkára Reiner János.

január 23. Budapesten megnyílt a Magyar Zsidó Múzeum.

január Budapesten megjelent a *Katolikus Tanítók Lapja*, évi 8 alkalommal.

március 24. I. Ferenc József király szentesítette az 1916:XVII. törvénycikket *Az iszlám-vallás elismeréséről*. 1. §.: „Az iszlám- vallás törvényesen elismert vallásnak nyilvánítatik.” A törvény szerint nem lehet bevett, mert nem felel meg a vallásfelekezet követelményeinek, ezért csak vallásnak számít. (Az 1895:XLIII. törvénycikk vallásfelekezetre vonatkozó szabályokat írt elő.)

április 25. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök földosztást javasolt az OMGE gyűlésén.

május 4. Nyíregyházán Miklósy István, a hajdúdorogi, Papp Antal, a munkácsi és Novák István, az eperjesi görög katolikus egyházmegye püspökei értekezletet tartottak. Elrendelték, hogy 1916. június 24-től kezdve a három egyházmegyében az állandó és a változó ünnepeket a Gergely-naptár szerint kell megtartani.

június 10. A belügyminiszter 2696/1916. számú rendelete Marosvásárhely polgármesteréhez: a hadviselés érdekeit sértő közleményei miatt betiltotta a *Világító Őrtorony* és *Krisztus jelenlétének hirdetője*, továbbá az ennek mellékletét képező *Tanítás* című időszaki lapok további megjelenését.

június 24. A hajdúdorogi, a munkácsi és az eperjesi görög katolikus egyházmegyében áttértek a Gergely-naptár használatára. → 1918. november 21.

szeptember eleje Életbe lépett a 28 170/1916. VKM számú rendelet a külföldön

szerzett hittudományi doktori oklevelek honosításáról.

szeptember 20. Giesswein Sándor győri kanonok levélben sürgette Csernoch János hercegprímást, hogy a magyar katolikusok is kapcsolódjanak be a békeakciókba.

november 18. I. Ferenc József jóváhagyta, a VKM november 24-én 157 474/1916. szám alatt közzétette a Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Református Hittudományi Karának tanulmányi és vizsgaszabályzatát. → 1917. május 28.

november 21. 86 éves korában elhunyt I. Ferenc József magyar király, osztrák császár.

december 11. Az izraelita (kongresszusi) felekezet vezetői az Országos Rabbiképző Intézetben tartott gyűlésükön elhatározták az I. Ferenc József Alap létrehozását. Célja: internátusok létesítése és fenntartása.

december 30. IV. Károlyt Csernoch János hercegprímás, esztergomi érsek magyar királlyá koronázta a budavári Mátyás-templomban.

az év folyamán Budapest székhellyel a piaristák egyesítették a kolozsvári és a budapesti Kalazantinumot. — Pécsen a Miasszonyunkról nevezett női rend Szent Erzsébet Leánygimnáziumot alapított. — Csernoch János hercegprímás Budapesten Lipótmezőn és Budán, Szent Imre-városban lelkészséget szervezett. Utóbbit a ciszterek vezetésére bízta. — Megjelent Pehm József zalaegerszegi állami főgimnáziumi hittanár *Az édesanya, a vallás, társadalmi kérdés és költészet tükrében* című kétkötetes műve. Még ugyanebben az évben 2., 1942-ben 3. bővített kiadásban jelent meg. (1942-ben a szerző neve: Mindszenty-Pehm József, a mű címe: *Az édesanya*.)

1917

január 3. Elhunyt Kornya Mihály nagyszalontai baptista úttörő missziómunkás.

január 26. IV. Károly király engedélyezte, hogy az Országos Rabbiképző Intézet a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet nevet viselhesse. (A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1917. február 16-i 15 453/1917/II. számú határozata közölte az Izraeliták Országos Irodájával.)

március 2. Sándor János belügyminiszter 113 931/1916. számú körrendeletében engedélyezte, hogy a lelkészek betekinthessenek az állami anyakönyvekbe.

március 18. A katolikus püspöki kar konferenciája ismét foglalkozott az autonómia mozgalommal, megvitatta azokat a módokat, amelyek szerint az autonómiát hátráltató akadályok elháríthatók volnának. (Az ügy most Róma ellenzésén bukott meg.) → december 21.

április 14. IV. Károly király fogadta a magyar zsidóság küldöttségét. Tagjai: Mezei Mór, Mezey Ferenc az Izraeliták Országos Irodája elnöke és elnökhelyettese, Freund József Óbecséről, Nemes Zsigmond aradi országgyűlési képviselő, Wohl Rumi Adolf losonci községkerületi előljáró, Neumann Ede Nagykanizsáról, az Országos Rabbiegyesület elnöke, Adler Lajos, Ster József és Szabolcsi Lajos, a főváros területén fennálló hitközségek elnökei, Diamant Samu nagyszombati, Lóránt Lipót pécsi hitközségi elnökök, valamennyien a status quo ante hitközségek képviselői. (Az ortodoxok nem képviseltették magukat.)

május 21. Az igazságügy-, valamint a kultuszminiszter 69 089/1917. V. M. számú rendelete kiegészítette az 1883. április 10-i, „a királyi adományozás alá eső egyházi javadalom törzsvagyonának a javadalmat élvező római és görög kato-

likus főpap elhalálózásakor szükséges elkülönítése és azzal kapcsolatos kérdésekre vonatkozó” 13 249/1917. I. M. számú rendeletet.

május 27. (Pünkösd) XV. Benedek pápa a *Providentissima Mater* kezdetű konstitúciójával kihirdette a Kánonjogi Törvénykönyvet, a *Corpus Iuris Canonici*. → 1918. május 19.

május 28. IV. Károly király megerősítette, a VKM 72 413/1917. szám alatt július 14-én közzétette a Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Református Hittudományi Karon tartandó doktori szigorlatok és az ott szerezhető tudományos fokozatok szabályzatát.

május 29. A görögkeleti (ortodox) szerb egyházi-nemzeti alapok és javak igazgatóságának Karlócán tartott ülésén szabályzatot fogalmaztak meg metropoliai járulék rendszeresítésére. → 1918. március 6.

május A *Husadik Század* szerkesztősége közreadta azt a kérdőívet, amelynek első kérdése úgy hangzott: van-e Magyarországon zsidókérdés, s ha igen, miben látja annak lényegét?

június 10. IV. Károly király megerősítette a budapesti M. Kir. Tudományegyetem hittudományi karának új tanulmányi és szigorlati szabályzatát, amit a VKM 79 547/1917. szám alatt tett közzé.

június 30. Kihirdették a IV. Károly király által június 29-én szentesített 1917:IX. törvénycikket *Az 1917/18. költségvetési év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról*. 1917. július 1-jétől családi pótlék jár annak a magasabb képesítésű lelkésznek, akinek évi jövedelme a kongrua nélkül a 3000 koronát nem haladja meg. Kisebb képesítésű lelkész esetében évi 2200, segédlelkészénél 1000 korona volt a határ. (1000 K= 1360 pengő.)

augusztus 1. XV. Benedek pápa kiadta a központi hatalmaknak kedvező, meg-egyeztetési békére vonatkozó felhívását.

augusztus 29. A 134 200/1917. számú VKM rendelet szabályozta a községi és hitfelekezeti elemi népiskoláknál alkalmazott tanítók (tanítónők), valamint a községek, hitfelekezetek és jogi személyek által fenntartott óvodáknál alkalmazott rendes óvónők családi pótlék és államsegély ügyében követendő eljárást. (Ugyanezzel foglalkozott az 1919. február 14-i 20 000/1919. számú VKM-rendelet, mint az 1918:VIII. néptörvény végrehajtása: a nem állami elemi népiskola és óvoda fenntartója 1918. július 1-jétől köteles akkora családi pótlékot biztosítani, mint amekkora az állami tanítókat megilleti.)

szeptember Az *Erő* címmel megjelent a Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség lapja. (1932. januárban szűnt meg.)

október 22.–1922 szeptember 21. Összeült a magyar református egyház III. budapesti zsinata. A hét ülészakon érdemleges munkát nem végeztek.

november 2. Az Országos Református Lelkész Egyesület nemzetközi protes-

táns békekonferencia szervezésére szólította föl a svájci lelkészeket. (Eredménytelenül.)

november 7. A katolikus püspökkari konferencia résztvevői nem helyeselték, hogy Giesswein Sándor győri kanonok vezetésével – olasz és osztrák példára – országos papi egyesület szervezése kezdődött. → november 27.

november 27. Giesswein Sándor győri kanonok vezetésével 16 egyházmegye közel 150 papja jelenlétében megalakult a Pax Országos Katolikus Papi Egyesület. → december 8.

december 8. Giesswein Sándor győri kanonok fölterjesztette a hercegprímáshoz a Pax Országos Katolikus Papi Egyesület alapszabályait. → 1918. január 9–11.

december 21. Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényjavaslatot nyújtott be a katolikus önkormányzatról és a „vallás dologáról” szóló 1848:XX. törvénycikk fokozatos végrehajtásáról. (Az országgyűlés nem tárgyalta.)

az év folyamán Kecskeméten megnyílt az Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma. — Magyarországon ekkor 463 rendházban 7060 apáca élt.

1918

január 9–11. A katolikus püspöki kar rendkívüli konferenciája megtagadta a Pax Országos Katolikus Papi Egyesület jóváhagyását; elhatározta a katolikus politika és politikusok támogatását. → február 3.

január 20. Megalakult a Jézus Szíve Társaság, más néven a Jézus Szíve Népleányai női szerzetesrend. Alapítója: P. Bíró Ferenc jezsuita szerzetes. Célja: a szegény nép lelki és testi megsegítése.

január 23. A budapesti katolikus papság értekezletén a Központi Sajtóvállalat

kiadó részvényei elhelyezésének támogatásáról határoztak. → június 12. — Pápán a dunántúli református egyházkerületben Németh István püspök díszelnöksége és Czeglédy Sándor teológiai akadémiai tanár elnöksége alatt szövetség alakult „a dunántúli református egyházkerület területén lévő közép- és felsőbb fokú tanintézetek ifjúsága között az intézeti szabályok tiszteletben tartásával, s az illetékes hitoktatók és vallástanárok jóváhagyásával evangéliumi munka végzésére, és az arra

alkalmas ifjaknak a Krisztus igéje szolgálatára való elvezérlésére”.

január 28. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 15 146/1918. III/a. szám alatt értesítette az erdélyi református egyházkerületet, hogy mely egyházközségek orgonáinak sípjait mentik fel a hadiigénylés alól.

február 3. Az Országgyűlési Néppárt (Katolikus Néppárt) és az Országos Keresztény-Szocialista Párt, valamint a keresztényszocialista egyesületek fúziójából megalakult a Keresztény Szociális Néppárt. Programja: a keresztény világnézet talaján állva, a Pragmatica Sanctio szemmel tartása mellett, a társadalmi-gazdasági élet keresztényszociális reformja.

március 6. IV. Károly király jóváhagyta „a görög keleti szerb klerikális iskolai alap szükségletének fedezése céljából metropoliai járulék rendszeresítése tárgyában” alkotott szabályzatot. Ezt az 1076/1918. ME számú, március 17-i keltezésű rendelet hirdette ki.

május 5. „Baltazár Dezső Nagy Károly püspök szentelési alapítványa” elnevezéssel Baltazár Dezső református püspökpénzalapot létesített, hogy minden év május 5-én támogatásban részesülhessen egy Kolozsvárott, felsőbb tanintézetben tanuló református, szegény, jó előmenetelű leány.

május 19. (Pünkösöd) Életbe lépett a Kánonjogi Törvénykönyv, a *Codex Iuris Canonici*. (1060. kánonja mindenütt megtiltotta a vegyes házasságot, ha veszélyezteti a katolikus fél és a születendő gyermek hitét. Mivel a katolikus lelkész aktív közreműködését kívánta meg, ezért a katolikus egyház a maga szempontjából nem tekintette érvényesnek az 1918 pünkösdje után kötött vegyes házasságokat.)

május 23. Freund József és neje, Böhm Irén 600 ezer korona összegű alapítványt létesített az Országos Rabbiképző Intézet és az Országos Izraelita Tanítóképző internátusa céljaira.

június 11–16. Budapesten értekezletet tartottak a Hetedik Napi Adventista Gyülekezet háborúból hazatért prédikátorai és missziós munkásai, hogy helyreállítsák az egyház belső rendjét.

június 12. Az új katolikus lapok megjelenésére nyilvánosan is megalakult a Központi Sajtóvállalat, a P. Bangha Béla jezsuita által szervezett részvénytársaság. (Az alakuló közgyűlés beszámolója szerint 16 ezer részvényes 61 410 részvényt jegyzett.) → 1919. november 27.

július 15. Mezőtúron megalakult az Absztinens Protestáns Lelkészek Egyesülete. Célja az alkoholelles harc. Elnöke: Kovács István budapesti református teológiai tanár, alelnöke: Deák János eperjesi evangélikus teológiai tanár.

augusztus 23. A Szent Bazil-rend nagykáptalant (nagygyűlést) rendezett Ungváron, amelyen Papp Antal munkácsi görög katolikus püspök elnökölt. Elhatározták a rend megreformálását s azt, hogy a reform keresztülvitelére a magyarországi Jézus Társaságot kéri föl.

október 3. A református egyház zsinatának zárt ülésén gr. Tisza István volt miniszterelnök bejelentette a háború elvesztését.

október 31. Meggyilkolták gr. Tisza István egykori miniszterelnököt, református egyházkerületi főgondnokot.

november 1. A Nemzeti Tanács elnöke Hock János katolikus plébános lett.

november 2. A református egyházkerületek püspökei és főgondnokai Budapesten értekezletet tartottak a politikai helyzet alakulásáról. Körlevélben deklarálták hűségüket a királyság intézményéhez: „A nép az erő, a korona a fék.” (A körlevelet a *Református Szemle* 1918. november 12-i száma közölte.) → november 16. — Prohászka Ottokár

székesfehérvári megyéspüspök körlevélben jelentette be csatlakozását a Nemzeti Tanácshoz és a független, demokratikus Magyarország kormányához, földreformot és demokratizálódást sürgetett. — Persián Ádám kormánybiztos és Csernoch János hercegprímás a katolikus autonómia kérdésétől tárgyalt. Csernoch bejelentette, hogy a püspöki kar tervet készít az egyházi vagyonok demokratikus kezelésére.

november 5. A kisegyházak hívói nevében küldöttség kereste föl a Nemzeti Tanácsot és kinyilvánította hűségét.

november 6. Lovászy Márton vallás- és közoktatásügyi miniszter a „minisztertanács felhatalmazása alapján Kováts J.[ános] István budapesti teológiai tanárt a protestáns (református, ágostai hitvallású evangélikus és unitárius) egyházak jogos érdekeinek megvédésére irányuló intézkedések előkészítésére és foganatosítására a protestáns ügyek kormánybiztosává” nevezte ki. (A kormánybiztosi hivatal a Tanácsköztársaság első napjaiban szűnt meg, a pontos dátum nem ismert. Bizonyos, hogy Kováts március 26-án még kormánybiztosként írt alá.)

november 7. Budapesten a Központi Papneveldében mintegy száz pap, zömmel fiatal segédlelkész megalakította a Papi Tanácsot, a papság érdekvédelmi szervezetét. → november 10.

november 9. A kormány tanácskozássra hívta a protestáns egyházak vezetőit. Biztosította őket, hogy nem tekinti programjának az egyház és az állam szétválasztását. Ha azt a törvényhozás mégis kimondaná, a kormány törekedni fog megfelelő türelmi idő biztosítására. A protestáns vezetők ismét kérték az 1848:XX. törvénycikk végrehajtását.

november 10. Csernoch János bíboros hercegprímás a Papi Tanács elnökéhez címzett levél fogalmazványában az

alsópapság lázadásának minősítette a Tanács létrehozását. (A levelet nem kézbesítették.) — Andrej Hlinka plébános, a szlovák nemzetiségű katolikusok szellemi vezére már a cseh bevonulás előtt, egyházi érdekre való hivatkozással, szlovák nyelvű felhívásban kérte a Felvidék lelkészeit, hogy csatlakozzanak az új államalakulathoz, vagy legalábbis jóakarató passzivitással viseltessenek vele szemben.

november 15. A pesti református egyházmegye lelkészei és a Budapesti Református Teológiai Akadémia tanárai értekezletet tartottak; a „szabad egyház szabad államban” elv alapján programot fogadtak el, amelynek megvalósítására létrehozták az Országos Református Tanácsot. — Az erdélyi négy püspök, gr. Majláth Gusztáv Károly római katolikus, Nagy Károly református, Ferencz József unitárius és Deutsch Frigyes evangélikus püspök megbízásából Kirchknopf Gusztáv városi lelkész, Kolozsvárott tartott értekezletükön közös körlevelet adott ki: „Új világunkat építsük rá a legerősebb fundamentumra: a kölcsönös megértés és egymás megbecsülésének talapzatára.” A körlevelet Erdély minden keresztény-keresztyén templomában fölolvasták. — Valfré di Bonzo bécsi apostoli nuncius Csernoch János bíboros hercegprímáshoz írt levelében a Vatikánnak az új magyar kormány iránti bizalmát fejezte ki.

november 16. A református alsópapság körében a november 2-i körlevél kapcsán támadt fölzúdulás hatására Baltazár Dezső református püspök a Nemzeti Tanács nagyválasztmányában maga is megszavazta a köztársaság kikiáltását.

november 17. A Nyitra vármegyei Szenicén más magyarokkal együtt internálták Balázsy József prépostplébánost.

november 20. Az őszirózsás forradalom utáni első katolikus püspökkari konferencia tisztázta a köztársasághoz való

viszonyát. (A lojalitás látszatát fenn tartja, a köztársaság kikiáltásába bele nyugszik.) Ugyanekkor elhatározta a katolikus autonómia gyors megvalósítását, s föltételekkel hozzájárult a Papi Tanács működéséhez.

november 21. A katolikus püspöki kar nevében Csernoch János bíboros hercegprímás levelet intézett a kormányhoz, amelyben följajánlotta támogatását gr. Károlyi Mihálynak és kormányának. — A munkácsi görög katolikus egyházmegyében a Julián-naptár szerint Szent Mihály arkangyal ünnepén visszatértek a Julián-naptár használatára, ugyanekkor az eperjesi egyházmegyében fakultatívvá tették használatát. (A hajdúdorogi egyházmegye zökkenőmentesen tért át a Gergely-naptárra.)

november 22. Szalay Mátyás, a Papi Tanács intéző bizottságának elnöke, az erdélyi egyházmegye menekült papja, a Papi Tanács nevében memorandumot intézett a Nemzeti Tanácshoz és a kormányhoz a hercegprímás előzetes informálása nélkül. (A Papi Tanács fenntartás nélkül csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz és a Népköztársasághoz. Célja az igazságos társadalmi rend minden téren.) → 1919. január 28.

november 24. Budapesten a római katolikus intézmények vezetői megbeszélést tartottak Simonyi-Semadam Sándor ügyvéd, néppárti politikus elnökletével. A tanácskozás eredményeképp megalkotották a valamennyi politikai áramlatot egyesítő Országos Katolikus Tanácsot. Elnöke: gr. Apponyi Albert. Feladata a katolikus autonómia előkészítése.

november 27. Szalay Mátyás elnök körlevélben tájékoztatta a főpásztorokat a Papi Tanács országos szervezésének megindításáról. (A főpapok ellenszenvvel fogadták a készülődést.) — Csernoch János bíboros hercegprímásnak a bécsi nunciushoz, Valfré di Bonzóhoz küldött tájékoztatása szerint a katoli-

kus püspöki kar azon az állásponton van, hogy a királyi főkegyúri jog nem szállhat át semmiképpen az új kormányra, de az ezzel kapcsolatos kérdések rendezésére tárgyalásokat kell kezdeni az Apostoli Szentszékkal. → 1919. február 19.

november 28. Valfré di Bonzo bécsi nuncius kezdeményezését tolmácsolva Csernoch János bíboros hercegprímás levélben tájékoztatta gr. Károlyi Mihályt, hogy a magyar katolikus püspöki kar őszintén örülne a Szentszékkal valódi plomáciai kapcsolatok létesítésének.

november 30. Csernoch János esztergomi érsek kifejtette az egyházközségi szervezkedés fő irányelveit: a híveket plébániánként kell összefogni a katolikus öntudat és összetartás fokozásával.

november Báthy László nagyszombati érseki helynököt – Csernoch János bíboros hercegprímás gr. Károlyi Mihálynak írt szavai szerint „a szlovák papság hazafias magatartásának egyik legerősebb oszlopát” – a csehek le tartóztatták. (1919 márciusában kiutasították.) — Novák István eperjesi görög katolikus megyéspüspök önként elhagyta egyházmegyéjét, amelyet távozása után mint teljes jogú vikárius generális Rusznák Miklós prelátus-kanonok kormányzott.

december 1. XV. Benedek pápa a *Quod iam diu* kezdetű enciklikájában nyilvános imára hívott fel a békekonferencia sikeréért, a keresztény igazságosság alapelvein nyugvó tartós békéért. — Az erdélyi románság Gyulafehérváron gyűlést tartott. Az elfogadott határozatok kimondták Erdély, a Maros, a Tisza és a Duna közé zárt Bánát egyesülését Romániával, az ittlakó népek teljes vallásszabadságát. — A budapesti ifjúsági egyesületek létrehozták a „keresztény-keresztény” és nemzeti egységet jelképező Piros-Fehér-Zöld Blokkot.

december 7. A magyar kormány megbízásából 22 protestáns egyházi férfiú Angliába utazott, hogy az egyházak nevében tájékoztassák az antantot belviszonyainkról.

december 15. Kihirdették az 1918:VIII. néptörvényt *Az elemi népiskolai tanítóknak és tanítónőknek, a kisebb képesítésű gazdasági szaktanítóknak (szaktanítónőknek), továbbá az óvónőknek az állami tisztviselői osztályokba való sorolása, valamint illetmény- és nyugdíjügyi viszonyainak rendezéséről.* 5. §: a nem állami tanerőkre is alkalmazandó a fizetésekiegészítési államsegély; 7. §: az iskola-fenntartó illetménykiegészítő államsegélyt kérhet. — Zászlót bontott a Magyarországi Keresztényszocialista Párt. → 1919. augusztus 22.

december 18. Budapesten a Szent István Társulat dísztermében kimondták a Keresztény Szocialista Tanítók Szakszervezetének megalakulását. (A végleges megalakulásra 1918. december 22-én került sor.) Elnöke: Moravitz Lajos elemi iskolai igazgató-tanító, főtítkára: Zibolen Endre újpesti gimnáziumi igazgató. A szakszervezet programját a *Jövőnk* 1919. január 1-jei száma közölte.

december második fele Andrej Hlinka plébános elnökletével Zsolnán, majd

később Pozsonyban püspöki engedély nélkül, de a kormányhatóságok tudtával gyűléseket tartott a szlovák papság, s autonómia-szabályzatot dolgozott ki, amelyet a cseh bevonulók jóvá is hagytak. → 1919. március 3.

december 21. A már 19 napja cseh katonai őrizet mellett internált gr. Batthyány Vilmos nyitrai megyéspüspököt egy-napi kaszárnyafogságba vetették.

december 22. Kolozsvár főterén mintegy 120 ezer magyar gyűlt össze, válaszként a gyulafehérvári román gyűlésre, hogy fogadalomszerűen jelentse ki: együtt akar maradni a magyar anyaországgal.

december 27. Csernoch János bíboros hercegprímás levélben értesítette Valfred Bonzo bécsi nunciust, hogy a magyar kormány diplomáciai kapcsolatot akar fölvenni a Vatikánnal. Kérte a nuncius közvetítését.

az év folyamán Budapesten, a ciszterciek plébániáján megkezdte működését az első magyarországi Szent Vince Szeretetegyesület. — Megalakult a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége. — Budapest IV. kerületében megnyílt az Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma. — Megalakult az Országos Rabbitanács. — Létrejött a református Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt.

1919

január 2. Csernoch János bíboros hercegprímás Serédi Jusztinián bencés tanárt levélben szólította föl, hogy utazzék Rómába, és informálja a Szentszéket a magyarországi történésekről.

január 8. A erdélyi szászok Medgyesre nagygyűlést hívtak össze, ahol kimondták csatlakozásukat Romániához. Az elfogadott határozat biztosítékot látott a román nemzetgyűlés gyulafehérvári

határozataiban, melyek kezekedtek többek között az egyház és az iskola autonómiájáért is.

január 13. Az Országos Rabbiképző Intézet nyilatkozatot tett közzé: „A zsidó vallás független országtól és államtól, néptől és nemzettől. Vallástörvényeink szerint zsidó az, aki a zsidó hitet vallja, tekintet nélkül arra, hogy születésénél fogva mely népnek és politikai hozzá-

tartozóságánál fogva mely nemzetnek fia...Azt vallottuk és azt valljuk, hogy a magyar zsidóság a magyar nemzet szerves része, az volt és az marad.”

január 15–16. A Papi Tanács Budapesten megtartotta (egyetlen) országos kongresszusát. Feladata az alapszabályok megtárgyalása és elfogadása volt.

január 23. Kihirdették az 1919:V. néptörvényt *A vallásügyi és a közoktatásügyi igazgatásról*. 1. §: „A vallásügyi és a közoktatásügyi igazgatás ezentúl elkülönítetik, és a fennálló Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium helyébe önálló vallásügyi és önálló közoktatásügyi minisztérium állítatik fel.” A köztársasági elnök kinevezte Kunfi Zsigmond tárca nélküli minisztert közoktatásügyi, Vass János tárca nélküli minisztert vallásügyi miniszterré. — Csernoch János bíboros hercegprímás a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szétválasztását a miniszterelnökhöz intézett levelében az ezeréves hagyományok megbontásaként, a katolikusok elleni fellépésként értékelte és tiltakozott ellene.

január 28. Az e napon összeült rendkívüli katolikus püspökkari konferencia egyre radikálisabbnak minősítette a politikai helyzetet, s ennek ellensúlyozására sürgette az autonómia gyors életbe lépését. Ezért a „Katolikus Tanács igyekezzék az autonómiáról szóló néptörvényt mielőbb kieszközölni, a Vallásügyi Minisztérium kezelése alatt álló katolikus vagyont kezelésre átvenni és a katolikus iskolákat a Közoktatásügyi Minisztériumtól saját hatáskörébe vonni”. Ugyanekkor Rott Nándor veszprémi megyéspüspök javasolta a Papi Tanács fölосzlatását. → március 10.

január vége Az Országos Katolikus Tanácsa püspökkari konferencia által előzetesen jóváhagyott katolikus autonómia-tervezetet benyújtotta Vass János vallásügyi miniszternek. (A kormány elégtelennek tartotta a klérus részéről

tett engedményeket.) — A Csehszlovák Köztársaságban kormányrendelet függesztette föl a közel 400 ezer fős lutheránus (evangélikus) egyház autonómiáját, s tekintet nélkül a több mint 50 ezer magyar és 36 ezer német anyanyelvű hívőre, nyugati és keleti egyházmegyére osztotta a lutheránus egyházat, mindkettő élére csehbarát papokat állítva.

február 9. Szombathelyen letartóztatták Pehm (1942-től Mindszenty) József zalaegerszegi állami főgimnáziumi hit-tanárt. Tíznapos fogvatartás után a házi őrizetből szabadon engedték, de mivel a zalaegerszegi kormánybiztos tilalma ellenére vissza akart térni szolgálati helyére, Zalalövön ismét letartóztatták és március 21-ig a püspökvárban tartották fogva, majd átvitték a városi rendőrkapitányság fogdájába. Innen május 15-én Zalaegerszegre vitték, ahol nem volt hajlandó betartani a vármegyei direktórium elnökének magatartási előírásait, ezért május 16-án kitoloncolták Zala vármegye területéről. Augusztus első napjaiban tért vissza Zalaegerszegre.

február 12. Elhunyt Molnár János esztergomi kanonok, a Katolikus Néppárt egyik alapítója.

február 13. Zárlatot rendeltek el gr. Mikos János szombathelyi megyéspüspök vagyonára. Oka az volt, hogy a püspök az egyház jövedelméből politikai agitációs célokra költött. → február 27.

február 16. Kihirdették az 1919:XVIII. néptörvényt *A földművelő nép földhözjuttatásáról*. 3. §: „Egyházi birtokoknál az államnak mindenütt kisajátítási joga van a birtokoknak 200 holdon felüli részére.” (A kisajátítás határát egyébként 500 kat. holdnál húzta meg a törvény.)

február 19. A katolikus püspöki kar konferenciáján Csernoch János bíboros hercegprímás bejelentette: Vass János vallásügyi miniszter közölte vele: a királyt megilletett főkegyúri jogot jelen-

leg a kormány gyakorolja, de hajlandó azt a véglegesen megalakult autonómiának átengedni, ám az állam főfelügyeleti jogát megtartja, mint a többi felekezetenél.

február 27. A Berinkey-kormány gr. Mikses János szombathelyi megyéspüspököt a celldömölki bencés apátságba internálta ellenforradalmi magatartása miatt.

március 3. Gr. Batthyány Vilmos nyitrai megyéspüspök körlevelet intézett papjaihoz, amelyben az ő, illetve a szomszédos püspökök engedélye nélkül tartott és az egyházi törvénykönyv 2331. és 2344. kánonja értelmében tilos zsolnai papi gyűléseknek a vallási életet érintő határozatait és az ott megállapított egyházi autonómia rendelkezéseit törvénytelennek és jogilag érvénytelennek nyilvánította. Egyházmegyéje területén megtiltotta a hasonló gyűlések tartását; megszegéséért és részvételért az eo ipso személyes interdictumot (vagyis az istentiszteleteknek és szentségek kiszolgáltatásának tilalmát) mondta ki. → március 26.

március 4. Budapesten elhunyt Meyer Henrik, a magyarországi baptizmus újkori szervezője. — Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter 1746/1919. eln. számú rendelete „a vallásoktatással kapcsolatos teendők alól való mentesítésről”. (Az állami és községi tanintézetekben a tanulók nem kötelezhetők az órarend keretében megállapított hit- és erkölcs-tanórákon kívül eső vallás-gyakorlatban való részvételre, vagy vallási célokat szolgáló helyiségben való megjelenésre, illetve hasonló célokat szolgáló egyesületben, összejövetelen való részvételre. Ugyanez vonatkozik a tantestület tagjaira is.)

március 7. Vass János vallásügyi miniszter látogatást tett a bécsi nunciussnál. — A Hetedik Napi Adventista Egyház Generálkonferenciájának vallásügyi osztálya közvetlen memorandumban

fordult a párizsi békekonferenciához az igazságos béke érdekében. A memorandum e napon került az illetékesek kezébe.

március 10. A Papi Tanács jóváhagyásra benyújtotta alapszabályzatát Csernoch János bíboros hercegprímáshoz. A proletárdiktatúra miatt az érsek nem foglalkozott a kérelemmel, s a Papi Tanács a tanácsköztársaság idején beszüntette működését.

március 12. XV. Benedek pápa bírálta az autonómia tervezetét, kiváltképp a 7. §-t, amely szerint az egyházi vagyon tulajdonosának a katolikus autonómiát nyilvánítanak. (Összességében a Szent-szék az autonómia képviselési jellegét sérelmezte, a magyar püspöki kar pedig az autonómia egyházmegyei kiépítését kifogásolta.)

március 19. Jézus Szíve Szövetség Katolikus Sajtótermékeket terjesztő Vállalat névvel 4-5 katolikus leány megalakította a későbbi (1921-től) Korda Részvénytársaságot, amely könyv-, papír- és kegytárgy üzlethálózat volt. Saját nyomdával rendelkezett. Fiókjai üzemeltek Szegeden, Kecskeméten, Kiskunfélegyházán, Hódmezővásárhelyen és Kolozsvárott.

március 22. A Forradalmi Kormányzótanács ülésén Szántó Béla követelte az egyház és állam szétválasztását. → március 29.

március 23. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspököt házi őrizet alá helyezték.

március 24. Elhunyt Párvy Sándor szepesi püspök. A cseh hatóságok a káptalani helynököt, Kheberich Márton c. püspököt internálással fenyegetve lemondatták, s a káptalan megkerülésével Blaha Marián egyházmegyei papot, a Szent Adalbert Társulat igazgatóját ültették a helyére.

március 25. A budapesti református egyházköztség lelkészeinek értekezlete egyházfőkből álló küldöttség fölállítá-

sáról határozott, hogy az személyesen kérje a Forradalmi Kormányzótanács-tól az egyház autonómiájának érintetlenül hagyását. (A határozatot végül elvetették.)

március 26. A Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Református Hittudományi Kara Ferenczy Gyula professzor indítványára határozatot hozott a Forradalmi Kormányzótanács támogatásáról. — A tiszai evangélikus egyházkerület püspöke, Geduly Henrik nyír-egyházi lelkész levelet intézett a Nyír-egyházi Munkástanácshoz, amelyben melegen üdvözölte a dolgozó osztályok boldogulását célzó tanácsköztársasági rendszert, és a nyírségi evangélikus lelkészek nevében följánlotta készségét az új helyzet támogatására. — Srobár, Szlovákia teljhatalmú minisztere, a pozsonyi minisztérium egyházügyi referense a köztársaság biztonságát veszélyeztető cselekedetekre hivatkozva levélben szólította föl gr. Batthyány Vilmos nyitrai megyéspüspököt, hogy 24 órán belül hagyja el a Csehszlovák Köztársaság területét. (Másnap a püspököt őrizetbe vették, katonai kísérettel Pozsonyba vitték, s innét a Duna-hídon átszállítva a magyar határ közelében letették. Rajta kívül kiutasították Radnai Farkas besztercebányai megyéspüspököt is.)

március 27. A főváros Közoktatásügyi Bizottsága elrendelte a hitoktatás megszüntetését a fővárosi iskolákban. — A budapesti református belmisszió egyesületek tanácskozást tartottak az egyház védelméről. — A Forradalmi Kormányzótanács utasítására a Sajtódirektórium betiltotta többek között a *Keresztény Szocializmus*, az *Igaz Szó* és a *Tűzhely* című keresztényszocialista lapokat, a néppárti újságokat és a vallásos, egyházi folyóiratokat.

március 29. A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. számú rendelete *A nem*

állami nevelési és oktatási intézmények köztulajdonba vételéről határozott. Az egyházak vagyonát elkobozták, ugyanakkor deklarálták a vallás- és lelkiismereti szabadságot. (A rendeletet a *Tanácsköztársaság* 1919. április 1-jei száma közölte.) — A tanácsköztársaság kormánya gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspököt túszként a budapesti Gyűjtőfogházba szállíttatta. (Négy hónapot töltött ott.)

április 1. A Budapesti Református Teológiai Akadémián megszűntek az előadások, a tantermeket a IX. kerületi Munkás- és Katonatanács, a püspöki és főgondnoki szobákat a budapesti egyházi direktórium foglalta le. — Csernoch János bíboros hercegprímást kilakoltatták az esztergomi érseki palotából, és ötszobás lakást utaltak ki számára.

április 4. Baltazár Dezső, a tiszántúli református egyházkerület püspöke körlevélben hívta föl a gyülekezeteket a Forradalmi Kormányzótanácsnak való engedelmességre.

április 9. Garbai Sándor, a Forradalmi Kormányzótanács elnöke fogadta az evangélikus egyház küldöttségét. Kapi Béla dunántúli evangélikus püspök írásban nyújtotta be a kérelmeket. (Az állam tegyen különbséget a felekezetek között az egyházi vagyon lefoglalásával kapcsolatban; a Kormányzótanács ismerje el az egyházi munka közhasznú voltát és adja meg az egyházaknak is a munka szabadságát és lehetőségét, rendezzék az egyházi alkalmazottak anyagi helyzetét.)

április 10. A Budapesti Munkás- és Katonatanács Közoktatásügyi Ügyosztályának rendelete megszüntette a tanítás kezdetén és végén tartott imádkozást. Másik utasítása elrendelte az iskolákban kifüggesztett, királyokat és hivatali előljárókat ábrázoló, vagy vallásos tárgyú képek azonnali eltávolítását.

április 17. Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos kiadta *A vallás szabad gyakorlásáról* szóló rendeletét.

április 18. Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos 10/1919. számú rendelete *A népiskolák átszervezéséről*. (Ott, ahol kettő vagy több osztatlan népiskola, vagy osztott mellett osztatlan is fennáll, egységes iskolává alakítandók. A rendelet a *Tanácsköztársaság* április 20-i számában jelent meg.)

április 20. A debreceni Vörös Őrség le tartóztatta Baltazár Dezső református püspököt. Kihallgatás után másnap elengedték.

április 21. A Közoktatásügyi Népbiztoság 13/1919. rendelete intézkedett az egyházak vagyonának elkobzásáról és szocializálásáról, kivéve ez alól a vallási szertartásokhoz szükséges felszerelést és épületet. (A rendelet a *Tanácsköztársaság* 1919. április 27-i számában jelent meg.) 1919. június elejéig a katolikus egyháztól kb. 639 ezer katasztrális hold földbirtokot vettek zár alá, továbbá 72 millió korona készpénzt, valamint az alapítványok 123 millió korona tőkéjét. — A *Somogyi Vörös Újság* hírül adta, hogy Tildy Zoltán lelkész Somogy megyében megszervezte a református lelkészek szakszervezetét.

április 26. Gr. Batthyány Vilmos nyitrai megyéspüspök XV. Benedekhez intézett olasz nyelvű levelében az egyház magasabbrendű érdekeire és a politikai helyzetre hivatkozva – még akkor is, ha Szlovákia újból egyesülne Magyarországgal –, felmentését kérte. → 1920. november 12.

április 27. A román hadsereg elfoglalta Nyíregyházát, Miklósy István hajdúdorogi püspököt internálta, majd fogóságba vetette, s csak azután engedte el, hogy aláírta a gyulafehérvár–fogarasi egyháztartományból az egyházmegyéjéhez csatolt plébániákról való lemondását.

április 28. A Közoktatásügyi Népbiztoság 22/1919. szám alatt elrendelte a közművelődési intézmények, tanintézetek, hivatalok, egyházak könyvtárainak köztulajdonba vételét. (A rendelet a *Tanácsköztársaság* 1919. május 6-i számában jelent meg.)

április 29. A Közoktatásügyi Népbiztoság 26/1919. számú rendelete valamennyi levéltár, köztük az „egyházi testületek levéltárainak” ügyeit saját hatáskörébe tette át.

május 10. Baltazár Dezső református püspök beszédében az „egyházunk üldözése legsötétebb korszakaira emlékeztető kormányzatnak” minősítette a tanács hatalmat. — Valfré di Bonzo bécsi nuncius Demetriu Radut, a nagyváradi görög katolikus egyházmegye püspökét a hajdúdorogi egyházmegye 46. román megszállás alá került paróchiájának apostoli delegátusává nevezte ki. (E paróchiák közül a hajdúdorogi egyházmegye felállítása előtt 42 a nagyváradi, 4 pedig a szamosújvári egyházmegyehez tartozott.)

május 17. A Forradalmi Kormányzótanács XCV. számú rendelete *Az egyházi birtokok átadásáról*. 1. §: a 100 magyar holdnál nagyobb mezőgazdasági, a 10 magyar holdnál nagyobb szőlő-, valamint az összes olyan erdőbirtokot, amely egyház, hitfelekezet vagy általuk kezelt alapítvány tulajdonában voltak, s amelyeket az e célra kiküldött likvidáló bizottság átvett, át kell adni a Földművelésügyi Népbiztosságnak mezőgazdasági és erdészeti megbízottjának. Az erdők tanácsköztársasági kezelésben maradnak. (A rendeletet a *Tanácsköztársaság* május 20-i száma közölte.)

május 18. Csernoch János bíboros hercegprímás a Tanácsköztársaság Kormányzótanácsának címzett levelében hét pontban sorolta föl a katolikus egyház sérelmeit.

május 20. Mészáros János budapesti érseki helynök elnökletével tartott értekezleten előkészítették a katolikus egyház-
községek országos méretű kiépítését. (A szervezkedés hallgatólágos célja az iskolai fakultatív vallásoktatás kiharcolása volt. A vallásoktatás ugyanis ekkor a templomokban folyt.)

május 22. A román királyi pár nagykirályi tartózkodása alatt Baltazár Dezső református püspök és gr. Degenfeld József főgondnok kihallgatáson jelentek meg a király előtt.

június 14. Csernoch János bíboros hercegprímás, mint az ország első közjogi méltósága, a tanácsköztársaság Kormányzótanácsától azoknak az intézkedéseknek a hatályon kívül helyezését sürgette, amelyek ezen állása gyakorlásában akadályozzák.

június 17. Lukács György közoktatásügyi népbiztos rendelete megszüntette a budapesti Kir. M. Tudományegyetem Hittudományi Karát. Végrehajtását szeptember elejére tervezte, egy „hittudományi kutatóintézet” létesítésével együtt.

június 23. A tanácsköztársaság alkotmánya kodifikálta az állam és az egyház szétválasztását, a lelkiismereti és vallásszabadság biztosítását.

július 2. Csernoch János bíboros hercegprímás az olasz misszió segítségével Rómába juttatott levelében kérte az Apostoli Szentszéktől, hogy helyeztesse a katolikus egyházat valamely nagyhatalom védelme alá.

július 8. A Vallásügyi Likvidáló Bizottság engedélyezte, hogy a 10 kat. holdnál kisebb szőlőgazdasági egyházi birtokok évi termését a korábbi javadalmasoknál hagyják, s mentesítette a zár alá vétel alól a haszonbérbe adott lelkészi javadalmak haszonbérét vagy az ezzel egyenlő értékű termést.

július 23. A belgrádi kormány minisztertanácsi határozattal a volt magyar részekre is kiterjesztette az 1904. évi szerbiai népiskolai törvényt, amely csak állami és magán jellegű népiskolákat ismert el, s ezzel sorvadásra ítélte az összes magyar felekezeti iskolát. (Egy 1920-ban kelt minisztertanácsi rendelet pedig az 1912-ben hozott szerb középiskolai törvény kiterjesztésével ugyanazt a középiskolákra is kimondta, s így 1924-ig fokozatosan megszűntek a vajdasági magyar nyelvű felekezeti jellegű iskolák.) –» 1922. január 13.

július 31. Srobár, Szlovákia teljhatalmú minisztere bezáratta a kassai katolikus tanítóképzőt.

III.

A „trianoni” Magyarországon
(1919. augusztus 1.–1948. június 15.)

1919

augusztus 1. Megalakult a Peidl-kormány.

augusztus 7. Budapesten, a Szent István Társulat dísztermében Haller István elnökletével és programbeszédével zászlót bontott az Országos Keresztény Szocialista Párt. „Keresztény, nemzeti és szocialista” programnyilatkozatát másnap tették közzé. → augusztus 22.

augusztus 10. Imre Sándor helyettes államtitkár, aki a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot ideiglenesen vezette, hatályon kívül helyezte a tanácskormány oktatási és művelődési rendelkezéseit. → augusztus 15.

augusztus 11. Srobár, a cseh kormány szlovákiai minisztere 132. számú rendeletével az esztergomi érsekség, a nyitrai, a szepesi és a besztercebányai püspökségek, az esztergomi székesfőkapitán, a váci székesfőkapitán, a vallásalap, az esztergomi és a budapesti papneveldek, a lekéri, a zirci és jászói apátságok, illetőleg prépostságok s a bencések Szlovenszko területén fekvő összes ingó és ingatlan vagyonát zár alá vette, a többi egyházi és alapítványi vagyont pedig állami felügyelet alá helyezte. Mindezek kezelését a Centrálna Komitua r. kat. majetkov pre Slovensko elnevezésű bizottságra bízta. (Összesen 251 925 kat. hold katolikus egyházi vagyont zároltak, ebből 32 ezer hold az esztergomi érsekségé, 28 ezer a besztercebányai püspökségé, 23 ezer a szepesié, 17 ezer a nyitrai és 21 ezer a jászói premontrei prépostságé volt.) → 1927. december 17.

augusztus 15. Huszár Károly vallás- és közoktatásügyi miniszter 4508/1919. eln. számú körlevelében tájékoztatta a törvényhatósági bizottságokat, hogy a hitfelekezeti iskolai adó és egyéb járulékok fizetésének kötelezettsége nem szűnt meg.

augusztus 16. Huszár Károly vallás- és közoktatásügyi miniszter 4507/1919. eln. számú rendeletével hatályon kívül helyezte a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről, valamint a művelődés és oktatás ügyeinek szabályozásáról a tanácskormány által kiadott rendelkezéseket.

augusztus 17. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök egyházmegyéje papjaihoz intézett körlevelében fejtegette ki keresztényszocialista jellegű szociális és politikai programját.

augusztus 18. Huszár Károly vallás- és közoktatásügyi miniszter körlevelében közölte az egyházakkal, hogy az állam és az egyház közötti viszony tekintetében az 1918. október 31. előtti helyzet az irányadó, s kérte az egyházak támogatását. (Biztosította őket az államosított egyházi javak visszaadásáról és az egyházaknak a kormány részéről történő anyagi támogatásáról.) — Az Apostoli Szentszék engedélyezte az Isteni Szeretet Leányai Társulata magyar rendtartományának megalakítását.

augusztus 20. A Gyűjtőfogházból szabadult gr. Mikes János megyéspüspök hívei ünneplése közepette bevonult Szombathelyre.

augusztus 22. A Magyarországi Keresztényszocialista Párt fuzionált az Országos Keresztény Szocialista Párttal, és most mint Keresztény Szocialista Párt szervezkedett. E párthoz csatlakozott Giesswein Sándor győri kanonok is. → 1919. augusztus vége. — A katolikus-püspöki kar konferenciáján elhatározta, hogy a politikai erők közül a keresztényszociális pártot támogatja. A Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök által megfogalmazott püspökkari körlevél szükségesnek tartotta a falvak népének földhöz juttatását.

augusztus 28. A Pesti Izraelita Hitközség előljárósága ünnepélyes deklarációban üdvözölte a proletárdiktatúra bukását.

augusztus 31. A 4753/1919. VKM eln. számú rendelet elismerte a volt tanács-kormány alatt történt vallásváltoztatásokat, amennyiben annak tényét az illetékes lelkészi hivatal által kiadott hiteles bizonyítvány igazolja. (Ugyanerről intézkedett az 1919. december 29-i 6822/1919. ME számú rendelet is.)

augusztus vége A Keresztény Szocialista Párt és a Keresztény Gazdasági Párt egyesült Keresztény Szociális Gazdasági Párt néven. → október 25.

nyara A román megszállás következtében a hajdúdorogi görög szertartású egyházmegye parókiáiból 33 a nagyváradi görög katolikus püspök, 7 a bukovinai ún. rutén adminisztrátor, 35 a gyulafehérvár–fogarasi érsek joghatósága alá került arra az időre, „amíg az Apostoli Szentszék másképp nem határoz”.

szeptember 2. Az 5016/1919. VKM eln. számú rendelet föloldotta az egyházak, hitfelekezetek és alapítványok tulajdonát képező, a volt vallásügyi likvidáló bizottságok által letiltott pénzügyi folyószámlákat, takarékpénztári letéteket és egyéb követeléseket.

szeptember 10. Az Ausztriával Saint-Germainben kötött békeszerződés Nyugat-Magyarországot (Burgenlandot) Ausztriának juttatta. A békeszerződés végeredményeképp a szombathelyi egyházmegye 57, a győri püspökség 99 plébániája került Ausztria uralma alá. — A cseh iskolafelügyelő csehszlovák reálgimnázium részére katonákkal lefoglaltatta a kassai premontrei gimnázium és konviktus épületét, amelyben – az államivá vált pozsonyi volt királyi katolikus és az 1925-ben csehszlovák reálgimnáziummá átalakított érsekújvári katolikus főgimnáziumhoz hasonlóan – maradt párhuzamos magyar tagozat is.

szeptember 11. Antiszemita és antikom-

munistá alapon megszerveződött a Magyarországi Radikális Keresztényszocialista Párt. Hivatalos lapja a *Nép-akarat*.

szeptember 21. Újra megalakult a Magyar Cserkészszövetség. Elnöke Ravasz Árpád lett, akit Sík Sándor (1921–1922), Witz Béla (1922–1931), Vidovszky Kálmán (1931–1932), majd Papp Antal (1932–1942) követték.

szeptember 26.–október 4. A gyulafehérvári rendőrség gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspököt, a székeskáptalan tagjait, a központi papságot és a főgimnázium tanári karának egy részét házi őrizetben tartotta.

szeptember 28. Hosszas előkészítő munka után megjelenhettek a Központi Sajtóvállalat katolikus kiadó lapjai: *Nemzeti Újság*, *Új Nemzedék*, *Neue Post* című politikai napilapok. — Bleyer Jakab nemzetiségi kisebbségi miniszter Csernoch János bíboros hercegprímásnak küldött tájékoztatása szerint Nagybecskereken megtiltották a harangozást, az újvidéki magyar katolikus főgimnázium berendezését Belgrádba vitték.

október 1. Gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök Pehm (1942-től Mindszenty) József zalaegerszegi hitoktatót zalaegerszegi plébánossá nevezte ki. — XV. Benedek pápa ismét bírálta az autonómia tervezetét a beneficiális jog felforgatása miatt. — A Központi Sajtóvállalat katolikus lapkiadó megjelentette a *Képes Krónika* című hetilapot.

október 8. Prohászka Ottokár megyéspüspök ünnepi tedeumot mondott abból az alkalomból, hogy Székesfehérvárra bevonult a Magyar Nemzeti Hadsereg.

október 11. Gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök az őt és papjait ért sorozatos zaklatások miatt panaszt küldött Budapestre, kérve annak a békekonferencia elé juttatását. → 1920. január 14.

október 19. Ógr. Pallavicini György dunántúli központi kormánybiztos levelet intézett a keresztény egyházak püspökeihez, és kérte közreműködésüket a propagandabizottságokban.

október 23. Megjelent Tóth Tihamérnak, a Központi Szeminárium spirituálisának legnépszerűbb könyve, a *Tiszta férfúság*. (Ez volt a nyitó darabja a *Levelek diákjaimhoz* című sorozatnak. Magyarul 14 kiadást ért meg, 28 ezer példányban kelt el, az európai nyelveken kívül kiadták japánul és Braille-írással a vakok számára is.)

október 25. A Keresztény Nemzeti Párt és a Keresztény Szociális Gazdasági Párt egyesült Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja néven.

október 30.–november 3. Az adventista felekezet prédikátorai Budapesten konferenciát tartottak, ahol a Közép-Magyar Misszióterület újjászerveződött mint Magyar Misszióterület, és magába olvasztotta valamennyi, a mai Magyarország területén lévő gyülekezetet. (Ekkor az egyháznak 17 gyülekezete és 6 csoportja volt 502 taggal. Vezetője: Minck Adolf.)

november 9. A Keresztény Szociális Szövetség kiadásában Budapesten megjelent *A Nép*, a keresztényszocialista központ hivatalos hetilapja. Főszerkesztő: Kocsán Károly, főmunkatárs: Székely János, felelős szerkesztő: Fröh-wirt Mátyás.

november 16. Raffay Sándor evangélikus püspök zászlóavató beszédében megfogalmazta a később gyakran ismételt jelszót: „Látom e zászlóval a második ezredév dicsőségébe indulni a kereszttyén erkölcs fundamentumán nagyra nőtt népet. Látom a zászló nyomán a magyar szentkorona fényét ismét átragyogni egyik határtól a másik határig: a Kárpátoktól az Adriáig!”

november 19. Az esztergomi érsekség komáromi kerületének hetven papja a

magyar papság vezérének tekintett Palkovich Viktor gútai esperessel az élen memorandumban foglalta össze sérelmeit. (Az esztergomi érsekségtől való elszakítás, a kongrua elmaradása, internálások, a magyar társalgás akadályozása, a komáromi rendőrkapitánynak megtiltották, hogy katolikus papoknak útlevelet állítson ki a Dunántúlra stb.) → 1920. március 7.

november 24. Gr. Zichy Gyula pécsi megyéspüspökhöz szuronyos szerb katonák törtek be, s 300 ezer korona adót követeltek 24 órán belül.

november 27. A Központi Sajtóvállalat katolikus lapkiadó megjelentette a *Gondolat* című havi folyóiratot.

november 30. A román ortodox egyház nemzeti zsinatán az autokephal ortodox keleti román egyház bekebelezte a nagyszebeni ortodox keleti román metropolíát. → 1925. július 30.

december 9. A szövetséges és társult hatalmak kisebbségvédelmi szerződést írtak alá Romániával, amely nyelvi, faji és vallási különbség nélkül az ország mindenlakosának teljes szabadságot, védelmet és egyenlőséget biztosított. (Az 1922. évi alkotmány 22. cikkelye ezzel szemben az ortodoxot uralkodó egyháznak minősítette, a görög katolikusnak pedig elsőbbséget adott a többi vallással szemben.)

december 28. Megalakult az Egyesült Nemzeti Keresztény Liga.

az év folyamán Csernoch János bíboros hercegprímás budapesti plébániaalapításai: Herminamező, Magdolnaváros, Regnum Marianum, Szent Domonkos, Tisztviselőtelep, Zugló. — Megalakult a Foederatio Emericana, a katolikus főiskolai és egyetemi hallgatók bajtársi szövetsége. Szervezője és vezetője: Bitter Illés ciszterci szerzetes paptanár és Schwarz Elemér egyetemi tanár volt.

1920

január 1. A Központi Sajtóvállalat kiadásában megjelent a *Magyar Jogi Szemle* című folyóirat.

január 14. Gr. Apponyi Albert, a béketárgyalások magyar delegációjának elnökeként jegyzékben foglalta össze a Szövetséges Hatalmak Legfőbb Tanácsának az egyházi élet terén elkövetett román atrocitásokat.

január 25. IV. Károly király Pranginsban (Csehország) nyilatkozatot adott ki, miszerint lemondott azokról a magánkegyúri jogairól, amelyek családi birtokaival voltak kapcsolatosak. (A lemondás nem volt kapcsolatba hozható a magyar főkegyúri joggal, a Vatikán mégis megszűntnek tekintette a magyar főkegyúri jogot.)

január 26. A katonai körletparancsnokságok kiépítésére korábban kiadott honvédelmi miniszteri rendelet kiegészítéseképp elrendelték, hogy minden katonai körletparancsnokságnál föl kell állítani a tábori lelkészi hivatalt.

január 28. Csernoch János bíboros hercegprímás levélben kérte gr. Somssich József külügyminisztert, hogy szorgalmazza a Vatikánnal való diplomáciai kapcsolatok felvételét.

január 31. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége kebelén belül megalakult az Ichthüs (Iésous Christos theou hüios sótér, magyarul: Jézus Krisztus Istennek Fia Megváltó) cserkész munkaközösség. Elnöke Ravasz Árpád, a budapesti Református Gimnázium igazgatója lett.

február 2. A magyar reformátusság keresztény alapon való politikai szervezésére Szilassy Sándor elnök, Somogyi Lajos ügyvéd, társelnök és Sebestyén Jenő főtitkár vezetésével Budapesten megalakult a Kálvinista Politikai Szövetség.

február 21. A vatikáni államtitkár tuda-

másul vette, hogy Csernoch János bíboros hercegprímás és Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter ideiglenesen megegyeztek a káptalani stárumok és a királyi kegyuraság alá tartozó apátságok betöltése tekintetében. (A magyar kanonokságok, tiszteletbeli kanonokságok és a plébániával egybekötött királyi adományozású apátsági javadalmak a főkegyúri jog gyakorlásának végleges rendezéséig ideiglenesen az egyházjog szerint tölthetők be, de a kinevezett személyt illetően a kinevezés előtt a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel érintkezésbe kell lépni. Az Apostoli Szentszék azzal a feltétellel fogadta el a megegyezést, hogy a kultuszminiszter a jelölttel szemben csak politikai észrevételt tehet, egyébként a személyt nem határozhatja meg, a kinevezést nem approbálhatja.)

február 29. Kihirdették az 1920:I. törvénycikket *Az alkotmányosság helyreállításáról és az államfői hatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről*. 13. §-a kimondta, hogy az ideiglenes államfőt, a kormányzót nem illeti meg a főkegyúri jog gyakorlása.

március 1. A nemzetgyűlés a református vallású Horthy Miklóst választotta meg kormányzónak. — Életbe lépett *A budapesti katolikus egyházközségek igazgatásának szabályzata*. (Csernoch János bíboros hercegprímás 1920. február 27-én, Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter március 2-án hagyta jóvá.)

március 7. Csernoch János bíboros hercegprímás üzenetben reagált a szlovákiai magyar papság 1919. november 19-i memorandumára, panaszkodott, hogy sem levelet, sem körlevelet, de még liturgikus naptárakat sem tud küldeni egyházmegyéje megszállt területére.

március 11. Elhunyt Kohn Sámuel királyi udvari tanácsos, a Pesti Izraelita Hitközség főabbija.

március 17. A katolikus püspöki kar értekezlete felkérte a hercegprímást, utazzon Rómába, s tárgyaljon annak érdekében, hogy a határok módosítása ellenére a Felvidéken megmaradjon a magyar katolikus egyház adminisztratív egysége. XV. Benedek pápa válaszában közölte, hogy a béke ratifikációja után hat hónappal tárgyalásokat kénytelen kezdeni a határoknak megfelelő új egyházmegyei beosztásokról. Ugyanekkor a hercegprímás bejelentette, hogy Horthy Miklóst Magyarország kormányzójává történt megválasztása alkalmából a magyar katolikus egyház nevében írásban üdvözölte.

március 22. XV. Benedek pápa „sub plumbo” domitianopolisi c. püspökké nevezte ki Zadravecz Istvánt, szegedi ferences rendházfőnököt. → május 7.

március 26. Az 1348/1920. VKM eln. számú rendelet értelmében a tanácsköztársaság alatt az állami anyakönyvi hivataloknak beszolgáltatott felekezeti anyakönyvek haladéktalanul visszaadandók.

március 27. Budapest I. kerületében parlamenti képviselővé választották Slachta Margitot, a Szociális Missziótársulat alapító tagját, a *Magyar Nő* című keresztény nőmozgalmi hetilap szerkesztőjét. Ő volt az első magyar nőképvisező.

március A budapesti református egyházközség presbitériuma négy református vallású, a tanácsköztársaság alatt vezető szerepet játszott politikust, Garbai Sándort, Kunfi Zsigmondot, Jászi Oskárt és Fényes Lászlót törölte az egyházközség tagjai sorából.

április 4. Sebestyén Jenő teológiai tanár megjelentette a *Kálvinista Szemle* című egyháztársadalmi hetilap első számát. (A lap 1933 végén szűnt meg.)

április 12. Miklósy István, a hajdúdorogi

görög katolikus egyházmegye főpásztora levelet intézett XV. Benedek pápához, és felhívta figyelmét arra, hogy Magyarországon a rutén híveknek három, a románoknak négy, a magyaroknak egy egyházmegyéjük van. Ezek mind a görög szertartást követik, tehát nincs törvényes alapja az újabban elterjedt „rutén rítus”, „román rítus” megjelöléseknek. → 1934. december 21. — Friedrich István és 6 képviselőtársa kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából, és legitimista alapon reorganizálták a Keresztény Nemzeti Pártot.

április 14. Az Apostoli Szentszék értesítette a magyar kormányt, hogy fölveszi a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal. Első nunciusként Lorenzo Schioppát, eddigi bajor nunciust jelölte meg. (Kinevezése kelte: 1920. augusztus 10.) → október 6. — Baltázár Dezső református püspök a debreceni Nagytemplomban üdvözölte Horthy Miklós kormányzót.

április 24. Löw Immanuel szegedi főrabbit a hatóságok nemzetellenes magatartással vádolták és letartóztatták.

május 7. Horthy Miklós kormányzó megbízta Zadravecz István szegedi ferences házfőnököt, c. püspököt, hogy az V. rangosztályba való egyidejű besorolás mellett a Magyar Nemzeti Hadsereg katolikus lelkeszetét vezesse.

május 18. Belügyminiszteri rendelet tiltotta be a szabadkőművesek magyarországi páholyéletét. → 1950. június 12.

június 4. A magyar kormány és az antant képviselői aláírták a trianoni békeszerződést. (A Csehszlovák Köztársasághoz csatolt területen az 1910. évi népszámlálás szerint 1 070 222, az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint 717 427 volt a vallási hovatartozását is feltüntetett magyar nemzetiségűek száma. Vallási megoszlásuk: 1910-ben 629 220 latin szertartású katolikus,

67 941 görög szertartású katolikus, 212 192 református, 53 150 evangélikus, 107 719 izraelita. 1930-ban 454 912 latin szertartású katolikus, 27 194 görög szertartású katolikus, 197 484 református, 21 032 evangélikus, 16 807 izraelita. 1910 és 1930 között a magyar katolikusok száma 28, a reformátusoké 8, az evangélikusoké közel 70%-kal fogyott meg. — A Romániához csatolt terület lakosságának vallási megoszlása az 1910. évi magyar népszámlálás, illetve az 1919-re és 1926/27-re vonatkozó román számítások szerint: 1910-ben az 5 242 024 főből 1803 257 ortodox, 1 243 275 görög szertartású katolikus, 980 808 latin szertartású katolikus, 695 931 református, 262 994 evangélikus, 182 294 izraelita, 68 759 unitárius, 4706 egyéb. 1919-ben az 5 208 345 főből 1 815 854 ortodox, 1 274 935 görög szertartású katolikus, 910 601 latin szertartású katolikus, 689 669 református, 266 191 evangélikus, 170 943 izraelita, 67 374 unitárius, 12 778 egyéb. 1926/27-ben az 5 696 465 főből 2 086 097 ortodox [görögkeleti], 1,336 millió görög szertartású katolikus, 972 924 latin szertartású katolikus, 730 034 református, 297 565 evangélikus, 203 191 izraelita, 70 654 unitárius, egyéb: ismeretlen. — Az unitáriusok 115 gyülekezetéből 111-et veszítettek el, a reformátusok 2073 gyülekezetükből 1012-t. A 2 621 329 református egyháztagból 1632 852 maradt az országban; az 1 340 143 evangélikus lutheránusból 485 219. Az evangélikusok 770 anyaegyházából 484, többnyire német és szlovák anyanyelvű élt tovább az utódállamokban. A kisebb protestáns közösségek mintegy 17 ezer tagjából 8000 maradt Magyarországon.)

június Megindult a *Magyar Cserkész* című lap. Szerkesztette: Temesy (Hermann) Győző.

július 4. Az Erdélyi Unitárius Egyházzal mint anyaegyházzal való kapcsolattartás nehézzé válása miatt, Hódmezővásárhelyen a Duna-Tisza Menti Egyházkör gyűlésén Józan Miklós esperest püspökhelyettesi jogkörrel ruházták föl.

július 13. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja és a kisgazdapárt szoros párt-szövetségéből megalakult az Egyesült Keresztény Nemzeti Kisgazda és Földműves Párt. Elnöke Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök lett.

július 14. Wolff Károly vezetésével Budapesten megalakult a protestánsokat és katolikusokat egyaránt tömörítő Keresztény Községi Párt.

július 26. Magyarország első vatikáni követe, gr. Somssich József átadta XV. Benedek pápának megbízólevelét. Ezzel hivatalosan is létrejött a diplomáciai kapcsolat Magyarország és az Apostoli Szentszék között.

július 27. A minisztertanács határozatot hozott a katolikus egyházközségek igazgatási szabályzatának elfogadásáról. Amely egyházközség ezt elfogadta, azt eo ipso kormányhatóságilag megalakultnak ismerték el. A szabályzatot később többször módosították.

július 31. A komáromi bencés gimnázium tanárai közül 24 órás határidővel kitasították Szunyogh Xavér Ferencet, a Katolikus Legényegylet elnökét, a Keresztény Szociális Párt szervezőjét, az *Őrálló* című hetilap szerkesztőjét.

augusztus 1. A VKM engedélyezte az Isteni Megváltó Leányai szerzetesrendnek Budán, a Villányi úton Szent Margit Leánygimnázium és Intézet megnyitását.

augusztus 10. A trianoni békeszerződés aláírása után a szerbek zár alá vették a piarista rend 2100 holdas dobszai gazdaságát.

augusztus 17–20. A *Kálvinista Szemle* című hetilap rendezésében református gyakorló lelkészek Pécelen konferen-

ciát tartottak az egyház szellemi és anyagi megerősítése érdekében. A jelenlévők és a később csatlakozók aláírták az ún. Péceli Programot, s a rendszeres összejöveteleken kialakult a Péceli Kör. → október 31., 1921. augusztus 23–25.

augusztus 28. Kolozsvárott megalakult az Unitárius Irodalmi Társaság, amelynek első elnöke Ferencz József unitárius püspök lett.

szeptember 14. Megalakult az Annunciáta Nővérek Társasága (más néven: Gyümölcsoltó Boldogasszony Szolgáloi) női szerzetesrend. Anyaházuk a szombathelyi kórház mellett épített zárda volt. → 1934. szeptember 8.

szeptember 20. A Budapesten tartott konferenciájukon egyesültek a békeszerződés utáni Magyarországon maradt baptisták. Nevük: Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége. Elnökké Udvarnoki Andrást, alelnökké Csopják Attilát választották.

szeptember 26. Kihirdették az 1920:XXV. törvénycikket *A tudományegyetemekre, a Műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról* (ún. numerus clausus). A törvény előírta, hogy az erkölcsi és nemzethűség szempontjából megbízhatóság mellett a továbbtanulásra alkalmasok között az izraelita felekezetűek nem tehetnek ki többet, mint országos számarányuknak (6%) a kilenctized részét. → 1928. április 26.

október 6. Átadta megbízólevelét a kormányzónak Lorenzo Schioppa c. érsek, az új budapesti pápai nuncius.

október 24. XV. Benedek pápa magánkihallgatáson fogadta gr. Somssich József vatikáni magyar követet, aki tájékoztatta őt az elcsatolt területek egyházfőinek sorsáról. A pápa újból kijelentette, hogy a Szentszék nem kezdi meg a magyar püspökségek területi újjászerve-

vezését a határok végleges megállapítása előtt. → november 12.

október 24–26. Budapesten megtartották a XIII. Katolikus Nagygyűlést, amelynek keretében a Katolikus Népszövetség is gyűlést rendezett. Gr. Zichy János elnök a lezajlott eseményeket elemezte, és a keresztény kurzus támogatására hívott föl. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök nagy ünneplés közepette a magyar nemzet katasztrófáiról beszélt (Muhi, Mohács, 1919). Gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök és gr. Apponyi Albert a katolikus mozgalmak fontosságát elemezték. → 1922. október 10–12.

október 27. A katolikus püspöki kar konferenciája foglalkozott az esetleges restaurációs kísérlet várható következményeivel. (Legitimista álláspontra helyezkedett.)

október 31. A péceli konferencia résztvevői elhatározásának megvalósításaképp megjelent a *Reformáció* című lap első száma Forgács Gyula szerkesztésében.

október Budapesten megjelent a Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetségének közlönye, a *Nemzetnevelés* című keresztényszociális irányú pedagógiai lap. Szerkesztője: Kocsán Károly.

november 6. A Honvédelmi Minisztériumban Zadravecz István római katolikus tábori püspök, Németh István református püspök, Kapi Béla evangélikus püspök és több tábori lelkész részvételével tartott értekezleten a katolikus tábori püspökség mintájára létrehozandó önálló református és evangélikus tábori püspökségek fölállításáról tárgyaltak. (Zadravecz István a terv ellen tiltakozott a honvédelmi miniszternél.) → 1923. február 9.

november 8. Buday Dezsőt, a kecskeméti református jogakadémia tanárát a dunamelléki kerület fegyelmi bírósága megfosztotta hivatalától, mert a kecskeméti

direktórium tagja volt. (Esete főleg azért váltott ki nagy érdeklődést, mert az ítélet meghozatalakor már nem élt, Horthy különítményesei kivégezték.)

november 12. Gr. Somssich József vatikáni magyar követ jelentése szerint a Szentszék a cseh kormány jelöltje, Kmetykó Károly személyében elfogadta a nyitrai egyházmegye új püspökét. → november 25.

november 18. Csernoch János bíboros hercegprímás levélben igyekezett jobb belátásra bírni IV. Károlyt hazatérési terveit illetően.

november 25. A Külügyminisztérium utasította gr. Somssich József vatikáni magyar követet, hogy igyekezzen a nyitrai püspökség betöltését halogattatni, mert a békefeltételekkel átadott Millerand-levélben említett határmegállapító bizottság munkájának eredményeként Nyitrát remélhetőleg vissza fogják csatolni Magyarországhoz. → december 7.

ősz Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök a püspökség tési birtokának 1025 (másutt: 1044) katasztrális hold szántóföldjét – holdját 6300 koronáért – fölparcellázta a tési lakosság között.

december 7. Pietro Gasparri bíboros, vatikáni államtitkár, Federico Tedeschini helyettes államtitkár és Bonaventura Ceretti, a rendkívüli ügyek kongregációjának titkára közölték Serédi Jusztiniánnal, a vatikáni magyar követség akkori kánonjogi tanácsosával, hogy a pápa a nyitrai püspökség betöltésében hozott határozatát nem kívánja megváltoztatni. Másnap ugyanerről tájékoztatást kapott gr. Somssich József vatikáni magyar követ is, aki hangoztatta, hogy a Szentszék eljárása a lehető legrosszabb hatást fogja kelteni Magyarországon. → december 15. — Ki hirdették az 1920:XXXVI. törvényeket *A földbirtok helyesebb megoszlását*

szabályozó rendelkezésekről. 31. §: nem váltható meg a közérdekű intézmény (kórház, árvaház, egyházközségi háztartás stb.), tanító rend vagy egyházi javadalmas azon mezőgazdasági ingatlana, ami ellátására okvetlenül szükséges; 44. §: a megváltás árának megállapításánál figyelemmel kell lenni a megváltott földbirtok esetleges kegyúri terhére. A kegyúri terhektől való mentesítésről gondoskodni kell, különösen ott, ahol a megváltott földbirtokok több kisbirtokos kezébe kerülnek. Szükség esetén a kegyúri terhet az állam átveheti, vagy ingatlant kötnék le a kegyúri terhek fedezésére.

december 9. A magyarországi evangélikus egyház egyetemes közgyűlése kimondta, hogy az integritás alapján áll: „az egyetemes egyházat régi területi határaiban továbbra is egységesnek tartja.”

december 10. Gr. Somssich József vatikáni követ memorandumban tájékoztatta Pietro Gasparri bíborost, vatikáni államtitkárt, hogy Radnai Farkas, a Csehszlovák Köztársaságból kiutasított besztercebányai püspök fenntartja jogát püspöki hivatalához. (A cseh lapok már közzétették, hogy a besztercebányai püspökséget is a cseh kormány jelöltjével fogják betölteni.) → december 15.

december 15. Mivel a december 16-ra kitűzött konzisztórium előtt nem érkezett meg a csehszlovák kormány hivatalos nyilatkozata, Kamill Krofta, a Csehszlovák Köztársaság vatikáni követe személyes felelősséget vállalt arra, hogy kormánya visszaadja gr. Batthyány Vilmos és Radnai Farkas megyéspüspökök személyes tulajdonát, megtéríti a kényszerű távollétük alatt kánonjogilag őket megillető elmaradt jövedelmüket, és élethossziglani méltányos évjáradékot állapít meg. Így a másnapi konzisztóriumon megtörténhetett a három (nyitrai, besztercebányai, szepe-

si) új szlovák püspök kihirdetése, amit 1921. február 15-én felszentelésük követett. (A cseh kormány bár nyíltan nem dezavualta követét, de nem is teljesítette a két megyéspüspökkel szemben vállalt kötelezettségét.) → 1921. február 10., február 20.

december 31. Az e napon tartott népszámlálás adatai szerint Magyarország lakossága 7 990 202 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 63,9%; görög szertartású katolikus 2,2%; református 21%; evangélikus 6,2%; ortodox 0,6%; izraelita 5,9%; egyéb és ismeretlen 0,2%.

december A *Budapesti Evangélikusok Lapja* neve *Evangélikusok Lapja* elnevezés-

re változott. (A lap 1932 végén szűnt meg.)

az év folyamán Néhány lelkes egyetemi hallgató megalapította a Katolikus Iparos- és Munkásifjak Országos Egyesületét (Keresztény Munkásifjak Országos Szövetsége) azzal a céllal, hogy a magyar munkásifjakat keresztény és nemzeti szellemben neveljék. — Megalakult a Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetsége. — Pannonhalmán Bencés Gyakorlógimnázium nyílt. — Megalakult a Magyar Protestáns Nők Országos Szövetsége. Célja a protestáns öntudat és összetartás fejlesztése, a hitélet mélyítése, a protestáns növédelem. — Megalakultak az első leány cserkészcsapatok.

1921

január 31. A Dél-Baranyát, Bácskát és Bánságot magában foglaló Vajdaságnak az e napon tartott népszámlálás adatai szerint az 1 380 413 lakosból 720 306 fő római katolikus, 475 485 ortodox (görögkeleti), 133 886 protestáns, 18 777 izraelita volt. Magyar anyanyelvűnek 382 070 fő vallotta magát. Horvátországban és Szlovéniában 70 553, illetve 14 897 magyar nemzetiségű élt.

február 10. Az Apostoli Szentszék felmentette Radnai Farkas beszercebányai megyéspüspököt és auxumi c. érsekké nevezte ki.

február 20. A Szentszék felmentette gr. Batthyány Vilmos nyitrai megyéspüspököt és cyshusi c. érsekké nevezte ki.

február 21. A katolikus püspöki kar értekezlete elutasította Lorenzo Schioppa nuncius kérését, hogy tegyen konkrét javaslatot a magyarországi egyházmegegyek csehszlovákiai új beosztásáról, ehelyett kérte a meglévő egyházi szervezet változatlan fenntartását, dacára a határok megváltozásának.

február 26. A magyar kormány az Apostoli Szentszék és Románia között kötendő konkordátumtervezet kapcsán jegyzékben kérte a Szentszék a romániai magyarok kulturális és vallási érdekeinek érvényesítésére.

március 20. A Szent Domonkos-rend vezetése alatt álló Jézus Szent Neve Társulatalosztályaként a katolikus férfiak részére P. Bőle Kornél O. P. megalakította a Credo Egyesületet. Célja a hitélet mélyítése és a korszerű apostolkodás.

április 6. Kihirdették az 1921:IV. törvény-cikket *Az állami italmérési jövedékről*. II. fejezet 5. §: az italmérésre szolgáló helyiségeknek távol kell lenniük a templomoktól, iskoláktól, kórházaktól, gyermekgondozóktól és a temetőktől.

május 14–17. A keresztényszocialista szakszervezetek kongresszust tartottak. Kimondták az addigi szövetség feloszlását, és megalakították a Keresztényszocialista Országos Szakszervezetek Szövetségét. Elnöke Székely János volt államtitkár lett.

június 8. XV. Benedek pápa brevije Kapisztrán Szent Jánost a magyar hadsereg patrónusává nyilvánította, ünnepnapjává március 28-át jelölte ki, július 22-én, a nándorfehérvári győzelem emlékére ünnepi énekes mise tartását írta elő, s e napon a magyar hadsereg minden keresztény hívője minden bűnére bocsánatot kaphat. → július 11., július 23.

június 13. A budapesti Kir. M. Tudományegyetem fölvette alapítójának, Pázmány Péternek a nevét.

június 18. A csehszlovák–magyar államközi tárgyalásokon a cseh küldöttek azt javasolták, hogy az egyházi javak fölosztásának és az új egyházmegyei szervezet kérdését vegyék be az államközi tárgyalások napirendjébe, s a Szent-széket zárják ki a vitából. Gr. Bánffy Miklós külügyminiszter elvetette a javaslatot, s egyidejűleg utasította gr. Somssich József vatikáni magyar követet, hogy a vatikáni illetékeseket informálja a csehek javaslatáról.

június 26. Kihirdették az 1921:XXV. törvénycikket *A kolozsvári és pozsonyi m. kir. tudományegyetemek ideiglenes elhelyezéséről*. 1. §: az 1872:XIX. törvénycikkkel fölállított kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Szege-den, az 1912:XXXVI. törvénycikkkel fölállított pozsonyi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem ideiglenesen Pécssett nyert elhelyezést. (A katolikus tiltakozás miatt ennek evangélikus teológiai fakultása azonban Sopronban kapott új otthont.) → 1923. február 8.

június 27. Gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök jóváhagyta az Erdélyi Róm. Kat. Népszövetség szervezeti szabályzatát. → 1922. augusztus 9.

július 10. Siófokon, egy teológus konferencia zárónapján hitvallásos alapon megalakult a Soli Deo Gloria Theologus Szövetség. Vezetője: Töltéssy Zoltán. → október 27.

július 11. Raffay Sándor evangélikus püs-

pök visszautasította a Honszeretet Egyesület kebelében alakult „A Kapisztrán János hősi emlékének országos bizottsága” fölkérését, hogy vállalja el a bizottság elnöki tisztét: „Kapisztránnak lehet szobrot állítani, de hadsereget adni nem lehet, mert ez a hadsereg a nemzeté, és nem egy felekezeté.”

július 17. A győri evangélikus egyház konventje egyhangú határozattal hozzájárult ahhoz, hogy a Saint Germain-i békeszerződés miatt léteben veszélyeztetett Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerületi Soproni Líceum a Győri Evangélikus Szeretetház épületét ideiglenesen megkapja.

július 23. A protestánsok tiltakozása miatt Belitska Sándor honvédelmi miniszter bizonytalan időre elhalasztotta a július 24-re tervezett ünnepet, amikor Kapisztrán Szent Jánost a magyar nemzeti hadsereg patrónusává kiáltották volna ki.

július 28. Kihirdették az 1921:XXX. törvénycikket *Az iskoláztatási kötelesség teljesítésének biztosításáról*. (Minden 6. életévét betöltött gyermek 9 éven át iskolaköteles: 6 éven át elemi népiskolai, 3 éven át népiskolai továbbképző oktatásban kell részt vennie; a tanköteles számára kötelező vásár- és ünnepnapon az istentisztelet látogatása.)

július 31. Kihirdették az 1921:XXXIII. törvénycikket a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. 55. cikk: „Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.”; 58. cikk: vallási, hitbeli különbség a polgári és politikai jogok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra nézve sem lehet hátrányos.

augusztus 9. Marosvécsen a Péceli Körhöz hasonló ún, Vécsi Szövetség ala-

kult, amely, különösen 1926 után, az egész erdélyi református egyházkerület ügyét irányította.

augusztus 23–25. A Péceli Kör kunhegyesi konferenciáján az ún. Kunhegyesi Memorandumban foglalták össze a református egyház megreformálásának programját. Főbb megállapításai: a törpegyülekezetek társítása, a nagy gyülekezeteknek legföljebb 3000 lélekszámú gyülekezetekre tagolása, a lelkesi fizetések egységesítése, liturgiai reform, a vallásoktatás rendezése, lelkésztovábbképzés, a zsinat sűrűbb időközökben tartása, a konvent helyére zsinati bizottság kerüljön, a zsinati törvénykönyvben hitvallás is legyen. A Memorandum megalkotásával lényegében megszűnt a Péceli Kör tevékenysége.

szeptember 7. Kihirdették az 1921:XLV. törvénycikket *Az ingatlanok, a felszerelési tárgyak, az áruraktárak, az ipari üzemek és egyéb jóságok vagyonváltásáról*. 2. §: nem esnek vagyonváltás alá a szerzetesrendek tulajdonában lévő földterületek, amennyiben nyereszkeedés nélkül a közművelődést szolgálják.

szeptember-október Megjelent a Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) havilapja, a *Magyar Ifjúság*. Első szerkesztője: Megyericsy Béla lelkész, KIE-titkár.

október 1. A dunamelléki református egyházkerület beiktatta új püspökét, Ravasz László, Budapest Kálvin téri lelkipásztort. — Máriapócsan megalakult a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetsége (MAGOSZ). Védnöke: Miklósy István görög katolikus megyéspüspök, világi elnöke: Illés József egyetemi tanár, országgyűlési képviselő, egyházi elnöke: Papp János hajdúdorogi parochus lett. → 1922. január 10.

október 6. A 84 587/1921. BM számú rendelet szabályozta a kiskorúakat vallás- vagy nemzetellenes szellemben nevelő törvényes képviselőkkel szemben köve-

tendő eljárást. Az 1877:XX. tc. 26. és 90. §-ai értelmében az atya vagy gyám köteles arról gondoskodni, hogy a kiskorú vallásos, erkölcsös és hasznos polgárává váljék a hazának. Ha az atya (gyám) gyermekét vallás- és nemzetellenes szellemben neveli, atyai (gyámi) hatalma megszüntethető.

október 9. Az ún. tiffini egyezmény értelmében a magyarországi református egyház amerikai egyházait fenntartásra átengedte az ottaninak. (Ezután az amerikai magyar református egyházak részben egy külön magyar egyházmegegyébe, részben a területileg illetékes angol egyházmegyékbe tagolódtak be.)

október 24. IV. Károly (másodszor is) sikertelenül próbálkozott a trónfoglalással, Budaörsön csatát veszített. A Bethlen-kormány feleségével együtt a tihanyi bencés monostorba szállítottatta.

október 27. Budapest Fővárosi Tanácsa 115 869/1921-IX. Üo. határozata alapján a Soli Deo Gloria Theologus Szövetség evangéliumi belmissziós munkát végezhet a hajléktalanok menhelyén, valamint szociális munkát folytathat az Augusztas- és a Mária Valéria-telepeken. → 1923. február 26.

október 28. Gr. Bethlen István miniszterelnök kérésére Csernoch János bíboros hercegprímás Tihanyba érkezett, ahol IV. Károly király fogadta. Feladata lett volna a királyt rábeszélni az önkéntes lemondásra.

október Budapesten a Hársfa utca 59/b. szám alatt megnyílt a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség Diákok Háza.

november 8. Gr. Ráday Gedeon belügyminiszter 94 453/1921. számú körrendelete az állami italmérési jövedékről szóló 1921:IV. tc. végrehajtásáról. Eszerint istentisztelet, egyházi ünnepélyek, körmenetek alkalmával a templom, körmenet vagy egyházi ünnepély közelében lévő kocsmákat, pálinkamérőket, üzleteket zárva kell tartani.

november 16. A katolikus püspöki kar határozata alapján a Katolikus Tanügyi Tanács lett a püspöki kar véleményadó szerve nevelési és oktatásügyi kérdésekben.

november 18. A kereskedelemügyi miniszter 94 537/1921. számú rendelete szabályozta az ipari munka vasárnapi és Szent István-napi szüneteltetését.

december 19. A Budapesti Református Teológiai Akadémia dísztermében, a Bethlen Gábor Kör fönnállásának 20 éves jubileuma alkalmából megalakult az Országos Magyar Protestáns Diákszövetség. Célja: a magyar protestáns

ifjúság egységes képviselője. (Első alapszabályát a Belügyminisztérium nem hagyta jóvá.) → 1939. június 24.

az év folyamán Megalakult a Katolikus Leányok Országos Szövetsége azzal a céllal, hogy a katolikus középosztály leányait vallás-erkölcsi életükben és műveltségükben továbbképezze, szociális érzésüket erősítse és a gyakorlati kérdésekre rávezesse. — Megalakult a Ciszterci Diákszövetség. — Megalakult az Országos Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség, amelynek egyik vezetője Barankovics István lett. — Nyíregyházán Kir. Kat. Gimnáziumot alapítottak.

1922

január 10. A Borsod, Abaúj és Zemplén vármegyék görög katolikus egyházközösségeinek küldöttei Miskolcon nagygyűlést tartottak, és bejelentették csatlakozásukat a Magyar Görög Katolikus Országos Szövetségéhez.

január 13. A magyar katolikus püspöki kar a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság fennhatósága alá került magyar felekezeti iskolák megmentése érdekében emlékirattal fordult a kormányhoz.

január 16. Keresztény Földműves és Polgári Párt néven legitimista keresztény párt alakult. Programja középpontjában a királykérdés mellett az általános, egyenlő és titkos választójog állt.

január 22. Elhunyt XV. Benedek pápa.

február 5. A Salvatore Nővérek Pestújhelyen 9 fővel átvették a Munkáskórházat.

február 6. A bíborosi konklávé Achille Ratti milánói érseket választotta pápává, aki a XI. Pius nevet vette föl.

február 17. XI. Pius pápa 3 millió koronát küldött a budapesti szegény gyermekek részére.

február 19. A konstantinápolyi pátriárka tomoszával jóváhagyta a karlócai ortodox keleti szerb metropólia beolvasdását a „szerb, horvát és szlovén királyság autokephal egyesült ortodox keleti egyházba”.

március 22. A Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus 1456. számú körlevele, abban a hitzomben, hogy görög egyházközösségekről van szó, készségesnek mutatkozott joghatósága alá vonni az egyébként teljesen magyarrá vált ortodox (görögkeleti) egyházközösségeket.

április 1. Madeira szigetén számkivetésben elhunyt IV. Károly, az utolsó magyar király.

május 18. Az Apostoli Szentszék a győri és a szombathelyi egyházmegyék Ausztriához csatolt plébániáit a burgenlandi apostoli kormányzóságban egyesítette, közvetlenül Róma alá rendelte és adminisztrátorául Gustav Friedrich Piffl bécsi bíboros érseket nevezte ki. → szeptember 24., 1960. augusztus 15.

május 29. A magyar kormány által szorgalmazott anyagi kérdések rendezése nélkül az Apostoli Szentszék az esztergomi érsekség csehszlovák fennhatóság alattirészből létrehozta a nagyszombati (trnavai) apostoli kormányzóságot, első adminisztrátorául Jantausch Pál nyitraiudányi plébánost nevezte ki.

június 10. Átalakult a Bethlen-kormány. A vallás- és közoktatásügyi tárcát gr. Klebelsberg Kunó, addigi belügyminiszter vette át.

június 15. Budapesten megjelent az *Unitárius Értesítő* című havi folyóirat. (Utolsó száma 1944-ben látott napvilágot.)

július 5. A kormány beszüntette a református egyháznak folyósított államsegélyt. Oka: a reformátusok nyíltan tárgyalták az egyház és az állam szétválasztásának szükségességét. (Ekkor a protestánsok közös intéző bizottságot hoztak létre, tiltakoztak az önkormányzatukat sértő állami intézkedések ellen.)

augusztus 9. A püspöki és belügyminiszeri engedélyezés után Kolozsvárott megalakult az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség. Célja: egyesíteni Erdély katolikusait, fejleszteni közöttük az egyházhoz való hűséget; evangélium szellemében végzendő hitbuzgalmi, tudományos, irodalmi és szociális-karitatív munka. → 1941. augusztus 20.

augusztus 23. P. Marchi M. Cyrill szervita atya megalapította a Szervita Nővérek (Szűz Mária Szolgálóleányai) magyar kongregációját. → 1924. november 8.

augusztus 27. Komáromban értekezletre gyűlt a nagyszombati apostoli kormányzóság magyar papsága, s emlékiratban fordult a pápához, hogy a kormányzóságterületén lakó magyarság létszámára hivatkozva külön magyar püspökség alapítását kérje. (Csernoch János bíboros hercegprímás nem támogatta a törekvést, mert az saját egyházmegyéje földarabolását jelentette volna.)

szeptember 24. A szombathelyi egyházmegyéhez tartozott 57, a trianoni szerződéskövetkeztében elszakított burgenlandi plébánia vezetését a bécsi érsek vette át apostoli adminisztrátor minőségben. → 1923. november 1.

szeptember 26. Kihirdették az 1922:XXII. törvénycikket *A házadóról és a fényűzési lakásadóról*. 2. §: nem esnek házadó alá: „A törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezeteknek a nyilvános istentiszteletre szánt épületei, illetőleg épületeinek kizárólag és állandóan e célra szolgáló részei (templomok, imaházak), továbbá a vallásos áhítatoskodás céljaira szolgáló, de a templomok vagy imaházak fogalma alá nem tartozó különálló kápolnák és egyéb hasonló épületek, végül a lelkészeknek bérfizetés nélkül átengedett természetbeni lakások.”

szeptember-október Faluvégi Dénes tanító, a Jehova Tanúi felekezet vezető alakja a régi Országház nagytermében nagyszabású előadás-sorozatot tartott.

október 10–12. Budapesten megtartották a XIV. Katolikus Nagygyűlést, amely a magyar katolicizmus aktuális kérdéseivel foglalkozott. → 1923. október 7–9.

október 23. Az ideiglenesen Győrbe telepített Soproni Líceum ismét Sopronban tartotta meg tanévnyitóját. → 1991. július 1.

november 19. A budai Vár Nándor terén ünnepélyesen leleplezték Kapisztrán Szent János szobrát, amelyet a Fővárosi Közmunkák Tanácsa emeltetett. Tervezte: Damkó József.

december 1. Az I. világháború következtében a pécsi egyházmegyétől elszakított területet a Szentszék a diakovári püspökség adminisztrációja alá helyezte.

december 14. Minisztertanácsi határozat arról, hogy a főpapok szabadon végrendelkezhetnek vagyonukról, de előbb a kincstár engedélyét a kiszabott illeték lefizetésére a vallás- és közoktatásügyi minisztertől meg kell szerezniük.

december 23. XI. Pius pápa kiadta a Katolikus Akció (azaz a hívek tevékeny részvétele az egyháziak apostoli munkájában) megszervezéséről szóló *Ubi arcano Dei* kezdetű enciklikáját. → 1929. október 25.

december *Aranykorszak* címmel jehovist alap indult. Szerkesztője: Faluvégi Dénes.

az év folyamán A Szentszék újabb titulus adományozása nélkül fölmentette Novák István eperjesi görög katolikus megyéspüspököt, aki önként nem volt hajlandó lemondani. A püspöki széket be nem töltve Nyáradi Dénes, a horvátországi Körös görög szertartású püspöke lett az egyházmegye apostoli kormányzója. — A pécsi püspökség Szerb–Horvát–Szlovén Királyság fenn-

hatósága alá került részét külön észak-szerémi és dél-baranyai apostoli kormányzóságot a bosznia–szerémi (diakovári) püspök joghatósága alá rendelte a Szentszék. — Csernoch János bíboros hercegprímás Hont és Hugyag községekben plébániát szerveztetett. Budapesti plébánia-alapításai: Új-Lipótváros, Külső-Ferencváros, Rákosfalva, Római fürdő. — Darányi Kálmánt a Pápai Református Teológiai Főiskola és Kollégium világi gondnokává választotta. — A baptista egyház 51 gyülekezetében 9616 tag volt. Két év múlva 60 gyülekezetben 10 079 tagot számlált. Lapjai: *Békehírnök*, *Vasárnapi Tanító*, *Hajnalcsillag*. — Megalakult a Magyar Izraelita Nőegyletek Országos Szövetsége.

1923

január 18. A Budapesti Református Teológiai Akadémián Kálvin-konferenciát rendeztek.

január 27. XI. Pius pápa brevéjében az ausztriai provinciától elkülönítve Zirci Kongregáció néven önálló szervezetté alakította a ciszterci rend egyesült (a pilisi, a pásztói, a zirci, az egri és a szentgotthárdi) apátságait.

február 8. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta a Pozsonyból Pécsre helyezett M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának alapító okiratát. (A fakultás hat tanszékkal Sopronban, a líceum épületében működött 1923 novembere és 1950 között.)

február 9. Soltész Elemér nagybányai református lelkész személyében Horthy Miklós kormányzó kinevezte az első közös protestáns tábori püspököt. → 1924. december 17.

február 10. A kalocsai érsekség Szerb–

Horvát–Szlovén Királyság alá került 89 plébániájából a Szentszék bácskai apostoli kormányzóságot létesített, kormányzójául Budanović Lajos szabadkai plébánost nevezte ki. A csanádi egyházmegye átkerült részéből bánsági apostoli kormányzóságot hoztak létre, első adminisztrátora Rodic Raphael ferences rendi szerzetes lett.

február 17. Az Apostoli Szentszék rendelete lehetővé tette Glattfelder Gyula csanádi püspök számára, hogy átjöjjön az egyházmegye magyarországi részébe. Székhelyéül Szegedet jelölték ki. A csanádi egyházmegye Romániába került 153 plébániájából pedig Temesvár székhellyel apostoli kormányzóságot állított fel. → március 23.

február 19. Lorenzo Schioppa nuncius közölte Daruváry Géza külügyminiszterrel, hogy a Vatikán a püspöki székek betöltése előtt mindig meg fogja kérdezni a kormányt, nincs-e a jelölt ellen

kifogása. Magyar részről prezentálásnak vagy kinevezésnek azonban a jelenlegi viszonyok között nincs helye.

február 26. Alakuló közgyűlést tartott a Soli Deo Gloria Theologus Szövetség. Elfogadták az alapszabályt. A Szövetség első védnökének Ravasz László püspököt választották. → 1925. november 9.

március 7. Az osztrák népszámlálás adatai szerint Burgenland 285 609 főnyi lakosából 14 929 volt magyar, 226 751 német, 42 010 horvát, 1919 egyéb nemzetiségű. Vallásuk szerint 243 669 volt a katolikus, 37 743 az evangélikus, 1594 a református és 3723 az izraelita.

március 23. Glattfelder Gyula csanádi püspök temesvári székhelyéről Szegedre települt át. → 1931. június 19.

április A Keresztyén Diákok Világszövetsége rendezésében délkelet-európai konferenciát tartottak Visegrádon. A tanácskozáson 17 nemzet 63 képviselője jelent meg.

május 4. A komáromi bencés gimnázium volt igazgatóját, Mórocz Emiliánt és vele együtt Gosztonyi Nándor tanárt kiutasították Csehszlovákiából.

május 16. Gr. Bethlen István miniszterelnököt és Kállay Tibor pénzügyminisztert fogadta XI. Pius pápa, aki a magyar miniszterelnöknek a Pius-rend nagykeresztjét adományozta.

május 20–21. Újjáalakuló kongresszust tartott az Országos Keresztény-Szocialista Párt. Elnöke Haller István, volt néppárti politikus lett. (1925-ben visszatért a keresztény pártba.)

május A Szociális Missziótársulathoz ki-
válva Budapesten megalakult a Szociális Testvérek Társasága. Főnöknője: Slachta Margit. A Társaság célja, hogy hivatásos és képzett munkaerőket neveljen az egyháznak és a társadalomnak, akik a kor igényeinek megfelelő eszközökkel szolgálják a közügyet karitatív, nőmozgalmi és szociálpolitikai vonatkozásban, főként a gyermek-, nő- és családvédelem érdekében.

július 5. Róma megküldte a tábori püspök joghatóságának meghatározását: a házasságjogot kivette a tábori püspök hatósága alól.

július 25. A budapesti Haller téren megalapították a Szent Vince-plébániát.

október 1. A katolikus és a protestáns tábori püspökségek a Honvédelmi Minisztériumból a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium keretébe kerültek át. A katonalelkészek nagy részét nyugdíjazták. → 1927. március 31.

október 7–9. Budapesten megtartották a XV. Katolikus Nagygyűlést. Elnöke Albrecht főherceg volt, aki a magyar katolicizmus öntudatának fontosságáról és a morális harc jelentőségéről beszélt. Fölszólalt Lorenzo Schioppa pápai nuncius is. Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök ezúttal a liberalizmus, a szociáldemokrácia és a demokrácia veszélyeiről szólt. → 1924. október 12–14.

október 9. Budapesten megtartotta alakuló közgyűlését a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége.

november 1. Az Apostoli Szentszék a szombathelyi egyházmegyének a trianoni béke által a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolt területét (19 plébánia 67 281 hívővel) a maribori püspök mint apostoli adminisztrátor fennhatósága alá helyezte.

november 15. Budapesten váratlanul elhunyt Giesswein Sándor győri kanonok, pápai prelátus, volt országgyűlési képviselő, a keresztényszocialista mozgalom vezetője. — Meghalt Papp-Váry Elemérné, a magyar „Hiszekegy” szerzője.

december 5. A Szent Bazil-rend csernek-hegyi noviciátusában végzett magyar szerzetesek átvették a máriapócsi kolostort, amely ettől kezdve 1932. április 2-ig a galíciai provinciához tartozott.

december 18. Kormánytámogató programmal megalakult a Keresztény Nem-

zeti Gazdasági Párt. Elnöksége: Czettler Jenő, Ernst Sándor, Hegyeshalmy Lajos, Wolff Károly és gr. Zichy János.

december 25. Nyírbátorban megalakult a Római Katolikus Ifjúsági Egyesület 27 taggal, köztük reformátusok is voltak.

az év folyamán Az Amerikából hazatért Lerch János vezetésével Györköny és Tolna területén, elsősorban a német

nemzetiségű lakosság körében szerveződni kezdett a pünkösdi mozgalom. → 1939. december 2. — Megalakult a Bencés Diákok Egyesülete. — Csernoch János bíboros hercegprímás Nagysáp községben lelkészséget szerveztetett. Budapesti plébániaalapításai: Közép-Ferencváros, Szent Margit, Városmajor és Zugliget.

1924

január 27. Zdravec István római katolikus tábori püspök a Ludovika épületében fölszentelte Unghváry Sándor festőművész freskóját a hadsereg patrónusairól.

március 4. XI. Pius pápa Vass József népjóléti minisztert, apostoli protonotáriust kalocsai nagypréposttá nevezte ki.

április 13. Ünnepelesen is kimondták a Magyar Leánycserkész Szövetség megalakulását. Vezetője: Lindenmayer Antónia. → 1926. március 17.

május 20. Kihirdették az 1924:XI. törvénycikket *A középiskoláról*. 1. §: középiskolának minősülnek a gimnáziumok, a reálgimnázium és a reáliskolák. „A középiskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye.” Az első tantárgy a hit- és erkölcsstan.

június 4. Francesco Marmaggi adriapolisi c. érsek, prágai nuncius 10 736/1924. számú hivatalos iratával, a XI. Pius pápa által ráruházott megbízás folytán közölte Papp Antal munkácsi püspökkel, hogy a pápa a püspöki méltóság viselésétől fölmentette, küzikei c. érsekké kinevezte, s az eperjesi görög katolikus egyházmegye Magyarorszá-

gon maradt 20 parókiájából és a munkácsi egyházmegye 1 parókiájából fölállított Apostoli Adminisztratúra élére helyezte a megyéspüspököket is megillető teljes hatalommal, előjogokkal és köteleességekkel. (Az Apostoli Adminisztratúra területe nem lett pontosan körülírva, mert minden olyan terület, amely az eperjesi és munkácsi egyházmegyékből magyar főhatóság alá kerül vissza, az Adminisztratúrához tartozik.) Székhelye: Miskolc. (Papp fölmentése után sem hagyta el az ungvári püspöki rezidenciát, mert útlevele nem volt érvényes Magyarországra.) → 1925. szeptember 11.

június 14. Budapesten megtartotta alakuló ülését az Unitárius Egyház Igazgató Tanácsa. Működésének szabályait az egyházi főtanács 52/1923. szám alatt fogadta el. Az Igazgató Tanács feladata lett a magyarországi unitárius egyház érdekeinek képviselése a kormány, a testvéregyházak főhatóságai és a külföldi szervezetek előtt.

június 23. A 49 765/1924. VKM I. számú körirat a párbérszolgáltatást a hívek és a lelkészek között létesített ideiglenes megegyezésre bízta. A megegyezéseket egy éven belül kellett megkötöni. A párbér megállapításánál a visitatio canonica, díjlevelek, egyéb okmányok a mérvadóak.

augusztus 8. A keresztényszocialista szervezetek és alakulatok küldöttei értekezletet tartottak Budapesten, ahol elhatározták a Keresztényszocialista Országos Szövetség megalapítását.

augusztus 20. 1916 óta ekkor érkeztek újra Magyarországra a Mária iskolatestvérek (maristák), a fővárosban a Szent Alajos fiúotthon vezetésével bízták meg őket.

szeptember 1. Megkezdődött a tanítás a jászóvári premontrei kanonokrend gödöllői Szent Norbert nevelőintézet és reálgimnáziumában. (Az intézmény gr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter támogatásával hosszú lejáratú kölcsönből, a koronaadalom birtokát képező Fácánoserdőből a nemzetgyűlés által a rendnek adományozott 87 hold területen egy év alatt épült föl, pótolván, hogy a rendnek a trianoni békeszerződés után egy iskolája sem maradt az ország határain belül.)

szeptember 27. Gr. Somssich József vatikáni magyar követet saját kérelmére fölmentették megbízása alól. → október 23.

október 6. A Magyarországon 1916-ban megtelepedett Isteni Ige Társasága Budapestében megnyitotta az első magyar misszióházat.

október 12–14. Budapesten összeült a XVI. Katolikus Nagygyűlés. Gr. Apponyi Albert megnyitóbeszédében kifejtette, hogy Magyarország boldogabb jövőt csak kereszténység tanítására alapozva érhet el. Gr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter a katolikusok feladatairól beszélt a haza újjáépítésében, Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök a különböző társadalmi rétegek elkereszténytelenedéséről, gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök a hívők feladatairól a közéletben, Ernszt Sándor a szocializmusról szólt. → 1925. október 11–13.

október 15. A katolikus püspöki kar konferenciája tárgyalta a Magyar Katolikus

Tanítóegyesületek Országos Szövetségének beadványát, amelyben az állami tanítókkal egyenlő elbánást kértek maguknak.

október 23. Br. Bornemissza Gyulát kinevezték vatikáni követté. Tisztét haláláig, 1925. december 30-ig viselte. → 1926. március 25.

november 8. Egyházhatósági végleges jóváhagyást kaptak a Szervita Nővérek (Szűz Mária Szolgálóleányai) Magyarországon.

november 18. Csernoch János bíboros hercegprímás bemutatta aranymiséjét a Szent István-bazilikában.

november 20. Budapesten elhunyt Fraknói Vilmos, 1892-től arbei c. püspök, jelentős egyháztörténész. — Hódmezővásárhelyen elhunyt Szeremlei Sámuel, történeti és református egyházi író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

november 24. Gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök a román szenátusban a katolikus egyházat ért sérelmekről szólt.

december 11. XI. Pius pápa brevéjében Werner Adolf zirci apátot a violaszínű biretum és pileolus viselésének kedvezményével tüntette ki.

december 17. Ünnepi istentisztelet keretében esküt tett, és beiktatták Soltész Elemér protestáns tábori püspököt. → 1944. október 15.

december 29. A 8400/1924. ME számú rendelet (újból) szabályozta a nem állami tanintézetek alkalmazottainak, özvegyeik és árváik ellátási díjait.

december 31. Kihirdették az 1924: XXVIII. törvénycikket *A tanítók, óvók és a nem állami tanárok ellátásának rendezéséről*. Megszüntette az 1875: XXXII. törvénycikkkel létesített Országos Tanítói Nyugdíj- és Gyámintézetet. 1923. július 1-jétől a Nem Állami Tan személyzet Országos Nyugdíjintézete elnevezés alatt kell fenntartani az 1894:XXVII. törvénycikkkel létesített, és az 1914:XXXVI. törvénycikk ren-

delkezései alapján fennálló országos nyugdíjintézetet.

az év folyamán Debrecenben Sándor János hadirokkant és Varjas János orvos vezetésével a református egyházból kivált egy kis bibliai közösség, amelyből a Magyarországi Szabadkeresztyén

Gyülekezet kifejlődött. — Megalakult a Jászói Premontrei Diákszövetség. — Megalakult a Piarista Diákszövetség. — Megalakult a Fébé Evangélikus Diakonissza Egylet. — Csernoch János bíboros hercegprímás Tát és Tokod községekbe plébániát szerveztetett.

1925

január 1. Életbe lépett *A budapesti római katolikus egyházközségek egyházi adójának szabályzata*. (Csernoch János bíboros hercegprímás 1924. május 15-én, gr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter július 21-én hagyta jóvá.)

január 28. A Legszentebb Üdvözítő Leányai Budapesten, a Szent Rókus kórházban megkezdték működésüket. → 1942. május 11.

március 6–9. Budapesten az adventista felekezet Magyar Misszióterülete I. konferenciáján megalakult a Magyar Unió 43 gyülekezettel és 1063 taggal. Elöljárója a német származású Minck Adolf lett. Az Unió két része: Közép-Magyarországi Egyesület 24 gyülekezettel; Kelet-Magyarországi Egyesület 19 gyülekezettel. A Nyugat-Magyar Terület, a Közép-Magyarországi Egyesület egyik kerülete azzal a feltétellel, hogy ha taglétszáma eléri a 250-et, akkor külön területté szerveződik. → 1926. március 5–7.

március 12. Budapesten újjáalakították a Keresztény Szociális Egyesületek Országos Szövetségét. A közgyűlésen mindössze 18 fő jelent meg, köztük Ernst Sándor, Wolff Károly neves keresztény párti politikusok. Elnökké Ernst Sándort választották. (A Szövetséget a Belügyminisztérium 1936-ban törvénytelen ségek miatt föloszlatta.)

március 18. A katolikus püspöki kar konferenciája megvitatta a kormánynak a magyar országgyűlés felsőházának

szervezéséről szóló törvényjavaslatát. (A püspöki kar a jogfolytonosság, a legitimitás és az integritás elvének sértetlen fenntartását hangsúlyozta. A tervezett felsőház nem lehet jogutódja a főrendiháznak, s nem zárhatja ki a régi főrendiház összehívásának lehetőségét. Ellenzi a püspöki kar a protestáns egyházak képviselőinek szaporítását.)

húsvét Debrecenben Csikesz Sándor egyetemi tanár szerkesztésében megjelent a *Theologiai Szemle*. (Utolsó füzet 1948-ban jelent meg. 1958-ban újraindult a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa folyóirataként.)

április 22. Kihirdették az 1925:IX. törvénycikket *Az 1924/25. évi állami költségvetésről*. A gödöllői koronauradalomból 87,96 kat. holdat ingyen átengedett a kormány a jászóvári premontrei tanítórendnek abból a célból, hogy ott a rend iskolát, internátust, rendházat és templomot építsen. A Vallás- és Oktatásügyi Minisztérium általános vallási célok költségeire 167 240 aranykoronát, az alsópapság illetményéhez (kongrua) való hozzájárulásra 1 729 510 aranykoronát irányzott elő.

április 27. Cesare Orsenigo c. érseket budapesti nunciussá nevezték ki. Megbízólevelét július 5-én adta át Horthy Miklós kormányzónak.

május 14. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1467/1925. eln. számú rendeletével megjelent az elemi népiskolák új állami tanterve, ami ösztönzőleg hatott

a Katolikus Tanügyi Tanácsra, hogy új tantervet adjon ki. → 1926. március 17.

július 30. A konstantinápolyi pátriárka 1579. számú tomoszával tudomásul vette, hogy az 1919. november 30-án tartott zsinaton az autokephal ortodox keleti román egyház a nagyszebeni ortodox keleti román metropolíát bekebelezte. (Ezzel közvetve elismerte a román ortodox keleti patriarkátust.)

augusztus 19. Stockholmban megtartották az első keresztyén világkonferenciát.

szeptember 9. Gr. Klebelsberg Kunó válas- és közoktatásügyi miniszter a szentesi katolikus nagygyűlésen bejelentette: 7,5 millió aranykoronát fordít tanyasi iskolák építésére.

szeptember 11. Az eperjesi és munkácsi egyházmegyékből létrehozott Miskolci Apostoli Adminisztratúra vezetését még át nem vett Papp Antal c. érseket a cseh karhatalom kiutasította Ungvárról. → október 27.

október 4. Meghalt Zsilinszky Mihály evangélikus lelkész, politikus, neves történész és egyháztörténész.

október 11–13. Budapesten megtartották a XVII. Katolikus Nagygyűlést. Fő témája a keresztyén szolidaritás. A nagygyűlés középpontjában Hóman Bálint *Történelem és katolicizmus* című előadása állt. → 1926. október 9–12.

október 27. Papp Antal volt munkácsi püspök, küzikei c. érsek átvette az eperjesi és a munkácsi egyházmegyéket Magyarországon maradt parókiáiból alakított Apostoli Adminisztratúra kormányzását, s új székhelyén, Miskolcon

telepedett le. (Tisztét haláláig, 1945. december 24-ig látta el.)

november 8–9. A Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség Debrecenben tartott képviselő-testületi ülésén fölvette a Magyar Diákok Pro Christo Szövetsége nevet.

november 9. A Soli Deo Gloria Theologus Szövetség a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége nevet vette fel. Célja, hogy az egyházon belül külön diákszövetséget alakítson a keresztyénség világnézeti és erkölcsi tanításának népszerűsítésére.

november 20. Életének 90. évében elhunyt Mezei Mór publicista, az Izraeliták Országos Irodájának alapító elnöke.

november 26. A Sacra Congregatio elrendelte, hogy a magyar püspökök a püspöki és káptalani javadalmak, valamint a papneveldek jövedelméről és kiadásairól számadást küldjenek Rómába.

december 30. Az Egyezség Alapokmánnal a nyilvánosság elé lépett a Hit és Szolgálat Mozgalma. Feladata: a meglévő és az egész egyház területén működő egyesületek koordinálása, a református ébredési mozgalom szócsöve lenni. Elnöke Czeglédy Sándor ceglédi lelkész.

december Országszerte megünnepezték Prohászka Ottokár 20 éves püspöki jubileumát.

az év folyamán A Magyarországi Baptista Egyház Varina Brown amerikai asszony 22 ezer dolláros adományából a (mai) Bem rakparton vásárolt teológiai szeminárium céljaira szolgáló ingatlant.

1926

január 31. A rádió először közvetített szentbeszédet, amelyet Tóth Tihámér tartott a budapesti Belvárosi plébániatemplomban. Első szavai ezek voltak:

„Gloria in altissimis Deo” (Dicsőség a magasságos Istennek).

február 7. A *Belügyi Közlöny*ben megjelent a 4347/1925. BM számú rendelet,

amely szerint „nem követ el kihágást az, aki a baptista, mint törvényesen elismert vallásfelekezetnek áhítatos összejövetelein részt vesz”.

február 9. A Sacra Religiosorum Sodalium Congregatióának a pápa által jóváhagyott rendelete a minorita rend Erdélyben lévő nyolc házából külön erdélyi tartományt alakított.

február 18. A Keresztény Nemzeti Gazdasági Párt és az Országos Keresztény-Szocialista Párt egyesüléséből létrejött a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt.

március 5–7. Az adventista felekezet Magyar Uniója Közép-Magyar Területe I. konferenciáján külön területté szerveződött a Nyugat-Magyar Terület, miután taglétszáma elérte a 250 főt. Ezzel kialakult a Magyar Unió hármasszerkezete.

március 17. A püspöki kar elfogadta az új katolikus *Tanterv és Utasítást*, amelynek alapját az 1925. május 14-i állami tanterv adta, kidomborítva benne a katolikus szempontokat. Ugyanezen az ülésen állást foglalt a női cserkészlet ellen.
→ október 8.

március 19. A misszióspapok (lazaristák) 1920-ban létrehozott viceprovinciája a Szentszék engedélyével önálló provinciává lett, melynek vizitátorává (tartományi főnök) a generális főnök Áronffy Ferencet, az addigi vicevizitátort nevezte ki.

március 25. Verseghi Nagy Elek rendkívüli követ és megbízott miniszter lett a vatikáni magyar követ. → 1927. szeptember 22.

május 5. Szmrecsányi Lajos egri érsek megkapta Horthy kormányzótól a magyar érdemkereszt nagykeresztjét.

június 8. Miután egyes közigazgatási hatóságok a protestáns egyházközségek részére végrehajtani kért egyházközségi követeléseket felülbírálták, ezért a 35506/1926 VKM számú rendelet tájé-

koztatta a közigazgatási hatóságokat, hogy az állam és hatóságai az egyházi határozatok érdemi részét nem vizsgálhatják felül, csupán azt nézhetik, hogy a kérdéses ügy nem tartozik-e a világi hatóságügy körébe.

június 13. A frankhamisításba keveredett Zadravecz István római katolikus tábori püspök felmentését kérte, amit a kormány 23-án teljesített. (1927. január 9-én a kormány Zadraveczet nyugállományba helyezte.)

június 14. Csernoch János bíboros hercegprímás amerikai körútja során New Yorkban magyar misét és prédikációt tartott.

június 15. Újjáalakult az Országos Magyar Cecília Egyesület. — Megnyílt a Magyar Cserkészszövetség 10 ezer fős Nemzeti Nagytábora. Az egybegyűlteket gr. Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész, Albrecht főherceg, a Cserkész Nagytanács elnöke is köszöntötte.

június 29. XI. Pius pápa gr. Zichy Gyula kalocsai érseket pápai trónállóvá nevezte ki.

július 10. Hám Antal, a piarista rend tartományfőnöke kormányfőtanácsosi kinevezést kapott.

augusztus A Szalézi Szent Ferenc Társaság egyetemes főnöke a magyar szalézi intézeteket elválasztotta a nagy kiterjedésű osztrák–német rendtartománytól, és Szent István király neve és pártfogása alatt önálló magyar tartománnyá (egyelőre visitatoriává) szervezte. Élére tartományi főnökül Plywaczyk Szaniszló áldozópapot nevezte ki.

október 3. Kihirdették az 1926:XXI. törvénycikket *Az Amerikai Egyesült Államokkal kötött 1925. évi június hó 24-én Washingtonban kelt Barátsági, Kereskedelmi és Konzuli Szerződés becikkelyezéséről*. V. cikk: a szerződő felek állampolgárai a másik fél területén szabadon gyakorolhatják vallásukat; istentiszte-

letet tarthatnak saját házaikban vagy az e célra szolgáló épületben, amelyet szabadon emelhetnek és fenntarthatnak, feltéve, hogy tanításaik és vallásuk gyakorlata nem közerkölcsellenes; halottaikat vallásos szokásaiknak megfelelően eltemethetik.

október 8. A katolikus püspöki kar a leánycserkészetet betiltotta a katolikus intézetekben. Anna főhercegasszony, aki a leánycserkészet fővédnökségét vállalta, eredménytelenül kérte a hercegprímástól a tilalom visszavonását.

október 9–12. Budapesten megtartották a XVIII. Katolikus Nagygyűlést. Krisztus királysága és Assisi Szent Ferenc ünnepei hatották át a rendezvényt. → 1927. október 16–19.

október 16. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta, a 79 805/1926. VKM számú rendelet kihirdette a M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hit-tudományi Karának tanulmányi és vizsgaszabályzatát.

november 15. Kihirdették az 1926:XXII. törvénycikket *Az országgyűlés felsőházáról*. 4. §. B: az egyházi személyek közül méltóságuk vagy hivataluk alapján és tartama alatt tagja a felsőháznak: 1. a javadalmukba beiktatott latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyok, mégpedig Magyarországon hercegprímása, a kalocsai és egri érsek, a csanádi, győri, hajdúdorogi, pécsi, székesfehérvári, szombathelyi, váci és veszprémi megyéspüspökök, a pannonhalmi főapát, a hazai két premontrei rend főnökei (jászói és csornai), a zirci apát, a kegyes tanítórend magyar főnöke és a székesfőkapitánok nagyprépostjai (esztergomi, kalocsai és egri); 2. a református hitvallású egyház hivatalban legidősebb három püspöke és három főgondnoka; 3. az ágostai hitvallású evangélikus egyház hivatalban legidősebb két püspöke, továbbá egyetemes felügyelője és hivatalban leg-

idősebb kerületi felügyelője; 4. az unitárius egyház hivatalban idősebb egyik elnöke; 5. a budai ortodox püspök; 6. az izraelita vallásfelekezet képviselője az izraelita hitközségek által életfogytiglan választott két lelkész (rabbi). 5. §: a 4. §-ban nem említett olyan polgári vagy egyházi méltóság, hivatal felélése esetében, amely a főrendiház legutolsó működésének idejében főrendiházi tagságra jogosított, e méltóság vagy hivatal viselője lesz. (Megelőlegezte a remélt területi revízió által bekövetkező változásokat.) (A törvény szerint tehát a főrendiháznak 19 katolikus, 6 református, 4 evangélikus, 1 unitárius, 1 ortodox és 2 izraelita, összesen 33 egyházi tagja lett. Egyébként hivatalból összesen 50 fő, választással a főrendek 40, a törvényhatóságok 76, egyéb szervezetek 36 főt delegálhattak, a kormányzó 40 főt nevezhetett ki, összesen tehát 242 taggal alakult meg a felsőház.)

november 22. Vanyarcon baptista imaház nyílt.

november 30. Gr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter 88 206/1926. számú rendelete szabályozta az izraelita vallásfelekezetet az országgyűlés felsőházában képviselő rabbik választását. Választásra jogosultak a hazai önálló izraelita hitközségek. Ilyennek kell tekinteni azokat a hitközségeket, amelyek az 1885. november 13-i 1924/eln., 1888. június 21-i 1191/eln. VKM rendeletek szerint izraelita anyakönyvi kerületet, illetőleg rabbiságot alkotnak. A hitközséget a választáson a hitközségi elnök és a rabbi képviseli.

december 2. Kihirdették az 1926:XXIV. törvénycikket *A leányközépiskoláról és a leánykollégiumról*. Célja, „hogy a tanulókat vallásos, erkölcsi és nemzeti szellemen magasabb általánosabb műveltséghez juttassa”.

december Megalakult a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége.

az év folyamán Megalakult a Magyarországi Mária Kongregációk Országos Szövetsége. Célja, hogy központi irányítás mellett fölvirágoztassa az egyes Mária Kongregációkat. — Debrecenben Róm. Kat. Leánygimnázium nyílt. — Bakonycsernyén Mihók Imre (kivándorolt amerikai) Szentlélek-keresztységben hívő pünkösdisták gyülekezetét alapított. — Lelkészárvák számára Nyíregyházán megnyílt az Országos Református Lelkész Egyesület bentlakásos nevelőintézete, a Leány-Kálvineum. — Csernoch János bíboros hercegprímás Bernecebaráti, Dunaszeg és Zebegény községekben plébániát szerveztetett.

1927

március 2. A 15 472/1927. VKM számú rendelkezés szerint az evangélikus egyház hivatalos neve: ágostai hitvallású evangélikus egyház.

március 24. Gr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter Rómában Pietro Gasparri bíboros, vatikáni államtitkárral tárgyalt. Ennek eredményeképp egy szóbeli megállapodás jött létre, vatikáni szóhasználatban az ún. intesa semplice (egyszerű megegyezés). A megállapodás szabályozta a tábori püspök és a megürült egyházmegye püspökének kinevezését, amely azonban nem vonatkozott az apostoli kormányzók, a címzetes érsekek és püspökök, valamint a segédpüspökök kinevezésére. (A Vatikán a kinevezés előtt bizalmas „beszélgetéseket” folytat a kormánnyal, a kormány a Vatikán jelöltjével szemben politikai és magánjellegű ellenvetést közölhet.) A félreértések elkerülése végett a megállapodást május 10-én Gasparri államtitkár írásba foglalta és jegyzékben közölte Verseghi Nagy Elek vatikáni magyar követtel. A követ észrevételezte, hogy a március 24-i megegyezés (a magyar követség szóhasználatában *accordo*) és a jegyzék néhány pontban eltér egymástól. (A megegyezés után a kinevezések jogi gyakorlata nem sokban különbözött a főkegyúri jog század eleji

gyakorlatától: eleinte a külügyminiszter szóban közölte a nunciussal a kormány jelöltjeit, azután a neveket egy lapra felírva átadta a nunciusnak. 1939-ben ez úgy módosult, hogy a külügyminiszter jegyzékben közölte a jelöltek nevét, de nem használta a prezentálásnál szokásos frazeológiát.)

március 25. XI. Pius pápa magánkihallgatáson fogadta gr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi minisztert. — Fölszentelték Pestújhely új római katolikus templomát.

március 31. Megszűnt a katonai ellenőrző bizottság felügyelete, s a tábori püspökségek ismét visszakerültek a Honvédelmi Minisztérium keretébe.

április 2. Az Egyetemi-templom szószékén elszenvedett agyvérzés következtében Budapesten elhunyt Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök.

április 10–12. A Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége megtartotta első, a későbbiekben hagyománnyá vált, virágvasárnapi konferenciáját.

április 27. Kihirdették az 1927:V. törvénycikket *Az egyes adók és illetékek mérsékléséről és a pengőértékben való számúttal kapcsolatos rendelkezésekről, továbbá az önkormányzati testületek háztartásának hatályosabb ellenőrzéséről*

A törvény alapján az egyházak, egyház-
községek, szerzetesrendek jövedelmi
adót nem fizetnek. A törvény 71. §-a az
egyházi közszolgáltatásoknak közadók
módjára való behajtásáról intézkedett.

május 8. Szmrecsányi Lajos egri érsek
Budapesten fölszentelte a Foederatio
Americana zászlaját.

május 10. Pietro Gasparri bíboros, vatikáni
államtitkár és Vasile Goldis román
vallás- és szépművészeti (kultusz)mi-
niszter aláírta az Apostoli Szentszék és
Románia konkordátumát. (Közös egy-
ségbe foglalta a román görög szertar-
tású katolikus és a magyar latin szer-
tartású egyházmegyéket a két ó-romá-
niai latin szertartású egyházmegyével,
viszont biztosította a katolikus kisebbségi
iskolák létét, elismerte a katolikus
egyház jogi személyiségét.) → 1929.
július 7.

május 20. Hatvanéves jubileumát ünne-
pelte a Bethesda Diakonissza Kórház.

május 21–22. A Hit és Szolgálat a város-
ligeti Iparcsarnokban megrendezte az
I. Országos Református Nagygyűlést.

május 28. A 20 000/1927. számú, a ház-
adóról szóló pénzügy-minisztériumi
rendelet felsorolta a Magyarországon
letelepedési engedélyt szerzett, össze-
sen 37 szerzetesrendet.

június 20. XI. Pius pápa Shvoy Lajos reg-
numi plébánost és házfőnököt nevezte
ki székesfehérvári megyéspüspökké.
(Augusztus 1-jén a pápai nuncius szen-
telte püspökké, székfoglalóját augusz-
tus 8-án tartotta. Tisztségét haláláig,
1968. január 21-ig töltötte be.)

június 23. Piarista tartományfőnökké vá-
lasztották Szölgvény Jánost.

június 26. Horthy Miklós kormányzó vi-
tézzé avatta Subik Károly egri apát-
kanonokot, irodaigazgatót.

július 2. Budapesten elhunyt Mezey Fe-
renc egyházpolitikai író, az Izraeliták
Országos Irodája titkára, majd elnöke.

július 3. Kihirdették az 1927:XII. törvény-

cikkét *A polgári iskoláról*. 1. §: a polgári
iskola feladata, hogy „a tanulót vallá-
sos, erkölcsös és nemzeti szellemben
gyakorlati irányú műveltséghez” juttas-
sa. Első tantárgy a hit- és erkölcsstan.
Felekezet is állíthat polgári iskolát.

július 25. Meghalt Csernoch János bíbo-
ros hercegprímás, esztergomi érsek.

augusztus 1. Megalakult a Szent Benedek
Leányainak Társasága. Alapító: Kühár
Flóris bencés szerzetes.

augusztus 10. Kihirdették az 1927:XXI.
törvénycikket *A betegségi és baleseti kö-
telező biztosításról*. 1. §: betegségi bizto-
sításra kötelezettek a törvényesen be-
vett vagy elismert vallásfelekezetek
által fenntartott intézmények, intéze-
tek. 7. §: a betegségi biztosítási köte-
lezettség nem terjedt ki a törvényesen
bevett vagy elismert vallásfelekezet
lelkészeire és a szerzetesekre.

augusztus 14. A budapesti Kálvin téri
templomban fölavatták az első magyar
református külmisszionáriust: Molnár
Máriát. (1928-tól az Új-Guineától
északkeletre lévő Admirális sziget-
csoport Pitilu szigetén teljesített szol-
gálatot a pápuák között.)

augusztus 19. Szmrecsányi Lajos egri
érsek jóváhagyta P. Oslay Oswald egri
ferences házfőnök tervezetét az állan-
dó, karitatív külső és belső szegénygon-
dozásról, az ún. Egri Normát. → 1932.
május 23.

augusztus 25. Horthy Miklós kormányzó
Barcza Györgyöt nevezte ki vatikáni
magyar követté. → szeptember 22.

szeptember 14. P. Oslay Oswald egri fe-
rences házfőnök kezdeményezésére
Mátraverebély-Szentkúton a Szent Szűz
oltáránál a ferences harmadrend öt
nőtagja a szegények gondozására aján-
lotta magát, s megalakult a Ferences
Szegénygondozó Nővérek Társulata.
→ október 4., 1928. november 25.

szeptember 22. Barcza György rendkívüli
követ és meghatalmazott miniszter, cs.
és kir. kamarás, szuverén máltai lovag

átnyújtotta megbízólevelét XI. Pius pápának mint a magyar kormány új vatikáni követe. (Megbízatása 1938. május 25-én járt le.)

szeptember 27. Gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök Zalaegerszegen fölszentelte a Károly király-templomot, amelynek szószékét IV. Károly özvegye, Zita királyné adományozta.

október 4. XI. Pius pápa kiadta a *Rerum conditio* kezdetű apostoli konstitúcióját, a Szent Ferenc Rendi Szegénygondozó Nővérek életét (is) szabályozó Regulát, amely az összes Szent Ferenc-rendi szerzetesi intézmény alapját képezi.

október 16–19. Budapesten megtartották a XIX. Katolikus Nagygyűlést. A megnyitó istentiszteletet Cesare Orsenigo pápai nuncius celebrálta. Gr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter az ifjúság aktuális problémáiról beszélt. Gr. Zichy Gyula kalocsai érsek a pálos rend helyreállításának fontosságáról szolt. A rendezvényen mintegy 200 ezer hívő jelent meg. → 1928. október 7–9.

október 24. A status quo ante zsidó hitközségek budapesti nagygyűlésükön elhatározták országos szövetségük létrehozását. → 1928. május 25.

november 30. Bár a magyar kormány Szmracsányi Lajos egri érseket jelölte, XI. Pius pápa a Rómában működő, alig 43 éves Serédi Jusztinián bencés jogtudóst nevezte ki esztergomi érseknek. → december 19.

december 1. A 88 600/1927. VKM számú rendelet a nem állami elemi iskolai tanítók, óvónők és állandó menházvezetők illetménykiegészítő államsegélyéről. (1927. november 1-jétől államsegélyt kapnak az ugyanolyan szolgál-

ti idővel bíró állami tanerők jövedelméig.)

december 17. Az Apostoli Szentszék és a Csehszlovák Köztársaság modus vivendit kötött, amely elvben kimondta, hogy Csehszlovákia egy része sem lehet alávétve határain túl székelő ordináriusnak; az 1919-ben zárolt ingó és ingatlan egyházi javak igazgatását ideiglenesen egy a püspökök elnöklete alatti bizottságra ruházta. (A modus vivendi hírére a szlovákiai magyar papság részéről 16 kerület esperesei és öt plébános memorandumban kérte Rómától, hogy ne engedje meg az egy tömegben élő magyarság szétoztását különböző egyházmegyékbe, rendeljen az élére külön vikáriust, illetve létesítsen a részére a főegyházmegye fölosztásakor külön püspökséget.) → 1930. április 2.

december 19. XI. Pius pápa Serédi Jusztinián esztergomi érseket bíborossá kreálta.

december 21. Serédi Jusztinián hercegprímás a pápától átvette a bíborosi biretumot. Tituláris temploma a kamalduliak Szent Andrásról és Gergelyről nevezett temploma. → 1928. január 8.

december 22. Elhunyt Fényi Gyula jezsuita szerzetes, világhírű asztrológus, fizikus.

az év folyamán Megalakult a Katolikus Tanítónők és Tanárnők Egyesülete. Folyóirata: *Katolikus Tanítónők és Tanárnők Lapja*. — Megjelent a *Magyar Protestánsok Lapja* című egyháztársadalmi havilap. Szerkesztője: Harsányi Zsolt. — Megjelent a *Protestáns Tanügyi Szemle*, az Országos Református Tanáregyesület és az Országos Evangélikus Tanáregyesület hivatalos közlönye.

1928

január 8. XI. Pius pápa a Sixtus-kápolnában püspökké szentelte Serédi Jusztini-

ánt, az újonnan kinevezett esztergomi érseket és bíborost. (Serédi előbb lett

esztergomi érsek, bíboros, mint püspökké szentelték volna.) → január 25.

január 15. Esztergomban elhunyt Kohl Medárd József bencés teológiai doktor, kanonok, pápai prelátus, apostoli protonotárius, samosatai fölszentelt püspök, 1900-tól esztergomi segédpüspök.

január 25. Serédi Jusztinián bíboros, esztergomi érsek a kormányzó kezébe letette a hivatalos esküt. → január 29.

január 29. Serédi Jusztinián esztergomi érseket beiktatták méltóságába.

február 5–9. Rároha Dezső Kispesten megrendezte az Istengyülekezetek Magyarországi Szövetségének első, alakuló konferenciáját, amelyen elfogadták a közösség alapszabályait.

február 9. A Szuverén Máltai Lovagrend magyar tagozata megtartotta alakuló ülését.

február 14. A numerus clausus módosításáról szóló törvényjavaslat parlamenti tárgyalásai alatt az egyetemeken nagy zavargások voltak, ezért azokat bezárták. A tervezet az izraelitákra vonatkozó kitételeket kívánta enyhíteni. → április 26.

március 30. A kereskedelemügyi miniszter 74 227/1928. számú rendelete a Szent Domonkos-rendi női szerzetesek hódmezővásárhelyi nőipariskoláját azok közé az ipari szakiskolák közé sorolta, amelyek végbizonyítvánnyal igazolt eredményes elvégzése a tanult iparágban képesítést nyújt.

április 9. Hanauer Á István váci megyéspüspök fölszentelte Kakucs község templomát.

április 15. Walko Lajos külügyminiszter a vatikáni magyar követséghez Luttor Ferenc pápai káplánt, balatonfüredi plébánost nevezte ki kánonjogi tanácsossá. (Serédi utódja lett.)

április 22. Virág Ferenc pécsi megyéspüspök letette a Szent Mór kir. katolikus tanárképző intézet alapkövét.

április 26. Kihirdették az 1928:XIV. tör-

vénycikket *A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra, a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról* szóló 1920. évi XXV. törvénycikk módosításáról. Hatályon kívül helyezte az 1920:XXV. törvénycikk 3. §. 3. bekezdését, az izraelitákra vonatkozó megszorítást (az ún. numerus clausust).

május 8–16. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának első ülészakán a közoktatásról és a bíraskodásról szóló belső törvényeket módosították. → 1929. április 22.–május 2.

május 25. Gr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter 35 847/1928. számú rendeletével jóváhagyta a Magyarországi Status Quo Ante Izraelita Hitközségek Országos Szövetségének alapszabályát. A szövetség székhelye: Debrecen. (Az alapszabályt hamarosan módosították, ezt az 1929. november 8-i 230–05–147/1929. VKM számú rendelet hagyta jóvá.)

június 2–3. Budapesten megrendezték a II. Országos Református Nagygyűlést.

június 7–17. A Keresztyén Leányegyletek Világszövetsége Budapesten tartotta konferenciáját a magyar nemzeti szövetség rendezésében.

június 17. P. Bangha Bélát a budapesti jezsuita rendház főnökévé nevezték ki.

június 27. Csákváron megtartották az első magyar katolikus kántornapot.

július 3. Scitovszky Béla belügyminiszter részletes utasítást adott ki, melyben erélyes rendszabályokat és szigorú ellenőrzést rendelt el a szekták (el nem ismert felekezetek) felett.

augusztus 4. Kihirdették az 1928:XL. törvénycikket *Az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szolgáló kötelező biztosításról*. 10. §: nem esnek biztosítási kötelezettség alá: a törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezetek lelkészei, a szerzetesrendek és társulatok tagjai.

augusztus 26. Shvoy Lajos megyéspüspök a Szalézi Szent Ferenc-rendet letelepítette egyházmegyéjében.

szeptember 1. Az Isteni Ige Társasága letelepedett Kőszegen.

szeptember 12. Madarász István pápai prelátus lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri tanácsosként. (1935-ben miniszteri osztályfőnökké léptették elő. Hivatalától 1939-ben vált meg, amikor kassai megyéspüspöknek nevezték ki.)

szeptember 22. Bereczky Albert szerkesztésében Budapesten megjelent a *Református Figyelő* című egyháztársadalmi hetilap. (A lap 1933-ban szűnt meg.)

október 4. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás ünnepi Veni Sanctével megnyitotta az I. Nemzeti Eucharisztikus Kongresszust Budapesten.

október 7–9. Budapesten megtartották a XX. Katolikus Nagygyűlést, amelyen a katolikus élet aktuális kérdéseit tárgyalták. → 1929. október 26–29.

október 28. Fetser Antal győri püspök megáldotta a Győr-Gyárvárosban építendő templom alapjait.

november 25. Megalakulása alkalmából Szmrecsányi Lajos egri érsek és Vass József népjóléti miniszter Egerben, a ferences jubileumi ünnepségen köszön-

tötte a Szent Ferenc Rendi Szegénygondozó Nővérek Társulatát. → 1930. február 27.

december 17. Ünnepélyesen fölavatták a Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (MEKDSZ) új székházát (Budapest, Üllői út 19.). Az ünnepségen részt vett Ravasz László református és Raffay Sándor evangélikus püspök is.

az év folyamán A Mária Iskolatestvérek (maristák) Budapesten megnyitották a magyar–francia elemi fiúiskolát, amelyet a szerzet alapítójáról Champagnat-iskolának neveztek el. — Lelkész-árvák számára Budapesten megnyílt az Országos Református Lelkész Egyesület főiskolás Kálvineuma. — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás megalapította a budapesti Krisztus Király plébániát. — A cserkészleány világmozgalom Parádon tartotta első világgongresszusát, s itt alakult meg a Cserkészleány Világszövetség. — Az egyházi birtokok felekezeti megoszlása 1928-ban: a latin szertartású katolikus egyházé 848 378 kat. hold (92,66%), a görög szertartású katolikus egyházé 7773 kat. hold (0,85%), a református egyházé 47 880 kat. hold (5,23%), az evangélikus egyházé 10 216 kat. hold (1,12%), az ortodox egyházé 1360 kat. hold (0,14%).

1929

január 1. Nagyváradon elhunyt Karácsonyi János nagyprépost, történetíró, az Országos Katolikus Szövetség egyik alapítója.

január 12. Calvo Fausztin, az irgalmas rend általános főnöke az irgalmasok európai rendházait látogató útja során Magyarországra érkezett.

január 16. Az országgyűlés felsőházának külügyi bizottságában Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás tiltakozott a Mexikóban folyó vallásüldözés ellen.

január 18. A budapesti baptista hitközség rendkívüli közgyűlése módosította az 1905. évi egyházi szervezet 29. §-át. Eszerint a baptista vallásfelekezetbe való áttérés, belépés, kilépés bejelentése a hitközségi hitszónok (lelkész), vagy hitközségi elöljáró, illetve a hitközség által megbízott személy előtt teendő. → 1932. január 25.

január 19. Cesare Orsenigo pápai nuncius a budapesti Örökimádás-templomban

ünnepélyes litániával megnyitotta az engesztelő kilencedet a kereszténység egységéért. A kilencedet január 27-én Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás zárta be.

február 2. Húszéves jubileumát ünnepelte a Szociális Missziótársulat. Az díszgyűlésen Vass József pápai prelátus, kalocsai nagyrépost, népjóléti miniszter mondott beszédet.

február 3. A rádió első ízben húshagyó vasárnap közvetített görög katolikus liturgiát a budapesti Szegényház téri (ma: Rózsák tere) templomból.

február 10. Az Országos Katolikus Szövetség szervezésében a Vigadóban ünnepségen emlékeztek meg a meghívott világi és egyházi méltóságok XI. Pius áldozópapságának 50., koronázásának 7. évfordulójáról.

február 11. Az olasz állam és a Szentszék megkötötte a lateráni szerződést. (Létrejött Vatikánváros állam.)

február 24. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás püspökké szentelte Grósz József győri püspöki irodaigazgatót, akit a pápa győri segédpüspökké nevezett ki.

március 13. A katolikus püspöki kar konferenciája elrendelte, hogy minden plébánián meg kell alakítani az egyházközségi szervezetet, s kiadta a mintaszabályzatot is annak megszervezéséhez és működéséhez. → 1939. január 1.

március 21. Szent Benedek regulájának 1400 éves jubileuma alkalmából országsszerte ünnepségeket tartottak. Pannonhalmán Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, Budapesten, a józsefvárosi templomban Cesare Orsenigo pápai nuncius, Esztergomban Glattfelder Gyula csanádi püspök, Pápán Hanauer Á. István váci megyéspüspök, Győrött Grósz József felszentelt püspök pontifikálta a hálaadó szentmisét. — Elhunyt özv. Beniczky Gáborné, szül. Batthyány Ilona grófnő, aki az

1925. október 22-én kelt végrendeletében budapesti házát és a Koháry u. 3. szám alatti lakóházát „az unitárius vallású szegény iskolás gyermekek támogatására szolgáló örökalapítványként” a Budapesti Unitárius Egyházközségnek adományozta.

március 31. Megjelent a *Görög Katolikus Szemle* című folyóirat, a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetségének a közlönye. Főszerkesztő: Gróh István.

április 22.–május 2. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának második ülészakán megállapították az egységes liturgiát, az egyházi műemlékek gondozásának módját, módosították a lelkészválasztási eljárást. → 1930. május 1–12.

április 24. R. P. Martin Gillet Szent Domonkos-rendi tartományi főnök, francia hitszónok és tudós előadást tartott a képviselőház delegációs termében.

április 25. Sopronban Grósz József győri segédpüspök megáldotta és letette a domonkos rendi szeretetház alapkövét.

május 31. Budapesten elhunyt Baracs Károly udvari tanácsos, 1921–1926 között a Budai Izraelita Hitközség elnöke, 1926-ban a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapítója, majd elnöke, az Országos Rabbiképző Intézet vezérő bizottságának tagja, a Polgári Radikális Párt egyik alapítója.

június 2. Gr. Zichy Gyula kalocsai érsek fényes ünnepség keretében szentelte föl a Szabadka el nem szakított területén, Csikérián épült új templomot. Az ünnepségen részt vett Scitovszky Béla belügyminiszter is.

június 9. A Szent Benedek-rend celldömölki apátsága a rend alapításának 1400 éves jubileumát ünnepelte. Az ünnepségen Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás is részt vett. — Pécsen lezajlott az első országos Credo-nap.

június 11. A Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetsége kérvényt intézett

XI. Pius pápához, amelyben arra kérte, hogy a Nagy Szent Vazul-rend máriapócsi monostorát nyilvánítsa önálló anyamonostorrá, és egyben emelje apátsági rangra. (A Szentszék válasza: a máriapócsi kolostor függetlenítésére irányuló kezdeményezésnek vagy a máriapócsi szerzetesektől, vagy tőlük és a hajdúdorogi ordináriustól kell kiindulnia.)

június 16. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás vezetésével nemzeti zarándoklás indult Rómába XI. Pius pápa aranymiséje, valamint Monté Cassinóba, Szent Benedek regulájának 1400 éves jubileuma alkalmából. — Mészáros János budapesti általános érseki helytartó fölszentelte az Országos Katolikus Nővédő Egyesület Budapest, Bokréta u. 3. szám alatt létrehozott Munkásnők Otthonát.

június 29. Kihirdették az 1929:XXX. törvénycikket *A közigazgatás rendezéséről*. 2. §: a törvényhatósági bizottságok tagjai a törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezetek képviselőjét is jelentik; 4. §: ezek száma a hívek számárányához igazodik. A vallásfelekezeteket a legnépesebb egyházközsegeik (hitközsegeik) élén álló lelkészek képviselik. A törvény elfogadásakor 25 vármegyei törvényhatósági bizottságnak volt 151 latin szertartású katolikus, 8 görög szertartású katolikus, 55 református, 19 evangélikus, 3 keleti ortodox és 10 izraelita tagja. A 10 törvényhatósági jogú városi törvényhatóságnak 28 római katolikus, 9 református, 3 evangélikus és 3 izraelita tagja volt. (Budapestre külön törvényhatósági törvény vonatkozott.) — Kihirdették az 1929:XXXI. törvénycikket *Az 1929/30. évi állami költségvetésről*. A Vallás- és Köznevelési Minisztérium vallási célok támogatása címén kongrua kiegészítésre 4 119 896 pengőt, egyéb hozzájárulásra 4 058 954 pengőt irányzott elő. A nem állami iskolák támo-

gatására 26 324 330 pengő illetményt, 11 836 590 pengő nyugdíjat, 436 850 pengő egyéb kiadást terveztek.

július 7. Románia és a Vatikán képviselői kicserélték a konkordátum ratifikációs okmányait. A konkordátum a román területekre kinevezett főpásztorokat tiltotta attól, hogy a trianoni határon túl eső területeken joghatóságot gyakoroljanak. Ezért a nagyváradi egyházmegye magyarországi területéből a Szentszék apostoli kormányzóságot létesített Debrecen székhellyel. Apostoli kormányzó: Lindenberger János pápai prelátus, váradi kisprépost, krasznai főesperes, kanonok, debreceni plébános. A csanádi egyházmegye Romániában maradt részéből fölláttották a temesvári egyházmegyét. → 1931. június 19.

július 21. A szatmári egyházmegye magyar területét a pápa önálló apostoli kormányzósággá alakította.

augusztus 15. Rott Nándor veszprémi megyéspüspök megáldotta a IV. Károly király emlékére Tihanyban emelt Kálvária-stációkat.

augusztus 15–19. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás meghívására a Nemzetközi Katolikus IKA (Internacio Katolika – eszperantó) Szövetség Budapesten tartotta IX. kongresszusát.

augusztus 19. Zalaegerszeg városa ünnepélyesen köszöntötte a Törökbálintról odaköltözött Notre Dame Női Kanonok- és Tanítórend tagjait. → október 6.

augusztus 20. Hanauer A. István váci megyéspüspök Hatvanban fölszentelte a munkások templomát.

augusztus 22. Budapesten megnyitották a világ magyarjainak kongresszusát.

augusztus 31. Kelemen Krizosztom győri főgimnáziumi igazgatót a Szentszék a pannonhalmi főapát rendkívüli helyettesévé nevezte ki.

szeptember 12. XI. Pius pápa Szmrecsányi Lajos egri érseket püspökké szente-

lésének 25 éves jubileuma alkalmából pápai trónállóvá nevezte ki.

szeptember 15. Horthy Miklós kormányzó a kormány, egyházi és világi méltóságok jelenlétében fölavatta a ciszterci rend Budapest, Villányi úti Szent Imre Gimnáziumát.

szeptember 23. Órszentmiklóson a református lelkészözegek számára szerezetházat avattak. Alapját Kováts J. István és neje 14 ezer pengős, Lord Rothermere 50 ezer pengős adománya és a Református Lelkésznek Országos Szövetsége gyűjtése teremtetten meg.

szeptember 27. XI. Pius pápa kihallgatáson fogadta azt a bizottságot, amely gr. Zichy Gyula kalocsai érsek vezetésével a Szentföldre zárandokolt, hogy az épölő Agonia-bazilikának följajnlják a magyar katolikusok ajándékát, egy hatalmas mozaikképet.

október 6. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás Zalaegerszegen fölavatta a Notre Dame de Sion apácák új zárdaiskoláját.

október 25. A katolikus püspöki kar megtárgyalta gr. Széchényi György (és a mögötte álló jezsuiták) javaslatát a magyar katolikus társadalom egyetemes szervezetéről. (Az Actio Catholicát nem a már meglévő egyesületekre akarta építeni, hanem teljesen új organizációval, nemek és korok szerinti csoportosításban.) Ezzel egy időben a Kereszténypárt vezetője, Ernszt Sándor is benyújtotta memorandumát az Actio Catholica szervezése ügyében. (A meglévő szervezeteket kívánta egy felső szintű koordinációs központ föllállításával összekapcsolni. Döntés ekkor nem született.) A püspöki kar ugyanekkor országosan elrendelte az egyházközségek megszervezését. → 1930. március 3.

október 26–29. Budapesten megtartották a XXI. Katolikus Nagygyűlést. Meg-

emlékeztek XI. Pius pápa 50 éves papi jubileumáról. → 1931. október 11–13.

október 28. A XXI. Katolikus Nagygyűlésen Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök kijelentette: a katolikus egyház nem reagálhat az uppsalai svéd evangélikusérsek, Nathan Söderblom keresztényegységet javasló felhívására, mert ezzel elismerné, hogy megoldatlan vallási kérdései vannak. — Gr. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter fogadta a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetségének (MAGOSZ) küldöttségét. Bacsinszky Vladimír, a MAGOSZ társelnöke előadta a görög katolikus magyarok sérelmeit, így a kántortanító-képzés megoldatlanságát. A miniszter kijelentette, hogy parlamenti fölhatalmazás alapján új tanítóképzőket fog föllállítani, és ezek keretében oldja meg a kérdést. (Az ígélet nem vált valóra.)

november 3. Gr. Mikes János megyéspüspök megáldotta a szaleziánusok Szombathelyen létrehozott Vass József Tanoncotthonát. — A 4384/1929. BM eln. számú körrendelet a vallásfelekezetek törvényhatósági bizottságokban való képviseléről intézkedett.

november 7. Budapesten megalakult a Wesselényi Reform Klub. Első ténykedéseként harminc katolikus tagja feliratot intézett Serédi Jusztinián hercegprímáshoz az egyházi birtokok felosztásáról.

november 14. A 230–05–150/1929. VKM számú körrendelet az izraelita községkerületi bíróságok hatáskörét szabályozta. (A kongresszusi izraelita hitközségekben fölmerölő vitás ügyek, a legfőbb felügyeleti jog érintetlenül hagyásával, a községkerületi bíróságok elé tartoznak.)

november 17. Székesfehérvárott országos ünnepség keretében tették le a Prohászka-émléktemplom alapkövét.

november 18. A Hatásköri Bíróság 77/8/1929. HB számú határozata a kegyuraságot, illetve a magán-kegyúri viszonyt, mint a királyt illető legfőbb kegyúri jognak a folyamodványát keletkezésére és tartalmára nézve közjogi intézménynek minősítette. Tehát a közjogi viszonyból származó vitás ügyekben a közigazgatási hatóság (vallás- és közoktatásügyi miniszter) az illetékes.

december 3. A kereskedelemügyi miniszter 37 944/1929. számú rendelete megtiltotta a rádióállomások útján közvetített istentiszteletek, szentbeszédok és vallási szertartásokkal összefüggő egyéb közvetítések kocsmákban, kávéházakban, vendéglőkben, mulatóhelyeken és ezekhez hasonló szórakozóhelyeken felszerelt rádiókészülékeken való vételét.

december 8. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás fölszentelte a tatabányai újtelepi templomot.

december 17. A 865–0–666/1929. számú VKM rendelet értelmében csak a VKM előzetes hozzájárulásával meghirdetett pályázat útján tölthetők be az államsegélyes, nem állami elemi népiskolai tanítói állások.

december 18. A vatikáni Szent Péter-bazilika káptalani sekrestyéjének bal oldalán – ahol egykor Szent István király temploma és zarándokháza állt – márványtáblát avattak Szent István király emlékére.

az év folyamán Gr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter és Varga Domján egyetemi tanár megalapították a pécsi egyetemi Szent Mór Kollégiumot. — Budapesten a mai Högyes Endre u. 3. szám alatt unitárius templom épült. — Budapesten az Üdvhadsereg 300 ágyas berendezett menhelyet alapított. — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás Etes községben plébániát alapított.

1930

január 5. Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök Griger Miklós kereszténypárti országgyűlési képviselőt csornai c. apáttá nevezte ki.

február 10. Izabella főhercegasszony Szent Imre-szobrot ajándékozott a magyar nemzetnek. → augusztus 17.

február 11. Glattfelder Gyula csanádi püspök javasolta Serédi Jusztinián hercegprímásnak, hogy a szegedi tudományegyetemen katolikus teológiai kart létesítsenek. → március 3.

február 14. Cesare Orsenigo ptolomaisi c. érseket, budapesti nunciust a pápa Berlinbe helyezte át.

február 18. XI. Pius pápa Angelo Rotta thébai c. érseket, addigi konstantinápolyi apostoli delegátust a Szentészék magyarországi követévé nevezte ki.

február 27. A Római Szentszék De Religiosis Congregatiója jóváhagyólag tudomásul vette a Szent Ferenc Rendi Szegénygondozó Nővérek megalakulását. A leirat szerint az új alakulat célja: „gyámolítani és segíteni a szegényeket és szűkölködőket”. → 1933. március, 1950. szeptember 7., 1989. december 4.

március 3. A katolikus püspöki kar értekezletén a székesfehérvári püspök és a tábori püspök azt javasolta, hogy a püspöki kar az Actio Catholica keretétől és szervezetétől a kiépítés alatt levő egyházközségi szervezeteket fogadja el, s az Országos Katolikus Szövetség átfarmálás után betölthetné az országos központi szerv funkcióját. (A püspöki kar az Actio Catholica szervezését elutasító határozatot hozott, de a kérdés-

re a későbbi konferenciákon visszatértek.) → 1932. október 19. — A püspöki kar – Serédi bíboros hercegprímás fenntartásai ellenére – támogatta Glattfelder Gyula csanádi püspöknek a szegedi teológiai kar létrehozására irányuló tervét.

március 19. XI. Pius pápa szentmisét mondott az oroszországi vallásüldözés áldozataiért, s példáját követték Magyarország valamennyi katolikus templomában.

április 2. Mivel a csehszlovák–szentszéki megállapodás végrehajtása az egyházi birtokok kérdésében megakadt, Beneš csehszlovák külügyminiszter felszólította Bethlen miniszterelnököt, hogy közvetítsen az esztergomi egyházmegye szlovákiai birtokainak ügyében, amelyek érdekében már Csernoch hercegprímás pert indított a Hágai Nemzetközi Bíróság előtt. → 1933. január, 1935. május.

április 5–7. Szent Imre-évet előkészítő missziót rendeztek Budapesten.

április 20. A Magyar Kálvin Szövetség Bernát István főrendiházi tag vezetésével 25 egyesületet értekezletre hívott a Nemzeti Múzeumba, hogy megvitassák a megrendült családi élet védelmére szükséges teendőket, s egy országos akciót indítsanak.

április 27. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás megáldotta a Szent István-bazilika 84 mázsás, a hősök emlékére és Szent Imre herceg tiszteletére készített Szent Imre-harangját.

május 1–12. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának harmadik ülészakán az egyházalkotmányi és kormányzati tervezetet tárgyalták. (Többek között megalkották az egyházmegyei tanács és az egyházkerületi tanács intézményét, elfogadott hitvallásnak jelentették ki a II. Helvét Hitvallást és a Heidelbergi Kátét.) → 1931. május 4–10.

május 11. A Szűz Máriáról nevezett Szent Ferenc-rend pápai rendháza a városban történt letelepedésének 450 éves évfordulóját ünnepelte.

május 13. Angelo Rotta, az új apostoli nuncius bemutatta megbízólevelét Horthy Miklós kormányzónak.

május 18.–1931. május 3. Szent Imre jubileumi év. Az ünnepség rendezőfőbizottságának világi elnöke Huszár Károly volt miniszterelnök, egyházi elnöke Hász István tábori püspök volt.

május 25. A Szent Imre-ünnepségek részeként az Országos Katolikus Szövetség rendezésében nőzarándoklatot indítottak Esztergomba.

május 29. Kihirdették az 1930:XVIII. törvénycikket *Budapest székesfőváros közigazgatásáról*. II. rész, II. fejezet, 33. §: „A székesfőváros kegyúri jogkörét, a bemutatás jogát hat évre szóló megbízással alakított külön bizottság gyakorolja. Ez a bizottság az elnökön kívül 31 tagból áll, akiket a törvényhatósági bizottság római katolikus tagjai titkos szavazással választanak a törvényhatóság római katolikus tagjai közül.” III. fejezet, 55. §: minden kerületben max. 16 fős választmányt kell alakítani, amelynek tagjai a törvényesen bevett vallásfelekezeteknek a kerületben lakó és ott működő vezető lelkészei. — Gr. Zichy Gyula kalocsai érsek Kelebia község Krisztus királyságáról elnevezett templomát, Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök a ferencesek újjáalakított székesfehérvári templomát szentelte föl. — A magyar katolikus lányok országos zarándoklással keresték föl a margitszigeti kápolnát, hogy Árpád-házi Boldog Margit emlékének hódoljanak.

június 1. A Miskolci Apostoli Adminisztrátúra és a Magyar Görögkatolikus Nők Országos Szövetsége Miskolcon nagyszabású Szent Imre-ünnepséget rendezett. A szentmisét Papp Antal c. érsek pontifikálta.

június 2. XI. Pius pápa *Nono exeunte saeculo* kezdetű apostoli levelet intézett Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz, amelyben helyeselte és bátorította azt a magyar kezdeményezést, hogy Árpád-házi Szent Imre herceg jubileumáról nemzetközi katolikus ünnepségsorozattal emlékezzenek meg.

június 23–26. Országos Katolikus Hitoktatói Kongresszus volt Budapesten Szent Imre tiszteletére.

június 24. Glattfelder Gyula csanádi püspök vezetésével az Országos Katolikus Szövetség elindította a csanádi egyházmegye jubiláris zárandoklását Vencébe, amely június 28-án Szent Gellért püspök ereklyéit hozta haza ünnepélyes külsőségek között Szegedre, az új Fogadalmi Templomba. → október 24.

július 4. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás vezetésével megalakult az Országos Egyházművészeti Tanács.

július 5. XI. Pius pápa kiadta a *Solemni conventioni* kezdetű apostoli konstitúciót, amelynek néhány intézkedése érintette a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegyét. (A Szentszék Nagybatnya székhellyel felállította a máramarosi görög katolikus püspökséget; a hajdúdorogi egyházmegye 35 székesföldi és 22, eredetileg a nagyváradai egyházmegye román területén lévő parókiát visszarendelte az anyaegyházmegyék joghatósága alá. Az apostoli levél egyenrangúan egyesítette a nagyváradai és a szatmári egyházmegyék Romániához csatolt részeit, egyidejűleg az 1923-ban a csanádi püspökség Romániához csatolt részéből alakított temesvári apostoli kormányzóságot püspökség rangjára emelte. Az egyesített egyházmegye első püspöke a német származású Fiedler István temesvári püspöki helynök, a temesvári püspökség első püspöke az ugyancsak német nemzetiségű Pacha Ágoston csanádi kánonok, püspöki irodaigazgató lett. Ezek a

döntések 1940–1944 között is érvényben maradtak.)

július 27. Madarász István apát, miniszteri tanácsos megáldotta a bodrogkisfalusi templomot, amelyet a katolikus vallás- és tanulmányi alap építtetett.

július 30. A 250–232/1930. számú VKM rendelet fölemelte az izraelita anyakönyvi kivonatokért járó díjazást 3 Ft 50 fillérre. (1885 óta 1 Ft-nak megfelelő összeget kellett fizetni.)

augusztus 6. XI. Pius pápa a Szent Imre-év alkalmából írt bullájában dicsérte a magyar nemzet hűségét a Szentatyára, s fölhatalmazta legátusát, hogy ünnepélyesebb napokon szentmise után a jelenlévőket a Szentatyára nevében megáldja.

augusztus 16. Megkezdte nemzetközi értekezletét a Magyar Katolikus Absztinens Keresztesegylet.

augusztus 16–24. Megtartották a Szent Imre-év központi ünnepségeit, amelyen Aloisio Sincero kuriális bíboros személyében Magyarországon tartózkodott a pápai legátus. Rajta kívül még hat bíboros és több mint 100 külföldi püspök (köztük Giuseppe Roncalli c. püspök, Bulgária apostoli vizitátora, a későbbi XXIII. János pápa) vett részt az ünnepségeken. → augusztus 19.

augusztus 16–18. A Credo Egyesület országos kongresszust tartott.

augusztus 16–20. Budapesten ülésezett a Nemzetközi Katolikus Eszperantó Kongresszus.

augusztus 17. Az Izabella főhercegnő saját költségén készíttetett Szent Imre-szobrot, Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotását föllállították és leleplezték a Horthy Miklós úti (ma: Móricz Zsigmond) körtéren. Az ünnepi beszédet Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök mondta.

augusztus 18–20. A Katolikus Egyetemi és Főiskolai Ifjúság Nemzetközi Kongresszusát tartotta Budapesten.

augusztus 19. Mintegy 600 ezer hívő részvételével rendezte meg az Országos Katolikus Szövetség a Vérmezőn a Szent Imre-év főünnepségeit bevezető ünnepi szentmisét. A szentmise után a Vérmezőn eucharisztikus népgyűlés, majd az Ünnepi Csarnokban nemzetközi eucharisztikus gyűlés volt. A német ajkúak a Városmajorban tartották eucharisztikus ülésüket. Este a Dunán 18 hajó részvételével, Sincero pápai legátus vezetésével eucharisztikus körmenetet tartottak. (Az Oltáriszentséget a Zsófia hajó vitte.)

augusztus 20. Szent István-napi Országos Szent Jobb-körmenet. — A magyar törvényhozás az Országház kupolacsarnokában megemlékezett Szent Imréről és ugyanott emléktáblán helyezte el Szent Istvánnak Szent Imréhez intézett *Intelmeit*. A felavató beszédet gr. Apponyi Albert mondta. — A Keresztény Iparosok Országos Szövetsége Szent Imre jubileumi díszgyűlést tartott.

augusztus 21. Nemzetközi Mária-nap és a Mária Kongregációk nemzetközi kongresszusa volt Budapesten.

augusztus 21–22. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében Nemzetközi Katolikus Pedagógiai Konferencia volt.

augusztus 21–23. Nemzetközi Katolikus Szociális Napok Budapesten.

augusztus 22. Nemzetközi Reprezentatív Katolikus Irodalmi Ünnepséget rendezett az Országos Pázmány Egyesület a pesti Vigadó nagytermében.

augusztus 23. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermében megtartották a Katolikus Orvosok Nemzetközi Sexuál-Etikai Kongresszusát.

szeptember 8. Vass József kalocsai nagypósta, népjóléti és munkaügyi miniszter váratlanul elhunyt.

szeptember 14. Serédi Jusztinián bíboros hercegrímás fölszentelte a külső-ferencvárosi Szent Kereszt-templomot. — Szmracsányi Lajos egri érsek Eger-

ben felszentelte a Szegénygondozó Nővérek Társulatának új kolostorát.

szeptember 17. Pesthy Pál volt igazságügy-minisztert, az Egységes Párt elnökét választották a Bethlen Gábor Szövetség elnökévé.

szeptember 27. Ernst Sándor prelátus kanonok lett a népjóléti és munkaügyi miniszter. → 1931. augusztus 24., december 16.

szeptember 28. Az Országos Katolikus Szövetség országos ünnepséget rendezett az első magyar vértanú püspök, a csanádi egyházmegyét alapító Szent Gellért tiszteletére.

október 12. Szentendrén fölavatták Kucséra Ferenc káplán síremlékét, akit a tanácsköztársaság alatt kivégeztek.

október 15. Angelo Rotta pápai nuncius fölavatta a Notre Dame de Sion apácák sashegyi új zárdáját és leányinternátusát.

október 19. Sopronban ünnepélyesen fölavatták az Evangélikus Teológiai Fakultás épületét. Az ünnepségen megjelent Horthy Miklós kormányzó és Klebelsberg Kunó kultuszminiszter is. — Hanauer Á. István váci megyéspüspök megáldotta a szalézianus atyák Újpesten épült Jézus Szíve fiúotthonát.

október 22. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök fölszentelte a gyógyíthatatlan beteg gyermekek részére létesített Borromei Szent Károly irgalomházat.

október 23. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök főpapi szentmise után fölszentelte a szegedi Szent Imre-szobrot. — A szlovákiai magyar papság Érsekújváron elfogadott, Rómához intézett memoranduma sérelmezte, hogy a papoknak fölszentelésük után az államnyelvből vizsgát kell tenniük, s aki ezen nem felel meg, az nem kap kongruát.

október 24. Gr. Zichy Gyula kalocsai érsek, Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök, Radnai Farkas c. érsek, Rott

Nándor, Hanauer Á. István, Virág Ferenc és Shvoy Lajos megyéspüspökök, valamint Horváth Győző fölszentelt püspök Szegeden fölszentelték a Magyarok Nagyasszonyáról nevezett Fogadalmi Templomot. Az első szentmisét Angelo Rotta c. érsek, pápai nuncius pontifikálta. → 1931. június 19.

október 25. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás ünnepi szentmisét pontifikált a szegedi Fogadalmi Templomban, amely alkalommal előadták Dohnányi Ernő *Szegedi miséjét*. A szentmise után leleplezték a Fogadalmi Templom régi csonkatornyának falán elhelyezett nemzeti megújulás emléktábláját. — E napon adták át a rókusi elemi iskolát, mint az 1926:VII. törvénycikkben meghirdetett iskolaépítési program (5 év alatt 5000 népiskola) ötezredik népiskoláját.

október 31. Meghalt Szabolcska Mihály református lelkész, költő.

november 1. Leleplezték a budapesti Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem I. világháborúban hősi halált halt hallgatóinak emlékművét.

november 8. Gr. Mikes János szombathelyi megyéspüspök Kőszegen fölszen-

telte az újonnan épült római katolikus fiúnevelő intézetet. — Horthy Miklós kormányzó Serédi Jusztinián hercegprímásnak a magyar érdemkereszt nagykeresztjét adományozta.

november 12. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás fölszentelte a balassagyarmati katolikus árvaházat.

november 16. A Szent István Társulat kezdeményezésére a budapesti Scitovszky téren leleplezték a Katolikus Néppárt alapítója, gr. Zichy Nándor szobrát, születése 100. évfordulója alkalmából.

december 31. Az e napon tartott népszámlálás szerint az ország népessége 8 688 316 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 64,9%; görög szertartású katolikus 2,3%; református 20,9%; evangélikus 6,1%; ortodox 0,5%; izraelita 5,1%; egyéb és ismeretlen 0,2%.

az év folyamán A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) működtetni kezdett egy tanoncotthont, turistaothont, étkezőt és a budapesti KIE székházát a VIII. kerületi Horánszky u. 26. szám alatt. — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás Nagysáp községben plébániát alapított.

1931

január 1. Mintegy harmincévi előkészítő munka nyomán életbe lépett a református egyház új Istentiszteleti Rendtartása, Ravasz László *Ágendája*. (Elfogadták a IV. budapesti zsinat második ülészakán.) — Grósz József c. püspök agyóri káptalan kanonoka, püspöki szegényügyi biztos és az egyházmegyei Actio Catholica szervezője lett.

január 22. Bécsben elhunyt hg. Batthyány-Strattmann László, a „szegények orvosa”. → 1944. augusztus 1.

március 18. A katolikus püspöki kar konferenciája elhatározta, hogy ország-

szerte megszervezi az egyházközségeket, azokat esperesi kerületenként és egyházmegyénként összefogja. — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás tájékoztatta az érintetteket, hogy a Sacra Congregatio Caeremonialis 1930. december 31-i dekrétuma értelmében a megyés és fölszentelt püspökök eddigi „méltóságos” címe ezentúl „excellenciás” (kegyelmes).

április 9. A VKM a középiskolai igazgatók figyelmébe ajánlotta a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetségét.

április 15. A református Egyetemes Konvent 142. számú határozatával megalkotta *A Magyarországi Református Egyház Missziói Szabályrendeletét*. → 1933. szeptember 14–15.

május 4–10. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának negyedik ülészakán a missziói munkáról, az egyházi adózásról, az egyházi közalapról és a lelkeszi nyugdíjintézetéről tárgyaltak. → október 29–31.

május 7. Kiss Ferenc debreceni egyetemi tanár kezdeményezésére és ügyvezetésével megalakult az Országos Református Szeretetszövetség. (1938-ban 34 intézete működött 1054 gondozottal.)

május 15. XI. Pius pápa kibocsátotta a *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikát, amelyben a társadalmi ellentétek megszüntetésére és a baloldali veszély elhárítására a hivatásrendi szervezetek kialakítását és jóléti program bevezetését ajánlotta.

május 17. Gr. Széchényi Györgynek, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt képviselőjének a kezdeményezésére a budapesti Egyetemi Ifjak Mária Kongregációjának közreműködésével megalkították a Prohászka Ottokár Társaságot, „egy ifjú, szociális kérdésekkel foglalkozó gárdát”.

május 26. A Szent Gellért-hegyi Szikla-templomban fölszentelték a magyar szentek panteonját.

június 3. A 865–1–70/1931. VKM számú rendelet értelmében 1931. január 1-jétől a nem állami népiskolákban megüresedett vagy újonnan bevezetett tanítói állások csak segédtanítókkal tölthetők be.

június 14. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás fölszentelte a budapesti Regnum Marianum-templomot. → 1951. augusztus 1.

június 15. Megjelent a *Korunk Szava* című folyóirat első száma, az *Ifjú katolikusok folyóirata* alcímmel. Felelős szerkesztő

és kiadó: gr. Széchényi György. Munkatársai: Katona Jenő és Aradi Zsolt. (Katona azonban átmenetileg kivált a szerkesztőségből, mert nem értett egyet Aradinak és társainak hivatásrendi elképzeléseivel.) → 1938. december 15.

június 19. XI. Pius pápa a *Per apostolicas* kezdetű bullájával rendezte a csanádi egyházmegye helyzetét: Szegedet hivatalosan is püspöki székhelynek tette meg, 5 tagú káptalan kinevezését rendelte el, és a Magyarok Nagyasszonyáról nevezett Fogadalmi Templomot a csanádi székesegyház rangjára emelte. → 1982. november 15.

június 29. XI. Pius pápa a *Non abbiamo bisogno* kezdetű enciklikájában a fasiszta rendszer egyházra sérelmes túlzásait tette kritika tárgyává.

augusztus 20–23. A magyarországi Keresztény Ifjúsági Egyesületek Kecskeméten tartották I. kongresszusukat, amelyen a mozgalom mindhárom ága, a református, evangélikus és felekezeti közti egyesületek is megjelentek.

augusztus 24. Miután augusztus 19-én lemondott a Bethlen-kormány, a gr. Károlyi Gyula vezette kormányban Ernst Sándor prelátus kanonok lett a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

szeptember 1. Újszászy Kálmán, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia professzorának vezetésével ún. faluszeminárium indult a gimnáziumban tovább nem tanuló ifjak részére.

szeptember 30.–október 1. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia fennállásának 400. évfordulóját ünnepelte.

október 7. Létrejött a budapesti Karitászi Központ. A karitászi-szervezetek érseki biztosa Mihalovics Zsigmond budapest-herminamezői plébános volt.

október 11–13. Budapesten megtartották a XXII. Katolikus Nagygyűlést. Gr. Apponyi Albert megnyitóbeszédében a házassági morálról szólt. Angelo Rotta apostoli nuncius a gazdasági világ-

válságra és a felebaráti szeretetre hívta föl a figyelmet. → 1932. október 16–18.

október 14. A katolikus püspöki kar közös körlevelet adott ki a magántulajdonról és a munkáról, a *Quadragesimo anno* pápai enciklika magyarázataként.

október 29–31. A magyar református egyház IV. budapesti zsinata ötödik ülészakán megállapították az egyházi törvények végleges szövegét. → 1933. szeptember 14–15.

november 24. A jugoszláv törvényhozás a budai szerb ortodox püspökséget és egyházmegyéjét ideiglenesen a Belgrádi Patriarchátus joghatósága alá vonta. → 1932. május 7.

december 4. Elkészült a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetségének alapszabályzata. Célja: a meglévő katolikus nőszövetségek közötti kapcsolattartás. (Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás 1932. január 28-án, a Belügyminisztérium 1932. március 13-án hagyta jóvá az alapszabályzatot.)

december 6. A budapesti „görög és macedon–oláh” egyházközség közgyűlése eredeti elnevezését „budapesti görög alapítású görög keleti magyar egyházközség”-re változtatta. (A VKM 215–05–80/1931. szám alatt tudomásul vette.) → 1950. június 23.

december 16. Lemondott népjóléti és munkaügyi, valamint vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárcájáról Ernst Sándor pápai prelátus, a keresztény párt egyikvezére. (Ezáltal fölbomlott az Egységes Párt és a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt koalíciója.) A VKM élére Karafiáth Jenő került.

az év folyamán Baján ciszterci gimnázium nyílt. — A filmcenzúra betiltotta egy Németországban készült Luther-film magyarországi bemutatását, holott azt Raffay Sándor evangélikus püspök vezetésével egy egyházi bizottság megvizsgálta, és több olyan részletet kivágott, amit a katolikus társadalom esetleg bántónak minősíthetett volna.

1932

január 25. A 240–25/1931. VKM számú rendelet ismertette a baptisták egyházi szervezetének a vallás- és közoktatásügyi miniszter által jóváhagyott módosítását.

február 23. Karafiáth Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter 4399/1932. számú rendelete az izraelita anyakönyvvezető rabbik megválaszthatóságának feltételeiről. (Az 1885. november 13-i 1924/1885. számú rendelet az anyakönyvvezető rabbi megválaszthatóságának feltételéül a teljeskorúságot szabta. Ennek értelmében anyakönyvvezető rabbi lehet a 24. életévét betöltött, nagykorú, vagy a 18. életévét be-

töltött kiskorú személy, ha a gyámhatóság nagykorúvá nyilvánította.)

március 18. A 4470/1932. VKM számú körrendelet ismertette az izraelita hitközségi életben fölmerülő és közigazgatási hatóság elbírálása alá tartozó ügyekben érvényes hatásköri illetékeségeket.

április 2. A Szentszék föllállította a Szent Bazil-rend magyarországi Szent Miklós Provinciáját. Az egy magyarországi bazilita rendházon kívül ehhez csatolt 5 csehszlovákiai, 1 jugoszláviai és 2 romániai bazilita kolostort is. A rend magyar ágának főnöke P. Dudás Miklós lett. (A II. világháború után a Szent Miklós Provincia felbomlott.)

május 7. A magyar kormány tiltakozott a belgrádi kormánynál, hogy a budai ortodox püspökség helyzetét egyoldalúan rendezte, mert ezzel megsértette a magyar állam szuverenitását. (A jugoszláv válasz hangsúlyozta, hogy a rendezés ideiglenes, s csak a Szerb Ortodox Egyház Szent Szinódusa határozatának törvénybe iktatásáról van szó.)

május 23. Petró Kálmán képviselő a Parlamentben ismertette az Egri Norma rendszerét, amely „egyszerű és mégis fenséges, mert kizárólag a szeretetre, a megértésre van alapítva”.

május 30. Rómában az erdélyi róm. kath. Státus jövőjéről Valér Pop román igazságügy-miniszterrel és Commen Petrescuval, Románia vatikáni követével Accord néven egyezményt kötött Gyárfás Elemér, a Státus világi elnöke és Balázs András kanonok. (Az 1866. évi alapszabályzat jelentősen módosult: a jövőben Gyulafehérvári Római Katolikus Püspökség Egyházmegyei Tanácsa néven, a Codex Iuris Canonici 1521. kánonában biztosított jogkörrel vált lehetővé az erdélyi róm. kath. Státus további működése. Az Accord a Státus felsorolt birtokait és alapját a gyulafehérvári püspökség tulajdonának minősítette, melyeket az állam nevére vissza kell telekkönyveztetni az eredeti bejegyzés szerint.)

június 1. A *Korunk Szava* című folyóirat szerkesztősége ankétot tartott a nemzetiszocializmusról. (Határozottan csak egyetlen hozzászóló, Milotay István fejezte ki rokonszenvét Hitler és eszméi iránt.)

augusztus A Szabolcs vármegyei Érpatak görög katolikus templomában néhányan Jézus Krisztust és Szűz Máriát vélték látni. A csoda hírére mintegy ötezren vándoroltak a templomhoz. A hajdúdorogi megyéspüspök Papp János kanonokot, görög katolikus esperest

bízta meg a történetek kivizsgálásával, aki nem tapasztalt semmi rendkívülit. A szószékről közölte a hívekkel: „Vegyétek tudomásul, itt senki semmiféle csodát nem látott, ez az igazság, felzaklattatok az egyház belső rendjét... nekünk babonás vallásosságra szükségünk nincsen.”

szeptember 24. Kőbányán Soós Géza szervezésében megalakult a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége első köre.

október 1. Megalakult a Gömbös-kormány. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élére Hóman Bálint, a neves történész került.

október 16–18. Budapesten megtartották a XXIII. Katolikus Nagygyűlést. → 1933. október 8–10.

október 19. A katolikus püspöki kar konferenciája kinevezte az Actio Catholica Országos Elnöksége tagjait, s e lépéssel Magyarországon is újtára indult az Actio Catholica. (Az Országos Katolikus Szövetség megszűnt.) Országos elnöke: Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, ügyvezető elnöke a püspöki kar egyik tagja, ekkor Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök, országos igazgatója Mihalovics Zsigmond plébános. → november 12., 1936. március 18.

november 12. Budapesten megalakult az Actio Catholica Országos Elnöksége, s ezt a dátumot tekintik a magyar szervezet megalakulása időpontjának.

december 31. Kállay Miklós földművelésügyi miniszter kiadta az állategészségügyről szóló 1928:XIX. törvénycikk végrehajtását (100 000/1932. számú rendelet). A 90. §. (2) és (4) bekezdése szabályozta az izraelita szertartás szerint való állatvágást. Elrendelte: „A nagyállatokat elvéreztetésük előtt – a sürgős kényszervágások és a zsidó rítus szerint történő vágások kivételével – alkalmas módon el kell kábítani.”

1933

január 1. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás engedélyezte, hogy a Magyarországra visszatérő pálos rend a Nagyszombat Szent Gellért-hegyi Szikla-templomát megkapja, s hogy annak jövedelmét a rend visszatelepítésére fordítsa.

január 13. Hock János római katolikus plébános, 1918-ban a Nemzeti Tanács elnöke, visszatért az emigrációból. A hatóságok letartóztatták, és január 20-án egyévi felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték.

január A *Lidové Lysti* című csehszlovák lapban Kamill Krofta meghatalmazott miniszter aláírásával cikk jelent meg kormányának a modus vivendivel kapcsolatos álláspontjáról. (A csehszlovák kormány kívánságai között szerepelt a rozsnói egyházmegye fölosztása, az esztergomi egyházmegye szlovákiai részéből Pozsony székhellyel új egyházmegye alakítása, s görög szertartású egyházmegye létesítése Ungváron; az 1919-ben zárolt egyházi ingó és ingatlan vagyon egységesen kezelt jövedelmét az egyes szlovákiai egyházmegyék között osszák föl.) → 1935. május

február 14. A belügyminiszter 156 776/1933. számú rendelete értelmében azokat a korlátlan italmérési üzleteket, amelyek zavarják az istentiszteletet, körmenetet vagy egyházi ünnepélyt, a szertartás alatt zárva kell tartani.

március 20. A katolikus püspöki kar konferenciája közös pásztorlevelet adott ki, amelyben megszabta a papság feladatát az Actio Catholica szervezésével kapcsolatban.

március Szmracsányi Lajos egri érsek tartományi emelte a Szegénygondozó Nővérek Kongregációját, s főnöknőjéül Mária Franciska nővért nevezte ki.

április 6–7. A tiszáninneni református egyházkerület és a Sárospataki Refor-

mátus Teológiai Akadémia lelkeszi konferencián foglalkozott a „szekta-kérdéssel”. A konferencia anyaga *A szekták és az ellenük való védekezés módja* címmel 1933-ban Sárospatakon megjelent.

május 13. Meghalt Bogner Mária Margit vizitációs nővér. (Boldoggá avatási eljárása 1937 decemberében indult meg.)

május 27. A magyarországi baptista gyülekezetek szövetségének konferenciája sérelmezte a gyülekezeti élet rendszeres megzavarását.

június 3. Lázár Andor igazságügy-miniszter 10 037/1933. számú rendelete értelmében az egyházi (felekezeti) vonatkozású jelzót tartalmazó cég bejegyzéséhez szükséges a VKM jóváhagyó nyilatkozata.

június 16. Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 16 985/1933. számú rendelete szabályozta a budapesti Egyetemi-templom kriptájában létesített katolikus Magyar Pantheonban való eltemetés rendjét. (Halála után 25 évvel lehet a kriptába temetni azt, akit egy 3tagú, a vallás- és közoktatásügyi miniszterből, a hercegprímásból és a Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem rektorából álló bizottság javasol.)

június 27. A képviselőházban Griger Miklós bicskei plébános, országgyűlési képviselő bejelentette a Nemzeti Legitimista Néppárt megalakulását.

augusztus 4. 54 nemzet 26 ezer cserkészének felvonulásával Gödöllőn megnyitották a IV. világjamboreet. A táborparancsnok gr. Teleki Pál, a tábor vezérkari főnöke kisbarnaki Farkas Ferenc – akkor vezérkari alezredes – volt.

szeptember 14–15. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának hatodik ülészakán az egyházi törvények kormány által kért módosításait tárgyalták. → 1937. december 7–11. Töb-

bek között elkészült a református *Egyházi Törvénykönyv* III. törvénycikke az egyház missziói munkájáról. (A missziói munka törvényesen szabályozott egyházi feladat. Kötelező végezni minden gyülekezetben. A belmisszió főbb ágai: evangelizáció, iratterjesztés, bibliai iskola, konfirmáltak, ifjak, lányok, férfiak, nők közti lelki munka, egyháztagok látogatása, szegénygondozás, szeretetmunka, anya-, csecsemő- és gyermekvédelem, diákjólét, betegek, árvák, foglyok, elaggottak, munkaképtelenek és munkanélküliek, testi és szellemi fogyatékosok támogatása, szóránymisszió.) → október 31.

október 8–10. Budapesten megtartották a XXIV. Katolikus Nagygyűlést. Fő témája a magyar Actio Catholica megszervezése volt. A megnyitó beszédet Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás tartotta. → 1934. szeptember 23–25.

október 15. Budapesten a mai Lehel téren fölszentelték a római katolikus Szent Margit-templomot.

október 31. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyólag megerősítette, Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 7100/1933. szám alatt közölte a magyarországi református egyház 1928. május 8-án Budapesten megnyílt IV. országos zsinatán alkotott egyházi törvényeket: I. tc. az egyház alkotmányáról és kormányzatáról; II. tc. a lelké-

szekről és azok alkalmazásáról; III. tc. az egyház missziói munkájáról; IV. tc. a m. kir. honvédséghez tartozó egyháztagok lelki gondozásáról; V. tc. a köznevelési és közoktatási szervezetről; VI. tc. az egyházi törvénykezésről; VII. tc. az egyházi adóról, az egyházközségek háztartásáról, az egyetemes adóalapról; VIII. tc. az országos református egyházi közalapról; IX. tc. az országos református lelkészi nyugdíjintézetéről. (Életbe lép 1934. január 1-jén.)

ősze Budapesten a IX. kerületi Ferenc körút 12. szám alatt megnyílt a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége főiskolás leányinternátusa.

december 8. Megalakult a Katolikus Dolgozó Leányok Országos Szövetsége Budapesten.

december 15. A Hágai Nemzetközi Bíróság megerősítette az 1933. február 3-i magyar–csehszlovák vegyes döntőbíró-ság ítéletét, amely a csehszlovák államot kötelezte a Pázmány Péter által alapított egyetem szlovákiai birtokainak kiadására.

az év folyamán Budapesten megjelent az *Evangélikus Élet* című egyháztársadalmi hetilap. Első szerkesztője Szántó Róbert budapesti lelkész volt. — Serédi Jusztinián hercegprímás Budapesten megalapította a Külső-Váci út (Tripolisz), a Szentcsalád és a Törökőr plébániákat.

1934

január 1. Életbe lépett *A Magyarországi Katolikus Egyházközségek igazgatási és adóztatási szabályzata*. A budapesti egyházközségeken kívül minden magyarországi, mindkét szertartású katolikus egyházközségre vonatkozott. A szabályzat az egyházközségnek az odatartozók terhére adókvetési jogot biztosított. Az adó behajtásáról az állami (községi) ha-

tóságok gondoskodtak. (A szabályzatot a püspöki kar 1933. október 11-én, a minisztertanács december 19-én, a VKM december 20-án hagyta jóvá.)

január 10. Kispesten elhunyt Csopják Attila pénzügyminisztériumi számtanácsos, a magyarországi baptizmus kiemelkedő alakja, a *Békehírmők* társ-szerkesztője.

január 23. A debreceni kir. törvényszék Szabó István református segédlelkésszt egy hónapi, 3 év próbaidőre fölfüggesztett fegyházbüntetésre ítélte a miskolci *Református Értesítő*ben 1933. április 15-én megjelent, a Szent Jobbról szóló cikke miatt. (Az országos visszhangot kiváltó „Szent Jobb-per” ítéletének indoklása szerint a tanulmány, amely szerint a kézfej nem lehet I. István király kézfeje, s nem több erekllyecsálásnál, alkalmas a katolikus papság és hitfelekezet elleni ellenszenv keltésére).

március 20–21. A katolikus püspökkari konferencia föllállította az 1934:XI., ún. középiskolai törvény 42. §-ában megkívánt szervet, a Katolikus Középiskolai Főhatóságot. → szeptember 26.

március 21. Czapik Gyula váradi kanonok, a nagyváradi társaskáptalan irodalmi stallumának birtokosa a katolikus püspöki kar megbízásából a Központi Sajtóvállalatra felügyelő egyfajta „szellemi cenzor” feladatot vállalt el.

április 10–12. Budapesten tartotta első országos tanácskozását az ún. Enciklika-mozgalom, amely a *Rerum novarum* és a *Quadragesimo anno* enciklikák célkitűzéseinek népszerűsítését vállalta.

május 13. A Sziklakápolna Bizottsága döntése értelmében Pfeiffer Gyula államtitkár kívánságára a Magyarországra visszatért pálos rend megkapta a Nagyasszonyunk Szent Gellért-hegyi Szikla-templomát a mellette épült zárdával együtt. (Ősszel Pécssett, 1940-ben a Félegyházához tartozó szentkúti búcsújáró helyen kaptak rendházat.)

június 2. Kihirdették az 1934:XI. törvény-cikket *A középiskoláról*. 1. §: „A magyar középiskola feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje”; 2. §: iskolafenntartók: magyar katolikus tanulmányi alap, az egyházak, a férfi és női szerzetesrendek, a törvényesen bevett vallásfelekezetek, törvényhatóságok, községek és városok, valamint jogi és természetes személyek.

— Kihirdették az 1934:XII. törvény-cikket *A Budapest székesfőváros közigazgatásáról szóló 1930:XVIII. törvény-cikk egyes rendelkezéseinek módosításáról*. 7.§: a polgármester hatáskörébe tartoznak a kegyúri ügyek, a bemutatási jog.

június 17. A sárospataki református kollégium igazgatótanácsa határozatot hozott azon tehetséges ifjak taníttatásának támogatásáról, akiknek különben nem állna módjukban a továbbtanulás. (1935 szeptemberétől már 8 ilyen diák tanulhatott a gimnáziumban.)

július 7–9. A minisztertanács Pannonhalmán, a bencés rendi főapátságban tartotta ülését, ahol Gömbös Gyula miniszterelnök ismertette reformpolitikai elgondolásait.

augusztus 10. A 7210/1934. ME számú rendelet értelmében 1934. október 1-jétől a hitfelekezeti elemi iskolai tanítók (kántortanítók) részére az iskola-fenntartótól járó készpénzilletményeket a M. Kir. Központi Illetményhivatal utalja ki.

szeptember 5. I. Mar Ignatos Afram szíri-jakobita pátriárka bullája tudomásul vette a szentesi „magyar nemzeti ortodox egyház” belépését a Szíri-Jakobita Egyházba.

szeptember 8. Az Annunciáta Nővérek Társasága női szerzetesrend kánonjogi megerősítést kapott.

szeptember 23–25. Budapesten megtartották a XXV. Katolikus Nagygyűlést. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás és Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök a katolikus házasság és család, Angelo Rotta apostoli nuncius, Hóman Bálint kultuszminiszter és gr. Zichy János az Actio Catholica kérdéseivel foglalkoztak. → 1935. szeptember 29.–október 1.

szeptember 26. A püspökkari konferencia jóváhagyta a Katolikus Középiskolai Főhatóság szabályzatát, szervezetét és ügyrendjét. (A Főhatóság a katolikus

gimnáziumok legfelsőbb hatósága és irányítója lett. 1934-ben 43 középiskola tartozott a hatáskörébe.) → 1940. október 16.

október 6. Az Országos Református Lelkész Egyesület a Szeretetszövetség 1934-ben indított telepítési akciójának támogatásáról határozott: „A református szegényparasztkörében kívánatos a telepítés, és szövetkezeti munkával segíteni kell, elsősorban az alföldi nagy családok mezőgazdasági munkásokat.”

október 31. Budapesten fölszentelték a pasaréti ferences templomot.

október A Magyar Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum és a Budapesti Református Teológiai Akadémia helyiségeiben református kiállítást mutattak be. A kiállítást Csikesz Sándor debreceni egyetemi tanár rendezte.

november 10.–1937. november 9. Hat ülőesszak keretében megtartották a III. budapesti evangélikus zsinatot. A régi egyházi törvényeket számos ponton módosította. (Legfontosabb közülük a közgyűlésnél szűkebb körű presbitériumok minden fokon való életbe léptetése, valamint az egyháztagok fegyelmezésére az egyházközségi bíróságok szervezése.) Kimondta, hogy a magyar evangélikus egyház hitbeli zsinórmértéke a *Konkordias Könyv*. → 1935. február 6., 1937. október 31.

november 12–17. A nemzetközi jogászok római kongresszusán Serédi Jusztinián hercegprímás egyházjogi kérdésekről két előadást tartott.

december 21. XI. Pius pápa elrendelte, hogy a görög katolikusok szertartásait bizánci szertartásnak kell nevezni. Minden más megjelölést („rutén rítus”, „román rítus”) használaton kívül helyezett. Ugyanakkor elrendelte azt is, hogy az egyházi szláv nyelvű görög szertartást bizánci szláv szertartásnak nevezzék.

az év folyamán Megjelent Pehm József zalaegerszegi apátplébános munkája, a *Padányi Bíró Márton élete és kora* című 500 oldalas monográfia. — Megalakult a Katolikus Dolgozó Leányok és Nők Szövetsége. (1938-ban 92 csoportban 5420 tagja volt.) — 1934-től 1938-ig évenként ötször jelent meg Budapesten a *Magyar Kálvinizmus*, szigorúan konfesszionális irányú tudományos folyóirat. Szerkesztője: Sebestyén Jenő református tanár. — Budapesten megindult a *Református Élet* című egyháztársadalmi hetilap. — A Magyarországi Evangélikus Egyház fiúgimnáziumai: Aszód, Békéscsaba, Bonyhád, Budapest, Nyíregyháza, Sopron, Szarvas; leánygimnáziumai: Budapest, Kőszeg, Nyíregyháza; tanítóképzői: Miskolc, Sopron; tanítónőképzője: Szarvas; polgári leányiskolája: Aszód.

1935

január 23. Az Esztergom főegyházmegyei cenzor engedélyezte a *Vigilia* c. negyedéves katolikus folyóirat megjelenését.

február 4. Meghalt Faragó Bálint református tanár, egyház- és iskolatörténész.

február 6. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyólag megerősítette a Magyarországi Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztény Egyház 1934. november 10-én összehívott III. országos zsinatán

alkotott I. törvénycikket a zsinat kiegészítéséről.

február Gyertyaszentelő ünnepére megjelent a *Vigilia* első kötete.

március 1. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás benyújtotta Gömbös Gyula miniszterelnöknek a polgári házasságot elrendelő 1894:XXXI. törvénycikk módosítását célzó javaslatát. (Ezeket XI. Pius pápa 1930. december 31-i *Casti*

Connubii kezdetű enciklikája értelmében fogalmazta meg a szentségi házasság és család érdekében.)

március 20. A katolikus püspöki kar közös pásztorlevelet adott ki az Actio Catholica szervezéséről.

március Megjelent az Actio Catholica Országos Elnöksége időszaki hivatalos körirata, a *Katolikus Akció*.

április 20. A *Korunk Szavából* kilépett Balla Borisz, Aradi Zsolt és Possonyi László megjelentette az *Új Kort*, az ifjú katolikus reformerek lapját.

április 25. Kihírdették az 1935:IV. törvénycikket *Az erdőkről és a természetvédelemről*. 2. §: nem tartozik a törvényhatóság hatálya alá: a) „erdőjellegű faállománnyal borított belsőség, közterület, istentiszteleti vagy kegyeleti hely”.

május 16. Megalakult a Szent Gellért-Unió, a szegedi Hittudományi Főiskolán tanuló teológusok és az ott végzett papok egyesülete.

május A prágai kormánynak Eugenio Pacelli bíboros, vatikáni államtitkár jegyzékben ígérte meg az egyházi birtokok visszaadása esetére az egyházmegyék határait rendező bulla kiadását, s kilátásba helyezte, hogy Serédi Jusztinián bíboros hercegprímással visszavonatják a Hágai Nemzetközi Bírósághoz benyújtott keresetet. A jegyzék után a prágai kormány átadta a birtokokat a modus vivendiben megjelölt egyházi bizottságnak, a Szentszék pedig októberben Ritter Xavér c. érsek személyében új nunciust küldött Prágába. → 1936. augusztus 1. — A reformátusok egyetemes konventje megtiltotta a lelkészeknek, hogy evangélikus egyháztagokat rábeszéljenek a református egyházba való áttérésre.

június 12. Kihírdették az 1935:VI. törvénycikket *A közoktatásügyi igazgatásról*. A törvény 8 tankerületet állított fel, élükön tankerületi királyi főigazgatóval. V. fejezet: Egyházi hatóság alatt

álló iskolák igazgatása és felügyelete. 8–10. §: az egyházi hatóság alá tartozó iskolákat az illetékes egyházi hatóságok saját szabályaik szerint igazgatják. A tantervet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hagyja jóvá. A tankönyveket engedélyezés előtt ugyanott be kell mutatni. A VKM az állami főfelügyeleti jogát a tankerületi főigazgatók útján gyakorolja.

szeptember 24. A Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetsége Hajdúdorogon tartott nagygyűlésén elhatározta, hogy mozgalmat indít a hajdúdorogi püspök joghatóságának az egész ország területére való kiterjesztése érdekében. (A kezdeményezésnek ekkor nem lett eredménye.) → 1980. július 17.

szeptember 29.–október 1. Budapesten megtartották a XXVI. Katolikus Nagygyűlést. Először vett rajta részt külföldi egyházfő, Theodor Innitzer bíboros, bécsi érsek személyében. A nagygyűlés központi témája: a gyermek, és annak jogai és kötelességei Krisztussal és a hazával szemben. → 1936. október 3–5.

október 8. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök fogadta P. Kerkai Jenő jezsuita szerzetest, és támogatását adta a magyar agrárfjúság katolikus legényegyletekbe történő szervezéséhez. → 1936. november 10.

november 8. A bazilisszák (görög katolikus szerzetesnők) letelepedtek Máriapócon. Feladatuk: tanítás, árvaházak vezetése. Ugyanezen a napon szentelték föl máriapócsi otthonukat, amelyet a Szent Bazil-rend magyar ága létesített. Az új monostor püspöki biztosa P. Dudás Miklós lett.

december 17. Székesfehérváron meghalt Kaszap István jezsuita novicius. (Bologgá avatási eljárása folyamatban van.)

december 25. Az *Esti Kurír* karácsonyi számában politikusok, tudósok, írók, egyházi és világi vezetők nyilatkoztak a

liberális polgári szabadság mellett, egyben állást foglaltak a Gömbös-kormány mellett.

az év folyamán A Szent Vince Szeretetegyesület Budapesten tartotta nemzetközi kongresszusát. — Debrecenben Vasady Béla református vallású egyetemi tanár szerkesztésében megjelent az *Igazság és Élet* című lelkipásztori és nevelői folyóirat. — A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége

(KIE) Dunavetsén nyári ifjúsági tábort nyitott. — Pécsen ciszterci gimnázium nyílt. — Az 1935. évi földbirtok-statisztika szerint a latin szertartású katolikus egyháznak 862 704, a görög szertartású katolikus egyháznak 14 590, a református egyháznak 102 755, az evangélikus egyháznak 21 055 kat. hold, az unitárius egyháznak 302, az ortodox egyháznak 3711, az izraelita vallásfelekezetnek 1194 kat. hold földbirtoka volt.

1936

január 3. XI. Pius pápa Grósz József c. püspököt, győri kanonokot szombathelyi apostoli kormányzóvá nevezte ki.

január 19. A Fejér vármegyei Martonvásáron Shvoy Lajos megyéspüspök engedélyével megindult a Katolikus Leánykörök szervezése. (Később ebből fejlődött ki a Katolikus Leánykörök Szövetsége, a KALÁSZ.) Vezetője Luczenbacher Rita. → 1939. február 12.

február eleje Újszász Kálmán, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia professzora és Szabó Zoltán, a gyakorlati teológia rendes tanára vezetésével megkezdődött az első népfőiskolai tanfolyam Sárospatakon.

március 18. A katolikus püspöki kar konferenciája megtárgyalta a magyar Actio Catholica végleges ügyrendjét és szervezeti fölépítését.

április 11. Elhunyt Székely Ferenc, 1892-től a Belvárosi Takarékpénztár vezérigazgatója, 1919-től a Pesti Izraelita Hitközség, 1927-től a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet vezérlelkészének elnöke.

április 17. Meghalt Turi Béla esztergomi prelátus kanonok, több cikluson át a keresztény párt nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselője, a Szent István Társulat alelnöke, az *Alkotmány*,

1920-tól a *Nemzeti Újság* felelős szerkesztője.

május 18. Az Evangéliumi Világszövetség magyar munkabizottsága Budapesten megalakította a Magyar Evangéliumi Szövetséget. Főtitkára a baptista Somogyi Imre lett. → 1937. november 19.

május 19. Kihirdették az 1936:XI. törvénycíkket *A családi hitbizományról és a hitbizományi birtokról*. I. fejezet, 22. §: „Ha a hitbizományi kötöttség alól felszabadult ingatlanokat dologi kegyuraság terheli, s azokat akár a részesedésre jogosultak közötti felosztás (12. §.), akár földbirtok-politikai célra szükséges elidegenítés (20. §.) során eldarabolják, az egyes ingatlanrészletek tulajdonjogát csak akkor lehet a szerző fél nevére átírni, ha az érdekelt egyház nyilatkozatával igazolják, hogy a kegyúri terhek viselése vagy megváltása kellően biztosítva van.” Vita esetén a VKM dönt. 30. §: a hitbizományi kötöttség alatt maradó vagyon utódlásából ki van zárva az ünnepélyes szegénységi fogadalmat tett szerzetes.

június 11. A keresztyén testvérgyülekezetekhez tartozó Kiss Ferenc *Az evangéliumi mozgalmak értelme és az államhoz, valamint az egyházakhoz való viszonya* címmel emlékiratot nyújtott be a

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba a szabad vallásgyakorlat érdekében. (Akciója eredménytelen maradt.)

június 21. Megrendezték az első katolikus leánynapot Székesfehérvárott.

június 24. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímást az oxfordi egyetem díszdoktorává avatta.

június 25. Az angliai Downside bencés rendházának kertjében Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás elültetett egy facsemetét, melyet Serédi- emlékfának neveztek el.

július 15. Kihirdették az 1936:XXVII. törvénycikket *A telepítésről és más földbirtok-politikai intézkedésekről*. V. fejezet 31. §: „Az átengedett ingatlan a kegyúri tehertől mentesen jut az állam tulajdonába. Az állam az egyházat az illetékes egyházi főhatósággal kötött megegyezés szerint vagy készpénzzel vagy ingatlannal kártalanítja.”; II. fejezet, 8. §: a törvény céljára felhasználható ingatlanok átengedési kötelezettsége csökken, ha a birtok középiskolát fenntartó tanítórendhez vagy egyházi javadalomhoz tartozik. — A 172 000/1936. BM számú rendelet előírta az *Egri Norma* bevezetését az összes városban és nagyobb községben, elnevezése *Magyar Normára* változott. (1950-ben bekövetkezett megszűnéséig 35 városban működött.)

augusztus 1. A vatikáni csehszlovák követség ügyvivője Heribert Thierry báróval, a vatikáni magyar követség ügyvivőjével közölte, hogy az Apostoli Szentszék azért halogatja az egyházmegyék határait rendező bulla kiadását, mert Serédi Jusztinián hercegprímás nem hajlandó a hágai pereket visszavonni, amiben a magyar kormány is támogatja. Giuseppe Pizzardo helyettes államtitkár viszont ugyanezen a napon a bulla késlekedését azzal magyarázta, hogy az átadott birtokok jövőjére vonatkozó biztosítékokról Prága

nem kíván nyilatkozni.) → 1937. szeptember 2.

október 3–5. Budapesten megtartották a XXVII. Katolikus Nagygyűlést. Központi témája a magyar falu válsága volt. → 1939. május 18–21.

október 5. Buda török alóli fölszabadulásának 250. évfordulóján a Várban (a mai Hess András téren) leleplezték XI. Ince pápa szobrát.

október 10. Meghalt Hock János budapest-józsefvárosi plébános, a Nemzeti Tanács (1918) volt elnöke.

október 11. Farkas István, a tiszáninneni református egyházkerület püspöke felszentelte a bodrogi közti tanyavilág első református templomát Józsefmajorban.

október 19. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás 3158/1936. szám alatt jóváhagyta az Actio Catholica ügyrendjét és szervezeti fölépítését.

október 25. Kihirdették az 1936:XXX. törvénycikket *A hadrakelt seregek sebesülteinek és betegek helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről*. II. szakasz 4. fejezet, 16. cikk: „A hadifoglyoknak vallásuk gyakorlására teljes szabadságot kell biztosítani, ideértve a hitfelekezetük istentiszteletein való részvételt... Valamely hitfelekezet hadifogoly lelkészeinek, akármi is legyen ennek a hitfelekezetnek az elnevezése, meg kell engedni, hogy lelkési ténykedésüket hitsorsosaik között teljes mértékben gyakorolják.”

november 5. Pettenden, Luczenbacher Rita birtokán megnyílt az első bentlakásos katolikus leányotthon.

november 10. A Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetsége a magyar agrárfűvéség katolikus legényegyletekbe való szervezésére fölállította a Katolikus Agrárfűvéségi Legényegyletek Országos Titkárságát (KALOT) Szeged székhellyel. Az iparos- és keres-

kedőtanoncok szervezésével a Katolikus Ifjak Országos Szövetsége (KIOE), a segédek és a fiatal gyári munkásokéval a Kolping-féle Országos Központi Katolikus Legényegylet foglalkozott. → 1937. augusztus 2–4.

november 17. Párizsban összeült a Comité Permanent des Congrès Eucharistiques Internationaux, hogy javaslatot tegyen XI. Pius pápának az 1938. évi nemzetközi eucharisztikus kongresszus színhelyére. A bizottság egyhangú döntéssel Budapestnek ítélte a rendezés jogát. (A bizottságnak ifj. Batthyány-Strattmann László herceg is tagja volt.)

november 27. XI. Pius pápa fogadta Horthy Miklós kormányzót.

december 13. A rádió közvetítette a Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége főnnállásának 15 éves évfordulójára rendezett zeneakadémiai ünnepségét, amelyen részt vett Darányi Kálmán miniszterelnök is.

az év folyamán Victor János lefordította Kálvin *Institutiójának* első kiadását. — Elhunyt Csiszárík János, aki 1916-tól almissai c. püspök, 1929-től rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1932-ben a Külügyminisztérium kánonjogi tanácsosaként vonult nyugdíjba.

1937

január 1. Budapesten megalakult az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO) elnevezésű szociális, karitatív egyesület, amelynek alapszabály szerinti feladata a munkásság vallás-erkölcsi, hazafias és gazdasági nevelése és az így képzett munkásság helyének megjelölése a hivatásrendiség keretei között.

január 11. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás latin nyelvű levéllel fordult a világ 160 főpapjához, amelyben arról tájékoztatta őket, hogy a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszust pápai jóváhagyással Budapesten rendezik. Kérte a prelátusokat, hogy támogassák a vilákkatolicizmus nagy eseményét, és működjenek közre benne.

január 15. A 215 061/1936. BM számú rendelet értelmében a gyermekek váltsváltóztatása tárgyában hozott árvaszéki döntések ellen benyújtott egyházközségi (lelkészszégi) fellebbezések illetékmentesek.

január 21. Önálló magyar tartományba tömörültek a Páli Szent Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas Nővérek, amely-

nek központja az esztergom–vízvárosi zárda lett. Munkakörük: tanítás, nevelés, betegápolás, aggok, árvák gondozása, szociális és missziós munka, háztartásvezetés.

január 26. A Nemzeti Legitimista Néppárt (Griger Miklós), a Keresztény Ellenzék (Friedrich István) és a Keresztény Községi Párt (Csilléry András) csatlakozott a Keresztény Gazdasági és Szociális Párthoz (gr. Zichy János), és megalakult az Egyesült Keresztény Párt. Elnöke: gr. Zichy János. Programja: az alkotmányos élet teljességének helyreállítása; a keresztény világnézet és a Szent István-i gondolat jegyében a Habsburg-restauráció; területi revízió; gazdasági téren szociális reformok, de nem a történelmi osztályok rovására.

január 29. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás nagyböjti körlevelében az esztergomi főegyházmegye katolikus hívei előtt deklarálta „a kommunizmus által terjesztett hitetlenség és erkölcstelenség mételtyével szembeni” állásfoglalását.

február 2. Megalakult az Unum Testvérek Közössége. → 1938. szeptember 15.

március 14. XI. Pius pápa a *Mit brennender Sorge* kezdetű enciklikájában határozottan és élesen elítélte a nemzeti-szocialista új pogányságot, a totalitarizmust, a fajelméletet, a fajüldözést, valamint a vallás- és egyházüldözést.

március 19. XI. Pius pápa a *Divini redemptoris* kezdetű enciklikájában elítélte az ateista kommunizmust.

május 23. (Szentháromság vasárnapja) A budapesti Eucharisztikus Világkongresszus és Szent István jubileuma összekapcsolásával a budapesti Szent István-bazilikában ünnepélyes vesperás keretében megnyitották a „kettős szentévet”. Az ünnepséget elvileg megisméltették az ország valamennyi római katolikus plébániatemplomában. Ugyanekkor megalakult a Szent István Emlékév Országos Bizottsága, amely állami vonalon végezte a szervezés munkálatait. (Egyházi részről az Actio Catholicát bízták meg.) — Megalakult a Tiszafüredi Katolikus Kör. Egyik védnöke Subik Károly pápai prelátus lett.

május 23.–1938. november 5. A jubileumi szentév időtartama.

május 27. Elhunyt Mihályfi Ákos ciszterci szerzetes, villers-i apát, 1906-tól 1934-ig a Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem teológiai karának egyetemi tanára, a Szent István Társulat alelnöke, négy évtizeden át a *Katolikus Szemle* szerkesztője.

június 11. A magyar kir. Kúria közpolgári ügyekben alakított jogegységi tanácsa 88/1937. számú döntése: „Az egyházi adó (hitközségi adó) a bevett felekezetekhez tartozó egyházközség (hitközség) ellen vezetett végrehajtás során nem foglalható le.”

június 21. Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 1600/1937. szám alatt elrendelte a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus jelvényé-

nek védelmét. (Csak a kongresszust Előkészítő Bizottság engedélyével szabad elkészíteni, forgalmazni.)

június 27. Budapesten leleplezték Julianus barát szobrát a Halászbástyán.

július 28. Kihirdették az 1937:XIX. törvénycikket *A kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról*. III. fejezet, 6. §: a magyar király főkegyúri jogát nem érinti az a körülmény, hogy a kormányzó az 1920:I. törvénycikk 13. §-a értelmében a főkegyúri jogot nem gyakorolja.

augusztus 2–4. A Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Titkársága (KALOT) szervezésében Szegeden megtartották az agrárifjúsági vezetők első kongresszusát. → szeptember.

szeptember 1. A *Nemzetnevelés* mellékleteként megindult a *Katolikus Tanügyi Közlöny*. (1942-ben önálló lett.)

szeptember 2. Miután a prágai kormány az esztergomi főegyházmegye szlovákiai birtokainak jövedelméből bizonyos összeget átutalt Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak, XI. Pius pápa bullát adott ki, amelyben az egyházmegyei határokat az államhatárokhöz igazította. A bulla az 1919 óta tényleges helyzetnek megfelelően kivette a kassai, a rozsnói és a szepesi egyházmegyéket az egri érsekség, a besztercebányai, a nyitrai, a munkácsi és az eperjesi egyházmegyéket az esztergomi érsekség joghatósága alól, s átmenetileg közvetlenül az Apostoli Szentszék joghatósága alá rendelte. Elkülönítette az esztergomi főegyházmegyétől a területileg még hozzá tartozott nagyszombati apostoli kormányzóságot, és további intézkedésig az Apostoli Szentszék joghatósága alatt hagyta. Ugyanez történt a szatmári egyházmegye csehszlovákiai részéből már 1930-ban kialakított apostoli kormányzósággal. A bulla egy latin és egy keleti rítusú érsekség alapítását is megígérte.

szeptember 7–12. A Magyar Diákok Pro Christo Szövetsége meghívására az evangéliumi diáktestületek nemzetközi értekezletet tartottak Budapesten.

szeptember 12. Hajdúböszörményben, a Bocskay Reálgymnáziumban fölavatták Baltazár Dezső református püspök szobrát.

szeptember 19. Ravasz László református püspök Érden templomot szentelt.

szeptember Megjelent a *Vezérkönyv* című összeállítás, amely rendszerezte a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Titkársága (KALOT) célkitűzéseit: 1. Krisztusabb embert! 2. Műveltebb falut! 3. Életerős népet! 4. Önérzetes magyart!

október 1. Mesterházy Ernő, a dunántúli evangélikus egyházkerület felügyelő elnöke a Pécsen tartott egyházkerületi közgyűlésen megnyitóbeszédében összefogást sürgetett a vörös veszély ellen.

október 10. A körmeneti legitimista gyűlésen létrejött a náciellenes alkotmányvédők összefogása a katolikus politikusok, a liberális és konzervatív irányzatok, így az Egyesült Keresztény Párt, a kisgazdapárt és a Rassay Károly vezette liberálisok között.

október 21. A katolikus püspöki konferencia óva intette a papokat a nyilas mozgalomban való részvételtől.

október 31. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyólag megerősítette, Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 7503/1937. szám alatt közzétette a Magyarországi Ágostai Hitvallású Evangélikus Keresztény Egyház 1934. november 10-én összehívott III. országos zsinatán alkotott törvénycikkeket: II. tc. az egyházi alkotmány szervezeti és kormányzati részének kiegészítése és módosítása tárgyában; III. tc. a magyar kir. honvédséghez tartozó egyháztagok lelki gondozásáról; IV. tc. az egyház missziói munkájáról; V. tc. az egyház is-

koláiról; VI. tc. az egyetemi evangélikus hittudományi kar létesítéséről és működéséről; VII. tc. az egyházi alkotmány háztartási részének kiegészítése és módosítása tárgyában; VIII. tc. az egyházi törvénykezésről; IX. tc. a magyarországi evangélikus és a magyarországi református egyház közigazgatási és vagyoni kérdéseinek eldöntésére külön bíróságok szervezéséről; X. tc. a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Nyugdíjintézetéről.

november 19. Elfogadták a Magyar Evangéliumi Szövetség alapszabályzatát. Az egyesület célja többek között, hogy védelmezze a vallásszabadságot és mindent megtegyen a vallásüldözés megakadályozásáért.

november 24. Hóman Bálint kultuszminiszter kiadta 83 600/1937. számú rendeletét a nem állami elemi iskolai tanítók illetményeinek újabb szabályozásáról.

december 2. A szlovákiai magyar papság Érsekújvárott kérelmet fogalmazott Rómához, amelyben magyar püspökség alapítása helyett már csak magyar vikáriátus létesítését szorgalmazta.

december 7–11. A magyar református egyház IV. budapesti zsinatának hetedik, befejező ülészakán szigorú fegyelmi büntetéseket léptetett életbe a reverzalist adók ellen, tiltakozott a keresztnek református templomokra illesztése ellen.

december 13. Győrben fölavatták az első magyar újságíró, Ráth Mátyás evangélikus lelkész emlékművét, egy kőből faragott, díszes utcai fáklyakutat. (Ráth Mátyás volt az első magyar nyelvű újság, az 1780–83-ban megjelent *Magyar Hirmondó* alapítója és szerkesztője.)

az év folyamán A Keresztény Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) Balatonaligán üdülőtábort nyitott. —

Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás megszervezte Esztergomban a Szent Anna-plébániát és a Budapest kelen-

földi, valamint a Szent Gellért-plébániákat. — Hat taggal Máriapócson megnyílt a bazilisszák noviciátusa.

1938

január 18–20. A Kálvin János Társaság négyszáz vidéki és budapesti résztvevővel országos falupolitikai nagygyűlést rendezett, amelyen megjelent a református egyház két elnöke, Ravasz László püspök és Balogh Jenő főgondnok is.

január 30. Meghalt Payr Sándor evangélikus teológiai tanár, egyháztörténész.

február 4. Barcza György vatikáni magyar követ tájékoztatta Eugenio Pacelli bíborost, vatikáni államtitkárt a szlovákiai magyar papság főbb kívánságairól. (A meglévő egyházmegyei határok további fenntartása, az újonnan alapítandó érsekség segédpüspöke magyar nemzetiségű legyen, minden olyan egyházmegyében, ahol legalább 15 magyar plébánia van, vagy legalább 35 ezer magyar nemzetiségű hívő él, magyar vikáriátusokat létesítsenek.)

február 28. Meghalt Griger Miklós bicskei plébános, országgyűlési képviselő, kereszténydemokrata legitimista politikus.

március 1. Megindult a *Magyar Munkásifjú* című lap, a Katolius Ifjómunkások Országos Egyesületének (KIOE) közlönye. Kezdő példányszáma 9000 volt.

március 14. Szegeden a jezsuiták irányításával megalakult a Szegedi Ipari Munkavállalók Hivatásszervezete. → 1939. március 30.

április 1. A református és az evangélikus egyház közös nyilatkozata István király jubileumáról és a budapesti Eucharisztikus Világkongresszusról.

április 3. A Foederatio Emericana és a Protestáns Diákszövetség együtt ünnepelte István király halálának 900 éves évfordulóját.

április 16. Meghalt Balogh Elemér református püspök, a pozsonyi református-egyház, a pozsonyi vésztörvényszék és a gályarabság kiváló kutatója.

április 23. A *Református Élet* Pap László fordításában közölte a német hitvalló egyház beadványát Hitlerhez.

április 30. Kihirdették az 1938:XIV. törvénycikket *A tanítóképzésről*. 1. §: a tanítóképzés célja: a jelölteket vallásos alapon és a magyar nemzeti művelődés szellemében való népnevelésre kiképezze; 2. §: összesen 40 tanítóképző tartható fenn. Ebből az állam és a katolikus tanulmányi alap 13, a katolikus egyház, illetve a szerzetesrendek 18, a reformátusok 6, az evangélikusok 2, az izraeliták 1 tanítóképzőt működtethetnek.

május 6. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta, Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 5700/1938. számú rendeletével közzétette az református egyház 1928. május 8-i budapesti zsinata VII. ülészakán alkotott két egyházi törvényt. X. tc: a magyarországi református és evangélikus egyházak közigazgatási és vagyoni vitás kérdéseinek eldöntésére szervezett közös bíróságról; XI. tc: az 1933. október 31-én jóváhagyott egyházi törvények kiegészítéséről és módosításáról.

május 7. Elhunyt Iván László, az unitárius teológia kiemelkedő alakja.

május 15. Budapesten a Tattersallban 30 ezer résztvevő jelenlétében tartott nagygyűlésen az EMSZO (Egyházköz-ségi Munkásszakosztályok) meghirdette a Magyar Cél mozgalmat.

május 22. Budapesten eucharisztikus kongresszust előkészítő nagygyűlést tartottak.

május 25. Budapesten a Hősök terén megtartották a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus nyitóünnepségét. Ebből az alkalomból délután 5 óra körül a főváros valamennyi római katolikus templomában megszólaltak a harangok.

május 26–29. Budapesten megrendezték a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszust. (Ezért ebben az évben nem tartottak Katolikus Nagygyűlést.) Jelmondata: „Eucharistia – Vinculumcaritatis” (Az Oltáriszentség a szeretet köteléke). A pápát Eugenio Pacelli bíboros államtitkár legátusként képviselte. A magyar főpapokon kívül 14 bíboros, 48 érsek, 197 püspök jött el az ünnepségre. (A német és osztrák főpapoknak Hitler megtiltotta a részvételt.) 26-án Gellért-hegyi tűzijátékkal egybekötött eucharisztikus hajós körmenetet rendeztek a Dunán, amit később kongresszus leglátványosabb eseményeként emlegettek.

május 29. Kihirdették az 1938:XV. törvénycikket *A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról* (ún. I. zsidótörvény). A sajtó-, ügyvédi, mérnöki és orvosi kamara tagjainak, az üzleti és kereskedelmi alkalmazottaknak legföljebb 20%-a lehet zsidó. (Zsidó az, aki izraelita vallású, illetve aki 1919. augusztus 1. után keresztelkedett ki.)

május 30. Budapesten ünnepélyesen megnyitották a Szent István jubileumi évet.

május vége–július eleje A Szent Jobbot szállító Aranyvonat 7 utat tett meg annak érdekében, hogy az ereklyét ne csak a szokásos augusztus 20-i budapesti Szent Jobb-körmeneten, hanem az egész országban láthassák a hívők.

június 1. Székesfehérváron a Prohászka-emléktemplomba temették újra Prohászka Ottokár néhai székesfehérvári

megyéspüspököt. — Életbe lépett a református egyház XI. törvénycikke, amely módosította az egyházi kódexet. (A kormányzó május 6-án hagyta jóvá.)

június 3. Kihirdették az 1938:XIX. törvénycikket *Az országgyűlési képviselők választásáról*. II. rész, III. fejezet, 24. §: a választójoghoz megkívánt hatévi helyben lakás nem vonatkozik a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezet hivatalos alkalmazásában lévő lelkészére; III. rész, V. fejezet, 55. §: a választhatóság feltétele többek között az, hogy a jelöltnek legyen élethivatás-szerű, állandó foglalkozása. Ennek megfelel az is, „aki valamely egyházi rendnek vagy egyházi testületnek élethivatás-szerűen tagja”.

június 6. Bazilissza apácákat avattak Máriapócscon.

június 13. A Független Kisgazdapártból és az Egyesült Keresztény Pártból kilépett országgyűlési képviselők – Rakovszky Tibor, Matolcsy Mátyás, Horváth Ferenc, Lang Lénárt, Mózes Sándor, Némethy Vilmos kisgazdák, Meizler Károly és Béli Béla keresztény pártiak – új pártot alakítottak Keresztény Nemzetiszocialista Front néven. Meghirdetett célja a keresztényszocializmus és a nemzetiszocializmus szimbiózisának megvalósítása.

június 19. Raffay Sándor püspök Kardoskúton evangélikus templomot szentelt.

augusztus 4–11. Dunavécsén táborozott az YMCA, a Keresztény Ifjúsági Egyesületek Világszövetsége. A tábor gr. Teleki Pál kultuszminiszter is meglátogatta.

augusztus 14. Országszerte Református Ifjúsági Mozgalom Napokat rendeztek.

augusztus 18. Kihirdették az 1938:XXXIII. törvénycikket *Szent István király dicső emlékének megörökítéséről*.

augusztus 23. Debrecenben rendezték a magyar reformátusok első világgyűlését.

szeptember 1. A dunántúli református egyházkerület a pápai nőnevelő intézet

tanítóképzőjének helyébe érettségit adó, négy évfolyamos leánylíceumot nyitott.

szeptember 11. Fölavatták a Sárospataki Református Teológiai Akadémia új internátusát.

szeptember 12. Megalakult az Angolkisasszonyok önálló magyar rendtartománya. → október 4.

szeptember 14. A gyulafehérvári püspökség élére apostoli kormányzóként a Szentszék Márton Áront, a kolozsvári Szent Mihály-plébánia vezetőjét, székesegyházi kanonokot állította.

szeptember 15. A P. Csávossy Elemér jezsuita szerzetes és Mester Margit alapította Unum Testvérek Közössége megkapta az első püspöki jóváhagyást Glattfelder Gyula csanádi püspöktől.

október 3. Révész Imre egyetemi tanárt beiktatták a tiszántúli református egyházkerület püspöki méltóságába.

október 4. A katolikus püspöki kar konferenciáján Serédi Jusztinián bíboros hercegrímás bejelentette, hogy a magyarországi Angolkisasszonyok az Apostoli Szentszék intézkedése folytán elszakadtak Sankt Pöltentől és külön provinciát képeznek Budapest székhellyel, de a Sankt Pölten-i generáliátus alatt. Az első magyar tartományfőnöknő: Krigovszky M. Magdolna.

október 4–5. Megrendezték a Debreceni Református Kollégium 400 éves jubileumi ünnepségeit.

október 11. Domján Elek püspök fölszentelte a diósgyőr-vasgyári új evangélikus templomot.

október 13. Székesfehérvárott megnyitották az Egyházmegyei Gyűjteményt, elsőként az egyházmegyek közül.

október 16. Raffay Sándor evangélikus püspök fölszentelte a nagymágocs-árpádalmi missziói egyházközség templomát.

október 26. Az Actio Catholica alelnökeinek tanácskozása nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a nemzetiszocialisták

hatalomra juthatnak, ami pedig kritikusná tenné az egyház helyzetét.

október 30. Ravasz László református püspök fölszentelte a 200 ezer pengős költséggel újjáépített ceglédi templomot, amely Magyarország egyik legnagyobb és egyetlen kupolás református temploma. (A templom 1936-ban gyuladt ki.)

november 2. Az első bécsi döntés. Eugenio Pacelli bíboros, vatikáni államtitkár melegen üdvözölte a területi változást.

november 3. A Szentszék az esztergomi érsekség joghatóságát kiterjesztette a trianoni békével elcsatolt, a bécsi döntéssel visszatért érsekségi területek fölé.

november 6. Csernák Béla nagyváradai lelképásztor, a királyhágó-melléki egyházkerület főjegyzője fölszentelte az erdélyi Boksánbánya reformátusainak új templomát és harangját.

november 10. A Kassára bevonuló Horthy Miklós kormányzó előtt Csárszky József, a kassai püspökség apostoli kormányzója tolmácsolta a magyar és a szlovák hívők hódolatát. — Budapesten a Gellért Szálló márványtermében fölavatták a magyar Luther-serleget. Az ünnepségen számos politikus, világi és egyházi előkelőség jelent meg.

november 18. Az Unitárius Egyház Igazgató Tanácsa új területi beosztást rendelt el: az eddigi négy egyházközség mellé négy szórvány-egyházközséget szervezett, s ezek élére megbízott gondozó lelkészeket állított.

november 27. Kovács Sándor püspök fölszentelte a tatabányai új evangélikus templomot.

december 15. Megjelent a *Korunk Szava* VII. évfolyama 24., egyben utolsó száma. → 1939. január 16.

december 24. XI. Pius pápa Márton Áront, a kolozsvári Szent Mihály-templom plébánosát, kolozs-dobokai főesperest és kanonokot a gyulafehérvári (erdélyi) római katolikus egyházmegye megyéspüspökévé nevezte ki.

december 27. Megalakult a Magyar Református Munkásszövetség. — Tasnádi Nagy András igazságügy-miniszter, mint a szövetség országos elnöke, fölavatta a Bethlen Gábor Szövetség új helyiségét és diákotthonát Budapesten, a Semmelweis u. 17. szám alatt.

év vége Megalakult a Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája (MIPI) a kongresszusi, ortodox és status quo ante hitközségeket magában foglaló országos irodáknak és a cionisták közös szerve. Célja: a zsidótörvényektől sújtott zsidóság lelki és szociális felkarolása.

az év folyamán A Központi Statisztikai Hivatal jelentése szerint Magyarországon 26 hittudományi főiskola van 155 oktatóval és 1093 hallgatóval. Az oktatási alaptípusok fenntartó szerint:

	elemi	polgári	gimnázium
állami	1287	143	69
községi	827	98	12
társasági	11	21	6
magán	131	—	—
egyház	4643	105	87

A 4643 egyházi iskola közül latin szertartású katolikus 2856, görög szertartású katolikus 131, közös katolikus 8, református 1079, evangélikus 395, közös protestáns 5, ortodox 23, unitárius 1, izraelita 145 volt. — A magyarországi unitáriusok megoszlása: 1. Dunántúli körlelkézség, székhelye: Polgárdi 520 fő; 2. Budapesti egyházközség 3200 fő; 3. Pestvidéki szórvány-egyházközség, székhelye: Pestszentlőrinc 600 fő; Pestvidéki terület 300 fő; 4. Dunapataji szórvány-egyházközség 280 fő; 5. Hódmezővásárhelyi egyházközség 920 fő; 6. Füzesgyarmati egyházközség 350 fő; 7. Debreceni szórvány-egyházközség 450 fő; 8. Kocsordi szórvány-egyházközség 300 fő. Összesen 6920 fő. (A népszámlálási adatokban ennél több az unitáriusok száma, de csak ennyien voltak azok, akik az egyházzal valamilyen szintű kapcsolatban álltak.) — Megalakult a Szent Domonkos-rend önálló magyar provinciája.

1939

január 1. Életbe lépett a véglegesnek szánt katolikus egyházközségi szabályzat. (Elvileg 1985. január 1-jéig volt mérvadó.)

január 12. Elhunyt Biberauer Richárd, a református diakonisszámunka megalapítója.

január 13. A katolikus püspöki kar hozzájárult a kisbérletek alakításáról szóló törvényjavaslathoz, azzal, hogy a kegyúri terhek biztosításáról és a javadalmak kárpótlásának garantálásáról kielégítő intézkedések történnek. Ugyanekkor vitatták meg a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásáról szóló törvényjavaslatot. Észrevételeiket és fenntartásaikat írásban és szóban a miniszterelnök tudomására kívánták hozni.

január 16. A képviselőházban gr. Apponyi György interpellált a katolikus sajtó üldözése tárgyában. Dulin Jenő kispárti képviselő a *Korunk Szava* lapengedélyének megvonása miatt kért szót.

január 19. Br. Apór Gábor, az új vatikáni magyar követ átadta megbízólevelét XI. Pius pápának.

február 3. Nyilas gárdisták kézigránátos merényletet követtek el a Dohány utcai zsinagógából távozó hívek ellen. — Elhunyt Paulik János evangélikus lelkész, egyházkerületi főjegyző, szerkesztő, egyházi író és publicista.

február 5. A budapesti Református Teológiai Akadémia dísztermében több száz paraszt-, munkás- és diákfiatal

gyűlt össze. Találkozójukon hangzott el Ravasz László püspök emlékezetes előadása *A nagy szakadék* címmel.

február 10. Elhunyt XI. Pius pápa.

február 12. Márton Áront Kolozsvárott a Szent Mihály-templomban püspökké szentelték. — Budapesten megalakult a Katolikus Leánykörök Szövetsége (KALÁSZ). Ekkor a mozgalom 1400 egyesületben 60 ezer tagot számlált. Vezetője: Luczenbacher Rita.

március 1. Megnyílt a magyar református egyház V. budapesti zsinata. → június 30., szeptember 6–7.

március 2. A bíborosi testület a harmadik választási menetben 61 szavazattal, E. Tisserant bíboros ellenszavazatával Eugenio Pacelli bíboros államtitkárt választotta meg pápának, aki a XII. Pius nevet vette fel.

március 11. Kihírdették az 1939:II. törvénycikket *A honvédelemről*. 9. §: teológusokat csak hivatásukkal összeférő kiképzésben lehet részesíteni; 42. §: a papjelölteknek besorozás esetén csak póttartalékos szolgálatot kell teljesíteni; 88. §: a lelkési szolgálatot teljesítőket mentesítették a honvédelmi személyes szolgáltatások alól; 95. §: a beszállásolás alól mentesültek az istentiszteletre szánt helyiségek, a női zárda- és börtönök belső elzárás által elkülönített részei; 99. §: dologi szolgáltatás tekintetében a klerikusok kedvezményeket kaptak.

március 15. Kárpátaljára bevonultak a magyar csapatok.

március 20. Raffay Sándor püspök és Onni Talas finn követ Nagytarcsán föl-avatták az első evangélikus nép főiskolát, a Tessedik Sámuel Evangélikus Missziói Intézetet.

március 22. A budapesti evangélikus egyház megye presbiteri gyűlésén az egyház és a politika egymásra hatásáról, a zsidó áttérésekről folyt nagy vita.

március 24. Imrédy Béla volt miniszter-

elnök Pannonhalmára utazott „pihenés” céljából.

március 25–26. Az egyetemek és főiskolák evangélikus vallású hallgatói megrendezték első országos találkozójukat.

március 30. Megalakult Budapesten a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete. → május 20.

március 31. A felsőház egyesített bizottságában a zsidókérdésről szóló Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök. (A zsidókérdés aktuális, de a hozandó törvény nem sérthet szerzett jogokat.)

április 2–4. A Soli Deo Gloria Szövetség 1600 diák részvételével Ifjúsági Kongresszust tartott Budapesten.

április 18. Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök a felsőházban mondott beszédében tiltakozott az ellen, hogy keresztényeket zsidó származás miatt zsidóknak nyilvánítsanak.

április 27. Debrecenben a M. Kir. Tisza István Tudományegyetem előterében, az akkori Tisza István téren fölavatták Huszár Gál író és könyvnyomtató, Szenczi Molnár Albert író és szoltárfordító, valamint Komáromi Csipkés György debreceni református lelkész, teológiai tanár szobrát. (A szobrok Ohmann Béla, Pásztor János és Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotásai.) — Debrecenben elhelyezték a református egyetemi templom alapkövét.

április Megjelent az új evangélikus egyházi törvények gyűjteménye.

május 5. Kihírdették az 1939:IV. törvénycikket *A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról* (ún. II. zsidótörvény.) Zsidónak minősül, vallásától függetlenül az, akinek legalább egyik szülője vagy legalább két nagyszülője zsidó vallású. Zsidók nem szerezhettek ezután honosságot, sőt a belügyminiszter visszavonhatja állampolgárságukat, ha az 1914. július 1. után kelt; állami vagy közintézményben nem alkalmazhatók, nem lehetnek

lapszerkesztők, lapkiadók; az ügyvédi, orvosi, mérnöki, sajtó-, színházi és filmművészeti kamarák tagjai közé csak 6% erejéig vehetők föl, nem vezethetnek színházat és mozit; állami egyedáruságot és hatósági engedélytől függő egyéb jogosítványt nem kaphatnak, a már kiadott engedélyek öt éven belül visszavonandók, közszállításokból 1939–1940-ben 20%, 1941–1942-ben 10%, 1943-ban csak 6% erejéig részesülhetnek; iparigazolványt, illetve iparendélyt csak ezen belül kaphatnak, magánvállalatoknál csak 12%-os arányban vehetők föl; az arányszámokat, amelyek az alkalmazottak illetményeire is vonatkoznak, 1942. december 31-ig kell elérni. 2. §: a törvény nem alkalmazható arra, aki keresztény hitfelekezetnek tényleges vagy nyugdíjas lelkipásztora.

május 7. A KALOT, az EMSZO, a Hivatásszervezet és a Dolgozó Lányok mintegy 30 ezer főnyi hallgatóság előtt újabb nagygyűlést tartottak a Tattersallban. A II. világháború kitörése előtt ez volt a hivatásrendi szervezetek legnagyobb demonstrációja.

május 10. A Miskolcon megjelent *Keleti Egyház* című tudományos és egyházpolitikai folyóirat szerkesztőinek kezdeményezésére Budapesten megalakult a Szent Miklós Magyarországi Unió Szövetség (SZEMUSZ). Célja: intenzív imaapostolkodás és munkálkodás a keresztény egyházak egyesítése érdekében.

május 18–21. Budapesten megtartották a XXVIII. Katolikus Nagygyűlést, amely az elmúlt évi budapesti Eucharisztikus Világkongresszus témáit dolgozta föl. → 1941. október 5–7.

május 20. A belügyminiszter láttamozta a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezetének alapszabályait.

június 5–12. Stockholmban, az Európai Pümkösi Konferencián 3 tagú magyar

küldöttség vett részt. Tomi József, a Pümkösi Gyülekezetek Magyarországi Szövetsége vezetője itt javasolta az egységes balkáni pümkösi mozgalom megteremtését úgy, hogy egységes hitvallás megalkotását tervezte, de törekvése meghiúsult a skandináv pümkösi ellenállásán.

június 12. Raffay Sándor püspök fölszeneltelte a rákoscsabai új evangélikus templomot. Tervezte Sándy Gyula műgye-temi tanár és Ruttkay Ödön építész.

június 13. Sztojka Sándor addigi munkácsi görög katolikus püspök hűségeskü- tett Horthy Miklós kormányzó kezébe, miután a püspökség az első bécsi döntés értelmében visszakerült Magyarorszá- g területére.

június 16. Elhunyt Nagy István reformá- tus lelkész, egyházi író.

június 24. Az Országos Magyar Protes- táns Diákszövetség közgyűlése új alap- szabályt alkotott, amelyet a Belügymi- nisztérium 149 315/1940/VII-a. számon hagyott jóvá.

július 19. *A Dioecesium fines* kezdetű – az *Acta Apostolica Sedis*ben közzé nem tett – bulla visszacsatolta az esztergomi főegyházmegyéhez a bécsi döntéssel visszaítélt területét, a kassai és roznányi püspökségek újra az egri, a munkácsi pedig az esztergomi érsekség suffraganeusa lett. (Salacz Gábor felfogása szerint a nevezett püspökségek suffra- ganeusi jogviszonya ma is érvényes.)

június 30. Horthy Miklós kormányzó jóvá- hagyta a református egyház 1939. március 1-jén megnyílt V. budapesti zsiná- tának I. törvénycikkét: a Magyarorszá- ghoz visszacsatolt felvidéki területeken fennálló református önkormányzati testületeknek a magyarországi refor- mátus egyház többi részével való egye- sítéséről.

július A Szentszék Bubnics Mihály nagy- tapolcsányi plébánost kinevezte roznányi megyéspüspökké. (Az egyházme- gyének a bécsi döntés után Szlovákia-

ban maradt 38 plébániája külön önálló apostoli kormányzóság lett Csárszky István eperjesi adminisztrátorral az élén.)

augusztus 18. A Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternél tartott tárgyaláson elfogadták, hogy az olasz–magyar kultúrkapcsolatok ápolása érdekében a Szent Benedek-rend tagjai vállalják, hogy a magyar kormány támogatásával egy nevelőintézettel egybekapcsolt olasz gimnáziumot állítanak föl. → október.

augusztus 19–20. Kispesten konferenciát tartott a Pünkösdi Gyülekezetek Magyarországi Szövetsége. Elhatározták: nagyszabású missziókampányt indítanak, hogy megkétszerezzék háromezres taglétszámukat. → december 2.

augusztus 24. XII. Pius rádiószózzattal fordult a világhoz, amelyben híressé vált mondatát ismételte: „A békével nem veszett még el semmi, de a háborúval minden elveszhet.”

szeptember 1. Beresztóczy Miklós prímási titkár lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke miniszteri osztálytanácsosként. (1946. január 1-jén miniszteri osztályfőnökké léptették elő.)

szeptember 6–7. A református egyház V. budapesti zsinata második ülészakán elfogadták „a Magyarországhoz visszacsatolt területeken lévő református egyházi önkormányzati testületeknek a református egyház többi részével való egyesülése végrehajtásáról” szóló törvényjavaslatot. (A visszacsatolt területen lévő három református egyházkerület megszűnik: a felvidéki dunáninneni egyházkerület a dunántúli egyházkerületbe, az ugyancsak felvidéki tiszáninneni egyházkerület, valamint a kárpátaljai egyházkerület ungi egyházmegyéje a tiszáninneni egyházkerületbe, a kárpátaljai egyházkerület pedig az ungi egyházmegye kivételével a tiszántúli egyházkerületbe tér vissza.) A törvény

Horthy Miklós kormányzó október 28-i megerősítése után, 1939. november 2-án lépett életbe. → 1940. december 11.

szeptember 8. XII. Pius pápa üzenetében további munkára buzdította a KALOT-ot.

szeptember 26. Meghalt Bitter Illés ciszterci paptanár, a Foederatio Americana alapítója és első commendatora.

szeptember 30. A Krisztusban Hívó Nazerénus Gyülekezetek egyházi szolgálai beadvánnyal fordultak a honvédelmi miniszterhez, melyben összegezték a katonakérdésben elfoglalt álláspontjukat. (Eskü helyett fogadalomtételt kérnek, hitbéli és lelkiismereti meggyőződésből nem fognak fegyvert.)

október 1. *Jelenkor* címmel, Katona Jenő szerkesztésében új katolikus lap indult, amely a *Korunk Szava* szellemi örökségét vette át. (1944. március 15-én jelent meg a lap utolsó száma.)

október 3. A katolikus püspöki kar pártólólag tárgyalta a katolizált br. Kornfeld Móric beadványát, amelyben javaslatot tett a zsidótörvény által sújtott katolikus konvertiták támogatására. Ennek keretén az év elején alakult Magyar Szent Kereszt Egyesület szolgálna. A püspöki kar gr. Zichy Gyula kalocsai érseket bízta meg a mentés irányításával. — A pestkörnyéki református egyházmegye közgyűlésén Szász Lajos országgyűlési képviselő, a Pénzügyminisztérium vezető államtitkára, az egyházmegye gondnok-elnöke előadást tartott: *Hogyan politizáljon a lelkipásztor?* című témáról. — Elhunyt Sörös Béla losonci püspök-lelkipásztor, a visszaolvadott dunáninneni református egyházkerület püspöke, felsőházi tag.

október 14. Összeesküvés vádjával a román hatóságok letartóztatták a szatmár–nagyváradai egyházmegye 12 papját, de hatan, köztük Pakocs Károly szatmári kanonok Magyarországra menekültek. → november vége.

október 28. Montini vatikáni helyettes államtitkár hivatalos jegyzékben kifejtette, hogy Magyarországra a jövőben feudális szerep vár Németország fennhatósága alatt.

október 28–31. Az Országos Bethlen Gábor Szövetség megrendezte az I. Országos Protestáns Napokat.

október Megnyitották a pannonhalmi olasz gimnáziumot, amelyet gr. Ciano olasz külügyminiszterről neveztek el.

november 5. Medgyasszay Vince püspök fölszentelte a szombathelyi új református templomot.

november 8. Megalakult az evangélikus egyház első egyetemes presbitériuma, az új egyházi törvénnyel alkotott legmagasabb egyházi tanács.

november 10. Serédi Jusztinián bíboros hercegrímás engedélyezte a hollandiai eredetű Betegek Apostoli Mozgalma magyarországi szervezését.

november 15. Az Unitárius Egyház Igazgató Tanácsa ülésén a független magyar unitárius egyház kiépülését szolgáló törvénytervezetet tárgyaltak. (A törvény öt szakaszba osztva szabályozta volna az unitárius egyház életét: 1. az alkotmányról; 2. a lelkészekről és tanítókról; 3. az egyházi közigazgatási és fegyelmi bírásokról; 4. az egyházi lelkészi nyugdíjintézetéről; 5. az egyházi adózásról és vagyonkezelésről.) (A törvényt nem terjesztették föl állami jóváhagyásra, mert Észak-Erdély Magyarországhoz csatolásával elveszítette aktualitását.)

november 24. A 10 900/1939. ME számú rendelet a visszacsatolt felvidéki területeken életbe léptette a lelkészi illetmé-

nyekre vonatkozó magyar jogszabályokat. → december 7.

december 2. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 363 500/1939. VII. a. számú rendelete antimilitarista tanok hirdetése miatt, honvédelmi érdekekre hivatkozva a metodista és a baptista egyház kivételével az összes kisegyházi közösség működését azonnali hatállyal betiltotta. A rendelet név szerint a következőket említette: nazarénusok, adventisták, szombatosok, Jehova Isten tanúi (összefoglaló nevükön millenisták), Istengyülekezet, őskeresztények, pünkösdisták. (Ezt követően a vallás- és közoktatásügyi, valamint az igazságügy-miniszternek több, a gyülekezetek elleni adminisztratív megtorló intézkedésekre bátorító rendelete jelent meg.) → 1940. január 10., 1941. január.

december 7. A 11 400/1939. ME számú rendelet a visszacsatolt kárpátaljai területeken életbe léptette a lelkészi illetményekre vonatkozó magyar jogszabályokat.

december 15. XII. Pius pápa elfogadta Fiedler István szatmár–nagyvárad megyéspüspök lemondását, egyidejűleg muliai c. püspökké nevezte ki, s ideiglenesen Márton Áron gyulafehérvári érseket bízta meg az egyházmegye apostoli kormányzásával. → 1940. február 10.

december 29. A 153 000/1939. VKM számú rendelet újból szabályozta a nem állami elemi népiskolai tanítók illetményeit.

az év folyamán Pestlőrincen Máté Géza tervei szerint unitárius templom és gyülekezeti terem épült. — Székesfehérváron ciszterci gimnázium nyílt.

1940

január 3. Boda József lelképásztor munkája eredményeképp Veszprémben megnyílt a református népfőiskola.

január 10. A belügyminisztertől a nazarénusok kérvényezték betiltásuk föloldását.

január 11. A dunántúli református egyházkerület közgyűlésén Balogh Jenő főgondnok a kormányzó történelmi küldetéséről, a hazajutott reformátusok hit- és nemzethűségéről beszélt. (1938. november 2. után és 1939 tavaszától 263 református egyházközség tért vissza Magyarországhoz.)

január 17–18. Károli Gáspár vizsolyi Bibliája megjelenésének 350. évfordulója alkalmából a Kálvin János Társaság és a Magyar Kálvin Szövetség országos értekezletet rendezett.

január 30. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás az összes katolikus fiú- és leányiskolában megengedte a „Kistestvér”-mozgalom megindítását, amelynek célja, hogy az ifjúságban fölébressze a szociális érzéket és az apostoli lelkületet. (A mozgalom résztvevői vállalták a szegény gyermekek támogatását oly módon, hogy havonta egyszer ajándékot küldenek vagy levelet írnak nekik.)

február 10. Bárdossy László bukaresti magyar követ jelentette Budapestre, hogy a román kormány Papp József (Iosif Pop) nagyváradi kanonokot kívánja szatmár–nagyváradi püspökké kineveztetni. (Papp József az egri főegyházmegye papjaként 1919-ben az Egerből kivonuló román csapatokkal távozott. 1921-ben a bukaresti vallásügyi minisztérium osztálytanácsosa lett.) → február 29.

február 11. Budapesten Radonski püspök megnyitotta a Lengyel Katolikus Szabadegyetemet.

február 18. Elhunyt Csikesz Sándor, a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem volt rektora, a református hittudományi kar gyakorlati teológiai tanára, 1925-ben a *Theológiai Szemle* alapítója, az Országos Református Lelkész Egyesület volt főtárháza.

február 20. Életének 93. évében elhunyt Sztchlo Kornél ügyvéd, az evangélikus

egyházegetem kiérdemesült főügyésze, jeles jogtudományi író.

február 29. Br. Apor Gábor vatikáni magyar követ Maglione vatikáni bíboros államtitkárral közölte, hogy nagyon kényes helyzet elé állítaná a Szentszék Magyarországot, ha a 90%-ban magyar ajkú szatmár–nagyváradi püspöki székhelybe román nemzetiségű főpapot ültetne. → július közepe.

március 16. Az 1172/1940. VKM számú rendelet utasította az egyházi hatóságokat az 1939:IV. törvény cikk 5. §-ban foglalt rendelkezések végrehajtására. (Zsidót egyházi hatóság alatt álló tanintézetekben nem lehet alkalmazni.)

április 12. Ravasz László református püspök levélben kérte Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztertől a Hetedik Napi Adventista Felekezet szabad vallásgyakorlatának engedélyezését. → 1941. január — A 3610/1940. ME számú rendelet a zsidók csoportos kivándorlásának engedélyezését szabályozta. (Szervezett kiutaztatással csak a Belügyminisztérium engedélyével lehet foglalkozni. Minden egyes csoport kivándorlása előtt tervet kell benyújtani a minisztériumnak.)

április 26–28. Az Országos Magyar Protestáns Diákszövetség szociális konferenciát rendezett. (Az előadók közt volt Kodolányi János, Nótél Rudolf, Pap Béla, Dezséry László, Krig Károly.)

április 30. Meghalt Bangha Béla jezsuita szerzetes, a magyar katolikus sajtó és publicisztika egyik vezéralakja.

május 24. A Református Keresztyén Ifjúsági Egyesület és a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Titkársága bizalmas népfőiskolai értekezletre gyűlt össze. (Elhatározták a koordináló Népfőiskolai Tanács létrehozását.) → 1941. április 20–21.

május 26. A fővárosi Pesti Vigadóban megrendezték a VIII. Református Nagygyűlést.

június 9. A katolikus hivatásrendi mozgalmak a budapesti Szent István-bazilikában tüntettek a nemzetiszocializmus ellen.

július 4. Túróczy Zoltán tiszakerületi püspök fölszentelte a finn segítséggel épült új egri evangélikus templomot.

július 7. Az óbudai evangélikus templomban fölavatták az új mesterorgonát. (Zalánfy Aladár orgonatanár és Árokházy Béla orgonaművész tervei szerint 2185 síppal épült, 3 manuális és 25 regiszteres.)

július 9. A *Magyar Értesítő* című protestáns egyháztársadalmi és iskolai félhivatalos hírlaptudósító újság közölte, hogy az 1939 őszen betiltott pünkösdist mozgalom vezetői és a bányai evangélikus egyházkerület püspöke meg egyezést kötött. Eszerint a pünkösdist mozgalom hívei alávetik magukat az evangélikus egyház hitelvének és szokásainak.

július 12. Kihirdették az 1940:XX. törvénycikket *Az iskolázási kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskoláról*. 1. §: „A népiskola feladata, hogy a gyermeket vallásos és erkölcsös állampolgárrá nevelje...” A népiskola fenntartója egyház is lehet.

július 14. Fölszentelték a magyaróvári új református templomot.

július közepe A Szentszék Napholcz Pál kolozsvári jezsuita házfőnököt nevezte ki a szatmár-nagyváradai egyházmegye püspökévé.

július 16. XII. Pius pápa a római papi kollégiumot Pápai Magyar Egyházi Intézet rangjára emelte. → 1979. április 5.

július 17. Buday-Goldberger Leó gyáros, a felsőház tagja 1000 pengőt ajánlott fel az 1939:IV. törvénycikk által sújtott magyar állampolgárok megsegítésére indított katolikus akcióra.

július Slachta Margit nővér engedélyt kapott, hogy a Szociális Testvérek Társasága megtelepedjen Budapesten, a XI.

kerületi Ulászló u. 11. szám alatti Őrangyal-telepen.

augusztus 6. Kihirdették az 1940:XXII. törvénycikket *Az egyenesadókra vonatkozó egyes törvényes rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről*. 9. §: vallási célra ingyen átengedett épület az ingyenes átengedés időtartamára mentes a házadó és összes járuléka alól.

augusztus 23. Túróczy Zoltán püspök a tiszakerületi evangélikusoknak helyzetképet adott az állam és egyház viszonyáról: „Magyarországon az egyház helyzete világviszonylatban is egészen kivételes...”

augusztus 26–30. 45 fiatal pap részvételével Érden megrendezték a KALOT első papi nagytáborát.

augusztus 30. A második bécsi döntéssel Magyarországhoz csatolták Észak-Erdélyt. Ezzel megszűnt az Unitárius Egyház Igazgató Tanácsának illetékessége.

szeptember 1. Napholcz Pál kinevezett szatmár-nagyvárad püspök levélben tudatta a Szentszékkel, hogy a második bécsi döntéssel beállott helyzetre való tekintettel csak akkor fogadhatja el püspökké szentelését és beiktatását, ha a Szentszék ezt határozottan kívánja, s Magyarország kormányzója és kormánya kifejezetten hozzájárul. XII. Pius pápa elfogadta Napholcz lemondását. (1941-ben a zugligeti Manréza rektora, 1942-ben pedig a jezsuiták magyar rendtartományának főnöke lett, 1943-ban bekövetkezett haláláig.) — Szabó Imre esperes fölszentelte a budapesti reformátusok Hazatérés-templomát a Szabadság téren.

szeptember 27. Megszűnt a váradhegyfoki premontrei kormányzó-perjelség különállása, s ezzel a trianoni béke következtében három részre szakadt jászóvári prépostság újból egyesült. — Medgyaszay Vince dunántúli püspök fölszentelte a nagyatádi új református templomot.

október 1. Érden megnyílt a KALOT első állandó jellegű bentlakásos népfőiskolája. → december 22.

október 11. Kihirdették az 1940:XXVII. törvénycikket *A keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőinek felsőházi tagságáról*. Az 1926. évi törvényhez képest, a területi változásoknak megfelelően, újonnan felsőházi tag: a kassai, nagyvárad, rozsnyói, szatmári megyéspüspök; az erdélyi egyházmegye Magyarországhoz került részének kormányzója (a kolozsvári helynök), a munkácsi, nagyvárad, szamosújvári görög szertartású megyéspüspök, az eperjesi apostoli kormányzó helynök. Konkrétan megnevezi a törvény a jászóvári és premontrei prépostot, az esztergomi, kalocsai és egri székesfőkapitán nagyprépostját; az erdélyi róm. kath. Státus újjászervezéséig az erdélyi római katolikus egyházmegyében szervezett igazgatótanács világi elnöke, vagy helyettese (az igazgatótanácsot a román uralom alatt állították a Státus helyébe a konkordátum értelmében); a református egyház valamennyi egyházkerületének püspökei és főgondnokai (a törvény felsorolta az 5 egyházkerületet az erdélyivel együtt, de nem tért ki arra, hogy az erdélyi egyházkerületben nem egy, hanem több világi főgondnok van); az evangélikus egyháznagyok közül a hivatalban legidősebb két püspök, egyetemes felügyelő, és a hivatalban legidősebb egyik kerületi felügyelője, továbbá (ez új) az a püspöke vagy választott felügyelője, aki hivatalában a felsoroltak után a legidősebb; unitáriusok esetében nincs változás; a budai ortodox (görögkeleti) püspök, valamint (ez új) az a magyarországi ortodox püspök, akit a miniszterelnök javaslatára a kormányzó kijelöl.

október 12. A Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Titkársága elnevezése Testületre változott. (A rövidítés változatlan: KALOT.)

október 16. A püspökkari konferencia a Katolikus Tanügyi Főhatóság hatáskörébe utalta a líceumokat és a tanítóképző akadémiákat, ezért nevét is megváltoztatta Katolikus Iskolai Főhatóságra. — Az Actio Catholica hivatalos lapja az *Egyházi Lapok* lett.

október 26. Meghalt Károlyi Árpád református történetíró.

október 27.–november 5. Az Országos Bethlen Gábor Szövetség Budapesten megrendezte a II. Országos Protestáns Napokat.

november 2. Országos ünnepséggel fölavatták a Magyar Keresztény Leányegyesületek Nemzeti Szövetségének Budapesten, a Bocskai u. 77. szám alatt, Lehoczky György építésmérnök tervei szerint épült új székházát.

november 12. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 146 894/1940. VH-a szám alatt láttamozta a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) alapszabályait. Ezzel az agrárifjúsági mozgalom önálló jogi személy lett.

november 23. Ismét önálló rendtartomány lett a baziliták magyar ága. Központja Máriapócs.

november 28. Heti 20 ezer példányban megjelent a *Magyar Vetés* című politikai hetilap, a KALOT lapja.

december 8. Horthy Miklós kormányzó jelenlétében Ravasz László püspök föl szentelte a budapesti Pozsonyi úti református Hálaadás-templomot. Tervezői: Tóth Imre, Halászy Jenő építésmérnökök, Wanner Henrik mérnök.

december 11. A Református Egyház Országos Zsinata megtárgyalta és elfogadta „A Magyarországhoz visszacsatolt keleti és erdélyi területeken fennálló református egyházi önkormányzati testületeknek a magyarországi református egyház többi részével ismét egyesítéséről” szóló törvénytervezetet. → 1942. április 9.

december 22. Gr. Teleki Pál miniszterelnök is megjelent a KALOT érdi nép-főiskolájának első vizsgaelőadásán.

december Megjelent az *Új Rend* című hetilap, az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO) hivatalos közlönye. (1944-ben szűnt meg.)

az év folyamán Gajdics Péter Pál görög katolikus pap lett az eperjesi görög

szertartású egyházmegye püspöke. (1960-ban halt meg egy Pozsony melletti börtönben.) — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás a Bény községi és a Budapest Fehérvári úti, a Szent Adalbert, valamint a felső-krisztinavárosi plébániát szervezte meg. — Megjelent a *Heidelbergi Káté* részletes magyarázata, Ecsedy Aladár munkája.

1941

január 31. Az ezen a napon tartott népszámlálás szerint az ország népessége 13 643 620 fő. Felekezeti megoszlás: latin szertartású katolikus 52,8%; görög szertartású katolikus 11,8%; református 19,6%; evangélikus 5,5%; ortodox 3,5%; unitárius 0,4%; izraelita 4,9%; egyéb 0,1%.

január Az 1939. december 2-án betiltott adventista gyülekezet Magyarországi Bibliaköve tők Felekezete néven újra-szerveződött.

február 1. Kapi Béla dunántúli evangélikus püspök a német eredetű gyülekezetek szükségleteinek kielégítésére *Wehr und Waffe* címmel német nyelvű egyházi hetilapot alapított. — Fölavatták a gr. Teleki Pál miniszterelnök, a ciszterci apátság és az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga anyagi támogatásával épült zirci KALOT Népfőiskolát.

február 8. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta a református egyház 1939. március 1-jén megnyílt V. budapesti zsinatának újabb törvénycikkeit: III. tc: a Magyarországhoz visszacsatolt keleti és erdélyi területeken fennálló református önkormányzati testületeknek a magyarországi református egyház többi részével való egyesítéséről; IV. tc: az 1933. évi I. tc. 173. §-ának módosításáról.

március 4. Megalakult a szlovák katolikusok Magyarországi Szent Adalbert Tár-

sulata irodalmi és tudományos ismeretterjesztési hatáskörrel.

március 18–20. Pozsonyban kormány-megállapodás zárta le az első bécsi döntéssel keletkezett egyházi javadalmakkal kapcsolatos kérdéseket.

április 11. Magyarország bekapcsolódott a Jugoszlávia elleni támadásba. Megszállta Bácskát, a baranyai háromszöget, a Muraközt és a Muravidéket.

április 12. Horthy Miklós kormányzó a *Declaratorium Illyricum* 20. §-a alapján az üresedésben levő ruszin egyházmegye, valamint az egyházfő nélkül levő ortodox egyházközségek élére adminisztrátort nevezett ki. (A többi egyházközség a budai szerb ortodox egyház alá tartozott.)

április 15. Kihirdették az 1941:III. törvénycikket a magyar–német hitelesítési egyezmény becikkelyezéséről. 2. cikk: egyházi anyakönyvi kivonatok, az azokba írt bejegyzések másolatai, ha azt az egyházi anyakönyvvezető állította ki, további hitelesítésre nem szorulnak.

április 16. A 2870/1941. ME számú rendelet a zsidók katonai szolgálatáról. 1. §: hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget.

április 20–21. A protestáns és katolikus népfőiskolát működtető mozgalmak (KIE, KALOT) értekezletet tartottak.

(Meghatározták a népfőiskola mint intézmény jelentését, a megalakítandó Népfőiskolai Tanács jogkörét, összetételét.) → május 21.

május 18. Csíksomlyón a székely KALOT 10 ezer ember előtt nagyszabású sereg-szemlélt tartott.

május 21. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) meghívására Budapesten egybegyűlt a katolikus és protestáns népfőiskolák munkaközössége, amely megalakította a Népfőiskolai Tanácsot. A Tanácsban a KIE és a Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) összehangolták munkájukat, és közös álláspont kialakítására törekedtek az állami szervekhez fűződő kapcsolataikban. → 1942. június 1.

május 25. A Magyar Művelődés Házában megrendezték a IX. Református Nagygyűlést.

május 26. A Szentszék fölmentette tisztéből Budanović bácskai apostoli kormányzót, utódjául a kalocsai érseket rendelte. → 1944. december 20.

május 29. Budapesten elhelyezték az új Lónyay utcai református gimnázium alapkövét. Az ünnepségen megjelent a konvent elnöksége, Ravasz László püspök és Balogh Jenő főgondnok is.

június 7. A Magyar Távirati Iroda útján a napilapok közölték, hogy Meder Henrik újverbázi evangélikus alesperes vezetésével küldöttség jelent meg Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternél. Kérte a dél-magyarországi új német evangélikus egyházi szervezet elismerését és az ottani német evangélikus lelkészek részére a fizetéskiegészítő államsegély kiutalását.

június 8. A reformátusokat és evangélikusokat tömörítő Magyar Evangéliumi Munkásszövetség első közgyűlését tartotta. A szövetség célja: „a magyar nemzeti evangéliumi dolgozó Magyarország”.

június 14. A Sacra Congregatio Consistorialis dekrétuma hat stallummal fölállította Szegeden a csanádi székeskáptalant.

június 28. A magyar kormány kérésére a Szentszék megszüntette a szatmári és nagyváradai egyházmegyéknek a trianoni határokon belüli apostoli kormányzóságait. A két egyházmegye apostoli kormányzója szétválasztásuk után is Márton Áron gyulafehérvári püspök maradt, aki a szatmári egyházmegyét Pakocs Károly ottani kanonokkal, a nagyváradit pedig Schiffert Béla váradi kanonokkal kormányoztatta. — Meghalt Nemes Antal, a budavári Koronázási Főtemplom plébánosa, akit a király 1912-ben makárai választott püspököknek nevezett ki.

június 29. Marosvásárhelyen az unitárius zsinat a Magyarországi Unitárius Egyház püspökének választotta Józan Miklóst.

július 1. A belügyminiszter Magyarországon betiltotta az Üdvhadsereget. — Angelo Rotta pápai nuncius fölkereste Bárdossy László miniszterelnököt, s a katolizált zsidók érdekében igyekezett a kormányt befolyásolni. Közbenjárása nem vezetett eredményre. → július 21.

július 5. A körösi görög katolikus egyházmegye Magyarországhoz került területén az Apostoli Szentszék felállította a Bácskai Apostoli Adminisztratúrát. Kormányzója gr. Zichy Gyula kalocsai érsek, általános helynöke Szegedi Joachim bácskeresztúri paróchus lett.

július 8. A Szociális Testvérek Társasága levelet intézett Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz és kérte, hogy a zsidó vallásból megtért (konvertita) szerzetesnők az egymást követő zsidótörvényekben kapják meg ugyanazt a mentesítést, mint amit a hasonló eredetű papság nyert.

július 20. Csíksomlyón lerakták a KALOT népfőiskola alapkövét. Tervezte: Kós Károly (református).

július 21. Br. Apor Gábor vatikáni magyar követ tájékoztatta a Külügyminisztériumot: a pápa fájlalja, hogy a zsidókérdésben a magyar kormány nem fogadta el az egyház álláspontját.

augusztus 8. Kihirdették az 1941:XV. törvénycikket *A házassági jogról szóló 1894:XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről* (ún. III. zsidótörvény). Bevezette a házasság előtti kötelező orvosi vizsgálatot. Megtiltotta a nem zsidók és zsidók közti házasságot; „fajgyaláznak” minősítette és büntetendőnek nyilvánította a nem zsidók és zsidók közti házasságon kívüli nemi kapcsolatot; zsidónak minősül az, akinek legalább két nagyszülője izraelita vallásban született, vagy aki az izraelita felekezet tagja. (Csak a 200/1945. ME rendelet helyezte hatályon kívül.)

augusztus 16. Serédi Jusztinián bíboros hercegrímás jóváhagyta a Magyar Szent Kereszt Egyesület módosított alapszabályzatát. (A Belügyminisztérium 1941. szeptember 22-én hagyta jóvá a dokumentumot.)

augusztus 20. Az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség a második bécsi döntéssel visszacsatolt területeken Szent István-napot rendezett.

szeptember 15. Bodajkon megnyílt a Katolikus Leánykörök Országos Szövetségének (KALÁSZ) első népfőiskolája.

október 1. XII. Pius pápa *Circum scriptio*-num kezdetű bullájával visszaállította a szatmári és a nagyvárad püspökség önállóságát és egységét. (A román uralom alá került részeket aequo principaliter egyesítették, ez most megszűnt. A Magyarországon maradt nagyvárad részt Lindenberger János apostoli kormányzó, debreceni plébános, nagyvárad prépost, a szatmári részt Madarász István kassai püspök mint apostoli kormányzó irányította.) Amíg az új püs-

pököket ki nem nevezik, mindkettő ideiglenes adminisztrátora Márton Áron erdélyi püspök. Az ő helynöke lett Szatmáron Pakocs Károly kanonok.

október 4. A hajdúdorogi görög katolikus egyházközség képviselő-testülete elhatározta, hogy a községben népfőiskolát állít föl.

október 5. Wolf Lajost (a későbbi Ordass Lajos püspököt) megválasztották Budapest-Kelenföld lelkesének. → 1944. március 19.

október 5–7. Budapesten megrendezték a XXIX. Katolikus Nagygyűlést. Központi kérdései a területgyarapodásból eredtek. A fő előadást Czapik Gyula veszprémi püspök tartotta a meggyobbodott Magyarország katolikusainak feladatairól. → 1942. október 2–4.

október 8. A katolikus püspöki kar konferenciáján az erdélyi román görög katolikus püspökök memorandumot adtak át, amelyben a magyar katolikus egyháztól való különállásukat hangsúlyozták, s kétségbe vonták a hercegrímási joghatóságot. A püspöki kar ugyanekkor elhatározta a katolikus ifjúsági szervezetek támogatásáról szóló körlevél kiadását.

október 18. A Leventeegyesületek Országos Központja és a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete vezetői megállapodást írtak alá a két szervezet együttműködési kereteiről.

november 11–12. Serédi Jusztinián esztergomi érsek egyházmegyei zsinatot tartott.

november 13. Palicsfürdőn megnyílt a KALOT bácskai Népfőiskolája, a Délvidék első ilyen jellegű intézménye.

december 6. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta a református egyház 1939. március 1-jén megnyílt V. budapesti zsinatának V. és VI. törvénycikkét.

december 31. Kihirdették az 1941:XVII. törvénycikket *Az 1942. évi költségvetés-*

ról az 1941. évi április hó 10-e előtti államterületre. A VKM vallási célokra fordítható előirányzatai: hozzájárulás a kolozsvári róm. kat. szeminárium építési költségeihez 150 ezer pengő; a tanintézetek között építési támogatást kapott összesen 17 egyházi iskola; földbirtokmegváltásra 20 ezer pengő; a hajdúdorogi püspöki lak építésére 50 ezer pengő; a visszacsatolt területek papjai, özvegyei, árvái ellátására 802 ezer pengő; a protestáns egyházaknak 12 ezer

pengő; a magyarországi ortodox egyház újjászervezésére 150 ezer pengő. — Ugyanekkor hirdették ki az 1941:XIX. törvénycikket *A törvényhatósági bizottsági és a községi képviselő-testületi tagsági jogról, továbbá a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó átmeneti szabályokról*. 2. §: az izraelita hitfelekezet képviselte a törvényhatósági bizottságban, valamint Budapest székesfőváros kerületi választmányaiban megszűnik.

1942

január 1. A Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége átalakult Család-védelmi Alapítvánnyá. Feladata meg-egyeztet a Szövetségével.

január 12. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás Hóman Bálint kultuszminiszterhez írt levelében erősen bírálta a leányleventéről készülő törvénytervezetét.

január 14. A *Pesti Újság* híradása szerint hét zsidó imaházat zártak be Szatmáron az épületek veszélyességére való hivatkozással. (A későbbiekben gyakran tudósított a lap hasonló eseményről.)

február 15–22. A Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége, s az azon belül működő Kabay Márton Kör mintegy 150 fiatal részvételével konferenciát tartott Balatonszárszón. Tiltakoztak az ország háborús részvétele ellen, a független, demokratikus Magyarország fölépítésének útját a munkás–paraszt–értelmiségi egymással kötendő szövetségében jelölték meg.

március 11. Az 1690/1942. ME számú rendelet a cserkészmozgalom szervezetről és a főcserkész jogállásáról. (A magyar cserkészmozgalom élén a kormányzó által kinevezett országos főcserkész áll, aki a VKM alá van rendel-

ve. A mozgalom szabályzatát úgy kell megállapítani, hogy kifejezze a mozgalom sajátos magyar jellegét, megfeleljen a honvédelem és az ifjúság nevelése követelményeinek, biztosítsa a levanteintézménnyel való zavartalan együttműködést.) — A katolikus püspöki kar konferenciája állást foglalt Bálint György mendei plébános kéréséről, aki a püspöki kar megnyilatkozását kérte a nyilas mozgalommal, illetve a nemzeti-szocializmussal szemben: az állásfoglalás az Apostoli Szentsekhez tartozik, amely ezekkel a mozgalmakkal szemben cenzúrát nem alkalmazott.

március 18. Az 1750/1942. ME számú rendelet a zsidók tulajdonában lévő mező- és erdőgazdasági ingatlanok forgalmát korlátozta és zárlat alá helyezte.

március 22. Kihirdették az 1942:V. törvénycikket *A nemzet nagyjaira, úgyszintén a szentekre és az egyházak nagyjaira, valamint az egyházak elnevezésére utaló megjelölésének az ipari és kereskedelmi tevékenység körében való használatáról*. Csak a VKM engedélyével biztosított a törvényben nevezettek nevének használata. Az engedély nélküli névhasználó kihágást követ el, ami két hónapig terjedő elzárással büntethető.

Ha a jogtalan megjelölést a nemzeti vagy a vallásos érzésre sértő módon követik el, a cselekmény vétségnek minősül, ami egy év fogházzal büntethető.

március 24. Meghalt Farkas Edit, a Szociális Missziótársulat alapító főnöknője. — Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 200/1942. szám alatt elrendelte, hogy az 1939:IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak tekinthető orvosok zsidó egészségügyi intézményeken kívül máshová gyakorlati képzésre nem vehetők fel, szakorvosi képzésben csak akkor részesíthetők, ha tagjai valamilyen kerületi orvosi kamarának.

április 9. A magyar református egyház V. budapesti zsinata megalkotta zsinati tanácsát s ezzel betetőzte a consistorialis rendszer beiktatását a magyar református egyház szervezetébe. Az anyaországhoz visszatért délvidéki egyházakat a régi beosztással visszacsatolta a régi egyházkerületekhez. → 1944. május 4.

április Megnyílt a Budapesti Görög Keleti Lelkészképző Főiskola és Papnevelő Intézet. (Nevét már működése kezdetén Budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskolára változtatta.) → 1944. december 5.

május 11. A Legszenőbb Üdvöztető Leányai magyar rendtartománya végleges Decretumot kapott.

június 1. Megrendezték a harmadik népfőiskolai ankétot, amelyen kifejeződött az állami ellenőrzés erősítésének igénye.

június 2. A 3530/1942. ME számú rendelet megtiltotta, hogy zsidókat házfelügyelőnek és házgondnoknak (házkezelőnek) alkalmazzanak.

június 15. XII. Pius pápa Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspököt pápai trónállóvá nevezte ki.

június 26. Palló Imre képviselő a parlamentben a cserkészlet és a leventeintézmény egybeolvasztását követelte.

június 28. Czapik Gyula veszprémi püspök

főlszentelte a balatonberényi KALOT Népfőiskola épületét, amit gr. Hunyady József ajándékozott a mozgalomnak.

június 30. A 4030/1942. ME számú rendelet a gyermekek vallására vonatkozó magyar jogszabályok hatályát kiterjesztette a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekre. — A 4040/1942. ME számú rendelet az anyaországhoz visszakerült délvidéki területeken hatályba léptette a lelkeszi illetményekre vonatkozó magyar jogszabályokat.

július 3. Lemondott Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter. Utóda: Szinyei Merse Jenő.

július 19. Kihirdették az 1942:VIII. törvénycikket *Az izraelita vallásfelekezeti jogállásának szabályozásáról*. Hatályon kívül helyezte az 1895:XLIII. törvénycikket, amely az izraelita vallásfelekezetet bevett felekezetté nyilvánította, az izraelita vallás ismét csak „elismert” vallás lett, mint 1867–1895 között volt. — Ugyanekkor kihirdették az 1942:X. törvénycikket *Egyes közéleti visszaéléseket büntető rendelkezésekről*. 8. §: szigorúan megköveteli a felsőházi, egyházi és érdek-képviselési választások tisztaságát. Ellenkező esetben az egyházak esetében bünvádi eljárást csak az egyházi hatóság kívánságára lehet indítani.

augusztus 11. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta és megerősítette a református egyház VII. törvénycikkét az 1933. évi I. egyházi törvénynek a zsinatra vonatkozó rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről.

augusztus 21. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás fölkereste Kállay Miklós miniszterelnököt, és tiltakozott a Horthy-unoka királlyá koronázását latolgató tervek ellen, és kérte a propaganda leállítását.

szeptember 6. Kihirdették az 1942:XV. törvénycikket *A zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól*. Zsidónak minősülő személy nem szerezheth ingatlant; a

már birtokukban lévő ingatlant kötelesek átengedni bizonyos térítésért.

szeptember 9. Kállay Miklós miniszterelnök 5300/1942. számú rendelete szabályozta a zsidók tulajdonában lévő egyes ingatlanok elidegenítését.

szeptember 13. Ünnepélyes keretek között megnyitották a hajdúdorogi görög katolikus líceumot és tanítóképzőt. Igazgatója Estók Bertalan (a későbbi neves barlangkutató) lett.

október 2–4. Budapesten megtartották a XXX. Katolikus Nagygyűlést. Központi témája: a család és a nemzet megmentése. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás az egyház feladatairól szólt a család és az állam szolgálatában. Szi-nyei Merse Jenő kultuszminiszter az egyház jogairól az iskolákban, Bély Alajos altábornagy a katolikus ifjúság feladatairól beszélt. → 1943. szeptember 30.–október 2.

október 8. Sztójay Döme berlini magyar követ jelentése szerint Hans Luther német helyettes külügyi államtitkár kérte, hogy „foglalkozni és folyamatba tenni kellene a magyarországi zsidók kilakoltatását, amely vonatkozásban ezen zsidók a német szervektől lennének átvéve és a keleti területekre áttelepítve”. → október 17.

október 11. A Gestapo Párizsban letartóztatta Uhl Antalt, az ottani magyar kolónia katolikus lelkészét. → 1943. január 8.

október 17. A német kormány jegyzéket juttatott el a magyar kormányhoz, amelyben a zsidóságnak a gazdasági és kulturális életből való eltávolítását,

sárga csillaggal való megjelölését és a deportálás haladéktalan megkezdését követelte. → 1943. április 17.

október 20. A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje Mura-közy Gyula konventi missziói lelkész előadó elnöklete alatt megalakította a Jó Pásztor Bizottságot, amelynek eredeti célja a zsidóságból áttért református egyháztagok lelki gondozása, és az arra rászorulóknak szociális és karitatív gondozása volt. (Az evangélikus egyház nem alakított külön bizottságot, hanem képviselőt küldött a Jó Pásztor Bizottságba.)

november 18. Közzétették a honvédelmi miniszter 69 059/1942. számú rendeletét, amely munkaszolgálatra kötelezett minden 18–48 életév közötti zsidó férfit.

november 27. A 7020/1942. ME számú rendelet a zsidó mező- és erdőgazdasági ingatlanokra vonatkozó rendelkezések alóli kivételezettség igazolásáról intézkedett.

november 30. Grósz József szombathelyi megyéspüspök fölszentelte a kisunyomi KALOT Népfőiskolát.

az év folyamán A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) a Mosonmagyaróvár melletti Rónafőn telepesképző népfőiskolát, Debrecenben 100 személyes inasotthont nyitott. (Az inasotthont 1944. június 2-án lebombázták.) 121-féle katolikus egyesület, illetve intézmény működött a fővárosban. — Több mint 30 ezren tartoztak valamilyen harmadrendhez Magyarországon.

1943

január 8. A párizsi német katonai törvényszék zsidópártolásért és tiltott okiratsempészésért öt hónap szigorított börtönrre ítélte Uhl Antal Magyarországi római katolikus lelkészét. Feltételesen

szabadlábra helyezték, s ezalatt a magyar kormány táviratilag hazarendelte Párizsból.

január 12. A 970/1943. ME számú rendelet orvosolta a visszacsatolt területe-

ken végrehajtott földbirtok-politikai intézkedések egyházakat érintő vonatkozásait. Az elvett erdőgazdasági ingatlanokért (mintegy 75 ezer kat. hold) kárpótlást kapnak.

február 15. XII. Pius pápa Dudás Bertalan bazilita szerzetest a Szent Bazil-rend magyarországi tartományfőnökévé nevezte ki. → 1989. december 4.

február 17–19. A Református Egyetemes Konvent elnöksége Budapesten, a Ráday Kollégiumban zártkörű énekügyi konferenciát rendezett az új énekeskönyv munkálatainak elindítására. (A próbaénekeskönyv 1948-as keltezéssel, de valójában 1949 nyarán hagyta el a nyomdát.)

március 11. A Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetek egyházi szolgálói 1796 tag nevében levélben közölték a szege-di honvédtörvényszékkel a fegyveres szolgálattal kapcsolatos állásfoglalásukat. (A fegyveres szolgáltatón kívül minden katonai kötelesség teljesítésére készek.) — Slachta Margit nővér, a Szociális Missziótársulat tagja és a Szociális Testvérek Társaságának alapítója felhívta Rómában az Államtitkárság és a pápafigyelmét a Szlovákiában élő zsidóság tragikus helyzetére.

március 18. A Szent István Társulat közgyűlésén Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás beszédet mondott a szólasszabadságról és a nemzetek szabadságáról.

március 21. *A Nemzeti Újság*ban közzétett húsvéti körlevelében Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás tiltakozott a deportálások és az egyházüldözés ellen.

április 7. Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter 8888/1943. szám alatt elrendelte, hogy 1943. január 1-jétől kezdődően minden izraelita hitközség országos járulékot fizessen az izraelita vallásfelekezet céljaira. — A kultuszminiszter ugyanekkor írta alá a 8900/1943. számú rendeletet az izraelita hitközségi adó behajtásának szabá-

lyozásáról. (Az adó behajtása bírói útra tartozik.)

április 12. A Szerzetesi Kongregáció véglegesen jóváhagyta az Assisi Szent Ferenc Leányai szerzet szabályait.

április 17. Adolf Hitler és Joachim von Ribbentrop a Klessheimben folytatott tárgyalásokon azt követelték Horthy Miklós kormányzótól, hogy a zsidóságot távolítsák el a gazdasági és kulturális életből, Magyarországon vezessenek be ellenük szigorúbb intézkedéseket. Horthy azonban ekkor megtagadta a német követelések teljesítését.

május 15. Slachta Margit nővér levélben kérte XII. Pius pápát, hogy „ne szűnjön meg közbenjárni a szlovákiai deportálások megakadályozásáért”.

május 22. A református egyház zsinati tanácsának 9. számú szabályrendelete előírta, hogy a más felekezetből áttérni szándékozók hat hónapig, akik előzőleg nem voltak keresztyének, egy évig kell rendszeres vallásos tanításban részesíteni és az egyháztól megszabott kötelességek teljesítésében gyakoroltatni.

június 17. Horthy Miklós kormányzónak 75. születésnapja alkalmából a katolikus püspöki kar is őszinte jókívánságait fejezte ki.

június 25. Az Egyházak Világtanácsának magyar bizottsága megtartotta első ülését. — Összeült az egyházak közti segítség különbizottsága, amelyben első ízben vettek részt az evangélikusokon és a reformátusokon kívül az ortodoxok, az unitáriusok, a baptisták, a metodisták, az Üdvhadsereg, a kisebb denominációk egyesülése, valamint a Keresztyén Ifjúsági Egyesület és a Keresztyén Diákszövetség.

július 23. XII. Pius pápa szentté avatta Árpád-házi Boldog Margitot. Ünnepe január 18-án van.

július 29. Hatályba lépett a július 27-én kelt, 3990/1943. ME számú rendelet a visszacsatolt délvidéki területeken

fekvő, az ortodox (görögkeleti) egyház céljait szolgáló egyes birtokok ideiglenes kezeléséről. (A bács-szőregi püspöki javadalmi birtok, az alsókaboldi és a bagyáni ortodox zárdák birtokainak zárlatát föloldotta, és ideiglenes kezelő bizottságnak adta át.)

augusztus 7. A 4070/1943. ME számú rendelet korlátozta a zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól szóló 1942:XV. törvénycikk hatálya alá eső ingatlanokhoz tartozó állatállomány és holtfelszerelés forgalmát.

augusztus 19. Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter 9890/1943. számú rendelete a lelkészek és segédlelkészek jövedelemkiegészítő államségélye és korpótlék illetménye után további külön pótlékot állapított meg. (A lelkészek a kongrua 32%-át, a segédlelkészek 20%-át kaphatják.)

augusztus 23–29. A Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége balatonszárszói üdülőtelepén a Györffy Kollégium, az Egyesült Diákegységmozgalom, a Parasztszövetség, a Turul Kiadó, a Magyar Élet Kiadó szerkesztői és barátai, papok, értelmiségiek, diákok, paraszt- és munkásfiatalok részvételével konferenciát tartottak a magyar társadalom előtt álló feladatokról.

augusztus 26. A győri püspöki palotában titkos tanácskozást tartottak a katolikus társadalmi szervezetek vezetői. A 23 megjelent személy között volt Beresztóczy Miklós, a VKM I. ügyosztályának vezetője, P. Kerkai Jenő jezsuita, a KALOT országos elnöke, P. Kiss Szaléz ferences szerzetes, Kovrig Béla kolozsvári egyetemi tanár, rektor, Közi-Horváth József, Győr egyházmegyes pap, országgyűlési képviselő, Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója, Mindszenty József preláthus, zalaegerszegi apátplébános, Varga Béla plébános, országgyűlési képviselő, Pfeiffer Miklós kassai kanonok, a felvidéki katolikus egyetemi ifjú-

sági mozgalmak vezetője, valamint erdélyi és délvidéki katolikus vezetők. A helyzetet értékelve megállapították: „Németország katonai veresége már csak rövid idő kérdése lehet, ami viszont Magyarországra nézve is történelmi fordulót jelent.” Javaslat hangzott el egy új katolikus politikai párt megindítására.

szeptember 2. Hatályba lépett az augusztus 31-én kelt 4250/1943. ME számú rendelet a zsidó birtokok igénybevételeiről.

szeptember 4. Tiltott (náciellenes) rádióadások hallgatása és terjesztése címén Tschida József szombathelyi egyházmegyes áldozópapot egy év elzárásra ítélték. (1944. június 12-én szabadult.)

szeptember 30.–október 2. Budapesten megrendezték a XXXI., egyben utolsó Katolikus Nagygyűlést.

november 1. Nyíregyházán megnyílt az ország első görög katolikus középiskolás internátusa, a Szent Jozefát Diákotthon.

november 11. Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter 37 822/1943. VKM II. számú rendelete jóváhagyta a magyarországi status quo ante izraelita hitközségek Országos Szövetségének szabályzatát a status quo ante hitközségek által viselendő országos járulék megállapítása, beszédese, kezelése és felhasználása tárgyában.

november 15. Megalakult a Keresztény Néppárt, az Egyesült Kereszténypárt utódpartja.

november 23. Meghalt Kühár Flóris benecés szerzetes, egyetemi tanár, kiemelkedő vallástörténész.

december 5. Ravasz László református püspök Budapesten fölavatta a Keresztény Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) Vas utcai új épületét, amelyet a Magyar Ifjúság gróf Teleki Pál Székházának neveztek el.

december 7–8. Budapesten a Vasvári Pál Kör megszervezte a görög katolikus magyar egyetemisták és főiskolai hall-

gatók országos szövetségét Magyar Görög Katolikus Diákszövetség néven.
december 21. Grósz József kalocsai érsek jóváhagyta az Egyházközségi Nővérek Társasága szabályzatát.
az év folyamán A Keresztyén Ifjúsági

Egyesületek Nemzeti Szövetsége Budapesten megnyitotta az „utcagyerekek” összegyűjtésével és intézeti elhelyezésével foglalkozó Fiúk Falvát. (1944. július 22-én villámcsapás következtében leégett.)

1944

január 1. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás 9291/1943. számú rendelkezésével kötelezővé tette a katolikus népiskolák és óvodák részére készített új rendszabályokat.

január 4. Wladislavia püspöke, K. Radonski levélben számolt be XII. Pius pápának a Magyarországon védelmet kapott 29 ezer lengyel katona és 12 ezer civil menekült helyzetéről.

január 6. Elhunyt gr. Zichy János, az Actio Catholica országos társelnöke, a Keresztény Néppárt elnöke.

január 16–23. Szent Margit tiszteletére ünnepi hetet tartottak Budapesten.

január 31. Ravasz László református püspök beszédet mondott a csepeli munkások előtt s kifejtette: a kereszténység nem azonos sem a kapitalizmussal, sem a kommunizmussal.

február 12. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás az esztergomi főegyházmegye papjait körlevélben szólította fel a Katolikus Népszövetség újjáalakítására.

március 5. A ciszterci rend zirci apátjához kérelem érkezett, hogy tegye lehetővé a szigorúan Szent Benedek regulája szerint élő, az ősi ciszterci fegyelmet fenntartó és földműveléssel foglalkozó, szemlélődő ciszterci női ág működését. (A kérelmet elfogadták.) → 1945. szeptember 29.

március 19. Német csapatok megszállják Magyarországot. — A Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete és a Keresztényszocialista Országos Szak-egyesületek Szövetsége együttes kong-

resszust tartott. A Hivatásszervezet nevében Megyesi Sándor központi elnök a szervezkedés szabadságáról és függetlenségéről, a keresztényszocialisták nevében Tobler János elnök a szakszervezeti szabadság megőrzésének szükségességéről szólt. — Wolf Lajos, Budapest-Kelenföld evangélikus lelkésze Magyarország német megszállása miatti tiltakozásképp önkéntesen megváltoztatta nevét Ordassra. → 1945. augusztus 15.

március 19.–június 31. Jaross Andor belügyminiszter az 1730/1944. ME rendelet alapján 550 családfői mentesítést adott ki a zsidóknak, ami közel 1000 fő számára jelentett mentességet. Júliustól a mentesítések a miniszterelnök fennhatósága alá kerültek (ún. kormányzói mentesítések, amelyek személyre és nem családra vonatkoztak). Ezek száma 1944. október 15-ig mintegy 8000 volt. A Szálasi-kormány ezeknek a mentességeknek az érvényességét nem fogadta el, és a mentesítéssel rendelkezők számát lecsökkentette kb. 800-ra.)

március 20. Megalakult a Magyar Zsidók Központi Tanácsa. Tagjait a svábhegyi Hotel Majesticban székelő Adolf Eichmann-féle Sonderkommando (más néven: Judenkommando, a német Birodalmi Biztonsági Főhivatalon belüli IV/B 4-es, zsidótalanítással megbízott ügyosztály) hagyta jóvá, és magának a Zsidó Tanácsnak mint központi szervnek a létrehozásáról is ő döntött. Meg-

alakításakor a következő személyekből állt: Stern Samu, a Pesti Neológ Hitközség elnöke, Boda Ernő és Pető Ernő, a Pesti Neológ Hitközség elnökhelyettesei, Wilhelm Károly, a Cukortrósz jogásza, Kahán Niszon, a cionisták képviselője, Csobádi Samu, a Budai Neológ Hitközség elnöke, Kahán Franki Samu, az Ortodox Hitközség országos elnöke és Freudiger Fülöp, az óbudai ortodox hitközség elnöke. → március 29. — Megkezdődött a fontosabbnak minősített zsidó személyek elfogása. — A németek elfoglalták a budapesti Rabbiképző Intézetet, ahol internálótáborot rendeztek be.

március 27. Az 1140/1944. ME számú rendelet előírta a zsidó telefon-előfizetők adatszolgáltatási kötelezettségét.

március 29. Br. Apor Vilmos győri megyéspüspök átadta Sztójay Döme miniszterelnöknek a Magyar Szent Kereszt Egyesület újabb memorandumát, amelyben engedményeket kért a katolikus konvertiták számára, hogy őket ne helyezték a Magyar Zsidók Központi Tanácsa hatásköre alá.

március 31. Közzétették a március 29-én kelt 1200, 1210, 1220, 1230/1944. számú kormányrendeleteket. Megtiltotta, hogy zsidó háztartásban nem zsidót alkalmazzanak; megtiltotta, hogy zsidók állami hivatalt töltsenek be és ügyvédként működjenek; megszüntette a zsidók sajtó, színművészeti, filmművészeti kamarai tagságát; elrendelte a zsidó tulajdonban lévő gépjárművek bejelentési kötelezettségét. — Ugyanekkor jelent meg a szintén március 29-i keltezésű 1240/1944. számú kormányrendelet „a zsidók megkülönböztető jelzéséről.” 1. §: Minden 6. életévét betöltött zsidó házon kívül köteles 10x10 cm átmérőjű szövet-, selyem- vagy bársonyanyagból készült, kanárisárga színű, hatágú csillagot viselni. Zsidónak minősül az 1941:XV. törvénycikkben

meghatározottak köre. A rendelet részletesen felsorolja, kik mentesülnek a sárga csillag viselése alól (pl. az 1914–18. években vitéz magatartásért arany, vagy legalább kétszer I. osztályú ezüst vitézségi éremmel kitüntetett, 75%-os hadirokkant stb.). → április 5.

április 1. Csatay Lajos honvédelmi miniszter 26 666/1944. HM eln. számú rendelete megvonta a zsidóktól a katonai egyenruha viselésének jogát.

április 2. A bányai evangélikus egyházkerület elnöksége memorandumot intézett a kormányhoz a protestáns konvertiták érdekében. → április 6.

április 3. Ravasz László református püspök beadvánnyal fordult Jaross Andor belügyminiszterhez, és kivételt kért a sárga csillag viselése alól a kikeresztelkedett zsidók számára.

április 4. Az 1450/1944. számú kormányrendelet értelmében mentesül a megkülönböztető jelzés viselésének kötelezettsége alól az, aki keresztény vallásfelekezet tényleges vagy nyugdíjas lelkipásztora; szerzetesrendnek lelkipásztori működésre jogosult tagja; szerzetes, diakónus és diakonissza, aki élethivatásként elhagyottak, szegények, árvák és betegek gondozója.

április 5. Hatályba lépett a zsidók megkülönböztető jelzését előíró kormányrendelet. — Az 1270/1944. számú kormányrendelet korlátozta a zsidók utazási szabadságát: külön engedély nélkül nem használhattak személyautót, motorkerékpárt, taxit, nem utazhattak közforgalmú vasúton, hajón vagy társas gépkocsin.

április 6. A Református Konvent és az Evangélikus Egyetemes Egyház közös előterjesztése a sárga csillag viselése alóli kivételezettek körének szélesítését kérte Sztójay Döme miniszterelnöktől, s figyelmeztette a keresztény humanitás szempontjaira. → május 10. — Raffay Sándor evangélikus püspök megküldte

Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak a bányai evangélikus egyházkerület elnökségének tiltakozó memorandumát. → április 17.

április 7. Az auschwitzi koncentrációs táborból megszökött két szlovákiai férfi (Walter Rosenberg és Alfred Wetzler), akik kb. 40 oldalnyi dokumentumot juttattak el Magyarországra, amit a református Jó Pásztor Bizottság elnöke, Éliás József református lelkész fordítottatott magyarra Székely Máriával. Cavallier József, a Magyar Szent Kereszt Egyesület vezetője Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak, Bereczky Albert budapesti lelkész Ravasz László református püspöknek, Kemény Lajos evangélikus esperes Raffay Sándor evangélikus püspöknek vitte el az *Auschwitzi Jegyzőkönyvet*. A negyedik példányt Komoly Ottó építész, a magyarországi izraelita közélet, a magyarionisták egyik vezetője kapta. Török Sándor író pedig Horthy Miklós kormányzó környezetébe juttatta el a dokumentumot.

április 12. Az 1370/1944. számú kormányrendelet megvonta a zsidók gyógyszer-tárat működtető jogosítványait. — Br. Apor Vilmos győri megyéspüspök Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz írt levelében a protestáns egyházzal való közös fellépést javasolta a konvertiták érdekében. (Serédi ezt nem tartotta szükségesnek.) — Ravasz László kihallgatáson volt Horthy Miklós kormányzónál. A református püspök figyelmeztette a kormányzót, hogy a zsidókérdéssel kapcsolatban őrizkedjék minden olyan állásfoglalástól, amely az elkövetkezendő kegyetlenségek felelősségét az ő nevére hárítaná. → április 28.

április 13. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás tiltakozott Sztójay Döme miniszterelnöknél a zsidók üldözése miatt. (Április 23-án ugyanezért ismét fölkereste a miniszterelnököt.)

április 14. Az 1600/1944. ME számú rendelet előírta a zsidók vagyonának bejelentését és zár alá vételét. (Április 16-án lépett hatályba.)

április 17. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás Raffay Sándor evangélikus püspöknek írt válaszában udvariasan bár, de elutasította a konvertiták érdekében javasolt közös fellépést.

április 19. Az 1520/1944. ME számú rendelet létrehozta a Magyarországi Zsidók Szövetsége elnevezésű érdekképviseleti szervet. Tagja mindenki, aki a megkülönböztető jelzés viselésére köteles és az önkéntes zsidók. (Április 22-én lépett hatályba.) → július 12.

április 20. Kunder Antal kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter 50 500/1944. számú rendeletével bezáratta a zsidó kereskedéseket, és zárolta az üzletek árukészletét és berendezését. Csataj Antal honvédelmi miniszter 33 000/el. 18-1944. szám alatt elrendelte a rádióengedéllyel bíró zsidó személyek rádióvevő készülékeinek beszügyaltatását. (Mindkét rendelet április 21-én lépett hatályba.)

április 21. Az 1540/1944. ME számú rendelet megszüntette a zsidók értelmiségi munkakörökben való alkalmaztatásának lehetőségét. (Április 25-én lépett hatályba.)

április 22. Jurcsek Béla, a közellátási miniszter teendőivel megbízott földművelésügyi miniszter 108 500/1944. számú rendelete a zsidók élelmiszerellátásának szabályozásáról. Cukorfejadag: 30 dkg/hó. (Ugyanennyit kaptak a terhes és szoptató anyák és a gyermekek.) Étolajfejadag: 30 dkg/hó. Húsfejadag: 10 dkg/hét (marhából vagy lóából). A negyedik hónapban lévő terhes nők a szülésig napi 7 dl, a gyermekek 3. életévük évének végéig napi 5 dl tejet kaphattak. (Május 1-jén lépett hatályba.)

április 26. Az 1610/1944. számú kormányrendelet lehetővé tette, hogy bizonyos

feltételek mellett közérdekű intézmény elhelyezésére igénybe vehessék zsidók lakását és/vagy üdülőjét. 8. §: a 10 ezer-nél kisebb községek törvényhatóságának első képviselője elrendelhetette, hogy a zsidók záros határidőn belül az általa kijelölt másik községbe vagy városba költözzenek. — Az 1630/1944. számú kormányrendelet megtiltotta, hogy a zsidók lőfegyvert, lőszert, robbanóanyagot és robbanószerkezetet vásároljanak, illetve tartsanak. (Mindkét rendelet április 28-án lépett hatályba.)

április 27. Perényi Zsigmond, a felsőház elnöke fölkereste Ravasz László református püspököt és elmondta, hogy közvetlen tapasztalata szerint Északkelet-Magyarországon a zsidókat összegyűjtötték, szabad ég alatt karámszerűen elkülönítették azzal az indokkal, hogy munkaszolgálatra Németországba fogják vinni őket. Kérte a püspököt, hogy járjon közbe a kormányzónál a hasonló szörnyűségek megakadályozására. → április 28.

április 28. Megkezdődött a Kistarcsára internált zsidók Auschwitzba deportálása. — Ravasz László református püspök nyomatékosan fölkererte Horthy Miklós kormányzót a zsidóságot érő atrocitások megakadályozására.

május 2. Hatályba lépett a 444/1944. BM számú rendelet, amely megtiltotta a zsidóknak a nyilvános fürdők látogatását.

május 4. A magyar református egyház V. budapesti zsinatának hatodik ülészakán kivételes hatáskörrel ruházták föl a zsinati tanácsot. → 1947. május 7–8.

május 10. Sztójay Döme miniszterelnök válaszolt a protestánsok beadványára. Fenntartotta a kormánynak azt az álláspontját, hogy „a zsidóság faji és nem vallási probléma”. — Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás hosszú levelet intézett Sztójay Döme miniszterelnökhöz a zsidóüldözés tárgyában. Kiemel-

te, hogy a zsidónak minősített keresztényeket külön kell választani a zsidó vallásúaktól. (Csak nem hivatalos választ kapott június 21-én magánlevél formájában.) — Az 1730/1944. ME számú rendelet a zsidókra megállapított rendelkezések hatálya alól mentesített személyek körének egységes szabályozásáról. (Május 13-án lépett hatályba.)

május 11. A 8960/1944. VKM számú rendelet értelmében 1944. június 30-tól érvényüket veszítették a zsidóknak iskola, tanfolyam vagy tanulóotthon fenntartására korábban adott engedélyek.

május 13. Megalakult a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága. (Közkeletű nevén: II. Zsidó Tanács.)

május 15. A főváros kivételével Magyarország egész területén megkezdődött a zsidónak nyilvánított személyek gettóba gyűjtése és németországi koncentrációs (megsemmisítő) táborokba való elszállítása. — Angelo Rotta pápai nuncius tiltakozó levelet küldött a kormányhoz a zsidók deportálásának megkezdése miatt.

május 15.–július 8. Deportálták az egész vidéki zsidóságot. Az ezt irányító Ferenczy László alezredes jelentése szerint 147 vonattal 424 351 (Edmund Veessenmayer jelentése szerint 437 402, más adatok szerint 512 554) személyt.

május 17. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás bizalmas körlevélben értesítette a magyar katolikus főpapokat a zsidókérdésben tett lépéseiről. — A 11 000/1944. ME számú rendelet megvonta a zsidók részére sokszorosítóipar, hirdetőiroda és lapterjesztő vállalat létesítésére adott iparjogosítványokat. (Május 20-án lépett hatályba.) — A református Egyetemes Konvent elnöksége Sztójay Döme miniszterelnökhöz írt levelében kifejezte tiltakozását a zsidók megkezdett elkülönítése és deportálása miatt.

május 18. Márton Áron erdélyi püspök papszenteléskor a kolozsvári Szent Mihály-templomban mondott szentbeszédében kemény szavakkal bírálta a magyarországi vidéki zsidóság három nappal korábban megkezdett deportálását. (Ezzel a magyar nyelvterületen elsőként tiltakozott a Sztójay-kormány rendelete ellen.) — Kunder Antal kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter 58 000/1944. számú rendelete tovább korlátozta a zsidók ipari és kereskedelmi tevékenységét. (A zsidók kötelesek bezárni üzleteiket, ha annak tevékenységi köre a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter ügykörébe tartozott.)

május 19. Jaross Andor belügyminiszter 500/1944. számú rendelete korlátozta a zsidók látogatását vendéglátóhelyekre. (Csak a kijelölt vendéglátóüzemekbe mehettek.) Az 510/1944. számú rendelete megtiltotta, hogy zsidók nyilvános szórakozóhelyeket látogassanak. A törvényhatóság első tisztviselője adhatott engedélyt kizárólag zsidók számára rendezett színelőadásra vagy hangversenyre. (Mindkét rendelet május 25-én lépett hatályba.)

május 22. Márton Áron erdélyi püspök levelet írt a magyar belügyminiszterhez, a Kolozs vármegyei főispánhoz és a kolozsvári rendőrkapitányhoz, és a zsidóság deportálásának leállítását követelte. — A Gestapo letartóztatta Berencz Ádám apatini káplánt, a *Die Donau* című német nyelvű, antifasiszta lap szerkesztőjét.

május 24. Hatályba lépett a május 22-én kelt 1870/1944. ME számú rendelet a tőzsdék zsidó tagjainak és tanácstagjainak törléséről és zsidó alkalmazottainak elbocsátásáról.

május 25. Hatályba lépett a május 22-én kelt 1830/1944. ME számú rendelet a zsidók zár alá vett műtárgyainak számbavételéről és megőrzéséről.

június 1. Az 1990/1944. ME számú rende-

let a zsidók bevásárlásait a nap meghatározott szakára korlátozta. Naponta 2 órán át szolgálhattak ki zsidókat a nyílt árusítású üzletekben, az országos és heti vásárokon, valamint a napi piacokon. A kétórás idő kezdetét és végét a polgármester, illetve a főszolgabíró állapította meg. (Június 4-én lépett hatályba.)

június 15. Ravasz László református püspök levelet írt Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak, s javasolta, hogy a zsidók üldözése ellen közösen és nyilvánosan járjanak el. A levelet Cavallier József, a Magyar Szent Kereszt Egyesület főtitkára vitte el Serédihez. (A hercegprímás továbbra is elzárkózott a javaslat elől.) → június 27.

június 16. Hamvas Endre csanádi püspök a főispánnál, a miniszterelnöknél és a belügyminiszternél tiltakozott a szegedi gettó lakóinak deportálása miatt. (Választ sehonnan sem kapott.) — Budapest polgármestere rendeletben tette közzé a főváros területén kijelölt „zsidóházak” listáját. A házak kapuja felett sárga Dávid-csillagot kellett elhelyezni. A budapesti zsidók első összeköltöztetésére június 17–24. között került sor.

június 21. A 2250/1944. ME számú rendelet a zsidók orvosi gyakorlatáról és orvosi kamarai tagságáról előírta, hogy zsidó orvos csak zsidó személyt gyógykezelhet; a névtábláját sárga csillaggal meg kell jelölni; orvosi kamarába nem vehető föl. — Endre László belügyminisztériumi adminisztratív államtitkár jelentése a minisztertanácsnak: „A zsidóság mentésében, sajnos első helyen állnak a keresztény hitfelekezet minden rendű és rangú lelkészei. A közbenjárás soha ilyen nagy méretet nem öltött, mint éppen ma. A lelkészek a keresztény és felebaráti szeretetre hivatkozva végzik a zsidóság mentési akcióját.” — Protestáns egyházfők közösen megfogalmazott, a deportálások

ellen tiltakozó memorandumot nyújtottak át Sztójay Döme miniszterelnöknek.

június 23. Balogh Jenő református konventi elnök, br. Radvánszky Albert evangélikus egyetemes felügyelő, Kapi Béla evangélikus püspök, Muraközy Gyula és Bereczky Albert református lelkészek küldöttségként keresték föl Jaross Andor belügyminisztert, s átadták a 9 protestáns püspök által aláírt, a deportálások ellen tiltakozó memorandumot. A miniszterelnök semmitmondó választ adott. — A 8200/1944. VKM számú rendelet az izraelita vallásfelekezeti és iskolai anyakönyveknek az illetékes törvényhatóság levéltárában való elhelyezését rendelte el.

június 24. Angelo Rotta pápai nuncius levélben fordult Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz, hogy a püspöki kar tegyen ünnepélyes és nyilvános szószéki tiltakozást a zsidók deportálása miatt.

június 25. XII. Pius pápa személyes üzenetet intézett Horthy Miklós kormányzóhoz a magyarországi zsidóság érdekében.

június 26. A protestáns egyházfők közös püspöki pásztorlevelet szerkesztettek és írtak alá a zsidókérdésről. → július 7.

június 27. Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspök Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz írott levelében kérte, hogy a három történelmi egyház együttesen lépjen fel a megkeresztelkedett zsidók érdekében a miniszterelnöknél vagy a kormányzónál. → július 8.

június 28. E napig az országból deportált zsidók száma 380 ezer és 424 ezer fő közé tehető.

június 29. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás a püspöki kar nevében körlevelet fogalmazott a zsidóüldözések ellen, amelyet 1944. július 9-én kellett volna fölolvasni a templomokban. → július 6.

június 30. V. Gusztáv svéd király táviratban kérte Horthy Miklós kormányzót a deportálások leállítására. — Valószínűleg a koronatanács június 26-i határozata alapján Jaross Andor belügyminiszter fölmentette Bakó László belügyminisztériumi politikai államtitkárt és Endre László adminisztratív államtitkárt a közbiztonsági osztály és a zsidóügyek intézésétől, de továbbra is államtitkárok maradtak.

július 6. A Gerecse erdő primási pihenőjében Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás a kormány képviselőjével, Antal István igazságügy-miniszterrel (aki ideiglenesen vallás- és közoktatásügyi miniszter is volt) tárgyalt, aki a körlevél felolvasásának elejtését kérte. Serédi ezt csak akkor helyezte kilátásba, ha Sztójay Döme miniszterelnök írásban garantálja: 1. a kormányzat véget vet a törvénysértéseknek, az állampolgári jogok megsértésének; 2. a deportálásokat leállítják, és a már deportált keresztényeket visszazárlítják. (Antal ezt megígérte, s egyben fölvezolta a jövőt arra az esetre, ha fölolvassák a püspöki karnak a zsidóüldözések ellen írott körlevelét: vagy nyílt harc indul az egyháziak ellen, vagy lemond a kormány. Lemondása esetén viszont nyílt kormányzat jön német nyomásra. Ennek hatására Serédi Jusztinián a már szétküldött körlevél fölolvasását július 7-én távirati úton leállította.)

július 7. Antal István kultuszminiszteri minőségében Mester Miklós államtitkár kíséretében fölkereste Ravasz László református püspököt Leányfalun. A protestáns egyházakat Ravasz mellett Révész Imre tiszántúli református püspök és Kapi Béla dunántúli evangélikus püspök képviselték. Jelen volt Bibó István is, Ravasz László veje. Az érsek befolyására a július 9-re előkészített nyilvános tiltakozást elhalasztották.

július 8. Serédi Jusztinián hercegprímás Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspökhöz írt válaszában elutasította a közös fellépést. — Serédi Jusztinián hercegprímás Sztójay Döme miniszterelnökkel és Antal István igazságügy-miniszterrel tárgyalt. A püspöki kar részéről jelen volt Czapik Gyula egri érsek, br. Apor Vilmos győri püspök és Drahos János kanonok, esztergomi érseki helynök. A hercegprímás úgy ítélte meg, hogy a zsidókérdéssel kapcsolatos legsúlyosabb kérdésekre némileg megnyugtató választ és szóbeli garanciát kapott a július 6-i feltételeire.

július 10. Az esztergomi Circulares VI/5443. szám alatt közölte Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás rendeletét, hogy a vasárnapi (július 16.) misén kommentár nélkül olvassák fel a következő szöveget: „Serédi Jusztinián bíbornok, Magyarország hercegprímása a maga és a nagyméltóságú püspöki kar nevében közli a katolikus hívekkel, hogy a zsidókra, különösen a megkeresztelkedettek vonatkozó rendelkezések tárgyában ismételten fordult a magyar királyi kormányhoz és ily irányú tárgyalásait továbbra is folytatja.”

július 11. Ravasz László református püspök betegágyánál megjelent Antal István igazságügy-miniszter, Mester Miklós, Lőrinczy Szabolcs, Révész Imre, Kapi Béla és Bereczky Albert. Antal István közölte, hogy a hercegprímással megegyeztek a pásztorlevél visszavonásában, cserébe a miniszterelnök megígéri, hogy az atrocitásokat megszüntetik, az elkülönítéseket emberségesen hajtják végre, a további deportálásokat leállítják. A protestáns egyházaknak választani kell: vagy megmaradnak a nyílt tiltakozás mellett, s akkor azonnal bekövetkezik a nyilas uralom, s egyetlen zsidót sem lehet megmenteni, vagy

megegyezést kötnek a kormánnyal, s ezzel megmentik a deportálástól a 250 ezer budapesti zsidót. Az egyházak ez utóbbi mellett döntöttek. → július 12.

július 12. A 2540/1944. ME rendelet módosította a zsidók önkormányzata és érdekképviselője tárgyában kiadott 1520/1944. ME számú rendeletet. 1. §: a megkülönböztető jelzés viselésére kötelesek azon zsidók, akik keresztény vallásfelekezet tagjai, a Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetsége elnevezésű önkormányzati és érdekképviselői szervezetbe tartoznak. (Tehát nem tagjai a Magyarországi Zsidók Szövetségének.) — A protestáns egyházfők július 16-án fölolvassandó körlevelet intéztek a lelkesekhez: tájékoztatják a gyülekezeteket, hogy mindkét egyház vezetősége „a zsidókérdés kapcsán, különösen a megkeresztelkedett zsidók érdekében ismételten eljár az illetékes kormánytényezőknél és ez irányú fázisait továbbra is folytatja”.

július 14. A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem presbitériuma a zsidó ingatlanok igénylése ügyében hozott határozatot: 1. nem tartja kívánatosnak a zsidó vagyonnak akár egyházi, akár személyi célokra való igénylését; 2. az egyházi Alkotmány azon §-a, amely egyházi ingatlanszerzéshez a felsőbb egyházi hatóság előzetes jóváhagyásának kikérését írja elő, minden körülmények között betartandó; 3. mielőtt érdemi lépésekre kerülne sor, az illetékes püspök előzetes hozzájárulása kell bármilyen idegen objektum időközi használatához. → augusztus 16. — A 2540/1944. ME számú kormányrendelettel a belügyminiszter kinevezte a Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottságát. Elnöke: Auer György jogász, titkára: Török Sándor író. — Annak ellenére, hogy Horthy Miklós kormányzó leállít

tatta a magyarországi zsidóság deportálását, az SS a kistarcsai internálótábor tagjait elhurcolta. Július 24-én ugyanez történt a sárvári internálótábor 1500 foglyával.

július 21. Budapesten elhunyt Lőw Immanuel orientalista, művelődéstörténeti író, 1878-tól a szegedi zsidó hitközség főrabbi, a felsőház tagja, akit 90 évesen deportáltak. A magyar zsidóság legismertebb egyénisége volt.

július 25. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök levélben kérte Ambrózy Gyula kabinetirodai főnököt, hogy jelentse a kormányzónak: szemérmetlenül meggyalázzák a zsidó nőket a motozások alkalmával.

július 29. Horthy Miklós kormányzó jóváhagyta a református egyház 1939. március 1-jén megnyílt V. budapesti zsinatán alkotott VIII. törvénycikkét a zsinat és a zsinati tanács kivételes hatásköréről.

augusztus 1. A bécsi érsek rendeletére megindult hg. Batthyány-Strattmann László orvos boldoggá avatási eljárásának előkészítése.

augusztus 16. Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspök az egyetemes presbitérium határozatára hivatkozva nem járult hozzá zsidó ingatlanok igénybevételéhez, csak bizonyos időre szóló bérleti viszonyt engedélyezett.

augusztus 22. A kormány 2040/1944. ME számú rendelete egyes személyeknek a zsidókra vonatkozó rendelkezések hatálya alól mentesítést nyújtott.

augusztus 23. A Magyar Zsidók Központi Tanácsa utasítást adott a svéd menlevéllel rendelkezők összeköltöztetésére. A svéd védettek számára kijelölt házak: Pozsonyi út 1., 3., 4., 5., 7., 10., 12., 14., 15–17., 22; Katona József u. 10/a, 14., 21., 23/a, 24. 31.; Tatra u. 4., 5/a, 5/c, 6., 12/a, 14–16. (kórház); Pannónia u. 8., 15., 17/a, 17/b, 36; Légrády Károly u. 39., 48/b. A védett személyek elkülönített, ún. „nemzetközi gettóját” végül

is a Szálasi-kormány valósította meg 1944. november 15-én.

szeptember 6. A 3400/1944. ME számú rendelet szabályozta a nem zsidó származás igazolásának módját.

szeptember 22. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök Romzsa Tivadar püspököt vikárius generálisnak, általános helynökének nevezte ki a munkácsi egyházmegye magyarországi részére, amelyet mint apostoli kormányzó vezetett. (Miután Dudás püspökkel megszakadt minden kapcsolat, Romzsa a pápa nevében apostoli kormányzóként vezette az egyházmegyét.)

október 10. Az újonnan létrehozott Szabadegyházak Szövetsége átadta első elnökének, Kiss Ferenc orvosprofesszornak a megbízólevelet.

október 13. Budapesten illegalitásban megalakult a Keresztény Demokrata Néppárt.

október 13.–1945. április 2. A Pannonhalmi Bencés Főapátság a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt állt.

október 15. A nyilas hatalomátvétel miatt a protestáns tábori püspök fölfüggesztette a püspökségnek mint miniszteri szervnek a működését. → 1945. március 1.

október 18. Partizánokkal való együttműködés vádjával letartóztatták Szivák Emilt, Jolsvatapolca evangélikus lelkészét és Dachaubá internálták. (1945. április 29-én az amerikai hadsereg bevonulásával szabadult.)

október 20. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök, miután a szovjet csapatok elfoglalták Szegedet, szózatot intézett híveihez, amelyben a termelőmunka megkezdésére szólította föl őket. — A Gestapo letartóztatta Pór József apátplébánost, a magyarországi németek Hűségmozgalmának vezetőjét. (1945. április 1-jén szabadult fogságából Sopronban.) — A nyilasok megkezdtek a munkaképes zsidók behívását munkaszolgálatra.

október 24. Szálasi Ferenc nemzetvezető kíséretével látogatást tett Esztergomban Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnál. → október 28.

október 26. Angelo Rotta pápai nuncius Szálasi Ferenc miniszterelnökkel tárgyalt a zsidóság érdekében. (A nunciátúra kb. 25 egyházi intézményt és házat helyezett védnökség alá, s kb. 15 ezer izraelita kapott menlevelet.)

október 27. Az országtanács (első) ülésén felszólalt Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, és bebizonyította Szálasi uralmának jogi szempontból való törvénytelenségét.

október 28. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás viszonzta Szálasi Ferenc nemzetvezető látogatását. — A nyilasok elhurcolták és a budakeszi erdőben kivégezték Kalló Ferenc római katolikus tábori esperest.

október 31. A *Dunántúl főpásztorainak memorandumja* Szálasi Ferenc nyilas miniszterelnökhöz. Az aláíró Shvoy Lajos székesfehérvári, Apor Vilmos győri, Mindszenty József veszprémi megyéspüspökök és Kelemen Krizosztom panonhalmi főapát a harc feladását követelték a megmaradt országrész megmentése érdekében. (A memorandumot Mindszenty József személyesen adta át Budapesten Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettesnek.)

november 2. Közi-Horváth József római katolikus pap, a Keresztény Néppárt országgyűlési képviselője interpellált a képviselőházban a nagyszámú letartóztatás miatt. — Budapestről útnak indították a munkaszolgálatos zsidókat a Dunántúlra.

november 3. Közzétették a Szálasi-kormány 3840/1944. számú rendeletét, amely kimondta, hogy a zsidók vagyona az államra száll.

november 4. Az országgyűlés megtárgyalta és elfogadta a Horthy Miklós kormányzó lemondása következtében szükséges-

sé vált intézkedésekről szóló törvényjavaslatot. A felsőházban a püspökök közül csak Zadavec István c. püspök volt jelen.

november 12. A szeged-alsóvárosi plébánián Balogh István plébánost fölkereste Erdei Ferenc parasztpárti és Révai József kommunista politikus, aminek következtében a plébános, a kisgazdapárt tagjaként, bekapcsolódott a politikai életbe. → november 23.

november 14. A Skót Misszió megnyitotta Budapesten a Svéd Vöröskereszt védelme alatt álló Gyermek- és Anyaotthont, amely zsidó polgároknak adott menedéket. → december 12.

november 15. Budapesten a Dohány utca, Nagyatádi (ma Kertész) utca, Síp utca, Wesselényi utca és Király utca által határolt területen fölláttatták a gettót.

november 17. Angelo Rotta pápai nuncius és a svéd követ átadták Szálasi Ferenc miniszterelnöknek a semleges hatalmak memorandumát.

november 18. Miután a nyilasok kifosztották az egyesület központi irodáját, a Magyar Szent Kereszt Egyesület ideiglenesen beszüntette működését. (Cavallier Józsefre, az egyesület titkárára rálőttek.) → 1945. április 13.

november 20. *A nazarénusok hitének rövid ismertetése* címmel Nagy Károly sárrétudvari egyházi szolga, valamint Keserű Pál és Soós Sámuel budapesti szolgák beadványt terjesztettek föl a Belügyminisztériumba. Összefoglalták a nazarénus hit és istentisztelet lényegét. Kérték, hogy a fegyveres katonai szolgálatot megtagadó nazarénusokat a börtön helyett lelkiismeretüknek és vallási meggyőződésüknek megfelelő katonai szolgálatba helyezték át, valamint azt, hogy istentiszteleteket tarthassanak.

november 23. Balogh István szeged-alsóvárosi plébános vezetésével alakult újjá a Független Kisgazdapárt szegedi szervezete.

november 25. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás levélben tiltakozott Szálasi Ferenc miniszterelnöknél a zsidókkal szembeni bánásmód és a túszszedések miatt.

november 26. Ravasz László püspök, a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventjének lelkészelnöke Serédi Jusztinián bíboros hercegprímáshoz írt levelében együttes felépést sürgetett a magyarországi zsidóság érdekében.

november 27. Schieberna Ferenc, a hadművelleti kormánybiztos jogkörrel fölruházott nyilas főispán helyszíni szemlét tartott a veszprémi püspöki palotában, és követelte az egyik szárny átengedését katonai beszállásolás céljaira. Szerdahelyi Szabolcs püspöki szertartó ezt megtagadta, ezért letartóztatták. Mindszenty József veszprémi megyéspüspök tiltakozott az eljárás ellen, s ő is megtagadta a beszállásolás engedélyezését. Ezért hatósági rendelkezéssel való szembehelyezkedés, hatósági közeg elleni erőszak, a lakosság fellázításának kísérlete, a közrend, a közbiztonság és a hadművelleti érdekek veszélyeztetése vádjával a főispán utasítására letartóztatták és rendőrségi őrizet alá helyezték. (A letartóztatási parancsot csak november 30-án állította ki Schieberna Ferenc főispán.) A püspökkel együtt bebörtönzött papok: Kögl Lénárd, Langmár Lipót kanonok, Lékai László titkár, Máhig János hittanár, Megyesi Schwartz Róbert irodaigazgató, Mészáros Tibor levéltáros, Rosta Ferenc hittanár, Solymár István lelki igazgató, Szabadhegyi Szabolcs és Varga Péter Pál teológiai tanárok.

december 1. Ravasz László református püspök a zsidóságot ért „igazságtalan intézkedések hatálytalanítását” kérte Szálasi Ferenc miniszterelnöktől. (Választ nem kapott. Ugyanilyen sorsra jutott az evangélikus egyházi vezetés tiltakozása is.) — Révész Imre tiszán-

túli református püspök *Bizalmas utasításban* hívta föl a pedagógusok figyelmét a társadalmi és politikai változások komolyan vételére: „...óvakodjék attól, hogy növendékei előtt a mai helyzetet, akár csak pusztá célozgatással, hangulat-keltéssel is, valamiféle epizódszerű, rövid közzjátéknak tüntesse fel...”

december 4. Vajna Gábor nyilas belügyminiszter elrendelte a budapesti zsidóság gettóba költöztetését.

december 5. A nyilasok letartóztatták a Budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskola igazgatóját és Berki Feriz tanárt. Ezzel a főiskola lényegében megszűntette működését. (1945-ben Budapesti Görög Keleti Tudományos Intézeté alakult át. Feladatát később a Magyar Ortodox Adminisztrátúra vette át.) — Budapesten a Gestapo letartóztatta, majd december 19-én Dachaubába szállította Eglis István és Benkő István katolikus papokat, az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO) központi titkárait.

december 12. A rendőrség fölszámolta a Skót Misszió Gyermekek- és Anyaotthonát, tagjait a gettóba vitte. (A Skót Misszió ezt követően Menekült Otthont nyitott, ahol 5 gyermek, 5 anya, 3 nő és 4 férfi élte túl a főváros ostromát.)

december 15. Berlinben a nácik halálra ítélték Pontiller Ödön bencés áldozópapot, birodalmi német katolikus lelkészt, aki 1938-ban menekült Magyarországra.

december 17. A veszprémi börtönben Mindszenty József megyéspüspök tíz ötödéves letartóztatott kispapot pappá szentelt.

december 19. A Gestapo marista iskola-testvéreket tartóztatott le. — A zsidókat összeköltöztető miniszteri biztos engedélyezte, hogy négy pap, Tomek Vince piarista, Köhler Ferenc lazarista, Havasi Lucius bencés és Deák Bárdos Lénárd jezsuita szerzetes a saját felelősségére lelképásztori feladatokat lásson el a gettóban.

december 20. Bácskának újból jugoszláv fennhatóság alá kerülése után a kalocsai érsek e napon kelt dekrétumával ismét Budanovic püspök vette át mint vikárius generális a bácskai apostoli kormányzóság ügyeinek intézését. → 1968. január 25. — Szökött német katonák bűjtatásának gyanújával a Gestapo letartóztatta Tiefenthaler József római katolikus lelkészt, a budai Szent Imre Kollégium igazgatóját. (1945. február 13-án szabadult.)

december 21. A Debrecenben összeült Ideiglenes Nemzetgyűlés 230 tagjából 7 volt pap, közülük 4 katolikus, 1 baptista. (A Budapesten 498 főre bővült Ideiglenes Nemzetgyűlésben 16 egyházi személy foglalt helyet.) Az Ideiglenes Kormányban Balogh István szeged-alsóvárosi plébános miniszterelnökségi államtitkár lett.

december 22. Révész Imre református püspök a Debreceni Református Kollégium oratóriumában, az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulására mondott beszédében üdvözölte az új Magyarországot.

december 23. Mindszenty József veszprémi püspököt és 16 kispapját a sopronkőhidai fegyházba szállították.

december 25. XII. Pius pápa rádióbeszédében azt vizsgálta, hogyan viszonyul a katolikus szociális és politikai tanítás a polgári demokráciához.

december 27. Budapesten a Bokréta u. 3. szám alatti munkásleányotthon pincéjéből zsidók rejtegetése és segítése miatt a nyilasok elhurcolták, és feltehetően még aznap a Duna-parton meggyilkolták Bernovits Vilma és Salkaházi Sára nővéreket, valamint az általuk védelmezett zsidó gyermekeket.

december 29. Az SS lerohanta a Visegrádi utca 38. szám alatti, svéd védettségű házat, amely a Radó-féle ellenállási csoport központja volt. 81 zsidó ellenállót a helyszínen legyilkoltak.

az év folyamán Megalakult az Országos Református Nőszövetség. Elnöke Zsindelyné Tüdös Klára lett.

1944–45 folyamán A trianoni határokon belül 417 református, 190 evangélikus templom szenvedett kárt, illetve semmisült meg.

1945

január 1. Görög katolikus árvaház nyílt Máriapócsra a bazilisszák vezetésével. — A Nemzetközi Vöröskereszt védelmét élvező Duna-parti Ritz Szállóból a nyilasok elhurcolták Komoly Ottót, a Magyar Cionista Szövetség elnökét, a Nemzetközi Vöröskereszt „A” (cionista) osztályának ügyvezetőjét. Feltehetőleg még aznap a Dunába lőtték.

január 9. A Zólyom vármegyei Garamnémetfalván a Gestapo agyonlőtte Reme László evangélikus lelkész hittanárt, aki barátaiból 1944 nyarán fegyveres ellenállási csoportot hozott létre.

január 17. Budapesten egy orosz katona lelőtte egy lány szüzességét védő Hummel Kornél fővárosi római katolikus hitoktatót.

január 18. Fölszabadult a budapesti központi gettó. (A becslések szerint kb. 70 ezer zsidó élte túl a gettót.)

január 20. A moszkvai fegyverszüneti egyezményben Magyarország kötelezte magát, hogy visszavonja csapatait és közigazgatását az 1937. december 31-i határok mögé. — Hász István római katolikus táborigazgató főpásztori körlevelet bocsátott ki a Németországban

kiképzésben lévő honvéd alakulatokban levő róm. kath. honvédhívei számára. (A németek melletti harc folytatására buzdított.)

január 21. Szegeden zászlót bontott a Keresztény Demokrata Néppárt. Elnöke gr. Pálffy József lett.

január A szovjet hadsereg a gödöllői premontrai gimnáziumot és rendházat, ennek épületeit előbb fogolytábor, majd katonai raktár céljaira vette igénybe.

február 6. A 200/1945. számú rendelettel az Ideiglenes Nemzeti Kormány hatályon kívül helyezte mindazon törvényeket és rendeleteket, amelyek a zsidókra nézve hátrányos megkülönböztetést tartalmaztak.

február 8. Székesfehérváron, miután a várost a német ellentámadás során visszafoglalták, a nyilasok letartóztatták Shvoy Lajos megyéspüspököt, és Sopronkőhidára, majd Sopronba internálták. → április 1.

február 11. Ravasz László református püspök a pincéből való feljövétel után az egyházat prédikációjában elsőnek szólította fel bűnbánatra.

február 14. A Pesti Izraelita Hitközség elöljárósága köszönetét fejezte ki Mester Miklós volt vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak a német megszállás és a holokauszt idején a magyarországi zsidóság érdekében tett szolgálataiért.

február 26. A Moszkvában kötött Fegyverszüneti Egyezmény 15. pontjára hivatkozva az 529/1945. ME számú rendelettel föloszlattak 25-féle fasiszta szervezetet, közöttük a nem fasiszta Egyházközi Munkásszakszervezeteket (EMSZO) is.

március 1. Soltész Elemér protestáns tábori püspök szolgálattételre jelentkezett a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány budapesti kirendeltségén. → április 13.

március 4. Bombatalálat érte a szombathelyi székesegyházat, amely Hefele

Menyhért építész fő műve, késő barokk stílusban. Ez volt a legsúlyosabban károsult székesegyház, átmenetileg rommá vált. → 1947. szeptember 7.

március 5. A Mauthausen melletti Gusen II. koncentrációs táborban meghalt ifj. Varga Zsigmond református lelkipásztor, aki 1944-ben a bécsi Collegium Hungaricum diákja, az ottani magyar református kolónia gondozólelkésze volt. Nemzeti szocializmus-ellenessége miatt innen hurcolták el 1944. október 19-én. → 1980. november 26.

március 7. Az 5271/1945. számú debreceni belügyminiszteri rendelet értelmében a polgármestereknek és alispánoknak 15 napon belül jelenteni kell minden, a joghatóságuk területén működő izraelita hitfelekezeti vagy más izraelita egyesület létezését, illetve megalakulását.

március 13. Jehovista meggyőződése miatt Sárváron a nyilasok nyilvánosan kivégezték Dely Józsefet.

március 15. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány Debrecenben elrendelte a 100 holdon felüli birtokok, köztük az egyházi birtokok kisajátítását és kiosztását, kártalanítást ígérve. (A 600/1945. ME számú rendelet a *Magyar Közlöny* március 18-i számában jelent meg.) → szeptember 16.

március 21. Elhunyt Udvarnoki András, a baptista egyház kiemelkedő alakja, a Teológiai Szeminárium volt igazgatója.

március 22. A Pesti Izraelita Hitközség rendkívüli közgyűlést hívott össze, hogy kidolgozzon egy demokratikus szellemű hitközségi választójogot.

március 25. A Budapesten élő izraeliták száma az e napi népösszeírás hivatalos adata szerint 86 910 fő.

március 28. Répceszentgyörgyön garázdálkodó részeg szovjet katonák láttán elhunyt a szívbeteg gr. Mikes János c. érsek, kiérdemesült szombathelyi püspök. — Dél előtt 10 órára Szálasi Ferenc nemzetvezető tárgyalásra hívta a

- dunántúli püspököket Kőszegre, egyházpolitikai kérdések megvitatására.
- március 29.** Életének 61. évében Esztergomban elhunyt Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, esztergomi érsek.
- március 30.** Egy részeg szovjet katoná halálosan megsebesítette br. Apor Vilmos győri megyéspüspököt, miután ő megtagadta, hogy a püspökvárba menekült nőket kiszolgáltassa a katonáknak. → április 2.
- március 30.–október 2.** Az új érsek kinevezéséig az esztergomi főegyházmegyét Drahos János kanonok, káptalani helytartó irányította. → október 7.
- március** A Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége kiáltványt bocsátott ki *Új vallásügyi törvényt kérünk! Szabad államban szabad egyházak* címmel.
- április 1.** Sopronban, a szovjet csapatok benyomulása révén kiszabadult fogságából Mindszenty József veszprémi és Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök.
- április 2.** Br. Apor Vilmos győri püspök a kórházban belehalt sérüléseibe. — Görög katolikus árvaház nyílt Sátoraljaújhelyen a bazilisszák vezetésével. — P. Vezér Ferenc pálos szerzetes a pálosszentkúti templomban nagypénteki, politikamentes szentbeszédet mondott. A község párttitkára nemzetellenes cselekmény vádjával följelentette. → június 13.
- április 4.** A Szövetséges Ellenőrző Bizottság – gyakorlatilag a Szovjetunió – követelésére megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok Magyarország és az Apostoli Szentsek között, Angelo Rotta pápai nunciust kiutasították Magyarországról. Indok: az Apostoli Nunciatúra a nyilas hatalomátvétel után is Budapesten maradt, s a hatalommal érintkezve de facto elismerte azt. → 1990. február 9.
- április 5.** Grósz József kalocsai érsek a kormány tagjainál beadványban tiltakozott a földreformrendelet „törvény-

telensége miatt és az egyházra sérelmes intézkedései ellen”. — Br. Radvánszky Albert evangélikus egyetemes egyházi és iskolai felügyelő körlevélben hívta föl a gyülekezeteket, hogy a megindult földreformmal kapcsolatban 30–30 kat. holdat igényeljenek anyagi önfenntartásuk biztosítására.

- április 6.** Angelo Rotta pápai nuncius uditoréja, Gennaro Verolino társaságában elhagyta Magyarországot.
- április 13.** Vörös János honvédelmi miniszter szóban újból megbízta Soltész Elemért a protestáns tábori püspökség vezetésével. → 1948. február 4. — Folba János lelkész vezérőrnagy, pápai prelátus lett Hász István c. püspök utóda a római katolikus tábori püspökség élén. → 1948. december 11. — Újból megkezdte működését a Magyar Szent Kereszt Egyesület. → december 31.
- április 29.** Dachau főlzsabadításakor a koncentrációs táborból kiszabadult Benkő István római katolikus hitoktató, EMSZO titkár, Coman András görög katolikus lelkész, Kizdobranszki Milán keleti ortodox lelkész, Novák György kapucinus pap, őgr. Pallavicini György római katolikus teológus, Roszoba Tamás ortodox lelkész, Schmalczl János római katolikus plébános, Szivák Emil evangélikus lelkész, Sztakics István ortodox diakónus. — Folba János tábori ordináriusi kinevezését a Szentszéktől kapott rendkívüli fölhatalmazás alapján Grósz József kalocsai érsek is megerősítette.
- április 30.** A Magyarországi Ökumenikus Bizottság ünnepi nyilatkozatot adott ki, amelyben bűnbánatot gyakorol, megvallja az egyházak mulasztását és reménységgel tekint a várható átalakulások elé.
- április** Megalakult a Magyar Nemzeti Mariavita Ókatolikus Egyház. → november 11., 1946. szeptember 14., 1947. december 31.

tavasza Ideiglenes unitárius egyházi képviselőtanács alakult. Tagjai között találjuk ifj. Bartók Bélát, Supka Gézát és Malasics Gézát.

május 1. Mauthausen felé Simbach falunál amerikai csapatok kiszabadították Berki Feriz, Popovics Iván és Füzessy Miklós ortodox (görögkeleti) lelkészeket.

május 24. A háború utáni első katolikus püspökkari konferencián a püspökök közös pásztorlevelet fogadtak el, amely az erkölcsi romok eltakarításáról, a földreformról, a hadifoglyokról, az evangéliumi demokráciáról, a papság és a hívek hősi helytállásáról szólt.

május 27. Az evangélikus és a református egyház vezetői közös memorandumban fordultak a miniszterelnökhöz, rámutatva, hogy mind az új magyar állam, mind az egyházak közös érdeke a demokratikus államrend fölépítése, s ebben a két fél kapcsolatát, egymáshoz való viszonyát tisztázni kell.

május 31. Letartóztatták Túróczy Zoltánt, a tiszai evangélikus egyházkerület püspökét. → június 25. — Az országos úrnapi körmeneten Vörös János honvédelmi miniszter képviselte a kormányt.

május vége Újból megjelent a *Szív* című katolikus hetilap.

június 4. Virág Ferenc pápai trónálló, pécsi megyéspüspök tedeumot rendelt el a háború befejezése alkalmából.

június 11. A VKM 2727/1945. szám alatt elrendelte: amíg nem választják meg a magyarországi Izraeliták Országos Irodájának elnökségét, addig az izraelita vallásfelekezet egyes központi szerveinek hatáskörébe tartozó ügyeket ideiglenes intézőbizottság látja el, amely a VKM által kinevezett 5 főből áll.

június 13. A Kecskeméti Népbíróság Sággy Mihály volt kúriai bíró vezetésével P. Vezér Ferenc pálos szerzetest fölmentette az ellene emelt vád alól.

(Sággy bíró 1951-ben a Grósz-perhez kapcsolható, a pálosszentkúti orosz gyilkosságokkal vádolt Tóth Illés és társai mellékker vádlottja lett.) → 1951. június 28.

június 21. Az ideiglenes nemzeti kormány 3630/1945. számú rendelete a zsidótörvények alapján megvont italmérési engedélyek visszajuttatásáról, az üzleti berendezés és felszerelés értékének megtérítéséről intézkedett.

június 25. A Nyíregyházi Népbíróság háborús bűntett miatt Túróczy Zoltánt, a tiszai evangélikus egyházkerület püspökét 10 évi fegyházbüntetésre ítélte. → november 27.

július 7. Révész Imre tiszántúli református püspök a letartóztatott és internált lelkipásztorok ügyében közbenjárt Beczky Albert államtitkárnál.

július 9. A 20 165/I. számú belügyminiszteri rendelet előírta az egyesületek – köztük a vallásfelekezeti egyesületek – felülvizsgálatát.

július 12. A 10 600/1945. számú VKM rendelet a lelkészek és segédlelkészek jövedelemkiegészítő államsegélye és korpótlékilletménye után 1945. április 1-jétől érvényes külön pótlékot állapított meg. (Az október 23-án kelt 13 000/1945. számú rendelet ugyanerről intézkedett.)

július 27. A VKM 22 264/1945. számú rendelete helyreállította az Országos Izraelita Tanítóképző Intézet Igazgatótanácsát. Társelnöke: Szemere Samu tanügyi főtanácsos, nyugdíjas tanítóképző intézeti tanár.

július 30. A 250 105/1945–VI. 3. számú belügyminiszteri rendelet engedélyezte az 1944 őszén létrehozott Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége működését. (Ekkor baptista, metodista, adventista, ókatolikus, Keresztyén Testvérgyülekezetek, Üdvhadserg és a Krisztushívó zsidók gyülekezetei voltak a tagjai.)

július–október Szlovákia magyarlakta területeiről 86 magyar papot kiutasítottak, 21 ellen eljárást indítottak.

augusztus 1. A Magyar Kegyes Tanítórend 650 ezer pengőt kapott az Újjáépítési Közmunkaváltság Alapból budapesti rendházának és iskolájának helyreállítására.

augusztus 8. A miniszterelnök 6650/1945. számú rendelete előírta a 8 osztályos általános iskola szervezését, amelynek teljesítése komoly gondot okozott az iskolafenntartó felekezeteknek.

augusztus 9. Az Actio Catholica Országos Elnöksége a *Nemzeti Újság* örököséként *Új Ember* címmel hetilapot indított. Első száma 8 oldalon, 25 ezer példányban jelent meg. Felelős szerkesztője Péncs Balduin bencés tanár.

augusztus 12. A Kanadában élő 75–100 ezer magyar hamiltoni konferenciáján létrehozta az Egységes Kanadai Magyar Segély Bizottságot Torontó központtal.

augusztus 14. XII. Pius pápa magánkihallgatáson fogadta P. Nagy Tőhötöm jezsuita atyát, a KALOT mozgalom vezetőjét. Többek között az új esztergomi érsek kinevezéséről is beszéltek.

augusztus 16. XII. Pius pápa államtitkársága értesítette Grósz József kalocsai érseket, hogy Mindszenty József veszprémi püspököt esztergomi érsekké, Bárány László debreceni plébánost veszprémi apostoli kormányzónak nevezte ki.

augusztus 18. A református püspökök pásztorlevelükben hálájukat fejezték ki az egyházi élet szabad gyakorlásáért. — A *Magyar Közlöny*ben megjelent az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak az általános iskola tárgyában kiadott 6650/1945. ME számú rendelete.

augusztus 19. A budapesti amerikai misszió pápai engedéllyel Salzburgból visszahozta Budapestre a Szent Jobbot.

augusztus 20. A budapesti Szent István-napi körmeneten 500 ezer ember kísért a „hazatért” Szent Jobbot.

augusztus 29. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 7590/1945. számú rendelete visszaadta a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok (vagy baloldali magatartás) miatt elvett üzlethelyiségeket, berendezéseket, áru- és anyagkészletet.

augusztus A négy református egyházkerület püspöke közös pásztorlevelet bocsátott ki: erkölcsi romlás okozta az ország romba dőlését. — A Honvédelmi Minisztérium megszervezte az izraelita katonai lelkesítést, ami békeidőben állandó jelleggel még soha nem létezett. Élére Hevesi Ferenc, a Pesti [kongresszusi] Izraelita Hitközség főrabbija került. → 1946. október 1.

szeptember 9. Ünnepeles Veni Sanctével Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát megnyitotta az újonnan föllállított csepeli bencés gimnáziumot. Vezetője Vály Hugó atya volt.

szeptember 12. A katolikus püspöki kar körlevélben rendelkezett a meglévő népiskolák általános iskolává történő átszervezéséről. — Görög katolikus leánynevelő intézet nyílt Hajdúdorogon a bazilisszák vezetésével.

szeptember 16. Kihirdették az 1945:VI. törvénycikket *A nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhöz juttatása tárgyában kiadott kormányrendelet törvényerőre emeléséről*. — Kihirdették az 1945:VIII. törvénycikket *A nemzetgyűlési választásokról*. 5. §: a választójogból kizárta azt, aki az 529/1945. ME számú rendeletben felsorolt szervezetben tisztségviselő volt. (A felsoroltak között szerepelt az Egyházközi Munkásszakosztályok [EMSZO] és a Magyar Keresztény Nemzeti Liga.) — XII. Pius pápa értesítette döntéséről az állami szerveket, hogy Mindszenty József veszprémi megyéspüspököt esztergomi érsekké, Magyarország hercegprímásává nevezte ki. A kinevezési bulla kelte: 1945. október 2.

szeptember 22. Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek táviratban köszöntte meg Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök gratulációját: „Az ország első közjogi méltósága hazája rendelkezésére áll” – írta.

szeptember 25. Barankovics István újságíró, a Demokrata Néppárt főtitkára a fővárosi községi választási beszédében részletesen kifejtette a kereszténydemokrácia hazai értelmezését.

szeptember 29. Bánáss László veszprémi apostoli kormányzó egyházjogilag megalapította a Ciszterci Rendi Nővérek nagyesztergári Regina Mundi monostorát. → december 16.

szeptember 30. Grósz József kalocsai érsek, a püspöki kar elnöke *A magyar iskola is adja meg Istennek, ami az Istené!* címmel a katolikus magyar iskolák védelmében cikket jelentett meg az *Új Emberben*.

október 1. Czapik Gyula egri érsek a kultuszminiszternél tiltakozott a nemzeti bizottságoknak a tanulói ifjúság politizálására irányuló törekvései ellen. (Hasonló tiltakozást fogalmazott meg Mindszenty József hercegprímás is 1945. október 10-én.) — Megjelent az esztergomi főegyházmegye előimádkozó könyve (*Praeorator*). — A magyar hadseregben 14 katolikus és 14 protestáns tábori lelkészi állást létesítettek.

október 2. Beiktatták Mindszenty Józsefet az esztergomi érseki székbe. — Mindszenty József hercegprímás a miniszterelnökhöz intézett átiratában tiltakozott az egységes 8 osztályos általános iskola bevezetése ellen, mert az szerinte sérti az egyház iskolafenntartási jogát és autonómiáját.

október 3. A Katolikus Filozófusok és Teológusok Aquinói Szent Tamás Társasága Budapesten tartotta közgyűlését.

október 7. Mindszenty József hercegprímás székfoglaló beszéde az esztergomi bazilikában. A vendégek közt többek

között megjelent Zsedényi Béla, az ideiglenes nemzetgyűlés elnöke, Vörös János honvédelmi és gr. Teleki Géza kultuszminiszter.

október 14. A budapesti Szent István-bazilikából Mindszenty József hercegprímás szózatot intézett a magyar ínségesek megsegítésére. — A pécsi székesegyházban bemutatták Kodály Zoltán *Missa brevis* kezdetű új miséjét.

október 15. Mindszenty József hercegprímás körlevelet bocsátott ki a szlovákiai magyarok üldözéséről.

október 17. A katolikus püspöki kar pásztorlevélben emelte föl szavát az elhurcoltak, hadifoglyok, internáltak érdekében, és tiltakozott a magyarországi németekkel szemben alkalmazott kollektív megtorlás ellen. Ugyanekkor a konferencia döntött a Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének iskolánként való létrehozása mellett.

október 18. Mindszenty József esztergomi érsek aláírásával megjelent a katolikus püspöki kar választási körlevele, amely a demokrácia, a polgári állapotok megvédésére hívta föl a hívek figyelmét. → november 1.

október 24. A 10 480/1945 ME. számú rendelet visszaadta a zsidó tulajdonosoktól elvett személyjogi gyógyszer-tárakat.

október 27–29. A református egyház Budapesten tartott országos missziói értekezletén egy „főleg fiatal lelkesekből álló csoport” a hivatalos egyházi vezetéssel szembeni elégedetlenségét fejezte ki. → 1946. augusztus 14–17.

október 30. A 10 310/1945. számú kormányrendelet a közalkalmazottak igazolására vonatkozó 1080/1945. ME. számú rendelet hatályát az egyetemi és vallásfelekezeti alkalmazottakra is kiterjesztette.

november 1. Az ország katolikus templomaiban fölolvasták a katolikus püspöki kar választásokkal kapcsolatos pásztorlevelét.

november 3. Mindszenty József hercegprímás körlevelet intézett az egyházmegyei hatóságokhoz, és kérte: készítsenek kimutatást elsősorban arról, hogy mit tett a katolikus egyház a zsidó-üldözés ellen.

november 11. Fölszentelték Csernochorsky Gyulát, a Magyar Nemzeti Maria vita Ókatolikus Egyház első püspökét. → 1947. december 31.

november 13. Megjelent az *Uj Élet* című zsidó újság első száma.

november 14. Mindszenty József hercegprímás körlevélben ismételten tiltakozott a szlovákiai magyarság üldözése miatt.

november 16. Mindszenty József esztergomi érsek a nála tisztelgő Tildy Zoltán miniszterelnök és Varga Béla plébános, a kisgazdapárt egyik vezetője előtt kifejtette: ellenzi az államforma kérdésének fölvetését.

november 18. Mindszenty József hercegprímás rádiószózatot intézett az amerikai magyarokhoz az ország ínségének enyhítése érdekében. — A Pesti Izraelita Hitközség székházában Milok Sándor államtitkár, a deportálási ügyek kormánybiztosa beszámolt a deportáltak hazahozataláról. A rendezvényen megjelent Tildy Zoltánné, a miniszterelnök felesége, és Szakasits Árpád államminiszter is.

november 25. A magyar zsidóság képviselői nagygyűlést tartottak a budapesti Royal Színház épületében. Állásfoglalásuk szerint a zsidó népnek Palesztínához történelmi joga van, ezért követelik az oda való szabad bevándorlást.

november 27. Az evangélikus püspökök az egyetemes felügyelő vezetésével, valamint Rásó Lajos főügyész, Vargha Sándor főtitkár, továbbá Bereczky Albert államtitkár fölkeresték az igazságügy-minisztert és Túróczy Zoltán püspök perének törlését kérték. → 1946. február 25.

november 29. Mindszenty József esztergomi érsek a budapesti angol katonai misszió repülőgépén Rómába utazott a győri és a veszprémi püspöki székhely betöltése ügyében. Az Örök Városban három hetet tartózkodott.

december 8. XII. Pius pápa Rómában magánkihallgatáson fogadta Mindszenty József esztergomi érseket.

december 9. Az Ökumenikus Újjáépítési Osztály kérdőívei alapján Pap László összefoglaló jelentést készített a magyarországi egyházak helyzetéről. (A jelentés a református, az evangélikus, a szerb ortodox, az unitárius, a baptista és a metodista egyház helyzetére tért ki.)

december 16. Beöltözött és a zirci apát kezébe fogadalmat tett a Ciszterci Rend nővérek szerzet első nyolc tagja.

december 20. A katolikus püspöki kar konferenciája Mindszenty József hercegprímás kezdeményezésére az államforma feletti döntés elhalasztása mellett foglalt állást. Ugyanekkor a hercegprímás előadta, hogy a miniszterelnök novemberben kérte a diplomáciai kapcsolatok visszaállítását a Vatikánnal.

december 23. A csepeli plébániatemplomban Mindszenty József hercegprímás XIII. Leó pápa keresztényszociális tanítását és XI. Pius pápa hivatásrendi korporációs eszméit ajánlotta a népi demokráciával szemben igazságos alternatívaként, mert az kizárja az osztályharcot.

december 25. A magyar kormányhoz a zsidóság erkölcsi és anyagi jóvátétele és kártalanítása érdekében tett előterjesztés szerint a deportálásból visszatért, illetve életben maradt a jelenlegi határookra vonatkoztatva 53 ezer, az elcsatolt területekre vonatkoztatva 56 500, összesen 109 500 fő. A budapesti gettóban vagy családoknál életben maradt 129 ezer személy. Az összes túlélő tehát 238 500 fő.

december 31. Szilveszter estjén Mindszenty József hercegprímás rádiószózatot intézett a magyar nemzethez. — Ugyanekkor levelet intézett Tildy Zoltánhoz és Varga Bélához, amelyben tiltakozott az államforma megváltoztatásának terve ellen. — Az év végiösszeállítás szerint a Magyar Szent Kereszt Egyesületnek 7301 nyilvántartott tagja volt, közülük 5646 budapesti, 1655 vidéki. A tagok közül mindössze 615

jelentkezett, a többi tag felkutatása megkezdődött.

december Az *Új Ember* és a *Szív* megjelenése papírhány miatt egy időre szünetelt. Újból megjelent a *Vigilia* című havi katolikus folyóirat.

1945–1985 Magyarországon 181 új katolikus templom, 128 új kápolna, imaház és 489 új plébániaépület épült. Összesen 2111 templomi restaurálás és 1380 plébániaház felújítása történt meg.

1946

január 1. Mindszenty József hercegprímás újévi szózatot intézett papjaihoz és híveihez.

január 3. Az Apostoli Szentsek megszüntette a Bácskai Apostoli Adminisztratúrát. (Helyette 1946. február 21-én felállította a Bácskai Vikáriátust.)

január 5. Mindszenty József hercegprímás levele Ries István igazságügy-miniszterhez a politikai elítéltekkel való emberséges bánásmód érdekében, egyben ügyük felülvizsgálását sürgette.

január 7. Elhunyt Józán Miklós unitárius püspök, a Szabadelvű Keresztények és a Vallásos Szabadság Világszövetség, valamint az *Unitárius Élet* című lap alapítója.

január 28. Márton Áron gyulafehérvári püspök terjedelmes emlékiratban tártá föl Petru Groza román miniszterelnöknek az erdélyi magyarság tűrhetetlen helyzetét.

január 31. A nemzetgyűlés elnöke kihirdetettnek nyilvánította az 1946:I. törvénycikket *Magyarország államformájáról*. Eltörölte a királyság intézményét, és Magyarországot köztársaságnak nyilvánította. Ennek következtében megszűnt a magyar katolikus egyházfő közjogi szerepe. A törvény preambuluma kimondja: a köztársaság polgárai részé-

re biztosítja az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait, amilyen különösen a vallás szabad gyakorlása.

február 1. A nemzetgyűlés Tildy Zoltán református lelkészt, kisgazdapárti politikust közfelkiáltással megválasztotta a Magyar Köztársaság elnökévé.

február 4. Megalakult Nagy Ferenc (FKGP) kormánya. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Keresztury Dezső (1947. március 14-ig). — Megalakult az Egyetemes Egyháztanács (1948-tól Egyházak Világtanácsa) Magyarországi Ökumenikus Újjáépítési Bizottsága. (Az Egyházak Világtanácsa 1948-ban történt tényleges megalakulása előtt Magyarországon gyakran használták az „Egyetemes Egyháztanács” kifejezést.) Első vezetője (1949. szeptember 1-jéig) Pap László, a Budapesti Református Teológiai Akadémia tanára.

február 10. Mindszenty József hercegprímás Budapesten az Üllői úti Örökimádás-templomban szentbeszédet tartott az engesztelő kilenced befejezésére, amit az utcán tüntetés követett.

február 18. XII. Pius pápa Mindszenty József esztergomi érseket bíborosi méltóságra emelte. → február 21.

február 20. Czapik Gyula egri érsek megkapta az érseki palliumot.

február 21. Rómában a Szent Péter-bazilikában Mindszenty bíboros hercegprímás XII. Pius pápától átvette a bíbornoki kalapot.

február 24. A Magyar Rádió minden vasárnap 9 órakor félórás katolikus szentbeszédet közvetít.

február 25. A Népbíróságok Országos Tanácsa elrendelte Túróczy Zoltánnak, a tiszai evangélikus egyházkerület püspökének szabaddlábra helyezését. → 1948. június 14.

március 4. Megalakult a Zsidó Világkongresszus magyarországi tagozata.

március 23. Kihirdették az 1946:VII. törvénycikket *A demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről* (köznyelven „hóhértörvény”).

március 14. A katolikus püspöki kar konferenciáján Czapik Gyula egri érsek javasolta: amennyiben az állam kezdeményezné az egri jogakadémia megszüntetését, a püspöki kar követelje a katolikus egyetem fölállítását. → július 20. — A katolikus püspöki kar elrendelte az egész országra vonatkozóan, hogy az elemi iskolák első osztályos tanulóit elsőáldozásra kell vezetni.

március 27. Gyulán értekezletet tartottak a békés–bihari ortodox egyházközsegek. Fölújították román jellegüket és a maguk számára egyházmegyei konzisztóriumot létesítettek. Elnökévé Mundruczó Péter Gyula-krisztinavárosi paróchust választották, aki hamarosan püspöki vikáriusi kinevezést kapott az aradi román püspöktől.

március 31. A magyar zsidóság irányzatainak egy táborban való egyesítése céljából megalakult a Magyar Zsidók Országos Szervezete. → július 8.

április 4. A katolikus püspöki kar elrendelte, hogy „a háború megszűnése napjának évfordulóján, április 4-én a plébániatemplomokban a hazáért ünnepélyes szentmisét mondjanak”. Ezen a katolikus iskolák növendékei is vegye-

nek részt, akik erre a napra szünetet kapnak. A szentmisére a hatóságok is meghívandók. Az előestén az esti harangszót követően az összes templomban negyedórás harangszó emlékeztessen az évfordulóra.

április 26. Beiktatták a Dunamelléki Református Egyházkerület új főgondnokát, Lázár Andort, a Gömbös-kormány volt igazságügy-miniszterét.

április 28. A váci székesegyházban Mindszenty József bíboros hercegprímás mondott szentbeszédet, s Pétery József váci megyéspüspöknek átadta a Rómából hozott palliumot. (Az érseki díszjelvény viselésére Magyarországon kiváltsággént 1754 óta a pécsi, 1906 óta a váci püspök is jogosult.) — A Magyar Államrendőrség Vidéki Politikai Osztálya letartóztatta P. Kiss Szaléz gyöngösi ferences szerzetest és mintegy 60 főt, elsősorban helyi diákokat, a városban és környékén elkövetett szovjet katonák elleni merényletek és rendőrbiztonságok elleni támadások ürügyén. → október 26.

április „Diákösszeesküvések” címén hadjárat indult az egyházi iskolák és a vallásos (főleg katolikus) egyesületek ellen.

május–szeptember A május 1-jei felvonulás alkalmából Kevermesen szélsőséges kommunisták fölkeresték Farsang László plébánost, hogy vegyen részt a felvonuláson és szólaljon fel az ünnepségen. Mivel a plébános erre nem volt hajlandó, az ünnepség után a községbíró vezetésével rátörtek a lakásán és megverték. Nem sokkal később a kevermesi plébánost és két másik papot köztársaság-ellenes összeesküvésre bujtogatás vádjával letartóztatták. A népbíróság fölmentette ugyan a három papot, mégsem térhettek vissza híveikhez, mivel az ítélet kihirdetése után a politikai rendőrség azonnal internálta őket. A kevermesi kommunisták három

mariavita lelkészt hoztak a községbe, ekkor azonban a csanádi megyéspüspök bezáratta a kevermesi templomot. Mivel a papok meghurcolásával a világsajtó is foglalkozott, a belügyi hatóságok hamarosan megszüntették a három lelkipásztor internálását, akik visszatérhettek falujukba.

május 4. Szent Mónika ünnepén Mindszenty József bíboros hercegprímás pástorlevelet bocsátott ki a hitoktatás és a katolikus iskolák védelmében.

május 5. Mindszenty József bíboros hercegprímás vezetésével több mint 100 ezer budapesti férfi zárándokolt Máriaremetére. — Délután Rajk László belügyminiszter betiltotta a Rókus-kápolna előtti Mária-szoborhoz tervezett körmenetet. (Az ügyben május 22-én a nemzetgyűlésben Halter Béla pártonkívüli képviselő interpellált.)

május 9. A Magyarországi Református Egyház Zsinati Tanácsa bűnvalló nyilatkozatot tett az egyház nevében, különösen azokért a mulasztásokért, amelyek az ártatlanul üldözöttek védelmezése terén terhelték az egyházat. A nyilatkozat hálát adott a háború befejezéséért és a nyilas uralom alól való felszabadulásért.

május 13. A Fegyverszüneti Egyezményre való hivatkozással Rajk László belügyminiszter elrendelte a Magyar Cserkészszövetség munkájának felülvizsgálatát.

május 15. Mindszenty József bíboros hercegprímás körlevele nem ismerte el a csak állami házasságkötés érvényét, s a fogamzásgátlás és születésszabályozás, a családtervezés bármilyen formáját erkölcsi bűnnek minősítette.

május 21. Mindszenty József bíboros hercegprímás a Szent István Akadémia ünnepi közgyűlésén mondott megnyitóbeszédében az egyház iskoláztatási jogáról szólt. — A *Világosság* című lap címlapján számolt be arról, hogy Szombathelyen és Baján „a cserkészek

nagyarányú összeesküvését leplezték le”. (A hír alaptalannak bizonyult.) → július 4.

május 24. Kunmadarason zsidóellenes pogrom volt, amelyben két személy meghalt. A zsidó vezetőség tiltakozott a kormánynál a gyakori antiszemita megmozdulások miatt.

május 30. A Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége első, kalocsai nagygyűlésén Mindszenty József bíboros hercegprímás 12 ezer fő előtt beszédet mondott az egyházi iskolák védelmében.

május 31. A 6270/1946. számú kormányrendelet értelmében hatályát veszítette minden olyan korábbi határozat és intézkedés, amelyek a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek hitelveitől eltérő hitelveket követő vallásos gyülekezeteket (szektákat) föloszlatták, működésüket betiltották vagy vagyoni tárgyaik felől rendelkeztek. (A rendelet 1946. június 4-én lépett hatályba.)

május Országszerte megalakultak a Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége helyi csoportjai.

június 2. Mindszenty József bíboros hercegprímás az Angolkisasszonyok budapesti tanárképző intézetének fél évszázados jubileumán a katolikus iskolákról és azok nevelési eredményeiről beszélt. — Az Actio Catholica keretében alakult Pázmány Védőiroda felhívással fordult a hívekhez, hogy minden esetben küldjenek tárgyilagos jelentést a tudomásukra jutott, katolikus személyekkel és intézményekkel kapcsolatos összeesküvésekről, letartóztatásokról.

június 5. Az Actio Catholica Országos Elnöksége kiadta Beresztóczy Miklós: *Földéhes-e az Egyház?* című füzetét, amelyben a földreformmal kapcsolatban az egyházat ért támadásokra válaszol.

június 10. A Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) tízéves fennállása alkalmá-

val a fővárosi sportcsarnokban 500 falu küldötteinnek részvételével nagytalálkozót rendeztek, amelyet a szovjet ifjúsági küldöttség szónoka is köszöntött.

június 12. A Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének küldöttsége memorandumot nyújtott át Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszternek, amelyben tiltakozott az egyház és a vallásos iskolák elleni támadások miatt. — A Katolikus Nemzetközi Kapcsolatok Társasága emlékiratot fogalmazott meg a párizsi béketárgyalásokra. (A magyar kérdés igazságos rendezése előfeltétele Közép-Európa békéjének. A dokumentum részleteit az *Új Ember* június 23-i száma közölte.)

június 17. Egy Pénzes István nevű fiatalember Budapesten a Teréz körút 15. sz. ház padlásáról tüzet nyitott az utcán haladó szovjet katonákra. Két szovjet tiszt és egy magyar lány meghalt. A gyilkosságot a baloldal a katolikus ifjúsági szervezetek elleni támadásra használta föl. → július 2.

június 19–20. A Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége karcagi ülésén határozatot hozott a missziókerületek felállításáról. (1946 őszén 7 missziókerület szerveződött.)

június 20. Budapesten a rendőrség betiltotta az Actio Catholica országos elnöksége által bejelentett útvonalon a hagyományos úrnapi körmenet megtartását. (Ez volt a vallásszabadság első nyílt megsértése.) → július 4. — Czapik Gyula egri érsek javaslatára a püspöki kar az egri érseki jogakadémiát Magyar Katolikus Jogakadémiává nyilvánította, országos jelleggel.

június 25. A 7330/1946. ME számú rendelet az összes egyesület, köztük a felekezeti hitbuzgalmi, tudományos és kulturális egyesületek fölötti főfelügyeleti jogot a belügyminiszterre ruházta.

június 29. A Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége a budapesti Szent Szív zár-

dában nagygyűlést rendezett. Mindszenty József bíboros hercegprímás a katolikus szülőkhez intézett szövegében kitért a vallásszabadságot sértő jelenségekre is.

június A Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége országszerte nagygyűléseket tartott és memorandumokban tiltakozott a hitvallásos iskolák elleni rágalomhadjárat miatt.

július 2. Szviridov altábornagy, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság helyettes elnöke levélben javasolta Nagy Ferenc miniszterelnöknek a „fasisztabarát” ifjúsági, köztük katolikus szervezetek föloszlatását. → július 4., július 17., július 18–27.

július 4. Rajk László belügyminiszter rendeleti úton föloszlatta a Magyar Cserkészszövetséget. — Mindszenty József bíboros hercegprímás tiltakozott Nagy Ferenc miniszterelnöknél az úrnapi körmenet betiltása miatt.

július 6. Újjászervező közgyűlést és tisztújítást tartott a Katolikus Népszövetség. (Mindszenty József bíboros hercegprímás október 25-én az ordináriusok jóindulatába ajánlotta a Népszövetséget.)

július 8. A Magyar Zsidók Országos Szervezete megtartotta alakuló ülését, melynek feladata a hivatalos csúcsszervek létrehozása, ezek megválasztásának előkészítése, az egységes felekezeti irányvonal leszögezése volt.

július 17. Rajk László belügyminiszter föloszlatta a Keresztényszocialista Egyesületek Országos Szövetségét.

július 18–27. Föloszlatták a KALOT 631, a KALÁSZ 576, a Katolikus Legényegyletek 136 helyi csoportját és egyéb katolikus szervezetek 170 szervezetét. A föloszlatott egyesületek között volt a Foederatio Emericana, a Katolikus Dolgozó Leányok és Nők Szövetsége, a Katolikus Ifjak Országos Egyesülete, néhány keresztényszociális szakegyesület. → július 23.

július 20. Mindszenty József bíboros hercegprímás levélben tiltakozott Nagy Ferenc miniszterelnöknél és Gyöngyösi János külügyminiszternél amiatt, hogy a Teréz körüti merényletet katolikus egyesületekkel és egyházi személyekkel hozták kapcsolatba, és a katolikus ifjúsági egyesületeket jogtalanul föloszlatták.

július 22. Megalakult a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége. Alapszabályait Rajk László belügyminiszter szeptember 27-én hagyta jóvá. (1947–1948 folyamán beolvadt az Úttörő Szövetségbe.)

július 23. Rajk László belügyminiszter föloszlatta a Katolikus Agrárfiúsági Legényegyletek Országos Testületét. — A nemzetgyűlés előtt Hám Tibor a Független Kisgazdapárt nevében szót emelt a katolikus egyesületek föloszlata ellen. Különösen a hitbuzgalmi jellegű egyesületek föloszlatását sérelmezte. Rajk László belügyminiszter válaszában cáfolta, hogy a föloszlattott egyesületek között egy hitbuzgalmi is lett volna.

augusztus 1. Mindszenty József bíboros hercegprímás amnesztiát követelt a politikai és gazdasági rendőrség által tömegesen elhurcoltak és fogvatartottak számára.

augusztus 8. Budapesten megnyílt az Actio Catholica első konyhája az éhezők megsegítésére. — Az *Uj Élet* című lap közölte a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája, az Ortodox Izraelita Központi Iroda, a Magyar Cionista Szövetség és az Országos MUSZ (Munkaszolgálatosok Szövetsége) Szervezet közös kiáltványát, amely a zsidó állampolgárok egyenjogúsításának érvényesítését, az antiszemita izgatás megszüntetését és egy, az antiszemita megmozdulások megakadályozására hivatott különleges karhatalmi század felállítását követelte.

augusztus 11. Megtartotta alakuló ülését a Katolikus Parasztfiúsági Szövetség, a

júliusban föloszlattott Katolikus Agrárfiúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) jogutódja. (Kb. másfél évig vegetált.)

augusztus 13. Az egységes magyar zsidóságvezetőiből alakult országos értekezlet határozott állásfoglalást és kormányzati intézkedéseket követelt az antiszemitizmus és a zsidóságot ért sorozatos merényletek ellen.

augusztus 14–17. Az Országos Református Szabad Tanács Nyíregyházán tartott ülésén programot fogadott el az egyházaik belső megújulásához, szorgalmazta az egyház és állam szétválasztását, és bocsánatot kért a magyar zsidóságtól. Vezetője Bereczky Albert és Békefi Benő volt. → 1947. március 26.

augusztus 15. Mindszenty József bíboros érsek az esztergomi bazilikában mondott szövegében a párizsi béketárgyaláshoz szólt, kérve az igazságos rendezést.

augusztus 16–19. Czapik Gyula egri érsek vezetésével Budapesten tanácskoztak a magyar teológiai tanárok a papnevelés terén szükséges reformokról.

szeptember 6. A 10 400/1946. ME számú rendelet az izraelita hitközségek vagyoni ügyeinek intézéséről: 3. §: ha valamely izraelita hitközségnek nincsenek 1945. január 1-je után megválasztott intézőszervei, az a hitközség megszűnt. A megszűnt hitközség függőben lévő vagyoni ügyeit a központi felekezeti hatóság (Magyarországi Izraeliták Országos Irodája, Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitfelekezet Központi Irodája) intézi. — A katolikus püspöki kar nyilatkozatban közölte, hogy mindenben helyesli és támogatja a bíboros hercegprímás munkásságát.

szeptember 8. Mintegy 250 ezer zarándok vett részt Máriapócon a kegy kép-könnyezésének 250., a magyar és görög katolikus egyház egyesülésének 300. évfordulójára rendezett ünnepségen.

szeptember 9. A szovjet hadsereg katonai törvényszéke 7 évi kényszermunkára

ítélte Kölley György római katolikus papnövendéket. A vád szerint mint kiscserkész vezetőtiszt szovjetellenes röpiratokat tartott magánál, és segítséget nyújtott a „fasiszta Bakony-brigád” szervezetnek „a szovjet hadsereg hátában végzendő diverziós terrorista munkában”.

szeptember 14. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök körlevele kiközösítéssel fenyegette meg a mariavitákat követő híveket.

szeptember 20. Assisi Szent Ferenc Leányai közül 20 nővér indult Peruba, hogy magyarul területe kb. 500 tanuló ellátásával és betegek ápolásával foglalkozzon.

szeptember 22. Mindszenty József bíboros hercegprímás Szegeden megnyitotta a Szent Gellért vértanú halálának 900. évfordulója tiszteletére kezdődő ünneppsorozatot.

szeptember 23. A Népi Kollégiumok Országos Szövetségének (NÉKOSZ) megbízottai megjelentek a Notre Dame szerzetesnők vezetése alatt álló Budapest, Bátya u. 11. szám alatti katolikus női kollégiumban, s fölmutatták a belügyminiszter határozatát, miszerint a belügyminiszter a már működésben lévő női katolikus kollégium összes helyiségét a NÉKOSZ-nak adja át.

szeptember Az 1946/47. tanévre 28 ezer tanuló íratott be katolikus gimnáziumokba és a velük kapcsolatos általános iskolákba, néhány ezerrel többet, mint az előző évben.

október 1. Hevesi Ferenc főrabbi lemondott az izraelita tábori lelkeszet vezetéséről, ezt követően a hivatalt csak ideiglenes jelleggel töltötték be.

október 3. Az ideiglenes nemzetgyűlés elfogadta az 1946:XXV. törvénycikket *A magyar zsidóságot ért üldözés megbélyegzéséről és következményeinek enyhítéséről.*

október 20. Pécssett, a Katolikus Szülők

Vallásos Szövetségének nagygyűlésén kb. 20 ezer ember jelenlétében Mindszenty József bíboros hercegprímás beszédet mondott. — Megnyitották az újjáépített Pesti Chevra Kadisa Szeretőkórházat.

október 26. Illegális fegyveres szervezkedés irányítása, szovjet katonák meggyilkolására való felbujtás vádjával a szovjet hadsereg katonai törvényszéke halálra ítélte P. Kiss Szaléz gyöngyösi ferences szerzetest. Az ítéletet Sopronkőhidán végrehajtották.

október 29.–november 3. Az Országos Bethlen Gábor Szövetség megrendezte a VII. Országos Protestáns Napokat.

október A Jézus Szíve Népleányok Szegeden fölállították a Hitoktató- és Apostolképző Főiskolát 35 hallgatóval.

november 1–3. A „Hit útján a magyar jövő felé” jelmondat jegyében Országos Református Nagygyűlést rendezett a *Magyar Református Ébredés* című lap szerkesztősége (élén Bereczky Alberttel) és a Református Gyülekezeti Evangelizáció Baráti Társasága (Békefi Benő ügyvezető irányítása alatt).

november 6. A Katolikus Szülők Vallásos Szövetségének Országos Intézőbizottsága tiltakozott az egységes iskolai tankönyvek bevezetésének terve ellen.

november 9. Alakuló gyűlését tartotta a katolikus cserkészvezetők Assisi Szent Ferenc Munkaközössége, mint az Actio Catholica ifjúsági szakosztálya.

november 23. Mindszenty József bíboros hercegprímás levelet írt Nagy Ferenc miniszterelnöknek a katolikus egyesületek fölосzlatása ügyében.

november 29. Mindszenty József bíboros hercegprímás táviratban kérte Spellman New York-i és Griffin londoni érsekek közbenjárását az Egyesült Nemzetek Szervezeténél a szlovákiai magyarok érdekében. — Mindszenty József bíboros hercegprímás beutazási engedélyt kért Csehszlovákiába, hogy a hivatalos egyházi ügyek intézése mel-

lett Beneš elnöknel közbenjárjon a magyarok érdekében. (A december 21-én kapott válasz szerint csak akkor kaphat beutazási engedélyt, ha szigorúan tartja magát az út egyházi jellegéhez. Ezért Mindszenty lemondott az utazásról.)

december 8. Mindszenty József bíboros hercegprímás tiltakozott a kormánytól az állami tankönyv-monopólium tervezett bevezetése ellen.

december 21. Mindszenty József bíboros

hercegprímás a szlovákiai magyarság üldözéséről a magyar katolikusok nevében kiáltványt bocsátott ki.

december 24. A Magyar Rádió nem közvetítette XII. Pius pápa karácsonyi szózatát, amit az *Új Ember* című katolikus hetilap a magyar katolicizmus köré húzott vasfüggönynek minősített.

december–1948. október Megjelent az *Assisi Szent Ferenc Világi Rendje* című ferences lap.

1947

január 1. A katolikus egyház képviselői nem jelentek meg a köztársasági elnök újévi fogadásán.

január 3. Virág Ferenc pécsi megyéspüspök felhívással fordult papjaihoz a templomok meggyalázása ügyében. (A szentségtörés elkerülése érdekében megtiltotta a filiális templomokban és kápolnáknak az Oltáriszentség őrzését; monstranciát a megszentelt Ostyával a plébániatemplomban sem szabad a tabernákulumban tartani.)

január 14. Kihirdették az 1947:IV. törvénycikket az *Egyes rangok és címek eltörléséről*. E törvény szüntette meg az esztergomi érsek prímás hercegi rangját, továbbá a nemzetes, tekintetes, nagyságos, méltóságos, kegyelmes, nagyméltóságú és főméltóságú címeket is. Ennek megfelelően pl. a kanonokok a nagyságos, a prelátusok a méltóságos, vagy a püspökök a kegyelmes, eminenciás címzést nem használhatták. — XII. Pius pápa Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt pápai trónállóvá nevezte ki.

január 19. Árpád-házi Szent Margit ünnepén Budapesten, a Szent István-bazilikában Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek a megbékélés szellemében az engesztelést és engesztelődést ajánlotta a híveknek.

február 5. Mindszenty József bíboros érsek táviratban kérte VI. György angol királytól és Harry Trumantól, az Amerikai Egyesült Államok elnökétől a szlovákiai magyarüldözés meggátlását. (Hasonló tartalmú táviratot kapott Giovanni Montini vatikáni helyettes államtitkár is.)

február 7. Mindszenty József bíboros érsek főegyházmegyéje minden templomában szentségimádási órát rendelt el a békekötés aláírásának napjára.

február 11. Országos értekezletre jöttek össze a megmaradt magyar zsidóság fővárosi és vidéki képviselői, hogy megvitassák a zsidóság legégetőbb sorskérdéseit. Az értekezleten határozottan megfogalmazódott az igény: meg kell teremteni a magyar zsidóság egységét. → 1950. január 5.

február 17. Germanosz exarcha levelet intézett a budapesti görög alapítású egyházközségekhez. A megoldatlan kánonjogi helyzetben lévő görög alapítású magyar ortodox egyházközségeknek Konstantinápoly alá rendelését javasolta. (Mivel a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus nem volt hajlandó elismerni a budapesti görög alapítású egyházközségek magyar jellegét, a tárgyalások megszakadtak.)

február 18. A Nemzeti Sportszernok gondnoksága értesítette az Actio Catholicát, hogy az Árpád-házi Szent Margit tiszteletére február 23-ra tervezett ünnepségre – az osztrák–magyar ökölvívó-mérkőzés miatt – nincs módjában a már előzőleg lefoglalt termet rendelkezésére bocsátani.

február 23. Az evangélikus egyház püspökei körlevélben értesítették a hívőket, hogy a Fébé Diakonissza Egyesület evangélikus kórház felállítását tervezi.

február 23.–július 25. Ordass Lajos bánya-kerületi evangélikus püspök több országban meglátogatta az evangélikus testvéregyházakat. Június végén a svéd-országi Lund városában részt vett a Lutheránus Világszövetség alakuló közgyűlésén, ahol alelnökké választották.

február 25–26. A katolikus püspöki konferencián Czapi Gyula egi érsek javasolta a Szent István Tudományegyetem megalapítását. Három fakultása lett volna: Egerben (a már működő) Jog- és Államtudományi Kar, Közgazdaságtudományi Kar, Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Kar.

február 27. A katolikus püspöki kar nyilatkozatot adott ki a békekötésről. (Örül, hogy a világháború és a háború utáni helyzet a békekötéssel lezárult, viszont a béke több szempontból méltánytalan és igazságtalan.)

február 28. A FKGP Politikai Bizottsági ülésén Ortutay Gyula, a párt kulturális ügyeinek illetékese fölvetette a fakultatív hitoktatás bevezetésének tervét.

március 5. Pártközi értekezleten a koalíciós pártok megegyeztek abban, hogy törvénytervezetet terjesztenek az országgyűlés elé az eddigi kötelező hitoktatás helyett a fakultatív hitoktatás bevezetéséről.

március 7. Az Apostoli Szentszék fölállította a magyarországi bazilita szerzetesek Szent István Provinciáját. Tartományfőnöke Dudás Bertalan lett.

március 9. Megjelent a 3200/1947. számú kormányrendelet *A magyar zsidóságot ért üldözés megbélyegzéséről és következményeinek enyhítéséről szóló 1946:XXV. törvénycikk végrehajtása tárgyában*. Ezzel életbe lépett az Országos Helyreállítási Alap, amely kezelője lett az örökös nélkül elhunyt zsidó személyek vagyonának. → szeptember 17.

március 11. A kisgazdapárt és a Magyar Kommunista Párt pártközi értekezlete elhatározta a fakultatív hitoktatás bevezetését.

március 12–25. Győrtől ünnepségeket rendeztek abból az alkalomból, hogy 250 évvel azelőtt a győri székesegyház Mária-kegyképe Szent Patriknak, az írek védőszentjének ünnepén három órán át vért könnyezett.

március 13. A *Szabad Nép* ismertette Losonczy Géza kommunista képviselő parlamenti beszédét, amelyben a fakultatív hitoktatás bevezetését, az állami tankönyvkiadást, az általános iskola teljes kiépítését és a tanítók helyzetének sürgős rendezését követelte. (Mind-szenty bíboros érsek a hírlapi közlés után tiltakozott Varga Bélánál, a nemzetgyűlés elnökénél.) — A katolikus püspöki kar pásztorlevele elutasította a fakultatív hitoktatás tervezett bevezetését.

március 14. Lemondott Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter.

március 15. Budapesten, havi két alkalommal megjelent a magyarországi unitáriusok lapja, az *Unitárius Élet*.

március 17. Ortutay Gyula lett az új vallás- és közoktatásügyi miniszter. (Tisztét 1950. február 24-ig viselte.)

március 18. A Tiszántúli Református Egyházkerület Tanácsa az egyházkerületi közgyűlés nevében ünnepélyesen tiltakozott minden olyan törekvés ellen, amely „a keresztyén nevelés és oktatás körét és lehetőségeit szűkíteni akarná”.

március 19. A *Magyar Kurir* közölte a katolikus hírmagyarázó nyilatkozatát

arról, hogy mit tett a magyar katolikus papság az üldözött zsidókért.

március 19–20. Szegeden az egyetemi és középiskolás diákok tüntettek a fakultatív hitoktatás bevezetése ellen. A rendőrség civil csoportok segítségével brutálisan szétverte őket, számos diákot letartóztatott. → április 2.

március 21. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Kara a miniszterelnöknél levélben tiltakozott a fakultatív hitoktatás bevezetésének terve ellen.

március 23. Kelemen Krizosztom panonnhalmi főapát Amerikába utazott, hogy az ottani bencéseket vizitálja. Útjáról nem tért haza.

március 24.–április 3. Budapest 97 templomában 155 missziós atya népmissziókat tartott. 180 600 felnőtt és több mint 100 ezer iskolás végzett szent gyónást. Sokan kérték házasságuk rendezését.

március 25. Mindszenty József esztergomi és Grósz József kalocsai érsek vezetésével Győrben megrendezték a könnyező Szűzanya kegykép 250 éves évfordulójának jubileumi főünnepségét. Mindszenty József bíboros érsek beszédében kifejtette, miért ragaszkodik az egyház a kötelező hitoktatáshoz.

március 26. 250 fős, csepeli munkásokból álló küldöttség tiltakozott a miniszterelnöknél a fakultatív hitoktatás terve ellen. — Az Országos Református Szabad Tanács második ülésén nemzeti bűnbánatot hirdetett meg „a kisebb protestáns egyházak és közösségek irányában tanúsított szeretetlen és elzárkózó magatartásáért”. → augusztus 19–21.

március 27. A Magyar Evangélikus Egyház püspökei körlevélben tiltakoztak a kötelező vallásoktatás eltörlése és a fakultatív vallásoktatás tervezete ellen. — A katolikus püspökkari konferencia két pap-politikust marasztalt el: Balogh István államtitkárt és Varga Bélát, a

nemzetgyűlés elnökét, mert nem léptek föl a püspökök intenciói szerint a fakultatív hitoktatás ellen.

március 30. A budapest–budai református egyházközség presbitériuma – hasonlóan az ország többi presbitériumához – állást foglalt a fakultatív vallásoktatás bevezetésének terve ellen.

április 2. Hamvas Endre csanádi püspök levélben kérte Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi minisztertől az internált szegedi fiatalok szabadon bocsátását és tanulmányaik folytatásának lehetővé tételét.

április 12. A katolikus püspöki kar minden tagjának aláírásával ellátott levélben közölte Nagy Ferenc miniszterelnökkel, hogy a kormány vegye le a napirendről a fakultatív vallásoktatás bevezetését, különben az egyház el van szánva a további ellenállásra. — Mindszenty József bíboros érsek pásztorlevelet adott ki a hitoktatás védelmében.

április 13. Székesfehérvárott országos megemlékezést tartottak Prohászka Ottokár püspök halálának 20. évfordulóján az emlékére épített templomban.

április 16. A Magyarországi Unitárius Egyház képviselői a fakultatív vallásoktatásról megbeszélést folytattak Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterrel.

április 21. Sík Sándor piarista szerzetest fölmentették az Országos Köznevelési Tanácsban viselt ügyvezető alelnöki tisztségéből.

április 22. Darvas József a Nemzeti Pártpárt Politikai Bizottsága ülésén javasolta: a fakultatív vallásoktatással kapcsolatosan a baloldali pártok vagy szorítsák rá a kisgazdapártot arra, hogy következetesebben képviselje az ügyet, vagy ha ez nem megy, a kérdést vegyék le a napirendről.

április 23. Újjászerveződött a budapesti örmény katolikus lelkészség.

április 26. Éjszaka 11 óra tájban Faludi György vezetésével radikális szocialista fiatalok ledöntötték és megcsönkítették Prohászka Ottokár püspöknek a budapesti Károlyi-kertben felállított szobrát. → október 8.

április 28. Megalakult a Zsidó Egység Demokratikus Hitközségi Párt. → június 1.

május 3. Varga Béla balatonboglári plébános, a nemzetgyűlés elnöke a le tartóztatás elől menekülve elhagyta Magyarországot. → 1990. május 2.

május 7–8. A református egyház V. budapesti zsinatának hetedik ülészaka szerint az egyház végzete az lett, hogy a „roppant gazdasági harcban nem állt gyökeres elszántsággal a szegények, elnyomottak és kiuzsorázottak mellé”. → 1948. június 14–15.

május 14. Kihirdették az 1947:XIV. törvénycikket *Az 1946/47. évi állami költségvetésről*. A VKM kongruára 32 920 520 Ft-ot, egyéb célra 3 926 480 Ft-ot, a nem állami tanszemélyzet illetményeinek hozzájárulására 44 311 530 Ft-ot, a nem állami népiskolák dologi segélyezésére, nyugdíjpótlására 2 585 220 Ft-ot irányozhatott elő.

május 17. Dunaharasztiiban baptista imaházat avattak.

május 20. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter meglátogatta a Pesti Izraelita Hitközség Abonyi utcai és Szt. Domonkos utcai gimnáziumát és általános iskoláit.

május 31. Dinnyés Lajos miniszterelnök alakított kormányt. A legnagyobb hányadában kicserélődött kormányban vallás- és közoktatásügyi miniszter maradt Ortutay Gyula. — Mindszenty József bíboros érsek Ortutay Gyulához írt levelében a törvényekre és az egyházi autonómiára hivatkozva ismét tiltakozott az állami tankönyvek kötelezővé tétele és az egyházi iskolákban használt tankönyvek fölülvizsgálata ellen.

június 1. Zászlóbontó nagygyűlést tartott a Zsidó Egység Demokratikus Hitközségi Párt. (A rendezvényt cionisták zavarták meg.)

június 20. Délelőtt leégett a budapesti Szent István-bazilika kupolája.

június 21. Balogh István szeged-alsóvárosi plébános lemondott a Független Kisgazdapártban betöltött főtitkári tisztről, kilépett a pártból és megalakította a Független Magyar Demokrata Pártot.

július 1. A katolikus püspöki kar a papság és a szerzetesek szociális érdekeinek előmozdítására megalakította az Ecclesiasticorum Unio Gratia Emolumenti Socialis (EUGE) elnevezésű központi irodát Budapesten (Ferenciek tere 7.), amely gyógykezelést, gyógyfürdőt, utókezelést közvetít és fővárosi szállást nyújt.

július 4. Újra megnyílt az Országos Magyar Zsidó Múzeum.

július 25. A katolikus püspökkari konferenciáról kiadott bizalmas utasítás arra szólította föl a papságot, hogy híveiket az ellenzéki pártok támogatására buzdítsák. A tanácskozásról a *Magyar Kurír*-ban megjelent közlemény szerint a konferencia „bármiféle pártnak kifejezett támogatásától tartózkodni kényszerül”. — Kihirdették az 1947:XVIII. törvénycikket a párizsi békeszerződés becikkelyezéséről. II. rész, I. cím, 2. cikk: „Magyarország minden szükséges intézkedést megtesz aziránt, hogy a magyar fennhatóság alá tartozó minden személynek biztosítsa faji, nemi, nyelvi vagy vallási különbség nélkül az emberi jogok és az alapvető szabadságok élvezetét, ideértve a véleménynyilvánítást, a sajtó és közzététel, a vallásgyakorlat, a politikai véleménynyilvánítás és a nyilvános gyülekezés szabadságát.” Az ország jogszabályai nem tehetnek különbséget az állampolgárok között faj, nem, nyelv vagy vallás alapján.

július 29. Az Actio Catholica felhívást tett közzé: az egyház Szent István napján templomi szertartás keretében megáldja a munkaeszközöket. (E bejelentést a marxista sajtó úgy értelmezte, hogy a katolikus egyház állást foglalt a hároméves terv mellett. Ezért a *Magyar Kurír* augusztus 7-i száma leszögezte: „Az Egyház közel áll munkás híveihez, de minden egyházi megáldás távol áll minden politikai párttól, tervtől és megnyilatkozástól.”) — Kihirdették az 1947:XXI. törvénycikket *A levéltárügy rendezéséről*. Az iratanyag kezelésére a vallásfelekezetek saját hatáskörükben állapítják meg levéltáraik ügyviteli szabályzatát, amit be kell mutatniuk a VKM-nek.

július Megjelent a szombathelyi egyház-megye latin nyelvű névtára. 127 plébánia, 33 lelkészség, 7 kihelyezett káplánság keretében 254 pap végezte 400 ezer hívő lelki gondozását. A papnövendékek száma: 30.

augusztus 8. Mindszenty József bíboros érsek a püspöki kar nevében kiadott pásztorlevélben tiltakozott a magyarországi svábság kitelepítése ellen.

augusztus 10. Barankovics István, a Demokrata Néppárt főtítkára Győrben történelmi jelentőségű programbeszédet mondott.

augusztus 14. Mindszenty József bíboros érsek levélben tiltakozott Dinnyés Lajos miniszterelnöknél a választói névjegyzék összeállítása során elkövetett törvénytelenések miatt: a hívek jelentékeny részét kizárták a választói jog gyakorlásából.

augusztus 15. Mindszenty József bíboros érsek a püspöki kar jelenlétében Esztergomban megnyitotta a Boldogasszony-évet. Ezt követően a fővárosban, Csongrádon, Szombathelyen és Egerben rendeztek országos Mária-kongresszust. (Bezárása 1948. augusztus 15.)

augusztus 19–21. Az Országos Református Szabad Tanács megtartotta harmadik, egyben utolsó ülését. Az egyház reformálásának teológiai alapjaival, az evangelizáció alapkérdéseivel, a keresztyénség és a marxizmus viszonyával foglalkozott.

augusztus 24. Az *Új Ember* három pap, Szittyai Dénes római katolikus bakonykúti lelkész, Sebella István nyírbéltelki és Végseő György pátyodi görög katolikus lelkészek nyilatkozatát tette közzé, miszerint mindhármukat tudtuk és beleegyezésük nélkül vették föl a Magyar Kommunista Párt, illetve a Szociáldemokrata Párt képviselőjelöltjeinek listájára.

szeptember 7. Mindszenty József bíboros érsek Szombathelyen fölszentelte az újjáépített székesegyházat.

szeptember 11. Kapi Béla rangidős evangélikus püspök Dinnyés Lajos miniszterelnöknél levélben tiltakozott az országgyűlési választásoknál tapasztalt visszaélések miatt.

szeptember 13. A párizsi békeszerződés érvénybelépése előtt két nappal a *Magyar Kurír* közölte az „illetékes egyházi hely”(ezen Esztergom, pontosabban Mindszenty bíboros értendő) nyilatkozatát: a nemzeti önállóság visszanyerésének alkalmából, a békeszerződés okmányainak elhelyezéséről szóló hivatalos híradás után megkondulnak az ország harangjai.

szeptember 14. Csornán megnyitották az új katolikus gimnázium első osztályát, amelynek vezetését a csornai premontrei prépostság vállalta.

szeptember 17. Az Országos Zsidó Helyreállítási Alap központi irodája megkezdte működését.

szeptember 25. Az esztergomi egyházközségek központi tanácsa a Szent István Tudományegyetem kibővítését javasolta. (Esztergomban legyen kihelyezett orvosi fakultás.) → október 7.

szeptember 28. Az *Új Ember* közölte Mindszenty bíboros kiáltványát, amelyben a világ közvéleménye elé tárta a szlovákiai magyarság tragikus helyzetét.

október 2. Katolikus püspökkari pásztorlevél a felvidéki magyarok és a magyarországi németek deportálásáról.

október 4–7. A Boldogasszony-év rendezvénysorozat csúcspontjaként az ország minden részéből érkezett egybegyűltek előtt Budapesten megtartották a Nemzeti Mária-kongresszust.

október 6. A piaristák általános rendfőnökének október 1-jén kelt határozata alapján Sík Sándor átvette a Kegyes Tanítórend magyar rendtartományának vezetését.

október 7. A miniszterelnök parlamenti beszédében kijelentette: „A kormányzat minden igyekezetével arra törekszik, hogy az Egyházzal a jó viszonyt tökéletesen helyreállítsa s a felmerült kérdéseket rendezze.” — A római katolikus egyházközségek országos értekezletén határozatot fogadtak el a katolikus egyetem létrehozásáról, amely Szent Istvánról kapta volna a nevét.

október 8. Kunszery Gyula a parlamentben a belügyminiszterhez interpellált Prohászka Ottokár szobrának ledöntése miatt. → 1984. május 24.

október 10–12. Az esztergomi főegyházmegye megünnepelte alapítója és védőszentje, Szent Adalbert püspök halálának 950. évfordulóját. A jubileumi ünnepségekre Budapestről Esztergomba érkezett a Szent Jobb, s így közel ezer év után Szent István király jobbja és Szent Adalbert keresztelő jobbja (Istvánt Szent Adalbert keresztelte meg Esztergomban) újra találkoztak.

október 15. Csehszlovákiához csatolták a győri egyházmegye területén fekvő Dunacsún, Horvátújfalú és Oroszvár községeket. A győri megyéspüspök a

dunacsúni plébánost a három község püspöki biztosává nevezte ki.

október 24. Mindszenty József bíboros érsek a miniszterelnöknek írt levelében tiltakozott a lelkiismereti szabadságon esett sorozatos sérelmek miatt. (Az *Új Ember* november 9-i száma közölte a levelet, amiért a kormány egy hónapra betiltotta a hetilapot.)

október 30. A magyar zsidóság *Uj Élet* című hetilapja fölsorolta azt a 93 kongresszusi és status quo ante szervezetű izraelita hitközséget, amelyek a zsidóüldözések folytán elnéptelenedtek (31), illetve ahová oly csekély számban tértek vissza, hogy azok 1945 után újból hitközséggé nem alakulhattak.

október 31. A 120 000/1947. II. számú VKM rendelet elismerte a Metodista Egyház működését Magyarországon.

november 1. Miután egy szovjet katonai autó elgázolta, a munkácsi kórházban bérnyilkos ciánkália végzett Romzsa Tivadarral, a munkácsi egyházmegye apostoli kormányzójával, aki 1944-ben megtagadta, hogy kérje Kárpátaljának a Szovjetunióhoz való csatlósását. (A hivatalos orvosi jelentés agyvérzésben jelölte meg a halál okát.)

november 5–6. A Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége országos közgyűlésén Elnöki Tanácsot hozott létre az országos elöljáróság tagjaiból, a kerületi missziósbizottságok elnökeiből és titkáraiból. E testület irányítja a közösség életét a két közgyűlés között.

november 8. Mindszenty József bíboros a Boldogasszony-év keretében a budavári Nagyboldogasszony-templomban megnyitotta a fővárosi hívek búcsújárását a Szűz Mária tiszteletére szentelt templomokba. — A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága megbízta Gerő Ernőt, Révai Józsefet, Rajk Lászlót és Horváth Mártont, hogy dolgoz-

zanak ki egy a katolikus egyház működésére vonatkozó javaslatot.

november 9. A csepeli evangélikus gyülekezet háború után újjáépített templomának ünnepén egymás után tartott beszédet Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök és Drahos Lajos kommunista nemzetgyűlési képviselő.

november 21–23. Az Országos Magyar Cecília Egyesület 50 éves jubileuma alkalmából Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök vezetésével ünnepséget tartottak. Fölmérték az Egyesületnek az egyházi zene és ének érdekében végzett munkáját.

december 6. Ünnepélyes istentiszteleten üdvözölték az új Zsidó Állam születését a fővárosi izraelita hitközségekben.

december 8. Tedeummal zárták le a Boldogasszony-évet az ország összes katolikus templomában.

december 11. A Szent István Társulat közgyűlésén tartott elnöki megnyitó-beszédében Mindszenty József bíboros érsek bírálta a kommunista államvezetést a keresztény etika alapján.

december 13. Révai József a demokratikus nevelés szellemiségéről tartott előadást a Zeneakadémián. Különösen támadta a katolikus egyháznak azon köreit, „melyeket Mindszenty József képvisel”, és akik meg akarják „gyalázní” az 1848. évi szabadságharc emlékeit és eszméit.

december 14. A Honvéd Kossuth Akadémia zászlóavatásán – az addigi gyakorlattól eltérően – nem tartottak igényt a tábori lelkész áldására.

december 21. Az érseki helynökség az esztergomi főegyházmegye területére e vasárnapra fölmentést adott a köznapi

munka végzésének tilalma alól, mivel a hatóságok december 25–28-ra négy összefüggő munkaszüneti napot akartak biztosítani, és ezt a vasárnapot munkanapnak nyilvánították.

december 23. Kihirdették az 1947:XXXIII. törvényt *A bevett és az elismert vallásfelekezetek között az elismert vallásfelekezetek hátrányára fennálló különbségek megszüntetéséről.* „1. §. A törvényből vagy más jogszabályból eredő mindazokat a különbségeket, amelyek a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek jogállása között az elismert vallásfelekezetek hátrányára fennállnak, meg kell szüntetni. 2. §. Az 1895. évi XLIII. törvénycikknek a törvényesen elismert vallásfelekezetté alakulás feltételeire vonatkozó 7., 8. és 18. §-a továbbra is hatályban marad.” (A törvény tehát nem pozitívan sorolta föl a bevett felekezetek előjogait, hanem általános meghatározással kerettörvényt alkotott, ezáltal bármiféle ún. előjogot föl lehetett számolni.)

december 30. Újjáalakult az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. Elnök: Szemere Samu, a Magyar Tudományos Akadémia tagja; titkár: Scheiber Sándor.

december 31. A belügyminiszter betiltotta a mariaviták működését Magyarországon. → 1956. október 17.

december Beresztóczy Miklós, a VKM I. ügyosztályának vezetője felmentését kérte. Helyére Boér Miklós esztergomi főegyházmegyei papot nevezték ki. (Boér 1948 őszén mondott le.)

az év folyamán Az állami ünnepek (munkaszüneti napok) sorából törölték a Szeplőtelen Fogantatás (december 8.) napját.

1948

január 1. Ravasz László református püspök körlevélben szólt „a magyarországi református gyülekezetekhez, 1848–49 százados évfordulóján”. (A szabadságharc három nagy alakjának Kossuthot, Petőfit és Görgeyt minősítette.)

január 10. Rákosi Mátyás a Magyar Kommunista Párt budapesti funkcionáriusainak értekezletén bejelentette, hogy a klerikális reakcióval az év végéig végezni kell.

január 12. A magyar zsidóság talpraállítása megalakult az Önállósító Hítelszövetkezet.

január 20. Megalakult a „LömAán Cion” Cionista Munkaközösség. Célja: a magyarországi zsidóság egységének megteremtése.

február 1. Turóczy Zoltán püspök – belső szolgálatra korlátozva – átvette a tiszai evangélikus egyházkerület püspöki hivatalának vezetését. — Megalakult az Országos Ortodox Izraelita Árvaház Egyesület. Elnöke: Klein József vezérigazgató.

február 4. Soltész Elemér lelkész altábornagyot tábori püspöki szolgálatainak 25. évfordulóján Veres Péter honvédelmi miniszter a tábornoki kar élén a magyar honvédség nevében személyesen köszöntötte. → szeptember

február 7. A férfi tanítórendek főnökei a püspöki kar elé terjesztették a katolikus tanítóságot megosztó sérelmeket, kérve azok orvoslását.

február 14. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a kormány nevében tárgyalásokat kezdett Mindszenty József bíborossal az egyházat ért sérelmek orvoslásáról. (Ezután a kultuszminisztérium bizalmas tárgyalásokat folytatott Czaplak Gyula egri érsekkel.)

március 4. Ravasz László püspök, lelkészi elnök és Balogh Jenő főgondnok, világi

elnök levélben fordult a miniszterelnökhöz, melyben tájékoztatták a Református Egyetemes Konvent Elnökségi Tanácsa előző napi határozatáról. Az Elnökségi Tanács az ítéldbírák áthelyezéséről, az ítéldbírák és az államügyészszéki tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról szóló 91. számú törvényjavaslat visszavonását kérte, mert meglátása szerint „ha a bíróságok a kormánytól függenek, az emberi szabadságoknak a kormány által történő megsértése esetén nem lehet tárgyilagos ítéletet remélni”.

március 5. Mindszenty József bíboros érsek levelet intézett Dinnyés Lajos miniszterelnökhöz az emberi jogokon és a vallásszabadságon esett sérelmek miatt.

március 15. Az ország valamennyi katolikus templomában hálaadó szentmisét mutattak be a hazáért.

március 17. A budapesti evangélikus egyházmegye a Deák téren összejövetelt tartott, ahol Mihályfi Ernő volt tájékoztatásügyi miniszter éles kirohanást intézett általában az egyház, legfőképpen azonban az egyház világi tisztviselői ellen. Név szerint is bírálta Tomcsányi Vilmos Pál budapesti egyházmegyei felügyelőt, Purgly Lajos dunáninneni egyházkerületi felügyelőt és br. Radvánszky Albert egyetemes felügyelőt.

március 18. Balassagyarmaton beiktatták tisztebe Szabó Józsefet, a dunáninneni evangélikus egyházkerület új püspökét. Ez alkalommal viselte először mind a négy evangélikus püspök a püspöki aranykeresztet. Az új püspök székfoglalójában udvariasan kijelentette, hogy Magyarországon nincs vallásüldözés. — Mihályfi Ernő volt tájékoztatásügyi miniszter Lázár Andor dunamelléki református főgondnok ellen tett bur-

kolt, de egyértelmű támadást, és hitet Rákosi Mátyás mellett. — Nemes Dezső kommunista politikus az MKP Politikai Bizottságának *Az egyház kérdéséről* címmel beadványt nyújtott be. Javasolta a katolikus egyház önálló nemzeti egyházzá történő átalakítását.

március 19. Reök Iván, az Országos Luther Szövetség elnöke, országgyűlési képviselő, a Magyar Orvos Szövetség alelnöke fölkereste Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspököt, s kérte, hogy a Kossuth Lajos halálának évfordulója tiszteletére másnap sorra kerülő ünnepségen tegyen nyilatkozatot: az evangélikus egyház kész az államhatalommal való együttműködésre, a tárgyalások megkezdésére. Ordass elutasította a kérést. → március 20.

március 20. Bejelentette megalakulását a katolikus cserkésztestek Szent György Munkaközössége. (Az illetékes egyházi hely elhatárolódott a Munkaközösségtől.) — Veöreös Imre, a Magyarhoni Evangélikus Lelkészek Egyesületének ügyvezető alelnöke levélben fordult br. Radvánszky Albert egyetemes felügyelőhöz. Követelte, hogy „egyházunk keresse meg a politikai reakciótól mentes hitvalló álláspontot, a korszerű és időszzerű állásfoglalást.” Javasolta a felügyelői kar megtisztítását a politikailag kifogásolható személyektől. — Kapi Béla püspök a Deák téri evangélikus templomban kijelentette, hogy az evangélikus egyház kész tárgyalásokba bocsátkozni az állammal. Feltételei: a teljes igehirdető szabadság, az egyházi iskolák munkájának biztosítása, az iskolán kívüli nevelés háborítatlansága és az egyház joga a szociális szeretetmunka végzéséhez.

március 21. Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök újraszentelte az államköltségen újjáépített Bécsi kapu téri templomot. Az ünnepségen megjelent Dinnyés Lajos miniszterelnök is.

március 22.–április 5. A református egyház vendége volt Karl Barth, a világhírű svájci teológiai professzor. Budapesten, Debrecenben, Miskolcon, Sárospatakon, Pápán előadást tartott. Látogatásátkésőbb úgy állították be, mintha a protestáns egyházakat a kommunista állammal való kollaborálásra biztatta volna. → május 23.

március 25. XII. Pius pápa a máriapócsi kegytemplomot „basilica minor” rangra emelte. (A brevét 1948. szeptember 8-án olvasta föl Dudás Miklós hajdúdorogi görög katolikus püspök.)

március 31. Veres Péter honvédelmi miniszter és Dobi István, a kisgazdapárt vezetője fölkereste Ravasz Lászlót, a dunamelléki református egyházkerület püspökét, a református egyház Egyetemes Konventjének és Zsinatának elnökét, hogy az „összes pártok és a kormány nevében” lemondásra szólítsák föl. → április 4.

április 1. Kapi Béla rangidős evangélikus püspök bejelentette a dunántúli püspöki tiszteről való lemondásának szándékát. (Végleges nyugdíjba vonulása 1948 őszén következett be.) — A hatóságok letartóztatták Lázár Andort, a dunamelléki református egyházkerület főgondnokát. → április 2. — A rákoskeresztúri községi vezetés főszámolta a Fébé Diakonissza Egyesület ottani csecsemőotthonát.

április 2. Államosították a Stephaneum Katolikus Nyomdavállalatot. — Lemondott tiszteréről Lázár Andor, a dunamelléki református egyházkerület főgondnoka. → május 11.

április 3. Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök fogadta Jóború Magdát, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének (MNDSZ) titkárát, aki bírálta az Evangélikus Nők Országos Szövetségének tartózkodó magatartását az újjáépítési munkákban, s hogy nem kívánnak csatlakozni az MNDSZ-hez. → április 8.

április 4. Bereczky Albert országgyűlési képviselő, a Külügyi Bizottság elnöke és Karl Barth svájci teológus fölkeresték Ravasz László református püspököt, hogy távozásra bírják. → április 8.

április 5. Br. Radvánszky Albert evangélikus egyetemes felügyelő és Kapi Béla rangidős püspök fölkereste Ortutay Gyula kultuszminisztert, hogy tájékoztatást kapjanak a várható tárgyalásokról. Ezzel megkezdődtek az evangélikus egyház és az állam képviselőinek hivatalos megbeszélései.

április 8. Négy közismert református személyiség – Ravasz László és Makkai Sándor püspökök, Bereczky Albert és Péter János – a köztársasági elnöknel folytattak megbeszélést, ahol a jelenlévő Veres Péter honvédelmi miniszter ismét lemondásra szólította fel Ravasz püspököt. → április 14. — A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége sajtótájékoztató útján közzétette, hogy a református és az evangélikus nőegyesületek bejelentették csatlakozásukat. (A hír nem felelt meg a valóságnak.)

április 9. A trianoni határok visszaállítása következtében a Szentszék újból egyesítette a szatmári és a nagyváradai püspökséget, élén Scheffler János addigi szatmári püspökkel, a nagyváradai egyházmegye apostoli kormányzójával.

április 11. Független Katolikus Egyház elnevezéssel egy hét tagból álló egyházi tanács alakult. Választott püspökük Csunderlik Valerián felvidéki származású matematikatanár. (A szerveződés plébánosai között volt Dezső László, Szám Ferenc tisztviselek, Simon János, az MKP makói panaszírodájának vezetője.) A mozgalom „a népi demokrácia egészséges kialakulását” hátráltató katolikus klérus ellensúlyozására alakult, „semmit sem tér el ugyan a római katolikus egyház dogmáitól, de nem ismeri el a pápa politikáját a baloldali munkásmozgalommal szemben”.

április 12. A szociáldemokrata Rónai Sándor tervezetet készített a felekezeti iskolák megszüntetéséről. (Nem törvényhozással, hanem békés versenyben kell kiszorítani a felekezeti iskolákat.)

április 14. Ravasz László református püspök megbeszélést folytatott Rákosi Mátyással. Rákosi burkoltan megfenyegette a püspököt, célozván arra, hogy Túróczy Zoltán evangélikus püspököt kisebb hibákért 10 évi szabadságvesztésre ítélték.

április 15. Az MKP Politikai Bizottsága döntése szerint a püspökökkel való tárgyalásokon „támadásba kell átmenni azzal kapcsolatban, hogy ők a tárgyalásokat lényegében további demokráciaellenes működésre használják fel. Különösen sérelmezni kell Mindszenty kommunistaellenes intézkedéseit.”

április 18. A Független Kisgazdapárt Országos Nagyválasztmányán Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter hosszú beszédben foglalkozott az állam és az egyház viszonyával, elvi szinten állást foglalt a világi iskoláztatás mellett. — A sátoraljaújhelyi Mári nap megtartásával megkezdődtek a tavaszi és nyári országos Mária-ünnepek.

április 19. Ordass Lajos és Szabó József evangélikus püspökök, valamint Vladár Gábor bányakerületi felügyelő látogatást tett Rákosi Mátyásnál. (Rákosi sürgette az egyházi vezetés őrsváltását, támogatólag említette Mihályfi Ernőt, Darvas Józsefet és Olt Károlyt.)

április 21. Az evangélikus egyház egyetemes elnökségi értekezletén Kapi Béla rangidős püspök lemondott az egyház-egyetem lelkészelnöki tiszteréről. Posztját ideiglenes Ordass Lajos bányakerületi püspök vette át.

április 22. Az evangélikus egyház egyetemes presbitériuma fölhatalmazta az egyházelnökséget, hogy az állammal való tanácskozások lebonyolítására al-

kalmilag adhasson megbízást. — A Belügyminisztérium betiltotta br. Apor Vilmos győri püspök április 23–24-re tervezett ünnepélyes újratemetését a helyreállított székesegyházba. → 1986. május 23.

április 24–25. Mária-ünnepségek Gyulán 37 község részvételével. Mindszenty bíboros érsek mondott beszédet, Grósz József kalocsai érsek vezette az eucharisztikus körmenetet.

április 28–29. A református Egyetemes Konvent ülése állást foglalt számos tanügyi kérdésben. (Minden erejével igyekszik megőrizni az elődök alkotásait, megtartani és fejleszteni iskoláit.) Az ülés első napján Ravasz László bejelentette: lemond a konvent elnöki tisztéről. → április 30.

április 30. A református egyház Zsinati Tanácsa ülést tartott. A Tanács deklarációt fogadott el a magyar államhoz való viszonyáról. (Főbb megállapításai: elismerte a Magyar Köztársaságot, a nagybirtokrendszer megszüntetését, a teljes vallássegénylőség megvalósítása felé tett lépéseket, az újjáépítési munka eredményeit, s hangsúlyozta, hogy kész a tárgyalásokra.) Ez a deklaráció lett az elvi-teológiai alapja az állammal kötött egyezménynek. → október 7. Az ülésen Ravasz László dunamelléki református püspök lemondott a Zsinat lelkészi elnöki tisztéről. Ugyanezen nap levelet írt Bereczky Albertnek, melyben közölte lemondási szándékát püspöki tisztéről, s hogy méltó utódjának a címzettet tartaná. → május 11. — Az evangélikus egyház több vezetője – br. Radvánszky Albert, Kuthy Dezső és Reök Iván – megjelent Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternél, hogy megbeszéljék, milyen módon lehetne felhasználni az evangélikus egyház iskoláiban az állami tankönyveket.

április Az Annunciáta-nővérek szombat-

helyi rendházából hat nővér indult Brazíliába Parabelem lepratelepére, hogy segítsék az ott dolgozó négy magyar nővértársuk munkáját.

május 6. Mindszenty József bíboros érsek felszentelte a budapesti Központi Papnevelő Intézet restaurált épületét; megünnepelték a Központi Szeminárium fennállásának 300. évfordulóját.

május 7. A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága határozatot hozott az iskolákat államosító törvény tervezetéről. (A törvénynek tartalmaznia kell, hogy az összes pedagógust alkalmazza az állam, s hogy a régi történelmi múltú iskolák esetében különleges eljárást állapít meg. A református és evangélikus egyházat nagyobb juttatásban kell részesíteni azzal az indoklással, hogy kevesebb földet kaptak.) → május 13. — Rákosi Mátyás levélben fordult Czapik Gyula egri érsekhez. (Miután az evangélikus és református egyház állást foglalt a köztársaság mellett, a helyzet normalizálódásához elengedhetetlen volna egy hasonló nyilatkozat a római katolikus egyház részéről is.)

május 8. Mindszenty József bíboros érsek 3800/1948. számú utasítása megtiltotta a katolikus tanítóknak, hogy olyan gyűléseken vagy tevékenységekben vegyenek részt, amely az egyház jogait sérti.

május 9. Közzétették a létrehozandó Magyar Dolgozók Pártja programtervezetét, amely követelte az iskolák államosítását, egyidejűleg garantálta a papnevelő iskolák egyházi jellegét és az egyház hitoktatási jogát. — Törökszentmiklóson a Nagykunság Mária-ünnepén Mindszenty József bíboros érsek 22 ezer hívó előtt mutatott be szentmisét.

május 11. A katolikus püspöki kar közös pásztorlevélben lépett föl az egyházi iskolák védelmében. Záró utasítása értelmében május 16-án, pünkösdkor olvasták föl a vasárnapi szentmisék

alkalmával. Ugyanezt megismételte május 23-án és 29-én. — A dunamelléki református egyházkerület rendkívüli közgyűlése elfogadta Lázár Andor főgondnok és Ravasz László református püspök lemondását. (Ravasz lemondásával személyi változás történt az Egyetemes Konvent és Zsinat élén is, az addigi alelnök: Révész Imre lépett a helyére. → 1953. március 1. — A Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának Intéző Bizottsága és a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitfelekezet Központi Irodája együttes nyilatkozata: „Az izraelita hitfelekezet biztosítva látja létét és fennállását a szabad népi demokráciában.”

május 13. A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága ismét tárgyalta az iskolaállamosítási törvény tervezetét. A törvény elfogadására június 23-át tartotta kedvező időpontnak. — A fatimai májusi ájtatosságon a budapesti Gellért-hegyi Sziklakápolna előtt százezer nyi hívőserreg vett részt. — Tildy Zoltán köztársasági elnök megbeszélést folytatott a református egyházkerületek elnökeivel az egyház és az állam között kötendő megegyezésről.

május 15. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter sajtókonferencián miniszteriális bizottság megalakulását jelentette be, amelynek feladata, hogy megegyezésre jusson az egyházakkal az iskolák államosítása kérdésében.

május 19. Öt kigazdapárti politikus kereste föl Mindszenty József bíboros érseket, hogy rábíráják egy a földreformot, a köztársaságot és az államosításokat elismerő nyilatkozat megtételére. — Ortutay Gyula kultuszminiszter levélben hívta az egyházakat tárgyalásokra az iskolák ügyében. → május 24.

május 20. A Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége ülésén elfogadták a református egyházzal kötendő megegyezés tervezetét.

május 21. Az evangélikus egyház és az állam viszonyának rendezése ügyében a két fél között megkezdődtek az érdemi tárgyalások. → május 27.

május 22. Megkezdődtek az állam és a református egyház képviselői közötti tárgyalások.

május 22–23. A Makón rendezett Maros-menti Mária-napon 57 községből 85 ezer hívő vett részt.

május 23. A kecskeméti református egyházköztség gyűlése részletes előterjesztésben fejtette ki véleményét a Zsinati Tanácsnak az iskolakérdésről. („...az egyház egyetlen hivatalos képviselője sem mondhat le arról a jogról, hogy egyházunk iskolát tarthasson fenn.”) — Karl Barth svájci teológus professzor Péter János kérésére megírta *A magyar református keresztyénekhez* című levelét, amiben támogatta Bereczky Albert jelölését a püspöki méltóságra. → 1951. szeptember 16.

május 24. Ortutay Gyula kultuszminiszter az iskolák ügyében tárgyalta a protestáns egyházfőkkel. (A katolikusok nem jelentek meg.) Megállapodtak az egyházak anyagi támogatásáról és arról, hogy az iskolatörvény nem érinti majd a lelkesnevelést, az iskolai vallásoktatás kötelező marad, a nagy múltú egyházi nevelőintézeteket továbbra is saját tulajdonként az egyházak kezelhetik.

május 25. A Himnusz, a Hatikva és az Internacionálé eléneklésével fejeződött be a Pesti Izraelita Hitköztség új képviselőtestületének alakuló közgyűlése. Elnök: Stöckler Lajos.

május 26. A két munkáspárt közös Politikai Bizottsága foglalkozott az egyházakkal szemben követendő politikával. Úgy döntött, hogy az iskolaállamosítási törvényjavaslatot a parlamentnek június 26-ig el kell fogadnia.

május 27. Az országos úrnapi körmenetet a háború után első alkalommal tartották ismét a budai Várban. A szentmisét

Dudás Miklós hajdúdorogi görög katolikus püspök mutatta be, ő vezette a körmenetet is.

május 28. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter személyesen közölte Mindszenty József bíboros érsekkel az állami vezetés hatpontos kívánságát. (A köztársaság elismerése, a népi demokrácia támogatása, az államosítások helyeslése, a földreform tudomásulvétele, valamint annak kijelentése, hogy nincs egyházüldözés és a népi demokrácia biztosítja a vallás szabad gyakorlatát.)

május 29. A *Szabad Nép* hasábjain hírül adták, hogy a kormánybizottság és a református egyház képviselői között létrejött a békés megegyezés az iskolák államosításáról. (A megállapodást valójában még nem írták alá.) → június 14–15. — A püspöki kar nevében Mindszenty József bíboros érsek levelet intézett Ortutay kultuszminiszterhez, amelyben a tárgyalások megkezdésének előfeltételül kikötötte, hogy kormánynyilatkozattal vegyék le a napirendről az iskolák államosításának ügyét.

május 30. Budapesten mintegy 250 ezer főnyi tömeg részvételével megrendezték a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus jubileumi ünnepségeit. Ezen alkalomból XII. Pius pápa este 18 órakor rádiószózatot intézett a magyar néphez.

június 1. A Független Kisgazdapárt országos értekezletén Bognár József belpolitikai beszámolója teljes egészében az egyház és állam viszonyáról szólt. (A kisgazdapárt a békés tárgyalások híve, följajánlja a közvetítést.) — A magyar kormány elismerte Izrael Államot.

június 2–3. A református egyház Zsinati Tanácsa ülést tartott. Elhatározta, hogy tájékoztatja a presbitériumokat az egyház és az állam viszonyának eddigi fejleményeiről, és állásfoglalást kér az iskolakérdésben.

június 3. A Szabolcs vármegyei Pócspetri-ben a község képviselő-testülete gyűlést tartott az iskolák államosításáról. Az este 7 órakor tartott litániáról hazatérő hívek először a községháza elé mentek, hogy megismerjék a képviselő-testület határozatát. Rövid idő múlva megjelent a rendőrség, és távozásra szólította föl a tömeget, amiből szóváltás kerekedett. Közben valaki kihívta a plébánost a templomból, de mielőtt ő a rendőrökhöz jutott volna, lövés dördült. A rendőrgyilkosságnak minősített baleset következtében meghalt Takács Gábor rendőr őrvezető. A helybeli segédjegyzőt, Királyfalvy (Kremper) Miklóst gyilkosság vádjával, Asztalos János plébánost mint „felbujtót” halálra ítélte a statáriális bíróság. Királyfalvyt kivégezték, a plébános büntetését kegyelemből életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatták. (Az eset hatékony propagandává vált az egyházi iskolák államosítását követelők kezében.)

június 4. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter levele Mindszenty József bíboros érsekhez a pócspetri „gyilkosság” ügyében. (Követelte a demokrácia ellen folyó mindennemű agitáció leállítását.) Mindszenty József válaszlevelében visszautasította a központi agitáció vádját, szerinte a kedélyek lecsillapításához csak az vezethetne, ha az izgalmat kiváltó államosítás lekerülne a napirendről. — A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága az iskolák államosításának előbbre hozataláról döntött. — Ordass Lajos a bányai, Túróczy Zoltán a tiszai, Szabó József a dunáninnyi evangélikus egyházkerület püspöke és Németh Károly, a dunántúli egyházkerület püspök helyettese közös pásztorlevélben tájékoztatta a híveket, hogy az evangélikus egyház egyetemes közgyűlését június 14-re összehívták, addig az egyház-községek a presbitérium gyűlésén mér-

legeljék az iskolák államosítását és az ehhez kapcsolódó kérdéseket.

június 5. Előre megírt forgatókönyv szerint felekezeti tanítók küldöttsége kereste föl Dinnyés Lajos miniszterelnököt, és kérte a felekezeti iskolák gyors államosítását, a nevelők anyagi helyzetének javítását, az iskolaépületek helyreállítását, a klerikális reakció demokráciaellenes politikájának leleplezését. (A küldöttségről a Magyar Kommunista Párt államosítási bizottsága döntött május 31-én.) — A Szent Officium az 1325. kánon 3. §-ára hívta fel a figyelmet, amely megtiltotta, hogy katolikusok előzetes hozzájárulás nélkül a nem katolikusokkal rendezendő összejöveteleken vegyenek részt.

június 6. A máriagyüdi kegyhely 800 éves jubileumi főünnepségén Mindszenty József bíboros celebrálta az ünnepi szentmisét.

június 7. Mindszenty József bíboros érsek körlevélben közös könyörgő szentmisét és harangozást rendelt el az iskolák államosításának napjára. — A katolikus püspökkari konferencia határozata értelmében „egyházmegyei pap, szerzetes és szerzetesnő az esetleg most államosításra kerülő iskolákban igazgatói, tanári, tanítói állást nem vállalhat”. A rendelkezés a hitoktatókra nem vonatkozott.

június 11. A 6500/1948. számú kormányrendelet zárta a nem állami iskolák és a velük összefüggő tanulóotthonok épületét és felszerelését. Ugyanekkor lényegi vita nélkül elfogadta az iskolaállamosítási törvényjavaslatot. — Harmadszor tárgyaltak az állam és az evangélikus egyház képviselői. Az egyház álláspontja változatlan: az iskolák ügyében csak az egyetemes közgyűlés és a zsinat dönthet.

június 12. A katolikus püspöki kar körlevele a 2334. kánonra hivatkozva exkommunikációval (kiközösítéssel) sújtotta az iskolák államosítását megsza-

vázó képviselőket és az annak végrehajtásában közreműködőket.

június 12–13. A kalocsai főegyházmegye Baján Mária-napokat tartott Mindszenty József bíboros érsek a pécsi, győri, csanádi, szombathelyi püspökök, a zirci apát, 135 pap és hatalmas hívősereg részvételével.

június 13. Az evangélikus templomokban fölolvasták az evangélikus egyház püspöki karának pásztorlevelét az egyházi iskolák tervezett államosításáról. — A karhatalom megakadályozta, hogy a Gellért-hegyi Szikla-templomban megtartsák az engesztelő ájtatosságot.

június 14. Túróczy Zoltán tiszakerületi evangélikus püspök amnesztiát kapott.

június 14–15. A református egyház V. budapesti zsinata nyolcadik ülészaka elfogadta a Révész Imre püspök és Ortutay Gyula kultuszminiszter által vezetett delegációk előzetes megállapodását az egyházi iskolák államosításáról. (Főbb pontjai: a vallásoktatás kötelező, a lelkésznevelés egyházi kézen marad, bizonyos történelmi múltú református tanintézeteket, mint amilyen a sárospataki, debreceni, pápai kollégium, a budapesti fiú- és leánygimnázium és a négy teológiai akadémia nem államosítanak, az állam átmeneti időre folytatja az egyház anyagi támogatását, az egykori tanszemélyzetet az állam a maga iskoláiban alkalmazza.) → október 7. — Az evangélikus egyház egyetemes közgyűlése tudomásul vette az állammal folytatott tárgyalásokról szóló jelentést, és elrendelte a zsinat összehívását.

június 15. A *Szabad Nép* hasábjain Rákosi Mátyás szokatlanul erős hangú cikkben fordult Mindszenty József bíboros érsek és az általa képviselt egyházi politika ellen. — A katolikus püspökkari konferencián Hamvas Endre csanádi megyéspüspök közölte, hogy az Apostoli Szentsték támogatja az iskolaügyben követett magatartásukat.

IV.

A szovjet rendszerben
(1948. június 16.–1989. június 30.)

1948

június 16. Az országgyűlés 230:63 arányban megszavazta az 1948:XXXIII. törvénycikket *A nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában.*

június 23. A szerzetesrendek főnökei beadványt intéztek a püspöki karhoz, amelyben a kultuszminiszterhez küldendő szakbizottság létrehozásához kértek hozzájárulást. (A hozzájárulást a másnapi püspökkari konferencia megadta.) → június 28.

június 28. A szerzetesrendi szakbizottság tárgyalta a kultuszminisztériumban. — Letartóztatták Lénárd Ödön piarista szerzetest, az Actio Catholica országos kulturális titkárát. (Izgatás vádjával 6 évre ítélték, 1953. augusztus 1-jén amnesztiával szabadult.) → 1961. február 6., 1966. április 19.

június 28.–július 3. Karitászhetet rendeztek Budapesten.

június Az amerikai katolikusoktól Magyarországra érkezett szeretetadomány kiosztása húzódott, mert annak 80%-a felett az Actio Catholicát mellőzve a népjóléti miniszter kívánt rendelkezni.

július 1. és 5. Iskoláik mentesítése érdekében Sárközy Pál pannonthalmi kormányzó apát, Sík Sándor piarista rendfőnök, Borbély István jezsuita provinciális és Endrédy Vendel zirci ciszterci apát – a bíboros érsek tudta nélkül – tárgyaltak a kultuszminisztériummal. (Amikor tudomására jutott, Mindszenty elhatárolta magát és a püspöki kart az akciótól.)

július 12. A Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöksége, Révész Imre püspök, lelkészi elnök és Balogh Jenő főgondnok, világi elnök levelet írt Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi

miniszternek a megegyezés, illetve a megmaradó kollégiumok általános iskoláinak ügyében.

július 16. A dunamelléki református egyházkerület presbitériumai Bereczky Albertet választották meg püspöknek. Tisztébe szeptember 28-án iktatták be.

július 19–23. A Budapesti Népbíróságon lezajlott az izgatással és háborús bűncselekménnyel vádolt Mihalovics Zsigmond és társai pere. Mihalovics Zsigmondot, az Actio Catholica országos igazgatóját távollétében 10 évi, Lénárd Ödön piarista szerzetest, az Actio Catholica kulturális titkárát (II. r. vádlott) 6 évi, Németh Pál ordascsehi plébánost (III. r. vádlott) 10 hónapi, Polessó Antal orgoványi lelkészt (IV. r. vádlott) 1 évi, Varsányi Lajos nyergesújfalui plébánost (V. r. vádlott) 1 évi fegyházbüntetésre ítélték. (Az ítéleteket a másodfokú tárgyalás 1949. október 19-én jóváhagyta.)

augusztus 2. Ordass Lajos bányakerületi püspök elhelyezte a révfülöpi evangélikus templom alapkövét.

augusztus 5. A szegedi Mária-napok záróünnepségére négy főpásztor és hatalmas hívőereg gyűlt össze az alsóvárosi templom körül; hatósági tiltás miatt ez alkalommal hangszórókat nem állíthattak fel. — Ordass Lajos bányakerületi püspök Mátraszentistvánon istentisztelet keretében fölavatta az ott létesített evangélikus árvaházat.

augusztus 15. A budapesti belvárosi Nagyboldogasszony-templom alapításának 900. évfordulóját ünnepelte.

augusztus 20. A magyar katolikusok százados Szent István-ünnepén az állam részéről megrendezték az ún. „kenyér-ünnep”-et. A Szent Jobb-körmenet elmaradt. — Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártja főtákará kecskeméti

beszédében a mezőgazdaság szocialista átalakítását és a „klerikális reakcióval” való leszámolást fő feladatként említette. → november 27.

augusztus 23. Amszterdamban megalakult az Egyházak Világtanácsa. A magyarországi egyházak közül a református, az evangélikus és a baptista csatlakozott hozzá.

augusztus 25. Hajnalban házkutatást tartottak Ordass Lajos evangélikus püspök lakásán. A gazdasági rendőrség letartóztatta br. Radvánszky Albert egyetemes felügyelőt és Vargha Sándor egyetemes főtitkárt. Ordass püspököt házi őrizet alá helyezték, de azt másnap, miután az Evangélikus Világszövetség tiltakozó távirata megérkezett a kormányhoz, föloldották.

augusztus 28. Br. Radvánszky Albert, az evangélikus egyház egyetemes felügyelője és Vargha Sándor egyetemes főtitkár 4 napja tartó őrizetbevétel után lemondtak hivatalukról.

augusztus 30. Túróczy Zoltán tiszakerületi evangélikus püspök közölte Ordass Lajos bányakerületi püspökkel a kormány kívánságát: szeptember 8-ig mondjon le. → szeptember 8.

szeptember 1. Mindszenty József bíboros érsek főpásztori szózatot intézett a szülőkhöz az 1948/49-es tanév megnyitásakor, s figyelmeztette őket kötelességükre: gondoskodjanak gyermekük vallásos neveléséről.

szeptember 6. Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök körlevelet adott ki az államosított iskolákban folytatandó hitoktatásról.

szeptember 8. A zalaegerszegi Mária-kongresszus megrendezésével megkezdődtek az őszi országos Mária-ünnepségek. — A gazdasági rendészeti osztály őrizetbe vette Ordass Lajos budapesti evangélikus lelkészt, a bányai evangélikus egyházkerület püspökét.

Túróczy Zoltán tiszakerületi evangélikus püspök bejelentette, hogy Ordass Lajos püspök lemondott az egyház külföldi kapcsolatainak intézéséről. → október 1.

szeptember 15. A bányai evangélikus egyházkerület presbitériuma és esperesi kara tiltakozott az Ordass Lajos püspök elleni sajtóhadjárat miatt, s egyidejűleg hűségét fejezte ki a megválasztott és felszentelt püspökhöz.

szeptember 19. A Hétfájdalmú Szűz ünnepén a szervita atyák budapesti templomában Mindszenty bíboros szentmisét és szentbeszédet mondott, délután körmenetet vezetett az Egyetemi-templomba és vissza.

szeptember 21. Czapik Gyula egri érsek, Hamvas Endre csanádi és Bánáss László veszprémi püspökök ad limina látogatásra érkeztek Rómába. (Czapik érsek javaslatára a Szentszék Angelo Rottát akarta apostoli vizitátorként Magyarországra küldeni. Rotta a magyar hatóságoktól nem kapott vízumot.)

szeptember 28–30. A református egyház V. budapesti zsinatának kilencedik ülészakán megtárgyalták és elfogadták az egyház és az állam közötti meg egyezés végleges szövegét. Ugyanakkor rendezték az egyházközségek szavazatainak számát. → 1950. szeptember 13.

szeptember 30. Eivind Berggav oslói evangélikus püspök és Olaf Moe tanár, az Evangélikus Világszövetség nemzeti választmányának elnöke levélben tiltakozott Dinnyés Lajos miniszterelnöknél Ordass Lajos bányakerületi evangélikus püspök letartóztatása ellen.

szeptember Soltész Elemér tábori püspököt magas életkorára való tekintettel (74 éves volt) Veres Péter honvédelmi miniszter nyugállományba helyezte. (Utódja Szimonidesz Lajos evangélikus lelkész lett, bár személyét a protestáns egyházfők kifogásolták.)

október 1. A Budapesti Uzsorabíróság Ordass Lajost, a bányai evangélikus egyházkerület püspökét dollársegély bejelentésének szándékos elmulasztása vádjával 2 évi fegyházra, 5 évi hivatalvesztésre és politikai jogfosztásra, valamint 3000 Ft pénzbüntetésre ítélte. Vargha Sándort, az egyetemes egyház főtitkárát 3 évi fegyházra, 5 évi hivatalvesztésre, 5000 Ft pénzbüntetésre és 10 ezer Ft vagyoni elégtétel megfizetésére büntette. (Br. Radvánszky Albert egyetemes egyházi főfelügyelő ügyét betegsége miatt elkülönítették.) → 1950. január 2., 1956. október 5., 1957. január 15.

október 3. Mindszenty bíboros vezette Budapesten a domonkosok templomától elinduló rózsafüzér körmenetet.

október 7. A Magyar Köztársaság kormánya és a Magyarországi Református Egyház képviselői egyezményt írtak alá. (A lelkészeknek az állam 20 évig illetménykiegészítést, államsegélyt vagy kongruát folyósít, az egyház 4 teológiai főiskolát és 4 gimnáziumot tarthat meg.) — Ugyanezen a napon a Magyarországi Unitárius Egyházal is létrejött a megállapodás. → 1990. március 19.

október 8–10. A páloszentkúti (ma: Petőfiszállás) háromnapos engesztelő zárándoklapon közel 30 ezer hívő vett részt.

október 10. Több tízezres tömeg jelenlétében gyászünnepélytel Katona József pesti rabbi fölavatta a rákoskeresztúri zsidó temető mártírsíremlékeit.

október 13. Túróczy Zoltán evangélikus püspök a püspökök értekezletén bemutatta az állammal kötendő egyezmény tervezetét. → december 8.

október 17. Szokolyán baptista imaházat avattak.

október 21. Az unió kimondásának 250. évfordulóján Gyulafehérvárott ünnepséget tartottak az unió visszafordításának, az unitáltaknak az ortodoxiával való újraegyesülésének napja tiszteletére.

október Dezséry László evangélikus lelkész megjelentette a *Nyílt levél az evangélikus egyház ügyében* című, 31 oldalas iratát, amelyben a reformot sürgető lelkészek törekvéseinek átfogó programját adta meg.

november 7. Szegeden az állami kollégiumok diákjai lefoglalták a jezsuiták által vezetett egyházmegyei szeminárium nagy részét.

november 18. Mindszenty József bíboros érsek pásztorlevelet adott ki, amelyben az államra hárította a felelősséget a megegyezés elmaradásáért.

november 19. Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta Zakar Andrást, Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek titkárát, s három nap múlva házkutatást tartottak az esztergomi prímási palotában. — Az e napra keltezett pásztorlevélben Mindszenty József bíboros érsek elbúcsúzott a hívektől és papjaitól; megengedte a katolikus híveknek az ellene irányuló kényszernyilatkozatok aláírását. Egyidejűleg levelet intézett a miniszterelnökhöz, amelyben visszautasította az ellene fölhozott vádakát.

november 22. Révész Imre, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke Péter Jánoshoz, akkori konventi előadóhoz írt levelében kifejtette: „Semmi illúzióm nincs afelől, hogy mi következik. Napról napra szaporodó jelelt látom annak, hogy az egyezményt az a tényező, amellyel megkötöttük, ti. maga a kormányzat, talán még szeretné és próbálja komolyan venni, de sem erő, sem elszántság nincs benne arra, hogy komolyan vétesse és respektáltassa az alsóbb fokú tanügyi és egyéb közigazgatási hatóságoknál, amelyek lépten-nyomon máris úgy viselkednek, mintha ez az egyezmény nem is léteznék – főként pedig nincs erő és elszántság a kormányzatban arra, hogy a legnagyobb kormányzópárt vidéki szervei részéről napról napra ismétlődő egy-

házellenes kijelentéseket és kilengéseket megakadályozni tudja”.

november 23. Gerő Ernőnek Szegeden tartott beszédével kezdetét vette a Mindszenty József elleni utolsó nagy kampány.

november 27. Rákosi Mátyás az MDP KV ülésén kifejtette, hogy a mezőgazdaság szocializálásának és az egyházi reakció felszámolásának kérdését párhuzamosan kell megoldani.

november 30. Szekfű Gyula egyetemi tanár, volt moszkvai nagykövet, Cavallier József, a Magyar Szent Kereszt Egyesület vezetője, nyugalmazott meghatalmazott miniszter és Kodály Zoltán zeneszerző levelet intézett Mindszenty József bíboros, esztergomi érsekhez, amelyben az új állami berendezkedés elismerését kérték és a modus vivendi elfogadását ajánlották. (Havasy Gyula megállapítása szerint a levélben említett esetek közül legalább 9 nem felelt meg a tényeknek.) → december 8.

december 7. Megállapodást írt alá a Magyar Köztársaság kormánya és az Izraelita Felekezet. → 1990. március 19.

december 8. Az evangélikus egyház Egyetemes Zsinata nagy szótöbbséggel elfogadta az állammal kötendő, 9 pontból álló egyezményt, és felhatalmazást adott annak aláírására. → december 14. — Mindszenty József bíboros érsek fogadta Szekfű Gyulát, Cavallier Józsefet és Kodály Zoltánt. A küldöttség Mindszenty önkéntes visszavonulását kérte. — A Boldogasszony-évet tedeummal zárták az ország valamennyi katolikus templomában. (Egyházi összesítés szerint az ünnepségeken 4,6 millió hívő vett részt.)

december 10. Dobi István alakított kormányt. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Ortutay Gyula maradt. — Az Egyesült Nemzetek Szervezetének harmadik közgyűlésén elfogadták az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amely többek között a vallás- és lelki-

ismereti szabadság biztosítását is előírta.

december 11. Farkas Mihály honvédelmi miniszter Folba János vezéresperest indoklás nélkül fölmentette a római katolikus tábori lelkészet vezetése alól, s azzal az addigi helyettest, Németh József alezredest bízta meg. Tisztét 1951-ig látta el. (A kinevezést az illetékes egyházi főhatóság nem hagyta jóvá.)

december 14. Aláírták a Magyar Köztársaság kormánya és a Magyarországi Evangélikus Egyház közötti egyezményt. (A lelkészek kongruát kapnak, az egyház egy teológiai főiskolát és egy gimnáziumot tarthat fenn.) Az aláírók az egyház részéről Túróczy Zoltán püspök és Mády Zoltán egyetemes felügyelőhelyettes voltak. → 1990. március 19. — Dobi István, az újonnan kinevezett miniszterelnök kormányprogram szintjén jelentette be az esztergomi érsek adminisztratív úton való eltávolítását: „A magyarországi reakció első sorban Mindszenty bíboros fekete zászlaja alá gyülekezik.”

december 16. A katolikus püspökkari konferencián Mindszenty József bíboros érsek arra kérte a főpásztorokat, hogy bebörtönzése esetén se írják alá az egyházra rákényszeríteni próbált megegyezést. Inkább mondjanak le az államsegélyről és bízzanak a nép segítségében.

december 22. Mócsy Imre jezsuitát, a római Gregoriana egyetem rendes tanárát, aki ez időben Magyarországon tartózkodott, az állam diplomáciai útlevelel Rómába küldte.

december 23. Az esztergomi érseki palotában házkutatást tartottak. A pincében a földbe elásva egy fémtokban megtalálták Mindszenty József bíboros érsek több száz iratot tartalmazó „titkos irattárát”.

december 26. előtt Mindszenty József bíboros érsek világszerte híressé vált levelet írt, amelyet letartóztatása ese-

tére fogalmazott: „Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztemről. Nincs vallani valóm és semmit sem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.” → december 26.

december 26. Az Államvédelmi Hatóság esztergomi palotájában hűtlenség, a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény, kémkedés és valutázérkedés vádjával letartóztatta és Budapestre, az Andrássy u. 60. szám alatti államvédelmi központba hurcolta Mindszenty József esztergomi érseket, bíboros prímást. → december 29.

december 27. Kádár János belügyminiszter magához rendelte Grósz József kalocsai érseket, és lemondásra szólította föl.

december 28. A Sacra Congregatio Consistorialis deklarációja szerint a 2343. és 2334. kánonok értelmében az Apostoli Szentszéknek különleges módon fenntartott kiközösítést vontak magukra a Mindszenty József bíboros, esztergomi érseket letartóztatók, akik ipso iure becstelenné váltak. — Czapik Gyula egri érsek és Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter aláírták a katolikus papság kongruájáról szóló megállapodást. (15%-kal csökkent a katolikuslelkészek pénzjárandósága.)

december 29. Kádár János belügyminiszter közzétette a nyomozás „eredményét” Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek köztársaság-ellenes összeesküvéséről, kémkedéséről és valutával

való üzérkedéséről. A hivatalos jelentés szerint az érsek „az eléje tárt terhelő adatok súlya alatt beismerő vallomást tett”. — Mindszenty József bíboros érsek akadályoztatása miatt az esztergomi főegyházmegye vezetését Drahos János érseki általános helytartó vette át.

december 30. A Bíborosok Szent Kollégiumának dékánja ünnepélyesen tiltakozott a testület tagja, Mindszenty József bíboros érsek letartóztatása miatt. — Újjáalakult az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület (OMIKE). Elnök: Szűcs József ügyvéd, ügyvezető elnök: Bacher-Bodrogh Pál.

december vége A Magyar Kórus kiadásában az Országos Magyar Cecília Egyesület 50. jubileumi évében megjelent a *Hozsanna! Teljes kótás ima- és énekeskönyv*. Az imarészt Werner Alajos állította össze. (Később a liturgikus reform alapján átdolgozva és bővítve a Szent István Társulat többször is kiadta.)

december A budai szerb ortodox püspök a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz beadvánnyal fordult, amelyben bejelentette igényét a görög alapítású magyar egyházközségek feletti fennhatóságra.

az év folyamán A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének tagegyházai az állam kezdeményezésére megegyeztek abban, hogy a jövőben Szabadegyházak Tanácsa néven működnek. → 1950. január 17. — A munkaszüneti napok (állami ünnepek) sorából törölték a Gyertyaszentelő Boldogasszony, a Nagyboldogasszony és a Kisboldogasszony ünnepeket.

1949

január 2. XII. Pius pápa a magyar főpapokhoz intézett *Acerrimo maerore* kezdetű levelében elítélte a Mindszenty

József bíboros érsek elleni eljárást, és a főpásztorokat bátor helyállásra buzdította.

január 4. A katolikus püspöki kar és a kormány megbízottai között a megállapodást előkészítő megbeszélések kezdődtek. → január 7.

január 7. Az Apostoli Szentszék megtiltotta a püspöki karnak, hogy tárgyalásokat folytasson a kormánnyal, így a január 8-ra kitűzött tárgyalásokon a főpásztorok már nem jelentek meg.

január 8. Túróczy Zoltán evangélikus püspök a szegedi Csillagbörtönben meglátogatta Ordass Lajos püspököt. Közölte a kormány álláspontját: a börtönből azonnali hatállyal szabadon bocsátják, mihelyt bányakerületi püspöki tisztéről lemond, és állami nyugdíjat kapna. Ordass visszautasította az ajánlatot. → 1950. április 1.

január 10. Grősz József kalocsai érsek vezetésével összeült a katolikus püspöki konferencia. A kibocsátott körlevél a keresztény nyugalom megőrzésére szólított, egyben leszögezte, hogy az egyház és állam viszonyáról a történelem ellenére sem kezdenek tárgyalásokat, mert csak az Apostoli Szentszékkal egyetértésben cselekedhetnek.

január 11. Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek vizsgálati fogságának 16. napján aláírta első „vallomását”, de neve alá „c. f.” (coactus feci = kényszer hatására cselekedtem) jelzést tett.

január 20. körül Megjelent az ún. Sárgakönyv, *A Mindszenty-bűnügy okmányai* címmel.

január 29. Püspökszilágyiban baptista imaházat avattak.

január 30. Államosították az 1926-tól működő váci Kapisztrán Nyomdát.

február 2. Barankovics István, a Demokrata Néppárt főtitkára külföldre menekült.

február 1. Megkezdte működését a Magyar Izraeliták Átképző és Szövetkezet-szervező Irodája (MIZRÁT).

február 3. A Mindszenty-per első tárgyalási napján fölolvasták a bíboros érseknek az igazságügy-miniszterhez intézett, 1949. január 29-i állítólagos leve-

lét. (Beismeri a vád tárgyává tett cselekményeket, készségét fejezi ki, hogy hivatalától visszavonul.)

február 3–8. A Budapesti Népbíróság Olti Vilmos vezette külön tanácsa előtt lezajlott Mindszenty József esztergomi érsek és további hat vádlott-társa büntetőperének főtárgyalása. (Népügyész: Alapi Gyula. Kirendelt védő: Kiczko Kálmán.)

február 4. A Demokrata Néppárt, amely mögött a hazai keresztény, mindenekelőtt a katolikus társadalom állott, kimondta feloszlását. — A brit kormány jegyzéket intézett a magyar kormányhoz, amelyben aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy budapesti követsége részére nem biztosítottak helyet a Mindszenty-per tárgyalásán, és a perrel kapcsolatban a békeszerződés megszegésére utalt.

február 5. A Boldogasszony-év búcsújárásainak folytatásaként a budapesti Actio Catholica minden hónap első szombatján Béke Királynője ájtatosságot rendezett a főváros valamelyik plébánia-templomában, az elsőt e napon a terézvárosi templomban.

február 8. A Budapesti Népbíróság ítéletet hirdetett: Mindszenty József bíborost, esztergomi érseket életfogytig tartó fegyházbüntetéssel sújtotta. (A vele egy perben szereplő Baranyai Gyula Jusztin ciszterci szerzetes, egyetemi tanár 15 évi, hg. Esterházy Pál 15 évi, Ispánky Béla egyetemi lelkész életfogytiglani, Tóth László újságíró 10 évi, Zakar András érseki titkár 6 évi fegyházbüntetést, Nagy Miklós, az Actio Catholica titkára 3 évi börtönbüntetést kapott.) → július 6–9.

február 12. XII. Pius pápa a Mindszenty-per tárgyaló levelet tett közzé, amelyben a kelet-európai katolikus egyházak súlyos helyzete miatt a nyugati világ hathatós segítségét kérte. — Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta P. Kerkai Jenő jezsuita szerzetest, az 1946

nyarán fölosztatott Katolikus Agrár-
ifjúsági Legényegyletek Országos Tes-
tölete (KALOT) vezetőjét. → augusz-
tus 18.

február 13. Az Apostoli Szenszék Grősz
József kalocsai érsekre átruházta a
Mindszenty Józsefnek adott rendkívüli
egyházi felhatalmazásokat. — Rajk
László külügyminiszter a Magyar Táv-
irati Irodának adott nyilatkozatában
elítélte a Mindszenty-ügy miatt kirob-
bant világméretű „rágalomhadjáratot”.

február 14. XII. Pius pápa titkos konzisz-
tóriumot hívott egybe, ahol az *In hoc
sacrum* kezdetű beszédében ünnepé-
lyesen megbélyegezte Mindszenty bí-
boros perbe fogását és elítélését. →
február 16.

február 15. Megjelent a Magyarországi
Református Egyház hivatalos lapja, a
Református Egyház.

február 16. A Vatikánba akkreditált dip-
lomáciai testület előtt XII. Pius pápa a
Nous apprécions á sa valeur kezdetű
beszédében ismét állást foglalt Mind-
szenty bíboros elítélése ügyében.

február 19. A hatóságok bezárták az egy-
házasfalui Széchenyi Népfőiskolát,
amelyet a KALOT, majd a győri püs-
pökség tartott fenn.

február 20. Megjelent az ún. Fekete
könyv (*Mindszenty József és társai a
népbíróság előtt*). — A római katolikus
hívek szerte nyugati világban hűség-
tűntetést rendeztek Mindszenty József
bíboros érsek mellett. — XII. Pius pápa
Ancora una volta kezdetű beszédében
fejezte ki az egyház tiltakozását.

február 28. Valutaüzérkedés vádjával bí-
róság elé állították Mindszenty József
bíboros érsek „bűntársait”, összesen 14
személyt, köztük Bóka Imre prímási
számvevőt, Várady János jezsuita frá-
tert és Vid József jezsuita szerzetest.

február Kormánybarát tiltakozó tömeg-
gyűléseket tartottak Budapesten a
Mindszenty József bíboros érsek elíté-
lése kapcsán Magyarország ellen indí-
tott külföldi propagandahadjárat ellen.

március 2. Szimonidesz Lajos evangélikus
lelkész ezredes kezdeményezésére a
tábori lelkészetek vezetői nyilatkozat-
ban tiltakoztak a népi demokrácia ellen
indított rágalomhadjárat ellen. (A nyi-
latkozatot a katolikus tábori lelkészet
vezetője nem írta alá, mert esetében
Grősz József kalocsai érsek azonnali
fölfüggesztést helyezett kilátásba.)

március 8. Ítéletet hirdettek a Mind-
szenty-ügy kapcsán letartóztatott Be-
resztóczy Miklós, Fábíán János és más
„aunisták” perében.

március 13. A Magyar Cionista Szövetség
egyhangú határozatot hozott: „Miután
Izrael állama megalakult és így a Szö-
vetség legfőbb célkitűzése teljesedésbe
ment, valamint, mert Magyarország és
Izrael között ma már normális diplo-
máciai kapcsolat áll fenn”, a Szövetség
beszüntette működését. — Hasonló
bejelentést tett a Magyar Palesztina
Hivatal is.

március 15. Balogh István szeged-alsó-
városi plébános tagja lett a Magyar
Függetlenségi Népfront Országos Ta-
nácsának és Elnökségének.

március 19. Az *Evangélikus Élet* közölte,
hogy a magyarországi evangélikus
gyülekezetek Reök Iván országgyűlési
képviselőt választották meg egyetemes
egyházi és iskolai felügyelőnek.

április 5. Az Egyesült Nemzetek Szövetségé-
nek közgyűlése 43:6 arányban meg-
bélyegezte a magyar kormány eljárását
Mindszenty József bíboros érsekkel
szemben, és nemzetközi sérelemnek
nyilvánította a bíboros bebörtönzését.

április 7. A *Hungarian Church Press* le-
közölte a protestáns egyházakat össze-
fogó Magyar Evangéliumi Szövetségé-
nek az Evangéliumi Világszövetséghez
intézett üzenetét, melyben bírálta,
hogy „a restaurációs és ellenforra-
dalmi törekvések vezéreit odakünn a
vallás hőseinek igyekeznek feltüntetni,
viszont árulással vádolják meg azokat
a protestáns vezetőket, akik megtalál-

ták a gyakorlati megoldások útját a szocializmus felé haladó kormány-rendszerrel...”

április 14. A debreceni Nagytemplomban megtartották az 1849. évi Függetlenségi Nyilatkozat centenáris emlékünnepeit.

Révész Imre református püspök nagy visszhangot kiváltott beszédet mondott.

május 4. Eltávolították a márianosztrai fegyintézetben dolgozó Irgalmas Nővéreket.

május 5. A katolikus püspöki kar konferenciájáról kiadott nyilatkozat a híveket a választói jog gyakorlására és a lelkiismeretük szerinti, szabad választásra buzdította.

május 8. Nagyvársányban baptista imaházat avattak.

május 22. Bereczky Albert református püspököt az egyetemes konvent lelkes elnökévé választották.

június 4. A 4070/1949. számú kormányrendelet értelmében az állami vállalatok egyes iskolai és egyházi természetű kötelezettségeit 1949. április 1-jétől az állam veszi át.

június 10. Kormányrendelet jelent meg a mezőgazdasági ingatlanok felajánlásáról. → szeptember 14.

június 26. XIII. Leó pápa 50 évvel ezelőtt ajánlotta föl az emberiséget Jézus Szentséges Szívének. Az évfordulón Budapesten hatalmas körmenetet tartottak a hívők a jezsuita atyák Jézus Szíve-temploma körül Drahos János esztergomi általános érseki helytartó vezetésével. — Közzétették a 4105/1949. számú kormányrendeletet az egri római katolikus, a kecskeméti református és a miskolci evangélikus jogakadémia megszüntetéséről, valamint a debreceni egyetem jogi és közigazgatás-tudományi karának „szüneteltetéséről.”

június 29. Selypen baptista imaházat avattak.

július 6–9. Lezajlott a Népbírók Országos Tanácsának másodfokú tárgya-

lása Mindszenty József és társai bűnperében. (Mindszenty József ítéletét nem változtatták meg.) → augusztus 16.

július 10. Schrotty Pál ferences generális definitor fölszentelte az újonnan épült Kapisztrán Szent János-templomot a budapesti Rózsadombon.

július 13. A Szent Officium Sacra Congregatiója közzétette a kommunizmust elítélő rendelkezéseit. (A kiátkozás terhe mellett tilos a katolikusoknak belépni a kommunista pártba és azzal rokonszenvenni; tilos közzétenni, olvasni és/vagy terjeszteni kommunista doktrínát, könyveket, újságokat.)

július 21. A román hatóságok letartóztatták Márton Áron gyulafehérvári püspököt.

augusztus 16. A Népbírók Országos Tanácsa kihirdette a Mindszenty József és társai bűnperében másodfokon hozott ítéletét.

augusztus 18. Az országgyűlés elfogadta a Magyar Népköztársaság alkotmányát. 54. §-a kimondta az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát, az egyház és az állam szétválasztását. — A Budapesti Népbírók Kerkai Jenő jezsuita szerzetest (I. r. vádlott) 6 évi kényszermunkára, Takács Ágoston tanárt (II. r. vádlott) főbüntetésként 2 évi fegyházra ítélte. Kerkai Jenő, a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete vezetője ellen ezúttal nem KALOT-os múltját hozták fel, hanem azt, hogy 1947 júliusában Pongrácz Jenőné útján kapcsolatba lépett az USA magyarországi nagykövetével, s tájékoztatta őt az 1947. évi választásokról, a terméskilátásról és a parasztság hangulatáról. Ugyanezért – állítja a vádirat – kétszer is járt illegálisan Rómában. (1950. január 10-én a Népbírók Országos Tanácsa Kerkai büntetésében a kényszermunkát fegyházra változtatta.) → 1954. február 9.

szeptember 1. Révész Imre tiszántúli református püspök lemondott valamennyi egyházi tisztségéről, megbízatásáról és lelkészi jellegéről is, ettől kezdve „mint lelkészképzéssel nem bíró, nyugalmazott egyetemi tanár” élt 1967. február 27-i haláláig Budapesten. — A Belügyminisztérium fölslazta a Szent Imre Ifjúsági Egyesületet, a Rákóczi Katolikus Gimnázium és Internátus Egyesületet, a Foederatio Stefánia Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent István Bajtársi Szövetségét.

szeptember 5. Az Elnöki Tanács 1949:5. számú törvényerejű rendelete eltörölte a kötelező és bevezette a fakultatív hitoktatást.

szeptember 8. A katolikus püspöki kar közös pásztorlevélben figyelmeztette a hívő szülőket gyermekük vallásos nevelésének folytatására.

szeptember 11. A Belügyminisztérium fölslazta az Országos Evangélikus Tanítóegyesületet és a Magyar Bibliatársulatot.

szeptember 14. A református egyház Egyetemes Konventjének elnöksége, Balogh Jenő főgondnok, világi elnök és Bereczky Albert püspök, lelkészi elnök a református egyház önkormányzati testületeinek (egyházközségek, egyházmegyék, egyházkerületek), valamint az ezek kezelése, felügyelete és ellenőrzése alatt álló egyházi alapítványoknak, intézményeknek és egyesületeknek megbízottjaként megállapodást kötött az államot képviselő Kossa István pénzügyminiszterrel az egyházi ingatlanoknak az állam részére történő eladásának feltételeiről. A keretmegállapodás leszögezte: amennyiben egyes egyházi ingatlantulajdonosok „felajánlani kívánják ingatlanukat”, akkor azt az állam megvásárolja, ha az ingatlant földbirtok-politikájának megfelelő célra hasznosítani tudja. Legkésőbb 1952. december 31-ig lehet a felajánlással

élni. Vételár az 1949-ben felajánlott földért: minden kataszteri jövedelemre számított aranykorona után 70 Ft, 1950-ben 65 Ft, 1951–52-ben 60 Ft. Kifizetése 20 év alatt történik.

szeptember 18. A Magyar Dolgozók Pártja, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa és a kormány képviselőinek jelenlétében fölavatták a rákoskeresztúri izraelita temető nagy mártíremlékművét.

szeptember 21. A Belügyminisztérium fölslazta a Magyar Görög Katolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Vasvári Pál Körét.

október 4. A Belügyminisztérium jóváhagyta a Magyar Cserkészleány Szövetség önkéntes feloszlását kimondó közgyűlési határozatát.

október 5. A Belügyminisztérium jóváhagyta a 14 legfontosabb református egyházi egyesület megszüntetéséről szóló egyetemes konventi határozatot. → 1950. december 12.

október 22. A 4288/1949. ME számú rendelet előírta a közalkalmazottak eskütételi kötelezettségét a Magyar Népköztársaság alkotmányára. (A kongruás papság, akik az államtól részesülnek jövedelemkiegészítésben és a hitoktatók közalkalmazottaknak számítottak.) → december 15.

október 23. A Magyar Szent Kereszt Egyesület Cavallier Józsefet világi elnökévé választotta. Legfőbb feladatnak jelölte meg az újonnan megkeresztelkedettek hitoktatásának folytatását.

október Mindszenty József bíboros érseket a budapesti Gyűjtőfogházból a Conti utcai börtönbe szállították.

november 6. Az „egy város, egy hitközség” mozgalom jegyében az ország legrégebbi, a 800 éves Óbudai Izraelita Hitközség elsőnek határozta el: kész a megalakítandó budapesti hitközségbe olvadni. → 1950. június 8.

november 11. Az Orosz Ortodox Egyetemes Szent Szinódus ülésén elfogadta a magyar ortodox egyházközségek joghatósági elhelyezése iránti kérelmét, azokat a Magyarországi Magyar Görög Keleti Egyházközségek Ideiglenes Főhatósága alatt egyesítette, élükre esperes-adminisztrátori minőségben Ivan Kopolovics protoierejt küldte Magyarországra. → november 15.

november 15. I. Alexij, Moszkva és egész Oroszország pátriárkája jóváhagyta az 1949. november 11-i szinódusi határozatot, amivel a magyarországi nem szerb, nem bolgár és nem román (azaz magyar) ortodox egyházközségeket (összesen kilencet) fennhatósága alá fogadta és jóváhagyta a Magyarországi Magyar Görög Keleti Egyházközségek Ideiglenes Főhatósága szervezeti szabályzatát. → november 29.

november 19. A Belügyminisztérium föl-oszlatta a Szent Vince Szeretet Egyesületet, a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetségét és a Szent Gellért Társaságot.

november 22. A Belügyminisztérium föl-oszlatta az Ortodox Zsidó Népasztal Egyesületet.

november 27. A Belügyminisztérium föl-oszlatta a Szent Imre Főiskolai Internátus Egyesületet.

november 29. Budapestre érkezett Ivan Kopolovics kárpátaljai orosz pap, aki I. Alexij pátriárka küldötteként hozta a Magyarországi Ortodox Egyház kanoizálását tartalmazó dokumentumokat, az esperesség szervezeti szabályzatát, ő lett a Magyarországi Ortodox Egyház adminisztrátora 1949 és 1954 között. → 1954. július 30., december 1.

november Megjelent a váci egyházmegye latin nyelvű névtára. A plébániák, lelkészségek és kihelyezett káplánágok száma 252, az egyházmegyei papok létszáma 456, a teológusoké 82.

december 15. Péter Jánost, a tiszántúli református egyházkerület újonnan meg-

választott püspökét beiktatták tisztebe. → 1956. október 31. — Az állampolgári eskü letételét a katolikus püspöki kar a kongruás papoknak megengedte, míg maguk a kánonokra hivatkozva megtagadták azt.

december 17. A Budapesten tartott rendkívüli közgyűlésén a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség kimondta önkéntes feloszlását.

december 19. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 7716/1949. számú határozata föl-oszlatta a Keresztény–Zsidó Együttműködés Bizottságát.

december 28. A Pesti Chevra Kadisa közgyűlése egyhangúlag állást foglalt az ország zsidóságának egy szervezetbe való tömörülése és a Nagy-Budapesten megalakítandó egységes hitközség mellett.

december 29. Kahán Frankl Samu, a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitfelekezet Központi Irodájának elnöke és Stöckler Lajos, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája Intézőbizottságának elnöke a VKM-hez beterjesztették közös választási szabályzatukat. A VKM ezt 1950. január 12-én hagyta jóvá. → 1950. január 15.

december Százéves az Oltáregyesület.

az év folyamán A népszámlálás adatai szerint az ország felekezeti megoszlása: latin szertartású katolikus: 6 240 427 (67,8%), görög szertartású (unitus) katolikus: 248 355 (2,7%), református: 2 014 707 (21,9%), evangélikus: 482 152 (5,2%), izraelita: 133 862 (1,5%), ortodox: 36 010 (0,14%), baptista: 18 874 (0,2%), unitárius: 9447 (0,1%), egyéb: 7153 (0,1%), ismeretlen: 1521 (0,0%), felekezet nélküli: 12 291 (0,1%) fő. — Az Isten Egyháza vallási közösség megkezdte magyarországi működését. — Az Erdélyi Unitárius Egyház átdolgozta szervezeti szabályzatát. Ezzel hivatalosan megszűnt a jogi kapcsolat a magyarországi unitáriussággal. → 1971. május 23. — Több keresztény ünnepet

törölnek a munkaszüneti napok (állami ünnepek) sorából: Vízkereszt (január

6.), Áldozócsütörtök, Szent Péter és Pál napja.

1950

január 1. Hatályba lépett a minisztertanács rendelete Budapest peremvárosainak és -községeinek a fővárossal történő egyesítéséről. Budapest így a váci és a székesfehérvári egyházmegyék részeivel bővült. — Újév napján az ország minden katolikus egyházmegyéje és egyházközsége Jézus Szent Szívének oltalmába ajánlotta magát, emlékezve arra, hogy XIII. Leó pápa 50 évvel ezelőtt ajánlotta föl a világot a Szent Szívnek. Az országos felajánlást a budapesti Szent István-bazilikában Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspök ünnepi szentmise keretében végezte el.

január 2. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter levélben szólította föl Reök Ivánt, az evangélikus egyház egyetemes felügyelőjét, hogy indítsanak fegyelmi eljárat a börtönbüntetését töltő Ordass Lajos püspök ellen. → április 1.

január 5. Kahán Frankl Samu, a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitfelekezet Központi Irodájának elnöke és Stöckler Lajos, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának elnöke közös nyilatkozatban tájékoztatták hitfelekezeteik tagjait, hogy megegyezéssel fejezték be a magyar zsidóság érdekében folytatott tárgyalásokat. → január 15.

január 7–15. A magyar eredetű pálos rend alapításának 700 éves évfordulója alkalmával ünnepségsorozatot rendeztek a Magyarok Nagyasszonyáról nevezett Gellért-hegyi Szikla-kápolnában.

január 8. A Belügyminisztérium föloszlatta a Pápai Református Kollégium Diákszövetséget, a Collegium Marianum Katolikus Hölgyek és Főiskolai

Nőhallgatók Otthon Egyesületét és a Magyar Országos Katolikus Kántorszövetséget.

január 11. A Belügyminisztérium föloszlatta a Regnum Marianum Egyesületet és az Izraelita Jótékony Nőegyletet.

január 12. A Belügyminisztérium föloszlatta az Országos Központi Katolikus Legényegyletet, mert a vizsgálat szerint nem vezetett szabályszerű pénz- és anyagszámadást, alapszabályát nem módosította.

január 13. A református és az evangélikus egyház vezetői letették az esküt a Magyar Népköztársaságra és az alkotmányra.

január 15. A *Magyar Közlöny*ben megjelent a VKM közleménye az izraelita országos gyűlés összehívásáról. A gyűlés célja, hogy az izraelita hitfelekezet különböző szervezetei egyesüljenek. → február 20. — A két magyarországi izraelita iroda vezetője, Stöckler Lajos és Kahán Frankl Samu letették az esküt a Magyar Népköztársaságra és az alkotmányra.

január 17. A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa elnöksége a *Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének célkitűzése és főbb irányelvei* címmel programot és szervezeti szabályzatot fogalmazott meg. (A Tanács a benne tömörült közösségek érdek-képviselői szervévé alakult át, azok önállóságának megtartásával.)

február 5. A *Magyar Közlöny* közzétette az 1161–1K–4/1950. VKM Eln. 6. számú közleményét a *Magyar Görög Keleti Egyházközségek Ideiglenes Főhatóságáról*. Ismertette, hogy a moszkvai ortodox pátriárka joghatósága alá fogadta az egyházi főhatóság nélküli magyar

ortodox egyházközsegeket. A minisztertanács hozzájárult Ivan Kopolovics esperes adminisztrátori működésének megkezdéséhez.

február 20. A zsidók felekezeti Országos Gyűlése megalkotta a *Magyar Izraelita Vallásos Szervezet Egységes Országos Szervezetéről* szóló szabályzatot, megválasztotta a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának (MIOI) vezetőségét és kimondta: „Magyarország izraelita vallású lakosai egységes, országos szervezetben tömörülnek.” Az eddig önálló felekezeti egyesületeket kötelezte, hogy olvadjanak be a MIOI-ba. → március 22. (A *Szervezeti Szabályzatot* 1978-ban módosították, megszüntetve a felekezeti bíróságot és külön rabbitesületet – a Magyar Izraeliták Országos Rabbitesületét és a Magyar Izraeliták Országos Ortodox Rabbitesületét – állítva fel.)

február 25. Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi minisztert a tárca élén Darvas József váltotta fel. (A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból 1949-ben kiharították a népművelési tárcát, élén Révai József 1949. június 11-től. Darvas József miniszteri tárcájának neve 1951. május 19-től: Közoktatásügyi Minisztérium. Az Állami Egyházügyi Hivatal létrejöttével a vallásügyek kikerültek a tárca hatásköréből.) → 1951. május 19.

március 14. Stöckler Lajos, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának elnöke vezetésével a magyar zsidóság küldöttsége kereste föl Darvas József kultuszminisztert a zsidóság egységének megvalósulása alkalmából.

március 16. A kormány 1014/1953. számú határozata húsvét hétfőjét munkanappá nyilvánította.

március 22. Az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület kimondta önfeloszlását, illetve a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájába való beolvadását.

március 30. Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta Keken András Deák téri evangélikus lelkészt. → március 31.

március 31. Az MDP Központi Vezetősége határozatot hozott az egyházakkal kapcsolatos munkáról. — Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta Kende György kelenföldi evangélikus lelkészt. Keken Andrással együtt bírósági eljárás és vádemelés nélkül fél évre Kistarcsára internálták, s amikor az internálás ideje lejárt, a törvényes egyházi eljárás mellőzésével mindkettőjüket megfosztották lelkészi állásuktól. Kende Györgyöt száműzték Budapestről Békés megyébe. (Letartóztatásuk az Ordass Lajos püspök ellen előkészítés alatt álló, de végül is nem lefolytatott hazaárulási perrel kapcsolatos.)

április 1. A Magyarországi Evangélikus Egyház külön fegyelmi bírósága Ordass Lajost „püspöki hivatalából való elmozdításra” ítélte. (Az ítéletet április 17-én kapta meg Ordass a börtönből.) → május 30., 1956. október 5. — A református egyházi sajtó hírül adta a Bethánia Egylet „önkéntes” feloszlását.

április 4. A katolikus püspöki kar határozata szerint az ország templomaiban szentmise keretében adnak hálát az ország felszabadulásának 5. évfordulóján.

április 14. A Lengyel Népköztársaság Kormánya és a Lengyel Katolikus Püspöki Kar megállapodást kötött, amely „modellként” szolgált a magyar katolikus püspöki kar számára is.

április 15. A szerzetesrendek főnökei közös beadványban kérték sérelmeik orvoslását.

április 25. A *Megvédjük a békét* mozgalom Országos Tanácsa felhívással fordult a katolikus egyházi vezetőkhez, hogy támogassák a stockholmi békekonferencia céljait, az atomfegyver betiltását.

április 28. A katolikus püspöki kar nyilatkozatban tagadta meg a békeívek alá-

írását, az ún. békemozgalmában való hivatalos közreműködést; rámutatott arra, hogy az egyház örök erkölcsi érvei mindig is a békét szolgálták.

május 18. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége (KIE) kimondta önfeloszlását. — A Pesti Izraelita Hitközség fiúgimnáziumában fölavatták az ország első középiskolai Micsurin-kertjét.

május 30. Ordass Lajos evangélikus püspök, kitöltve büntetését, kiszabadult a váci börtönből. → 1956. október 5.

május 31.–június 1. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatot hozott a klerikális reakció elleni harcról. Az előadó Révai József volt.

június 2. Meghalt Sebestyén Jenő református teológiai tanár, a „történelmi kálvinizmus” megalapítója.

június 7. és június 9. A Belügyminisztérium IV. főosztályának 11/1950. számú bizalmas rendelkezése folytán a rendőrségi közegek a 8310/1939. ME számú rendeletben foglalt „közrendészeti és közbiztonsági” szempontokra hivatkozva 320 férfi szerzetest és 600-700 apácát az éjszaka folyamán kitelepítettek a jugoszláv határsávból és Szentgotthárdról.

június 12. A Belügyminisztérium föloszlatta a szabadkőművesek 1945 tavaszán megújult páholyait. → 1989. augusztus 15.

június 15. Elhunyt Drahos János esztergomi kanonok, általános érseki helytartó. (Halála a püspöki kinevezési okmány megérkezése előtt következett be.)

június 16. 35 katolikus pap aláírásával felhívás jelent meg a *Délmagyarország* című lapban arról, hogy az egyház eddigi politikájának megváltoztatása, a megegyezés elősegítése céljából a hónap végére értekezletet hívtak össze Budapestre. → augusztus 1. — Az Államvédelmi Hatóság kiűrtette az egri ciszterci rendházat.

június 17. Meszlényi Zoltán sineopei c. püspököt az esztergomi székeskáptalan káptalani helynöknek választotta. E tiszteben egyben (Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek elítélése miatt) az esztergomi egyházmegye kormányzója is 1950. július 4-ig, ekkor letartóztatták és Kistarcsára internálták. → 1953. január 11.

június 18. A 19-re virradó éjszaka, az elhurcolások második hullámában 1120 szerzetest és apácát internáltak. Székesfehérvárról és a budapesti Bernardinumból Előszállásra és Páztóra vitték a rendtagokat.

június 20. Grósz József kalocsai érsek, a püspöki kar az idő szerinti elnöke levélben fordult Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a tárgyalások fölvétele érdekében.

június 23. A Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus nevében Athinagorasz pátriárka tiltakozott a budapesti görög alapítású egyházközségek magyar jellegének 1931-ben történt kimondása miatt.

június 28. Megkezdődtek a tárgyalások a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának megbízottai és a Magyar Katolikus Püspöki Kar küldöttsége között. Ezt a tárgyalást további hét forduló követte 1951. augusztus végéig. → augusztus 29.

június 30. Az Elnöki Tanács 1950/23. törvényerejű rendelete az egyetemi hittudományi karoknak az egyházak részére való átadásáról. 1. §: az állam és az egyház különválasztására vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően a budapesti, debreceni és pécsi egyetem hittudományi karát az 1949/50. tanév végével le kell választani az egyetem szervezetéről, és az illetékes egyházaknak át kell adni. → augusztus 23.

július 3. A morvaországi Velehrádon megindult a katolikus békepapi mozgalom.

július 4. A katolikus püspöki kar konferenciája hozzájárult ahhoz, hogy az

állam és az egyház viszonyának általános rendezéséről tárgyalások folyjanak.

július 5. Az esztergomi főkáptalan Beresztóczy Miklós kanonokot választotta káptalani helynökké.

július 11. és augusztus 14. További 187 szerzetest internáltak. A vasvári, szombathelyi és soproni domonkos rendházak lakóit Máriabesnyőre és Egerbe szállították.

július 15. A honvédség intézményeiben megszűntek az istentiszteletek, utolsóként a szombathelyi honvédkórházban.

július 21. XII. Pius pápa Drahos János esztergomi kanonokot c. püspökké nevezte ki. (A Vatikánba ekkorra még nem érkezett meg Drahos János 1950. június 15-én bekövetkezett halálának híre.)

július 28. Államosították az Irgalmasok gyógyszertárait.

július 29. A Moszkvai Patriarchátus joghatósága alá vonta a budapesti Arany-szájú Szt. János és a görög alapítású Nagyboldogasszony egyházközségeket, valamint a kecskeméti, szegedi, nyíregyházi, gyöngyösi és a budapesti orosz egyházközséget, az utóbbihoz tartozó ürömi kegykápolnával együtt.

augusztus 1. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában 273 fő (az akkori papság 5%-a) jelenlétében papi békegyűlést tartottak. (A résztvevők között – Balogh Istvánt és Beresztóczy Miklóst leszámítva – ismert személyiség, vagy korábban exponált pap nem volt.) A mozgalom célját Horváth Richárd fogalmazta meg.

augusztus 11. A szentév alkalmával országsszerte eucharisztikus heteket és triduumokat tartottak.

augusztus 23. Tolnai Gábor kultuszminisztériumi osztályvezető aláírásával azonnali hatállyal fölmentették a budapesti Hittudományi Kar valamennyi tanárát, s ezzel a Pázmány Péter Tudományegyetem egyik alapító fakultása megszűnt működni. → szeptember 26.

augusztus 29. Grósz József kalocsai érsek, a püspökkari értekezlet elnöke levélben értesítette Darvas József vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a püspöki kar ezen a napon elfogadta az állam által kívánt megállapodást az állam és az egyház közötti viszony rendezésére. → augusztus 30.

augusztus 30. A Magyar Népköztársaság kormánya nevében Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter, a Magyar Katolikus Püspöki Kar nevében Grósz József kalocsai érsek aláírták a megállapodást. (Első része a püspöki kar állásfoglalását és kötelezettségeit foglalta írásba az államrenddel, az alkotmánnyal, az ötéves tervvel, a termelőszövetkezeti mozgalommal és a békével kapcsolatban. A második rész a Magyar Népköztársaságnak a vallásszabadság kérdésében elfoglalt álláspontját tartalmazta, valamint az állam által vállalt kötelezettségeket sorolta föl az egyház működési szabadsága, az iskolák, a szerzetesrendek és az anyagi támogatás vonatkozásában. A katolikus egyházjogot nyert 4 hittudományi főiskola és 8 középiskola fenntartására; a szerzetesrendek közül a bencés, a piarista, a ferences és egy női tanítórend kapott működési engedélyt.) A megegyezés soha nem jelent meg a *Magyar Közlönyben*. → 1990. február 6.

szeptember 2. Megjelent az *Újszövetségi Szentírás* a Katolikus Biblia Mozgalom kiadásában.

szeptember 6. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök fölállította a görög katolikus Egyházmegyei Papnevelő Intézetet és Hittudományi Főiskolát. → szeptember 27. — Az izraelita hitfelekezet új *Szervezeti Szabályzata* értelmében megszűnt a 150 éves Pesti Izraelita Hitközség, s helyébe megalakult a Budapesti Izraelita Hitközség. Elnök: Stöckler Lajos.

szeptember 7. Kihirdették és hatályba lépett az Elnöki Tanács 1950:34. számú

törvényerejű rendelete, amely megvonta a szerzetesrendek működési engedélyét Magyarországon. December 5-ig ki kellett üríteniük a szerzetesházakat és át kellett adniuk az államnak. (A rendelet 23 férfi és 40 női szerzetesrendet érintett, akik 2582, illetve 8956 taggal 635 rendházban éltek.) → 1989. szeptember 28. — Jóború Magda kultuszminisztériumi államtitkár és Sík Sándor piarista rendfőnök megállapodást írtak alá a katolikus egyháznak átadandó iskolákról. Átadásra került: a bencések részére a pannonhalmi és a győri Czuczor Gergely Gimnázium, a piaristáknak a kecskeméti Katona József Gimnázium és a budapesti Piarista Gimnázium Ady Endre Gimnázium által használt iskolai helyiségei, a ferencesek számára az esztergomi volt ferences rendi és a szentendrei gimnázium, a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővéreknek a budapesti Rozgonyi Piroska Gimnázium és a debreceni Svetits Intézet gimnáziumi része, valamint hat kollégium. → szeptember 17.

szeptember 10. Mezőgyánban baptista imaházat avattak.

szeptember 13. A református egyház V. budapesti zsinatának tizedik, befejező ülészaka intézkedett a következő zsinat összehívásáról.

szeptember 15. Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel szabályozta az iskolai fakultatív vallás-oktatást. (A hitoktatásra jelentkezők létszámát iskolánként minden év szeptember 15. napjáig a miniszterhez fel kell terjeszteni. A hitoktatói megbízást az egyházmegyei hatóság javaslata alapján a megyei tanács végrehajtó bizottsága adja ki. A hittanórát az utolsó tanítási óra után kell megtartani. Osztályozni nem szabad, fegyelmi büntetés a mulasztásért nem róható ki. A hitoktató az iskola életében nem vehet részt, a hittanórán és iskolán kívül a

tanulókat semmiféle foglalkozásra nem vonhatja össze.)

szeptember 17. Az Elnöki Tanács rendeletével engedélyezett nyolc katolikus gimnázium megnyitotta az új tanévet.

szeptember 19. Megtartotta első ülését a kormány és a püspöki kar megbízottai-ból alakított paritásos bizottság. (E tárgyalást további négy követte 1950. november 15-ig. A bizottság elsődleges feladata az volt, hogy a szerzetesrendek működési engedélyének megvonásából eredő, főként személyi, egzisztenciális problémákra megoldást találjon.)

szeptember 22. Lejárt a jelentkezési határideje azon szerzeteseknek, akik a termelésben kívántak elhelyezkedni.

szeptember 23. Az MDP KV Titkárságának határozata a katolikus egyházzal kötött megállapodást a június 1-jei KV határozat végrehajtásának jelentős lépéseként értékelte.

szeptember 26. A Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémia ünnepélyes üléssel megkezdte az új tanévet. Dékán: Zemplén György. — A Katolikus Papok Országos Békebizottsága felhívást bocsátott ki. (Minden katolikus pap és hívő kötelessége a tanácsválasztás és a békéért folyó harc sikeréért küzdeni.)

szeptember 27. A katolikus püspöki kar körlevélben hozta a hívők tudomására az augusztus 30-i megállapodás megkötését. — Megnyitották a hajdúdorogi egyházmegye szemináriumát és teológiai főiskoláját.

szeptember 29. Lejárt a betegápolási képesítéssel rendelkező és a közületi kórházakban dolgozni óhajtó szerzetesek jelentkezési határideje.

október 5. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele a „megállapodás szellemében” fölhívta a hívők figyelmét az esedékes tanácsválasztásokra.

október 6. Az izraelita templomokban a rabbik méltatták a közelgő tanácsválasztások jelentőségét. Felhívták a

híveket: adják le szavazataikat a Hazafias Népfront jelöltjeire.

október 7.–december 5. A még le nem foglalt szerzetesházakat elhagyták a szerzetesek és apácák, az épületeket átadták a hatóságoknak. Kivételt képezett négy rend kilenc rendháza az engedélyezett nyolc gimnázium ellátására. (Az év folyamán összesen 2300 szerzetes és 8800 szerzetesnő veszítette el otthonát, közösségét, foglalkozását, ingóságait.)

október 9. A Vatikáni Államtitkárság Grósz József kalocsai érsekhez intézett levelében kommentálta a magyar katolikus egyház és az állam megállapodását: a pápának nem kis fájdalmat okozott a megegyezés, mert az meghaladta a püspöki kar hatáskörét. A szerzetesrendek működési engedélyének megvonása mellett a Szentszék különösen azt kifogásolta, hogy a püspöki kar „bízik a vallásszabadság fenntartásának bizonytalan ígéretében”, de ennek ellenére XII. Pius pápa apostoli áldását küldte a magyar egyházra.

október 15. A magyar zsidóság egyesítését kimondó *Szervezeti Szabályzat*nak megfelelően megalakult a hat (budapesti, győri, szegedi, debreceni, miskolci és kaposvári) községkerület.

október közepe Hejcéen a kassai egyházmegye magyarországi részére hittudományi főiskola nyílt. → 1952. február

október 25. Endrédy Vendel zirci apát utolsóként hagyta el az apátságot.

október 29. Budapesten letartóztatták Endrédy Vendel zirci apátot. → 1951. június 28.

november 1. XII. Pius pápa kihirdette

Mária mennybevételének dogmáját. A magyar katolikus püspöki kar körlevélben szólította föl híveit, hogy december 8–10-én ünnepeljék meg a dogma kihirdetését. — Budapesten megjelent *A Kereszt* című békepapi lap. Utolsó száma: 1956. augusztus 5. — A Magyar Izraeliták Országos Intézőbizottsága megtartotta alakuló ülését, és ezzel befejezte az Országos Gyűlés által alkotott szabályzat szerinti felekezeti szervezet megalakulását. Az Intézőbizottság elnöke: Stöckler Lajos.

november 4–5. Megrendezték az I. Országos Békekongresszust, amelyen 100 katolikus békepap vett részt.

november 7. Pittsburghben (USA) elhunyt Kelemen Krizosztom Ferenc, pannonhalmi főapát. — A püspöki kar jóváhagyta a Katolikus Középiskolai Főhatóság működési szabályzatát.

december 1. Kiskatekizmus jelent meg az általános iskolák 1–2. és 3–4. osztálya számára.

december 5. A katolikus püspöki kar konferenciája tiltakozott a hatóságok egyházkormányzati ügyekbe való beavatkozása miatt.

december 12. A VKM 1117–10–1/1950. számú rendelete előírta, hogy a hitoktatási órákon csak a beíratott tanulók lehetnek jelen. Az ellenőrzés és a nem jelentkező tanulók hittanórától való távoltartása az iskolaigazgató feladata. — A református egyház Egyetemes Konventje valamennyi munkaágot, missziós tevékenységet ellenőrzése alá vont.

az év folyamán Számos pap, pap- és szerzetesnövendék külföldre távozott.

1951

január 1. A magyarországi görög katolikus egyházban egységesítették a liturgiát.

január 10. Cavallier József, a Magyar Szent Kereszt Egyesület világi elnöke a Szent István-bazilika oratóriumában

előadást tartott *Az egyház és állam századok távlatában* címmel.

február 20. Az 1950. évi Országos Izraelita Gyűlés (I. Országos Kongresszus) évfordulóján összeült a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete (II. Országos Kongresszus). Az Országos Rabbitesület indítványára békefelhívást intézett a világ minden zsidó közösségéhez.

március 1. Nyugdíjazták Molnár Istvánt, az utolsó római katolikus tábori lelkészt.

március 24. Kihirdették az Elnöki Tanács 22/1951. számú rendeletét, amely egyes egyházi állások betöltését előzetes állami hozzájáruláshoz kötötte.

március 24–25. A Rítusok Kongregációjának február 9-i rendelete alapján a feltámadási szertartást és szentmisét az ordináriusok rendelkezése szerint a székesegyházakban és egy-két templomban az éjféli órákban végezték.

március vége Az Államvédelmi Hatóság a magyarországi pálos rend összes tagját letartóztatta.

április 1. A kongruás papok társadalombiztosításban részesültek. → augusztus 2.

április 16. körül Czapi Gyula egri érsek körlevélben közölte, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárult a bérnálási és első szentáldozási előkészítés templomban történő végzéséhez, a helyi tanácsok azonban úgy intézkedtek, hogy az csak az iskolai hittanórák keretében végezhető. A lelképászorok állapodjanak meg a tanáccsal.

április 19. Az Apostoli Szentszék a szatmári egyházmegye magyarországi részének kormányzását a mindenkori egri érsekre bízta.

május 6. Az 1951:14. számú, az általános gimnáziumokról szóló törvényerejű rendelet kimondta, hogy az egyházi iskolákban magánvizsgáztatás nem folyhat. Az egyházi és vallásfelekezeti

általános gimnáziumok felett az állami főfelügyeletet a közoktatásügyi miniszter gyakorolja.

május 16. Az 1010/1951. számú minisztertanácsi határozat az Úrnapját munkanappá nyilvánította. A tanítás azonban szünetel az általános és középiskolákban.

május 18. Az esti órákban letartóztatták Grösz József kalocsai érseket, Gyetvai Péter érseki irodaigazgatót, Strillich Károly érseki titkárt és Gombos Károly kanonokot. → június 11., augusztus 9.

május 19. Kihirdették az 1951:I. törvényt az *Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról*. 1. §: „Az állam és a vallásfelekezetek közötti ügyek intézésére, így különösen az egyes vallásfelekezetekkel kötött egyezmények és megállapodások végrehajtására és a vallásfelekezetek állami támogatása céljára Állami Egyházügyi Hivatalt kell felállítani.” 2. §: a Hivatal a minisztertanács felügyelete alá tartozik; 3. §: „Az Állami Egyházügyi Hivatal felállításával a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a vallásügyekkel kapcsolatos ügyköre megszűnik, ennek megfelelően a minisztérium elnevezésében a vallási ügykörre való utalást mellőzni kell.” — Megjelent a minisztertanács 110/1951. számú rendelete az 1951:I. törvény végrehajtásáról. (Az Állami Egyházügyi Hivatal első elnöke Kossa István – eredeti szakmájára nézve villamoskalauz – lett.)

június 5. A katolikus püspöki kar létrehozta a Római Katolikus Egyházi Kegydíjasok és Betegek Szeretetszolgálatát (EKBESZ). (Jelenleg mint Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat működik a VIII. kerületi Mikszáth Kálmán tér 1. sz. alatt.)

június 11. Elkészült a Grösz József kalocsai érsek és társai elleni vádirat. → június 15.

június 15. A Markó utcában megkezdő-

dött Grósz József kalocsai érsek és társai perének tárgyalása. → június 22–26.

június 17. Megjelent a „volt kizsákmányolók” Budapestről való kitelepítéséről szóló közlemény, amely egy 1939. évi miniszterelnöki (8130/1939.), illetve belügyminiszteri (760/1939.) kényszerkitelepítési rendeletre hivatkozott. Balogh István plébános, államtitkár interpellált Rákosi Mátyásnál.

június 22. Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke közölte Szabó Imre érseki helynökkel, hogy a Regnum Marianum-templomot lebontják, mert a Városligetnek ezen a részén hatalmas teret akarnak kiképezni. Ígéretet tett egy másik templom építésére. (Az ígéret beváltása elmaradt.) → augusztus 1.

június 22–26. A Budapesti Megyei Bíróság megtárgyalta Grósz József és nyolc társának perét. → június 28.

június 23. A Grósz-per főtárgyalásának második napján ideiglenes házi őrizetbe vették Hamvas Endre csanádi, Badalik Bertalan veszprémi, Pétery József váci, Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspököket, és kényszerítették őket, hogy békepapokat nevezzenek ki püspöki helynökké és irodaigazgatókká, illetve körlevélben ítéljék el Grósz József kalocsai érseket és társait.

június 28. A Budapesti Megyei Bíróság B. II. 001211/1951/4. szám alatt Olti Vilmos elnökletével nyilvános tárgyalás után ítéletet hirdetett Grósz József kalocsai érsek és társai perében. A demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, valutaüzérkedés, külföldre szöktetés, bűnpártolással elkövetett népellenes bűnök vádjával Grósz József kalocsai érsek (I. r. vádlott) 15 évi fegyház, Bozsik Pál remete-kertvárosi plébános (II. r. vádlott) 10 évi börtönt, Farkas Endre ügyvéd, szentszéki ügyész (III. r. vádlott) 8 évi, Hévey László volt miniszteri osztály-

tanácsos (IV. r. vádlott) ügyét a nyilvános tárgyaláson megtett vallomása után az ítélethirdetéskor elkülönítették és a Katonai Bírósághoz áttették (→ július 12.), Pongrácz Alajos USA követségi tanácsos (V. r. vádlott) ügyét ítélethirdetéskor elkülönítették (július 20-án a Katonai Bíróság halálra ítélte), Endrédy Kálmán Vendel zirci apát (VI. r. vádlott) 14 évi, Hagyó-Kovács Gyula volt ciszter jószágkormányzó (VII. r. vádlott) 13 évi, Csellér István Jenő pálos szerzetes, a rend megbízott tartományfőnöke (VIII. r. vádlott) 10 évi börtönt, Vezér Ferenc pálos szerzetes (IX. r. vádlott) halálbüntetést kapott. (Vezért közel 30 orosz katona meggyilkolásával, illetve az arra való felbujtással vádolták.) Az ügyben letartóztatott Gyomlai László egyetemi tanár 1951. március 17-én szervi szívbajban (?) a börtönben meghalt. (A Grósz-pernek mai ismereteink szerint 24 mellékpere volt. Ezeken 15 halálos ítéletet hoztak.) → július 12., augusztus 9., október 9., november 30.

június Az Állami Egyházügyi Hivatal közölte a katolikus püspöki karral, hogy egy éven át az egyes püspökök nem nevezhetnek ki és nem helyezhetnek át papokat vagy más egyházi funkcionáriusokat az Állami Egyházügyi Hivatal előzetes hozzájárulása nélkül. — Az Állami Egyházügyi Hivatal az összes egyházmegyei hatósághoz miniszteri biztost nevezett ki, hogy ellenőrizze az egyházi hatóságok működését, és az állam egyházpolitikáját érvényre juttassa.

július 3. Közzétették a (Grósz-perrel megfélemlített) katolikus püspöki kar nyilatkozatát: a népköztársaság törvényeit megtartják, elítélnék minden államellenes tevékenységet, betartják az egyház és állam közötti megállapodást.

július 4. A *Magyar Közlöny*ben közzétették az Elnöki Tanács 1951:20. számú tör-

vényerejű rendeletét a főkegyúri jog gyakorlásáról, az azzal kapcsolatos egyházi állások betöltéséről. Érsek, címzetes érsek, püspök, segédpüspök, főapát, apát, szerzetesrendi tartományfőnök az ország területére csak az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulásával nevezhető ki. A rendelkezés visszahatólag, 1946. január 1-jétől érvényes. → 1957. március 24.

július 5. Betiltották a *Szív* című katolikus lapot.

július 12. A Katonai Bíróság ítéletet hirdetett a Grósz-féle „szervezkedés” fegyveres, katonai vonalának minősített személyek ügyében. Hévey László miniszteri osztálytanácsost (a Grósz-per IV. r., ezen per I. r. vádlottját) halálra, Przbislowsky Ferencet (II. r. vádlott, Grósz-perben tanú) halálra, Kökényessy Artúrt (III. r. vádlott, a Grósz-perben tanú) halálra, Wolf Aidát (IV. r. vádlott) 15 évi, Osztóics Mihályt (mindannyian a Szent István Bajtársi Közösség volt tagjai, legitimisták) 10 évi börtönre ítélte. (Az ügyben letartóztatott Mészáros Iván volt csendőrezredes az ÁVH-n meghalt.) A halálos ítéleteket végrehajtották. — A kormány követelésére a katolikus püspökök a nagyobb plébániák élére békepapokat neveztek ki.

július 15. A magyar zsidóság vezető képviselői közös határozatban tiltakoztak azon nyugati „rágalmak” ellen, amelyek szerint Magyarországon akadályozzák a vallás szabad gyakorlását. Továbbá leszögezték: „Nem tűrjük, hogy a kitelepítést zsidóüldözésnek tüntessék fel...”

július 17. Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke bizalmas megbeszélést folytatott Péter János tiszántúli református püspökkel és Finta István konventi főtanácsossal. Kossa tudomására hozta az egyházi vezetőknek, hogy a református egyház előtt a következő feladatok állnak: 1. diakonissza szer-

vezetek megszüntetése; 2. egyházi földek följánlása; 3. a kis létszámú gyülekezetek csoportosítása; 4. a teológiai akadémiák összevonása; 5. az egyházkerületek összevonása. → július 25.

július 19. Meghalt Makkai Sándor, az erdélyi református egyházkerület volt püspöke.

július 20. A Budapesti Megyei Bíróság ítéletet hozott a Grósz-féle „szervezkedéshez” kapcsolt ún. BSZKRT-vonalban. Romvári István, a BSZKRT Keresztényszocialista Szakszervezetének volt titkára (I. r. vádlott) halálbüntetést, Halpert József (II. r. vádlott) 13 évi, Agócs Lajos (III. r. vádlott) 12 évi, Rappai Ferenc (IV. r. vádlott) 8 évi, Horváth Dezső (V. r. vádlott) 13 évi, Hunyadi Géza (VI. r. vádlott) 10 évi, Obertzián Géza (VII. r. vádlott) 9 évi, Czermann Lajos (VIII. r. vádlott) 15 évi, Kőszegi János (IX. r. vádlott) 10 évi, Jutassi Tibor (X. r. vádlott) 8 évi, Tapolczai Kálmán (XI. r. vádlott) 7 évi, Szabó Tibor (XII. r. vádlott) 10 évi, Gyimesi Tivadar (XIII. r. vádlott) 7 évi, Lengyel Alfonz (XIV. r. vádlott) 8 évi, Szűr Mihály (XV. r. vádlott) 2 évi, Nahle Magdolna (XVI. r. vádlott, az 1951. július 19-én halálra ítélt Papp Ervin, volt zirci papnövendék menyasszonya) 6 évi börtönt kapott. A halálos ítéletet végrehajtották.

július 21. Az Elnöki Tanács elnöke előtt Kisberk Imre székesfehérvári segédpüspök kivételével valamennyi megyés főpásztor, segédpüspökök, az érseki és püspöki helynökök, valamint a megmaradt szerzetesrendek főnökei letették az esküt a Magyar Népköztársaságra és az alkotmányra.

július 25. Finta István református konventi főtanácsos Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke utasításainak megfelelően ütemtervet dolgozott ki: 1. a diakonissza szervezeteket november 30-ig megszüntetik; 2. mindenemű egyházi földet szeptember 1-jéig

fölajánlanak az államnak; 3. öt év alatt a magyar református anyaegyházköz-ségek számát 20–25%-kal csökkentik; 4. az Egyetemes Konvent elnöksége, Bereczky Albert püspök-elnök és Kiss Roland főgondnok, világi elnök föl-szólította a tiszántúli és a dunántúli egyházkerületek elnökségét, hogy a sárospataki és a pápai teológiai akadé-miákat 1951 őszétől már ne nyissák meg. (Maradt kettő teológiai akadé-mia: Debrecenben és Budapesten.); 5. az őszi egyházkerületi közgyűlések fog-lalkoznak majd az egyházkerületek „időszerű” összevonásával. → augusz-tus 10., október 15.

július–augusztus Az ordináriusok sürgették a lelkészkezdő papságot, hogy az istentiszteletek és ájtatosságok idejét úgy szabják meg, vagy ha szükséges, hagyják el, hogy a mezőgazdasági mun-kát egyáltalán ne zavarják, s buzdítsák híveiket a betakarításra és a beszolgál-tásra.

augusztus 1. Beresztóczy Miklós érseki általános helynök levélben értesítette Werner Alajos pápai kamarást, a Reg-num Marianum házfőnökét, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal aznap kö-zölt rendelkezése értelmében a Buda-pest, Damjanich utca 50. szám alatt (a Regnum Marianum intézetben) a bent-lakó atyák nem folytathatnak pasztorá-ciósi munkát. → november 24. — Buda-pesten a Dózsa György (volt Aréna) úti felvonulási tér kialakítása miatt meg-kezdték a Regnum Marianum Magna Domina Hungarorum (Magyarok Nagy-asszonya) plébániatemplom lebontá-sát. → december 16.

augusztus 2. Minisztertanácsi határozat értelmében a kongruás papok és meg-határozott családtagjaik 1951. szept-ember 1-jétől állami társadalombizto-sításban részesülnek. A járulék fizeté-sét az Állami Egyházügyi Hivatal vállal-ta magára. → 1952. április 1.

augusztus 7. A katolikus püspöki kar ha-

tározatot hozott, hogy kivétel nélkül minden egyházi földingatlant (a kánto-ri, sekrestyési, templomi, egyházköz-ségi, alapítványi stb. földeket is) leg-később szeptember 1-jéig fel kell aján-lani az államnak. Csereingatlant ne kérjenek és ne fogadjanak el. → szept-ember 1.

augusztus 9. A Budapesti Megyei Bíróság ítéletet hirdetett a Grósz-perhez kap-csolt Gombos Károly és társai ügyében. Gombos Károly kalocsai kanonok (I. r. vádlott) 5 évi, Szálai Béla (II. r. vád-lott) 7 évi, Weiser Géza (III. r. vádlott) 5 évi, Dessewffy Ervin (IV. r. vádlott) 3 évi, Tomai Bálint (V. r. vádlott) 3 évi, Strillich Károly kalocsai érseki titkár (VI. r. vádlott) 6 évi, Iványi Endre, a *Kalocsai Néplap* szerkesztője (VII. r. vádlott, a Grósz-perben tanú) 3 évi, Gyetvai Péter kalocsai érseki irodaigaz-gató (VIII. r. vádlott) 7 évi, Dinnyés Gergely római katolikus lelkész (IX. r. vádlott) 2 év 6 hónapi, Tőzsér Rózsa érseki házvezetőnő (X. r. vádlott) 2 évi, Taskovits Erzsébet (XI. r. vádlott) 1 év 6 hónapi, Péchy Stefánia (XII. r. vád-lott) 1 év 6 hónapi börtönbüntetést kapott.

augusztus 10. A dunántúli református egyházkerületi tanács elfogadta a Kon-venti Elnökség határozatát a Pápai Teológiai Akadémia bezárásáról. (Az egyházkerületi közgyűlés október 11-én tudomásul vette.) → november 29.

augusztus 17. A letartóztatás elől mene-külve Takáts Ernő, a Szent István Tár-sulat igazgatója önkézevel vetett véget életének.

augusztus 18. A Katolikus Papok Orszá-gos Békebizottsága levelet intézett az ország katolikus papjaihoz, hogy a Szent István-napi szentbeszédekben emlékezzenek meg az alkotmányról.

augusztus 20. Állami iskola céljaira igény-be vették a pécsi nagyszeminárium épü-letét, ezzel megkezdődött annak fel-számolása.

augusztus 25. A hatóságok igénybe vették a kalocsai érseki papnevelő intézetet.
→ szeptember 8.

augusztus 27. A Katolikus Papok Országos Békebizottsága táviratot küldött az ENSZ Biztonsági Tanácsához a koreai háborúval kapcsolatban.

augusztus 30. Patocs József vikárius aláírásával körlevél ajánlotta a papság figyelmébe a szövetkezést.

nyár Czapi Gyula egri érsek a mezőgazdasági munkák elvégzésére buzdító körlevelet adott ki.

szeptember 1. A 8131/XX/52–1951. FM számú rendelet értelmében valamennyi egyházi birtokos a földreform után megmaradt mezőgazdasági és erdőingatlanait ezen határidőig „önkéntesen” följánlotta az államnak. (Az egyháziak csak az egyházi épületekhez kapcsolódó, ún. háztáji földet tarthatták meg, max. 800–1600 négyszögöl mértékben.) → szeptember 15.

szeptember 4. A Katolikus Papok Országos Békebizottságának égisze alatt megalakult az Ecclesia nevű, kegyesert és egyházi felszereléseket árusító fogyasztási szövetkezet, amelynek október 2-án két üzlete nyílt Budapesten. (1957-ben könyvkiadói engedélyt is kapott.)

szeptember 8. A beszüntetett kalocsai nagyszeminárium teológusai Szegeden folytatták tanulmányaikat.

szeptember 15. A minisztertanács 170/1951. számú rendelete az egyházak dologi és személyi kiadásainak fedezésére Vallásfelekezeti Alap fölállítását írta elő. Az Alap jövedelme a költségvetés támogatásából, az egyes egyházak részéről önként följánlott mezőgazdasági ingatlanok (egyházanként elkülönített) ellenértékéből és egyéb forrásokból áll. Az Alap adómentes. Kezeli az Állami Egyházügyi Hivatal.

szeptember 16. Karl Barth svájci teológusprofesszor szemrehányó levelet írt

Bereczky Albert püspöknek: „...miért hallgatta el előlem, hogy takarékosági okokból feloszlatták a Sárospataki és Pápai Teológiai Akadémiákat, noha mindkettőt meglátogattam, a sárospatakinak tiszteletbeli tanára vagyok... úgy vélem, hogy Ön a kommunizmus igenlését már a keresztyén igehirdetés részévé, hitvallásává teszi.”

szeptember 26. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök, esztergomi apostoli adminisztrátor körlevélben utasította papjait, hogy vegyenek részt a második békekölcsön jegyzésében legalább egyhavi fizetéssel.

szeptember–október A püspökök a szószéken felolvasandó körleveleikben békekölcsön jegyzésére buzdították híveiket.

október 9. A Budapesti Megyei Bíróság a Grósz-perhez kapcsolódó ún. osztenburgista perben hirdetett ítéletet. Zavadszky Iván (I. r. vádlott) halálbüntetést, Drietomszky Ottó (II. r. vádlott) életfogytiglani, ifj. Horváth Ferenc (III. r. vádlott) 15 évi, Héthelyi Tibor (IV. r. vádlott) 14 évi, Pecho Gusztáv (V. r. vádlott) 12 évi, Partali Károly (VI. r. vádlott) 8 évi, Kalauzov Sándor (VII. r. vádlott) 10 évi, Ágfalvi László (VIII. r. vádlott) 6 évi, Varga Dezső Lajos (IX. r. vádlott) 10 évi, Szabó Gyula (X. r. vádlott) 1 évi, Debreczeni Ferenc (XI. r. vádlott) 4 évi, Váradi Lórántné (XII. r. vádlott) 2 évi börtönbüntetést kapott. A halálos ítéletet végrehajtották.

október 11. A Köznevelésügyi Minisztérium 1220–39–2/1951. III. számú rendelete megszabta a hitoktatók díjazását, s közölte a megyei oktatási osztályokkal, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal megbízottja jogosult az iskolai hitoktatás ellenőrzésére.

október 15. A Tiszáninneni Református Egyházkerület közgyűlése elutasította a Konventi Elnökségnek a Sárospataki Teológiai Akadémia bezárására vo-

natkozó határozatát. Megállapította, hogy a Teológiai Akadémia végső soron a gyülekezeté, s az eddigi intézkedések ebben az ügyben sértik az egyházi törvényeket. → november 29.

október 24–25. A református egyház VI. budapesti zsinatának első ülészsaka első ülése elfogadta a püspököknek és a főgondnokoknak a múlta bűnbánattal visszatekintő és a jövő felé reménységben utat mutató levelét. → november 29.

november 12. Idegenből jött békepapok és „bajuszos püspökök” (az Állami Egyházügyi Hivatal teljhatalmú megbízottai) kerültek az aulákba.

november 24. Miután az Esztergomi Főegyházmegyei Hatóság „föjlajánlotta” az államnak a Regnum Marianum budapesti papi ifjúságnevelő közösség épületét (Damjanich u. 50.), elrendelték kiürítését, és végleg kiköltöztették az ott lakó atyákat. Helyükre a Munkaerő-tartalékok Hivatalának kollégiumát szállásolták be. — Elhunyt Freesz József, az Egyházközségi Munkásszakosztályok egykori igazgatója.

november 28. Az Államvédelmi Hatóság letartóztatta Pap Béla karcagi református lelkészt. → 1952. február 15.

november 29. A református egyház VI. budapesti zsinatának folytatódó első ülészsaka kimondta a pápai és a sárospataki akadémiák megszüntetését, és az egyház egyetemes tulajdonába és kormányzata alá vette a két megmaradt teológiai akadémiát Budapesten és Debrecenben. → 1952. október 29–31.

november 30. A Budapesti Megyei Bíró-

ság” a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének büntette miatt” Pógyor Istvánt 12 évi börtönre, gr. Teleki Lászlót 7 évi börtönre, Hartyáni Imrét 5 évi börtönre ítélte. A vádirat szerint a Keresztény Ifjúsági Egyesület Nemzeti Szövetsége (KIE) vezetői az Európa Unió és az Európa Tanács célkitűzéseivel egyetértve Biblia-kör ürügye alatt szervezkedtek, ahol „politikai kérdéseket vitattak meg a külföldi ellenséges rádióadások híryanagának beállításában”. (1952. március 10-én a Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezéseket és helybenhagyta az elsőfokú ítéletet.)

november Tiszti szállásul lefoglalták a székesfehérvári papi szeminárium épületét.

december 1. Évi 13 millió forint összegben 21%-os fizetésemelést kaptak az egyházi személyek.

december 16. A Regnum Marianum templom helyén a Dózsa György (volt Aréna) úton föllállították Sztálin szobrát.

az év folyamán XII. Pius pápa eltörölte a katolikus egyházfők feudális eredetű titulusait. (Ezzel az egyház részéről is megszűnt a hercegprímási cím.) — 1951–1985-ben a katolikus könyvkiadás adatai: 3,94 millió hittankönyvet, több mint 2,3 millió imakönyvet, 565 ezer Bibliát adott ki. Műfajok szerint: teológiai művek (egyháztörténetiek is): 189, hitbuzgalmi művek: 104, liturgikus kiadványok (egyházi zene is): 71, szépirodalmi művek: 78.

1952

január Először jelent meg egységes országos *Directorium*, azaz liturgikus naptár a szentmise és zsolozsma rendjéről.

február 15. A Budapesti Megyei Bíróság Pap Béla karcagi református lelkészt „nyomtatvány útján a fasiszta irányzat

elterjesztése érdekében elkövetett népellenes bűntett és a demokratikus államrend elleni izgatás bűntette miatt” 4 év és 6 hónapi börtönre ítélte. (Pap Béla 1934–1944 között a *Magyar Út* című lap felelős szerkesztője volt, itt jelentek meg a perben fasisztának minősített írásai is. A lelkes elítélése mögött valójában az húzódott meg, hogy ellenezte az 1948. évi államosításkor meghagyott egyházi iskolákról való lemondást, s egyebek mellett e véleményének is hangot adott az Országos Zsinaton, amelynek rendes tagja volt.) (A Legfelsőbb Bíróság 1952. április 30-án helybenhagyta az elsőfokú ítéletet.)

február 17. Az 1952:4. számú törvényerejű rendelet a bérbeadás útján hasznosított egyházi ingatlanok állami tulajdonba vételéről intézkedett.

február 21. Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal új elnöke értesítette Rákosi Mátyást: „A református és az evangélikus egyház vezetőivel meg egyeztünk abban, hogy 1952. szeptember 1-jével csak egy egyházi fiúgimnázium fog megindulni Debrecenben, mely a reformátusok vezetése alatt fog állni. Ennek a megmaradó egyházi iskolának hallgatói 25%-ban evangélikusok lesznek. Az iskola igazgatótanácsába állandó evangélikus tanárt hívnak meg és egy evangélikus hittanárt biztosítanak. Az átadásra kerülő református és evangélikus fiú- és leánygimnáziumok, valamint a református tanítóképző államosítását írásban kérik az egyházak az Állami Egyházügyi Hivataltól. Az államosításra felajánlott egyházi iskolákat épülettel és teljes felszereléssel együtt adják át. Az evangélikusok kérték, hogy a Gorkij fasori gimnáziumuk épülete, amelyben jelenleg a teológiájuk is van, és ahol a püspöki hivatal is be akarják rendezni, maradjon meg az egyháznak. Ehhez hozzájárultunk. A

meglevő egyházi tanári kart illetően olyan megegyezést kötöttünk, hogy át vesszük őket a reakciós, ellenséges tanerők kivételével. 1952. szeptember 1-jétől államsegélyt csak a megmaradó egy iskola fog kapni olyan összegben, amelyet jelenleg is egy iskola kap. Ez az összeg 291 300 Ft-ot tesz ki évente. Jelenleg az összes református és evangélikus iskoláknak évente 1986 976 Ft államsegélyt fizetünk.” Rákosi Mátyás aznapi megjegyzése a levélen: „Azt hiszem, ez a helyes. Utána majd a katolikusoknál is hasonló csökkentésre kerül sor.” Révai József február 23-i észrevétele: „Tiszta haszon, feltéve, ha önként mondanak le.”

február 27. A veszprémi papi szemináriumban a Pázmány Irodalmi Iskola hirdetőtáblájára kifüggesztették Mindszenty József bíboros képét imádkozásra szólító fölirattal. Az államvédelmi szervek aznap éjszaka házkutatást tartottak, letartóztatásokat foganatosítottak. Az eset ürügyül szolgált a szeminárium megszüntetéséhez.

február 29. A református egyház 16. számú egyetemes konventi határozata, az ún. *Missziói Szabályrendelet* szigorúan szabályozta a szolgálatok végzését. (Gyakorlatilag megbénította a református egyház munkáját, mert kiiktatta a laikus szolgálatot, és feltételekhez kötötte a szolgálati helytől eltérő településen való szolgálat engedélyezését.) → 1989. augusztus 31.

február Brezanóczy Pál kassai káptalani helynök székhelyét Hejcéről Egerbe helyezte át, és a hejcei szemináriumot az egrihez csatolta.

március 2. A Magyar Izraeliták Országos Képviselői évi közgyűlése táviratban köszöntötte Rákosi Mátyást 60. születésnapja alkalmából. (Az elnöki emelvény mögötti falat vörös drapéria fedte, középen Lenin, Sztálin és Rákosi arcképével.)

március 4. Pápakovácsin 80 éves korában elhunyt Szeghy Ernő karmelita atya, lelki író és lelki vezető.

március 8. A *Magyar Nemzet* közölte Bereczky Albert református püspöknek Rákosi Mátyás 60. születésnapjára írt köszöntőjét: „A magyar nép egészével együtt... eszmélünk rá most újra arra a nagy ajándékra, amit bölcsességben, emberségben, tudásban és ismeretben oly gazdag élete adott és ad nekünk... olyan vezető, akinek egész lényéből árad a derű és bizakodás, hogy magával tudja ragadni a jövőt építő bizakodás útjára egész nemzetünket is... De hálásak vagyunk neki egyházunk nevében is...” — A katolikus püspöki kar is köszöntötte Rákosi Mátyást 60. születésnapja alkalmából.

március 12. Az evangélikus egyházkerületek elnökségeinek és a 21 egyházmegye esperesének országos értekezlete egyhangú határozattal javasolta, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház alakítsa át szervezetét és térjen át a két – Északi és Déli – egyházkerület rendszerére. → május 3.

április 1. Az Állami Egyházügyi Hivatal 15 957/1952. szám alatt értesítette az egyházmegyei hatóságokat, hogy 1952. április 1-jétől az állami társadalombiztosítás a kongruában nem részesülő, de államilag hivatalosan működő egyházi személyekre is kiterjed. — A katolikus püspökkari konferenciát Czapik Gyula egri érsek tájékoztatta, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal kieszköztette a kispapok és papok katonai szolgálatmentességét, de ennek fejében hadmentességi adót kell fizetni. → 1953. június 1.

április 4. A minisztertanács rendelete szerint virágvasárnap munkanap, helyette április 5. szombat a munkaszüneti nap.

április 19. Az Apostoli Szentszék 3065/1952. számú rendelete a csonka egyházmegyék – a szatmári, a kassai és a rozs-

nyói – magyarországi részeiben a mindenkori egri főpásztort hatalmazta föl az ordináriusi jogkörrel. Ugyanez a rendelkezés vonatkozott a nagyváradi egyházmegye magyarországi részére is, ahol a csanádi püspök gyakorolta ezután a főpásztori jogokat. (A teljes beolvasztásra 1981-ben került sor.) → 1982. május 11.

április 24. Belügyminiszteri rendelet tiltotta meg vallási adatok bejegyzését az anyakönyvekbe és más hivatalos iratba.

április Megjelent az *Egyházi Krónika*, a keleti ortodox egyházi folyóirat első száma.

május 3. Nyíregyházán a Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinata elfogadta az egyház új területi beosztását. → május 22.

május 6. Czapik Gyula egri érsek a Szent István Társulat közgyűlésén ismertette a loretoi litánia keletkezésére és térhódítására vonatkozó tudományos kutatások eredményeit.

május 22. Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke jóváhagyta az evangélikus egyház új területi beosztását.

június 27–28. Az MDP KV ülésén Horváth Márton a „klerikális reakció” elleni harc terén tapasztalt fogyatékoságokat kifogásolta.

június A hatóságok igénybe vették a pécsi és a szombathelyi papnevelő intézetek épületeit. → szeptember 1.

július 1. Életbe lépett a Magyarországi Református Egyház új egyházkerületi beosztása. A dunamelléki egyházkerület egyházmegyéi: baranyai, bács-kiskunsági, Budapest-déli, Budapest-északi, délpesti, északpesti, tolnai, vértess-aljai (1952–56-ban: hevesi is). A dunántúli egyházkerület egyházmegyéi: győrsopron-pápai, komáromi, mezőföldi, somogyi, vas-zalai, veszprémi. A tiszáninneni református egyházkerületet beolvasztották a tiszántúlba. (Ez az

állapot 1957-ig állt fenn, addig az elnevezés tiszavidéki egyházkerület volt.) A tiszáninneni egyházkerület egyházmegyéi: abaúji, borsodi, egervölgyi, zempléni, a tiszántúli egyházkerület egyházmegyéi: békési, bihari, csongrádi, debreceni, felső-szabolcsi, hajdúvidéki, nagykunsági, nyírségi, szatmári. — Egyidejűleg a Magyarországi Evangélikus Egyház is új területi rendezésen ment át: A Bányai és az 1735 óta létező Dunáninneni Evangélikus Egyházkerület megszűnt. Az Északi és Déli Evangélikus Egyházkerület püspökeit élethossziglan, a 8-8 egyházmegye espereit 6 évi ciklusra választják. → július 10., 18.

július 10. Budapesten megtartotta alakuló gyűlését az Északi Evangélikus Egyházkerület. Első püspökévé Vető Lajost, az 1952. július 1-jével megszűnt tiszai egyházkerület püspökét választották. Felügyelője Margócsy Emil, az addigi tiszai egyházkerület felügyelője lett. Az Északi Egyházkerület püspöki temploma a Budavári templom.

július 18. Budapesten megtartotta alakuló gyűlését a Déli Evangélikus Egyházkerület, amely 142 egyházközséggel a következő egyházmegyékből (esperességekből) áll: Bács-Kiskun, kelet-békési, nyugat-békési, csongrád-szolnoki, pesti, Pest megyei, somogy-zalai, tolna-baranyai. Első püspökévé Dezséry Lászlót, az 1952. július 1-jével megszűnt bányai egyházkerület püspökét, felügyelőjévé Darvas Józsefet, ugyanezen kerület felügyelőjét választották meg. (1958. november 4. után püspöke D. Káldy Zoltán. Felügyelője 1972. április 20-tól Szent-Iványi Ödön.)

július 20. A katolikus püspökkari konferencia megállapította a papnevelők nélkül maradt papnövendékek regionális elosztását.

augusztus 1. A kassai püspökség egykori nyaralókastélyában, Hejcén megnyílt a

katolikus egyház hetedik, 50 személy befogadására alkalmas szociális otthona.

augusztus 18. Megszüntették a váci papnevelő intézetet.

augusztus 28. Letartóztatták Bulányi György piarista szerzetest. → december 9.

szeptember 1. Megszüntették a szombathelyi papnevelő intézetet. Megmaradt az egri, esztergomi, győri, hajdúdorogi (Nyíregyházán) és szegedi mint egyházmegyei központi szeminárium és a budapesti Központi Szeminárium. (Szeptembertől a papnövendékek ezekben az intézetekben folytatták tanulmányaikat.)

szeptember 6. Letartóztatták Rác Jenő izraelita hittanárt. → október 24.

szeptember 14. A Budapesti Izraelita Hitközség rendkívüli közgyűlése elfogadta az új alapszabályzatot, mely hangsúlyozta az önkéntes tömörülés elvét.

szeptember 18. A Köznevelési Minisztérium 0161/952. számú rendelete kimondta: hitoktatói megbízást egy helységben csak akkor lehet kiadni, ha 10 ugyanazon vallású tanuló jelentkezett hittanra. (Állami gondozott gyermekek esetében a nevelőszülőknek nincs joga a gyermeket hitoktatásra beírni.)

szeptember 22. Beresztóczy Miklós érseki általános helytartó körlevélben a harmadik békekölcsön jegyzésére szólította föl a papságot. (A jegyzési ívet 2 példányban megküldték az Állami Egyházügyi Hivatalnak, expressz ajánlva.)

október 24. A Budapesti Megyei Bíróság a „demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben (cionista csoport) való tevékeny részvétel bűntette miatt, valamint hűtlenség feljelentésének elmulasztása” vádjával 6 évi börtönre ítélte Rác Jenő izraelita hittanárt. (A Legfelsőbb Bíróság december 22-én megerősítette az ítéletet.)

október 27. Czapik Gyula egri érsek körlevelében szigorúan utasította papjait,

hogy rendszeresen, kikérdezéssel végzett hitoktatást csakis iskolaépületben szabad tartani, és csak azon tanulók számára, akiket szüleik a tanév kezdete előtt hittanra bejelentettek. Templomban csak gyónási, áldozási és bérnáli előkészületekre hívhatja össze a hitoktató a gyermekeket, ami elsőáldozás esetében legfeljebb két hónapig tarthat, a bérnáli előkészítés pedig egy hónapig, és mindegyik legfeljebb heti két-két órában.

október 29–31. A református egyház VI. budapesti zsinatának Debrecenben tartott második ülészaka jóváhagyta a Zsinati Tanácsnak az egyházmegyéik új határaitra vonatkozó határozatát és törvényre emelte az egyházkerületek új beosztását. (A tiszáninneni egyházkerületet büntetésül azért, mert nem volt hajlandó kimondani a Sárospataki Teológiai Akadémia megszüntetését, feloszlatták és a tiszántúli egyházkerülethez csatolták.) Megalkotta a teológiai akadémiák szervezeti és működési szabályzatát. Megválasztható zsinati tagnak mondta ki az érettségi vizsgát nem tett egyháztagokat is. → 1953. április 23., október 14.

november 12. Az 1951. őszi katolikus püspöki konferencia határozata értelmében, miután a kormány a pannonhalmi főapátot nem fogadta el az egyházmegye főpásztorának, tehát ordináriusi teendőiben akadályoztatva volt, a hívek lelki gondozása érdekében az egyházmegye kormányzását átadták a győri egyházmegye püspökének, ezáltal az önálló bencés egyházmegye gyakorlatilag megszűnt. (Egyházjogilag 1981-ben ment végbe az egyesítés.)

november 16. Debrecenben – ahol korábban soha nem volt ortodox egyházközség – Ivan Kopolovics protoierej, esperes-adminisztrátor kápolnát szentelt.

november 22. Czapik Gyula egri érsek

fölszólalt a III. Magyar Békekonferencián. Megállapította: „ez a haza és ennek minden polgára a békét kívánja és a béke megtartásáért áldozatokra is kész.” A rendezvényen részt vett Szabó Imre püspök, Brezanóczy Pál, Horváth Richárd, Beresztóczy Miklós.

november 30. Bünvádi eljárás indult Gábor János sárszentágotai római katolikus pap ellen, mert a tanácsnál hamisan jelentette be 2 kat. hold búza bevetését.

december 2. Komáromban ismeretlen tettesek a templom előtt lévő keresztet összetörték és Krisztust fejfel fordították.

december 9. Összeesküvés vádjával elítélték Bulányi György piarista szerzetest és 10 társát. Bulányi életfogytiglani büntetést kapott, a többiek 7–15 év közötti szabadságvesztést. (Bulányi György 1960. december 9-én amnesztiával szabadult.)

december 11. Szervezkedés vezetésének büntette miatt 10 évi börtönbüntetésre ítélték Ikva László lelképásztort, a Katolikus Ifjúságok Országos Egyesületének egykori főtitkárát. (1956 szeptemberében kegyelemmel szabadult.) → 1961. június 19.

december 14. A pannonhalmi várban a bencés tanárok a helyi diákokkal *Szent Imre herceg* című vallásos tárgyú színdarabot adtak elő rendőri engedély nélkül.

december 18. Bünvádi eljárás indult Juhász István római katolikus lelkész ellen, mert a sertésvágási engedély kérésekor sertését nagyobb súlyúnak mondotta.

december 24. Három hónapra megvonták Hammer Viktor kiskunmajsai nyugalmazott plébános nyugdíját, mert 5-6 fő előtt kijelentette: mivel nincs kenyér, jobban és buzgóbban kell imádkozni.

az év folyamán A katolikus püspökök számos körlevelet adtak ki, amelyekben a tavaszi mezőgazdasági munkák elvég-

hulladék gyűjtésére, az egyházmegyei papok és szerzetesek adatainak összeírására buzdítottak, illetve utasítottak. — Állami ünnepeken (április 4., május 1., augusztus 20.) a szentmiséket reggel

8-ig be kellett fejezni, hogy az állami ünnepeken való részvételt ne zavarják.

1953

január 2. Pétery József váci megyéspüspököt házi őrizetbe helyezték. → április 6.

január 11. A börtönben elszenvedett kínzások és verések következtében a budapesti rabkórházban elhunyt Meszlényi Zoltán, 1937-től sineopei c. püspök, 1950. június 17.–július 4. között esztergomi káptalani helynök. (Ideiglenesen a Rákoskeresztúri Új Köztemető elítéltek parcellájában temették el, ahonnan földi maradványait 1966. június 24-én átvitték az esztergomi bazilika altemplomába.)

január 14. A katolikus püspöki kar konferenciája tiltakozott a temetők államosítása ellen.

február 25. Az Állami Egyházügyi Hivatal közölte Hamvas Endre esztergomi apostoli kormányzóval, hogy a katonaság katonai nevelőintézet számára igénybe veszi az esztergomi papnevelő intézet épületét. (A szeminárium a vízivárosi volt apácázárda egy részébe költözött.)

március 1. Ravasz László volt református püspököt a dunamelléki egyházkerület Kálvin téri lelkészi szolgálatából is nyugdíjazta. → 1956. november 1.

április 6. (Húsvéthétfő) Pétery József váci megyéspüspököt a hejcei szociális otthonba, a volt rozsnói püspöki nyaralóba internálták.

április 23. A Tiszáninneri és a Tiszántúli Református Egyházkerület összeolvasztásából hivatalosan is megalakult az új, Tiszavidéki Egyházkerület. →

1956. december 21. — Esztergomi körlevél hívta föl a római katolikus papság figyelmét a fém- és vasgyűjtés szöszékről való támogatására.

április 30. Életének 73. évében elhunyt Schütz Antal piarista egyetemi tanár, a katolikus teológiai irodalom kiváló művelője.

április A püspökök körleveleikben a tavaszi mezőgazdasági munkák elvégzésére buzdítottak.

május 5. A Szent István Társulatban Czapik Gyula egri érsek beszámolt a magyar rituálé (szertartáskönyv) és az országos preorátor (előimádkozó könyv) előkészületeiről. Bemutatta Sík Sándor két zsoltárfordítását is. — A katolikus püspöki kar konferenciája ellentmondás nélkül tudomásul vette a piaristák budapesti székházának az egyetem bölcsészkarára részére történő lefoglalását, s elfogadta cserébe a Sopianum Mikszáth Kálmán téri épületét, amely ma a piarista gimnáziumnak ad otthont.

május 7. A Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat egyházi fenntartású otthont létesített Pécsen.

június 1. Megszűnt a teológusok hadmentességi adófizetési kötelezettsége. (1965-től viszont sor került a katonai szolgálatra alkalmasnak minősített kispapok behívására.)

június 2. Az MDP Központi Vezetősége Titkársága határozatot hozott a katolikus papok békemozgalma országos és megyei választmányainak átszervezésé-

ról. (Az átszervezés módja: a választmányokba tekintélyes papok, egy-két püspök is be legyen választva.) → október 20–21.

június 4. Idős, nyugdíjas világi katolikus papok számára megnyílt a székesfehérvári Országos Papi Otthon.

június 15–20. Budapesten tartotta ülését a Béke Világtanács. Erre az alkalomra június 13-án Magyarországra érkezett Nyikoláj krutyicai és kolomnai metropolita, aki üzenetet intézett a magyarországi ortodoxokhoz.

június 17. Czapik Gyula egri érsek, a püspöki kar elnöke felszólalt a Béke Világtanács ülésén.

június A püspökök körleveleikkel az aratási és betakarítási munkák elvégzésére buzdítottak.

július 4. Megalakult a Nagy Imre-kormány. Nagy Imre miniszterelnöki expozéjában az egyházakkal szembeni adminisztratív korlátozások enyhítését helyezte kilátásba.

július 10. A katolikus püspöki kar konferenciája megtárgyalta Nagy Imre miniszterelnök kormányprogramját. (A programnak rendkívüli jelentőséget tulajdonított. Bírálta Czapik Gyula egri érsek magatartását, aki nem kívánt azonnali tárgyalásokat kezdeményezni a kormánnyal.)

június 21. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőtársaság III. gyűlésén beiktatták a magyar zsidóság hivatalos vezető szerve, az Országos Iroda elnökét, Heves Lajost. (Elődjét, Stöckler Lajost az orvosper kapcsán letartóztatták, valutarejtegetés vádjával ítélték el. Kiszabadulása után az USA-ba emigrált.)

július 25. Gerő Ernő belügyminiszter utasítást adott ki, hogy az internálótáborokból szabadult, de veszélyesnek minősített személyeket Budapestre, Miskolcra, Sztálinvárosba és Komlóra nem lehet visszaengedni. (A papokat

általában a veszélyes kategóriába sorolták.)

július 26. Közzétették a minisztertanács határozatát az internálás és az 1951-ben elrendelt kitelepítés megszüntetéséről.

augusztus 22. Az Államvédelmi Hatóság Pannonthalmán letartóztatta Mécs (Mártoncsik) László premontrei szerzetes pap-költőt. → október 18.

augusztus 23. A Jehova Tanúi vallási közösség vezetőségének (Nemes Elek és társai) tavasszal történt letartóztatása után a szabadon maradt tagok közül Hubicsák Zoltán megszervezte az ún. Hetes Bizottságot, melynek feladata a Jehova Tanúi tevékenységének újjászervezése lett. → 1955. április 15.

augusztus 24. Az MDP Központi Vezetősége június 6-i határozata értelmében, a kormány utasítására az ország általános és középiskoláiban hittan-pótbefiratásokat tartottak, aminek eredményeként a júniusban beiratkozott tanulók aránya a tanulók összlétszámához képest 13%-ról 27%-ra nőtt.

szeptember 8. Az Állami Egyházügyi Hivatal nem engedélyezte a Mária-évvvel kapcsolatos pápai körlevél kihirdetését. (Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspök illegálisan szétküldte papjainak.)

október 14. A református egyház VI. budapesti zsinatának harmadik ülészsaka a fővárosban tárgyalta a közalapról szóló régebbi törvény módosítását, a lelkeszi nyugdíjintézet újbóli szabályozását és a teológiai akadémiákra vonatkozó kérdéseket.

október 18. A Budapesti Megyei Bíróság Mécs László premontrei szerzetes pap-költőt 10 évi szabadságvesztésre ítélte sehol sem publikált, csak barátai között terjesztett demokrácia- és szovjetellenesnek minősített verseiért. (Az Elnöki Tanács 1956 szeptemberében kegyelemből elengedte a börtönbüntetés hátralévő részét.)

október 20–21. A Katolikus Papok Országos Békebizottsága Választmányának értekezletén két újonnan megválasztott püspöki helynököt és hat tekintélyes kanonokot küldtek a választmányba.

október 27. Czapik Gyula egri érsek, Hamvas Endre és Papp Kálmán püspökök tárgyalásokat folytattak Nagy Imre miniszterelnökkel. Az eredményről az 1953. december 2-i püspökkari konferencián számoltak be 16 pontban.

november 24. A Magyarországi Baptista Egyház jubileumi közgyűlésén Bereczky Albert református püspök bocsánat-

ot kért a baptistáktól az elődök velük szemben elkövetett bűneiért.

november 28. Kormányrendelet a húsvét-hétfőt munkaszüneti nappá nyilvánította, amely Nagy Imre bukása után ismét munkanap lett.

november 30. A katolikus püspöki kar bizalmas körlevélben tájékoztatta az espereseket a Nagy Imre-kormányval folytatott tárgyalásairól.

az év folyamán A katolikus püspöki kar-határozata szerint minden egyházmegyének saját nyugdíjintézete útján kell gondoskodnia munkaképtelen papjainak létminimumáról, illetőleg nyugdíjuk esetleges kiegészítéséről.

1954

január 1. Az 1950-ben kötött egyezmény értelmében e naptól 25%-kal kevesebb államsegélyt kellene fizetni a katolikus egyháznak. A katolikus egyház részéről azonban kérték, hogy kapják meg az 1951-ben átadott földjeikért járó összeget, ami mintegy két évre ellensúlyozná a 25%-os csökkentést.

január 25.–március 16. A Katolikus Papok Országos Békebizottsága a megyeszékhelyeken és Budapesten papi békegyűléseket tartott a nemzetközi békeharc eredményeiről, s agitált a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozat szövegéről való támogatása mellett.

február 9. A hat év fegyházbüntetését töltő P. Kerkai Jenő jezsuita szerzetes ügyében pótnyomozást rendeltek el, és egy újabb koncepció perben (ezúttal KALOT-os múltjáért is) további 4 év 6 hónapi szabadságvesztésre ítélték. 1959 szeptemberében szabadult, fél szemére vakon, megviselt idegzettel. → 1970. november 8.

március 16. A katolikus püspöki kar közös pásztorlevélben buzdította a híve-

ket a mezőgazdasági munkák gondos elvégzésére.

április 9. A Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat egyházi fenntartású otthont létesített Püspökszentlászlón.

április 21. Czapik Gyula egri érsek beszédet mondott az Országos Békekonferencián.

április A budapesti érseki helytartóság kiadta a *Nagy-Budapest katolikus papságának névtára az 1954. évre* című sematizmust. Ekkor három egyházmegye budapesti területén 22 kerületben 76 plébánia és 70 lelkészség működött 146 templommal és kápolnával.

április–május XII. Pius pápa az 1954. évet Mária-évnek nyilvánította. Kovács Vince váci általános püspöki helynök április 5-én körlevelet adott ki, amelyben a Szűzanya szeretetére buzdított. Májusban Makkosmárián, a budavári Nagyboldogasszony-templomban, a pestlőrinci Mária Szíve-templomban, a krisztinavárosi és Egyetemi-templomban tartották a főváros főünnepségeit.

május Kézirat gyanánt megjelent a szom-

bathelyi egyházmegye sematizmusa. Az egyházmegye 132 plébániája és 44 lelkészsége 328 ezer hívőt számlált. A papok száma: 282.

tavasza Mindszenty József bíboros érsek súlyos betegen átkerült a Conti utcai börtönből a budapesti Gyűjtőfogház rabkórházába.

július 12. A moszkvai Preobrazsensz-kij-templomban Nyikoláj metropolita diakónussá szentelte Berki Feriz teológiai tanárt. → július 18.

július 18. Berki Feriz diakónust pappá szentelte I. Alexij, Moszkva és egész Oroszország pátriárkája a szergiuszi Szent Háromság Lavrában. → július 20.

július 20. Nyikoláj metropolita Berki Feriz lelkészt a Moszkvai Patriarchátus házi kápolnájában protoierejje avatta. → július 30.

július 30. Az Orosz Ortodox Egyház Szent Szinódusának rendelete a Magyarországi Magyar Görög Keleti Egyházközségek új adminisztrátorának ki nevezéséről: Ivan Kopolovics protoierejt, a Magyarországi Magyar Görög Keleti Egyházközségek esperes-adminisztrátorát saját kérelmére felmentette. Utódjául Berki Feriz protoierejt, a budapesti Szent Miklós-templom lelkészét nevezte ki. Helyettese Galetzky Szergiusz protoierej, a nyíregyházi Győzedelmes Szent Györgyről elnevezett templom lelkésze lett. → augusztus 29.

július–augusztus Pannonhalmán, Szegeden, Egerben, Szombathelyen, Győrött és Budapesten katolikus papi lelkigyakorlatokat tartottak. A következő években rendszeressé váltak az egyházmegyei papi lelkigyakorlatok.

augusztus 29. Budapesten, a Petőfi téri Nagyboldogasszony-templomban beiktatták a magyar ortodox egyházközségek új adminisztrátorát: Berki Ferizt.

szeptember 2. Budapesten megalakult az Egység nevű faipari kisipari szövetkezet. Tagjai: szombattartó zsidók.

szeptember 15. A katolikus püspöki kar konferenciája nem ellenezte a papok és hívők részvételét a szerveződő Hazafias Népfrontban.

október 10. Schwarz Benjamin főrabbit, az Országos Rabbitanács elnökét a Hazafias Népfront budapesti bizottságába választották.

október 23–24. Budapesten az Erkel Színházban megrendezték a Hazafias Népfront alakuló kongresszusát. A rendezvényen Czapik Gyula egri érsek, a katolikus püspöki kar elnöke is megjelent és beszédet mondott. A Hazafias Népfront Országos Tanácsába választották Czapik érseket, Hamvas Endre püspököt, Dudás Miklós hajdúdorogi görög katolikus püspököt, Beresztóczy Miklóst és Horváth Richárdot. Czapik érsek a HNF Országos Elnökségének is tagja lett.

október A Katolikus Papok Országos Békabizottsága csatlakozott a Hazafias Népfronthoz.

november Czapik Gyula egri érsek összeállításában megjelent a *Kis ima- és énekeskönyv*. — Görög katolikusok részére 10 ezer példányban nyomtatták ki a *Dicsérjük az Urat* című imádságos- és énekeskönyvet.

december 1. A Moszkvai Patriarchátus 452. számú rendeletével a magyar ortodox egyházi főhatóság eddigi Magyarországi Magyar Görög Keleti Egyházközségek Ideiglenes Főhatósága elnevezését a Magyar Ortodox Adminisztratúra névre változtatta.

december 15. A katolikus püspöki kar konferenciája tiltakozott a szolgálati lakások igénybevétele miatt.

az év folyamán A pünkösdhétfő először nem munkaszüneti nap. — Megalakult

a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa.

1955

január 1. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök elrendelte az egyházmegyében az egységes szent liturgia végzését.

január 27. Debrecenben elhunyt Szabó Imre volt budapesti református esperes, az Országos Református Lelkész Egyesület 1948-ban megválasztott elnöke, akit 1950-ben elmozdítottak budapest-fasori lelkészi állásából. Kényszeráthelyezéssel a nyírségi Buj község lelkipásztora volt halálig.

március 2–4. Az MDP KV egyházpolitikai határozatai „túlzottnak és jobboldalinak” minősítették a Nagy Imre-féle egyházpolitikai gyakorlatot.

március 25. Márton Áron átvette a gyulafehérvári egyházmegye kormányzását.

április 3. Magyarország felszabadulásának 10. évfordulója alkalmából széles körű amnesztiát kaptak a politikai foglyok, köztük egyháziak is.

április 4. A katolikus püspöki kar a felszabadulás 10. évfordulója alkalmával körlevéllel fordult a papsághoz és a hívekhez. — A budapesti központi és a szegedi szeminárium felszabadulási ünnepélyt rendezett.

április 15. A rendőrség őrizetbe vette Hubicsák Zoltánt, a Jehova Tanúi vallási közösség országos vezetőjét. (A Belügyminisztérium becslése szerint a vallási közösségnek ekkor 8 ezer tagja volt.) → november 9.

április 24. Húszezer budapesti deportált zsidó emléktábláját avatták fel a budapesti Rabbiképző Intézet Röck Szilárd utcai épületének előcsarnokában.

május 4. A Szent István Társulat 100., jubiláris közgyűlését tartotta. Czapik Gyula egri érsek, a Társulat fővédője

megnyitóbeszédében méltatta a Társulat addigi történetét. — A Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat szociális otthont létesített Verőcema-roson.

május Megjelent a Magyar Ortodox Egyház szertartáskönyve, a *Liturgikon* I. kötete.

tavasza Elkészült a református egyház *Hitvalló Nyilatkozata*, amit a református egyház *Barmeni Hitvallása* néven is ismernek: „Növekvő aggodalommal látjuk, s bizonyosodunk meg afelől, hogy mikor egyházkormányzatunk beszüntette a missziói telepeink működését, s a nem lelkészi személyek, az ún. »laikus« munkások mindennemű missziói szolgálatát eltiltotta, kihasználatlanul hagyta az egyház és állam között 1948-ban kötött egyezményben foglalt lehetőségeket, a különféle missziók (gyermek, ifjúsági, pogány, cigány és iszákosmentő misszió) teljes letiltását, vagy igen nagyfokú korlátozását idézte elő. Mindezzel a mai hivatalos egyházkormányzat az evangelizációs szolgálat tudatos és tervszerű elgáncsolását tűzte ki célul. A legaggasztóbb az, hogy mindezeknek teológiai magyarázatát is adva, e felelőtlen tetteket úgy ünneplik, mint missziói felfogásuk megújulását. Az egyház e missziói küldetésével nem érthetünk egyet, és Krisztus Jézus parancsának engedelmeskedve, a tiltó rendelkezések ellenére a missziói szolgálat bátor továbbfolytatását minden egyháztagra, különösen a lelkipásztorra nézve kötelezőnek tartjuk.”

június 11. Az MDP KV határozata szerint „ki kell dolgozni és végre kell hajtani

azokat az adminisztratív intézkedéseket, amelyek alkalmasak az egyházak fokozottabb ellenállását visszaszorítani”.

június 23. Czapik Gyula egri érsek latin nyelvű beszédet mondott a Béke Világtanács helsinki világtalálkozóján.

június 26. Az Országos Rabbiképző Intézetben fölavatták a faszizmus 90 magyarországi mártír rabbijának emléktábláját.

július 5. A Sacra Congregatio Officii elítélte a békepapi mozgalom lapjait: *A Kereszt*, a *Bulletin Catholique Hongrois* és a *Katolische Rundschau* c. kiadványokat.

július 16. A rádió közölte: az igazságügy-miniszter rendelkezésére Mindszenty József életfogytiglani fegyházbüntetését egészségi állapotára és magas korára való tekintettel a saját és a katolikus püspöki kar kérésére felfüggesztették.

július 17. Mindszenty József bíboros érseket a Pécs melletti Püspökszentlászlóra szállították, ahol egy egyházi épületben jelöltek ki számára kényszerlakhelyet.

augusztus A katolikus főpásztorok a nagyüzemi szövetkezeti gazdálkodásra buzdították földműves híveiket.

október 14. Az igazságügy-miniszter Czapik Gyula egri érsek kérésére engedélyezte Grósz József kalocsai érsek börtönbüntetésének megszakítását, s a börtönből Püspökszentlászlóra szállították. → november 2. — Az Elnöki Tanács a Magyar Katolikus Papok Országos Békebizottsága kérésére négy elítélt papot (Bóka Imre, Horváth János, Koppányi Jenő és Bárdos József) egyéni kegyelemben részesítve szabadlábra helyezett.

november 2. Mindszenty József bíboros érseket és Grósz József kalocsai érseket átvitték Felsőpeténybe, a régi Almásykastélyba. → 1956. február

november 9. A népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával első fokon 13 évi börtönbüntetést kapott Hubicsák Zoltán, a Jehova Tanúi országos vezetője. (Az 1956. január 9-i másodfokú ítélet 10 évre mérsékelte a büntetést.)

december 20. Államosították Angster József pécsi orgonakészítő üzemét, amely 25 munkással az ország egyik legjelentősebb orgonakészítő vállalkozása volt.

december 26. Magyarországon a karácsony másodnapja először nem ünnep.

1956

január Megjelent a székesfehérvári egyházmegye új névtára. A plébániák száma ekkor 114, a helyi lelkészségeké 55. A lelkipásztori munkában 232 pap vett részt, 11 külföldön, 23 nyugálománynban volt. A hívek száma: 345 788.

február 4. Mintegy 70 pap, köztük 10 jezsuita és 12 apáca ellen államellenes összeesküvés vádjával 14 és 19 év fegyházra szóló ítéletet hoztak.

február 25. Az Elnöki Tanács kilenc elítélt papot (Baranyai Jusztin, Gyetvai Péter, Bolyós Rezső Ákos, Sztrillich Károly, Juhász Ferenc, Erőss István,

Iselstóger Lajos, Bihar Árpád és Rába Márk) kegyelemben részesített és szabadlábra helyeztetett.

február Grósz József kalocsai érseket Felsőpetényből Tószegre (Szolnok megye) vitték és a plébánián internálták. → május 11. — A Szent István Társulat kiadta az *Áldjuk az Urat!* című ima- és énekeskönyvet Czapik Gyula egri érsek összeállításában.

március 4. Meghalt Horváth Sándor dominikánus egyetemi tanár, a kor legjelentősebb magyar tomista filozófusa és római katolikus teológusa.

március 29–31. Az Apostoli Szentszék rendelkezése szerint ebben az évben már nem délelőtt végzik a nagyheti szertartásokat, hanem délután vagy este. A hívek nagypénteken is áldozhatnak.

április 25. A budapesti Széher úti kórházban elhunyt Czapik Gyula, 1943-tól egri érsek, 1951-től a püspöki kar elnöke. (Április 28-án az egri székesegyház kriptájában temették el.)

május 11. A katolikus püspöki kar többsége úgy határozott, hogy amnesztiát kér Grósz József kalocsai érsek számára, s ennek érdekében Shvoy Lajos székesfehérvári, Hamvas Endre csanádi és Papp Kálmán győri megyéspüspökök személyében küldöttség ment Hegedüs András miniszterelnökhöz. → május 12.

május 12. Az Elnöki Tanács az igazságügy-miniszter előterjesztésére kegyelmi úton elengedte Grósz József kalocsai érsek büntetését, aki visszatérhetett székhelyére. Ugyanezen a napon az érsek Hegedüs András miniszterelnök előtt az állam és az egyház közötti jó viszony ápolása mellett nyilatkozott. → május 19.

május 19. Grósz József kalocsai érsek visszatért székhelyére és újra átvette a főegyházmegye kormányzását.

június 1. A Kotimaa című finn egyházi lapcímoldalán közölte, hogy az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának Budapesten tartandó gyűlésének közeledtével Anglia és Németország egyházi köreiben azzal a követeléssel léptek föl, hogy Ordass Lajos magyar evangélikus püspök sorsát és jövőjét tisztázzák.

június 13. A katolikus püspöki kar konferenciájának határozata értelmében Hamvas Endre csanádi, Papp Kálmán győri és Rogács Ferenc pécsi püspökök az Állami Egyházügyi Hivatalba benyújtották Hegedüs András miniszterelnöknek szánt előterjesztésüket, amely 11 pontban foglalta össze a kato-

likus egyház sérelmeit. (A püspökök korlátozott kinevezési joga, a szentségek szabad kiszolgáltatásának akadályozása, az istentiszteleti idő, a vallásszabadság, a hittanbeíratások, az új lelkészségek és új egyházi épületek létesítésének akadályozása, amnesztia a vallási okokból elítélt papok számára, szerzetesi templomok mellett a szükséges helyiségek visszaadása, Budapestre helyezett papok letelepedési engedélye, az *Új Ember*, a *Vigilia* példányszámának felemelése, könyvkiadási lehetőségek, a magánvizsgáztatás joga az egyházi gimnáziumokban.) → július 10.

június 21. A pannonthalmi szociális otthonban elhunyt Baranyai Gyula Jusztin ciszter szerzetespap, egyetemi tanár, a Mindszenty-per másodrendű vádlottja, aki 1956. február 25-én nyolc más pappal együtt kegyelemmel szabadult. (A Horthy-korszakban a budapesti apostoli nuncius „legbelsőbb tanácsadója” volt, akinek megkérdezése nélkül állítólag nemigen nevezett ki a pápa magyar püspököt.)

július 10. Grósz József kalocsai érsek vezetésével püspöki küldöttség kereste föl Hegedüs András miniszterelnököt, aki számos sérelem jogosságát elismerte.

július 28.–augusztus 4. Galyatetőn tartotta évi ülését az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága.

július 30. Az országgyűlés előtt Hegedüs András miniszterelnök pozitívan értékelte az állam és az egyház közötti viszony alakulását.

augusztus 3. Az Állami Egyházügyi Hivatal épületében tanácskozott Hanns Lilje hannoveri püspök, a Lutheránus Világszövetség elnöke, Clark Franklin Fry, az Egyházak Világtanácsa ügyvezető elnöke, Visser't Hooft, az Egyházak Világtanácsa főtitkára, Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, Miklós Imre elnökhelyettes, Vető Lajos, Dezséry László és Ordass

Lajos evangélikus püspökök. A tárgyalás témája Ordass Lajos teljes erkölcsi és anyagi rehabilitációja volt. → október 4.

augusztus 4. Clark Franklin Fry, az Egyházak Világtanácsa ügyvezető elnöke a Központi Bizottság záróülésén rövid nyilatkozatot tett Galyatetőn. Ez volt az ún. mátrai négy pont: 1. a Lutheránus Világszövetség Ordass püspöki székbe való visszahelyezését szeretné; 2. megindul az állami rehabilitáció; 3. az állam és az egyház keresi annak módját, hogy Ordass ismét aktív püspök lehessen; 4. ideiglenesen teológiai tanárként kapcsolódhasson be az egyház munkájába. → október 5.

augusztus 12. Fölolvasták a katolikus püspöki kar körlevelét a nándorfehérvári győzelem (1456. július 22.) és Hunyadi János halála (1456. augusztus 11.) 500. évfordulója alkalmából. — Megszűnt *A Kereszt* című lap, amit a Szeptszék áprilisban indexre tett, és helyette megjelent a *Katolikus Szó* első száma, mint a Katolikus Papok Országos Békebizottságának kétheti lapja.

augusztus 28–30. Nagybarátiban evangélikus lelkészek egy csoportja nyilatkozatot fogadott el az egyház megújulásának szükségességéről.

augusztus Megjelent a győri egyházmegye és a pannonthalmi Szent Benedek-rend névtára. A plébániák és adminisztratúrák száma ekkor 164, a lelkészségeké 54. A lelkészkezdő papság száma 332, nyugállományban 34, szolgálaton kívül 13 lelkipásztor volt.

szeptember első fele Az Elnöki Tanács tizenhat egyházi személyt, közöttük Mécs László premontrei pap-költőt, közkegyelemben részesítve szabadláb-
ra helyeztetett.

szeptember 11–14. A II. fóti evangélikus lelkésztovábbképző konferencián a lelkészek összeütközésbe kerültek az egyházi vezetéssel. Lehel László lelkész

ismertette az előző lelkészkonferencián elfogadott hozzászólást az egyház megújulásának követelésével. A megjelölt általános feladatok: 1. a törvényesség helyreállítása; 2. a személyi kultusz felszámolása; 3. demokratikus kollektív irányítás; 4. egyházi kérdésekben való szabad véleménynyilvánítás és termékeny bírálat. Konkrét feladatok: 1. független bizottságok (lelkészi becsületszékek) fölállítása; 2. a felelősség megállapítása és a megfelelő konzekvenciák levonása; 3. a lelkészi munkaközösség tárgyilagos tájékoztatása; 4. az elkövetett hibák jóvátétele.

szeptember 12. A katolikus püspöki kar körlevele az abortusz elítéléséről.

október 5. A Legfelsőbb Bíróság Ordass Lajos evangélikus püspököt az 1948. október 1-jén hozott ítélet alól bűncselekmény hiányában fölmentette. A rehabilitáció tényét Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke levélben közölte Mihályfi Ernővel, az evangélikus egyház egyetemes felügyelőjével, és kérte az egyházi rehabilitáció megindítását. → október 8.

október 8. A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa – mivel erre vonatkozóan nem létezett egyházi törvény – elvi határozatot fogadott el az egyházi rehabilitáció eljárásának szabályozásáról. Ezt követően a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Egyetemes Törvényszékének teljes ülése a különbíróság által 1950. április 1-jén hozott ítéletet alaki és anyagi jogszabálysértések miatt törvénysértőnek nyilvánította és hatályon kívül helyezte. → október 14.

október 14. Ordass Lajos rehabilitált evangélikus püspök nyolcévi szünet után a Buda hegyvidéki gyülekezet kápolnájában megtartotta első nyilvános istentiszteleti és úrvacsorai szolgálatát.

október 16–18. A fóti evangélikus lelkész-konferencián sürgették az Országos Lelkeszi Munkaközösség összehívását az egyház tisztulásának elősegítése érdekében.

október 17. A Hegedüs-kormány hozzájárult a Magyar Ókatolikus Egyház nyilvános működéséhez. Püspöke, Fehérvári Tamás a római katolikus püspökhöz hasonlóan, államsegélyben részesült.

október 19–20. Az Egyetemes Konvent Elnökségi Tanácsa 160 református lelképásztornak a Konventhez intézett beadványát tárgyalta. A lelkészek kifejtették: nem hisznek az egyházkormányzat megújulási képességében, ezért javasolják, hogy az egyházvezetők egy hónapon belül üljenek össze a beadvány íróival tanácskozássra. A határozat szerint az Elnökségi Tanács október 27-én tárgyal a beadvány átadóival (Békési Andor, Czákó Jenő, Ecsedy Aladár, Gyökössi Endre és Joó Sándor). (A beadványt az *Út* 1956. október 21–27-i száma közölte.)

október 22. Csehszlovákiába utazott a magyar katolikus békepapok küldöttsége Beresztóczy Miklós vezetésével. — Az esztergomi székeskáptalan konzisztóriumma úgy határozott, hogy méltányos lenne a három kassai vértanú szentté avatásának sürgetése.

október 23. Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke telefonon fölkhívta Ordass Lajost és kérte, hogy vegye át a Déli Evangélikus Egyházkerület vezetését. Ordass erre csak akkor volt hajlandó, ha Dezséry László püspök lemond. → október 30.

október 25. Megalakult a Nagy Imre-kormány. — Hamvas Endre csanádi püspök körlevélben hívta föl papjai figyelmét, hogy óvják híveiket az erőszakos fellépésektől és rendzavarástól. „Ne hagyják magukat felizgatni, hanem hivatási munkájuk zavartalan vég-

zésével szolgálják a hazát, bízva jogos kívánságaink békés megvalósításában.”

— Pap László, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökének helyettese, az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága tagja táviratot intézett Nagy Imre miniszterelnökhöz, és kérte, hogy az elfogottakat statáriális bíróság helyett utalják rendes bíróság elé.

október 28. XII. Pius pápa *Luctuosissimi eventus* kezdetű enciklikájában rokonszenvét fejezte ki a magyar nép felkelése iránt, s imát rendelt el a győzelemért. → november 5. — Bodrog Miklós evangélikus lelkész a Borsodi Munkástanács miskolci rádiójában a vérontás elkerülésére kérte honfitársait.

október 29. Mindszenty József bíboros primást Felsőpetényben fölkereste Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. A bíboros visszautasította a fölajánlott együttműködést.

október 30. Rádióközlemény hangzott el arról, hogy Tildy Zoltán államminiszter kíváncsnak tartaná, ha Mindszenty bíboros visszatérne Esztergomba a primási teendők ellátására. — Este 22 óra 5 perckor a rétsági páncélos ezred tiszti különítménye kiszabadította felsőpetényi fogságából Mindszenty József bíborost. — Hamvas Endrét Róma fölmentette az esztergomi főegyházmegye apostoli kormányzói megbízatása alól. — Lemondott tisztéről Dezséry László, a Déli Evangélikus Egyházkerület püspöke. A Magyarországi Evangélikus Egyház közgyűlése elnökségéhez intézett levelében átadta Ordass Lajosnak a püspöki széket. → október 31., 1958. június 19. — A Kosuth és a Petőfi Rádió közölte, hogy megalakult az első keresztény, ökumenikus szervezet, a Keresztény Ifjúság Szövetsége. A szövetség elfogadta az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság követeléseit. → november 3.

október 31. Mindszenty József bíboros prímás katonai kísérettel Budapestre érkezett, s bejelentette funkcióinak átvételét. — Ismét elfoglalta hivatalát Ordass Lajos, a Déli (bányai) Evangélikus Egyházkerület kényszerből nyugalmazott püspöke. → 1958. június 19. — Péter János, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke lemondott hivataláról, s azt 1957-ben sem vette vissza. Rajta kívül ezen a napon a református egyház több vezetője is önként megvált tisztségétől. — Farkas Dénes, a Demokrata Néppárt volt nemzetgyűlési képviselője a rádióban bejelentette: pártja az 1947. évi programja alapján ismét megkezdte működését. — Három lelkipásztor (Békési Andor, Nagy Gyula és Pásztor János) és egy világi egyháztag (Szilvassy Sándor) a Református Megújulási Mozgalom nevében fölkérte a Leányfalun visszavonultan élő Ravasz Lászlót, hogy vállalja a megújulás lelki irányítását. (Ravasz előbb hallani sem akart a neki szánt szerepről, de rábeszélésre hajlandó volt Budapestre utazni.) → november 1.

november 1. Mindszenty József bíboros prímás rövid rádióüzenetében bejelentette: az eseményeket nemzeti szabadságharcnak minősíti. — A győri Szabad Petőfi Rádió jelentette, hogy Tildy Zoltán államminiszter és Maléter Pál az elsők között kereste föl a bíboros prímást. — XII. Pius pápa táviratban üdvözölte Mindszenty József bíborost kiszabadulása alkalmából. — A Budapesti Református Teológiai Akadémia épületében mintegy harminc egyházi személyiség hozzálátott az egyház megújításához, és megalakította a Magyar Református Egyház Országos Intéző Bizottságát. Az Intéző Bizottság fölkérte Ravasz Lászlót, hogy Kardos Jánossal (az 1948. szeptember 3-án választott és szeptember 21-én már lemondott főgondnokkal) vegye át a

református egyház legfelsőbb irányítását. Ravasz László vállalkozott arra, hogy „amíg a zsinat és a konvent törvényes elnökei Budapesten a vezetést ténylegesen gyakorolhatják”, a református egyház lelki irányítását átveszi Kardos Jánossal és Pap Lászlóval együtt. (Tehát nem foglalta el a püspöki széket.) Még ezen a napon rádiószózatot intézett a magyar néphez: rendre, higgadtságra és nyugalomra intette a lakosságot. — Pap László budapesti teológiai akadémiai dékán, egyházkerületi lelkészi főjegyző (püspökhelyettes) rádiónyilatkozatban közölte, hogy Bereczky Albert nem volt és jelenleg sem a dunamelléki egyházkerület püspöke, mert az Intéző Bizottság a magyar református egyház zsinata és konventje törvényes elnökének Ravasz László püspököt tekintti, aki ezekről a tisztségekről politikai kényszer hatására mondott le. → 1957. április 12. — Lemondott Vető Lajos, az Északi Evangélikus Egyházkerület püspöke. Ordass Lajos püspök átvette az Evangélikus Egyházegyetem vezetését. → 1957. december 3. — Megalakult a Keresztény Front. Vezetője: Soltész Jenő.

november 2. Ordass Lajos evangélikus püspök rádiószózatot intézett a magyar néphez és a világhoz (svéd, német és angol nyelven). — Az Északi Evangélikus Egyházkerület irányítását ideiglenesen Túróczy Zoltán püspökre bízta. — A Szabad Kossuth Rádió közölte a budapesti rabbikar, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája és a Budapesti Izraelita Hitközség ideiglenes forradalmi bizottságának nyilatkozatát: „A vallási szabadságát visszanyert magyar zsidóság lelkesen üdvözlí a forradalom vívmányait.”

november 3. Mindszenty József bíboros érsek este 22 órakor rádiószózatot intézett a magyar néphez és a nagyvilághoz. (Nem ismerte el a Nagy

Imre-kormányt, az 1945 óta hozott változtatások fölülvizsgálatát követelte, hangsúlyozta a felelősségre vonások szükségességét.) — Az Egyházak Világtanácsa főtitkára üdvözölte a magyarországi változásokat. — Ravasz László református és Ordass Lajos evangélikus püspökök rezidenciáján fölkeresték Mindszenty József bíboros prímást. — Kendeh György, az evangélikus egyház számára érkezett segélyszállítmányok szétosztásával megbízott lelkész Ordass püspök kérésére segélycsomagot vitt Horváth Jánosnak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének. — A Keresztény Ifjúság Szövetsége a világ kereszténységéhez fordult, hogy segítsen Magyarország semlegességét elfogadtatni. A felhívást Szesztay András, a Szövetség egyik vezetője olvasta be a Szabad Kossuth Rádióba. — Az Ordass Lajos evangélikus püspök elnökletével tartott gyűlés a nem törvényesen hivatalban lévő egyházi tisztviselőket lemondásra szólította föl. → december 11–13.

november 4. A kora reggeli órákban a szovjet harckocsikkal körülvett Országházból Mindszenty József bíboros prímás az amerikai követségre menekült, ahol politikai menedékjogot kapott. — Az esztergomi főegyházmegye irányítását Witz Béla vette át mint általános helynök. — Az Egyházak Világtanácsa három vezetője felhívást intézett a 165 tag egyházhoz: „a kereszténynek álljanak azok oldalára, akiket a szabadságért való küzdelmük szenvedésekre és megpróbáltatásokba sodor”.

november 5. XII. Pius pápa második apostoli levelét intézte a magyar nép ügyében a világ püspökeihez, s ebben elítélte a forradalom leverését. — Az amerikai követségen menedéket kapott Mindszenty József bíboros érsek

dekrétumot adott ki, amelyben 11 ún. békepapot fölmentett tisztségéből.

november 7. Szécsy Antal püspöki helytartó a csanádi püspök nevében kiadott körlevélben nyugalomra intette és a munka föl vételére hívta a híveket.

november 10. XII. Pius pápa a hit, a civilizáció és az emberi igazságosság nevében rádióbeszédben tiltakozott a szovjet hadsereg magyarországi beavatkozása ellen.

november 11. Pimen nevropoli (Bulgária) metropolita fölszentelte a budapesti bolgár ortodox egyházköztség Vágóhíd utcai templomát.

november 13. Ravasz László református püspök körlevélben elemezte a közelmúlt és a jelen történéseit. Megállapította, hogy „az igehirdetést politikai propagandával elegyítették, parancsuralmat gyakoroltak az egyházban”.

november 14. A református Megújulási Mozgalom körlevelet adott ki a mozgalom céljairól és a további teendőkről.

november 21. A budapesti Kálvin téren tartott református lelkészértekezleten Ravasz László az igehirdetés megtisztításáról beszélt.

november 23. Ordass Lajos evangélikus püspök tanácskozott Horváth Jánossal, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével. Horváth tudomásul vette Dezséry László, Vető Lajos, Mihályfi Ernő lemondását. Elismerte, hogy a múltban az állam meg nem engedhető módszereket is alkalmazott az egyházakkal szemben.

november 28. Az Állami Egyházügyi Hivatal közleményben szögezte le: a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a szabad vallásgyakorlat alapján áll, az iskolákban továbbra is biztosítja a fakultatív hitoktatást, s magára nézve kötelezőnek tartja az egyházakkal kötött megállapodásokat az 1956. október 23-i állapotnak megfelelően. Az állam és az egyházak között fel-

merülő kérdéseket a jövőben is tárgyalások és megegyezések útján kívánja rendezni.

december 4. Győry Elemér református püspök és Buza László főgondnok, mint a konventi elnökök helyettesei, december 21-re összehívták a Zsinati Tanácsot.

december 11. Hamvas Endre csanádi püspök körlevélben kérte a lelkipásztorokat, hogy tartsák vissza híveiket minden erőszakos cselekménytől.

december 11–13. A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa ülést tartott. Hivatalosan is elmozdította az október óta hivatalukat nem gyakorló Dezséry László és Vető Lajos püspököket, Mihályfi Ernő egyetemes felügyelőt, Darvas József és Margócsy Emil egyházkerületi felügyelőket. → 1957. november 26., december 3., december 23., 1958. június 24.

december 12. Az Északi Evangélikus Egyházkerület elfogadta Vető Lajos püspök lemondását. — Hatályba lépett az 1956:30. törvényerejű rendelet, amely megszabta az egyházi gyűlések tartásának módját. (Hatályát többször meghosszabbították, először március 31-ig, majd június 30-ig.)

december 16. Bereczky Albert üzenetet intézett a református egyház Zsinati Tanácsához, s ebben részletesen kifejtette november 1-jei, érvénytelennek tekintett lemondatásának körülményeit. (Ragaszkodott az egyházkerületi

közygyűlés döntéséhez.) → 1957. január 2.

december 19. Kormányrendelet szabályozta a munkaszüneti napokat (január 1., húsvéthétfő, április 4., május 1., augusztus 20. és december 25–26.)

december 21. A református egyház Zsinati Tanácsa megállapította, hogy „Ravasz László semmiképpen sem tekinthető a konvent és a zsinat törvényes elnökének”. A dunamelléki egyházkerület hatáskörébe utalta annak megvizsgálását, hogy Bereczky Albert tett-e lemondó nyilatkozatot, s ha tett, nem kényszerhelyzetben tette-e. Kimondta a Zsinati Tanács a tiszáninneri egyházkerület visszaállítását, és bizottságot küldött ki az Állami Egyházügyi Hivatallal folytatandó tárgyalásokra. Bejelentették, hogy az Országos Intéző Bizottság feloszlott és átalakult Református Megújulási Mozgalommá. → 1957. január 26.

december 25. Szentendrén elhunyt Huzsvik Vazul sztavrofer protoierej, a budai szerb ortodox egyházmegye püspöki vikáriusa. Az új vikárius Vujicsics Dusan protoierej, budai esperes és budapesti paróchus lett.

december 31. Az Elnöki Tanács 1956:33. számú törvényerejű rendelettel megszüntette az Állami Egyházügyi Hivatalt, s azt a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala néven működött tovább. E szervezeti egység közvetlen felügyeleti szerve már nem a minisztertanács, hanem a művelődésügyi miniszter. → 1959. június 2.

1957

január 1. Ismét felállt az 1952-ben megszüntetett Tiszáninneri Református Egyházkerület. — Az esztergomi és a székesfehérvári római katolikus egy-

házmegyéktől átmenetileg megvonták az államsegélyt.

január 2. Bereczky Albert, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke a

kerületi Elnökségnek írt levelében püspöki tiszteréről „most már szabadon” lemondott, de hivatalát még 1958. december 31-ig vitte.

január 5. A kormány programnyilatkozatban közölte: az egyházak szabadságát biztosítja, a fennálló egyezményeket érvényesnek tartja, a vitás kérdéseket tárgyalásokon kívánja rendezni, de nem tűri el, hogy az egyház bármely szervét vagy funkcióját a törvényes rend ellen irányuló politikai reakció szolgálatába állítsák.

január 15. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága rehabilitálta az 1948. október 1-jén, az Ordass-perben elítélt Vargha Sándort, az evangélikus egyetemes egyház volt egyetemes főtitkárát.

január 21. A Sacra Congregatio Concilii dekrétuma felfüggesztette mindazokat, akik nem a kánonoknak megfelelően, hanem az Állami Egyházügyi Hivatal által kerültek hivatalukba.

január 26. A református konvent elnökségi tanácsának határozata szerint az 1956. október 23-i státust kell visszaállítani.

január vége Witz Béla esztergomi általános helynök közölte Rómával lemondását az esztergomi főegyházmegye vezetéséről. → február 9.

január 31. Pap László, a Budapesti Református Teológiai Akadémia dékánja 1956-os szereplése miatt lemondani kényszerült tiszteréről.

február 9. Ravasz László nyugalmazott püspök Budapestről Leányfalura vonult vissza. — Grósz József kalocsai érsek szentszéki felhatalmazás alapján Endrey Mihály egri segédpüspököt nevezte ki speciális delegátusnak az esztergomi főegyházmegye kormányzására.

február 18. A Konventi Elnökség körlevélben szögezte le a magyar református egyház „éles elhatárolódását az ellenforradalmi törekvésektől”. Tájékoztat-

ta a gyülekezeteket a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalával folytatott tárgyalásokról.

február Megbeszélések indultak a katolikus püspöki kar és az állam között az állam és az egyház viszonyáról, valamint a püspöki karnak a békemozgalomba való bekapcsolásáról.

március 5. A Magyar Szocialista Munkáspárt PB határozata szerint az egyházpolitikai intézkedések arra irányuljanak, hogy „a katolikus egyházat, mint az egyházi reakció magyarországi fő képviselőjét, elszigeteljük a hozzánk lojálisabb egyházaktól”.

március 10. Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának vezetője nyilatkozatban szögezte le: Mindszenty Józsefet jogerősen életfogytiglani fegyházra ítélték, és az ítélet hatálya alatt áll. Egyházi funkciókat nem végezhet, utasításainak végrehajtása törvénybe ütköző cselekedet.

március 22. Debrecenben összeült a Tiszántúli Református Egyházkerület esperesi és gondnoki értekezlete. Elhatározta magát a Megújulási Mozgalmtól, bizalmát fejezte ki Péter János püspök iránt, s kérte, hogy az egyházkerületi közgyűlésig foglalja el püspöki hivatalát. Egyben kifejezte háláját Bereczky Albert püspöknek, a konvent és a zsinat lelkes elnökének.

március 24. Közzétették az Elnöki Tanács 1957:22. számú törvényerejű rendeletét. (A kinevezéshez, áthelyezéshez és elmozdításhoz a pápai kinevezéstől függő egyházi állások esetében az Elnöki Tanács, a megyéspüspökök, illetve érsekek kinevezésétől függő egyházi állások betöltéséhez a művelődésügyi miniszter előzetes hozzájárulása szükséges. Az evangélikus egyház püspöki, egyházkerületi, egyetemes felügyelői állásának betöltéséhez, illetve felmentéséhez az Elnöki Tanács hozzájárulása szükséges.) → 1959. április 6. — A

Magyar Közlönyben ugyanekkor jelent meg a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 21/1957. számú rendelete a vallásoktatásról. → június 1.

március 31. Megjelent a *Reformátusok Lapja* című hetilap. Első felelős szerkesztője: Szamosközi István budapesti lelkipásztor, a Budapest-északi Egyházmegye esperese.

április 10. A katolikus püspöki kar biza-
kodó hangvételű nyilatkozatot adott ki a kormánnyal folytatott tárgyalásairól, amelyek a két fél békés együttműködését célozták.

április 11. Megalakult az Országos Béke-
tanács Református Bizottsága.

április 12. A dunamelléki református esperesi és gondnoki értekezlet törvénytelennek minősítette az 1956. november 1-jén és azután végrehajtott lemondásokat, az 1956. november 16-i egyházkerületi tanács határozatát, amely elfogadta Bereczky Albert lemondását, Ravasz László jogfolytonosságra alapozott visszahívását, valamint az 1956. november 1-jén megalakult Országos Intézőbizottságot, illetve az örökébe lépett Megújulási Mozgalmat. Az értekezlet Bereczky Albertet tekintette a törvényes püspöknek.

április 14. Ravasz László utoljára prédikált a budapesti Kálvin téri református templomban. → 1975. augusztus 6.

április 26. Az Országos Béketanács és a katolikus püspöki kar megegyezett a katolikus hierarchia békemozgalomba való bekapcsolódásának konkrét formáiról. → május 24.

május 1. Fél év szünet után ismét megjelent a *Hungarian Church Press*, a *Magyar Egyházi Tudósító*. Felelős kiadója: Ordass Lajos evangélikus püspök.

május 21. A Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala a Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyházat elismert felekezetté nyilvánította.

május 23. Ordass Lajos evangélikus püspök Salzerbadban a nemzetközi egy-

házi segélyszervezetek vezetőinek köszönetet mondott a Magyarország számára addig juttatott segélyekért. (Ekkorra a keletnémet egyházak újabb 400 ezer márkát gyűjtöttek össze.)

május 24. A katolikus püspöki kar határozatot hozott a békemozgalomban való részvételéről: megalakítja az Országos Béketanács Katolikus Bizottságát (elnöke Hamvas Endre csanádi püspök), a püspöki kar pedig az Opus Pacis (elnöke: Grósz József kalocsai érsek) keretében szervezi a katolikus békemunkát. — Újra megjelent a *Magyar Kurir* című félhivatalos egyházi lap.

május 26. A Petőfi Rádióban először közvetítettek római katolikus vallásos félórát, melynek anyagát a pesti Jézus Szíve-templomban vették fel. (A jövőben négyhetenként, majd hetenként került sor vallási félórára: egyházi zenét, szentbeszédet, szentmisét sugároztak.)

május Letartóztatásokat foganasítottak a budapesti Központi Szemináriumban.

június 1. Hatályba lépett a kormány 21/1957. számú rendelete a vallásoktatásról. Megerősítette az 1949:5. számú törvényerejű rendeletet, amely szerint a vallásoktatás az iskolákban nem kötelező. Általános iskolákban és általános gimnáziumokban biztosítani kell a vallásoktatást, de a részvétel vagy távolmaradás szabadságát mindenkinek tiszteletben kell tartani. A hatóság által jóváhagyott oktató hetente két óra vallásoktatást tarthat a kötelező iskolai órák előtt vagy után, a végrehajtási utasítás (39/1957.) szerint szeptember 15-től május 31-ig. A vallásórák ellenőrzése az iskolaigazgatók feladata.

június 2. Több mint féléves szünet után újra megjelent az *Új Ember* című katolikus hetilap. (Néhány nappal később a *Vigilia* című folyóirat is.)

június 5. A papi békemozgalom korábbi

szerve, a Katolikus Papok Országos Békebizottsága csatlakozott az Opus Pacis célkitűzéseinek egységes megvalósításához.

június 7. Brezanóczy Pál egri káptalani helynök, ordinárius, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalától kapott értesülése alapján közzétette, hogy egyházközségi képviselő-testületi gyűlések tarthatók, de azt előzetesen a rendőrségnek be kell jelenteni.

június 14. Az Országos Béketanács Comenius-émlékünnepséget rendezett a Budapesti Református Teológiai Akadémia dísztermében.

június 30. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete megállapította, hogy 1956 októberében, főként a Hajdúságban és a Nyírségben, antiszemita megmozdulások voltak. A MIOK leszögezte: a magyar zsidóság egységes, „magyar hazafias alapon álló hitvalló zsidók felekezeti közössége vagyunk”; támogatja a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt, a nemzetközi béke-mozgalmat és az Országos Béketanács munkáját. Az ülésen a megüresedett elnöki posztra Sós Endre írott választotta meg.

július 10. Az Egyetemes Közgyűlés az evangélikus egyház egyetemes főtítkárává Veöreös Imre kecskeméti lelkészt, a *Lelkipásztor* című lap szerkesztőjét választotta meg. → december 6.

július 16. Az Apostoli Szentszék kiközösítés terhe mellett megtiltotta, hogy engedélye nélkül katolikus papok politikai szerepet vagy országgyűlési képviselőiséget vállaljanak. Elrendelte, hogy a már mandátummal rendelkezők egy hónapon belül mondjanak le. (Kihirdetéséhez a magyar állam nem adta meg hozzájárulását.) → 1971. október 1.

július 27.–szeptember 9. Ordass Lajos evangélikus püspök és kísérete az USA-ba utazott az Evangélikus Világszövetség harmadik, minneapolis

nagygyűlésére. → augusztus 5–7., augusztus 25.

augusztus 1. A Belügyminisztérium tájékoztatási osztályának közleménye szerint „nagy papi csoport ellenforradalmi szervezkedését leplezték le”.

augusztus 5–7. Ordass Lajos evangélikus püspök New Yorkban nyilvános sajtófogadáson tájékoztatást adott a magyarországi állapotokról.

augusztus 15. Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspököt Hejcére internálták.

augusztus 25. Befejeződött az Evangélikus Világszövetség harmadik, minneapolis nagygyűlése. Ordass Lajos evangélikus püspököt az Evangélikus Világszövetség első alelnökévé választották. — A Zsidó Világkongresszus és a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete közös nyilatkozata: a magyar zsidóság képviselői a jövőben helyet kapnak a Zsidó Világkongresszus végrehajtó bizottságában. → szeptember 22.

augusztus 29. A katolikus püspöki kar elítélte az Egyesült Nemzetek Szervezete által a „magyar kérdés” vizsgálatára kiküldött ötös bizottság munkáját.

szeptember 22. Megalakult a Zsidó Világkongresszus Magyarországi Bizottsága.

október 5. Grósz József kalocsai érsek és Miklós Imre, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnökhelyettese megállapodást írt alá arról, hogy az állam – tekintettel az erősödő jó viszonyra – az 1950-ben kötött egyezményből következő kongruacsökkentést 1958. december 31-ig rendkívüli államsegélyből pótolja.

október 27. Darányi Lajos, a Tiszáninneni Református Egyházkerület megválasztott püspöke fölszentelte a II. világháborúban megrongálódott és azóta újjáépített taktaharkányi templomot.

november 6. A *Népszabadság* hírül adta a „nagy októberi szocialista forradalom 40. és a magyarországi ellenforradalom leverésének első évfordulója” alkalmá-

ból kitüntetettek névsorát. Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnöke a Munka Vörös Zászló Érdemrendje kitüntetést kapta.

november 10. Muraközy Gyula Budapest-Kálvin téri lelkész fölszentelte a Mórícgát-pusztán újonnan épült, 350 fős református templomot.

november 11. Ordass Lajos evangélikus püspök megbeszélést folytatott Horváth Jánossal, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnökével. Horváth előterjesztette a tárgyalási rendet: 1. az állam és egyház viszonya (ennek politikai vonatkozásai és az egyház sajtótevékenysége); 2. személyi kérdések (kulcspozíciók); 3. az egyház külföldi összeköttetései; 4. az evangélikus egyház viszonya a magyar ökömenéhez.

november 12. Tárgyalások kezdődtek az evangélikus egyház és az állam képviselői között. → 1958. január 21.

november 14. A Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlése határozatban mondta ki, hogy „megvallja a bűnök, amiket egyesek Bereczky Albert püspök ellen elkövettek”, nem fogadja el Bereczky Albertnek a püspöki méltóságról való lemondását, és az elmúlt évek hibáiért vállalja a felelősséget.

november 16. A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki Szent Erzsébet születésének 750. évfordulója alkalmából.

november 16–17. A Zsidó Világkongresszus Európai Végrehajtó Bizottságának párizsi ülésén megállapították: Magyarországon vallásszabadság van, és a magyar zsidóság szabadon építheti ki felekezeti intézményeit.

november 17–18. Új-Delhiben megalakult a Vallások Világközössége nevű szervezet. Magyarországról Dobos János, a budapesti Skót misszió lelkésze és Berki Feriz protoierej, a Magyar

Ortodox Egyház esperes-adminisztrátora volt jelen az eseményen.

november 22. A református egyház konventjének kimutatása szerint a következő református lelképásztorok és segédlelkészek vannak letartóztatásban: Bognóczy Géza (Hidas); Gaál László (Gomna); Szabadi Sándor (Kecskemét); Szabó Gyula (Érsekcsanád); Takácsi Dezső (Somogyhatvan); Vincze Ernő (Kiskőrös); Horváth Barnabás (III. éves teológus); Gulyás Lajos (Levél); Nagy Kolozsvári István (Szentgyörgyvölgy); Németh Géza (Győr); Szij Rezső (Pétfürdő); Pap István (Lad); Bán István (Nyíregyháza); Puskás Lajos (Tetétlen); Tóth Dezső (Tiszakürt); Szenczy Győző (Nábrád); Tussay János (Pocsaj).

november 26. A művelődésügyi miniszter az evangélikus egyház felső vezetésében az 1956. október–november folyamán történt változások fölszámolására és a forradalom előtti helyzet visszaállítására miniszteri biztost állított az egyház élére. Mivel az Elnöki Tanács nem járult hozzá a változásokhoz, azokat törvénytelennek minősítették.

november 29. Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnöke berendelte magához az evangélikus espereseket és több lelkészt. Tájékoztatta a jelenlévőket az állam és az egyház közötti tárgyalásokról, támadta Ordass Lajos evangélikus püspököt, akinek legutóbbi nyilatkozatát lazításnak minősítette.

december 3. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 98/1957. számú határozatával nem ismerte el Vető Lajos 1956. októberi lemondását, és továbbra is őt tekinti az Északi Evangélikus Egyházkerület püspökének. Ezáltal mint rangidóst, őt illeti meg – Ordass Lajos helyett – az Evangélikus Egyházegyetem vezetése. (Az erről szóló közlemény december 13-án jelent meg.) → december 4.

december 4. Az Északi Evangélikus Egyházkerület Tanácsa kimondta, hogy Túróczy Zoltán választásának és püspöki szolgálatának 1957. február 6-tól 1957. december 4-ig tartó törvényességét érintetlenül hagyva, az Északi Egyházkerület püspökének Vető Lajost kell továbbra is tekinteni. → december 17., december 19.

december 6. Veöreös Imre evangélikus lelkész lemondott egyetemes főtítkári tisztről. (1958. május 18-tól 1985. december 31-ig budapest-kőbányai lelkési szolgálatot teljesített.)

december 7. Az Elnöki Tanács Grósz József kalocsai érseknek, a püspökkari konferencia elnökének 70. születésnapja alkalmából a békemozgalomban, valamint az állam és egyház viszonyában kifejtett munkásságáért a Magyar Népköztársaság Zászlórendje II. fokozata kitüntetést adományozta.

december 17. Az Evangélikus Világszövetség elnöke, Franklin Clark Fry, és főtitékára, C. E. Lund-Quist táviratban tiltakoztak a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnökénél amiatt, hogy „a magyar kormány az ország gyűlekezeteinek akaratát semmibe véve önkényesen eltávolított egy püspököt és más egyházi vezető embereket, akiket az egyház szabadon választott tisztségükre...” → december 19.

december 19. Az Északi Evangélikus Egyházkerület presbitériuma megerősítette Vető Lajost püspöki méltóságában. — A Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlése egyhangúlag kérte Péter János püspököt: viselje tovább tisztségét. → december 20.

december 20. Péter János elhárította a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöki méltóságába való visszahívását, és megerősítette 1956. október 31-i lemondását. Az egyházkerület közgyűlése elfogadta a lemondást.

december 23. Mihályfi Ernő egyetemes felügyelő és Vető Lajos püspök el-

nökletével ülést tartott a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa. Bejelentették, hogy Mihályfi 1956. október 30-i (hivatalosan: december 12-i) lemondása nem érvényes. A déli egyházkerületben pedig Darvas József felügyelői tiszte is folyamatosnak tekintendő. A déli kerületben Dezséry püspök lemondásához és Ordass hivatalba lépéséhez az Elnöki Tanács nem járult hozzá. Így Ordass még nincs törvényesítve, ezért Vető Lajos, az északi kerület hivatalába visszatért püspöke, mint szolgálatára nézve idősebb püspök az Egyetemes Közgyűlés lelkész-elnöke. → 1958. június 24.

december 27. A magyar állam és a református egyház képviselői az év elején kezdett tárgyalásokat lezárva megállapodást írtak alá.

december 30. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa „az ellenforradalom alatt a népi hatalom mellett tanúsított bátor helytállásért és az azóta eltelt egy év alatt szocializmust építő hazánk és népünk érdekében a békemozgalom területén, valamint az állam és az egyház jó viszonyának érdekében kifejtett áldozatos munkásságukért” több egyházi vezetőt kitüntetésben részesített. A Magyar Népköztársaság Zászlórendjének II. fokozatát Bereczky Albert református és Vető Lajos evangélikus püspök, III. fokozatát Szabó László, a baptista egyház országos elnöke, IV. fokozatát Mekis Ádám evangélikus esperes, békéscsabai paróchus kapta.

az év folyamán Az Építésügyi Minisztérium irányítása alatt megalakult az Országos Műemléki Felügyelőség és a Budapesti Műemléki Felügyelőség. Mindkettő számos templom műemléki helyreállítását végezte el a következő évtizedekben. — Internálták az 1956 októberében ideiglenesen kiszabadult Pétery József váci püspököt és Kisberk

Imre székesfehérvári segédpüspököt.
Szabó Imre esztergomi segédpüspököt
kitiltották Budapestről.

1958

január 7. A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Közgyűlési Elnöksége levelet intézett Kállai Gyula művelődésügyi miniszterhez, amelyben fölso-rolva eddigi, az állam felé tett gesztu-sait, viszonzásul az evangélikus egy-házhoz küldött miniszteri biztos vissza-hívását kérte. → január 13.

január 12. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete rendkívüli közgyűlést tar-tott. A jelenlévők jóváhagyták a Zsidó Világkongresszushoz történt csatlakozást, állást foglaltak Izrael állam semlegessége mellett, módosították a *Szervezeti Szabályzatot*, köszönetüket fejezték ki a rendkívüli államsegélyért, békekiáltványt intéztek a Zsidó Világkongresszushoz és az egész világ zsidó-ságához.

január 13. Kállai Gyula művelődésügyi miniszter visszarendelte a miniszteri biztost az egyetemes evangélikus egy-házról, és az északi egyházkerületről, de a déli egyházkerületre fenntartotta megbízatását.

január 14. A skandináv evangélikus egyházak vezetői – Yngve Brilioth upp-salai érsek, Ilmari Salomies finn érsek, Fuglsang-Damgaard koppenhágai püs-pök és Johannes Smemo oslói püspök – levélben fordultak Horváth Jánoshoz, a Művelődésügyi Minisztérium Egy-házügyi Hivatalának elnökéhez Ordass Lajos és Túróczy Zoltán püspökök, valamint általában a magyar evangéli-kus egyház érdekében. → február 1.

január 19. A *Népszabadság* ismertette az egyházaknak 1957-ben nyújtott anyagi támogatás mértékét: összesen 63 millió Ft-ban részesültek. Ebből 32 millió Ft

jutott a római katolikus, 20 millió a református, 6 millió az evangélikus egyháznak. Ezenkívül a kormány 14 millió Ft-ot juttatott templomok hely-reállítására. Ebből az összegből 1957-ben 60, zömmel katolikus templomot állítottak helyre. 1958-ban az egyhá-zaknak juttatott államsegély összege 72 millió Ft. A templomok helyreállítá-sára, illetve építésére 14 millió Ft volt előirányozva.

január 21. Vető Lajos és Mihályfi Ernő a Magyarországi Evangélikus Egyetemes Egyház Elnöksége, Horváth János a Művelődésügyi Minisztérium Egyház-ügyi Hivatala részéről aláírták az evangélikus egyház és az állam közötti tárgyalások befejező nyilatkozatát. (A felek az 1948-ban kötött egyezmény alapján állnak, az állam és egyház kölcsönös jó viszonyra törekszik, az egyház a „Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt Istentől rendelt felsőbbseg-nek ismeri el”, és megköszöni az 1958-ra folyósított rendkívüli állam-segélyt.)

február 1. Horváth János, a Művelődés-ügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala elnöke válaszolt a skandináv evan-gélikus egyházak vezetőinek levelére, s annak tartalmát Magyarország bel-ügyeibe való illetéktelen beavatkozás-nak minősítette. (Február 28-i és már-cius 25-i keltezéssel újabb levélváltás történt, hasonló megállapításokkal.)

február 2. A Zsinati Szent Kongregáció-politikai szerepvállalás miatt kiközö-sítette Beresztóczy Miklós, Horváth Richárd és Máté János papképviselő-

ket. (Egyedül Máté János lépett vissza képviselőségéből.) → 1971. július 15.

március 10. A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje a nemzeti értékű muzeális értéktárgyak és az egyházi műemlékek védelmére Országos Református Műemléki Bizottságot alakított, amely megtartotta alakuló ülését. Első elnöke Esze Tamás gyűjteményi főigazgató, dunamelléki egyházkerületi főgondnok lett.

április 1. Nagy-Budapest protestáns eszereit berendelték a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalába, és közölték velük, hogy április 4-én (nagy�nteken) délelőtt istentiszteletek nem tarthatók a felszabadulási ünnepek miatt. A templomokat ugyan nyitva lehet tartani, de istentiszteletet csak délután 14 órától szabad kezdeni.

április 9. A Pest megyei Evangélikus Egyházmege Lelkészi Munkaközösségének ülése határozatban kifogásolta Vető Lajos püspök cikkét az egyházi válságról, amely a *Lelkipásztor* című folyóiratban jelent meg. → április 10.

április 10. A Pest megyei Evangélikus Egyházmege Lelkészi Munkaközössége határozatát Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnöke fasiszta, ellenforradalmi szervezkedésnek minősítette. A határozati javaslat előterjesztőjét, Nagybockai Vilmos pilisi lelkészt, a munkaközösség ügyvivőjét azonnali hatállyal eltiltotta minden lelkészi funkciótól.

április 17. Budapesten elhunyt Kornis Gyula piarista szerzetes, filozófus, egyetemi tanár, 1945–46-ban a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, 1945 előtt országgyűlési képviselő.

április 18. Kállai Gyula államminiszter, a Hazafias Népfront országos elnöke a Parlamentben elmondott beszédében a katolikus egyházat a rendszerrel való szorosabb együttműködésre szólította fel.

április 20. 30 fős katolikus, református és evangélikus egyházi delegáció utazott Moszkvába Hamvas Endre csanádi megyéspüspök vezetésével. (A látogatás május 10-ig tartott, bejárták a balti köztársaságokat.)

május 4. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőtársaság közgyűlése a fővárosi és a vidéki zsidóság problémáival foglalkozott. („Szórványok” felszámolása, anyagi kérdések, felekezeti orgánium, kulturális élet stb.)

május 27. és 29. Békegyűlést tartottak a tiszáninneni és a dunántúli református lelkipásztorok.

május Az Opus Pacis rendezésében országsszerte békegyűlésekre hívták össze a katolikus papokat.

június 1. A prágai Salvator-templomban megnyílt a Keresztény Békekonferencia alakuló ülése.

június 15. Fölszentelték a felújított alcsúti református templomot.

június 19. Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnöke értesítette Mihályfi Ernőt, a Magyarországi Evangélikus Egyház egyetemes felügyelőjét és Darvas József egyházkerületi felügyelőt, hogy a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 43/1958. számú határozata értelmében Dezséry Lászlónak, az evangélikus egyház Déli Egyházkerülete püspökének lemondásához nem járult hozzá, „mivel az ellenforradalmi események kényszere alatt történt”. (A levél másolatát Mihályfi másnap megküldte Ordass Lajos püspöknek.) → június 24.

június 24. A Déli Evangélikus Egyházkerület Tanácsának ülése szerint Dezséry László püspök 1956. október 30-i lemondása érvénytelen, és az ezt megerősítő 1956. december 12-i tanácsi határozat törvénytelen. Ezért Ordass Lajos püspököt fölkérte a püspöki hivatal átadására. A jelenlévő Dezséry László a püspöki hivatalt nem kívánta

elfoglalni, hanem bejelentette lemondását. Átmenetileg Koren Emil pesti esperest, fasori lelkészt bízták meg az egyházkerület vezetésével. (Az ülésen részt vett Horváth János, a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatalának elnöke is. Bejelentette, hogy intézkedett a Déli Egyházkerület mellé kirendelt miniszteri biztos visszahívásáról, és hogy az egyházkerület lelkészei 1958. február 1-jéig visszamenően megkapják a 25%-os rendkívüli államsegélyt.) — Elhunyt Zoványi (1887-ig Krausz) Jenő, a protestáns egyháztörténet-írás kiemelkedő alakja.

június Ismét megjelent az 1925-ben alapított *Theologiai Szemle*. Főszerkesztője: Pákozdy László Márton, a Debreceni Teológiai Akadémia professzora.

július 22. Az MSZMP Központi Bizottságának Politikai Bizottsága határozatot hozott a „vallásos világnézet elleni eszmei harcról, a vallásos tömegek közötti felvilágosító és nevelő munka feladatairól”, amely egyaránt károsnak minősítette a jobboldali oportunizmust és a szektás türelmetlenséget. („Nem szabad összekeverni a vallás mint világnézet elleni harc eszközeit, módszereit a klerikális reakció elleni harc módszereivel. Amíg a vallásos világnézet leküzdésében a felvilágosító és nevelő munka eszközeit alkalmazzuk, addig a klerikális reakció ellen a politikai és adminisztratív harc minden eszközét igénybe vesszük.”)

szeptember 21. Győry Elemér püspök fölszentelte a balatonalmádi református gyülekezet új, első templomát.

szeptember 25. A *Népszabadság* közölte, hogy a kormány rendkívüli államsegélyben részesítette a római katolikus, a református és az evangélikus egyházakat.

szeptember 28. Galgagyörkön baptista imaházat avattak.

október 9. Elhunyt XII. Pius pápa.

október 16. Az Evangélikus Egyház-

egyetem Nyugdíjosztálya Ordass Lajos ny. püspök nyugdíját 1958. július 1-jétől kezdődően havi 798 forintban állapította meg. (Ordass az erről szóló értesítésre azzal válaszolt, hogy ő nem kérte nyugdíjazását, az egyház egyetlen hivatalos szerve sem mondta ki büntetésképp nyugállományba helyezését, ezért a küldött pénzt nem tekinti nyugdíjnak.)

október 17. A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki XII. Pius pápa halála alkalmával. — A katolikus püspöki kar körlevelében fölhívta a hívők figelmét az országgyűlési választásokra, s azon a Hazafias Népfrejt jelöltjeit támogatja.

október 28. A bíborosok konklávéja Angelo Roncallit, a 77 éves velencei pátriárkát választotta meg pápának, aki a XXIII. János nevet vette föl.

október 29. A Magyarországi Református Egyház Országos Zsinata az egyház és állam viszonyát, valamint az egyház és az egyetemes egyház kapcsolatát tárgyalta. *Nyilatkozat a prágai Keresztény Békekonferenciáról* című határozatával a magyarországi református egyház csatlakozását jelentette be a mozgalomhoz.

október 31.–november 2. A Keresztény Békekonferencia 1958 tavaszán Prágában alakult bizottsága Debrecenben, a Tiszántúli Református Egyházkerület épületében ülésezett.

október Klempa Sándor veszprémi püspöki helynök 12 lelképásztort, akik 1956. október 23. után elhagyták állomáshelyüket, „a divinis et iurisdictione” felfüggesztett.

november 9. Országszerte fölolvasták a katolikus püspöki kar pásztorlevelét, a református egyház zsinati tanácsának üzenetét és az evangélikus egyház egyetemes presbitériumának fölhívását: fölszólították a híveket, hogy a választásokon szavazzanak a Népfrejt jelöltjeire.

november 14. Valamennyi zsinagógában

és imaházban felolvasták a Magyar Izraeliták Országos Képviselőte, az Országos Rabbitanács és az Ortodox Rabbitanács közös felhívását, amelyben hangsúlyozták: a Népfront listájára adott szavazatokkal hozzájárulnak a szocializmus építéséhez.

november 30. Grósz József kalocsai érsek felszentelte az esztergom-vízvárosi plébániatemplom új márványoltárát, amelyet a hívek adományaiból építettek.

december 8. A katolikus püspöki kar a Boldogságos Szűz első lourdes-i jelenésének (1858. február 11.) 100. évfordulója alkalmával terjedelmes körlevélben szolt az ország katolikus híveihez.

december 18. A Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlésén fölolvasták Bereczky Albert püspök levelét, amelyben bejelentette, hogy betegsége miatt nem vállalja tovább a püspöki szolgálatot. A közgyűlés elfogadta lemondását és kiírta a választást.

1959

január 7. Piliscsabán 25 szerzetesnővér részére nyílt szociális otthon.

január 14. Dunavarsányban új református templomot szenteltek föl.

január 23. A magyarországi protestáns és ortodox egyházak békenagygyűlést tartottak. A római katolikus Központi Papnevelő Intézet hallgatóinak nagy része megtagadta a részvételt. → március 9.

január 25. XXIII. János pápa konzisztórium-i beszédében nagyszabású programot hirdetett: egy római egyházmegyei, valamint egy egyetemes zsinat tartását, és az egyházjog reformját.

január 29. A *Népszabadság* tudósítása az országgyűlésről: elfogadták a kormány beszámolóját. Kádár János zárszavában jónak minősítette a kormány és a katolikus püspöki kar viszonyát. Leszögezte: „... az állam és az egyház viszonyában, az állam és az egyház együttműködésében, véleményünk szerint tartósabb elvi alapokra is szükség volna.”

február 1. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőte közgyűlésén módosították a *Szervezeti Szabályzatot*. (Ezentúl az Intézőbizottság ingatlanainak elidege-

nítésére vagy megterhelésére vonatkozóan önállóan intézkedett.)

február 9. A budapesti Hittudományi Akadémia Grósz József kalocsai érseket díszdoktorrá avatta.

február 17. A katolikus püspöki kar konferenciája tiltakozott a hitoktatási és egyéb sérelmek miatt.

március 4–5. Budapesten a Ráday Gyűjtemény könyvtárában első ízben gyűltek össze országos értekezletre a Magyarországi Református Egyház Tudományos Gyűjteményeinek igazgatói, könyvtár- és levéltárvezetői.

március 9. A budapesti Központi Papnevelő Intézetből a papi békemozgalommal szembeni ellenséges viselkedésük miatt a kormány kívánságára kizártak 14 növendéket, akikkel társaik többsége szolidaritást vállalt. → 1961. június 29–30.

március 19. A Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala utasítása értelmében a budapesti Központi Papnevelő Intézetből elbocsátották a korábban kizárt kispapokkal szolidaritást vállaló 59 (másutt 84) hallgatót és 3 előljárót. (Az 1960/61-es tanévre mindössze 17 hallgató maradt az intézményben.)

április 6. A kormány 18/1959. számú rendelete intézkedett az 1957:22. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról. Az ott felsorolt egyházi állások betöltése, áthelyezések és felmentések előtt az Elnöki Tanácshoz, alacsonyabb egyházi állások esetén az illetékes állami szervhez kell fordulni előzetes állami hozzájárulás végett. Az állás betöltését csak a hozzájárulás után szabad nyilvánosságra hozni. Hozzájárulás nélkül a kinevezés érvénytelen. A megerősített kinevezettnek állami esküt kellett tennie. → 1971. június 2.

április 12. Az Országos Béketanács és a Magyar Izraeliták Országos Képviselő-e emlékestet rendezett Sólem Álechem orosz jiddis író születésének 100. évfordulója alkalmából.

április 24. Katolikus főpapok – Grösz József kalocsai érsek, Rogács Ferenc pécsi püspök, Kisberk Imre székesfehérvári segédpüspök, Legányi Norbert pannonhalmi főapát és Váradi Béla ferencrendi tartományfőnök – esküt tettek a Magyar Népköztársaság alkotmányára. (Az eskü szövege: „Esküszöm, hogy a Magyar Népköztársasághoz, annak népéhez és alkotmányához hű leszek. Az alkotmányt és az alkotmányos jogszabályokat megtartom, az állami hivatalos titkot megőrzöm, hivatásom körében a nép érdekeinek szolgálatával járok el, és minden igyekezettel azon leszek, hogy működésemmel a Magyar Népköztársaság megerősödését és fejlődését előmozdítsam.”) — A református egyház Zsinati Tanácsa elhatározta az országos zsinat egybehívását.

április 27. Az 1957 óta megválasztott protestáns egyházi vezetők (Káldy Zoltán evangélikus püspök, Fekete Zoltán evangélikus egyházkerületi felügyelő, Darányi Lajos, Bartha Tibor, Szamosközi István református püspökök, Esze Tamás és Dienes István kerületi fő-

gondnokok) letették az esküt az alkotmányra.

április 28. Az 1957:22. számú törvényerejű rendelet értelmében letették az esküt a Magyar Népköztársaság alkotmányára a magyar zsidóság vezetői.

május 12. Az MSZMP PB határozatot fogadott el, amely értékelte az egyházpolitika új fejleményeit, de nem tartotta időszerűnek a magyar katolikus püspöki kar egyes tagjainak Rómába utazását.

június 2. Az 1959:25. számú törvényerejű rendelet és az ennek végrehajtására kiadott 33/1959. számú kormányrendelet helyreállította az Állami Egyházügyi Hivatal önállóságát az 1956 előtti jogkörrel. Elnöke: Olt Károly. → 1986. október 11.

június 21. Győry Elemér püspök fölszentezte az 1696-ban épült, és most felújított táci református templomot.

június 29. XXIII. János pápa az *Ad Petri cathedram* kezdetű programadó enciklikájában a zsinat hivatalos meghirdetését a béke, a társadalmi igazságosság és az ökumenizmus szolgálatával kötötte egybe.

június A *Kommunizist* című lapban Kállai Gyula cikket jelentetett meg. Többek között ezt írta: „A tömegeinkre, különösen a falusi dolgozók tudatára igen nagy hatást gyakorolnak a különböző vallásos ideológiák, különösen a katolicizmus. Sajnos, az utóbbi öt-hat évben az állam és az egyházak szükségszerű együttműködésének opportunistá fel-fogása miatt a vallás elleni eszmei harc lényegében szünetelt. A vallásos világnézet megerősítette hadállásait, s ezzel együtt járt az egyházak politikai szerepének a megnövekedése is. Az egyházak, különösen a római katolikus egyház magatartása az ellenforradalom napjaiban ismételtén rávilágított arra, hogy az egyházakban megbúvó klerikális reakció ma a szocializmus egyetlen legális ellenfele, amely az

elmaradottabb tömegek vallásos hiedelmére támaszkodva komolyan akadályozhatja a szocializmus építését.”

július 1. „Saját szememmel győződtem meg, hogy Magyarországon teljes vallásszabadság uralkodik” – nyilatkozta az *Uj Élet*nek Herman Kahan, az oslói zsidó hitközség kulturális elöljárója.

július 4. Elhunyt Benkő István református esperes, egyházi író.

július 14. Elhunyt Kállay Kálmán református teológiai tanár.

augusztus 28. Chicagóban elhunyt Michalovics Zsigmond esztergomi kanonok, az Actio Catholica volt országos igazgatója, aki 1948 nyarán letartóztatása

elől külföldre menekült. (Távollétében 10 évre ítélték.)

szeptember 13. A gyöngyösi magyar ortodox egyházközség temploma fennállásának 150. évfordulóját ünnepelte.

szeptember 27. Budapesten a rákoskeresztúri izraelita temetőben fölavatták az Ismeretlen Munkaszolgálatos Emlékművét.

szeptember 28. Kovács Vince váci apostoli kormányzó felhívta a papságot, hogy 1960-tól az egyházközségek mindenütt térjenek át az elavult párbérendszerről az egyházközségi adózásra, amit önkéntes adófelajánlásoknak is lehet nevezni.

1960

január A Szent István Társulat a német nyelvű magyarországi katolikusoknak imakönyvet adott ki *Neuer Rosengarten des ewigen Leben* címmel. Összeállítója Galambos Ferenc újpetrei templomigazgató.

március 1. Az MSZMP Politikai Bizottsága határozatot hozott az állam és a katolikus egyház közötti viszony alakulásának főbb problémáiról. (Az egyes témakörök: a közvélemény az egyházi személyek politikai szereplésének csak a pozitív oldalát látja; elvtelenséget tapasztaltak az Állami Műemlékvédelmi Felügyelőség részéről; a Hazafias Népfront bizottságaiba és a helyi tanácsokba sok papot választottak. Teendők: az egyháztól és papjaitól elvárják a szocializmus támogatását; az egyházi személyek fellépéséhez minél kevesebb állami és társadalmi fórumot kell biztosítani; csökkenteni kell a papság közéleti, egyházon kívüli szerepeltetését, politikailag negatív megnyilatkozásaikról tájékoztatást kell adni; a püspöki karral mint testülettel minél kevesebbet kell tárgyalni, ugyan-

akkor nagyobb súlyt kell helyezni az egyes püspökökkel való megbeszélésekre; az aktívan reakciós papok ellen mind a politikai leleplezés, mind az adminisztratív rendszabályok alkalmazásával fel kell lépni; a papi békemozgalomba tömörült papság kezdeményező szerepet töltsön be az egyházi reakció elleni harcban.)

március 19. Tabódy István római katolikus lelkész budapesti, Tanács körút 10. szám alatti lakásán Zadravec István c. püspök (Endrey Mihály püspök engedélyével) 8 papot szentelt föl. (1961-ben további 9 pap szentelésére került sor.)

április 4. A katolikus püspökök körlevelekben emlékeztek meg az ország felszabadulásának 15. évfordulójáról, és az elért eredményekről.

április 20–22. A Prágai Keresztény Békekonferencia 1961. évre tervezett Keresztény Béke Világnagygyűlését előkészítő bizottság Debrecenben tartotta ülését.

április 28–29. Összeült a református egyház VI. budapesti zsinatának negyedik ülésszaka. (Megbízta az elnök-

séget az érvényben lévő egyházi törvények, az eskümintá felülvizsgálatával, a missziói lelkészképzés és -továbbképzés szabályrendeletének előkészítésével, a próbaénekeskönyv véglegesítésével.)

június 9. A Hazafias Népfront papi békegyűlést rendezett a budapesti evangéliumi, ortodox, izraelita és unitárius egyházak lelkészei részére. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese *Az állam és az egyház viszonya hazánkban* címmel tartott előadást.

június 21. Az MSZMP KB Politikai Bizottsága elemezte „a belső reakció elleni harc fő irányait”: nacionalisták, nemzeti kommunisták, horthysták és klerikálisok.

július 5. Megnyitották a restaurált soproni középkori zsinagógát és a mellette berendezett zsidó gyűjteményt.

augusztus 3–11. Magyarországon tartózkodott David I. Goloversky, a New York-i rabbitestület elnöke és Izrael Mowshowitz rabbi. Mindketten elismerően nyilatkoztak a magyar zsidóság helyzetéről.

augusztus 15. XXIII. János pápa a burgenlandi apostoli adminisztratúrából eisenstadti (kismartoni) püspökséget alapított. Első főpásztorául László István c. püspököt, az addigi apostoli kormányzót nevezte ki.

szeptember 14. A katolikus békemozgalom 10 éves jubileuma alkalmából magas állami kitüntetéseket kaptak a mozgalom vezetői. (A Magyar Népköztársaság zászlórendjének II. fokozatával 25 személyt tüntettek ki.)

november 22. Letartóztattak nyolc budapesti római katolikus lekipásztort. Együttvéve 35 év börtönbüntetést kaptak ifjúsági szervezkedés miatt.

december 12. Elhunyt Ábrahámson Manó, a Dohány utcai zsinagóga világhírű zeneigazgatója.

december 18. Kihirdették az 1960:IV. törvényt *A honvédelemről*. Minden magyar állampolgár hadkötelezett. 106. §: mentesek az ingatlanok honvédségi célra történő átengedése alól „a kizárólag vallás gyakorlására szolgáló helyiségek”. — Győry Elemér püspök fölszentelte a győri református gyülekezet győr-szabadhegyi templomát.

1961

január 14. A Budapesti Fővárosi Bíróság zárt ülésén ítéletet hirdetett Székely Dezső bátaszéki református lelkész és társai perében. (Székely Dezsőt állítólagos fegyveres összeesküvés vádjával marasztalta el.) → január 31.

január 16. A Szabadegyházak Tanácsa plenáris ülése kidolgozta az újjászervezett Tanács jogait és kötelességeit tartalmazó dokumentumot.

január 31. A Budapesti Fővárosi Bíróság ítéletet hirdetett az 1960. október 14-től előzetes letartóztatásban lévő Cseh Benjámin decsi református lelkész perében: bűnösnek találta a népi de-

mokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel és államtitok megsértése büntetében, ezért 3 év 6 hónapi börtönbüntetéssel sújtotta. (A vádat, miszerint tagja lett volna a Székely Dezső-féle „összeesküvésnek”, a vádlott Ravasz László püspökkel való 1957. januári találkozásából vezették le.)

február 15. A Magyar Izraeliták Országos Képviselői felhívással fordult a külföldi zsidó szervezetekhez a fasiszta és antiszemita propaganda elleni küzdelem ügyében.

február 6. Az éjszaka folyamán házkuta-

tásvolt 400 helyen Budapesten. Ifjúsági (kisközösségi) munka miatt letartóztattak 85 személyt. Ebből 22 világi pap, 25 egykori szerzetes, 38 civil személy volt. → március 15., október 6.

február 7. Kállai Gyula, a minisztertanács első elnökhelyettese fogadta a katolikus püspöki kart, és bejelentette az „államellenes összeesküvés” miatt foganatosított letartóztatások tényét. Burkoltan utalt arra, hogy a szervezkedésekről a püspöki kar egyes tagjai is tudtak, ezért felszólította a testületet, hogy vizsgálja felül saját sorait, a bűnöket rekesse ki. → március 15.

február 16–17. A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje titkos szavazással Bartha Tibor püspököt lelkészi, Erdei Ferenc kerületi főgondnokot világi elnökévé választotta.

március 7–10. Mátraházán ülésezett a Prágai Keresztény Békekonferencia hidegháborúval foglalkozó teológiai bizottsága.

március 15. A katolikus püspöki kar bizalmas körlevélben tájékoztatta a papságot a februári letartóztatásokról, s a jogerős bírósági ítéleteket megelőzve elhatárolódott a letartóztatottaktól, „az ilyen felelőtlen egyházi személyek cselekményeitől”.

április 28. Dudás Miklós hajdúdorogi görög katolikus püspök Juhász Dénes ózdi paróchust a Miskolci Apostoli Kormányzóság általános helynökévé nevezte ki. Az exarchátus székhelye Ózd.

május 15. A *Rerum novarum* 70. és a *Quadragesimo anno* 30. évfordulójára XXIII. János pápa megjelentette a *Mater et magistra* kezdetű szociális enciklikáját, ami egyértelmű állásfoglalás volt a polgári demokrácia és a polgári szabadságjogokon nyugvó társadalmi rendszer mellett. (Az egyház és

az állam bölcs közreműködésével kell fokozatosan áthidalni a munka és a tőke közötti ellentéteket, amelynek fő eszköze a munkásosztály deproletarizálása. Elismerte az osztályharc létét, és a munkások önvédelmi harcának és szervezkedésének jogosságát.)

május A Herder cég kiadásában megjelent Radó Polikárp bencés hittudományi professzornak *Enchiridion Liturgicum* című kétkötetes műve. (Második kiadás 1967-ben.)

június 13–18. Prágában megrendezték az első összeresztény békekonferenciát. Fő témája: Békesség a Földön.

június 19. A Budapesti Fővárosi Bíróság „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésnek” minősítette az iskolán kívüli hitoktatást és hitbuzgalmi tevékenységet, ezért Havass Géza (I. r. vádlott) hitoktatót öt év 6 hónap, Merényi Gyulát (II. r. vádlott) 4 év 6 hónap, Nobilis Gábort (III. r. vádlott) 4 évi, Hontvári Miklóst (IV. r. vádlott) 3 év 6 hónap, Gáldy Zoltánt (V. r. vádlott) 2 év 6 hónap, Barday Ödönt (VI. r. vádlott) 8 évi, Ikvey Lászlót (VII. r. vádlott) a Katolikus Ifjómunkások Országos Egyesülete (KIOE) egykori főtákarát 6 évi, Emődi Lászlót (VIII. r. vádlott) 7 évi, Földy Endrét (IX. r. vádlott) 6 év 6 hónap, Lénárd Ödönt (X. r. vádlott) 7 év 6 hónap, Kölley Györgyöt (XI. r. vádlott) 3 évi börtönbüntetésre ítélte.

június 29–30. A Központi Papnevelő Intézetből 1959-ben kizárt kispapok, Rédly Elemér és társainak pere.

július 3–6. Fazekas Ferenc tanácselnök vezetésével a Budapesti Fővárosi Bíróság a *Regnum Marianum* ügyét tárgyalta. A népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával az I. r. Werner Alajost 5 év 6 hónap, a II. r. Tompa Nándort 4 év, a III. r. Keglevich Istvánt 5 év, a IV. r. Rózsavölgyi Lászlót 3 év, az V. r. László Gábort 1 év 6 hónap, a VI. r. Hagyó

Józsefet 2 év, a VII. r. Opálény Magdolnát 1 év 4 hónap, a VIII. r. Orosz Ferencet 1 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélte főbüntetésként. (A Legfelsőbb Bíróság a fellebbezési óvást elutasította, az V. r. vádlott büntetését 3, a VI. r. vádlottét 3 év 6 hónapra fől emelte.) → 1965. április 29.–május 21., 1991. január 14.

augusztus 3. Elhunyt Tildy Zoltán református lelkész, kisgazda politikus, a Magyar Köztársaság első elnöke.

augusztus 22. A Budapesti Fővárosi Bíróság ítéletet hirdetett a Keresztény Front nevű szervezkedés tagjai perében. A vádlottak: Túry Lajos, Kiss László, Döme János, akik a Katolikus Ifjómunkások Országos Egyesülete (KIOE) szellemében foglalkoztak a fiatalokkal.

augusztus 31. Életének 69. évében elhunyt Muraközy Gyula református lelképásztor, 1944-ben a Jó Pásztor Bizottság létrehozója, a *Református Élet*, a *Református Figyelő*, az *Élet és Jövő* szerkesztője, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa főtítkára.

október 3. Életének 74. évében elhunyt Grósz József kalocsai érsek. (Október 6-án temették el a kalocsai székesegyházban.) Hamvas Endre csanádi püspök lett a püspökkari konferencia, az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának elnöke.

október 6. Belügyminisztériumi feljegyzés szerint 1961 februárjától az akkor le tartóztatottakon kívül 300 személy ellen indult eljárás. Ebből 180 főt szabadlábon nyilvánítottak terheltté, 120 fő állami fegyelmi felelősségre vonásban részesült. (A 120 személyből 50 pap volt, közülük 34-et megfosztottak állásától, 8-tól megvonták a kongruát, 8-at áthelyeztek, továbbá 12 tanárt elbocsátottak, 37 személy alacsonyabb

beosztásba került, 21 főiskolai, illetve egyetemi hallgatót kitiltottak az ország összes felsőoktatási intézményéből.)

október 12–25. A református egyház-kerületek közgyűléseikről táviratban biztosították Kádár Jánost, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökét, hogy támogatják az új ötéves tervet.

október 20. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Olt Károlyt, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökét saját kérésére fölmentette, egyúttal Prantner Józsefet kinevezte a Hivatal új elnökévé.

november 19–26. Új-Delhiben, az Egyházak Világtanácsa III. nagygyűlésén Bartha Tibor és Káldy Zoltán püspököket beválasztották a Központi Bizottságba. → 1968. július 4–19.

november 25. XXIII. János pápa közvetlen kapcsolatba lépett a Szovjetunióval, s ezzel megindította a kölcsönös közlekedés és a jobb megértés folyamatát.

november 26. Hamvas Endre csanádi megyéspüspök megáldotta az újjáépített budapesti Örökimádás-templomot.

december 3. A Magyarországi Unitárius Egyház közgyűlése a szocializmus eredményeit üdvözlő táviratot intézett Kádár János miniszterelnökhöz.

december 14–15. A Magyarországi Baptista Egyház országos közgyűlése Nagy József alelnököt a megbízott elnök tisztségével ruházta föl.

december 25. XXIII. János pápa *Humanae salutis* kezdetű apostoli konstitúciójával lezártan nyilvánította az I. Vatikáni Zsinatot, s összehívta az új zsinatot.

az év folyamán A Szent István Társulat gondozásában megjelent a *Collectio Rituum*, amely a szentségek kiszolgáltatásának, a temetésnek és a körmeneteknek a szertartásait tartalmazza. → 1962. december 2.

1962

január 18–24. A Nácizmus Üldözötteinek Bizottsága auschwitzi zárandoklatot rendezett, amelyben képviseltette magát a MIOK küldöttsége is.

január 24. Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzót a Magyar Népköztársaság Zászlórendje II. fokozatával tüntették ki.

március 8. Az *Esztergomi Főegyházmegye Hivatalos Közleményei* ismertette a papsággal, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal február 22-én állami büntetés kirovása helyett egyházfegyelmi eljárásra terjesztette föl a főegyházmegye 13 papjának, 3 teológusának és 2 kántorának az ügyét. Állami nyomásra hat személyt eltiltottak a papi működéstől, hármat próbaidőre fölfüggesztettek, két papot vidékre helyeztek át, a három teológust az esztergomi szeminárium elhagyására ítélték, a két kántornak pedig megtiltották, hogy bármilyen egyházi állást tölthessenek be plébániákon vagy lelkézségeken. → 1990. november 5.

május 27. Kihirdették az 1962:10. törvényerejű rendeletet a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről. Hatályon kívül helyezte azt a büntető rendelkezést, amely azt a lelkészt sújtotta, aki előzetes polgári házasság igazolása nélkül működött közre egyházi házasságkötésnél. (A tvr. 1962. július 1-jén lépett életbe.) → 1965. május 19.

május 31. Jeruzsálemben kivégezték Adolf Eichmann háborús bűnöst, akit 1960. május 23-án fogtak el. (1944-ben Magyarországon német részről ő irányította a deportálásokat.)

június 25. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa fölvette tagjai közé a Magyar Ortodox Egyházat.

július 9–14. Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó, Hamvas Endre csanádi püspök és Beresztóczy Miklós részt vett a moszkvai béke világkongresszuson.

szeptember 7. Elhunyt Trócsányi Dezső pápai református teológiai tanár.

szeptember 8. Összeesküvés szervezése, vezetése és sajtóvétség címén Hahót Ferenc dunakömlődi plébánost hétévi börtönre és teljes vagyonekobzásra ítélték. A vádat vallásos tárgyú bélyeg-ek, az azokról készített katalógus, illetve szétküldése alapján fogalmazták meg. (1963. március 26-án amnesztiával szabadult.)

október 3. A püspökkari konferencia határozata értelmében a II. Vatikáni Zsinatra Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspököt és Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzót delegálja.

október 11. Szűz Mária anyaságának ünnepén XXIII. János pápa a római Szent Péter-bazilikában megnyitotta a II. Vatikáni Zsinatot.

október 11.–december 8. A II. Vatikáni Zsinat első ülészakán a megjelent 2540 zsinati atya elé öt tervezet került: a liturgiáról, a kinyilatkoztatás forrásairól, a hírközlő eszközökről, a keresztyének egységéről és az egyházzal. Heves viták után mindegyiket visszautalták az előkészítő bizottsághoz átdolgozásra.

november 17. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa kibővített közgyűlése Bereczky Albert nyugalmazott református püspököt tiszteletbeli elnökké választotta.

december 2. Életbe lépett az új magyar római katolikus rituálé, a *Collectio Rituum*.

december 6. Meghalt Marcell Mihály, a pesti Szent Imre Kollégium volt igaz-

gatója, jelentős katolikus pedagógus, író.

december 11. Meghalt Pröhle Károly evangélikus teológiai tanár.

1963

február 18. Az Állami Egyházügyi Hivatal a VI. ker. Lendvay utca 28. szám alá, a volt iráni követség épületébe költözött.

február 24. Az országgyűlési választáson három katolikus papot (az ismert szentszéki kiközösítési dekrétum ellenére) képviselővé választottak: Beresztóczy Miklóst, Horváth Richárdot és Várkonyi Imrét.

március 22. Az Elnöki Tanács általános közkegyelmi rendelete (1963:4. törvényerejű rendelet) nyomán 25 börtönbüntetésre ítélt pap és szerzetes, valamint több világi apostol nyerte vissza szabadságát.

április 2. A Vatikánnal folytatandó tárgyalások elvét tárgyaló MSZMP politikai bizottsági ülésén Kádár János bejelentette, hogy nem hajlandók Mindszenty József bíboros érseket rehabilitálni, de kegyelemben részesülhet.

április 10. XXIII. János pápa a *Pacem in Terris* kezdetű utolsó enciklikájában a különböző keresztény felekezetek közötti testvéri együttműködés került előtérbe. A kapitalizmussal és szocializmussal szemben az egyedüli igaz útként az Isten országának (Civitas Dei) követését jelölte meg. Deklarálta az ateizmus elfogadhatatlanságát, de lehetségesnek tartotta, hogy a békéért harcoló bármely mozgalommal, így a kommunistákkal is együttműködjenek a katolikusok.

április 19. König bíboros, bécsi érsek meglátogatta Mindszenty József bíboros érseket a budapesti amerikai követségen, és tárgyalt távozásának lehetőségéről.

május 5. Elhunyt Balanyi György piarista tanár, történettudós.

május 7–9. Budapesten tárgyalások kezdődtek a Vatikán és Magyarország között. Az Apostoli Szentszéket Agostino Casaroli c. érsek, helyettes államtitkár, a magyar államot Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke képviselte.

június 3. (Pünkösdhétfő) 82 éves korában meghalt XXIII. János pápa. Kádár János, a magyar kormány elnöke részvétáviratot küldött a vatikáni államtitkársághoz. A püspöki kar pásztorlevélben szolt a hívekhez a pápa érde-meiről. → június 21.

június 6–7. A Magyarországi Baptista Egyház országos választó közgyűlést tartott. Az egyház elnökévé Nagy József lelkipásztort, a Baptista Teológiai Szeminárium tanárát, elnökké Kovács Imre lelkipásztort, titkárrá Oláh Lajos lelkipásztort választotta.

június 21. VI. Pál néven megkezdte kormányzását az újonnan megválasztott pápa, Giovanni Battista Montini milánói érsek. (1938-ban helyettes államtitkárként Budapesten járt az eucharisztikus világkongresszuson.)

július 3. VI. Pál pápa üzenetet intézett a magyar papsághoz és hívekhez.

július 23. A helsinki egyetem teológiai kara díszdoktorrá avatta Túróczy Zoltán volt evangélikus püspököt. (Káldy Zoltán hivatalban lévő püspök augusztus 1-jén bírálta a lépést: „nem a magyar evangélikus egyház 430 lelkészének egyikét, aki esőben és nap-

sütésben dolgozik az egyházban, avatta díszdoktorrá, hanem éppen egy háborús bűnöst.”)

szeptember 4. A katolikus püspöki kar konferenciáján elítélte az illegális szenteléseket.

szeptember 25.–december 7. A II. Vatikáni Zsinat második ülészakára Rómába utazhatott Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi, Papp Kálmán győri megyéspüspök, Kovács Vince váci segédpüspök, Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó és Szabó Imre püspök.

szeptember 28. Életének 74. évében elhunyt Sík Sándor, a piarista rend tartományfőnöke, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a katolikus nevelés, költészet és irodalomtörténet kimagasló művelője, a *Vigilia* szerkesztője, Kossuth-díjas költő.

szeptember 29.–december 4. A II. Vatikáni Zsinat második ülészakán három tervezetet tárgyaltak: az egyházzól, a püspökökről és az ökumenizmusról, a liturgiáról, valamint a hírközlő eszközökről szóló javaslatot.

december 4. VI. Pál pápa közzétette a II. Vatikáni Zsinat első konstitúcióját, a *Sacrosanctum Conciliumot* a szent liturgiáról.

december 6. Újjáalakult a Magyar Bibliatanács, amely 1948-ban lépett a Brit és Külföldi Bibliatársulat örökébe Magyarországon. A Magyar Bibliatanács a református, evangélikus, baptista, metodista egyházak és a Szabadegyházak Tanácsa képviselőinek 12 tagú munkaközössége. Első elnöke Vető Lajos evangélikus püspök, elnökhelyettese Esze Tamás református főgondnok, alelnöke Nagy József baptista egyházelnök.

1964

január 25. VI. Pál pápa engedélyezte a szentmise koncelebrációját, vagyis több pap együtt misézését meghatározott alkalmakkor.

február 25. A katolikus püspöki kar konferenciáján az Apostoli Szentszék óhajának megfelelően létrehozta az Országos Liturgikus Tanácsot. Első elnöke Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök lett. → június 10.

március 25. A katolikus püspöki kar a népnyelvű liturgia zenei részeinek megalkotására létrehozta az Országos Egyházzenei Tanácsot. Vezetésével Bárdos Lajos Kossuth-díjas zeneszerzőt bízta meg.

április 1. Megnyílt a református egyház VII. budapesti zsinata. Ezen megalkották az 1964. évi I. és II. törvény-

cikket a Zsinat és az Egyetemes Konvent hatáskörének egyesítéséről, illetve az elavult törvénycikkek hatálytalanításáról. (Hatályát veszítette: az 1933:IV. tc. a m. kir. honvédséghez tartozó egyháztagok lelki gondozásáról; az 1938:X. tc. a református és az evangélikus egyház közigazgatási és vagyoni vitás kérdéseinek eldöntésére külön bíróság szervezéséről; az 1939:I., az 1939:II., az 1941:III., az 1941:V. tc. az ország területi változásaival kapcsolatban alkotott törvények; az 1952:III. tc. az egyházkerületek beosztásának megváltoztatásáról; az 1952:V. tc. az egyházi alkalmazottak nyugdíjügyeinek az állami nyugdíjjszabályok következtében szükségessé vált rendezéséről; az 1947:IX. tc. és zsinati határozat a

rehabilitációról, amely az állami megerősítést nem nyerte el.) (Az Állami Egyházügyi Hivatal 1964. június 6-án erősítette meg a két törvényt.) → 1977. január 20.

május 12. Az ausztriai Mauthausenben fölavatták a magyar mártírok emlékművét, Makrisz Agamemnon alkotását.

május 18. A II. Vatikáni Zsinat döntéseinek megvalósítására VI. Pál pápa felállította a Nemkeresztény Vallások Titkárságát.

június 10. Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök elnökleite alatt, Kisberk Imre székesfehérvári segédpüspök vezetésével az egyházmegyéek liturgikus bizottságainak állandó kiküldötteiből megalakult az Országos Liturgikus Tanács.

augusztus 6. VI. Pál pápa *Ecclesiam suam* kezdetű első körlevele megfogalmazta a dialógus, az egész világgal folytatandó párbeszéd irányvonalát.

augusztus 9. Salgótarjában baptista imaházat avattak.

augusztus 20. Szentendrén szerb egyházművészeti kiállítás nyílt.

augusztus Az Elnöki Tanács a helyi tanács javaslatára Győrszentmárton község nevét Pannonhalmára változtatta.

szeptember 5. Leányfalun új református öregotthont nyitottak.

szeptember 9–14. Tárgyalássorozat folyt az Apostoli Szentszék és a magyar állam képviselői között.

szeptember 13. Gyöngyösön új zsinagógát avattak.

szeptember 14. A II. Vatikáni Zsinat harmadik ülészakára valamennyi fölszentelt (és szabadlábbon lévő) püspök megkapta a kiutazási engedélyt.

szeptember 14.–november 21. A II. Vatikáni Zsinat harmadik ülészakán 48 általános gyűlésen 618 hozzászólásban 14 tervezetet vitattak meg. Megtárgyalták az első és második ülészaká még le nem zárt kérdéseit, mint például a

vallásszabadság, a diakonátus felújítása, a papi nőtlenség és a püspökök hivatalának témakörét. Az utolsó nap a zsinat nagy többséggel elfogadta az egyházzal szülő dogmatikus konstitúciót, az egyesült keleti egyházakról és az ökumenizmusról szóló dekrétumot.

szeptember 15. Az Apostoli Szentszék megbízottai budapesti tárgyalásaik befejeztével megállapodást és jegyzőkönyvet írtak alá a magyar állam és a katolikus egyház viszonyairól. (A konkrét megállapodás a püspöki kinevezésekről, a papok állampolgári esküjéről és a római Pápai Magyar Egyházi Intézet helyzetéről szólt.)

szeptember 18. Hamvas Endre kalocsai érsek vezetésével a magyar püspökök elindultak Rómába a II. Vatikáni Zsinat harmadik ülészakára. (November 23-án tértek haza.)

szeptember 30. A Vatikán félhivatalos lapja, az *Osservatore Romano* közzétette a Szent Officium 1963 júniusában hozott döntését, amely szerint a halott-hamvasztás, ha nem keresztényellenes célból teszik, megengedhető.

november 14. VI. Pál pápa fogadta a magyar katolikus püspököket.

november 15. Az Apostoli Szentszék önálló perjelségként ismerte el és közvetlenül a rend generális apátja alá rendelte a borsodpusztai ciszterci közösséget, amelyet Halász Piusz teológiai tanár alakított ki egy szigorúbb, kontemplatív ciszterci élet megvalósítására. A konvent létszáma 8–10 fő volt.

november 29. (Advent első vasárnapja)

A püspöki kar elrendelte (szeptember 1-jei konferenciáján), hogy adventtől a hívek részvételével mondott szentmiséken az olvasmányt és az evangéliumot a nép nyelvén, a nép felé fordulva kell felolvasni, és a hívek ugyancsak a nép nyelvén együtt imádkozzák vagy énekeljék a Kyriét, Glóriát, Credót, Sanc-

tust és az Agnus Deit. → 1965. február 4., március 7.

december 1–6. Hamvas Endre kalocsai érsek, Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök és Brezanóczy Pál egri

apostoli kormányzó részt vett a Bombayban rendezett XXXVIII. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson.

december 8. Letartóztattak hat jezsuita szerzetest és hét ifjúsági lelkipásztort tiltott ifjúsági szervezkedés vádjával.

1965

január VI. Pál pápa Zemplén Györgyöt kinevezte a megnyíló római Pápai Magyar Egyházi Intézet rektorává.

február 1. Rómában elhunyt Angelo Rotta c. érsek, aki 1930-tól 1945-ig az Apostoli Szentszék budapesti követe volt.

február 4. A II. Vatikáni Zsinat *Sacro-sanctum Concilium* kezdetű liturgikus konstitúciója alapján a püspöki kar közös pásztorlevéllel indította el Magyarországon a liturgikus reformot. A körlevél tartalmazta az *Instructio ad executionem Constitutionis de sacra Liturgia recte ordinandam* rendelkezéseit, és előírta, hogy a hívekkel együtt bemutatott szentmiséken az olvasmányokat, a Miatyánkot a nép nyelvén, a szertartásokat pedig az új szempontok szerint kell végezni. → 1966. január 19., szeptember 14., 1967. szeptember 13., október 1.

március 7. (Nagyböjt első vasárnapja) A katolikus püspöki kar rendelkezése értelmében életbe lépett az egész országban a liturgikus reform.

március 13. Az MSZMP Központi Bizottsága az időszerű ideológiai feladatokról fogadott el határozatot. Ennek harmadik pontja szólt a vallásról, illetve a valláspolitikai kérdésekről.

április 8. VI. Pál pápa életre hívta a Nemhívők (Ateisták) Titkárságát.

április 29.–május 21. Bimbó István tanácselnök vezetésével a Budapesti Fővárosi Bíróság újabb regnumista pert tárgyalt. Összeesküvésre irányuló bűn-

tett vádjával Emődi Lászlót (I. r. vádlott) 5 év, Keglevich Istvánt (II. r. vádlott) 5 év, Rózsavölgyi Lászlót (III. r. vádlott) 3 év 6 hónap, Thiry Istvánt (IV. r. vádlott) 3 év, Hagyó Józsefet (V. r. vádlott) 4 év, Werner Alajost (VI. r. vádlott) 2 év 6 hónap, Somogyi Sándort (VII. r. vádlott) 2 év 6 hónap szabadságvesztésre ítélte. (A Legfelsőbb Bíróság az 1965. október 11. és november 1-jén tartott fellebbezési tárgyaláson csak Werner Alajos büntetését szállította le 1 év 6 hónapi időtartamra.) → 1971. április 26.–május 31., 1991. január 14.

április 30. A II. világháború befejezésének 20. évfordulójára kiadott püspöki körlevél a fasizmus mellett elítélte a vietnami háborút is.

május 19. A katolikus püspöki kar egyetemes rendelkezést adott ki a polgári házasságról. (Az eddigi gyakorlat folytatásaként az előzetes polgári házasság után kerülhet sor az egyházi házasságkötésre.)

július 18. Budapesten elhunyt Szimoni-desz Lajos egykori nagybörzsönyi evangélikus lelkész, nyugállományú tábori püspök, vezérőrnagy, a történelemtudomány kandidátusa.

augusztus 18. A katolikus püspöki kar határozatot hozott arról, hogy a külföldön élő magyarok minden miseszöveget magyarul mondhatnak, amelyet az ottani püspöki kar a nép nyelvén enged végezni, s ehhez fölhasználha-

tók az eddigi, magyar nyelven kiadott misszálék és szentírások.

augusztus–december Elkészültek az első szembemiséző oltárok. (Budapest-Rákosfalva, Boncfölde stb.)

szeptember 9.–december 10. A II. Vatikáni Zsinat negyedik ülészakára kiutazhatott Hamvas Endre kalocsai érsek, Dudás Miklós hajdúdorogi, Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspökök, Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó, c. püspök, Kovács Vince segédpüspök, Cserháti József, Ijjas József, Bánk József, Winkler József, Szabó Imre püspökök és Klempa Sándor apostoli kormányzó.

szeptember 14.–december 7. A II. Vatikáni Zsinat negyedik, utolsó ülészakája 11 tervezettel foglalkozott, október 28-án a püspökökről (*Christus Dominus*), a papokról (*Optatum totius*), a szerzetesrendekről (*Perfectae caritatis*), a keresztyén nevelésről (*Gravissimum educationis momentum*) és az egyház viszonyáról a nem keresztyén vallásokhoz (*Nostra aetate*) szóló dekrétumokat, november 18-án a kinyilatkoztatásról szóló dogmatikus konstitúciót (*Dei verbum*) és a laikusok apostolkodásáról (*Apostolicam actuositatem*) szóló dekrétumot, december 7-én az egyház és a világ viszonyát tárgyaló pasztorális konstitúciót (*Gaudium et spes*), a papi feladatokról (*Presbyterorum ordinis*) és a missziókról (*Ad gentes*) szóló dekrétumot, valamint a vallásszabadságról szóló nyilatkozatot (*Dignitatis humanae*) hagyta jóvá.

szeptember 15. VI. Pál pápa az egyház kollegiális vezetésére létrehozta az állandó Püspöki Szinódust.

október 4. Meghalt Kovács János István református teológiai tanár, több szociális kérdéssel és szociáletikával foglalkozó mű szerzője.

október 4–18. A Keresztyén Békekonfe-

rencia Tanácsadó Bizottsága Budapesten tartotta ülését.

október 19–21. Magyarországon tartózkodott J. Nordenhaug, a Baptista Világszövetség elnöke.

október 30. Szingapúrban váratlanul elhunyt Michnay László lelkész, a Hetedik Napi Adventista Egyház nyugalmazott elnöke, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának 1958 és 1960 közötti titkára.

október 31. Az esztergomi főegyház-megyében a liturgikus bizottság által kijelölt 32 „kísérleti” templomban – köztük 15 budapesti – kezdtek megvalósítani a zsinat liturgikus konstitúcióját szembemiséző oltárral, magyar nyelvű misével, közös imádkozással. A kísérleti templomok számára kinyomtatták a magyar miseszöveget.

november 15. Budán, a XI. ker. Alsóhegy u. 38. sz. alatt új Baptista Gyülekezeti Ház nyílt.

november 19. A római Szent Péter-bazilikában a zsinati atyák jelenlétében Dudás Miklós megyéspüspök a szent liturgiát kizárólag magyar nyelven végezte. → december 21–22.

november A magyarországi katolikus papnevelő intézeteknek 303 növendéke volt. Az intézetek összes és elsőéves papnövendékeinek arányszáma és megoszlása a következő: Központi Papnevelő Intézet 54:7, Eger 63:16, Esztergom 51:17, Győr 65:29, Szeged 42:9, Nyíregyháza 28:9.

december 8. A római Szent Péter-bazilikában ünnepélyesen véget ért a II. Vatikáni Zsinat.

december 10. A Budapesti Izraelita Hitközség gimnáziumát Anna Frankról nevezték el.

december 21–22. Nyíregyházán, illetve Miskolcon Dudás Miklós megyéspüspök meghirdette a magyar nyelvű liturgia végzését. Ettől kezdve a görög

katolikus papság a szent liturgiát teljesen magyarul végzi.
az év folyamán A bécsi Herder cég ki-

adásában megjelent a *Mérleg, folyóiratok és könyvek szemléje* című negyedévenkénti magyar nyelvű katolikus folyóirat első száma.

1966

január 12. A püspöki konferencia jóváhagyta a *Magyar Ordinárium* szövegét.

január 19. Az Országos Liturgikus Tanács többszöri egyeztetés után elkészítette és a püspökkari konferencia elé terjesztette a szentmise állandó részeinek egységes, magyar nyelvű fordítását. A püspöki kar a szöveget jóváhagyásra fölterjesztette Rómába, ami 1966. február 7-i keltezéssel érkezett meg. → szeptember 14.

március 27. A Magyarországi Unitárius Egyház kör rendkívüli tisztújító közgyűlést tartott, és új egyházi vezetést választott: esperes püspöki helynök R. Filep Imre, egyházköri főgondnok Ferencz József, a teológiai intézet igazgatója Győrfi István lett.

április 6. Elhunyt Kiss Ferenc orvosprofesszor, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa volt elnöke, a Keresztyén Testvérgyülekezet vezetője.

április 19. Harmadszor is letartóztatták Lénárd Ödön piarista szerzetest. (Ezúttal államellenes összeesküvés vádjával ítélték el 8 évre, majd a korábbi büntetéseket összevonták 19 évi szigorított börtönre. Ebből összesen 18 és fél évet letöltött, amikor 1977-ben, Kádár János látogatását felhasználva, a pápa szabadon bocsátását kérte. Ennek köszönhetően szabadult harmadszor is amnesztiával, 66 évesen. Az 1945 utána papi személyek közül Lénárd Ödön töltött leghosszabb időt börtönben.)

április 23. Az esztergomi papnevelő intézet 400 éves jubileumát ünnepelte.

június 8. A katolikus püspökkari konferencián életbe lépett az új püspökkari szabályzat.

június 23. Magyarországra érkezett Tolbert R. William, a Baptista Világszövetség elnöke.

június VI. Pál pápa a *De muneribus episcoporum doctrina* kezdetű motu proprio-jával augusztus 15-i hatállyal jelentősen kiterjesztette a püspökök jogkörét.

július 4. 73 éves korában Budapesten elhunyt Bereczky Albert ny. református püspök, a Zsinat és a Konvent volt lelkes elnöke.

július 10. Vető Lajos evangélikus püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa ügyvezető elnöke, Bartha Tibor, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa elnöke, Kovács Imre, a Baptista Egyház elnöke, Hecker Ádám, a Metodista Egyház szuperintendense, Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsa ügyvezető igazgatója és Berki Feriz a Magyar Ortodox Egyház esperes-adminisztrátora aláírásával a vietnami háborút elítélő és adakozásra ösztönző körlevél szövege a protestáns gyülekezetekhez. — A Tiszáninneni Református Egyházkerület gyülekezetei megünnepelték a gönci zsinat 400. évfordulóját.

július 23. Elhunyt Incze Gábor református lelkész, szerkesztő és kiadó, egyházi író.

július 23–29. Debrecenben tartotta konferenciáját a Keresztyén Eszperantista Nemzetközi Liga.

szeptember 14. A Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciája elrendelte, hogy 1966. november 27-től (advent első vasárnapjától) kezdődően kötelező a népnyelv használata a hívekkel együtt bemutatott szentmiséken. A káptalani misék és az ordinárius által kijelölt misék továbbra is latinul olvastott vagy énekelt misék lehetnek. → 1967. szeptember 13.

szeptember Az *Új Ember* példányszáma 67 ezer, a Vigiliáé 11 200.

október Az ekkor készült összesítés szerint 1950 óta az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség segítségével 115 jelentősebb egyházi műemlék helyreállítása fejeződött be, több mint 300 millió forint állami költséggel.

november 25. Az Apostoli Szentszék hozzájárult a görög katolikus kötelező ünnepek számának csökkentéséhez.

november 27. (Advent első vasárnapja) A katolikus püspöki kar nyomtatott körlevélben közölt határozata alapján a hívekkel együtt bemutatott szentmisét e vasárnaptól kezdve magyarul mondják. Ordináriusi engedéllyel szembe-misézõ oltárt lehet állítani.

november 28.–december 3. Az MSZMP IX. kongresszusa határozata rögzítette: „Az állam és az egyház közötti viszony normális, megfelel az állam, az állampolgárok összessége és a szocializmus érdekeinek. Az egyházak hivatalos vezetése és a papság többsége elismeri

a szocialista államrendet, lehetségesnek és szükségesnek tartja az együttműködést a szocialista állammal, az állam biztosítja az egyházak hitéleti tevékenységét.”

december 1. Elhunyt Czegléd István, a Budapesti Református Teológiai Akadémia volt dékánja, az Újszövetségi Tanszék professzora.

december 8–9. Ülészett a Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinata, amely új egyházi törvénykönyvet alkotott és fogadott el.

december 18. A Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház határozathozó országos közgyűlést tartott, amelyen 147 gyülekezet 151 küldöttel képviseltette magát. A közgyűlés kinyilvánította, hogy bár szervezetileg nem tagjai a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának, de a Szabadegyházak Tanácsa összefogásában készségesen részt vesznek azokban a munkákban, amelyek „szocialista hazánk építését, az általános emberi értékek, különösen a béke ügyét” szolgálják.

december 21. A Liturgikus Konzílium jóváhagyta a régi *Missale Romanum* 15 prefációjának magyar fordítását.

az év folyamán A Szent István Társulat-füzeteként elkezdte a II. Vatikáni Zsinat dokumentumainak kiadását. A sorozat kiadása 1968-ig tartott.

1967

március 6. Meghalt Kodály Zoltán zeneszerző, zenepedagógus, népdalgyűjtő, számos vallásos ihletésű zenemű alkotója.

március 17. A Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciája kimondta az Ország-

gos Egyházművészeti és Műemléki Tanács föllállítását.

március 26. VI. Pál pápa kiadta a *Populorum progressio* kezdetű enciklikáját az ember és a társadalom fejlődéséről.

április 2.

Gitáros énekkel kísért katolikus szentmisét mutattak be Abonyban.

május 11. Megnyílt a református egyház VII. budapesti zsinatának második ülészaka. Kiemelkedő tárgysorozati pontja volt az a gyűlekezetekhez szóló zsinati tanítás, amelyet a debreceni alkotmányozó zsinat 400. évfordulója alkalmából bocsátott ki a jelen zsinat.

május 19–20. Debrecenben megünneptették a református egyház első, 1567. február 19–21-i, Méliusz Péter vezette alkotmányozó zsinatának 400. évfordulóját, amikor a magyar reformátusok csatlakoztak a *II. Helvét Hitvalláshoz* és elfogadták a *Heidelbergi Kátét*. Ebből az alkalomból 20-án díszdoktorrá avatták Egbert Emmen holland, Heinrich E. Hellstern svájci, Jean Kotto kameruni lelkipásztort, Christian G. Baeta ghánai, James I. McCord amerikai professzort, Nagy Gyula erdélyi reformátuspüspököt, Wilhelm Niesel professzort és Albrecht Schönherr generál szuperintendenst az NDK-ból.

május 20. Debrecenben megnyílt a Református Kollégiumi és Egyházművészeti Múzeum.

május 25–26. A Magyarországi Baptista Egyház országos választó közgyűlésén egyházelnökké Laczkovszki János pesterzsébeti, országos alelnökké Nagy József kispesti és Sáhó Miklós kiskőrösi lelkipásztorokat, titkárrá Gerzseny László újpesti lelkipásztort választotta meg. A közgyűlés elfogadta a *Baptista Hitvallást* és a *Baptista Egyházszerkezeti Szabályzatot*.

június 21. A Budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián tanévzáró ünnepséget tartottak. Csak egy hallgató, Ittész János végzett. Mivel búcsúbeszédében nem volt hajlandó Káldy Zoltán püspök betoldását elmondani, ezért Káldy megtagadta a végzett növendék lelkésszé avatását.

június 24. VI. Pál pápa *Sacerdotalis coelibatus* kezdetű enciklikája megerősítette

a papi nőtlenség sokat bíralt intézményét. — Comenius-kiállítás nyílt Sárospatakon, a Tiszáninnen Református Egyházkerület Múzeumában.

július 25. VI. Pál pápa Athenagorasz ökumenikus pátriárkával a phanari Szent György-templomba lépett, mely pillanat történelmi esemény volt a kereszténység történetében.

augusztus 7. A hatóságok letartóztatták Kovács Bálint református lelkészt, a Keresztény Ifjúsági Egyesületek Nemzeti Szövetsége egykori titkárát, és államellenes összeesküvés előkészítése címén bírósági eljárás indult ellene, valamint négy társa ellen. (A külföldi egyházi szervezetek közbenjárására a vád megítélése egyesülési joggal való visszaélésre módosult, ezért félévi szabadságvesztésre ítélték.) → 1991. február 2.

augusztus 20. Rómában fölavatták a Szent István magyar katolikus záródokházat.

augusztus 29. A Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház Egyháztanácsa körlevélben ismertette a Generál Konferencia Egyetemes Európai Tanácskozásának határozatait. A körlevél leszögezte: egyházunk mindig hangsúlyozta a kormányzat iránti lojalitását, és mindig az egyház és az állam hatáskörének elválasztása mellett foglalt állást.

szeptember 13. A Magyar Katolikus Püspöki Kar liturgikus rendelkezései sorában ismertette a Liturgikus Konstitúció végrehajtására alakult Consilium 1967. március 5-i *Instructio de Musica in Sacra Liturgia* című, az egyházi zenéről szóló utasítását, valamint Congregatio Rituum (Rítuskongregáció) 1967. május 25-i, az eucharisztia titkának ünnepeléséről szóló rendeletének végrehajtási utasítását. → október 1.

október 1. A II. Vatikáni Zsinat által elindított általános liturgikus megújulás

újabb lépéseként a Congregatio Rituum (Rítuskongregáció) 1967. május 4-én előírta a mise és a zsolozsma szertartásainak bizonyos változtatását. Magyarországon e naptól kezdve vezették be a módosításokat.

október Az Actio Catholica kiadásában megjelent a *Teológia* című negyedévi folyóirat első száma 4000 példányban. Szerkesztője Radó Polikárp hittudományi akadémiai professzor.

december 6. A katolikus püspöki kar konferenciája – követve a II. Vatikáni Zsinat utasítását – kimondta, hogy 1968-ban minden egyházmegyében létre-

hozandó az Egyházmegyei Papi Tanács. → 1968. március 14.

december 15. VI. Pál pápa január 1-jét béke világnappá nyilvánította.

december 24. A katolikus püspöki kar új-év napján fölolvassandó körlevelében bizalmat előlegezett az új gazdasági reformhoz.

az év folyamán Shvoy Lajos székesfehérvári püspök 40 éves főpásztori jubileumára megjelent az egyházmegye névtára. A plébániák és lelkészségek száma ekkor 166, a lekipásztorkodó pap-ságé 227, nyugdíjas pap 29, külföldre távozott 10, a papnövendékek száma (1966 végén) 19.

1968

január 1. Elhunyt Vargha Tamás református lelkész, költő.

január 25. VI. Pál pápa dekrétuma a bácskai apostoli kormányzóságot Szabadka (Subotica) székhellyel közvetlenül az Apostoli Szentszék alá rendelt püspökség rangjára emelte. Február 8-án Mate Zvekanović apostoli adminisztrátort püspökké nevezte ki. Az egyházmegye katolikus híveinek nagyobb része magyar anyanyelvű.

február 6. A metodista egyház országos presbiter értekezletet tartott. Fő téma: a keresztyén embernek a mai világban való szolgálata és helytállása.

február 25. Az Elnöki Tanács 5/1968. számú határozata Prantner Józsefet, az Állami Egyháziügyi Hivatal elnökét államtitkári rangra emelte.

március 3. (Nagybőjt első vasárnapja) A katolikus püspöki kar konferenciájának határozata alapján a nép részvételével tartott misékben a kánont is magyarul mondják.

március 5–6. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa vendégeként Budapesten tartózkodott Eugene Blake, az Egyházak Világtanácsa főtítkára.

március 14. A katolikus püspöki kar konferenciája elfogadta az egyházmegyében megalakítandó Egyházmegyei Papi Szenátus egységes szabályzatát. (VI. Pál pápa *Ecclesiae Sanctae* kezdetű motu propriójában rendelte el az egyházmegyei papi szenátusok fölállítását, hogy azok hathatósan támogassák tanácsokkal a püspököket egyházmegyéjük kormányzásában.) → 1983. március 13–14.

április 22–26. Budapesten ülésezett a Lutheránus Világszövetség keretébe tartozó Európai Kisebbségi Egyházak konferenciája. A megnyitó istentiszteletet a Bécsi kapu téri evangélikus templomban tartották, Ottlyk Ernő püspök hirdette az igét.

május 30. A Magyarországi Baptista Egyház országos beszámoló közgyűlést tartott Budapesten.

július 4–19. Az Egyházak Világtanácsa a svédországi Uppsalában tartotta IV. közgyűlését. A magyarországi protestáns egyházak képviselőiben Bartha Tibor püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa elnöke, Káldy Zoltán evangélikus püspök,

alelnök, Bakos Lajos református püspök, Ottlyk Ernő evangélikus püspök, Laczkovszki János, a baptista egyház elnöke, Palotay János, a Szabadegyházak Tanácsa ügyvezető igazgatója, Pálffy Miklós, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa főtitkára, Tóth Károly, a Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodája Külügyi Osztálya vezetője, Varga Zsigmond és Huszti Kálmán teológiai professzorok jelentek meg. A közgyűlés Bartha Tibor és Káldy Zoltán püspököket újabb hat évre megválasztotta a Központi Bizottságba. Az ökumenikus kérdésekkel foglalkozó bizottságnak Ottlyk Ernő püspök, a társadalmi kérdésekkel foglalkozó bizottságnak Nagy Gyula professzor, a nemzetközi kérdésekkel foglalkozó bizottságnak Tóth Károly zsinati osztályvezető, a Hit és Egyházszervezeti bizottságnak Vályi Nagy Ervin lelkész lett a tagja.

július 6. A Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciája a katolikus egyház anyagi helyzetével foglalkozott. Kérelemmel fordult a kormányhoz, hogy az eddigi államsegélyt az 1950. évi megállapodásban rögzített időpontra (1970) túl is elnyerhesse. → december 8.

július 25. VI. Pál pápa *Humanae vitae* kezdetű enciklikája a keresztény házasságról és a születésszabályozásról szólt. (A házasságot fölbonthatatlannak [szentségnek] nyilvánította; a keresztényeknek erkölcsileg megtiltotta a születésszabályozást [a mesterséges fogamzásgátlást], mert azt eleve az élet és a leendő élet kioltásának minősítette.)

augusztus 21. A Magyarországi Unitárius Egyház jubiláris zsinati közgyűlést tartott az egyház alapítása, valamint a vallás- és lelkiismereti szabadság 1568. évi tordai országgyűlésen történt törvénybe iktatása 400. évfordulója alkalmából. (Az Állami Egyházügyi Hivatal a zsinat engedélyezésével elismerte,

hogy a Magyarországi Unitárius Egyház kör átalakult azzá, ami 1949 óta de facto volt: Magyarországi Unitárius Egyházzá.)

szeptember 6. VI. Pál pápa a hajdúdorogi görög katolikus püspök joghatóságát ideiglenes jelleggel a miskolci apostoli kormányzóság kivételével az ország összes görög katolikus hívőjére kiterjesztette. → október 1.

szeptember 25. A katolikus püspöki kar konferenciája nyilatkozatot adott ki a csehszlovákiai bevonulás kapcsán. (Idézte VI. Pál pápát, aki elítélte az idegen hatalmak katonai beavatkozását. A nyilatkozat egyidejűleg ismételt állást foglalt a szocializmus mellett, s a csehszlovák események kapcsán a béke veszélyeztetettségére figyelmeztetett.)

október 1. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök nyilvánosságra hozta VI. Pál pápa rendelkezését püspöki joghatóságának kiterjesztéséről. → december 4.

október 17. A Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága békegyűlést tartott a Budapesti Evangéliumi, Ortodox, Izraelita és Unitárius Egyházak részvételével. A békegyűlésen Káldy Zoltán evangélikus püspök elnökölt.

december 4. A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről.

december 5. A Szabadegyházak Tanácsán belül együttműködő tagegyházak (Baptista Egyház, Hetedik Napi Adventista Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Községe, Isten Egyháza, Metodista Egyház, Óskeresztyén Felekezet, Keresztyén Testvérgyülekezet, Szabadkeresztyén Gyülekezetek és más evangéliumi közösségek) lelkészei és prédikátorai a budai baptista imateremben ünnepi gyűlést tartottak az állam és az egyházak közötti egyezmény 20. évfordulója alkalmából.

december 8. A sajtóban hivatalos közlemény jelent meg arról, hogy a kormány

az egyházaknak folyósított államsegélyt 1974 végéig biztosítani kívánja.

december 20. Elhunyt Mihelics Vid publicista, 1934–1940 között a *Katolikus Szemle* szerkesztője, 1945-től az *Új Ember* munkatársa, 1963 végétől a *Vigilia* szerkesztője.

az év folyamán Budapesten bemutatták az *Egy ember az örökkévalóságnak* című filmet Morus Tamásról. — Ausztriában megjelent a magyar papság számára szerkesztett *Szolgalat* című időszaki, később negyedévi kiadvány első száma. Szerkesztője Marosi László.

1969

január 25. A *Népszabadság* hasábjain Horváth József aláírással *Állam, egyház, ideológia* című tanulmány jelent meg, amely szerint az állam és az egyházak viszonya abban az ütemben rendeződött, ahogyan az egyházak vezetői tudomásul vették a szocialista társadalmi rend létét.

február 14–17. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa meghívására Budapesten tartotta alakuló ülését az Európai Egyházak Konferenciájának kettes bizottsága. A tanácskozás témája: az egyház szolgálata a társadalomnak. A bizottság elnökké választotta Nagy Gyula evangélikus teológiai professzort.

február 20. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök Timkó Imre kanonokot, a Hit-tudományi Akadémia professzorát szórványhelynökké nevezte ki. → 1980. július 17.

március 20. A katolikus püspöki kar konferenciája elhatározta, hogy bizottságot küldenek ki a katolikus egyház és az állam részéről kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdések tanulmányozására. Ugyanekkor megtárgyalta a Püspökkari Titkárság föllállítását is.

április 4. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a felszabadulás 24. évfordulója alkalmából nyolc egyházi személyt tüntetett ki. A Munka Ér-

demrend arany fokozatát kapta Hamvas Endre ny. kalocsai érsek, Káldy Zoltán evangélikus püspök és Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsa ügyvezető igazgatója.

április 6. A Rítuskongregáció közreadta az új *Ordo Missae*t.

május 22. A Magyarországi Baptista Egyház országos közgyűlést tartott.

szeptember 16. Megalakult az Esztergom Főegyházmegyei Papi Szenátus. (Alapszabályzatát 1968. március 14-én fogadta el a katolikus püspöki kar.)

szeptember 17. Meghalt Nagy Barna református teológiai professzor, tudományos kutató.

szeptember 17–21. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa meghívására Siófokon és Budapesten tartotta évi rendes ülését az Európai Evangéliumi Információs Munkaközösség, amelyre az európai országokból mintegy 400 egyházi újságíró érkezett. A tanácskozás főtémája: Az egyház szolgálata Kelet és Nyugat között.

szeptember 22. Meghalt Uray Sándor református lelkész, egyházi író.

november 23. Az Országos Magyar Cecília Társulat budapesti egyesített kórusai mintegy kétezer énekessel ünnepi szentmisén együtt énekeltek a Szent István-bazilikában. A szentmisét Zemplén György c. püspök celebrálta.

1970

február 1. Szegényen és elfeledve Budapesten elhunyt Cavallier József, a Magyar Szent Kereszt Egyesület volt elnöke, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter.

március 19. A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa nyilatkozatban közzöntötte a felszabadulás 25. évfordulóját.

április 4. A Magyar Népköztársaság Zászlórendje I. fokozatát adományozták Balogh István római katolikus plébánosnak, volt miniszterelnökségi államtitkárnak.

május 1. Szabó Imre esztergomi apostoli kormányzó a Szentszék felhatalmazása alapján a magyarországi ordináriusok között elsőként adott általános engedélyt, hogy a hívek a vásár- és ünnepnapok előestéjén is eleget tehessenek a szentmisén való részvétel kötelezettségének.

július 12–18. Tokióban Baptista Világkongresszust rendeztek. Magyarországot Laczkovszki János egyházelnök, Nagy József és Sáhó Miklós országos alelnökök, valamint Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsának elnöke képviselte. A Baptista Világszövetség 12 választott alelnöke egyike Laczkovszki János egyházelnök lett.

július 23. A katolikus püspöki kar körlevele a Szent István király születésének ezeréves évfordulóján kezdett jubileumi évre.

augusztus 9. Az *Új Ember* jubileumi számot adott ki a lap fennállásának 25. évfordulója alkalmával.

augusztus 20. A katolikus püspöki kar a Szent István-bazilikában koncelebrált szentmisével megnyitotta a Szent István-évet. Az evangélium után fölolvasták VI. Pál pápa levelét a magyarországi hívekhez.

szeptember 10–11. Tiltott szervezkedés vádjával regnumos atyákat (Hagemann Frigyes, Túry Lajos, Somogyi István, Katona István) tartóztattak le. → 1971. április 26.–május 31.

november 8. Pannonhalmán a Szerzetes Papok Otthonában elhunyt P. Kerkai Jenő jezsuita szerzetes, a Katolikus Agrárfűzési Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) egykori országos elnöke.

november 25. Káldy Zoltán evangélikus püspök, alelnök, Szamosközi István református püspök, alelnök, Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsa alelnöke és Pálffy Miklós evangélikus teológiai professzor főtitkár aláírásával a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa nyilatkozatban tiltakozott, hogy az amerikai légierő 1970. november 21-én több kötelékben bombatámadást intézett a Vietnami Demokratikus Köztársaság területe ellen.

november 26. Meghalt ifj. Bartók György református egyetemi tanár, filozófus és filozófiatörténész.

november 29. A katolikus püspöki kar a néppel mondott misében kötelezővé tette a megújított magyar nyelvű miserendet, miután megjelent a *Misekönyv*.

december 16. Életének 55. évében elhunyt R. Filep Imre, 1968 óta a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke.

december A Szent István Társulat kiadásában megjelent az új magyar nyelvű *Misekönyv* (1969 évszámmal), és az új hittankönyv-sorozat első kötete, *A mennyei atya szeret minket* címmel az 5-6 éves gyermekek számára. Megjelent az esztergomi főegyházmege 1970. évi magyar nyelvű sematizmusa.

1971

január 22. A Német Szövetségi Köztársaság pénzügyminisztere és a Nácizmus Magyarországi Üldözöttei Országos Érdekvédelmi Szervezete megállapodott, hogy az NSZK globális kártalanításként a Bundesrückerstattungsgesetz (Visszaszolgáltatási Törvény, mely 1957-ben szabályozta a nácizmus által politikai, faji vagy vallási szempontból üldözöttektől elvett javak visszaszolgáltatását) alapján bejelentett kártalanítási igények kielégítésére 100 millió márkát fizet. (A kártalanítási igények rendezéséről a kormány 2/1971. számú rendelete intézkedett.)

január 28. A katolikus püspöki kar zsoltárfordítási pályázatot hirdetett. (Kerekes Károly ciszterci szerzetes és Lőrinc Imre plébános nyerték el a megbízatást a zsoltárok és kantikumok fordítására.)

április 16. Péter János külügyminisztert fogadta VI. Pál pápa.

április 26.–május 31. Bimbó István tanácselnök vezetésével a Budapesti Fővárosi Bíróság a harmadik regnum-pert tárgyalta. Összeesküvésben való részvétel büntette vádjával az I. r. Hagemann Frigyes vádlottat 5 év, a II. r. Túry Lajost 3 év 6 hónap, a III. r. Somogyi Sándort 4 év, a IV. r. Katona Istvánt, 2 év 6 hónap szabadságvesztésre, egyesületi joggal való visszaélés büntette vádjával az V. r. Duskár Balázst 10 hónapi, Hegyi Veronikát 6 hónapi, (3 év próbaidőre felfüggesztett) szabadságvesztésre ítélte. (A Legfelsőbb Bíróság az 1972. január 18–19-én tartott fellebbezési tárgyalásán a büntett minősítése változott, a kiszabott büntetés csak annyiban, hogy míg az I., II., III. és IV. r. vádlottaknak fegyházban, addig az V. r. vádlottnak fogházban kellett kitölteni büntetését.) → 1991. május 9.

május 3. Bécsben elhunyt Léopold Antal

esztergomi kanonok, a Főszékesegyházi Könyvtár, a Főkáptalani Levéltár és a Keresztény Múzeum volt prefektusa, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

május 14. VI. Pál pápa *Octogesima adveniens* kezdetű apostoli levelében összefoglalta a szociális kérdésről vallott fölfogását. (Az egyház csak a társadalmi-gazdasági változások reális számbavételével adhat válaszokat a kor kérdéseire. Ezért el kell ismerni a társadalmi fejlődés többféle alternatíváját, beleértve a szocialista utat is.)

május 16. Miklós Imrét kinevezték az Állami Egyházügyi Hivatal elnökévé.

május 21. Újabb egyezmény aláírására került sor a magyar kormány és az Apostoli Szentsték között. Tartalmát nem hozták nyilvánosságra.

május 23. A Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa rendkívüli ülésén korszerűsítették az egyházi törvényeket. 1. törvény: A Magyarországi Unitárius Egyház hatóságai és tisztviselői (A régi Szervezeti Törvény egyházközi, egyházköri és egyetemes egyházi hatóságokat és tisztviselőket írt elő, az új egyházközi és egyetemes egyházi hatóságokat és tisztviselőket működtet. Megszűnt az egyházkör [esperesség] és az egyházköri tisztségek. A törvény meghatározza az egyházközség tagjainak jogait és kötelességeit, deklarálja az egyházközség autonómiáját, a püspök és a főgondnok hűségesköt köteles tenni az Elnöki Tanács elnökének); 2. törvény: a Magyarországi Unitárius Egyház lelkészeinek és énekvezéreinek választásáról és kinevezéséről; 3. törvény: a Magyarországi Unitárius Egyház Nyugdíjtanácsának szabályzata.

május 27–28. A Hetedik Napi Adventista Egyház Budapesten országos vezetőségválasztó konferenciát tartott. Egyházelnöknek Szakács Józsefet, titkárnak Zárka Dénest választották meg.

június 2. A kormány 23/1971. számú rendelete az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról. 1. §: a katolikus, református, evangélikus egyházi, valamint az izraelita felekezeti állások betöltését, áthelyezést, felmentést az említett egyházakkal kötött megállapodások szabályozzák; 2. §: bizonyos egyházi állások esetében az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke szabályozza a szükséges állami hozzájárulás módját; 3. §: hatályát veszítette a 18/1959. számú kormányrendelet. → október 15.

június 16. A Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciája elhatározta, hogy az áldozócsütörtök ünnepét megelőző eddigi keresztjáró napok helyett ezen-től évközben négy alkalommal (újévkor, a nagyböjt előtti ún. farsangvasárnapon, április és augusztus utolsó vasárnapján) legyenek könyörgő és hálaadó napok.

július 15. Az Apostoli Szentoszónék Egyházi Közügyek Tanácsa föloldotta Beresztóczy Miklóst, Horváth Richárdot és Várkonyi Imrét a kiközösítés alól, amit politikai szereplésükkel vontak magukra. (A döntést október 13-án hozták nyilvánosságra.)

augusztus 20. A Szent István-év záróünnepségeit tartották a budapesti Szent István-bazilikában, az ország székesegyházaiban és számos templomban.

augusztus Az új hittankönyv-sorozatban megjelent az *Elsőáldozók hittankönyve*.

szeptember 9. Az Apostoli Szentoszónék és a magyar kormány megállapodott Mindszenty József távozásának feltételeiről. (Mindszenty bíboros a Vatikánba távozzhat, a jövőben tartózkodnia kell attól, hogy beavatkozzék a magyar

katolikus egyház életébe, hogy ellenségesen nyilatkozzék vagy tevékenykedjen a Magyar Népköztársaság és kormánya ellen.) → szeptember 28.

szeptember 28. Reggel fél 9-kor Mindszenty József bíboros eltávozzhatott a budapesti amerikai követségről, és a bécsi pápai nuncius gépkocsiján elhagyta Magyarországot. Az Elnöki Tanács kegyelemben részesítette, és megszüntette ellene a büntetőeljárást.

október 1. Az Apostoli Szentoszónék Egyházi Közügyi Tanácsa értesítette Ijjas József kalocsai érseket, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnökét, hogy a püspöki kar kérésére megszüntette a papok politikai tevékenységét tiltó rendelkezésének hatályát, az abban megfogalmazott jogot a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciára ruházta. (A döntést október 13-án hozták nyilvánosságra.)

október 2. Kádár János, az MSZMP KB első titkára Tolna megyei látogatásán nyilvánosan bejelentette Mindszenty József bíboros távozását.

október 15. Az Állami Egyházügyi Hivatal 1/1971. számú rendelete a 23/1971. kormányrendeletben meghatározott egyházak esetében szabályozta az egyházi állások betöltését. „1. §. A Magyarországi Unitárius Egyház püspökei és főgondnokai, a görögkeleti (pravoszláv) egyházak vezető egyházi tisztviselőinek (püspöki, helynöki, adminisztrátori), valamint a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa elnökének állására történő választás (kinevezés) vagy felmentés érvényességéhez az Állami Egyházügyi Hivatal előzetes hozzájárulása szükséges.” 2. §. Az országos vezető tisztviselők választásához (kinevezéséhez) vagy felmentéséhez előzetes állami hozzájárulás nem kell, de a tényt 15 napon belül jelenteni kell az Állami Egyházügyi Hivatalnak. Ha az újabb 15 nap múlva nem tesz észrevételt, a bejelentést tudomásul

vette; 3. §. Az egyházi állások betöltői esküt tartoznak tenni.

október 23. Mindszenty József bíboros Rómából Bécsbe érkezett, és lakhelyéül a Pázmáneumot választotta.

október 30. Az Apostoli Szentszék a trianoni békében Jugoszláviához csatolt baranyai háromszög plébániáit a pécsi egyházmegyéről leválasztotta és a diakovói püspökséghez csatolta.

október 31. A Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa püspöknek Ferencz Józsefet, főgondnoknak ifj. Bartók Bélát, a teológiai intézet igaz-

gatójának Győrfi Istvánt választotta. A zsinat egyidejűleg 12 egyházi tanácsost is megválasztott.

december 9. A katolikus püspöki kar fölterjesztette Rómába a papképzésre vonatkozó tervezetét *Renovatio Institutionis sacerdotalis in Seminariis Hungariae* címmel. → 1972. június 13–14.

az év folyamán A katolikus püspöki kar kiadta és kötelezően életbe léptette a II. Vatikáni Zsinat rendelkezései szerint elkészített *Ordo celebrandi matrimonium – A házasságkötés szertartása* című új magyar szertartáskönyvet.

1972

január 27–28. A Magyarországi Baptista Egyház országos választó közgyűlésén elnöknek Lackovszki Jánost, alelnököknek Mészáros Kálmánt és Révész Lászlót, országos titkárnak Gerzsenyi László lelkipásztort választották meg.

április 14. Elhunyt Módis László, debreceni református teológiai tanár.

május 18–27. Ijjas József kalocsai érsek vezetésével 300 fő zárandokolt Rómába.

június 10. VI. Pál pápa Dudás Miklós hajdúdorogi görög katolikus püspököt kinevezte a Keleti Kánonjogi Kódex Pápai Revíziós Bizottságába.

június 13–14. A püspöki kar konferenciája tudomásul vette, hogy a Szentszék jóváhagyta a papképzés reformjára vonatkozó tervezetét. (1972. szeptember 1-jétől kezdték bevezetni a reformot.)

július 17. A hajdúdorogi káptalan és a Miskolci Exarchatus Konzultori Testülete Timkó Imrét választotta helynöknek.

augusztus Timkó Imre kormányzó helynök az exarchatus élére Gulovics Andor mucsonyi paróchust kancellárrá nevezte ki. Az exarchatus székhelye: Mucsony.

szeptember Egerben megtartották az első római katolikus hitoktatói lelkigyakorlatot. Téma: a mai katekézis a hitoktató és a hittanulók szemszögéből.

szeptember 14. Apostoli szentszéki rendelkezés törölte el a papszentelést megelőző tonzúra szertartást, a kisebb rendeket és a szubdiakonátust. Megmaradt a lektor és az akolitus tisztsége, amelyet hívó (világi) férfiak is megkaphatnak. (A rendelet 1973. január 1-jén lépett életbe.)

október 28. A Magyarországi Református Egyház és a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa képviselői megállapodtak, hogy 1973-tól kezdődően az Evangéliumi Pünkösdiek öt lelkész-képzőt végzett hallgatója is akadémiai oklevelet szerezhet a Debreceni Református Teológiai Akadémián.

november 12. Életének 61. évében elhunyt Pálfi Miklós evangélikus lelkész, teológiai professzor, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtákará.

november 15. Az Evangélikus Teológiai Akadémia tiszteletbeli doktorává avatta Bartha Tibor református püspököt, az Egyetemes Zsinat és a Magyar-

országi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnökét.

december 2. Cserháti József pécsi püspök, a püspöki kar titkára engedélyezte az új magyar katolikus Biblia kinyomtatását. → 1976. az év folyamán

december 30. Casaroli bíboros közbenjárására kegyelemmel szabadult Tabódy István székesfehérvári egyházme-

gyei római katolikus lelkész, akit 1961 nyarán kémkedés, hazaárulás, államellenes szervezkedés vádjával 12 évi börtönre ítélt a Bimbó-tanács. (1945 után Tabódy István több mint 18 évet töltött börtönben.)

az év folyamán Megjelent az új hittankönyv-sorozat harmadik kötete, a *Keresztény élet*, 9-10 éves gyermekek számára.

1973

március 13. A katolikus püspöki kar az Apostoli Szentszék felhatalmazása alapján módosította a parancsolt ünnepek rendjét. 1973 húsvétjától kezdve karácsony, újév és Nagyboldogasszony ünnepe továbbra is érintetlen maradt; vízkereszt, áldozócsüdtörtök és úrnapija ünneplését az ünnepet követő vasárnapra kell áthelyezni. Péter és Pál apostolok napja, Mindenszentek és a Szeplőtelen Fogantatás ünnepe megszűnt parancsolt ünnep lenni. Ezeken az ünnepeken és a régi tanácsolt ünnepeken legalább este ünnepi szentmisét kell mondani homíliával.

március 25. Az egri és a hajdúdorogi káptalani helynökök közös körlevelet intéztek a latin és görög szertartású papsághoz.

március 29. Életének 68. évében elhunyt Zemplén György, az esztergomi ordinárius segédpüspöke, hittudós, a Központi Papnevelő Intézet rektora. (Április 6-án a zirci apátsági templomban temették.)

április 10. Asconában meghalt a temesvári születésű Kerényi Károly, klasszika-filológus, vallástörténész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

május 4. Megnyílt az állami és egyházi költséggel felújított esztergomi Keresztény Múzeum.

május 7–9. Siófokon tartotta ülését az

Európai Egyházak Konferenciájának elnöksége.

június 2. Szegeden felavatták a baptista egyház Martin Luther King kápolnáját.

július 20–22. A Magyarországi Metodista Egyház közgyűlése jóváhagyta az átdolgozott Szervezeti Szabályzatot.

augusztus vége Római katolikus hitoktatói lelkigyakorlatot tartottak Győrben. Téma: a pap felelőssége a hitoktatásban.

szeptember 1. Meghalt Beresztóczy Miklós esztergomi kanonok, az Elnöki Tanács alelnöke, a papi békemozgalom legismertebb alakja.

szeptember 5–9. A Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház fennállásának 75. évfordulóját ünnepelte.

november 29. A Magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa Budapesten ünnepi ülést tartott az állammal kötött szerződés 25. évfordulója alkalmából.

december 6. A Szabadegyházak Tanácsa tagegyházai emlékünnepeket tartottak az 1948-ban kötött egyezmény 25 éves jubileuma tiszteletére.

december 8. VI. Pál pápa levélben szólította föl Mindszenty József bíborost az esztergomi érseki székről való lemondásra, ami elől Mindszenty elzárkózott.

december 18. VI. Pál pápa egyházjogilag üresnek nyilvánította az esztergomi érseki széket, s ezzel a lépéssel lehető-

ség nyílt annak újbóli betöltésére. → 1974. február 5.

az év folyamán A katolikus püspöki kar közreadta a II. Vatikáni Zsinat irányelvei szerint elkészített *Ordo baptismi*

parvulorum, a gyermekkeresztesítés szertartása című könyvet, kiegészítve a felnőttkeresztesítés, a bérmlás és a befogadás szertartásával. Bevezetése legkésőbb 1974. január 1-jéig volt kötelező.

1974

január 3. Életének 72. évében elhunyt Szabó László ny. lekipásztor, a Magyarországi Baptista Egyház és a Szabadegyházak Tanácsa volt elnöke.

január 6. Az amerikai Buffalóban 90 éves korában elhunyt Slachta Margit nővér, 1920-ban, majd 1947-ben a Keresztény Női Tábor parlamenti képviselője, a Szociális Testvérek Társasága alapítója.

január 8. Elhunyt Budai Gergely református teológiai tanár, bibliafordító.

január 19. Életének 71. évében elhunyt Thury Lajos, a Magyar Ókatolikus Egyház vezetője.

február 2. VI. Pál pápa Lékai László c. püspököt, veszprémi apostoli kormányzót esztergomi apostoli kormányzóvá nevezte ki.

február 5. A Vatikán nyilvánosságra hozta az esztergomi érseki szék üressé nyilvánításának tényét.

április 3. Egyházi személyek magas állami kitüntetésben részesültek. (Káldy Zoltán evangélikus püspök, Horváth Richárd, az Országos Béketanács katolikus bizottsága főtítkára a Magyar Népköztársaság Zászlórendje I. fokozata, Bakos Lajos dunántúli református püspök, Cserhádi József pécsi megyéspüspök, Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsa elnöke, Seifert Géza, a Magyar Izraeliták Országos Képviselői elnöke, Várkonyi Imre c. prépost-kanonok, az Actio Catholica országos igazgatója a Magyar Népköztársaság Zászlórendje II. fokozata, Ferencz József unitárius püspök, Vető Lajos ny.

evangélikus püspök a Munka Érdemrend arany fokozata, Grünwalszky Károly evangélikus lelkész, Hajdú Péter református lelkész, Huszti Kálmán református teológiai professzor, Karner Ágoston evangélikus egyetemes főtítká, Komjáthy Aladár református esperes és Magyar Ferenc, az *Új Ember* felelős szerkesztője a Magyar Népköztársaság Zászlórendje III. fokozata kitüntetést kapta.)

május Budapesten megnyílt az új örmény katolikus kápolna és lelkési hivatal a XI. kerületi Orlay u. 6. szám alatt.

június 2. A hazai katolikus sajtó először írt a karizmatikus megújulásról: Pénzes Balduin az *Új Ember*ben ismertette Leo Jozef Suenens bíboros nyilatkozatát.

július 7. Uhl Antal prépost-plébánosnak aranymiséje alkalmából VI. Pál pápa Villot bíboros államtitkár útján üdvözlő táviratot és apostoli áldását küldte. Másnap a Vatikáni Magyar Rádió ismertette az üldözések idején tanúsított helytállását.

szeptember 12. A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki a szórványban élő görög katolikus hívek lelki gondozásáról.

szeptember 25. Budapesten fölavatták az Evangélikus Teológiai Akadémia új épületét.

szeptember 30.–november 3. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának meghívására Magyarországon tartózkodott és a bolgár–magyar egyházi, művészeti, kulturális és törté-

nelmi kapcsolatokra vonatkozó kutatást folytatott a Bolgár Ortodox Egyház héttagú történész kutatócsoportja.

szeptember Római katolikus hitoktatói lelki gyakorlatot tartottak Egerben *A szentév és a bűnbocsánat szentsége* című témáról.

november 14. Megegyezt az Állami Egyházügyi Hivatal és a katolikus püspöki kar a hitoktatás további szabályozásáról. (Templomi hitoktatást csak a templomokban és más, istentisztelekre fenntartott helyiségekben, szükség esetén, így télen, sekrestyében hetenként kétszer egy-egy órában szabad tartani, az egyiket vasárnap diák-

mise után, a másikat hétköznapi. A tíz év alatti és feletti tanulókat külön lehet oktatni. Ha a résztvevők száma a 35–40-et meghaladja, a csoport megosztható. Minden oktatóeszköz megengedett, hasonlóképpen liturgikus formák, közös ima, ének, párbeszéd. Az oktatás ideje és helye, úgy mint az elsőáldozási és bérnálási oktatásé, minden év október 15-ig jelentendő az illetékes helyi tanácsnál.) → 1975. január 15.

november 23. A Magyar Ortodox Adminisztrátúra ünnepi közgyűlése annak az alkalmából, hogy 25 évvel ezelőtt a magyarországi ortodox keresztények csatlakoztak a moszkvai patriarchátushoz.

1975

január 15. Életbe lépett a templomi hitoktatást szabályozó 1974. november 14-i megállapodás.

március 11. A katolikus püspöki kar közös körlevelet adott ki a felszabadulás 30. évfordulójára. Ebben megállapította: „Hazánkban a három évtized alatt döntően és nagyrészt megvalósultak a »mai ember vágyai«... Az egyház a néppel együtt megtalálta helyét a szocialista társadalomban.”

április 27. Az *Új Ember* hasábjain beszámoló jelenik meg az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség 18 évi templomhelyreállító munkájáról.

május 6. 83 éves korában Bécsben elhunyt Mindszenty József bíboros, volt esztergomi érsek.

május 15. Az ausztriai Mariazellben a kegytemplom Szent László mellékkápolnájában eltemették Mindszenty József bíborost.

június 1. A Magyarországi Evangélikus Egyház a fővárosi Deák téri templomban megemlékezett azokról a protestáns prédikátorokról és tanítókról,

akiket hitük miatt 1675-ben nápolyi gályarabságba hurcoltak.

június 14. A 17/1975. MT számú rendelet a társadalombiztosításról szóló 1975:II. törvény végrehajtásáról. 72. §: közszolgálati időnek számít a Nem Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézete tagjaként, kivéve a szerzetesrendi tagoknak az 1950. február 1-je előtt eltöltött idő; 135. §: szerzetesrendi tagjának az 1948. június 16-át megelőző pedagógus munkakörben eltöltött idő akkor minősül közszolgálatinak, ha az állami szolgálatba történt átminősítést elfogadta. Ha nem fogadta el, csak akkor, ha: 1. 1948. június 16-át követően öt éven belül munkaviszonyba lépett; 2. legalább egy éven át pedagógusként dolgozott; 3. 1957. június 1-jén pedagógusként állt munkába. A nem pedagógusként dolgozott szerzetes munkában eltöltött ideje akkor közszolgálati, ha túlnyomórészt nem szerzetesrendi tagok részére végzett munkát, s ha állami munkaviszonyba lépett.

augusztus 6. Életének 93. esztendejében elhunyt Ravasz László, a református egyház kiemelkedő alakja, volt püspök. (Augusztus 13-án a farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.)

szeptember 1–5. Az egri negyedik római katolikus hitoktatói lelkigyakorlat témája: a templomi és a családi hitoktatás.

szeptember 8–16. Ijjas József kalocsai érsek vezetésével 230 világi hívő, 70 pap, 40 papjelölt és újmisé pap, továbbá 10 püspök római zarándoklaton vett részt.

szeptember 23. A magyar katolikus béke-mozgalom 25. évfordulóját ünnepelték a budapesti Szent István-bazilikában és az Országházban.

október 18. Békéscsabán baptista imaházat avattak.

október 31. Bartha Tibor püspök fölszentelte a debreceni Nagyerdőn épült református templomot, amelyet az 1968-ban meggyilkolt Martin Luther King

Nobel-díjas baptista lelkipásztorról neveztek el.

november 13. Lázár Györgyöt, a minisztertanács elnökét magánkihallgatáson fogadta VI. Pál pápa.

november 15. Nagykerekiben baptista imaházat avattak.

december A Szent István Társulat kiadásában megjelent *A Vatikáni Zsinat tanítása, A zsinati döntések magyarázata és okmányai* című mű. Szerkesztették: Cserhádi József pécsi és Fábián Árpád szombathelyi püspökök.

az év folyamán IV. Károly, az utolsó magyar király szerepelt a boldoggá avatási eljárásra várók listáján. — Megjelent az új hittankönyv-sorozat ötödik kötete: *Hitünk és életünk* (12 éven felülieknek). — A katolikus püspöki kar közreadta a II. Vatikáni Zsinat rendelkezései - szerint átdolgozott *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása* című füzetet. Használatát 1975. március 30-ig kellett bevezetni.

1976

február 10. Az Elnöki Tanács hozzájárulása után VI. Pál pápa Lékai László apostoli kormányzót esztergomi érseké nevezte ki.

február 14. VI. Pál pápa Ijjas József kalocsai érseket pápai trónállóvá nevezte ki.

február 24. Lékai László megtartotta esztergomi székfoglalóját.

március 29. VI. Pál pápa Lékai László esztergomi érseknek átadta az érseki palliumot és magánkihallgatáson fogadta.

április 22. VI. Pál pápa Lékai László esztergomi érseket bíborossá nevezte ki. (Ennek tényét április 27-én hozták nyilvánosságra.) — A *Magyar Közönyben* megjelent az 1976:8. számú törvényerejű rendelet az ENSZ Kögyűlése XXI. ülészakán, 1966. decem-

ber 16-án elfogadott *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről*. 18. cikke ismételten rögzítette a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, valamint azt, hogy a szülő, illetve a törvényes gyám joga, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák. 19. cikk: nézetei miatt senki sem zaklatható.

május 21. A svájci Weinfeldenben elhunyt Ikvey László munkásmozgalmi lelkipásztor, a Katolikus Ifjúságok Országos Egyesületének egykori főtitkára.

május 24. VI. Pál pápa bíborossá kreálta Lékai László esztergomi érseket.

május 28. Elhunyt Seifert Géza, a Magyar

Izraeliták Országos Képviselőlete és a Budapesti Izraelita Hitközség elnöke.
június 25. Ifj. Bartók Béla főgondnok és Ferencz József püspök a Magyarországi Unitárius Egyház Elnökségi Tanácsa nevében köszöntötték Miklós Imre államtitkárt az Állami Egyházügyi Hivatal fennállásának 25. évfordulója alkalmából.

augusztus 1–8. Lékai László bíboros érsek vezetésével 11 tagú magyar küldöttség vett részt a philadelphiai XLI. Eucharisztikus Világkongresszuson. Utána Lékai bíboros észak-amerikai magyar plébániákat látogatott.

augusztus 6. Először fordult elő, hogy Kiszely Károly teológushallgató személyében katolikus ember nem vállalta a fegyveres katonai szolgálatot, s inkább letöltötte a büntetésként kirótt 33 hónap szabadságvesztést. (Szabadulása után, 1987-ben emigrált.)

szeptember 1. Budapesten fölavatták az Evangéliumi Pünkösdiek Közössége Gizella úti székházát és kápolnáját.

szeptember 15. Timkó Imre hajdúdorogi püspököt VI. Pál pápa kinevezte a Keleti Kánonjogi Kódex Pápai Revíziós Bizottság tagjává.

szeptember 15–20. Az Európai Baptista Szövetség Budapesten ülésezett.

szeptember Az egri római katolikus hitoktatói lelkigyakorlat témája: liturgikus katekézis.

december 1. A katolikus püspöki kar elnöke jóváhagyta az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ szabályzatát.

december 15. Szabadon bocsátották a fegyveres katonai szolgálat megtagadásáért elítélt Jehova-tanúit, reformadventistákat, nazarénusokat. (Az ugyanezért elítélt katolikusokat nem.)

az év folyamán Megjelent az új magyar bibliafordítás, amely 1972-ben készült. Fordították: Gál Ferenc, Gál József, Gyürki László, Kosztolányi István, Rosta Ferenc, Szénási Sándor, Tarjányi Béla. — Megjelent az új hittankönyvsorozat negyedik kötete *Az üdvösség története* 10–12 éveseknek és a *Kis magyar uzuális*.

1977

január 20. Utolsó ülését tartotta az 1964. április 1-jén megnyílt VII. budapesti református zsinat. Határozatot hozott az új bibliafordításról, a Debreceni Kollégium felújításáról és több közegyházi építkezésről.

január 21. Megnyílt a református egyház VIII. budapesti zsinata. Egyházi elnökévé Bartha Tibor püspököt, világi elnökévé Zsebők Zoltán főgondnokot, egyházi alelnökévé Ráski Sándor püspököt, világi alelnökévé Esze Tamás főgondnokot választotta. → 1981. november 11.

február 15. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa egyetértését fejezte ki a koreai politikai pártok és

szervezetek 1977. január 25-i kiáltványával, amely az ország újraegyesítését célozta.

március 18. Az Állami Egyházügyi Hivatal 1/1977. határozata 1977. március 16-i hatállyal törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánította a Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezeteket. (Engedélyezték számukra a fegyver nélküli katonai szolgálatot.)

április 10. Budapesten felszentelték a Farkasréti új római katolikus templomot.

április 14. VI. Pál pápa ad limina látogatáson fogadta a magyar katolikus püspöki kar tagjait.

május 4. Megkezdődött a református egy-

ház szeretetintézményének, a Schweizer Albert Otthonnak az építése.

május 17. Megalakult az Országos Katechetikai Bizottság konzultációs irodája, amelynek feladata a hitoktatással kapcsolatos teendők szervezése, hittankönyvek íratása volt.

június 9. Kádár János, az MSZMP első titkára látogatást tett a Vatikánban. VI. Pál pápa Agostino Casaroli érsek, az egyházi közügyek tanácsának titkára társaságában fogadta őt, feleségét és Puja Frigyes külügyminisztert. (Az egyórás megbeszélésen a pápa történelmi jelentőségűnek nevezte a találkozót.)

június 9. után VI. Pál pápa közbenjárására kiszabadult az utolsó Magyarországon bebörtönzött pap, Lénárd Ödön piarista szerzetes.

július 6–10. Moszkvában a különféle vallásfelekezetek békekonferenciáján részt vett Ijjas József kalocsai érsek, Káldy Zoltán evangélikus és Bartha Tibor református püspök.

augusztus 20. A székesfehérvári székesegyházban Kisberk Imre püspök 133 papjával koncelebrálva ünnepelte az egyházmegye felállításának 200 éves évfordulóját. Az ünnepi homíliát Kádár László veszprémi püspök mondta. Megjelent a székesfehérvári egyházmegye jubileumi történeti névtára.

augusztus 29.–szeptember 1. Hitoktatói lelkigyakorlatot tartottak a budapesti

Központi Szemináriumban. Téma: a hitoktató felelőssége.

szeptember 15. A templomi hitoktatás ellenőrzése a Katolikus Püspöki Kar hatáskörébe került.

szeptember 17–18. A Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsa újra-választotta Ferencz József püspököt és ifj. Bartók Béla főgondnokot.

október Lékai László bíboros érsek interjút adott a Vatikáni Rádiónak a magyar egyházi életéről.

december 25. Szabadkán Harmath Károly szerkesztésében megjelent az *Agape* magyar nyelvű kéthavi folyóirat első száma.

december 26. Ismét rendszeressé lett a vak és csökkent látóképességű, valamint a siket és hallássérült hívek katolikus lelkipásztori gondozása a fővárosban.

december 30. VI. Pál pápa a nagyszombati (trnavai) apostoli adminisztratúrát elválasztotta az esztergomi egyháztartománytól, és metropolitai érseki rangra emelte. Ugyanekkor az új érseki tartományba sorolta Szlovákia római katolikus szertartású egyházmegyéit: a nyitrai (Nitra), a besztercebányait (Banská-Bystrica), a szepesit (Spiš), amelyek eddig közvetlenül a Szentszék alá tartoztak, a rožnyói (Rožňava) és a kassait (Košice), amelyek az egri érsekség suffraganeusai voltak. A szatmári egyházmegye szlovákiai plébániáit a kassai egyházmegyéhez kapcsolta.

1978

január 5. Amerikai küldöttség különrepülőgépen hazahozta a magyar királyi szent koronát és a koronázási ékszereket. Január 6-án az amerikai külügyminiszter átadta azokat Apró Antalnak, az országgyűlés elnökének.

április 1. A hajdúdorogi görög katolikus egyházmegyében megalapították a Karitativ Alapot.

június 8. Kádár János, az MSZMP első titkára meglátogatta a Debreceni Re-

formátus Kollégiumot. Beszédében kijelentette, hogy „mi a vallásos emberek lelkiismereti szabadságát és az egyház autonóm életét tiszteletben tartjuk”.

július 12–15. Pedro Arupe, a jezsuita rend generálisa Magyarországra látogatott.

július A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki az élet védelméről. → augusztus 27.

augusztus 6. 81 éves korában Castel Gandolfoban elhunyt VI. Pál pápa.

augusztus 12. Trautmann Rezső, az Elnöki Tanács helyettes elnöke vezetésével magyar kormányküldöttség vett részt VI. Pál pápa temetésén.

augusztus 14. Budapesten szívbántalmak következtében elhunyt Ordass Lajos visszavonult evangélikus püspök.

augusztus 26. Albinó Luciani velencei pátriárka személyében megválasztották az új pápát, aki az I. János Pál nevet vette föl. (Ő volt az első pápa, aki lemondott a tiaráról és eltörölte a koronázási szertartást.)

augusztus 27. A katolikus templomokban fölolvasták a püspöki karnak az élet védelméről szóló körlevelét.

augusztus 28–31. Római katolikus hitoktatói lelkigyakorlatot tartottak Budapesten. Téma: a metanoia (megtérés) mint a keresztény nevelés célja.

szeptember 26–29. Siófokon az Európai Egyházak Konferenciája *Biztonság – leszerelés – gazdasági élet* címmel tanácskozást tartott.

szeptember 29. Szívinfarktusban elhunyt I. János Pál pápa.

szeptember Megindult a Hittudományi Akadémia 3 éves Levelező Tagozatának első évfolyama 141 hallgatóval.

október 16. Karol Wojtyła krakkói bíboros érsek személyében megválasztották az új pápát, aki a II. János Pál nevet vette föl. (Utoljára 1522-ben került nem olasz a pápai trónra: a németalföldi VI. Hadrián. Wojtyła az első lengyel, az első kelet-európai és az első szláv a pápai méltóságban.)

október 20. Beiktatták II. János Pál pápát.

október 22. Kondoroson baptista imaházat avattak.

november 8. Életének 74. évében elhunyt Werner Alajos, a magyar egyházi ének kiemelkedő művelője.

november 9. A pannonhalmi szociális otthonban elhunyt Mécs László premonstrei szerzetes, költő.

december 2. II. János Pál pápa a magyar egyház és a magyar nép iránti különleges szeretetének és gondoskodásának adott hangot hozzájuk intézett levelében.

december 14. II. János Pál pápa fogadta a Szuverén Máltai Lovagrend új rendkívüli vatikáni megbízottját, Kállay Kristófot, az egykori magyar miniszterelnök, Kállay Miklós fiát.

december 15. A Szabadegyházak Tanácsa tagegyházai ünnepélyes megemlékezést tartottak az 1948-ban kötött egyezmény 30. évfordulója alkalmából.

1979

február 21. Életének 71. évében elhunyt Nagy Töhötöm, a Katolikus Agrárfüvéségi Legényegyletek Országos Tes-

tülete (KALOT) volt jezsuita vezetője. (1947. január 4-én generálisa utasítására Buenos Airesbe utazott. Hamarosan

kilépett a rendből, és Varga Sándor néven belépett az argentin szabadkőműves Kossuth Páholyba. Emlékeit és tapasztalatait 1963-ban spanyolul, 1965-ben magyarul is megjelentette *Szabadkőművesek és jezsuiták* címmel. Páholya 1967. november 6-án hivatalos indok nélkül kiközösítette. 1968-ban argentin állampolgárként hazaköltözött, az Akadémiai Kiadó lexikon szerkesztőségében dolgozott.)

március 4. II. János Pál pápa kiadta a *Redemptoris hominis* kezdetű programadó enciklikáját.

március 13–14. A katolikus püspöki konferencia támogatta Timkó Imre hajdúdorogi püspök kérését, hogy az Apostoli Szentszék terjessze ki joghatóságát az ország egész területére. → 1980. július 17.

március 31. II. János Pál pápa Paskai László veszprémi apostoli kormányzót veszprémi püspökké, Bagi Istvánt, a római Pápai Magyar Egyházi Intézet rektorát c. püspökké és esztergomi segédpüspökké, Marosi Izidor kecskeméti esperes-plébánost c. püspökké és váci, Szakos Gyula sárvári plébánost c. püspökké, székesfehérvári segédpüspökké nevezte ki.

április 1. Megünnepezték Rómában a Collegium Germanico–Hungaricum két történelmi részlegének (német és magyar) 400 éves egyesítését. Lékai László bíboros prímás ekkor jelentette be, hogy ősztől kezdve – állami hozzájárulással – magyar kispapok kezdhetik meg tanulmányaikat a Gergely-egyetemen.

április 5. Lékai László bíboros érsek megáldotta a fölújított római Pápai Magyar Egyházi Intézetet.

április 6. II. János Pál pápa levélben fordult a magyar katolikusokhoz a hitoktatás fontossága érdekében.

április 8. Fölszentelték a komlói új református templomot.

április A Szent István Társulat gondozásá-

ban megjelent az *Isten gyermeke vagyok* című imakönyv kisebb gyermekeknek.

május 1. Az evangélikus egyház értelmiségi hívei számára megindult a *Diakónia* című folyóirat.

június 2. Bonyhádön baptista imaházat avattak.

június 9. Vásárosnaményban baptista imaházat avattak.

június 29.–július 2. A Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház Országos Lelkészerkeztetést tartott Budapesten.

július 1. Az érvénybe lépett Büntető Törvénykönyv 156. §-a: „Aki valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagjának a csoporthoz tartozása miatt súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz, büntetést követ el és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.” — Megkezdte munkáját a református Lelkészi Szolidaritási Alap.

augusztus 5. Életének 51. évében elhunyt Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsának elnöke, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának alelnöke, a *Békehűnök* című baptista egyházi lap főszerkesztője.

augusztus 27–30. A budapesti római katolikus hitoktatói lelkigyakorlat témája: az Eucharisztia mint a keresztény élet forrása.

augusztus 28. Református egyháztörténeti konferenciát rendeztek Debrecenben.

szeptember 3–6. A kilencedik egri hitoktatói lelkigyakorlat témája: a remény és szeretet katekézise (sérültek, fogyatékosok pasztorációja).

szeptember 19–23. Budapesten tartották konferenciájukat az Európai Egyházi Újságírók. Ügyvezető elnökké választották Aranyos Zoltánt, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtákarát, a Felekezettudományi Intézet igazgatóját, a református egyház Zsinati Irodájának vezetőjét.

szeptember 24. Nagy József teológiai ta-

nárt beiktatták a Szabadegyházak Tanácsa ügyvezető elnöke tisztébe.

október 5. *Egyházi gyűjtemények kincsei* címmel kiállítás nyílt az Iparművészeti Múzeumban.

október 6. Tiszagyulaházán baptista imaházat avattak.

november 6–13. Lékai László bíboros érsek vezetésével egyházi küldöttség meglátogatta Pimen pátriárkát és a litván katolikusokat.

november 13. Arthur Schneider amerikai főrabbi, az ökumenikus jellegű A Lelkiismeret Felhívása Alapítvány elnöke Esztergomban Lékai László bíboros érseknek átadta a Lelkiismeret Embere kitüntetést.

december Pusztai László magánkereskedő és követői szakítottak a baptista egyházzal és karizmatikus szellemű közösséget alapítottak. (1989-ben önálló felekezetté váltak Krisztus Követői néven.)

1980

január 1. Az aktív katolikus papok száma (a latin és a görög szertartásúak együtt) 3350. Nyugállományban van 450 lelkipásztor. A magyar anyanyelvű római és görög katolikus papok száma nyugaton 469 fő. (USA és Kanada 301, Európa 137, Dél-Amerika 20, Ausztrália 6, egyéb hely 5 fő.) — A magyarországi református lelkészek száma 1248 fő. A nyugdíjas lelkészek száma 855 fő, külföldön 229 fő. (USA: 157, Kanada 35, Nyugat-Európa, Afrika, Dél-Amerika és Ausztrália 37 fő.) — A magyarországi evangélikus papok száma 289 fő. (Ebből 10 teljes jogú női lelkész.) A nyugdíjas lelkészek száma 98 fő, s további 9 nő végez lelkészi szolgálatot. Az emigrációban 63 aktív szolgálatot teljesítő evangélikus lelkész működött. — Az esztergomi főszékesegyházban Népi Vallásos Emléktár létesült Erdélyi Zsuzsanna vezetésével.

január 10. Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke levelet intézett az egyházak vezető testületeihez, s közölte, hogy 1984. december 31-ig továbbra is biztosítják az államsegélyeket az 1979-ben juttatott összegeknek megfelelő mértékben.

január 28–30. A Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémián teológiai napokat tartottak a lelkipásztori szolgálatról.

március 4–5. A püspöki kar konferenciája a magyarországi katolikus sajtó tevékenységének összehangolására Tömegkommunikációs Irodát hozott létre.

március 11. Az Elnöki Tanács Lékai László bíboros, prímás érseknek 70. születésnapja alkalmából a Népköztársaság rubinokkal ékesített Zászlórendje kitüntetést adományozta, amelyet a Parlamentben Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke nyújtott át.

április 6. (Húsvét) II. János Pál pápa levélben biztatta a magyar püspököket és papságot az iskolai és templomi hitoktatás odaadó végzésére.

május 10. Életének 76. évében elhunyt Bálint Sándor professzor, a magyar vallási néprajz tudós művelője.

május 25. Nagymaroson a Szentlélekben való megújulásra és találkozásra jött össze a főváros és a környék katolikus fiatalsága. Lékai László bíboros érsekkel mintegy ötven pap mutatta be a szentmisét.

június 1. Cserhádi József pécsi megyés-

püspök az *Új Ember*ben nyilatkozott a bázisközösségekről.

június 6. Elhunyt Horváth Richárd volt ciszterci szerzetes, 1951 és 1958 között esztergomi kanonok, a *Katolikus Szó* főszerkesztője, a békepapi mozgalom egyik legismertebb alakja.

július 17. II. János Pál pápa *Summis Pontificibus* kezdetű bullájával a hajdúdorogi egyházmegye joghatóságát az 1924-ben felállított Miskolci Apostoli Kormányzóság kivételével minden Magyarországon élő görög katolikus hívőre kiterjesztette.

augusztus 17. A Magyar Népköztársaság kormánya és a katolikus püspöki kar között 1950-ben létrejött megállapodás 30. évfordulója alkalmával Lékai László bíboros érsek nyilatkozatot tett közzé az *Új Ember*ben.

augusztus 29. Pataky Kornél győri megyéspüspök „a magyarországi egyházpolitikai ügyek fejlesztése terén végzett érdemleges munkát, amelynek elismeréseként” a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetést kapta.

szeptember 1. Az iskolákban a Biblia a kötelező tananyag közé tartozik, „mint a magyar és a világirodalom nagy alkotása”.

szeptember 24. II. János Pál pápa levelet intézett a magyar katolikusokhoz a Szent Gellért millennium alkalmából. → szeptember 27–29.

szeptember 27. Szent Gellért születésének ezredik évfordulója alkalmával Lékai László bíboros érsek, Ijjas József kalocsai érsek és Cserháti József pécsi megyéspüspök a Gellért-hegyen megkoszorúzták Szent Gellért szobrát.

szeptember 27–29. Magyarországon tartózkodott a Szentszék delegátusa Agostino Casaroli bíboros, vatikáni államtitkár vezetésével a Szent Gellért millenniumi ünnepségeken.

szeptember 28. Agostino Casaroli bíbo-

ros, vatikáni államtitkár vezetésével koncelebrált szentmisét mutattak be az esztergomi bazilikában a Szent Gellért-ünnepségekre érkezett hazai és külföldi püspökök előtt. Fölvasták II. János Pál pápa ez alkalomból küldött levelét.

szeptember 29. Kádár János, Losonczi Pál és Miklós Imre államtitkár fogadta Agostino Casaroli bíboros államtitkárt és Luigi Poggi érseket. — Életének 84. évében Gyulafehérváron elhunyt Márton Áron erdélyi püspök. Temetésén október 4-én részt vett Lékai László bíboros prímás is.

október 7. Pannonhalmán a szociális otthonban elhunyt Szunyogh Xavér Ferenc bencés szerzetestanár, a magyarországi liturgikus mozgalom elindítója, több vallásos tárgyú könyv szerzője, a később róla elnevezett *Szunyogh-misszálé* fordítója.

október 8. II. János Pál pápa ünnepélyes pápai szentmise keretében, Lékai László bíboros prímás és Miklós Imre államtitkár jelenlétében fölszentelte a Szent Péter-bazilika altemplomában kiépített Magna Domina Hungarorum (Magyarok Nagyasszonya) kápolnát. (A kápolnában a magyar képzőművészet kiemelkedő alkotásai szimbolizálják a magyar katolicizmus és az egyetemes egyház, tágabb értelemben a magyar nép és az egyetemes emberi kultúra összefonódását.)

október 11. Nagymaroson katolikus ifjúsági találkozót tartottak. Téma: a kis-közösségek és a helyi egyház.

október 18. A Debreceni Református Kollegiumban ülésezett a közép- és kelet-európai területi Kálvin-konferencia.

november 26. A bécsi egyetem evangélikus teológiai fakultásán ünnepélyes keretek között elhelyezték a bécsi Gestapo által 1944. október 18-án le tartóztatott, majd Mauthausenbe száll-

lított ifj. Varga Zsigmond református lelkipásztor képét.

december 1. A Svájci Magyar Nyelvű Protestáns Gyülekezetek Szövetsége (Der Bund Protestantischer Kirchgemeinden Ungarischer Sprache in der Schweiz) megtartotta alakuló vezetőségi ülését. A szövetség célja, hogy biztosítsa a német Svájcban a magyar

nyelvű protestáns lelki gondozás fennmaradását.

december 30. A budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia új *Szervezeti és Tanulmányi Szabályzatot* kapott. Az 1–2. § kimondta, hogy az Akadémia „a Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek által 1635. május 12-én Nagyszombatban alapított egyetem Hittudományi Karának jogutódja.”

1981

január 1. Életbe lépett az Egységes Stóla-díjszabás.

január 9. A Debreceni Református Teológiai Akadémián tiszteletbeli doktorrá avatták Billy Graham amerikai baptista lelkipásztort.

január 26–28. Ötödik alkalommal rendezték meg Budapesten a római katolikus teológiai tanulmányi napokat. Téma: II. János Pál pápa 1980. húsvétján a magyar egyházhoz intézett levele alapján a katekézis jelentősége, teológiai és gyakorlati kérdései.

március 3. Bartha Tibor püspök és Héber Imre vezetésével a Magyarországi Református Egyház és a Magyar Zsidók Központi Bizottsága küldöttei megbeszélést tartottak. A Biblia „béke” (sálom) szavának jelentését vizsgálva megállapították, hogy a békét történelmi küldetésnek kell tekinteni. Isten a béke, nem pedig a háború gondolatát plántálja bele az emberbe, mivel ez az emberiség jólétének záloga. Megtárgyalták továbbá az Egyházak Világtanácsának terveit és a magyar szervezetek közti gyakorlati együttműködés lehetőségeit. A küldöttek kötelezték magukat arra, hogy hozzájárulnak a helsinki záróokmány végrehajtásához, munkálkodnak az enyhülés és a leszerelés érdekében. Elítéltek minden olyan törekvést, amely a faji megkülön-

böztetésre, az újgyarmatosításra és az antiszemitizmusra irányul.

április 30. A Pénzügyminisztérium XI. önálló osztálya 23 834/1981. XI. Öo. szám alatt állásfoglalást adott ki az egyházi szervek, intézmények és vállalatok társasági adóztatásáról. (A 40%-os adókulcs helyett 20%-os adókulcs mellett fizethetik meg társasági adójukat. Adómentes: a kifejezetten vallási célokat szolgáló oltás, olajkészítés, az izraelita hitközségek által nyitott elárusító üzletekben történő kóser élelmiszer-forgalmazás stb., vallási és kulturális létesítmények e célra történő bérbe- vagy használatba adásából származó nyereség, a hívők önkéntes adományai, az egyházak ingatlanainak lakásként való hasznosításából származó nyereség.)

május 12. II. János Pál pápa Szentágothai János professzort, a Magyar Tudományos Akadémia elnökét a Pápai Tudományos Akadémia tagjává nevezte ki.

május 13. A római Szent Péter téren Mehmed Ali Agca török terrorista merényletet követett el II. János Pál pápa ellen. (Máig tisztázatlan, magányos merénylet, vagy külföldi hatalom fölbérelt orvgyilkosa volt-e. Agca bolgár kapcsolatairól vallott.)

június 14. Az evangélikusok és refor-

mátusok közösen emlékeztek meg az 1681. évi soproni országgyűlésről, amikor a magyarországi protestánsok jogot kaptak arra, hogy az ún. artikuláris helyeken istentiszteletet tartsanak. Ugyanezen alkalomból megnyitották a soproni egyházközség múzeumát.

július 16–23. A XLII. Eucharisztikus Világkongresszuson harmincöt főnyi magyar zarándok küldöttség vett részt Szakos Gyula székesfehérvári segédpüspök vezetésével Lourdes-ban.

július 28. Lékai László bíboros prímás felavatta az esztergomi főegyházmegye tulajdonát képező, 120 személy befogadására alkalmas XXIII. János Szeretetotthont. Tervezője: Szabó István Ybl-díjas építész.

augusztus 16. Timkó Imre hajdúdorogi püspök fölszentelte a nyíregyházi görög katolikus szeminárium bizánci stílusban újjáépített kápolnáját.

augusztus 17. Lékai László bíboros prímás és Timkó Imre hajdúdorogi püspök megáldotta a hajdúdorogi görög katolikus püspöki székház új épületeit és a felújított papnevelő intézetét.

augusztus 22. Hajós közsgben a búcsú alkalmával tartott szentmisén a meghívott Kovács László, a budapesti Thököly úti volt domonkos templom káplánja a katonai szolgálat megtagadása mellett szólt. → szeptember 6.

szeptember 6. Lékai László bíboros érsek prédikációban ítélte el azon „túlzásra hajlamos” papjait, akik a katonaköteles ifjúságot a katonai szolgálat megtagadására buzdítják.

szeptember 15. *Laborem exercens* kezdetel megjelent II. János Pál pápa szociális enciklikája. (Középpontban az emberi munka kérdése áll. Az enciklika új mozzanatai a munka humanizálása, a munkás jogainak határozott védelme, a munka tárgyát jelentő tulajdon tár-

sadalmasításának keresztény erkölcsi szempontból történő elfogadása.)

szeptember 25–26. A Debreceni Akadémiai Bizottság megrendezte a marxista filozófusok és a keresztény-keresztyén teológusok első hivatalos párbeszédét. A megvitatott kérdéskörök: a hit és tudomány viszonya, az emberről és az ember személyiségéről alkotott fel fogás, társadalomtudományi nézetek.

szeptember 29. Az 1974-ben kettészakadt Metodista Egyházból kiváltak szerveződését Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség néven, 1981. október 1-jei hatállyal törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánította az Állami Egyházügyi Hivatal.

október 8. Az egeri székesegyházban a főegyházmegye háromszáz kántora ünnepi szentmisén találkozott.

október 11. Katolikus ifjúsági találkozót tartottak Nagymaroson.

november 11. A református egyház VIII. budapesti zsinatának harmadik ülés szakán az 1881. évi debreceni Alkotmányozó Zsinat 100. évfordulójáról emlékeztek meg a debreceni Nagytemplomban. A zsinat megalkotta az 1981. évi I. törvénycikket az egyházi törvények egyes rendelkezéseinek módosításáról (Az Állami Egyházügyi Hivatal 1981. december 11-én hagyta jóvá.) → 1987. március 28.

november 12. II. János Pál pápa apostoli levelében megemlékezett Árpád-házi Szent Erzsébet halálának 750. évfordulójáról.

november 15. Országos ünnepséget tartottak Sárospatakon Árpád-házi Szent Erzsébet halálának 750. évfordulója alkalmából. Luigi Poggi különleges feladatokkal megbízott apostoli nuncius számos külföldi püspök és a magyar püspöki kar jelenlétében át nyújtotta II. János Pál pápa apostoli levelét, amely a magyar hívekhez szólt.

november 21. Szentmise keretében kihirdették, hogy a veszprémi székesegyház a pápa „basilica minor” rangjára emelte.

december 5. Lékai László bíboros, prímás érsek dialógusra (kihallgatásra) hívta

Bulányi György piarista szerzetest, aki a Bokor kisközösségek szervezésével váltotta ki az egyházi és világi hatóságok ellenzését. (Bulányi a teológiai kérdésekre szóban nem válaszolt. Kérte, hogy írásban tegyék föl a kérdéseket, s ő írásban válaszol.)

1982

január 10. Izrael állam párizsi főkonzulja a budapesti zsidók mentése érdekében végzett önzetlen munkája elismeréséül Vichyben átadta Hegedűs Sándor marista szerzetesnek, Langon-i házfőnöknek a jeruzsálemi Yad Vashem Intézet megbízásából az Igaz Ember Érme kiüntetését.

január 25. A katolikus püspöki kar pástortlevele a keresztény egységtörekvésről.

január 25–27. A budapesti római katolikus teológiai tanulmányi napok témája: a papság és a világi hívek szerepe az egyházban.

január 28. Sarlós István, a Hazafias Népfront főtitkára a szervezet időszerű feladatairól tájékoztatta az egyházak és a vallásfelekezetek vezetőit.

február 1. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa határozata értelmében a tagegyházak csatlakoznak a lengyel nép megsegítésére indított akcióhoz.

február 10. A *Népszabadság* interjút közölt Miklós Imre államtitkárral, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével. Az államtitkár kijelentette, hogy „további erőfeszítések szükségesek a szektás türelmetlenséggel, a merev szemlélettel szemben éppúgy, mint az elvtelen megalkuvással”.

február 22. A katolikus egyház Teológiai Bizottsága ismét maga elé idézte Bulányi György piarista szerzetest. → március 9–10.

március 1. Budapesten görög katolikus püspöki helynökség létesült.

március 9–10. A katolikus püspöki kar ülésén elítélő döntés született Bulányi György piarista szerzetes ellen, főszo-lították: „vonja vissza a tévesnek ítélt teológiai magyarázatokat...” → április 14.

április 5. II. János Pál pápa Paskai László veszprémi megyéspüspököt utódlási joggal felruházott kalocsai koadjutor érsekké, Szendi Józsefet a veszprémi egyházmegye apostoli kormányzójává nevezte ki.

április 10. Életének 81. évében elhunyt Uhl Antal, a pécsi egyházmegye lelkipásztora, egykor a kivándorolt magyarok lille-i és párizsi lelkésze, sok száz üldözött magyar megmentője, egyházi író, negyven éven át Baranyaszentgyörgy plébánosa.

április 14. Lékai László bíboros prímás, a katolikus püspöki kar elnöke másodszor szólította föl Bulányi György piarista szerzetest, hogy az Egyházzal szemben álló nézeteit vonja vissza. → június 8–9.

április 24. Életének 76. évében elhunyt Kisberk Imre székesfehérvári püspök.

május 10–14. Moszkvában megrendezték a Világvallások Békekonferenciáját, amelyen népes magyar delegáció vett részt.

május 11. A Püspöki Kongregáció 569/1982. számú dekrétuma a kassai, rozsnói és szatmári egyházmegyek március

- gyarországi területeit az egri főegyház-megyéhez csatolta. → szeptember 6.
- május 16.** A Nagymaroson tartott katolikus ifjúsági találkozó témája: boldogok a szegények.
- május 18.** A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának közgyűlése elfogadta a világvallások moszkvai konferenciájával kapcsolatos pártoló nyilatkozatot.
- május 19.** Az Északi Evangélikus Egyházkerület presbitériumának ülésén Ottlik Ernő püspök nyugdíjazását kérte. Kérését a presbitérium elfogadta.
- június 8–9.** A katolikus püspökkari konferencia a budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia négy professzorának, Gál Ferenc dékánnak, Vanyó Lászlónak, Rózsa Hubának és Erdő Péternek a szakvéleményét mérlegelve lezárta a Bulányi György piarista szerzetessel kapcsolatos vizsgálatot, és a kifogásolt nézeteket fölterjesztette Rómába a Hittani Kongregációhoz. Annak döntéséig a Püspökkari Konferencia valamennyi megyés főpásztora saját egyházmegyéje területén Bulányi Györgytől megvonta a nyilvános misézés és igehirdetés, a szentségek, valamint a szentelmények kiszolgáltatásának a jogát. → augusztus 24.
- június 8–11.** Budapesten tanácskoztak az Egyházak Világtanácsa és a szocialista országokban élő keresztény egyházak képviselői.
- június 19.** Bartha Tibor tiszántúli református püspököt, a zsinat és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnökét 70. születésnapja és papi szolgálatának 25. évfordulója alkalmából a Magyar Népköztársaság Rubinokkal Ékesített Zászlórendjével tüntették ki.
- június 24.** New Yorkban az ENSZ Közgyűlés második rendkívüli leszerelési ülészakán felszólalt Tóth Károly duna-

- melléki református püspök, a Keresztény Békekonferencia elnöke.
- július 16–26.** Az Európai Ökumenikus Ifjúsági Tanács (EYCE) nyári tábort szervezett Tahiban.
- augusztus 20–21.** Ifjúsági búcsút tartottak Hajóson. Paskai László kalocsai koadjutor érsek mutatta be a szentmisét a jelenlevő papokkal együtt.
- augusztus 21.** A zirci apátság alapításának 800. évfordulóját ünnepelte.
- augusztus 24.** Körlevél tájékoztatta a papságot a Bulányi Györggyel kapcsolatos püspökkari határozatról. → 1983. április 11–15.
- szeptember 6.** Kádár László egri érsek körlevélben közölte az Apostoli Szent-szék dekrétumát: a kassai, rozsnyói és szatmári egyházmegyek magyarországi részeit az egri főegyházmegyéhez csatolta.
- október 1–11.** A huszonkét tagú katolikus püspöki kar ad limina apostolorum látogatást tett II. János Pál pápánál, aki október 7-én fogadta a magyar püspököket. Beszédében a katekézist, a bázisközösségeket, a családokat, a lelkész és öreg papokat, szerzeteseket és szerzetesnővéreket, valamint a papi hivatásokat ajánlotta különös gondjaikba.
- október** Megjelent *Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve, 1982* című kiadvány.
- november 13.** A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnöksége a Szovjetunió budapesti nagykövetségén személyesen fejezte ki részvétét Leonnyid Iljics Brezsnyev államelnök halála fölött.
- november 15.** Szentszéki határozat alapján a csanádi egyházmegye elnevezése szeged–csanádira változott.
- november 21.** Megünnepelték a szegedi magyar ortodox egyházközség megalakulásának 50. évfordulóját.
- december 6.** Sarlós István, a Minisztertanács elnökhelyettese, Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára és Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi

Hivatal elnöke fogadták a hazai egyházak és vallásfelekezetek képviselőit.

december 12. II. János Pál pápa az Úrangyala előtt mondott beszédében a magyar főpásztorok ad limina látogatásáról megemlékezve elmondta, hogy Magyarországon a lelkipásztorkodásban elsőbbséget kell adni a következő feladatoknak: katekézis, különösen az ifjúságé, a család, az egyházi hivatások, a férfi és női szerzetesközösségek; ugyanekkor emlékeztetett a magyar nép mély Mária-tiszteletére.

december 17. II. János Pál pápa magánkihallgatáson fogadta Puja Frigyes külügyminisztert.

december 21. A Debreceni Református Teológiai Akadémia díszdoktorává avatták Schreiber Sándort, a Budapesti Rabbiképző Intézet igazgató professzorát.

december 26. A katolikus püspöki kar pásztorlevelet adott ki a családok védelméről.

december 30. Életének 72. évében elhunyt Mag Béla c. apát, budapest-terézvárosi plébános, az Opus Pacis igazgatója.

az év folyamán Új imakönyv jelent meg az Ecclesia kiadásában *Párbeszéd Istennel* címmel. Írói és szerkesztői: Csépany László, Keszthelyi Ferenc, Szabó Géza.

1983

január 25. II. János Pál pápa kihirdette az új *Egyházi Törvénykönyvet*. → november 27.

január 27. Görög katolikus Egyházmegei Gyűjtemény létesült Nyíregyházán.

január A Hazafias Népfrent ülésén Pozsgay Imre főtitkár az egyházak fő társadalmi feladatát a család megmentésében, az ifjúság erkölcsi nevelésében, az öregek és betegek gondozásában látta.

február A Szent István Társulat kiadta Hetényi Varga Károly szerkesztésében a *Beszélgetés a Mesterrel* című modern ima- és elmélkedési könyvet.

március 4. Életének 82. évében elhunyt Pusztai Sándor papköltő. 1934 és 1981 között tizenkét verseskötete jelent meg.

március 5. Életének 76. évében elhunyt Török Jenő piarista szerzetes. (1945–1952 között mintegy negyven városban rendezett lelkigyakorlatot, rekollekciót középiskolásoknak és egyetemi hallgatóknak. Miután egy koncepció per elől külföldre menekült, 1957-ben Bécsben

katolikus könyvkiadó vállalatot alapított, amelynek később az Opus Mystici Corporis nevet adta.)

március 13–14. A püspöki kar konferenciája úgy határozott, hogy élve a Corpus Iuris Canonici 502. kánon 3. §-a adta lehetőséggel, az Egyházmegyei Tanácsok Testületére tartozó feladatokat a székeskáptalanokra bízta.

március 19. Lékai László bíboros prímás négy budapesti lelkipásztort jelölt ki a csökkent látásúak, a hallássérültek, a szellemi fogyatékosok és a mozgássérültek lelki gondozására.

március 27. (Virágvasárnap) Lékai László bíboros prímás az esztergomi bazilikában megnyitotta a pápa által meghirdetett rendkívüli szentévet a megváltás 1950. évfordulóján Magyarország katolikus hívei számára.

április 7. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Pimen pátriárka, az Orosz Ortodox Egyház fejének Ronald Reaganhez, az Amerikai Egyesült Államok elnökéhez írt levelét tárgyalta, annak tartalmával, a fegyver-

mentes világ megteremtésével messze-
menően egyetértett.

április 11–15. Agostino Casaroli bíboros államtitkár meghívására öttagú püspökkari küldöttség járt Rómában a Pápai Államtitkárságon, ahol a magyar katolikus egyházat érintő kérdésekben, különösen a Bulányi György piarista szerzetes irányításával belső fegyelmi zavarokat okozó kisközösségek ügyében tárgyalt. → április 30.

április 25. Életének 66. évében elhunyt Várkonyi Imre c. kanonok, az Actio Catholica országos igazgatója, a Béke Világtanács és az Országos Béketanács tagja, országgyűlési képviselő.

április 30. Agostino Casaroli bíboros államtitkár levélben közölte Lékai László bíboros prímással, hogy a Szent-szék jóváhagyta a püspöki karnak a bázisközösségekkel kapcsolatos lépéseit. Tolmácsolta a pápa azon kívánságát, hogy Bulányi Györgyöt és követőit mielőbb győzzék meg, hogy engedelmeskedjenek a püspöki tanácsoknak és parancsoknak. Ugyanakkor a Szent-szék nevében buzdította a magyar püspököket, hogy támogassák a pápai dokumentumok szabályait követő bázisközösségek működését. → június

május 4. Az NDK-beli Wartburg várában megnyitották a Luther Márton születése 500. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozatot.

május 4–12. Luigi Poggi c. érsek látogatást tett Magyarországon. (Ekkor adta át Agostino Casaroli bíboros államtitkár levelét Lékai László bíborosnak.)

május 18. A Magyar Televízió portréfilmet sugárzott Lékai László bíboros érsekről. (A bíboros megemléltette, hogy a hitoktatással kapcsolatban vannak negatív tapasztalatok is.) A film alapján könyv jelent meg: *A meggyesett fa kiszökdül. – Portré dr. Lékai Lászlóról* címmel. (RTV–Minerva–Szent István Társulat, Budapest, 1984.)

május 21. II. János Pál pápa Irányi László piarista szerzetest washingtoni c. püspökké nevezte ki, és megbízta a külföldön élő magyarok lelki gondozásával.

június 1. A Minisztertanács Straub Istvánt, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesét, saját kérésére fölmentette tisztségéből.

június 13. Gyulán váratlanul elhunyt Mészáros Tivadar protoierej, a magyarországi román ortodox egyház megye püspöki vikáriusa, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának alelnöke.

június 14. Kádár László egi érsek főegyházmegyéje papságát a bélapátfalvi egykori apátsági templomba hívta össze szentévi zárándoklatra. A részt vevő 180 pap közös bűnbánatot tartva koncelebrált misét mutatott be.

június A Bulányi-közösségekben működő papoktól a püspökségeken bizottság előtt előre elkészített jegyzőkönyv aláírásával engedelmisségi fogadalmat kényszerítettek ki. — A görög katolikus hajdúdorogi egyház megye és a miskolci apostoli kormányzóság névtára 1948 óta először jelent meg újra. A hajdúdorogi egyház megyében a hívők száma 211 ezer, az aktív papoké 171, a parókiáké 129. Ugyanezek a számok a miskolci apostoli kormányzóság területén: 18 ezer, 31, 29.

július 2–3. Több száz katolikus fiatal találkozott Máriagyűdön, hogy imádkozzanak és beszélgessenek személyes megújulásukról, a közösségek és az egész egyház megújulásáról.

július 30. Joseph Höffner bíboros, kölni érsek megáldotta Leányfalun az új Szent Gellért lelkigyakorlatos házat. → szeptember 5.

augusztus 30. Ferencz József unitárius püspököt 75. születésnapja alkalmából a Magyar Népköztársaság Zászlórendjével tüntették ki.

szeptember 5. A leányfalui Szent Gellért lelkigyakorlatos házban megkezdődtek a lelkigyakorlatok.

szeptember 13. Ausztriai látogatásakor Mariazell bazilikájában II. János Pál pápa térdén állva imádkozott Mind-szenty József bíboros érsek sírjánál. A Salve Regina után latinul könyörgést mondott az elhunyt lelki üdvéért.

szeptember A Szabadegyházak Tanácsa elnökségét az Országos Béketanács Emlékplakettjével tüntették ki.

október 4–11. Lékai László bíboros prímás és több püspök vezetésével 520 főnyi magyar szentévi zarándoksoport ment Rómába. Október 8-án a pápa külön kihallgatáson fogadta őket.

október 10. Budapesten fölavatták a Ráday Kollégium új épületét.

október 15. Budapest-Zugliget templomában a plébános vendégeként Roger Schutz taizei perjel jelent meg a csendes imaórán. Másnap szentmiséken vett részt, de ő maga nem szólhatott a hívekhez.

október 16. A Magyarországi Unitárius Egyház zsinata 6 évre újraválasztotta Ferencz József püspököt és ifj. Bartók Béla főgondnokot.

október 31. A Magyarországi Evangélikus Egyház megünnepelte Luther Márton születésének 500. évfordulóját. A déli órákban leleplezték az Evangélikus Teológiai Akadémia kertjében fölállított Luther-szobrot (Lux Elek alkotása).

november 27. Életbe lépett a katolikus egyház új törvénykönyve.

december 16. Merza Józsefnél és Király Ignácnál, két bázisközösségi tagnál a rendőrség megtalált és elkobzott 119, házilag előállított kötetet. (A Bokor Karácsonyi Ajándék-füzeteit.) A füzetek készítését a hatóságok sajtótörvénybe ütközőnek minősítették, Királyt 2000 Ft (vagy 20 napi elzárásra), Merzát 1000 Ft (vagy 10 napi elzárásra) büntették.

december 17. Szakos Gyula székesfehérvári megyéspüspök megáldotta a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat Egészségügyi Gyermekeketthonainak Kirendeltsége irodáját (Budapest, Ulászló u. 15.). Itt szakemberek fogadják a testi-szellemi fogyatékos gyermekeket, akik családban élnek.

december 25. Ifj. Fasang Árpád zongoraművész, a Budapest Deák téri evangélikus gyülekezet presbitere levélben sürgette Káldy Zoltán evangélikus püspöknél Ordass Lajos evangélikus püspök egyházi rehabilitálásának felkarolását.

december Megjelent a *História* (50 000 példányban) 1983/5–6. száma, amely az egyház pozitív társadalmi és közösségmegtartó voltát, az egyház történeti szerepének újraértékelését, az egyház-történet-írás megújítását sürgette.

az év folyamán Magyarországon tartották meg a Lutheránus Világszövetség jubileumi közgyűlését.

1984

január 1. Magyarországon is bevezetésre került a világegyházban 1970. január 1-jén életbe léptetett új Római Kalendárium és az 1983. április 8-án jóváhagyott Magyar Naptár. — A Minisztertanács Sarkadi Nagy Barnát az

Állami Egyházügyi Hivatal általános elnökhelyettesévé, Bugár Pétert elnökhelyettesévé nevezte ki.

január 14. A *Magyar Hírlap* interjút közölt Miklós Imre államtitkárral, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével. Az

államtitkár többek között kijelentette: nem tartja rendellenesnek a vallások és az egyházak iránt megnövekedett érdeklődést.

január 18. Nyíri Tamás római katolikus teológiai professzor megvédte a filozófiai tudományok doktora cím elnyeréséért benyújtott disszertációját az MTA-n.

január 26. Pozsgay Imre, a Hazafias Népfőntitkára fogadta a hazai egyházak és vallásfelekezetek vezető képviselőit.

január 27. A Magyar Ortodox Adminisztratúra és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Igazgatóság szerződést kötött a miskolci parókiaépület földszintjén létesítendő Magyar Ortodox Egyházi Múzeum megalapításáról és működéséről. A szerződés szerint a múzeum 1985-ben nyílna meg. → 1986. december 21.

február 10. II. János Pál pápa apostoli brevével Kapisztrán Szent Jánost a katolikus tábori lelkészet védőszentjének nyilvánította. — Káldy Zoltán evangélikus püspök-elnököt a Pro Urbe Budapest aranyéremmel tüntették ki.

február 28.–március 1. A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete és az Intézetközi Békekutató Központ nemzetközi tanácskozást tartott Budapesten Az ember felelőssége a mai világban témáról. Az előadók között volt Kari Rahner jezsuita hittudós.

február Irányi László püspök (Washington), a külföldön élő magyarok főlelkésze Szőke János szalézi atyát ki-nevezte általános nyugat-európai helynökévé. — Az *Új Ember* szerkesztősége Magyar Ferenc vezetésével párbeszédet kezd a *História* szerkesztőségével az egyháztörténet-írás megújításának lehetőségeiről, és általában az egyház történelmi szerepének újraértékeléséről. → 1985. február 12–14.

március 21. Megalakult a Magyarországi

Református Egyház diakónusainak szövetsége, a Bethesda Testvérközösség.

március 21–22. A Magyarországi Baptista Egyház országos választó közgyűlésén Viczián János lelkészt választották meg az egyház elnökévé. Az eddigi elnököt, Laczkovszki Jánost a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugalomba vonulása alkalmából a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki.

március 23. A Magyarországi Hetedik Napi Adventista Egyház országos konferenciája Szigeti Jenő lelkészt választotta meg az egyház elnökévé.

március 29. Az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága és az Országos Béketanács Egyházközi Bizottsága kezdeményezésére *Felelősséggel a hazáért és az emberiségért* jelleggel közös találkozóra gyűlt össze a magyarországi egyházak és felekezetek mintegy ötszáz képviselője a Parlamentben.

május 24. Fülöp Elemér szobrászművész Prohászka-szobrát, amely eredetileg a budapest-belvárosi Károlyi-kertben volt fölállítva, majd 1947-ben ledöntötték, restaurálás után a székesfehérvári Prohászka-templom kertjében helyezték el.

április 6–12. Luigi Poggi c. érsek, különleges feladatokkal megbízott apostoli nuncius egyházi és állami vezetőkkel tárgyalt Budapesten.

április 19. A filmszínházak bemutatták Kis József Kossuth-díjas filmrendező filmjét: a hazai egyházak életét és az állammal való együttműködését bemutató *Nyitott utakat*.

április 23. Lékai László bíboros prímás Veszprémben megáldotta a ferencesek egykori rendházában idős és beteg papok számára berendezett, 16 szobából álló papi otthont.

május 13. Országszerte megemlékeztek a magyar zsidóság deportálásának 40. évfordulójáról.

május 19. A nagymarosi katolikus ifjúsági

találkozó témája: boldogok az irgalmasok.

június 15. A Hazafias Népfront keretében megalakult az Országos Család-védelmi Tanács, amely az egyházak segítségét kérte a családi élet védelméhez.

június 25. Székesfehérváron a papi otthonban elhunyt Meszlényi Antal esztergomi kanonok, számos egyháztörténeti munka szerzője.

július 10. Dóka Zoltán hévízgyörki evangélikus lelkész nyílt levelet intézett a Lutheránus Világszövetséghez, amelyben a magyarországi evangélikus egyház magatartását bírálta.

július 22.–augusztus 5. Budapesten rendezték meg a Lutheránus Világszövetség 7. közgyűlését. A Budapest Sportcsarnokban tartott megnyitó istentiszteletet a televízió és a rádió is egyenes adásban közvetítette.

július 26. A Lutheránus Világszövetség budapesti 7. közgyűlésén Jan Willebrands bíboros, a vatikáni Keresztény Egységtitkárság elnöke, előadást tartva tolmácsolta a közgyűlésnek II. János Pál pápa személyes köszöntését és jókívánságait. A Lutheránus Világszövetség tisztviselőit az Elnöki Tanács nevében fogadta Kádár János, az MSZMP KB első titkára.

július 31. A Lutheránus Világszövetség 13. plenáris ülésén négy jelölt közül új elnökké választották Káldy Zoltán evangélikus püspök-elnököt.

augusztus 18. A pilisi ciszterci apátság alapításának 800. évfordulóján Pilis-szentkereszten Lékai László bíboros prímás, Kádár László egri érsek, Szakos Gyula székesfehérvári püspök és Kovács Endre szombathelyi segéd-püspök számos pappal szabadtéri szentmisét koncelebrált.

augusztus 26. A gyulai román ortodox nagytemplomban beiktatták Árdeleán Pál magyarországi lelkészt, akit a Magyarországi Román Ortodox Egy-

házmegyei Konzisztórium elnökévé és püspöki vikáriussá választott. A beiktatás után az új vikáriust Vasile Coman nagyváradi ortodox püspök sztavrofor ikonommá avatta. — A református egyház telefonos lelki gondozást indított.

szeptember 3. Szennay András pannonhalmi főapát Budapesten megáldotta a kelenföldi Szent Szabina-kápolna mellett épült bencés tanulmányi házat, a fővárosban tanuló bencések új otthonát.

szeptember 17–21. A budapesti Ráday Kollégiumban nemzetközi szemináriumot tartottak a béke teológiai megközelítéséről és értelmezéséről. A jelenlévők nyolc nemzetközi keresztény békeszervezetet képviseltek.

szeptember 24. Szakos Gyula székesfehérvári megyéspüspök, az Egyházi Szeretetszolgálat főigazgatója megnyitotta a pécsi Szeretetszolgálat Képzőt, amelynek védőszentje Árpád-házi Szent Margit. Az első évfolyam kilenc növendékkal indult.

szeptember 27. Bosco Szent János szentté avatásának 50. évfordulóján a szalézi rend magyarországi tagjai és külföldről érkezett társaik a budapesti Egyetemi-templomban együtt mutattak be ünnepi szentmisét.

október 21. Lékai László bíboros érsek megszentelte a Budapest–Békásmegyeren épült új lakótelep 729 négyzetméter alapterületűre tervezett templomának alapkövét.

október 27–28. Az Országos Béketanács X. kongresszusán a 379 fős testület közé 24 egyházi személyt választottak.

október 29. Lékai László bíboros prímás aranymiséje alkalmával együtt misézett II. János Pál pápával a pápa magánkápolnájában.

november 21. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tiszteletbeli doktorrá avatta Arthur Schneier New York-i főrabbit, A Lelkiismeret Felhívása Alapítvány elnökét.

november 28. II. János Pál pápa magánkihallgatáson fogadta Miklós Imre államtitkárt, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökét az Apostoli Szentszék és a Magyar Népköztársaság közötti egyezmény 20. évfordulója alkalmából.

december 13. Sarlós István, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnökhelyettese az egyházak és vallásfelekezetek képviselőit fogadta a Parlamentben.

december 22. A Magyar Posta Bélyeg-

múzeuma és a Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény *Ikon és bélyeg* című kiállítást nyitott a hazai szerb ortodox ikonokról készült bélyegekből.

december 31. E naptól kezdve az Állami Egyházügyi Hivatal egy összegben folyósította az államsegélyt az egyházmegyéknél. (Addig személyre szólóan: a teljes plébánosi kongrua 800, a csökkentett 550, a teljes lelkészi 700, a csökkentett 480, a kápláni 600, a csökkentett 420 forint volt.)

1985

január 1. *A magyarországi katolikus egyházközségek általános szervezeti szabályzata* címmel életbe lépett az új egyházközségi szabályzat.

január 28–30. A budapesti római katolikus teológiai napok témája: a hit átadása, az evangelizálás lehetőségei körünkben.

február 12. Életének 70. évében elhunyt Nagy József baptista lelkipásztor, a *Békehírnök* főszerkesztője, a Baptista Teológiai Szeminárium tanára, a Szabadegyházak Tanácsának főtanácsosa.

február 12–14. 1945 után először egyháztörténeti szimpóziumot rendezett az esztergomi ferences gimnáziumban a *História* című világi folyóirat (felelős szerkesztő: Glatz Ferenc) és az *Új Ember* című katolikus hetilap (főszerkesztő: Magyar Ferenc) szerkesztősége. A konferenciát Lékai László bíboros prímás nyitotta meg, bevezetőt Magyar Ferenc és Glatz Ferenc tartott. A háromnapos konferencián több egyházi és világi történész, valamint számos érdeklődő vett részt.

február 15. A *Vigilia* 50 éves alapítása emlékére jubileumi számot adott ki és ünnepi estet rendezett.

március 2. Életének 72. évében elhunyt Schreiber Sándor teológiai professzor,

a nyelvtudományok doktora, az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója, több külföldi egyetem és a Debreceni Református Teológiai Akadémia tiszteletbeli doktora, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a József Attila Tudományegyetem c. tanára.

március 11. és május 6. Az esztergomi főegyházmegyében két vasárnap végzett felmérés alapján a hívek 12,47%-a vesz részt vasárnap szentmisén.

március 12. A katolikus püspöki kar körlevelet adott ki az ország felszabadulásának 40. évfordulójára. Ebben a szocializmus támogatására hívta föl a híveket, a keresztény hitet és erkölcsöt a szocialista építés részének nyilvánította.

március 30–31. Póka György szombathelyi megyéspüspök vezetésével 60 tagú magyar középiskolás küldöttség vett részt a római virágvasárnapi ifjúsági találkozóon.

április 2. Póka György győri segédpüspök szentmisét koncelebrált a magyar diákok zarándoklatán a vatikáni Magyarok Nagyasszonya-kápolnában. Vele misézett Kada Lajos érsek, Dankó László prelátus, a Pápai Magyar Egyházi Intézet rektora és néhány római magyar pap.

április 10. Pozsgay Imre, a Hazafias Népfőnt front főtitkára a magyarországi egyházak vezető képviselőivel találkozott.

április 23–28. Budapesten Országos Unitárius Ifjúsági Konferenciát tartottak. (Utoljára 1947-ben, Dunapatajon volt hasonló rendezvény.)

május 10. Budapesten megalakult a Keresztény Békekonferencia Magyarországi Baráti Köre. Ügyvezető titkára: Lehel László evangélikus lelkész.

május 18. A nagymarosi katolikus ifjúsági találkozó témája: boldogok a békességszerzők.

május 23. Marosi Izidor váci segédpüspök elnöklete alatt a római katolikus Országos Hitoktatási Bizottság 1977 óta először tartott közgyűlést. Megállapították a hitoktatás fogyatékosait: a szülőkkkel való kapcsolat hiánya, szemléleti elmaradottság, a továbbképzés hiányossága, a hittankönyvek és segédeszközök hiánya és a hitoktatói létszámhiány.

május 25. Miskolcon fölszentelték a Tiszáninneni Református Egyházkerület új székházát. Tervezője: Filippinyi Gábor debreceni építésmérnök.

június 2. Lékai László bíboros érsek az esztergomi bazilika kápolnájában megnyitotta a Pázmány Péter emlékkiállítást.

június 8. Az országgyűlési választásokon nyolc pap-képviselő került be a parlamentbe. (Bartha Tibor református püspök, zsinati elnök, Bíró Imre kanonok, az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága főtitkára, Káldy Zoltán evangélikus püspök [őt negyedszer választották meg], Kiss János c. kanonok, püspöki irodaigazgató, Salgó László főrabbi, a Rabbitanács vezetője, Szakács József, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának elnöke, Pregun István, a görög katolikus papnevelő rektora, Kürti László református püspök. Legeza László görög katolikus irodaigazgatót pótképviselőnek választották.)

június 27. II. János Pál pápa fogadta Káldy Zoltán evangélikus püspököt, a Luthéranus Világszövetség elnökét.

június 27.–július 1. Peter-Hans Kolvenbach, a Jézus Társasága generális előljárója Lékai László bíboros érsek vendégeként Magyarországon tartózkodott, hogy meglátogassa a rend Magyarországon élő tagjait. Június 28-án Máriaremetén szentmisére, beszélgetésre és baráti ebédre jött össze ötven jezsuita rendtársával.

július 24. Életének 75. évében elhunyt Salgó László, a Dohány utcai zsinagóga főrabbi, az Országos Rabbitanács elnökhelyettese, a Budapesti Rabbiság elnöke, országgyűlési képviselő.

augusztus 20. Friedrich Wetter bíboros, münchen–freisingi érsek, a hívek hatalmas seregének jelenlétében megáldotta a budapesti Szent István-bazilika kupolájának új rézlemez borítását. Szentmisét és homíliát mondott. A bíboros érsek a költségek fedezéséhez jelentősen hozzájárult.

augusztus 21. Tóth Károly dunamelléki református püspököt, a Keresztény Békekonferencia elnökét a Magyar Népköztársaság Babérkoszorúval Ekesített Zászlórendjével tüntették ki.

augusztus Megjelent a *Kalocsai Főegyház-megyei Névtár*. A főegyházmegye 72 plébániát, 5 lelkészséget és 22 filiát, 110 működő és 22 nyugdíjas papot számolt, 26 papja külföldön élt.

szeptember 15. Dunaújvárosban fölszentelték az új református templomot és lelkészlakást.

szeptember 17–23. Billy Graham amerikai baptista lelkipásztor 1977. és 1981. évi látogatása után harmadszor evangelizált Magyarországon. → szeptember 22.

szeptember 20. A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar megállapodást kötött a világi személyek lelkipásztori munkában történő részvételéről.

szeptember 22. Billy Graham amerikai baptista lelkipásztor a Budapest Sportcsarnokban 22 ezer főnyi hallgatóságának tartott prédikációt.

szeptember 29. Pesterzsébet–Szabó-telepen felszentelték az új református templomot.

szeptember A Szent István Társulat kiadásában megjelent az elmúlt év végén életbe léptetett új *Egyházi Törvénykönyv* latin–magyar nyelvű kiadása.

október 2. A budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémián ünnepi ülést rendeztek a Pázmány Péter által alapított egyetem fennállásának 350. évfordulója alkalmából.

október 5. A nagymarosi katolikus ifjúsági találkozó témája: boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért.

október 8. Az MTA Történettudományi Intézetében Katus László egyetemi

docens elnökletével megtartotta alakuló ülését a Magyar Történészek Egyháztörténeti Albizottsága.

október A Bolgár Ortodox Egyház Kalota József protoierejt – magyar ortodox papot először – ékköves mellkeresztel tüntette ki 70. születésnapja és papi szolgálata 25 éves jubileuma alkalmából.

november 17–20. Az Egyházközi Békebizottság, valamint a Keresztények és Zsidók Nemzetközi Tanácsa Budapesten nemzetközi szemináriumot tartott. Fő téma: hogyan járulhat a béke ügyéhez a zsidó–keresztény párbeszéd.

december 13–15. Tizenhat egyházi személyt választottak a Hazafias Népfront VIII. kongresszusán a vezető testületbe.

december Közel tízévi munka eredményeképp *Éneklő Egyház* címmel megjelent az új katolikus népéneknaptár a Szent István Társulat kiadásában.

1986

január 28–30. A Központi Szeminárium-ban tartott római katolikus teológiai tanulmányi napok témája: a világi hívek közreműködése a lelkipásztori munkában.

január 31. Joseph Ratzinger bíboros a Hittani Kongregáció nevében levélben közölte Bulányi György piarista szerzetessel, hogy *Egyházrend* című munkája „téves, veszélyes és félreérthető” állításokat tartalmaz, s hogy ezt a megállapítást feltétlenül nyilvánosságra kell hozni. → február 4.

január *Nagykorúság Krisztusban* címmel az érettebb ifjúság számára megjelent Tomka Ferenc könyve, a Római Katolikus Hittankönyvek tervezett új sorozatának hetedik köteteként.

február 4. Bulányi György levélben kérte, hogy egyelőre ne hozzák nyilvánosságra

ra a Hittani Kongregciónak az öt elmarasztaló megállapításait. → április 4.

február 10. Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtíkára megbeszélést folytatott a hazai egyházak és vallásfelekezetek vezető képviselőivel.

február 12. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa tisztújító közgyűlést tartott. Elnökévé Bartha Tibor református püspököt választotta.

március 11–12. A katolikus püspöki kar konferenciáján Lékai László bíboros érsek bejelentette, hogy a Szerzetesek Kongregációja jóváhagyta a Magyarok Nagyasszonyáról nevezett új női szerzetesrend szabályzattervezetét. → április 15.

március 14.–május 25. A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény

rendezésében Szentendrén *Ikon és grafika* címmel kiállítás volt.

március 25. Ötévi próbaidőre jóváhagyást nyert *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*.

március 31. Székesfehérváron elhunyt Zakar András volt érseki titkár.

április 4. Bulányi György könyvnyi hosszúságú levélben fejtette ki Ratzinger bíborosnak *Egyházrend* című könyve lényegét: minő adottságokkal rendelkező személyeket kellene a püspököknek pappá szentelniük. → szeptember 1.

április 15. Lékai László bíboros érsek megalapította a Magyarok Nagyasszonya Társaságot, mint egyházmegyei jogú női szerzetes intézményt. → december 3.

május 23. Br. Apor Vilmos püspököt végleges nyughelyére helyezték a győri székesegyház Szent László-kápolnájában. A beszterlést és a szertartást Pataky Kornél győri megyéspüspök végezte.

május 23–28. Az Evangélikus Teológiai Akadémián ülésezett az európai ifjúsági lelkesek konferenciája.

május 26–28. A katolikus irgalmas rend megalapítója, calcuttai Teréz anyja, Nobel-békedíjas apáca Lékai László bíboros, esztergomi érsek meghívására Magyarországra látogatott. Május 27-én többek között meglátogatta a máriaremetei templomot, a farkasréti XXIII. János pápa Szeretetotthont és a városmajori templomot.

május 31. A nagymarosi katolikus ifjúsági találkozó témája: az egyház ti vagytok.

június 24–27. A Lutheránus Világszövetség tanulmányi konzultációt rendezett Budapesten *Keresztények a különböző társadalmi rendszerekben – egyházaink közös felelősségvállalása* címmel.

június 30. Életének 77. évében Lékai László bíboros, esztergomi érsek íróasztalánál halt meg szívrohamban. (Jú-

lius 8-án temették el a főszékesegyházban.)

július 2. Az esztergomi káptalan Fábián János kanonokot, főesperest, a Központi Papnevelő Intézet rektorát a főegyházmegye kormányzójává választotta.

július 28. 40 férőhellyel Máriaremetén megnyílt a Lékai László Betegotthon, a XXIII. János pápa Szeretetotthon utókezelő részlegeként.

augusztus 20. Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke a *Népszava* hasábjain *Együtt – boldogulásunkért* című írásában az állam és az egyházak kapcsolatát elemezte.

augusztus 24–31. Budapesten ülésezett a Teológiai Délkelet-európai Szeminárium.

szeptember 1. Ratzinger bíboros szelídített formában, de fönntartotta korábbi, Bulányi Györggyel kapcsolatos ítéletét: „téves, veszélyes, félreérthető úgy, ahogy hangzik.” → szeptember 29. — Az Istentiszteleti Kongregációtól kapott engedély alapján a katolikus püspöki kar lehetővé tette és szabályozta a magyar hívek számára a kézbe történő áldozást.

szeptember 25. Szakos Gyula székesfehérvári püspök, a Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat főigazgatója Ipolytölgyesen fölavatta a 120 férőhelyes Szent Erzsébet Egészségügyi Gyermekotthont fogyatékos és sérült gyermekek részére.

szeptember 29. Bulányi György Ratzinger bíborosnak írt válaszlevelében kifejezte ragaszkodását az Egyház tanításához. (A levélváltás nem győzte meg Ratzinger bíborost, s az 1986. szeptember 1-jei levelét nyilvánosságra hozta.)

október 8–10. Budapesten 13 országból érkezett tudósok, marxisták és katolikusok eszmecserét folytattak a római Gergely-egyetem és a Magyar Tudományos Akadémia Filozófia Intézeté-

nek rendezésében „az erkölcsi értékek a társadalomban” témáról.

október 11. A 41/1986. MT számú rendelet módosította az Állami Egyházügyi Hivatal fölállításáról szóló 1959:25. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 33/1959. kormányrendeletet: az ÁEH feladatkörébe tartozik a „karitatív szerzetesrend működésének engedélyezése”.

október 17. A katolikus püspöki kar őszi ülésén a katonai szolgálatot pártoló nyilatkozatot fogadott el. (A sajtó október 23-án hozta nyilvánosságra.) → november 5.

október 29.–november 2. John Vaughn, a ferences rend generális előjárója meglátogatta a magyarországi ferences rendtartományt. Október 30-án 120 ferences részvételével Esztergomban szentmisét celebrált, és megáldotta a rend ottani és szentendrei gimnáziumának új épületrészeit. Megemlékeztek Kapisztrán Szent János születésének 600. Évfordulójáról.

október 31. A Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportfőnöksége Agitációs és Sajtó Osztálya látogatásra hívta meg az egyházi lapok szerkesztőit a néphadsereg ceglédi alakulatahoz, ahol a papjelöltek katonaiidejüket töltötték.

november 5. Bulányi György piarista tanár és 16 társa *A magyar erőszakmentes közösségek hívallása* című nyilatkozatban bírálta a katolikus püspöki kar október 17-i körlevelét.

november 18. Életének 88. évében elhunyt Bárdos Lajos karnagy, zenetanár és zeneszerző, a magyar egyházi zene művelője, negyven éven át az Országos Magyar Cecília Társulat irányítója.

december 3. Az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének 1/1986. számú határozata a Magyarok Nagyasszonya Társaság elnevezéssel karitatív női szerzetesrend működését engedélyezte. A

határozat, valamint a Társaság szervezeti és működési engedélyének végrehajtására az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke és a Magyar Katolikus Püspöki Kar által 1986. december 1-jén aláírt jegyzőkönyv az irányadó. Egyházi részről Fábíán János esztergomi főegyházmegyei kormányzó hagyta jóvá a rend szabályzatát.

december 8–12. Miklós Imre államtitkár vezetésével az Állami Egyházügyi Hivatal delegációja a Vatikánban tárgyalásokat folytatott többek között a megüresedett és üresedésben lévő érseki, püspöki székek betöltéséről. II. János Pál pápa fogadta a delegációt.

december 21. Szakos Gyula székesfehérvári megyéspüspök, az Egyházi Szereztetszolgálat főigazgatója megáldotta a hallássérült hívek hitoktatásának előmozdítására Budapesten, a Tömő utcában kialakított Szent József Ottont. — Miskolcon ünnepélyesen fölavatták a Magyar Ortodox Egyházi Múzeumot.

december 27. Budapesten a XXIII. János pápa Szeretetotthonban elhunyt Luczenbacher Rita, a Katolikus Lánykörök Országos Szövetségének (KALÁSZ) egykori vezetője.

december 30. Fábíán János esztergomi főegyházmegyei kormányzó öt éves időtartamra Kontra Évát kinevezte a Magyarok Nagyasszonya Társaság egyházmegyei jogú női szerzetesrend főnöknőjévé.

december A Szent István Társulat megjelentette az elsőáldozók új hittankönyvét.

az év folyamán A Szent István Társulat 36 könyvet, az Ecclesia Kiadó 20 könyvet és hanglemezt adott ki. — Hat, állami fenntartású nővérotthon (Bakonybél, Jászberény, Piliscsaba, Csákvár, Vác, Hejce) és egy férfi szerzetesotthon (Pannonhalma) működött.

1987

január 20. Kontra Éva, a Magyarok Nagyasszonya Társaság általános főnöknője letette a hivatali esküt Miklós Imre államtitkár előtt.

január 26–28. A budapesti római katolikus teológiai napok témái: a Szentírás, a világi lelkipásztorok feladatai.

február 19. II. János Pál pápa külön audiencián fogadta Lázár György miniszterelnököt.

február 24–25. Keszthelyen a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Központja és a Magyar Katolikus Püspöki Kar Egyháztörténeti Bizottsága egyháztörténeti konferenciát rendezett.

március 2. A templomokban fölolvasták a Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevelét az egyházközségi élet felújításáról.

március 3. II. János Pál pápa az Elnöki Tanács előzetes hozzájárulásával kinevezte Paskai László kalocsai koadjutor érseket esztergomi érsekké, Marosi Izidor váci segédpüspököt váci megyéspüspökké, Dankó Lászlót, a római Pápai Magyar Egyházi Intézet rektorát kalocsai apostoli kormányzóvá.

március 6. Kölnben elhunyt Irányi László piarista, a külföldi magyarok püspöke.

március 19. Paskai László esztergomi érsek, prímás a magyar katolikus püspöki kar nevében Pázmány Péter esztergomi érsek halálának 350. évfordulóján a pozsonyi dómban lévő sírnál koszorút helyezett el és imát mondott.

március 28. A református egyház VIII. budapesti zsinatának hatodik ülészakán Tóth Károly dunamelléki püspököt választották meg a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnökévé. Az új lelkészi alelnök Kovách Attila dunántúli püspök lett. → 1989. január 18.

április 25. Beiktatták az esztergomi fő-

egyházmegye 81. érsekét, Paskai Lászlót.

május 6–7. Budapesten ülésezett a Zsidó Világkongresszus Végrehajtó Bizottsága.

május 16. A tavaszi nagymarosi katolikus ifjúsági találkozó témája: hiszem a katolikus keresztény anyaszentegyházat. A szentmisét Paskai László esztergomi érsek mintegy negyven ifjúsági lelkipásztorral együtt celebrálta.

május 17. Elhunyt Káldy Zoltán, a Magyarországi Evangélikus Egyház Déli Kerülete püspök-elnöke, a Lutheránus Világszövetség elnöke, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának alelnöke, országgyűlési képviselő.

május 23. A római katolikus Hitoktatási Bizottság pályázatára érkezett általános és középiskolások 1481 rajza, 35 egyéb műve, 9 irodalmi alkotása. A legjobb művek alkotóinak Marosi Izidor váci megyéspüspök adta át a díjakat a budapesti Egyetemi-templomban.

június 6. Paskai László prímás, esztergomi érsek fölszentelte a győri Kun Béla-lakótelepen az új Szent Lélek-plébánia-templomot.

június 7. Paskai László prímás, esztergomi érsek pünkösdvasárnap ünnepi szentmisével nyitotta meg az esztergomi bazilikában a Mária-évet, amelyet II. János Pál pápa 1987. pünkösdtől 1988. Nagyboldogasszony ünnepéig hirdetett meg.

június Megkezdődött a Magyarok Nagyasszonya Társaság újoncházának építése Tahitótfaluban.

július 2. A Magyar Katolikus Püspöki Kar Lelkipásztori Bizottsága köriratot adott ki a családpasztorációról a lelkipásztorok számára. Ezzel lelkipásztori programot adott a magyar katolikus egyháznak.

július 7. Pusztai Ferenc művelődési miniszterhelyettes a budapesti Goldmark-

teremben megnyitotta a magyar zsidóság történetét bemutató kiállítást.

július A Katolikus Középiskolai Főhatóság a brüsszeli székhelyű Office International de l'Enseignement Catholique (OIEC) szervezet tagja lett.

augusztus 4. Életének 85. évében elhunyt Possonyi László közgazda, publicista, az 1930-as évektől a magyar katolikus szellemű irodalom és sajtó egyik megújítója, a *Vigília* folyóirat egyik alapítója.

augusztus 7. Paskai László esztergomi érsek, prímás értesítette az illetékes előljárókat az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének leiratáról, amely szerint 1987 augusztusától a hittudományi főiskolákra fölvetett hallgatókat csak 12 hónapi katonai szolgálatra fogják behívni.

augusztus 28. A magyarországi szerb ortodox egyházmegye megemlékezett a ráckevei Nagyboldogasszony-templom alapításának 500 éves jubileumáról. A szent liturgiát Lukián szlavóniai püspök és Danilo mancsani püspök, a pátriárka vikáriusa, a budai egyházmegye adminisztrátora szolgáltatta tíz pap és egy diakónus segítségével.

augusztus 29. A szentendrei Nagyboldogasszony püspöki katedrálisban ökumenikus jellegű istentiszteletet tartottak.

augusztus 30. A magyarországi szerb ortodox egyházmegye a Tolna megyei grábóci kolostor Szent Arkangyalok-temploma 400 éves jubileumát ünnepelte. A szent liturgiát Nikolaje dalmáciai, Amfilohije bánáti és Danilo mancsani püspök szolgáltatta 10 pap és 2 diakónus segítségével.

augusztus 31.–szeptember 3. Egerben megrendezték a 17. Országos Katechetikai Továbbképző Lelkigyakorlatot. Téma: Szűz Mária és a szentek tisztelete a hitoktatásban.

szeptember 5. A hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye alapításának 75. évfordulóján Simon Lourdusamy bíboros, a Keleti Egyházak Kongregációjá-

nak prefektusa Hajdúdorogon ünnepélyes szentmisét mutatott be.

szeptember 6. A máriapócsi búcsú kerekében Francesco Colasuonno érsek, rendkívüli nuncius fölolvasta Agostino Casaroli bíboros, vatikáni államtitkár levelét, benne II. János Pál pápa üdvözlését a hajdúdorogi egyházmegye alapításának 75. évfordulója alkalmából.

szeptember 12. Megnyílt a verőcemarosi római katolikus szociális otthon új épületszárnya.

szeptember 13. Paskai László esztergomi érsek megáldotta a Boldog Özséb tiszteletére épült új békásmegyeri plébániatemplomot. A templom melletti eddigi Vera teret a Fővárosi Tanács Lékai bíboros térnek nevezte el.

szeptember 24.–október 23. Az ortodox világ megünnepelte a VII. Egyetemes Zsinat 1200 éves évfordulóját.

szeptember 29. Ünnepelesen fölavatták a kibővített és újjáépített Ráday Kollégiumot Budapesten. Ez alkalommal rendezett tudományos ülésszak témája: a református egyház helye és jelentősége a magyar nemzeti műveltségben. A megnyitót követő teológiai akadémiai közgyűlésen nyolc külföldi személyt tiszteletbeli doktorrá avattak: Kenneth Dávid Kaunda zambiai államelnököt, Johannes Rau rajna-vesztfáliai miniszterelnököt, Robert Runcie canterburyi anglikán érseket, Kirill szmolenszki és vjazemszki orosz ortodox érseket, Gerhard Brandt egyházelnököt, Nikolaus Beckert rajnai egyházfőtanácsost és Josef Smolik prágai teológiai dékánt. A tudományos ülésen egyházi és világi tudósok tartottak előadásokat.

szeptember Szamizdat kiadásban megjelent Budapesten a *Magyar Zsidó* című független politikai-kulturális folyóirat.

október 1–30. Paskai László esztergomi érsek részt vett Rómában a Püspöki Szinóduson.

október 4–20. Arthur Schneider főrabbi, A Lelkiismeret Felhívása Alapítvány

elnökének meghívására látogatást tett az USA-ban az Állami Egyházügyi Hivatal küldöttsége. Miklós Imrét, a Hivatal elnökét fogadta Javier Pérez de Cuellar, az ENSZ főtitkára, John Whitehead és Richard Schifter külügyminiszter-helyettes. A New York-ban tartott sajtókonferencián Miklós Imre ismertette a magyar állam és az egyházak kapcsolatát.

október 11. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevelet adott ki az Egyházi Szeretetszolgálat (Caritas) javára történő országos gyűjtés előkészítésére. Az öreg és beteg szerzetesek, idős és beteg papok, értelmi fogyatékosok és rokkantak megsegítését célzó hagyományos gyűjtést november 22-én tartották meg a templomokban. — A Szent Margit Szeretetszolgálat-képző a Székesfehérvár melletti iszkaszentgyörgyi továbbképző otthonába költözött.

október 14. Ülésezett az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága. Az Opus Pacis tanácskozásán Pregun István, a nyíregyházi szeminárium rektora, parlamenti képviselő tájékoztatott az országgyűlés őszi ülésszakán elfogadott kormányprogramról és az adótörvényekről. Megemlítette, hogy Paskai László prímás, esztergomi érsek az országgyűlés ülésszaka előtt levélben kereste meg az egyházi képviselőket, arra kérve őket, hogy emeljék föl szavukat a sokgyermekes családok érdekében. A testület az ülés végén állásfoglalást fogalmazott meg arról, hogy támogatja az ország előtt álló feladatok megoldását.

október 25. Fölszentelték az 1824–29 között épült, egykori görög kereskedők által alapított és most felújított kecskeméti Szent Háromság ortodox templomot.

október 31. Megünnepezték a budapesti Deák téri evangélikus templom és egyházközség fennállásának 200. évfordulóját.

november 9–13. A Magyar Katolikus Püspöki Kar ad limina látogatáson Rómában tartózkodott.

november 15. A katolikus püspöki kar körlevele közölte, hogy az 1986. évi gyűjtés az Egyházi Szeretetszolgálat javára 10 millió 782 ezer forintot eredményezett. — A *Pravoszlavlje* c. belgrádi egyházi lap részletes tudósítást közölt a magyarországi ortodoxia életéről.

november 19. Az Országos Béketanács Katolikus és Egyházközi Békebizottsága, valamint a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága a Fővárosi Tanács dísztermében papi békegyűlést rendezett.

december 1. Megtartották a Magyar Katolikus Püspöki Kar és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa vezetőinek első hivatalos tanácskozását a budapesti Ráday Kollégiumban. A katolikus küldöttséget Paskai László esztergomi érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke, a nem katolikus egyházakat tömörítő Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa delegációját Tóth Károly református püspök, az Ökumenikus Tanács ügyvezető elnöke vezette.

december 4. Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára megnyitotta az újjáalakított esztergomi Főszékesegyházi Kincstárat.

december 8. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa közgyűlése módosította alapszabályát. Ezentúl három évre választ elnököt, váltakozva a tag-egyházak között. A közgyűlés ezúttal Tóth Károly református püspököt választotta meg új elnökévé. Tiszteletbeli elnöke lett Bartha Tibor ny. református püspök.

december 14–18. Budapesten a Ráday Kollégiumban ökumenikus nemzetközi szemináriumot rendeztek *A béke teológiája* címmel.

december 17. Az Országgyűlés téli ülésszakán Miklós Imre államtitkár, az

Állami Egyházügyi Hivatal elnöke – első ízben a Hivatal fennállása óta – beszámolót tartott az állam egyházpolitikájáról, a Hivatal munkájáról. Összefoglalásként megállapította: az állam és az egyházak kapcsolatai „megfelelnek társadalmi viszonyaink fejlettségének, szövetségi politikánk elveinek”.

december 25. A karácsonyi éjféli misét a Magyar Televízió első ízben a buda-

pesti Mátyás-templomból közvetítette.

december 30. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Berki Feriznek, a Magyar Ortodox Egyház esperes-adminisztrátorának születésnapja alkalmából a Magyar Népköztársaság Zászlórendje kitüntetést adományozta.

az év folyamán A Szent István Társulat 37 könyvet, az Ecclesia Kiadó 27 könyvet és 1 hanglemezt adott ki.

1988

január 18. A pesti belvárosi plébánia-templomban ökumenikus imatálálkozót tartottak. A közös liturgiát Paskai László prímás érsek vezette. Megjelent Berki Feriz protoierej, a Magyarországi Ortodox Egyház esperese, Molnár Miklós a budapesti Kálvin téri református templom vezető lelkésze, valamint Háfenschér Károly, a budapesti Deák téri evangélikus templom vezető lelkésze.

január 20. Rapsányi László szerkesztésében a Kossuth rádióban *Vallások világhíradója* című, havonta rendszeresen jelentkező műsor indult.

január 24. Életének 58. évében elhunyt Szakács József adventista lelkész, 1980-tól a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának elnöke, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa alelnöke, országgyűlési képviselő.

február 29.–március 2. Pázmány Péter emlékeztére egyháztörténeti konferenciát tartottak a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Rendezők: a Magyar Katolikus Püspöki Kar, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Magyar Történelemszaki Nemzeti Bizottságának Egyháztörténeti Albizottsága.

március 14. Grósz Károly, a Minisztertanács elnöke, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja a magyarországi egy-

házak vezetőivel találkozott a Parlamentben. Grósz Károly megköszönte az egyházak támogatását a társadalmi, gazdasági problémák megoldásában. Paskai László prímás érsek hangsúlyozta: az egyházat nem az ellenzékiesség vezérli, hanem az a törekvés, hogy a létező feszültségeket föloldja; javasolta az alternatív katonai szolgálat bevezetését. Szendi József veszprémi megyéspüspök jegyzéket terjesztett a kormányfő elé, amelyben emlékeztetett a szerzetesrendek fölszámolására, és követelte, hogy a katolikus egyház tevékenységi területét ne korlátozzák a templomokon belüli szertartások végzésére.

március 25. *Középkori magyar templomok* címmel kiállítás nyílt az Országos Műemléki Felügyelőség székházában.

március 28. és május 20. Tanácskozott az *Úr Imádsága* és a *Hitvallások* magyar szövegeinek összeegyeztetésére alakult ökumenikus bizottság.

március Megjelent a magyar ortodox *Imakönyv* második kiadása, az 1956. évi első kiadás javított változata.

április 16. A Szent István-év keretében megkezdődött a Szent Jobb országjárása.

április 20. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudomá-

nyi Karán megalakult az Egyháztörténeti Műhely.

május 1. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának új főtitkára Lehel László evangélikus lelkész, az *Evangélikus Élet* főszerkesztője lett. Tisztét Görög Tibortól vette át, akit Genfben a Lutheránus Világszövetség európai referensévé neveztek ki.

május 7. A 15–16. században alapított Szent György nagyvértanúnak szentelt budapesti szerb ortodox templom 1688-ban történt felújításának 300 éves jubileuma alkalmából szent liturgiát mutatott be Vujicsics Dusan sztavrofor protoierej, a budai szerb ortodox egyházmegye püspöki vikáriusa.

május 14–17. Magyarországon az ortodox hívők megemlékeztek az orosz kereszténység fennállásának 1000 éves jubileumáról. Ebből az alkalomból Budapestre érkezett Varlaam volhíni és rovnói érsek, Pjotr Kovalj protoierej kíséretében. Az ünnepség részeként az esztergomi Főszékesegyház Kincstárában *Az orosz egyházművészet Magyarországon* címmel kiállítás nyílt. Május 16-án orosz ortodox kiállítás nyílt a budapesti orosz ortodox egyházközség termeiben. Május 17-én ökumenikus millenniumi emlékünnepeket tartottak a Ráday Kollégiumban.

május 18. Beiktatták hivatalába Viczián Jánost, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának újonnan megválasztott elnökét.

május 26. A németországi Oberhackingenban meghalt Közi-Horváth József győr-egyházmegyes pap, volt országgyűlési képviselő, 1935-től az Actio Catholica országos főtitkára, a keresztény szociális mozgalmak egyik vezetője.

június 2. KALOT-emlékkiállítás nyílt a budapesti Belvárosi plébániatemplomban.

június 3. Budapesten elhelyezték a zsidó mártírok emlékművének alapkövét,

amit a Tony Curtis-féle Emánuel Alapítvány emeltet. Alkotója: Varga Imre szobrászművész.

június 17. A református, evangélikus, baptista, metodista, ortodox, unitárius egyházak és a Szabadegyházak Tanácsa vezetői felhívásban tiltakoztak a romániai falurombolás terve ellen.

június 21–22. A Magyar Katolikus Püspöki Kar és a Magyar Tudományos Akadémia *Szent István és kora* címmel kétnapos tudományos ülést rendezett az MTA-n, ahol jeles egyházi és világi kutatók tartottak előadást. (Berend T. Iván, Dobszay László, Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Györffy György, Szántó Konrád, Szűcs Jenő, Török József stb.)

június 28. II. János Pál pápa konzisztóriumot tartott és bíborossá kreálta Paskai László esztergomi érseket, Magyarország prímását.

július 4. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tagegyházai ünnepi megemlékezést tartottak Szent István király halálának 950. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének dísztermében.

július 4–8. A Magyar Történelmi Társulat, a Janus Pannonius Tudományegyetem, az Országos Pedagógiai Intézet és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Pécsen nyári akadémiaát rendezett a történelemtanárok részére, ahol különböző vallás- és egyháztörténeti előadások hangzottak el.

augusztus 18. Straub F. Brúnó, az Elnöki Tanács elnöke fogadta Francesco Colasuonno érseket, rendkívüli felhatalmazású apostoli nunciust, akinek állami részről II. János Pál pápa számára magyarországi látogatásra szóló meghívást adott át.

augusztus 20. A budapesti Szent István-bazilika előtti szabadtéri szentmise keretében Francesco Colasuonno érsek fölolvasta II. János Pál pápa levelét, amelyet a magyar bíboroshoz, püspö-

kökhöz és a katolikus hívekhez intézett. Ugyanitt Paskai László bíboros prímás és a Magyar Népköztársaság nevében Straub F. Brúnó, az Elnöki Tanács elnöke bejelentették II. János Pál pápa Magyarországra történt meghívását.

augusztus 28. Megalakult a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM).

augusztus 29.–szeptember 5. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa meghívására az Európai Akadémiák (ökumenikus konferencia-központok) a budapesti Ráday Kollégiumban tartották közgyűlésüket.

szeptember 2. Az Elnöki Tanács a Magyar Népköztársaság Csillagrendjével tüntette ki Vujicsics Dusan protoierejt, a magyarországi szerb ortodox egyház püspöki vikáriusát 85. születésnapja és egyházi szolgálata 60. évfordulója alkalmából.

szeptember 4–9. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke látogatást tett Izraelben, Zevulun Hammer izraeli vallásügyi miniszter meghívására. Megbeszélésükön a magyarországi izraelita zsinagógák és temetők helyreállításáról, az izraelita felekezet vallásos-kulturális tevékenységének fejlesztéséről tárgyaltak. Miklós Imrét fogadta Jichak Samir miniszterelnök és Simon Peresz külügyminiszter is.

szeptember 14. A budapesti Ráday Kollégiumban Biblia Múzeumot nyitottak.

szeptember 14–21. Budapesten a Ráday Kollégiumban tartotta 4. nagygyűlését a Bibliatársulatok Világszövetsége. A rendezvényre 110 országból 250 küldött érkezett.

október 12. De facto megalakult a Magyar Cserkészszövetség. → 1989. február 23.

október 16. A Magyarországi Unitárius Egyház püspökévé választották és beiktatták tisztebe Huszti János lelkészt. Az országos főgondnok ifj. Bartók Béla maradt.

november 4. II. János Pál pápa levelet intézett Paskai bíboroshoz, amelyben elfogadta a Magyarországra szóló meghívást.

november 11–12. A Debreceni Református Kollégium fennállásának 450. évfordulóját ünnepelte. Ebből az alkalmából 14 személyt avattak díszdoktorrá, köztük Nagy Gyula evangélikus püspök-elnököt és Újszászy Kálmánt, a Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnokát.

november 20. Megalakult a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület.

november 21. A Művelődési Minisztérium 1 millió forintot ajánlott föl az Országos Rabbiképző Intézetnek könyvtára rendezésére.

november 24. Az 1946-ban feloszlatott KALOT-mozgalom folytatásaként megalakult a II. Rákóczi Ferenc Katolikus Népfőiskolai Szövetség. → 1989. február 14.

november 27. A Magyar Izraeliták Országos Képviselőtársaságának ülésén a zsidóság képviselői kérték, hogy a zsidó nemzetiségi státus létesítésének lehetőségét vegyék le a politika napirendjéről.

december 1. A budapesti görög nagykövetség kezdeményezésére bizánci egyházzenei hangverseny volt a fővárosi Nagyboldogasszony ortodox templomban.

december 3. Budapesten megalakult a Márton Áron Társaság. (Alapító tagjai: Szentágothai János, Györffy György, Entz Géza.)

december 15. A Magyarországi Református Egyház és az Állami Egyházügyi Hivatal között megállapodás jött létre a gyülekezeti hitoktatás és az egyházi tisztviselők állami eskütele ügyében. (A gyülekezeti hitoktatásra az illetékes püspök ad engedélyt. Az egyházi állások betöltői állami esküt tesznek. Magasabb tisztségbe történt kinevezés után csak akkor kell újabb esküt tenni, ha az állás betöltéséhez az Elnöki

Tanács előzetes hozzájárulása szükséges.)

december 24. Budapesten elhunyt Emődi László regnumi lelkész, akit kétszer ítéltek el ifjúságnevelő tevékenysége miatt.

év vége *Szent István és kora* címmel tanulmánykötet jelent meg a júniusi tudományos ülésszak anyagából az MTA Történettudományi Intézete gondozásában. (Szerkesztői Kardos József, Glatz Ferenc.)

1989

január 18. Megkezdte munkáját a református egyház IX. budapesti zsinata. Lelkészi elnöknek Kocsis Elemér tiszántúli, alelnökké Tóth Károly dunamelléki püspököt, világi elnöknek Somogyi József dunántúli főgondnokot, világi alelnöknek Szabó Magda tiszántúli főgondnokot választották meg. A zsinat főtanácsosa Aranyos Zoltán, jogtanácsosa Törös László, gyűjteményi igazgató Makkai László lett. → 1991. február 27.

január 28. Az MSZMP Politikai Főiskoláján vitafórumot tartottak az egyházak és vallásfelekezetek képviselői, valamint marxista szakemberek részvételével. (A fórumot a Magyar Televízió is közvetítette.)

január 30. Budapesten az Adalbertinum-ban megalakult a Keresztény Értelmiségi Szövetsége. Elnöke: Csanád Béla professzor.

február 14. A Fővárosi Bíróság a bejegyzett társadalmi szervezetek nyilvántartásába vette a II. Rákóczi Ferenc Katolikus Népfőiskolai Szövetséget.

február 23. A Magyar Cserkészszövetség közgyűlésén törvényesen is kimondták a szövetség megalakulását, s jóváhagyták az alapszabályt. Másnap a Fővárosi Bíróság az 1. sorszámmal fölvette a társadalmi szervezetek nyilvántartásába. (A Szövetség az 1912-ben alapított Magyar Cserkészszövetség jogutódja.) Országos elnök: Surján László ny. egyetemi tanár. Társelnök:

Nyiredy Szabolcs c. egyetemi docens, unitárius főgondnok.

február 25. Budapesten megalakult a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület, amelynek első elnökévé Szentágothai János akademikust választották.

március 18. Paskai László bíboros magánkihallgatáson volt a pápánál, ahol a napirenden lévő pápai látogatásról tárgyaltak.

március 20. II. János Pál pápa magánkihallgatáson fogadta Pozsgay Imre államminisztert, aki az audiencia után bejelentette: II. János Pál pápa magyarországi látogatását 1991 szeptemberére tűzték ki.

április 1. Az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895:XLIII. törvénycikk 7. §-a, és az azt hatályban tartó 1947:XXXIII. törvény értelmében törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánította a Magyarországi Új Apostoli Egyházat. → 1990. július 3.

április 16. Megalakult a Magyar Zsidó Ifjúsági Egyesület. Elnök: Fröhlich Róbert; elnökhelyettesek: Kardos Ágnes és Domonkos István.

április 18. Bielek József, Budapest Főváros Tanácsának elnöke társadalmi, városrendezési és egyházpolitikai kérdésekről tárgyalt a budapesti egyházi vezetőkkel.

április 23. Tóth Károly, a Református Egyház Zsinatának elnöke és Mikó

V.
A megújulás
(1989. június 30.–1992)

1989

június 30. Az Elnöki Tanács 1989:14. számú törvényerejű rendelete jogutód nélkül fölszámolta az Állami Egyházügyi Hivatalt, megszüntette az állami hozzájárulás kötelezettségét az egyházi állásokhoz. Ezután csak az Elnöki Tanácsnak maradt meg az előzetes hozzájárulási joga olyan állásoknál, amelyek nem magyar (pápai) joghatóság alá tartoznak: katolikus magyar püspökök, az esztergomi, a kalocsai, egri érsekek, a pannonhalmi Szent Benedek-rendi nullius főapát, püspöki koadjutor, segédpüspök, apostoli adminisztrátor, nagyprépost, a római Pápai Magyar Egyházi Intézet igazgatója, címzetes püspök. → 1990. január 24. — Az 1092/1989. MT számú rendelet a lelkiismereti és vallásszabadság érvényesülése érdekében, az állam és az egyházak, felekezetek közötti kapcsolatokkal összefüggő kérdések és ilyen jellegű kormányzati döntések véleményezésére, előkészítésére Országos Vallásügyi Tanácsot hozott létre. Elnöke a miniszterelnök, elnökhelyettese a művelődési miniszter, titkára a Minisztertanács Egyházpolitikai Titkárságának vezetője. — A 66/1989. MT számú rendelet kibővítette a művelődési miniszter feladatkörét: mindazokat a jogokat, amelyeket az egyházakkal kapcsolatban az állam gyakorolhat, a művelődési miniszterre ruházta. (Ezek: az állami költségvetésből az egyházpolitikai célú eszközökkel való gazdálkodás, a felekezetek állami bejegyzése, az egyházak és az állam közötti kapcsolatok alakítása, az állam egyházpolitikai céljainak megvalósítása.) — Az (ezen a napon megszűnt) Állami Egyházügyi Hivatal elnöke törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánította a Magyarországi Jehova Tanút és a

Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közösségét. → 1990. július 3.

július 1. Megszűnt az egyházi kiadói tevékenység és a sajtótermékek ellenőrzése, ill. az egyházak helyi intézményeinek azon kötelezettsége, hogy megszerezzék a helyi tanácsok egyetértését, ha istentiszteletre szánt épületet kívánnak kialakítani, továbbá az előzetes állami engedélyezés azon esetre, ha külföldiek hazai egyházi főiskolára kívántak felvételt nyerni. — Glatz Ferenc művelődési miniszter a televízióban részletesen ismertette a művelődési tárca programját, bejelentette szándékát az állami iskolaalapítási monopólium feloldásáról s így az egyházi és magániskolák alapításának szabadságáról, az állam és egyház új típusú viszonyából következő tárcafeladatokról.

július 5. A művelődési miniszter meglátogatja dr. Gyulai Endre szeged–csanádi megyéspüspököt és kinyitják a Szegedi Dóm Klebelsberg-kriptáját. A püspök és a miniszter többórás eszmecserét folytattak az egyházak talpraállásának társadalmi-politikai feltételeiről.

július 6. Az egyházi parlamenti képviselőket meghívja a művelődési miniszter. A téma az egyház és az állam kialakítandó új típusú viszonya, az egyházak tevékenységének segítése, a Vallásügyi Tanács funkciója. A miniszter vázolta elképzeléseit az állam és egyház közötti új típusú kapcsolatrendszer kiépítéséről.

július 7. Glatz Ferenc művelődési miniszter az Állami Egyházügyi Hivatal munkatársainak bejelentette a Hivatal jogutód nélküli fölloszlatását, s hogy a Minisztertanács Egyházpolitikai Titkárságának nincs igazgatási feladata. Közölte: a Hivatal iratanyagát záróják,

megkezdik az egyházi személyeket ért törvényteleniségek felülvizsgálatát, rehabilitálását, s tervezetet készített az egyházi levéltárak kutathatóságáról.

július 10. Budapesten megnyitották a Zsidó Világkongresszus első kelet-európai irodáját. A megnyitó ünnepségen megjelent a Világkongresszus elnöke, E. Bronfman, V. Kaplan alelnök és Singer főtítkáár. „Nem lehet olyan kormány Magyarországon, amely nem vállal felelősséget a zsidóságért” – mondotta a kormány nevében megjelent Glatz Ferenc művelődési miniszter.

július 11. A Zsidó Világkongresszus elnökének, E. Bronfmannak és a Kelet-európai Iroda vezetőinek látogatása a művelődési miniszternél. A miniszter vizsgálja elképzeléseit a zsidóság felekezeti és világi oktatásának megújításáról.

július 14. Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek látogatása a művelődési miniszternél. Az egyházi ingatlanok visszaadásának, a katolikus egyházi iskolázás megerősítésének lehetőségei szerepelnek a tárgyaláson.

július 23–30. Az Európai Baptista Föderáció Magyarországon tartotta az 5 évenként esedékes kongresszusát.

július 25–30. Budapesten tartózkodott Billy Graham amerikai baptista lelkes-evangelizátor. Július 29-én a budapesti Népstadionban mintegy 90 ezer hívő tömeg előtt hirdette az ígét.

július 26. II. János Pál pápa általános pápai kihallgatáson jelentette be hivatalosan magyarországi látogatását.

augusztus 1. Megkezdte munkáját a Művelődési Minisztérium egyházi kapcsolatainak főosztálya. (Főosztályvezető: Platthy Iván.)

augusztus 8–20. Budapesten ülésezett az Egyházak Világtanácsa Hit és Egyházszervezet Bizottsága.

augusztus 15. A Belügyminisztérium engedélyezte a magyar szabadkőművesek szövetségének, a Magyarországi Szim-

bolikus Nagypáholyának a működését. → december 27.

augusztus 20. Németh Miklós miniszterelnök beszédében Szent István, az egyház és a nép államformáló szerepéről beszélt.

augusztus 24. Ismét megalakult a Magyar Református Lelkészegyesület. Elnöke Nagy Ferenc (Hajdúböszörmény), főtítkáára Kocsis Attila (Berekszent, Megbékélés háza), kerületi alelnökök–Dunamellék: Mikesi Károly (Kiskunhalas), Dunántúl: Kövy Zsolt (Kéttornyúlak), Tiszántúl: Sipos Kund Kötöny (Ramocsaháza), Tiszáninnen: Tóth Albert (Tiszaluc).

augusztus 30. Kihirdették az 1989:17. számú törvényerejű rendeletet, amely ismét lehetővé tette a szerzetesrendek működését hazánkban. Egyidejűleg hatályát veszítette a szerzetesek működési engedélyéről szóló 1950:34. számú törvényerejű rendelet.

augusztus 31. Elhunyt Kacziba József cufrutai c. püspök, az Actio Catholica országos igazgatója, a Magyar Katolikus Püspöki Kar Külügyi Bizottságának alelnöke, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ igazgatója, a Magyar Katolikus Intézmények püspökkari felügyelője, a püspöki titkárság vezetője. — A református egyház Zsinati Elnöksége megszüntette az 1952. évi Missziói Szabályrendelet érvényét.

szeptember 2. Az 1989/90. tanévet Glatz Ferenc művelődési miniszter az újraindult Evangélikus Gimnáziumban nyitotta meg. A megnyitót egyenes adásban közvetítette a televízió. A miniszter itt jelentette be többek között az új oktatási törvény tervezetének alapelveit, az alternatív iskolarendszer kidolgozásának megkezdését, az iskolaalapítás állami monopóliuma feladásának tervét, s ezzel a magán- és felekezeti iskolák alapításának lehetőségét.

szeptember 5. Németh Miklós miniszterelnök levélben fordult Agostino Casa-

roli bíboros államtitkárhoz, amelyben javasolta a Vatikánnal való diplomáciai kapcsolatok helyreállítását, az 1964-ben kötött részmegállapodás felülvizsgálatát, a vitás kérdésekről folytatandó tárgyalások megkezdését. (A sajtó a levelet szeptember 15-én közölte.) → október 18. — Németh Miklós miniszterelnöknél látogatást tettek a Magyar Katolikus Püspöki Kar Állandó Tanácsának tagjai. — Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek látogatása a művelődési miniszternél az egyházi ingatlanok visszaadásáról, a szerzetesrendek újraéledésének lehetőségeiről.

szeptember 7. Nyers Rezső, az MSZMP elnöke fogadta a magyarországi egyházak vezető személyiségeit. — A művelődési miniszter 107 007/1989. számú határozata a Teljes Evangéliumi Keresztény Közösség Mahanaim Gyülekezetet 1989. augusztus 21-i hatállyal törvényesen működő vallásfelekezetnek ismerte el. → 1990. július 3.

szeptember 10. Fölvatták a felújított szegedi zsinagógát.

szeptember 14. A New York-i főrabbi budapesti látogatása során tárgyalt a hazai izraelita egyház vezetőivel, a Miniszterelnökség Egyházpolitikai Titkárságával, a művelődési miniszterrel.

szeptember 19. Glatz Ferenc művelődési miniszter a rektoroknak adott ebédén ismertette elképzeléseit a magyarországi felsőoktatás intézményes reformjáról, egy egységes oktatási törvény alapelveiről. Javasolta, mind a katolikus, mind a protestáns egyházak teológiai képzését a nagy egyetemek (ELTE, Bp. és KLTE, Debrecen) keretében önálló karokkal oldják meg. A KLTE (Debrecen) rektora fogadókészségét jelentette be.

szeptember 21.–október 19. Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek amerikai magyar egyházközösségeket

látogatott meg. A főpásztort fogadta George Bush amerikai elnök is.

szeptember 22. Sarkadi Nagy Barna, a Minisztertanács Egyházpolitikai Titkárságának vezetője tanácskozott az egyházak és vallásfelekezetek képviselőivel az állam és az egyházak közötti viszony időszerű kérdéseiről.

szeptember 29. A Fegyveres Erők Napja alkalmából Kárpáti Ferenc vezérezredes, honvédelmi miniszter meghívta az egyházak vezetőit a budapesti Hadtörténeti Múzeumban rendezett történelmi tárlat megtekintésére.

október 4. A művelődési miniszter 107 026/1989. számú határozata a Magyarországi Csan Buddhista Közösséget 1989. szeptember 25-i hatállyal törvényesen működő vallásfelekezetnek ismerte el. → 1990. július 3.

október 17. Nagy Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsa főtárgyaló találkozott a magyarországi egyházak és vallásfelekezetek képviselőivel, és különböző társadalmi-szociális kérdéseket vitatott meg velük.

október 18. Agostino Casaroli bíboros államtitkár válaszolt Németh Miklós miniszterelnök levelére: a Vatikán kész a diplomáciai kapcsolatokat helyreállítani.

október 20. Az Országházban megtartotta első ülését a közös állami–egyházi tanácskozó testület, az Országos Vallásügyi Tanács. A Tanácsban az összes hazai egyház és vallásfelekezet képviseltette magát. Elnöke Németh Miklós miniszterelnök, elnökhelyettese Glatz Ferenc művelődési miniszter, titkára Sarkadi Nagy Barna. Németh Miklós miniszterelnök megállapította: „A kormány késedelem nélkül és hatékonyan felszámolta az állami beavatkozások eszközrendszerét”.

október 21. Fölvatták a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémia új épületét. Az avatással egybekötött tanévnyitón tíz díszdoktort avattak, köztük

Hecker Frigyes metodista szuperintendens, Kürti László tiszáninneni református püspököt és Szennay András pannonhalmi bencés főapátot, teológiai professzort.

október 23. Kihirdették a Magyar Köztársaság alkotmányát. Magyarország államformája e naptól népköztársaság helyett köztársaság. Az alkotmány 60. §-a (2) bekezdése meghatározta a lelkiismereti és vallásszabadság lényegét.

október 25. Győrben megnyitották az Egyháztörténeti Múzeumot. Az istentiszteleten részt vett és a megnyitón beszédet mondott a művelődési miniszter.

október 28. A Budapesti Református Teológiai Akadémia épületén emléktáblát helyeztek el az 1956-os forradalom hősi halott teológus diákjainak tiszteletére.

november 5. Negyvenévi hallgatás után Szemedi János, a munkácsi görög katolikus egyházmegye püspöke megtarthatta első ünnepélyes miséjét főpapi ornátusban, Máriapócsan.

november 6. A kormány kabinetülésen tárgyalta az állam és egyház viszonyát újraszabályozó készülő törvény tervezetét. Az ülésen a kabinet tagjai közül részt vett Kulcsár Kálmán, Glatz Ferenc és Sarkadi Nagy Barna.

november 13. Glatz Ferenc művelődési miniszter látogatása a sárospataki gimnáziumban a gimnázium visszaadásának előkészítéséről. Tájékoztatta Kürti Lászlót, a tiszáninneni egyházkerület püspökét a református gimnáziumok visszaadása érdekében tett kormányzati lépésekről és elképzeléseiről, hogyan látja biztosíthatónak az egyházi fenntartású középiskolában a nem felekezeti osztályok működtetését. Utóbbival kapcsolatban Pápán tett ilyen irányú látogatásának tapasztalatairól beszélt.

november 19. A művelődési miniszter 107 060/1989. számú határozata a Ma-

gyarországi Karma-Kagyüpa Közösséget 1989. november 10-i hatállyal törvényesen működő vallásfelekezetnek ismerte el. → 1990. július 3.

november 20. Paskai László esztergomi érsek levélben közölte Bíró Imre kánonokkal, hogy a püspöki kar egyetértett az Opus Pacis és a Katolikus Papok Országos Békebizottságának megszüntetésével, ezért fölmenti az Országos Béke Tanács Katolikus Bizottsága főtítkári tiszte alól.

november 22. Tabajdi Csaba miniszterhelyettes, a Minisztertanács mellett működő Nemzetiségi Kisebbségi Tanács titkárságának vezetője találkozott a magyarországi egyházak és vallásfelekezetek képviselőivel. — A művelődési miniszter az Evangéliumi Szabad Eklézsia vallási közösséget, a Megújulás Imacsoport Missziós Gyülekezetet és a Krisztus Követőit 1989. november 10-i hatállyal törvényesen működő vallásfelekezetnek ismerte el. → 1990. június 21., július 3.

november 26. A művelődési miniszter a Magyarországi Késői Eső Gyülekezetet és a Magyarországi Arany Rózsakereszt Vallásközössége Szellemi Iskoláját 1989. november 11-i hatállyal törvényesen működő vallásfelekezetnek ismerte el. → 1990. július 3.

december eleje *Harang* címmel új családi, vallási, kulturális, társadalmi hetilap indult. Főszerkesztője Pethő Tibor, főszerkesztő-helyettese Komlós Attila.

december 1. Elhunyt Makkai László akadémikus, debreceni teológiai professzor, 1973-tól a Közép-kelet-európai Reformáció Történetének Kutatóintézete igazgatója, 1974-től az Országos Református Gyűjteményi Tanács elnöke, 1982-től a Nemzetközi Kálvin-kutató Kongresszus elnökségi tagja.

december 4. A Szent Ferenc Szegénygondozó Nővérek Kongregációja működéséhez állami engedélyt kapott. (Tartományfőnöknő: Ambrus Margit

M. Konstancia.) — A Szent Bazil-rend működéséhez újból állami engedélyt kapott. Tartományfőnöke Dudás Bertalan lett, akit XII. Pius pápa még 1943. február 15-én nevezett ki e tisztre.

december 8. A Magyarországi Református Egyház IX. budapesti zsinatán egyháztörténeti szakbizottságot hoztak létre az elmúlt korszak elemző történeti föltárására. A zsinat határozatot fogadott el a lelkészek pártpolitikai szerepléséről: akik helyhatósági vagy országgyűlési mandátumot fogadnak el, megbízásuk idejére kötelesek lemondani lelkészi állásukról. — A Missziótársaság (lazaristák) szerzetes-rend működéséhez állami engedélyt kapott. Tartományfőnöke: Tóth István ny. kántor.

december 12. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa közgyűlésén bejelentették a Szabadegyházak Tanácsa megszűnését, valamint a budapesti bolgár ortodox egyházközség felvételi kérelmét a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsába.

december 13–14. A Magyar Tudományos Akadémia Judaisztikai Kutatócsoportja megnyitó ünnepséget és tudományos ülőesszakot tartott.

december 15. Az Országos Vallásügyi Tanács Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter előterjesztésében megtárgyalta a készülő törvényt a lelkiismereti és vallásszabadságról. A Tanács megvitatta és elfogadta azt az előterjesztést, amely az egyházak, vallási közösségek ingatlanainak 40 év előtti, kártalanítás nélküli államosítását „igazságtalan és mint ilyen, jogtalan intézkedés”-nek mondta. Glatz Ferenc művelődési mi-

niszter ismertette a készülő oktatási törvénymódosítás alapelveit, különös tekintettel az állami iskolaalapítási monopólium fölszámolására. Bejelentette, hogy a Művelődési Minisztériumban megindult az egyházi ingatlan-igények fölmérése. Határozat: 1990. január 31-ig az azonnali, a csereingatlant igénylő kérelmeket, a teljes igénylistát pedig 1990. március 31-ig kell beterjeszteni.

december 18. Szűrös Mátyás, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke a Parlamentben katolikus egyházfőkkel találkozott. A találkozón a kormány nevében a művelődési miniszter vett részt.

december 21. A művelődési miniszter tanácskozást hívott össze a magyarországi zsidó oktatásügy rendezése, az új iskolák alapítása tárgyában.

december 23. A Debreceni Református Teológiai Akadémia tanári kara a teológia díszdoktorává választotta Tőkés László erdélyi református lelkészt.

december 27. Budapesten a Duna Intercontinental Szálló különtermében a világ 16 országából érkezett 580 szabadkőműves jelenlétében az osztrák nagymester föleskette a magyar nagymestert a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy alkotmányára, és tisztebe iktatta.

decemberétől *Reménység hangja* néven ökumenikus egyházi telefonos segélyszolgálat kezdte meg működését a lelki gondokkal küszködő emberek megsegítésére. A szolgálatot a Hecker Frigyes metodista szuperintendens vezetése alatt álló Evangélizációs és Missziói Bizottság irányítja.

1990

január 1. Gyulay Endre szeged-csanádi püspök nyílt levélben fordult a pártok-

hoz: a keresztény ember felelősséggel szeretne dönteni, kit segítsen hatalom-

ra. Nem szeretné megérni sem a vallás szabadságának újabb megszüntetését, sem a társadalmi hatalmi klikk régi vagy új képviselőiből álló újjászületését. Nem szeretne új elnyomókat legalizálni.

január 6. Márton Áron boldoggá avatási ügyének postulátorává a gyulafehérvári püspök P. Szőke Jánost nevezte ki.

január 7. Megszűnt a *Katolikus Szó* című lap. Megjelent a *Mozdul a Föld* című KALOT-lap.

január 11. A pornográfia és az erőszak kultusz ellen tiltakozó iratot 86 ezer aláírással Várszegi Asztrik püspök átadta az Országgyűlés elnökének.

január 12. A Szent Keresztről nevezett Irgalmas Nővérek szerzetesrend működéséhez állami engedélyt kapott. Május 8-án 142 nővér szavazata alapján Kenéz Erzsébet Enikő lett a rend tartományfőnöknője. — Az izraelita felekezet, a kulturális alapítvány vezetői és a felekezeti oktatásban érdekelt személyiségek a művelődési miniszterrel tárgyalnak. A miniszter a hazai zsidóság – mind az ortodox, mind a neológ – iskoláztatási lehetőségeinek állami biztosítását ígéri.

január 16. A magyarországi egyházak vezetői a pártpolitikától való tartózkodásra szólították föl papjaikat.

január 17. A Legfelsőbb Bíróság felmentette az 1948-ban megrendezett pócspetri koncepció per elítélteit. — Paskai László bíboros, esztergomi érsek az Ellenzéki Kerekasztal munkájában részt vevő pártok képviselői előtt kijelentette: az egyház hivatalosan egy párt mellett sem kötelezi el és egy párttól sem határolja el magát. A liberális eszmével kapcsolatban a következőket mondta: „Világosan kell látnunk, hogy más a politika és a gazdaság, és egészen más az erkölcs területén tapasztalható liberalizmus. Ez utóbbival nem tudunk egyetérteni.”

január 18. A szovjet hadsereg visszaadta a

katolikus egyháznak az esztergomi nagyszeminárium épületét. Döntés született, hogy az esztergomi prímási palota előtti teret Mindszenty József hercegprímásról nevezik el. — A budapesti gettó felszabadulásának 45. évfordulóján a dohány utcai zsinagógában a magyarországi egyházak vezetői és a kormány képviselőitében Glatz Ferenc művelődési miniszter beszédet mondanak. A gettó falánál koszorút helyeznek el az áldozatok tiszteletére. — Horn Gyula külügyminisztert fogadta II. János Pál pápa.

január 19. A Magyar Televízió *Napzártá* című adásában került először nyilvánosságra, hogy a belügyminisztériumi titkosszolgálat által megfigyelt személyek között voltak egyháziak is.

január 21. Valamennyi magyar egyház és felekezet vezetői felszólították híveiket, hogy a parlamenti választások előtt, nagybőjt első vasárnapján közösen imádkozzanak népünkért. — E naptól a budapesti Kútvölgyi úti kórházban, amelyet magas rangú párt és állami vezetőknek tartottak fenn, lehetőség nyílt istentiszteletek tartására.

január 22. Aláírták Budapesten az Amerikai Alapítványi Iskola (izraelita) alapdokumentumát. (Albert Reichmann alapító, Bakos Lajos, a Világszövetség keleti irodájának képviselője, Glatz Ferenc művelődési miniszter, Bielek István, a Fővárosi Tanács elnöke.)

január 24. Az Országgyűlés – 304 igen, 11 tartózkodás és 1 nem mellett – megszavazta az 1990:IV. törvényt *A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról*. A törvény a lelkiismereti és vallásszabadságot „mindenkit megillető alapvető emberi szabadságjog”-nak mondja. A meggyőzés terjesztése tömegtájékoztató útján is lehetséges; vallása és meggyőződése miatt senkit hátrány nem érhet, előny nem illet; vallási és más meggyőződésre vonatkozó adatot állami nyilvántartás-

ba fölvenni nem szabad; a jog gyakorlásában akadályozni senkit sem szabad, az azonos hitelveket követők jogában áll önálló önkormányzattal rendelkező egyház létrehozása. A határt csak az alkotmány betartása képezi. Az 1895. XLIII. törvénycikkhez visszanyúlva kodifikálta az állam és egyház kapcsolatát, kimondta, hogy az egyház az államtól elválasztva működik. Hatályon kívül helyezte az 1989:14. számú törvényerejű rendeletben még érintetlenül hagyott állami hozzájárulási kötelezettséget a pápától függő kinevezésekhez. Megszüntette a felekezetek közötti különbségeket. Ugyancsak hatályon kívül helyezte az 1949:5. számú törvényerejű rendeletet, amely a felekezeti oktatást csak az iskolában tette lehetővé. Kimondta az egyházi személyek szabad, törvénybe nem ütköző működését a nevelés, a kultúra, a szociális munka, az egészségügy, a sport, illetve a gyermek- és ifjúságvédelem területén. A vallásoktatást nem kötelező tárgyként szabaddá tette az állami oktatási-nevelési intézetekben. 9. §-a előírta, hogy az egyházakat a székhelye szerinti illetékes megyei, illetve a Fővárosi Bíróság veszi nyilvántartásba. (Feltétel: legalább 100 természetes alapító személy; alapszabály, ügyintéző és képviselői szerv megválasztása.) (A törvényt február 12-én hirdették ki.)

január 28. Német katolikus lelkeség nyílt Budapesten: központja a budai Fő utcában lévő Szent Ferenc sebeiről nevezett templom.

január 31. E napig 59 katolikus férfi és női szerzetesrendet jegyezték be Magyarországon.

február 3. *Keresztények részvétele a társadalmi megújulásban* címmel nyilatkozatot adott ki a Magyar Katolikus Püspöki Kar, amelyben a püspökök összefoglalták a magyar katolikus egyház előtt álló feladatokat. — A román-magyar kulturális egyezmény aláírását

követően a Sportszarnokban Tőkés László istentiszteletet mutatott be román és magyar nyelven. Az istentiszteleten részt vett Andrei Pleșu román és Glatz Ferenc művelődési miniszter.

február 6. Németh Miklós miniszterelnök fogadta Paskai László bíborost, esztergomi érseket, s közös nyilatkozatban hozták nyilvánosságra: kölcsönösen semmisnek tekintik, azaz fölbontják az 1950. augusztus 30-án aláírt egyezményt.

február 7. Agostino Casaroli bíboros Magyarországra érkezett; Németh Miklós miniszterelnökkel és Glatz Ferenc művelődési miniszterrel tárgyalt.

február 8. Az esztergomi bazilikában ünnepélyes rekviem keretében a katolikus egyház és a magyar állam vezetői megemlékeztek Mindszenty József bíborosról, néhai esztergomi érsekről. A primási palota előtti teret Mindszenty hercegprímás terének nevezték el.

február 9. Németh Miklós miniszterelnök és Agostino Casaroli bíboros, vatikáni államtitkár megállapodást írtak alá a Magyar Köztársaság kormánya és az Apostoli Szentszék közötti, 1945. április 4-én megszakadt diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról nagyköveti, illetve nunciusi szinten.

február 13. Szent Jeromos Bibliatársulat alakult.

február 14. A 2/1990. országgyűlési határozat értelmében az Országgyűlés megbízta a kormányt, hogy mindazokat a megállapodásokat, amelyeket az állam a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény hatálybalépése előtt kötött az egyházakkal, velük együttműködve 1990. december 31-ig vizsgálja felül. Ha a törvényi szabályozás a megállapodásokat feleslegessé teszi, a kormány bontsa föl azokat. → március 19.

február 18. A gyulai nagyrománvárosi templomban Ardeleán Pál ortodox vikárius vezetésével halotti emlék-

szertartást tartottak a decemberi romániai forradalom áldozataiért.

február 19. A katolikus püspöki kar Püspökkari Titkárság felállításáról határozott.

február 23–25. Paskai László bíboros, esztergomi érsek látogatást tett Erdélyben. Találkozott a gyulafehérvári püspökkel és a hittudományi főiskola tanáraival, diákjaival.

február 26. Glatz Ferenc művelődési miniszter fölkerlte a minisztertanácsot, hogy néhány egyházi ingatlanigényt a majdani törvény életbelépése előtt a munkásörtség (és egyéb, funkciójukat veszített szervezetek) ingatlanainak terhére elégítsenek ki.

március 1. Az országgyűlés elfogadta az oktatási törvény módosítását. A törvenymódosítás kimondja a világnézetileg semleges iskolai oktatást, eltörli az állam iskolaalapítási monopóliumát, szabályozza a nem állami (így felekezeti) iskolák állami támogatásának rendszerét (kvóta), rendelkezik az állami iskolákban folyó felekezeti oktatásról.

március 4. E naptól fogva vasárnaponként ismét szentmisét celebrálnak a váci börtönben.

március 16–17. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen ünnepi ülést rendeztek a Károli Gáspár által lefordított első magyar nyelvű Szentírás, a Vizsolyi Biblia megjelenésének 400. évfordulója alkalmából.

március 17. Budapesten, a Nagyváradi téren templomban megalakult a Magyar Református Missziói Szövetség. Célja az evangélium hirdetése, a misszió ébrentartása.

március 19. Németh Miklós miniszterelnök fogadta a Magyarországi Református Egyház, az Evangélikus Egyház, az Unitárius Egyház és a Magyarországi Izraeliták Országos Képviselőinek vezetőit. Fölbontották azokat a szerződéseket, amelyeket a kormány

1948. október 7-én a református és unitárius, 1948. december 7-én az izraelita és december 14-én az evangélikus egyházzal kötött. — A katolikus püspöki kar tiltakozott a kormánynál a vasárnapok áthelyezése ellen.

március 20. Az Országos Vallásügyi Tanács ülésén Németh Miklós miniszterelnök beszámolt az egyházpolitika legutóbbi lépéseiről, a törvény politikai kihatásairól, az 1948–1950-ben kelt állam és egyházak közötti megállapodások fölbontásáról. Ezek voltak „az utolsó formai akadályok a magyarországi egyházak, felekezetek szabad működésének” útjában. Bejelentette, hogy II. János Pál pápa magyarországi látogatásának előkészületei rendben folynak. Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter tájékoztatót az állami tulajdonba vett volt egyházi ingatlanok „egyházi tulajdonba adásának lehetőségéről”. A volt egyházi tulajdonok sorsáról készülő törvény megszületéséig – amely majd az új parlament feladata – javaslatokat tett az átmenetre. Ismertette az Igazságügyi Minisztérium rendelettervezetét a fogva tartottak vallásgyakorlásáról. → május 1. — Glatz Ferenc művelődési miniszter áttekintette a Németh-kormány egyházpolitikájának 10 hónapos történetét, ismertette a kormány és a tárca egyházpolitikai alapelveit, az egyházi főosztály tevékenységét, a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény nyomán az egyházak, szerzetesrendek bejegyzése ügyében tett intézkedéseket, a bejegyzett egyházak, felekezetek, vallási közösségek listáját, valamint tájékoztatót az ingatlanigényekről, az igények kezelésének politikai alapelveiről. Beszámolt a Református Gimnázium átadásának, az Alapítványi Iskola (ortodox), a kulturális közösségi iskola stb. ügyében folytatott tárgyalásairól.

március 28. Az Apostoli Szentszék ki-nevezte Angelo Acerbi c. érseket buda-pesti nunciussá. → június 21.

március 31. Keresztes Szilárd hajdúdorogi görög katolikus püspök augusztus 19-re Máriapócsra hívta meg a Kárpát-medence görög katolikus főpásztorait.

április 1. A Magyar Katolikus Püspöki Kar állásfoglalást adott ki a katolikus iskolákról: az egyház jelen kíván lenni akár új intézményekkel is a társadalomban, az oktatás és a nevelés minden szintjén, az óvodákban, az általános és középiskolákban, sőt az egyetemi szintű oktatásban is. Katolikus diákközpontok létesítését szorgalmazza.

április 3. Elhunyt Vujicsics Dusan szta-vofor protoierej, a budai szerb ortodox egyházmegye volt vikáriusa, kerületi esperes, 1939 óta budapesti paróchus.

április 15. A budapesti Szent István-bazilikában Paskai László bíboros celebrálta a húsvéti nagymisét. A nagymisén a kormány nevében jelen volt Németh Miklós miniszterelnök, Glatz Ferenc művelődési miniszter és Kulcsár Kálmán igazságügy-miniszter.

április 19. Nyilvánosságra hozták II. János Pál pápa magyarországi látogatásának időpontját és állomásait. Eszerint 1991. augusztus 16-án délből érkezik és 20-án este utazik el hazánk-ból.

április 22. A Szeretet Misszionáriusai A béke otthona elnevezéssel szeretet-konyhát nyitottak a Ferencvárosban. Cím: VIII. ker., Tömő u. 19.

április 27. A 8/1990. IM számú rendelet lehetővé tette, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak gyakorolhassák vallásukat. → május 1.

április 27–28. A dalai láma Budapesten járt.

április 28. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették buda-pesti székhellyel Az Üdvhadsereg – Magyarország vallási felekezetet Victor

R. Doughty őrnagy parancsnoksága alatt. (A megnyitó ünnepségen meg-jelent Eva Burrows tábornok, az Üdv-hadsereg nemzetközi vezetője is.)

május 1. Hatályba lépett az igazságügy-miniszter 8/1990. számú rendelete a fogva tartottak vallásgyakorlatáról.

május 2. Az emigrációból ideiglenesen visszatért Varga Béla balatonboglári plébános, aki 1946–47-ben a nemzet-gyűlés elnöke volt, megjelent a szaba-don választott parlament alakuló gyűlé-sén és beszédet intézett a képviselők-höz. → 1991. július 2. — A parlament megnyitása tiszteletére ökumenikus istentiszteletet tartottak a budapesti Szent István-bazilikában.

május 7. Németh Miklós miniszterelnök találkozott a magyarországi nem kato-likus egyházak és felekezetek képviselőivel. — E naptól heti 25 percben katolikus programokat sugároz a tele-vízió.

május 8. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a budapesti székhelyű Fébé Evangéli-kus Diakonissza Egyesületet. Vezetője: Túrmezei Erzsébet.

május 12. Két év után ismét megrendez-ték a nagy-budapesti katolikus hívek Városmajor–Máriaremete zarándokla-tát.

május 13. Helyreállt a diplomáciai kap-csolat a Magyar Köztársaság és a Szuverén Máltai Lovagrend között.

május 17. Sarkadi Nagy Barna miniszter-helyettest, a kormány mellett működő Egyházpolitikai Titkárság vezetőjét saját kérésére felmentették hivatalá-ból.

május 18. Mindszenty József bíboros ér-sek elítélésében a Legfelsőbb Bíróság kimondta a semmisséget.

május 21. Életének 78. évében Munká-cson elhunyt Jonathán érsek, azaz Ivan Kopolovics, aki 1949-től öt éven át az első magyar ortodox esperesség veze-tője volt.

május 22. Grósz József kalocsai érsek ítélete ügyében a Legfelsőbb Bíróság kimondta a semmisséget.

május 23. Hivatalba lép Antall József miniszterelnök kormánya. A művelődési és közoktatásügyi miniszter Andrásfalvy Bertalan.

június 1. Szarvason megnyitotta kapuit az első zsidó ifjúsági tábor.

június 2. A Magyarországi Református Egyház IX. budapesti zsinata nyilatkozatot adott ki a zsidósággal való kapcsolatáról: „Isten kegyelmi kiválasztása és szövetsége összeköt bennünket zsidó testvéreinkkel”. A nyilatkozat ünnepélyesen hangsúlyozza: 1. legyen békesség a Szentföldön az Ószövetséget Szentírásként elfogadó vallások között; 2. üdvözli a diplomáciai kapcsolatok fölvételét Izraellel; 3. testvéri szívvel áll a hazai zsidóság mellett; 4. elítéli a sírgyalázásokat, az antiszemitizmus minden formáját.

június 5. Budapesten megalakult a Magyar Keresztény–Zsidó Tanács. Tagjai: a római katolikus, a református, az evangélikus, a baptista egyház és az izraelita felekezet. Célja: folytatni a korábban már megkezdett keresztény–zsidó párbeszédet.

június 10. A Budapesti Izraelita Hitközség és a Magyar Izraeliták Országos Képviselői együttes közgyűlést tartott, amelyen módosították a zsidó közösség vezetését. Eddig világi elnökség irányított, ezentúl rabbik is. A MIOK ügyvezető igazgatójává Zoltai Gusztávot választották.

június 11. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Nemzetközi Egyesült Pünkösdisták Egyház Isten Gyülekezetét. Bejegyzett képviselője: Ungvári Sándor.

június 12. A kormány Keresztes Sándor, a Kereszténydemokrata Néppárt tiszteletbeli elnöke személyében kinevezte a

Magyar Köztársaság vatikáni követét. → 1990. szeptember 15.

június 13. Az 1108/1990. MT számú határozat értelmében az Országos Vallásügyi Tanács beszüntette működését.

június 15. Megállapodás az iskolai hitoktatásról.

június 17. Hatályba lépett a Magyarországi Református Egyház 1990. évi I. törvénye az 1967. évi törvény választójogi rendelkezéseinek részbeni megváltoztatásáról.

június 18. Megérkezett Budapestre Angelo Acerbi c. érsek, a Szentsek által Magyarországra kinevezett apostoli nuncius. → június 21.

június 19. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Magyar Katolikus Egyházat.

június 21. Angelo Acerbi pápai nuncius átadta megbízólevelét Göncz Árpád köztársasági elnöknek. — Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Szeged központú Krisztus Követői vallási felekezetet. Vezetője: Pusztai László.

június 26. Negyven év után Győrött újra megtartották Szent László király ünnepét. A díszvendég Habsburg Ottó volt.

június 27. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Nyíregyháza székhelyű Magyarországi Evangéliumi Testvérközösséget. Bejegyzett képviselője: Iványi Tibor.

június 28. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a budapesti székhelyű Keresztény Advent Közössége vallási felekezetet, vezetője: Egervári Oszkár; a Hódmezővásárhely székhelyű Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetet, vezetője: Albert Sándor és a Budapest székhelyű Szent Jeromos Bibliatársulatot, vezetője: Tarjányi Béla.

július 1. Az egyházak hittudományi akadémiai államilag elismert egyetemeké nyilvánították. Az állam az ezekben az intézményekben, valamint a hittudományi főiskolákon szerzett okleveleket az állami egyetemek, illetve főiskolák végzettségével egyenértékűnek ismeri el.

július 3. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették (zárrójelben a bejegyzett képviselő neve) a Magyarországi Református Egyházat (Kocsis Elemér), a Magyarországi Evangélikus Egyházat (Harmati Béla), a Magyarországi Baptista Egyházat (Viczián János), a Magyarországi Metodista Egyházat (Hecker Frigyes), a Hetedik Napi Adventista Egyházat (Szigeti Jenő), az Evangéliumi Pünkösdi Közösséget (Tóth László), az Isten Egyházát (Vigh Attila), a Magyarországi Keresztén Testvér Gyülekezeteket (Pócsy Ferenc), az Élő Isten Gyülekezetét (Csizmadia Dániel), az Őskeresztén Apostoli Egyházat (Kun János), a Magyar Unitárius Egyházat (Bencze Márton), a Magyar Ortodox Egyházat (Berki Feriz), a Jézus Krisztus Mai Szentjei Egyházát (Kereszti Gedeon), a Magyar Iszlám Közösséget (Mihályffy Balázs), a Magyarországi Új Apostoli Egyházat (Szügyi Béla), a Buddhista Misszió az Arya Maitreya Mandala Keleteurópai Rendtartományát (Horváth József), a Magyarországi Krsna-tudatú Hívók Közösségét (Weininger Gabriella), a Hit Gyülekezetét (Németh Sándor), a Magyarországi Jehova Tanúit, a Teljes Evangéliumi Keresztén Közösség Mahanaim Gyülekezetét (Soós István), a Magyarországi Csan Buddhista Közösséget (Vozáry László), a Magyarországi Karma-Kagyüpa Közösséget (ifj. Marác Csaba), az Evangéliumi Szabad Eklézsiát (Nánási Csaba), a Megújulás Imacsoport Missziós Gyülekezetét (Varga Miklós),

a Magyarországi Arany Rózsakert Vallásközösségét (Kovács Tamás) és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségét (Bakos Lajos). A felsorolt egyházak központja Budapesten van.

július 6. Paskai László bíboros, esztergomi érsek pásztorlevelet adott ki az iskolai hitoktatásról. (Kéri a szülőket, hogy éljenek a lehetőséggel.)

július 10. II. János Pál pápa magánkihallgatáson fogadta a hazai és külföldi magyar cserkészek és cserkészvezetők zarándokcsoportjait.

július 23–26. A pápa látogatására készülve megrendezték a Kiskunhalasi Ifjúsági Napokat. Az eseményen részt vett Lustiger bíboros, párizsi érsek, Stefan Wilkanowicz, a lengyel *Znak* folyóirat főszerkesztője, Rocco Bottiglione olasz professzor, mindhárman a pápa közeli barátai, valamint Surján László, a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke.

július 23. A Magyar Cserkészszövetség ismét tagja lett a Cserkész Világszövetségnek.

augusztus 18. Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek a Budapesti Történeti Múzeumban fölszentelte a 14. századi Minden Magyarok Kápolnáját. Áldást mondott Kocsis Elemér református és Harmati Béla evangélikus püspök.

augusztus 20. Országsszerte nagyszabású ünnepségeken emlékeztek az országalapító Szent István királyra. A budapesti szentmisén, majd a körmenetben ott volt Göncz Árpád köztársasági elnök, Antall József miniszterelnök és Szabad György, az Országgyűlés elnöke, valamint a kormány több tagja. Paskai László bíboros megszentelte a megbékélés jelképét, a Passauból érkezett Szent István-harangot és megáldotta a Szent István-bazilika új óraszerkezetét. Az ünnepi szentmise után hatalmas tömeg vett részt a Szent Jób-körmeneten. A körmenetben

vonulók között ott voltak a magyar szerzetesrendek képviselői is. — A katolikus püspöki kar nyilatkozott a hitoktatásról, a katolikus iskolákról és az egyházi ingatlanokról.

augusztus 28. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapesti Zsidó Hitközséget. Bejegyzett képviselője: Zoltai Gusztáv.

szeptember 1. Budapesten megnyílt a Lauder Javne zsidó Községi Iskola és Óvoda.

szeptember 2. Két első és egy második osztállyal megnyílt a Budapesti Református Gimnázium, a Baár-Madas. — Dunavecscén, az ország első református általános iskolájában megkezdődött a tanítás.

szeptember 3. A Magyar Katolikus Püspöki Kar rendkívüli ülést tartott, amelyen az Apostoli Szentszék által jóváhagyott új püspökkari működési szabályzat értelmében új vezetőséget választottak. Elnök: Seregély István egri érsek, alelnök Gyulai Endre szegedcsanádi püspök, az elnökség tagja Paskai László prímás, esztergomi érsek, valamint a konferencia titkára, Várszegi Asztrik segédpüspök.

szeptember 4. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a gyulai székhelyű Magyarországi Román Ortodox Egyházat. Bejegyzett képviselője: Árdeleán Pál.

szeptember 8. Az újból működési engedélyt kapott Sarutlan Karmelita Rend magyarországi tartományfőnöke lett Rumi Tamás, a keszthelyi rendház 1948–1950 közötti perjele, a Solidaritas Szövetkezet nyugdíjas áruforgalmi vezetője. (Róma megbízásából 1987 óta vezette az addig hivatalosan nem létező rendtartományt.)

szeptember 9–11. Az Európai Püspöki Konferenciák megbízottai Carlo Maria Martini milánói bíboros érsek elnök-

letével tanácskozást tartottak Leányfaluban, a Szent Gellért Lelkigyakorlatos Házban.

szeptember 15. Keresztes Sándor, a Kereszténydemokrata Néppárt volt országgyűlési képviselője, az újonnan kinevezett vatikáni magyar követ átnyújtotta megbízólevelét a pápának.

szeptember 17. Antall József miniszterelnök magánkihallgatáson jelent meg II. János Pál pápánál.

szeptember 21. Göncz Árpád köztársasági elnök látogatást tett Esztergomban. Találkozott Paskai László bíboros, esztergomi érsekkel.

szeptember 22. Megemlékeztek a Budapesti Unitárius Egyházközség Nagy Ignác utcai (Koháry u.) temploma fölszentelésének 100. évfordulójáról. A kezdő áhítatot Huszti János püspök végezte, az emlékbeszédet Ferencz József ny. püspök mondta. Az ünnepségen megjelent Göncz Árpád köztársasági elnök.

szeptember 27. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a budapesti székhelyű Erdélyi Gyülekezetet. Bejegyzett képviselője: Németh Géza református lelkész.

szeptember 28. Elöljáró püspökének bírálata miatt a Déli Evangélikus Egyházkerületi Bíróság nem jogerősen hivatalvesztésre ítélte Roszik Gábor lelkészt, országgyűlési képviselőt. (Az Országos Evangélikus Egyházi Bíróság végül megintéssel zárta le az ügyet.)

október 1. Mariazellben, a Mindszenty Alapítvány őszi rendes ülésén megállapodás jött létre, hogy a bíboros esztergomi újratemetése halálának évfordulójához kapcsolódjon. — A Budapesti Református Teológiai Akadémián tudományos ülésszak volt a Vizsolyi Biblia 400. évfordulója alkalmából.

október 2. A Budapesti Református Teológiai Akadémián kilenc díszdoktort

avattak, köztük Lőrincze Lajos, Ritoók Zsigmond és Varga Zsigmond professzorokat.

október 6. Tóth Károly megnyitotta a Dunamelléki Református Egyházkerület és a Nagykőrösi Református Egyház Tanítóképzőjét, amit 1957-ben zártak be.

október 7. A szentendrei Nagyboldogasszony püspöki katedrálisban beiktatták hivatalába Danilo Krszticst, az új budai szerb ortodox püspököt.

október 10. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapest székhelyű, A Biblia Szól elnevezésű vallási gyülekezetet. Bejegyzett képviselője: Dallos László.

október 11. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján nyilvántartásába vették a budapesti Közép-Kelet-Európai Bibliaiskola és Lelkészképző Intézetet (bejegyzett képviselője: Németh Sándorné); az Om Vishva Guru Deep Hindu Mandir Mahaprabhuji a Világmindenség Guruja Hindu Vallási Közösség és Szellemi Iskola elnevezésű vallási felekezetet (bejegyzett vezetője: Nagy József).

október 12. A magyarországi szerbek bevándorlásának 300. évfordulója alkalmából Göncz Árpád köztársasági elnök megnyitotta a Szerb Ortodox Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény Állandó Kiállítását.

október 13. Angelo Acerbi érsek, budapesti apostoli nuncius fölszentelte az újra megnyílt Gellért-hegyi pálos Szikla-templom oltárát.

október 19–20. Az európai ferences rendi tartományfőnökök Magyarországra látogattak. Október 20-án ökumenikus találkozó volt a szentendrei református templomban.

október 27. A Magyar Katolikus Püspöki Kar őszi ülésén felmerült az új Regnum Marianum-templom felépítése a Zoborhegy téren. Az ideiglenes fa-

kápolnát Paskai László bíboros prímás áldotta meg, a végleges templom építésének „első kapavágását” Göncz Árpád köztársasági elnök végezte.

november 1. A Zeneakadémián ismét indult egyházzenei tagozat.

november 3. Megalakult a Magyar Kolping Szövetség.

november 5. Az Esztergomi Főhatóság V. körlevele közölte, hogy az 1962. március 8-án közzétett büntető rendelkezéseket Paskai László bíboros érsek semmisnek nyilvánította, az érintetteket rehabilitálta.

november 7. Elhunyt Sztójkov Bogdán, a nyíregyházi magyar ortodox egyházközség alapító tagja.

november 15. Megindult a Magyar Kari-tász Mozgalom.

november 25. P. Peter Hans Kolvenbach jezsuita generális Magyarországon járt.

december 8. Az Isteni Ige Társasága szerzetesrendet hivatalosan is törvényes jogi személynek jegyezték be. Magyarországi tartományfőnöke (1989 májusától) Becherer András, Kiskunlacháza és Pereg plébánosa.

december 10. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa felhívást intézett a magyarországi és a romániai egyházakhoz, valamint az egyházi világszervezetekhez, hogy imádkozzanak, és tegyenek meg mindent a működésében és életében fenyegetett Tőkés László nagyváradi református püspökért.

december 17. Budapesten megnyílt az izraelita Amerikai Alapítványi Iskola. (Wesselényi u.)

december 20. Rónay György, a neves katolikus író és szerkesztő emlékére Tóth Sándor és Rónay László alapítványt hozott létre. A kuratórium elnöke: Mándy Iván. Első alkalommal Szerdahelyi Csongor újságíró nyerte el a díjat, Sinkó Ferenc író, katolikus újságírót életművéért posztumusz elismerésben részesítették.

1991

január 7–11. Ülésezett az Országos Hitoktatási Bizottság, és elkészítette a magyar katolikus középiskolai hitoktatás új tantervét.

január 9. A pécsi székesegyház II. János Pál pápa bullájával basilica minor rangra emelte.

január 12. A Don-kanyar áldozataiert szentmisét és emlékülést tartottak a budavári Nagyboldogasszony-templomban. A megemlékezésen részt vett Antall József miniszterelnök, Für Lajos honvédelmi miniszter és több tábornok.

január közepe Visszatért Máriapócsra a bazilita rend. A görög katolikus szerzetesek öt helyiséget kaptak vissza egykori kolostorukban.

január 14. A Legfelsőbb Bíróság törvénysértőnek minősítette az 1961. és az 1965. évi regnumi pereket, az elítélteket rehabilitálta. (Megállapította, hogy az ítéletek még az akkori alkotmány alapján is törvénysértőek voltak.) → május 9.

január 22. Közzétették II. János Pál pápa *Redemptoris missio* kezdetű, a missziókról szóló enciklikáját.

január 23. A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület és a Munkaszolgálatosok Országos Egyesülete bejelentette, hogy létrehozták a Holocaust Áldozatok Magyarországi Szövetségét a kártalanítás elérése érdekében.

február 2. Újjászerveződött a Keresztyén Ifjúsági Egyesület Nemzeti Szövetsége. Elnökévé Hajdú Zoltán enyingi lelkészt, tiszteletbeli elnökévé Kovács Bálintot választották.

február 5. A Szatmári Irgalmas Nővérek Esztergom-Szentgyörgymezőn, régi zárójuk egy részében napközi otthonot létesítettek idősek számára.

február 7. Megalakult a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat, amely a

Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa eddigi segélyezési munkáját vette át.

február 9. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat megnyitotta Orvosi és Szociális Segélyszolgálatát. (Bp. XII. ker., Márvány u. 42.)

február 15. Megalakult a Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége. A szövetség elnöke: Giczy György, az *Új Ember* belső munkatársa, országgyűlési képviselő, alelnökök: Boór János, a *Mérleg* főszerkesztője és Kipke Tamás, az *Új Ember* főszerkesztő-helyettese, főtítkár: Lőcsei Gabriella, a *Magyar Nemzet* munkatársa.

február 18. II. János Pál pápa Opilio Rossi bíborost bízta meg, hogy különleges küldöttjeként vegyen részt Mindszenty József bíboros hamvainak ünnepélyes hazahozatalán és újratemetésén.

február 22. A 100 éve született Cavallier József közíró, keresztény szociológus, a Magyar Szent Kereszt Egyesület vezetője lakóházán emléktáblát avatott a Kereszténydemokrata Néppárt elnöksége. Surján László népjóléti miniszter, a KDNP elnöke avatóbeszéde után megemlékezést mondott Schweitzer József főrabbi.

február 25. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették az érdi központú Magyarországi Késői Eső Gyülekezetet. Bejegyzett képviselője: Meskó Gyula.

február 26. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a szentendrei központú Budai Görögkeleti Szerb Egyházat. Bejegyzett képviselője: Laksity Iván.

február 27. Megtartotta záróülését a Magyarországi Református Egyház IX. budapesti zsinata, amely 1989-ben

eredetileg 12 éves ciklusra alakult. A testület kétévi munka után önként lemondott mandátumáról, és új zsinat összehívását javasolta, új választójogi törvényt alkotott.

február 28. Megalakult a Magyarországi Református Egyház X. budapesti zsinata. Lelkeszi elnöke Hegedűs Lóránt dunamelléki püspök, világi elnöke Bodnár Ákos tiszántúli főgondnok, lelkeszi alelnöke Márkus Mihály dunántúli püspök, világi alelnöke Czine Mihály irodalomtörténész. (Az új zsinati testület megválasztásával véget ért az egyház vezetésének hitelessége körüli vita.)

március 8. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa újjáalakuló közgyűlést tartott. Elnöknek egyévi időtartamra Kocsis Elemér tiszántúli református püspököt választotta, és kooptálta az új református püspököket: Hegedűs Lórántot, Mészáros Istvánt és Márkus Mihályt.

március 13. II. János Pál pápa magyarországi látogatásának előkészítése keretében a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa képviseletében Hegedűs Lóránt és Kocsis Elemér református püspökök, valamint Berki Feriz, a magyarországi ortodox egyház esperes-adminisztrátora tárgyalást folytatott a Magyar Katolikus Püspöki Karral.

március 18. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a Makó központú Magyar Református Missziói Szövetséget. Bejegyzett képviselője: Nagy Antal Mihály.

április 1–6. A Katolikus Magyar Értelmi-ségi Mozgalom először tartotta – sorrendben a 33. – kongresszusát Magyarországon, Győrött és Pannonhalmán.

április 3. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapesti Nemzetközi Egyházat. Bejegyzett képviselője: Glen Howard.

április 6. 1975 óta először Pápán tartotta közgyűlését a Dunántúli Református Egyházkerület. Határozatban kimondták: az 1991/92-es tanévben, az iskola megalapításának 460. évében a Pápai Református Kollégiumot egy tagozattal, a Pápai Református Gimnáziummal újraindítják. A kollégium főigazgatójává Kövy Zsolt lelképásztort, a gimnázium igazgatójává Bujáky Miklós tanárt választották meg. (1991. szeptember 1-jén megtartották a tanévnyitót.)

április 12. A kelenföldi Szent Gellért-plébániatemplom altemplomában kápolnát alakítottak ki Mindszenty József bíboros emlékére. Nagy Imre budapesti érseki helynök szentmisét mutatott be és megáldotta a Mindszenty-szobrot.

április 12. Antall József miniszterelnök hivatalában fogadta Angelo Acerbi nunciust. Megbeszélést folytattak a Szentszék és a Magyar Köztársaság kétoldalú kapcsolatainak időszerű kérdéseiről, melynek során szóba került az egyházi ingatlanok rendezésének ügye is.

április 19. Seregély István egri érsek, a püspöki kar elnöke és Andrásfalvy Bertalan művelődésügyi és közoktatási miniszter megnyitotta a Szent Márton Alapítvány által kialakított Szent Ignác Kollégiumot.

április 20. Göncz Árpád köztársasági elnök elhelyezte Káposztásmegyer katolikus templomának alapkövét. Az alapkövet Marosi Izidor váci megyéspüspök áldotta meg.

április 24–27. A Katolikus Sajtó Világuniója (UCIP) európai tagozata és a Nemzetközi Katolikus Iroda a Gyermekekért (BICE) rendezésében nemzetközi konferenciát tartottak Budapesten a katolikus gyermek- és ifjúsági sajtó időszerű kérdéseiről.

május 1. Antall József miniszterelnök nem hivatalos látogatást tett Paskai László bíboros, esztergomi érseknél.

május 1–4. Mindszenty József esztergomi

érsek földi maradványait az exhumálás és az ünnepélyes búcsúztatás után Mariazellből Esztergomba szállították, ahol május 4-én, végakarata szerint, az esztergomi bazilika kriptájában a fő nyughelyre tették. A gyázmisén mintegy 50 ezer hívő, miniszterek és európai közéleti személyiségek voltak jelen. Beszédet mondott többek között Antall József miniszterelnök, Habsburg Ottó, valamint Opilio Rossi bíboros.

május 2. A Szentészék sajtótermében bemutatták II. János Pál pápa *Centesimus annus* kezdetű szociális enciklikáját. — Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Homokkomárom székhelyű Juda Oroszlánja és Áldozati Bárány Közösséget. Bejegyzett képviselője: Fábián Edit.

május 3. A magyarországi és az európai protestantizmus történetéről, főbb kérdéseiről, az egyháztörténet-írás nemzetközi és hazai feladatairól nemzetközi tanácskozást rendezett a Ráday Gyűjtemény és a Budapesti Európa Intézet.

május 5–9. Jeruzsálemben tartotta 9. plenáris ülését a Zsidó Világkongresszus. Zoltai Gusztáv az európai tagozat központi végrehajtó bizottsága, Keller László pedig a végrehajtó bizottság tagja lett.

május 9. A Legfelsőbb Bíróság az 1971-ben hozott regnumi per elítélteit rehabilitálta, a pert törvénysértőnek minősítette.

május 15. A református, az evangélikus, a baptista, a metodista és az ortodox egyház vezetői közös nyilatkozatot tettek közzé az államosított egyházi ingatlanokról. (Fontosnak tartják, hogy az 1991. évi igénybejelentési kötelezettség ne legyen jogvesztő, hanem a végrehajtásra előírt tízéves időszak alatt az ingatlanjegyzék kiegészíthető legyen.)

május 21. Gödöllőn elhunyt Farkas

György, a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete egykori vezetője.

május 23–25. A magyarországi református lelkésznők országos konferenciát tartottak Mátraházán.

május 24. Jeszenszky Géza külügyminisztert magánkihallgatáson fogadta II. János Pál pápa.

május 26. A máriaremetei kegytemplomot basilica minor rangra emelte II. János Pál pápa.

május 28. Döntöttek arról, hogy a piliscsabai szovjet laktanya épületeit az alapítványi katolikus egyetem kapja meg.

május 29–31. Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek és Habsburg Ottó, a Páneurópai Unió elnöke fővédnöksége alatt *Az egyházak a változó világban* címmel konferenciát tartottak Esztergomban a magyarországi keresztény és az izraelita vallásfelekezet részvételével. A konferencia első napján Andrásfalvy Bertalan művelődési miniszter a Keresztény Múzeumban megnyitotta *Az együttélő egyházak* című kiállítást.

június 1. Hajdúdorogon Szekeres Antal, a Hajdú-Bihar megyei önkormányzati közgyűlés elnöke és Keresztes Szilárd hajdúdorogi görög katolikus megyéspüspök aláírták a görög katolikus gimnázium engedélyezési okiratait.

június 14. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a budapesti Magyar Karitás-Caritas Hungarica elnevezésű közösséget. Bejegyzett képviselője: Frank Miklós.

június 19. Haynald Lajos bíboros, kalocsai érsek halálának 100. évfordulójáról emlékeztek meg Kalocsán.

június 21–24. Budapesten és Debrecenben megtartották a Magyar Reformátusok II. Világtalálkozóját. Az első napon a Ráday Kollégium könyvtárának olvasótermében megalakult a Magyar Reformátusok Világszövetsége. Elnök:

Bütösi János ny. amerikai püspök; tiszteletbeli elnökök: Hegedűs Lóránt dunamelléki püspök, Bodnár Ákos tiszántúli főgondnok, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi, illetve világi elnöke és Mikó Jenő, a Szlovákiai Magyar Református Egyházkerület püspöke; főtítkárs: Márkus Mihály, a dunántúli egyházkerület püspöke.

június 24–30. A Magyar Reformátusok II. Világtalálkozója keretében Zánkán megrendezték az I. Magyar Református Ifjúsági Világtalálkozót.

június 27–30. A Szent László király által alapított somogyvári bencés apátság 900. évfordulóját ünnepelték Somogyváron.

július 1. A soproni Berzsényi Dániel Gimnázium fölvette nevébe az ősi liceum elnevezést; hivatalos neve Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum) lett, működtetési joga visszaszállt az Északi Evangélikus Egyházkerületre.

július 2. Varga Béla plébános, a nemzetgyűlés 1946–47 közötti elnöke az USA-ból végleg hazatelepedett Magyarországra, és Balatonbogláron, a hajdan maga építette plébánián telepedett le.

július 3. A Magyar Katolikus Püspöki Kar nyilatkozatot adott ki a megfogant élet védelmében.

július 17. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a budapesti székhelyű Magyarországi Scientology Egyházat. Bejegyzett képviselője: Varga Kornél.

július 22. Kihírdették az országgyűlés által július 10-én elfogadott 1991:XXXII. törvényt a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről. A törvény kiterjed az egyházaktól 1948. január 1-je után kártalanítás nélkül állami tulajdonba került beépített ingatlanokra. [Hatálya alá tartozik tehát az iskolák államosítása (1948:XXXIII.

tv.), az alapítványok megszüntetése (1949:2. tvr.), a megszünt szerzetesrendek ingatlanainak állami tulajdonba kerülése (1950:34. tvr.), az egyes háziingatlanok állami tulajdonba vétele (1952:4. tvr.), az ún. közérdekű igénybevétel alapján – jogszabályi felhatalmazás nélkül – és a nem szabad megállapodásokon alapuló iskola-felajánlások következtében állami tulajdonba került ingatlanok. Nem vonatkozik azonban az 1946-ban feloszlott egyházi, vallási egyesületek ingatlanaira. A törvény értelmében az egyházaknak át kell adni a hitélet, a szerzetesrend működése, az oktatás, nevelés, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelem, kulturális célok megvalósításához szükséges ingatlanokat.]

július 24. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a budapesti székhelyű Emmaus Katolikus Karizmatikus Közösséget. Bejegyzett képviselője: Swoboda Rezső.

július A Magyar Ortodox Egyház templomainak karbantartására, hitéletének és karitatív tevékenységének folytatásához Orthodoxia Alapítványt hoztak létre. Székhelye: Budapest V., Petőfi tér 2.

augusztus 1. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Tan Kapuja Buddhista Egyházat. Bejegyzett képviselője: Tátrai Tibor.

augusztus 16. Dél előtt 11 órakor vatikáni munkatársai kíséretében Magyarországra érkezett II. János Pál, a római katolikus egyház feje. Első cselekedete volt, hogy lehajolt és megcsókolta a földet. Ezt követően útja Esztergomba vezetett, itt találkozott először magyar híveivel. Csendes imával rótt le kegyeletét Mindszenty József bíboros sírjánál. Az ünnepi szentmisén valamennyi magyar egyházmege és min-

den, már működő szerzetesrend képviseltette magát. Este 8 órakor találkozott a köztársasági elnökkel, a miniszterelnökkel és a kormány tagjaival. Ezután a parlamenti főlépcső pihenőjéről üdvözölte a Kossuth Lajos téren összesereglett több tízezres tömeget.

augusztus 17. II. János Pál pápa délelőtt a pécsfogányi repülőtéren föllállított oltárnál misét mondott Máriának, a magyarok Nagyasszonyának, valamint a magyar szenteknek a tiszteletére. Délután a Magyar Tudományos Akadémia székházába érkezett, és a hazai szellemi élet jeles személyiségeivel, tudósokkal, művészekkel találkozott. Az esti órákban az Apostoli Nunciatúrán találkozott a magyarországi diplomáciai testület és a magyar Izraelita Község vezetőivel.

augusztus 18. II. János Pál pápa Máriapócson Mária nevében köszöntötte a zarándokokat, és Aranyszájú Szent János liturgiája szerinti (bizánci szertartású) szentmisén vett részt. Délután megjelent a debreceni református Nagytemplomban tartott ökumenikus istentiszteleten, majd üdvözölte a Nagytemplom előtt egybegyűlteket.

augusztus 19. II. János Pál pápa délelőtt a szombathelyi repülőtéren celebrált szentmisét. Délután a budapesti Mátyás-templomhoz látogatott. Este 7 órakor a Népstadionban összegyűlt fiatalok előtt tartott beszédet.

augusztus 20. Kora reggel II. János Pál pápa az idősekkel és betegekkel találkozott a budapesti Szent István-bazilikában. 10 órai kezdettel a Hősök terén mondott szentmisét, amelynek végén kifejtette álláspontját a magyarországi tartózkodása idején kirobbant világpolitikai válságról (moszkvai puccskísérlet) és hazánk pillanatnyi helyzetéről. Délután a katolikus püspöki karral találkozott a pápa, s az együttműködés fontosságára figyelmeztetett.

17:15 órakor repülőgéppel visszaindult Rómába.

augusztus 21. A Szent Ignác Kollégium Egyházirodalmi Iskolájának első előadását Antall József miniszterelnök tartotta *Kereszténység és közélet* címmel.

augusztus 29. A Ciszterci Rend Zirci Kongregációjában megemlékeztek Szent Bernát születésének 900. évfordulójáról.

szeptember 2. Miután a piarista rend visszakapta az 1948-ban államosított iskolaépületeinek egy részét, újból megindult a piarista oktatás Vácott. A tanévnyitón részt vett Göncz Árpád köztársasági elnök. Jelenits István tartományfőnök fölvasta Antall József miniszterelnök üdvözlését.

szeptember 4. Szegeden megalakult a Magyar Börtönpasztorációs Társaság.

szeptember 21. A Nemzetközi Transsylvania Alapítvány kezdeményezésére ökumenikus istentiszteletet tartottak a budapesti Szent István-bazilikában.

szeptember 23. Nyugalomba vonult Huszti János, a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke. Az új püspök megválasztásáig Bencze Márton püspök-helyettest bízták meg a főpásztori teendők ellátásával.

október 26. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa tag egyházai és a Magyar Katolikus Egyház az Európai Egyházak Konferenciájához és az Európai Püspökkari Konferenciák Szövetségéhez fordultak, hogy kezdeményezzék és támogassák olyan ökumenikus egyházi összejövetel megrendezését, amely hatásosan közreműködhetne a jugoszláviai válság megoldásában.

november 3. A Keresztény–Zsidó Tanács és a Keresztény–Zsidó Társaság *Hit és cselekvés* címmel keresztény–zsidó teológiai hetet rendezett Budapesten.

november 4. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa tisztújító köz-

gyűlést tartott. Elnökké Viczián János baptista egyházelnököt, alelnökké Harmati Béla evangélikus elnök-püspököt és Mészáros István református püspököt, főtitkárrá Bóna Zoltán református lelkészt választották.

november 5. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a gyenesdiácsi Jézus Isteni Szívéről Nevezett Karmelita Nővérek Kongregációját. Bejegyzett képviselője: Predl Katalin M. Irén nővér.

november 11. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján a nyilvántartásba vették a Katolikus Asszonyok Lányok Szövetségét (KALÁSZ). Bejegyzett képviselője: Metzger Gabriella.

november 15. A Magyar Bibliatanács tag-egyházai közgyűlésükön létrehozták a Magyar Bibliá Alapítványt. Célja a magyar nyelvű Biblia ügyének szolgálata.

november 16. A baptista egyház alkotmányozó közgyűlése új alap-, szervezeti és működési szabályzatot alkotott. (Helyreállt az utóbbi évtizedekben sérült szövetségi rendszer, az egyház újból autonóm gyülekezetek szövetségékként működik. Az egyházat az eddigi négytagú elnökség helyett a baptista világban általános elnökből és főtitkárból álló vezetőpáros irányítja.)

november 17. Seregély István egri érsek fölszentelte az ajaki római katolikus hitközség új plébániáját.

november 22–23. A Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Katolikus Püspöki Kar, az MTA Történettudományi Intézete, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem, az Európa Intézet Budapest és az Országos Lelkipásztori Intézet tudományos ülészeket rendezett

Budapesten a *Rerum novarum* enciklika centenáriuma és a *Centesimus annus* enciklika megjelenése alkalmából. (Előadást tartott többek között Csohány János, R. Etchegaray kardinális, Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Katus László, Nyíri Tamás, Török József)

november 23. II. János Pál pápa fogadta a kereszténydemokrata vezetők nemzetközi fórumának 250 résztvevőjét, akik a *Rerum novarum* centenáriumáról emlékeztek meg római találkozójukon. A kihallgatáson jelen volt Antall József miniszterelnök, Surján László népjóléti miniszter, a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke, Torgyán József, a Kiszgazdapárt elnöke és Szörényi László, Magyarország új olaszországi nagykövete.

december 4. Rómában fölavatták a Magyar Köztársaság Szentszéki Nagykövetségének székházát, a Fraknói-villát, amelyben korábban a magyar konzulátus működött.

december 8. Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek kezdeményezésére ökumenikus istentisztelet volt a budapesti Szent István-bazilikában a vatikáni Európa-szinódus sikeréért.

december 17. A Magyar Katolikus Püspöki Kar Leányfalun, a Szent Gellért Lelkigyakorlatos Házban tartotta téli konferenciáját, ahol az Alkotmánybíróságnak, az abortuszt érintő döntése kapcsán nyilatkozatot adott ki.

december 27.–1992. január 4. A taizéi ökumenikus közösség Roger Schutz perjel vezetésével ifjúsági találkozót (sorrendben a 14.) tartott Budapesten. Európából és a tengerentúlról mintegy 75 ezer fiatal gyűlt össze.

1992

január 13. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján nyilvántartásba vették

a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsát. Vezetője: Viczián János.

január 25. A Veszprémi Egyetem rektora és a veszprémi Hittudományi Főiskola rektora bejelentette a Veszprémi Universitas megalakításának szándékát.

február 11. Az országgyűlés (ellenszavazat nélkül, három tartózkodással) jóváhagyta az egyházak közvetlen állami támogatásával kapcsolatos előterjesztést.

február 14. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Fedémes székhelyű, A Hetednapos Adventisták Gyülekezete Reformmozgalmát. Bejegyzett képviselője: Tóth Ernő.

február 16. Mayer Mihály megyéspüspök megáldotta a pécsi szeminárium felújított épületét. A negyven év után újraindított intézetben 20 papnövendék, 10 laikus hallgató és 3 pálos szerzetes folytatja tanulmányait.

február 18. Elhunyt Domokos Pál Péter, az erdélyi származású katolikus néprajztudós. — Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Karma Decsen Őzel Ling – Budapest, Tibeti Buddhista Közösséget. Bejegyzett képviselője: Gruber István.

február 19. Zsidó–katolikus találkozót tartottak Budapesten a Magyar Katolikus Püspöki Kar Püspökkari Titkárságán.

február 26. Újból megnyitották a budapesti Gellért-hegyen a Szikla-kápolna bejáratát. (1952-ben egy éjszaka falazta be az Államvédelmi Hatóság osztaga.) A kegyhelyet európai összefogással restaurálták.

február 27. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a Budapest központú L. Ron Hubbard Missziót. Bejegyzett képviselője: Nagy Tamás.

március 24. Budapesten megkezdődött a protestáns egyházak egy hétig tartó európai nagygyűlése. (A reformáció

óta ez volt az első európai méretű találkozó.) — Mindszenty József bíboros születésének 100. évfordulója alkalmából a budapesti Pázmány Péter Hittudományi Akadémia történettudományi konferenciát rendezett a Központi Papnevelő Intézet dísztermében.

március 27–28. A baptista egyház közgyűlésén Révész Árpád lelkipásztort elnökké, Győri Kornél lelkipásztort függetlenített főtitkárrá választották.

március 28. Mindszenty József bíboros születésének 100. évfordulója alkalmából Esztergomban Paskai László bíboros, esztergomi érsek szentmisét mutatott be. Részt vett Seregély István egri érsek, a püspöki kar elnöke, P. Szőke János, Mindszenty szentté avatásának posztulátora és Dékány Vilmos esztergomi segédpüspök. A kormányt Szabad György, az Országgyűlés elnöke képviselte. Az ünnepség kapcsán a Szent Anna-plébánia melletti iskola Mindszenty József nevét vette fel. Az iskola újjáépítését és modernizálását a Paskai László és Habsburg Ottó fővédnöksége alatt álló Rudnay Sándor Alapítvány vállalta.

március 30. Fölvették a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat Budapest XI. ker., Tomaj u. 4. szám alatti székházát.

március 31. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapest székhelyű Élő Ige Gyülekezet Teljes Evangéliumi Keresztény Egyházat. Bejegyzett képviselője: Fekete Imre.

április 6. A budai Várban a Dísz tér 4–5. számú házban elhelyezték Angelo Rotta c. érsek, egykori pápai nuncius emléktábláját. A táblát megkoszorúzta Antall József miniszterelnök, Paskai László bíboros, esztergomi érsek és Angelo Acerbi pápai nuncius. Az ünnepségen részt vettek a zsidó és a protestáns egyházak képviselői is.

április 13. Az egyházakról szóló 1990:IV.

törvény alapján nyilvántartásba vették a budapesti Dianetikai Központot. Bejegyzett képviselője: Varga Kornél.

április 20. Lillafüreden megkezdődött a Magyar Pax Romana Kongresszus, *Keresztények és a szabadság* címmel.

május 11. Paskai László bíboros, esztergomi érsek fölszentelte az Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézetben (ORFI) működő Irgalmas rendi Konventet. — Az MTA Történettudományi Intézetében kutatócsoportot hívtak létre a magyarországi egyházak történetének tanulmányozására.

június 9. Hans Küng professzor, a Tübingeni Egyetem tanára az egyházak jövőképeiről tartott előadást a Ráday Kollégiumban.

június 11. Befejeződött a Magyar Katolikus Püspöki Kar nyári ülásszaka, amely után nyilatkozatot tettek közzé a katonai szolgálatot teljesítő fiatalok lelki gondozásáról. Az ülásszakon a püspöki kar levélben fogalmazta meg álláspontját a hitoktatásról.

június 16. Megáldották a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Pátyon, másfél hektár területen építendő 30 fős öregek otthonának és öt család számára ún. Család-közösség házainak alapkövét.

június 18. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapest székhelyű Egyesítő Egyházat. Bejegyzett képviselője: Putz Martin.

június 23. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a budapesti székhelyű Magyar Boszorkányszövetséget. Bejegyzett képviselője: Kalmárné Flóri Erzsébet.

június 29. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Magyarországi Pantholokatholikus Tradicionális Egyházat. Bejegyzett képviselője: László András.

július 11. II. János Pál pápa jóváhagyta azt a dekrétumot, amely tíz boldoggá

avatandó ügyében megállapította, hogy „hősies fokon” gyakorolták az erőnyeket. (Ez azt jelenti, hogy boldoggá avatásuk küszöbön áll.) A tíz név egyike hg. Batthyány-Strattmann László.

július 20–25. Kőrösi Csorna Sándor, az egyetlen európai származású buddhista szent szimbolikus síremlékének a Nógrád megyei Tar községben tartott felavatása alkalmából Magyarországra látogatott Tenzin Gyamco, a XIV. dalai láma. Július 24-én találkozott a magyar egyházi vezetőkkel.

augusztus 1. Dékány Vilmos segédpüspök megáldotta a Szatmári Irgalmas Nővérek felújított esztergom-vízivárosi templomát. A jelöltek beöltözési ünnepségét egy héttel később tartották.

augusztus 18–21. Budapesten megtartották a Magyarok III. Világkongresszusát, amely a különböző felekezetek ünnepi istentiszteletével kezdődött.

augusztus 21–23. Megrendezték A Magyar Baptisták I. Világtalálkozóját.

szeptember 1. A Miasszonyunkról nevezett Iskolanővérek magyarországi rendtartománya megindította szegedi anyaházában a Karolina Elemi Iskola és Gimnázium nevet viselő, fokozatosan kiépülő (6 elemi, 6 gimnázium) tanintézményt.

szeptember 24. Az egyházakról szóló 1990:IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapest székhelyű Magyar Vallás Közösségét. Bejegyzett képviselője: Bognár József.

szeptember 27. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a Budapest II. ker., Hűvösvölgyi út 62. szám alatti Hare Krisna Irodát.

szeptember Újrakezdte működését a nagy múltú Sárospataki Református Teológiai Akadémia, amely 1951-ben volt kénytelen bezárni kapuit. Egykori tanárai közül Újszász Kálmán, Szabó Lajos és Farkas László kapott meg-

bízást előadások tartására. — A Pázmány Péter Hittudományi Egyetem Bölcsészkaraként Katolikus Egyetem nyílt. A piliscsabai épületek felújításáig ideiglenes helye Budapesten, a XI. ker., Ménesi út 27. szám alatt van.

október 17. A Nemzetközi Transsylvania Alapítvány ökumenikus istentiszteletet tartott a Kálvin téri református templomban.

október 22. Göncz Árpád köztársasági elnök látogatást tett II. Alexij moszkvai pátriárkánál, és megbeszélést folytatott vele a magyar és az orosz nép kulturális életének szorosabbra fűzéséről.

október 27. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapest székhelyű Bibliai Szeretet Szövetséget. Bejegyzett képviselője: Gertner György.

október 31. Galileo Galilei halálának 350. évfordulójára II. János Pál pápa hivatalosan elismerte a Galilei által hirdetett heliocentrikus elmélet helyességét.

november 9. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján nyilvántartásba vették a Budapest székhelyű Evangélikus Külmisziói Egyesületet. Bejegyzett képviselője: Keveházi László.

december 14. Az egyházakról szóló 1990: IV. törvény alapján a törvényesen működő egyházak nyilvántartásába vették a Budapesti Kínai Keresztyén Gyülekezetet (The Budapest Chinese Christian Church). Bejegyzett képviselője: Kim Dong-Hoon.

december 17. Budapesten a XIII. ker., Turbina utcában fölavatták a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat új szociális központját.